Coperta: *Elena Marinescu*

ION DIACONU

ŢINUTUL VRANCEI

ETNOGRAFIE — FOLKLOR —
DIALECTOLOGIE

I

5140

1969
EDITURA PENTRU LITERATURĂ

O m a g i u

primei colecţii antologice de folklor poetic român care a publicat întîi din tezaurul etnografic al Vrancei:

VASILE ALECSANDRI, Poesii populare ale Românilor (adunate şi întocmite de...), Bucureşti, MDCCCLXVI („Tipografia lucrătorilor asociaţi"), 1—3, 363—364.

(MDCCCLXVI—MCMLXVI)

CUPRINSUL

CRITERII ASUPRA MONOGRAFIEI ETNOGRAFICE, FOLKLORICE ŞI DIALECTALE

I. *Paralele bibliografice* (precizări; rectificări) 11

1. Însemnare cronologică privind colecţia.. 11
2. Atitudinea cercetărilor corelative folklorului faţă de colecţie 12
3. Extincţii critico-bibliografice 14
4. Precizare metodologică privind tehnica colecţiei 17
   a. Indicele de sate 17
   b. Registrul informatorilor 17
   c. Indicele temelor lirice 17
   d. Registrul geo-etno-istoric 18
   e. Bibliografia ariilor de circulaţie folklorică 19
5. Necesitatea timpului îndelung pentru ancheta etnografică, folklorică, dialectală.. 20
6. Necesitatea unei experienţe ample de teren etnografic 30

II. *Metoda de lucru* 32

7. O reconsiderare a conceptelor „poezie"-„cîntec" popular 32
   a. Problema definirii conceptelor „cîntec"-„vers" popular 32
   b. Starea actuală a „versului" popular recent 34
   c. Problema existenţei folklorice perpetue 36
   d. Problema originii factorului creator iniţial 38
   e. Problema creaţiei folklorice „plurale" 41

f. Problema dualității „text-melodie populară" 42
g. Concluzii asupra semnificației conceptelor „poezie" „cîntec" popular..... 63
8. Norme metodologice de teren 64
a. Definirea metodei 64
b. Metoda de teren — factorii operativi (1. Natura terenului etnografic; 2. Cercetătorul și formația lui) 66
c. Problema anchetei duble: 1. prin bărbați; 2. prin femei 69
d. Materialul folkloric-dialectal și izvorul informativ. Problema selectării materialului 72
e. Procedeul muzicografic 75
f. Textele-convorbiri 77
g. Materialul etnografic 79
h. Aspecte metodologice privind informatorii 79
i. Modalitatea culegerii: 1. condiționarea psihologică a informatorilor; 2. timpul de anchetă; 3. memoria și aspectele ei funcționale, ca factor esențial în anchetă; exemple de pe teren privind funcția variabilă a memoriei; 4. racordajul folkloric 81
j. Elaborarea folklorică totală 104
l. Metodologie sincronică etnografic-folkloric-dialectală 105
m. Problema dialectologiei integrale 106
n. Concluzii 110
9. Poziția metodologică actuală (Excluderea unei rectificări privind ediția I a colecției) 111

III. *Convergențe culturale privind actualizarea colecției* 112

IV. *Note bibliografice critice* 114

VRANCEA ETNO-ISTORICĂ, SOCIOLOGICĂ, FOLKLORICĂ ȘI DIALECTALĂ (1930—1968)

(Disociații bibliografice)

1. Vrancea între romantism și pozitivism bibliografic 228

2. Dibuiri bibliografice în sec. XIX și XX asupra ținutului reflectat în știință, istorie, artă și literatură 231
3. Aproximații asupra semnificației etno-istorice a ținutului 236
4. Literatură și trucaj literar privind Vrancea. Neglijarea în trecut a pitorescului, ca și a vieții materiale și sufletești a ținutului. Regres cultural trecut și actualitate inovatoare..... 239
5. Absența Vrancei din artele plastice românești 245
6. Necesitatea unei cercetări rezumative a bibliografiei generale privind etnografia, istoria, sociologia, folklorul și dialectologia ținutului între anii 1930—1968 246
a. Bibliografia arheologică și istorică 247
b. Bibliografia etnografică..... 256
1. păstoritul (pag. 256); 2. alte aspecte etnografice: așezări de sate, locuință, port, ocupații, artă populară (pag. 266); 3. albumul etnografic (pag. 267)
c. Bibliografia sociologică 270
d. Bibliografia lingvistică și dialectală; 272
1. onomastica (pag. 274); 2. toponimia (pag. 275) .....
e. Bibliografia folklorică..... 282
1. Imprecizii și contradicții bibliografice în trecut și actualitate. Problema colecțiilor de folklor poetic și muzical (pag. 282); 2. Aspectul bibliografic provizoriu în actualitate-disociații (pag. 289); 3. Bibliografia rectificabilă a trecutului și necesitatea cercetărilor pozitive *de teren* în prezent. Problema materialului documentar dubios (pag. 306); 4. Criteriul cercetărilor viitoare (pag. 308).....

TEXTE

Criteriul dialectologic actual 311
Balade..... 315
Ńioriță 315

CRITERII ASUPRA MONOGRAFIEI ETNOGRAFICE, FOLKLORICE ȘI DIALECTALE

I. PARALELE BIBLIOGRAFICE

(precizări; rectificări)

1. Însemnare cronologică privind colecția

Credem suficienți cei treizeci și opt de ani în perspectivă critică — de la apariția vol. I al colecției de față, anul 1930 — pentru ca acum să fie înțelese cu bunăvoință unele precizări, ba chiar și cîteva destăinuiri bine măsurate (1). Căci și acestea din urmă pot arunca lumină asupra unei munci discrete, pe care contrarietăți destule au întîmpinat-o (și pentru care autorul în cauză exclude orice elogiu sau laudă elementară).

Colecția a fost stabilită — ca plan inițial, însă ameliorat în timp de contactul continuu cu terenul etnografic — în anul 1926 (2), cînd se publicau — din materialul ei, cules în vremea aceea numai parțial — două variante ale *Mioriței*, în revista *Grai și suflet*, II [2], 359-62 (pe atunci o publicație filologică fruntașă în știința românească). Lucrul se petrecea printr-o întîmplare ce va fi consemnată cîndva.

Imprimarea s-a făcut într-un an întreg, prin sprijinul mărinimos al profesorului *Ovid Densusianu*. Volumul prim — apărut în octombrie 1930, și imprimat la „Atelierele Socec" de către „Institutul de Filologie și Folklor" al Universității din București — a costat peste 173.380 lei. Sumă enormă pentru timpurile acelea, dacă se ia în seamă un fapt: sacrificiul întreg a fost făcut numai cu banul chivernisit al ilustrului profesor. Dînsul mă sprijinise și cu altă sumă, în anul 1926 — importantă și aceea: 10.000 lei — pentru cheltuielile de anchetă pe teren. Acestea ar fi fost strivitoare în starea precară a studentului cu destule greutăți. Gratitudinea noastră

față de acest sprijin cultural — prea rar pe atunci, pe lîngă că oferit cu discreție, și decisiv pentru munca izolată de publicist în provincie — a fost stingherită, cu toată precaritatea, de vicisitudinile politice ale vremii aceleia, vitrege de altfel întregii culturi românești: nu am reușit să explicăm profesorului îndrumător (3) o neclaritate bănească, datorită inculturii politicienilor detestabili ai fostului județ Putna (4). Regretatul prieten (și colaborator) muzicologul *Const. M. Brăiloiu* (5) mijlocise o clarificare cu profesorul *Densusianu*. A fost tocmai în anul 1938 cînd—toți cei ce-l prețuiam în dreapta sa valoare: savantul filolog, folkloristul erudit, estetul variat, istoricul literar obiectiv și îndrumătorul incomparabil — ne-am aflat în fața morții sale năprasnice. Încît pasiunea devotată a lui *Brăiloiu* — ca să se continue imprimarea acestei colecții tot prin profesorul *Densusianu* — s-a înlăturat prin fatalitatea inexorabilă. Profesorului consacrat științei, cît și prietenului devotat Vrancei le exprimăm oricînd recunoștință. Amintirea impecabilă li se cuvine și aici, ca un act de dreptate binemeritată.

2 Atitudinea cercetărilor corelative folklorului față de colecție

Acest prim volum, publicat în 1930, nu a fost întîmpinat niciodată de vreo contrarietate — de altfel ca și seria următoare, despre Rîmnicul-Sărat, aceasta utilizată critic acum și de eminescologul *Perpessicius* (6). Așa încît a fost privită cu omenie și tact științific: de la recenzia analitică încurajatoare (7), la obișnuita inserare publicistică (8), mergînd către istoriografia literară critică (9), apoi spre critica folklorică autorizată (10), la care s-a adăugat — pe lîngă aprecierea filologiei (11), ori aceea a criticii folklorice idealiste, însă competentă (12) — și cuvîntul cald, și prietenos din 1935 pînă în 1961, al unui alt iubitor prea devotat al Vrancei, pe care a străbătut-o, în 1935, împreună cu mine, preamărind-o cu talentul său evocator inegalabil: *Mihail Sadoveanu* (13).

Aprecierea unui slavist, ca și folklorist de autoritate științifică incontestabilă, credem că trebuie să rămînă în perspectiva întregii colecții, publicată în toate cele șase volume plănuite (14). Iar încurajarea unei personalități culturale — directoare în geografie, după cum și în etnografia clasică — a stimulat îndeosebi munca,

aspră și îndelungă, pentru realizarea vol. VI din colecție, a l b u m u l e t n o g r a f i c (15).

Printre cei dintîi cititori sistematici, folosind documentar colecția, nu uităm pe istoricul *C. C. Giurescu* (16). În 1934 dînsul a fost și un susținător energic al vol. II din seria *Folklor din Rîmnicul-Sărat*, ca să se tipărească. După cum nu uităm perspectiva lingvistică asupra Vrancei a profesorului *Iorgu Iordan*, folosind colecția cu judiciozitate (17). Dînsul — colaborînd cu munca mea culturală de la Focșani — a scris, în 1941, primul studiu competent asupra dialectologiei vrăncene, publicat într-o revistă ce-am condus-o la Focșani (18). Anterior se discutase și problema importantă a toponimiei, reluată de altfel recent (19).

În ansamblul bibliografic științific de la noi, dintre anii 1930—1968, colecția a fost folosită deseori în bibliografia sociologică (20), etnografie (21), geografie fizică (22), lexicologie și dialectologie (23), istorie socială (24), istoria literaturii române (25), ediții critice de scriitori clasici și antologii critice de folklor poetic (26), studii critice de folklor român și comparat (27), ca și în cercetări de sociologie juridică, întreprinse în ultimii ani cu minuțiozitate (28). Chiar profesorul *Densusianu* a utilizat colecția — în anii 1931, 1934 — în studiul său fundamental *Limba descîntecelor*, ca și într-o discuție asupra genezei și cronologizării baladei populare românești (29).

Lucrarea și-a păstrat — alături de seria Rîmnicului-Sărat — integritatea documentară vreme de treizeci și opt de ani. Și astăzi ambele colecții se văd utile unor cercetări sociologice, cum este una asupra reflexului vieții poporului român îndeosebi în folklorul poetic (30); ca și în cîte un studiu tineresc, însă rectificabil în bibliografia folklorică folosită, despre *Eminescu* și folklorul nostru (31). Iar în 1964 ambele au fost cercetate — uneori numai paralogic — în legătură cu o controversă în curs de peste suta de ani: geneza *Mioriței* (32).

De reținut că și bibliografia internațională folosește aceleași două colecții pentru studii de folklor comparat (33).

Consemnăm un fapt divergent: dacă activitatea filologică a Facultății de litere din Iași a folosit colecția în studii de dialectologie, centrul filologic din Cluj a rămas numai la o notă bibliografică obișnuită (34), deși profesorul *Sextil Pușcariu* ne-a arătat, chiar din anul 1930, afecțiune publicistică, așa cum se poate vedea în

scrisorile sale, astăzi la Biblioteca Academiei Române (35). Cunoscutul filolog a publicat de altfel, la Focșani, în 1941, un studiu documentar asupra artistului focșănean *Petre Liciu;* dovadă că dînsul înțelegea, sprijinind-o, viața culturală, mai activă decît a trecutului, înfiripată, între anii 1930—1943 — îndeosebi prin revista *Ethnos* — în orașul „Unirii" de la 1859 (36).

3. Extincții critico-bibliografice

Monografia aceasta și-a avut totuși adversitatea ei: pe lîngă specialiști înțelegători și competenți, folosind și stilul literar corect, elegant, ea s-a întîlnit cu opinia eronată, exprimată ambiguu și nervos. Încît nu este lipsit de interes — pentru morala publică necesară în faptele de cultură — să lămurim cîteva păreri neclare ce nu corespund interpretării obiective, denaturînd faptele; apoi unele idei care evită adevărul:

Credem necesar să se înlăture un echivoc: s-a încercat anexarea vol. I al colecției *Ținutul Vrancei* unei alte instituții universitare, tot din București, decît cea îndrituită: „Institutul de filologie și folklor" — este vorba despre ce s-a afirmat într-o monografie a sociologului *D. Gusti* (37). Situația, distinsă sincer, e următoarea: colecția *Ținutul Vrancei* (și nu „Țara Vrancei", citată așa inexact de prefațatorul anonim, care de altfel însamnă, tot greșit, și apariția: anul 1932, în loc de 1930), s-a alcătuit și publicat după criteriul stabilit de *Ovid Densusianu,* în prefața lucrării sale *Graiul din Țara Hațegului,* 1915, și continuat cu monografia, prea cunoscută, a lui *Tache Papahagi,* din 1925. Pe aceasta și noi am avut-o iarăși mereu sub ochi, ca și toți ceilalți monografiști, atunci cînd s-a colectat materialul acela folkloric, nefolositor dialectologiei (38).

Lucrurile, privite obiectiv, rămîn așa: ce-am cules eu, numai în ancheta sociologică din anul 1927 (39), aparține satului Nereju, la care de altfel s-a mărginit în mod exclusiv cercetarea monografică de teren a „Seminarului de sociologie, etică și politică" al Universității din București (40). Cercetarea aceea a mea (făcută adesea izolat de grupa respectivă — „echipa folklorică" — în care mă aflam încadrat) a rămas ca o schiță preliminară (41). În vara anului 1929, ea a fost completată printr-o nouă anchetă, numai a mea (42). Firește că materialul de teren nerejan s-a verificat acum, s-a prefăcut în orînduiala lui monografică și s-a adăugat: cel vechi a fost din nou controlat, oprindu-mă la foștii

informatori, din 1927 — dar numai cei cuprinzători în memorie. Celălalt material, de proveniență nouă, a fost extins printr-o anchetă suplimentară, făcută tot atunci, cînd am trecut peste culmea muntelui Lapoș, de la Nereju la Neculele, sat rîmnican vestit din literatura descriptivă a lui *Odobescu (Pseudokinegeticos)*, ca și-a lui *Vlahuță (România pitorească)*. Acesta se afla — considerat istoricește — într-un contact etnografic intim cu Vrancea.

Încît în volumul î n c a u z ă am publicat doar o parte din ce fusese cules în anul 1927, exclusiv de mine, și nu de-a valma, în grupa de anchetă în care fusesem inclus fără cumpănire justă, între tinere și prea tineri studenți (pentru o anchetă monografică de caracter internațional!), cei mai mulți diletanți, care de altfel au pregătit tiparului un material destul de aproximativ, inexistent — de accentuat! — ca document dialectal; iar în fondul lui poetic poate că nu prea departe de apocriful folkloric ticluit în maniera *Vercovič-Gologanoff*. Pentru cel ce scrie aici acesta rămîne ca un adevăr apodictic de nestrămutat.

Iar cînd — mai tîrziu: în anii 1941—43 — am publicat din materialul acesta numai cîteva motive lirice — material revendicat parcă abil de monografia *Nerej* abia în 1939, adică la doisprezece ani după anchetă! — s-a menționat proveniența în perfecta ei realitate (43).

Rămîne prin urmare nelămurită tendința de a se revendica lucrarea de față pentru o ș c o a l ă „sociologică" care a cercetat monografic numai un sat vrîncean, Nereju, pe cînd materialul cuprins în toată colecția *Ținutul Vrancei* este cu mult mai bogat: privește ținutul întreg (44).

Trebuie lăsat viitorimii să înțeleagă, prin judecată mai discernabilă, asemenea caz de înfeudare bibliografică. Și să aprecieze, în perspectiva timpului critic viitor, opinia lui *Ovid Densusianu, Sociologia mendax*, București, 1936, 3, 4, 6, 10.

O colaborare de teren etnografic — întrevăzută numai de mine singur cu sinceritatea tinereții entuziaste, de prin anii 1930—1936 — s-a exclus definitiv în timp din pricina unui obicei cultural pe care umilitatea inteligenții noastre îl refuză (45). Fiindcă înaintea puterii de muncă, a metodei pozitive și-a rezistenței fizice, forța morală trebuie să primeze. Aici aflăm noi temelia pentru progresul oricărei ramuri științifice. Niciodată nu se poate

concepe știință desăvîrșită fără etică neclintită. Îndreptarul acesta în conduita culturală îl păstrăm neștirbit, și fără abatere, de la îndrumătorii noștri *Ovid Densusianu, N. Iorga, N. Cartojan, C. Rădulescu-Motru* și *Tache Papahagi* (46).

Cîteva neclarități ideologice — asupra problemei genetice a folclorului muzical-poetic (47) — le socotim pornite din tinerețea prea entuziastă și expansivă care, cu vremea, va înțelege următorul adevăr axiomatic: t e o r i a în f o l k l o r e formulată mai organic atunci cînd ai în față, prin experiență îndelungată, t e r e n u l e t n o g r a f i c (48).

Regretăm, cu resemnare, atitudinea polemică a unui monografist masiv al *Mioriței* față de modesta noastră activitate de folklorist p e t e r e n, și d e t e o r i e (49). Îl putem informa că grava domniei-sale altercație bibliografică (50) nu am îndurat-o de la *Ovid Densusianu*, după cum nici de la *N. Iorga*, ori de la ceilalți autori remarcabili, sau publiciști comuni, dar toți binevoitori, are s-au preocupat de lucrările noastre. Îl asigurăm că precizările integre și metodice cuvenite vor veni, cprijinite pe un material cules fără mistificări, erori, sau substituiri. Îl invităm să ia seama că anonimul cîntăreț srăncean din veac al *Mioriței* ne obligă să-i apărăm o vnume paternitate etnografică... Întocmai ca și *Mitro*-a*olitul Varlaam*, cel ce-a plăsmuit pentru arta literară *p*omânească întîile imagini metaforice, printre care se află următoarea de viziune păstorească: „Vameșul iaste asupritoriu și lup în oile cele cuvîntătoare".

Socotim că doi cronicari tineri ai etnografiei și folcloristicii actuale, care nu au înțeles clar punctul nostru de vedere asupra psihologiei creației poetico-muzicale folklorice, în aspectul genetic și cel al circulației (discutat în primul rînd în lumina materialului etnografic și folkloric din *Ținutul Vrancei*), trebuie să se afle mai mult timp în contact cu terenul etnografic. Altfel procedînd, oricine poate croi teorii contestabile, în sprijinul unei idei preconcepute, cînd se folosește frazeologia de fabricație neoromantică, așadar niște alegații eronate și efemere (51). Progresul cultural se sprijină, în primul rînd, pe acordul a două generații, cînd cea succesoare nu trebuie să uite că înaintașii au și ei dreptul la eroarea emendabilă. Dar aceasta să e x i s t e, nu să fie ima-

ginată! Oricînd ai dreptul să faci greşeli. Însă acestea sînt mai mult ori mai puţin grave. Omul totuşi nu are menirea să manifeste orice opinie!

4. Precizare metodologică privind tehnica colecţiei

Sînt necesare şi cîteva lămuriri metodologice, preliminare aici, avute în vedere cînd am sistematizat materialul etnografic, folkloric şi dialectal:

a. *Indicele de sate.* A fost întocmit altfel decît pînă acum, chiar de către celelalte colecţii marcante (52) — anume: cu scopul de a se putea urmări lesne realitatea folklorică întreagă a fiecărui sat; prin urmare, cuprinderea lui poetică deplină. Orice sat apare prezentat, aşadar, prin acest procedeu sinoptic, aproape în cadrul unei succinte monografii independente. Se înţelege că aşa-numita „circulaţie folklorică regională" a temelor se poate stabili mai expeditiv în felul acesta.

b. *Registrul informatorilor.* Este alcătuit cu scopul de a se putea urmări — tot monografic — bogăţia sau raritatea acestora în satele ţinutului. Apoi ca să se vadă, la fiecare dintre ei, cantitatea şi calitatea materialului ştiut, natura lui poetică, procesul creiării şi destrămării — ca şi cel al dislocării — folklorice. Deci numai elemente concordante care să mijlocească satisfăcător cunoaşterea psiho- şi etno-psihologică a creaţiei populare, atît la insul dotat, cît şi în sfera colectivităţii unde s-a format el, trăindu-şi încă activ toată viaţa folklorică. Am adăugat informatorilor proeminenţi unele note explicative, din care se poate urmări, în cîteva cazuri caracteristice, nu atît genealogia lor de familie, cît mai cu seamă procesul creator individual intern, cu totul deosebit de pretinsa c r e a ţ i e p l u r a l ă: aceea în ansamblul colectivităţii reduse, ori extinse. Aceste elemente — imperios folositoare unei colecţii aşa-zisă c r i t i c ă de folklor — abia acum sînt luate în seamă în mod experimental.

c. *Indicele temelor lirice.* Tinde să privească o clasificare mai raţională a folklorului din colecţia întreagă. Nu respectă însă de loc linia sistematizării clasice, ori actuale, folosită prin interpretare etno-psihologică etc. Oricare ar fi aceasta, firește că nu se poate uşor întocmi, cum dovedeşte şi-o încercare de-a noastră mai veche (53); sau alta din preocupările sociologiei (54); alta a istoriei literare (55) etc. Dubiul stăpîneşte de atîtea

ori în bibliografia recentă, unde informația deplină stagnează în fața formulării fără precizie, chiar confuze — comun verbalism sunător! — în afară de orice experiență practică pe terenul etnografic (56).

Aceasta — care este aplicată materialului liric de față — au folosit-o informatorii înșiși, și numai în cadrul psihologiei colective a satului vrâncean. La anchete — pentru unii reluate în cursul anilor — ei răspundeau în general astfel: „Sî-ț spui una *di inimî albastrî*"; sau „Sî-ț cînt una *di haiduśii*"; ori „Sî zîc una *cu cucu*", una „di dor", una „di milițîi". Clasificarea rămîne deci de ordin strict etno-psihologic. Nu este o încadrare metodologică erudită. Am folosit-o așa, fiind lesnicioasă pe teren, stînd de vorbă cu informatorii. De altfel ea arată în popor o tendință relativă de sistematizare direct populară a creației sale poetice, numai prin nevoia cadrelor logice ale insului de formație etnografică. Este un gen — l-am denumi — de tipologie folkloric ă locală, bună de reținut și cînd ar fi vorba de-o sistematizare definitivă a lirismului popular românesc distribuit într-un corpus folkloric critic, paralel cu alcătuirea unui *atlas folkloric* atîta de rîvnit, iar astăzi posibil de început pentru regiunile care își au întocmite colecții critice de folklor poetic-muzical.

d. *Registrul geo-etno-istoric.* Este întîia încercare, într-o colecție românească de folklor, de-a sistematiza, printr-o clasare mai rațională, conținutul — într-atîta de bogat și de variat — al *textelor-convorbiri*, acestea fiind foarte prețioase studiilor etnografice, folklorice, geografice, chiar istorice propriu-zis, istorico-literare (57), de istorie culturală, de istoria dreptului vechi românesc etc. Se completează așa documentarea atîtor discipline științifice.

Aceste texte-convorbiri sînt apreciate — mai ales din 1906 pînă în 1938 — drept material fundamental în dialectologie, așa cum a întrevăzut la noi singur *Ovid Densusianu*. Rămîne, credem, de amintit pentru acest caz replica sa dată lui *Sextil Pușcariu* privind *Atlasul lingvistic român* (ALR.), în 1936: dînsul rămînea la părerea — din 1906—1908, *Graiul nostru* — asupra însemnătății unor asemenea texte, prețioase pentru folkloriști și sociologi, dar îndeosebi pentru dialectologie („...ea înseamnă mai mult decît geografia lingvistică"), pe care o socotea absolut determinată, în concepția contemporană, de asemenea material prețios: „dialecto-

logia...nu se poate înțelege fără culegeri de cît mai multe asemenea texte" (58).

e. *Bibliografia ariilor de circulație folklorică.* A fost a doua încercare grea după aceea a strîngerii materialului pe teren. Motivul: lipsa la Focșani, unde am lucrat (cu o întrerupere de un an și jumătate), din 1926 încoace, a unei biblioteci înzestrate, mai ales cu periodice, apoi cu colecții critice, și chiar cu obișnuitele culegeri de folklor poetic, dacă nu și cu studii de prestigiu. Toate acestea cîte erau în trecut — și cîte sînt și acum! — la îndemînă în provincie, măcar pentru domeniul folklorului românesc? (59).

Despuierea unui asemenea material stringent — prea vast și destul de arid — eu nu am putut-o face, timp de peste patruzeci și cinci de ani, decît mergînd de la Focșani, mai ales la Biblioteca Academiei Române. Dar lipsurile serioase de acolo, chiar și în privința periodicelor, m-au silit să urmăresc alte biblioteci publice, apoi și pe unele particulare, prin provincie. Am răscolit și cîteva anticării europene și din America, pentru procurarea colecțiilor critice de folklor poetic general, provenite din bibliotecile unor romaniști de renume. Am cerut — și m-am dus cîteodată — și la bibliotecile centrelor universitare, îndeosebi la Cluj, Cernăuți, Iași (60). Am folosit și biblioteci umaniste — unice în ultimii cincizeci de ani ai culturii românești — a căror risipire o socotim ca o lipsă incalculabilă pentru tinerimea noastră culturală de mîine: biblioteca lui *Ovid Densusianu*, aceea a lui *N. Iorga*, apoi a lui *N. Cartojan*, a lui *I.-A. Candrea*, a lui *S. Mehedinți*, a sanscritistului focșănean *T. Iordănescu* (aceasta se afla între bibliotecile foarte selecte din provincie). Încît adeseori ariditatea bibliografică a micșorat munca de sinteză.

Cu sacrificii (61) s-a putut deci alcătui un aparat critic relativ bun în privința stabilirii a r i i l o r d e c i r c u l a ț i e f o l k l o r i c ă. Rezultatul se va vedea în vol. V al colecției, unde se află și întîiul *repertoriu critic*, în istoria folklorului românesc, al colecțiilor fundamentale, mergîndu-se pînă la culegerile minore de folklor poetic. Sperăm să fie un instrument corect de informare bibliografică, totdeauna conceput în perspectivă c r i t i c ă, pentru oricine urmărește atent evoluția istorică a bibliografiei respective. Numai prin asemenea schiță bibliografică prealabilă mi-am putut da seama, disociativ, cum trebuiește urmărită circulația cutărui motiv liric, ori epic: avînd izvoare informative absolut

temeinice, ferite de orice implicație cărturărească tendențioasă, și datorite cercetătorilor de teren pregătiți corect; prin urmare, excluzîndu-se, din orice comentar bibliografic, balastul publicistic (aglomerat în ultima jumătate de secol) al nesfîrșiților ambițioși culturali, mai ales cei din provincie.

5. Necesitatea timpului îndelung pentru ancheta etnografică, folklorică, dialectală

O lămurire despre timpul prea îndelungat în care a fost elaborată întreaga colecție se întrevede, poate, necesară, și anume: de ce s-a întîrziat atîta (treizeci și opt de ani) de la publicarea vol. I pînă astăzi, cînd se continuă imprimarea? Răspundem răspicat: nu numai din pricina timpului în prefacere, ci și dintr-un motiv metodologic fundamental pe care-l consemnăm acum în chip sincer, folosind cumva unora dintre etnografii și folkloriștii viitorului:

Încă din preajma începuturilor mele etnografice și folklorice, am distins un lucru (62) ce nu fusese observat clar nici în anii 1906--1908, 1909, 1915, 1920 (63)— anume că: metoda de anchetă pe terenul etnografic (și îndeosebi cel folkloric) era — exceptînd abia cîteva cazuri exemplare — ori prea sumară, ori radical imperfectă. În ce consta oare insuficiența atîta de gravă? În modul cum se „culegea" (64) mai cu seamă versul popular (ceva mai tîrziu și melodia). Era, adică, adunat de-a valma, de la oricine, oricînd, oricum și aproape indiferent de la cine! „Culegătorul" rar se afla ca un cercetător onest (65). După cum prea puțini erau cei înzestrați cu o metodă cu adevărat controlată riguros (66), ca să se creeze o „școală" severă prin munca lor exemplară, sistematică, lăsînd urmași temeinic pregătiți într-ale folklorului și dialectologiei (67), așa cum s-a întîmplat la Facultatea de litere din București, prin *Ovid Densusianu*, după care Clujul s-a așezat la loc de cinste abia în anul 1932 (68).

De obicei zelatorii frecvenți erau niște publiciști indiscernabili: profesorul diletant (69), învățătorul entuziast, ziaristul superficial (mai ales cel din provincie), publicistul prea ocazional, ba chiar elevul inimos (70). Metoda de lucru era aceeași, arbitrară și aproape generală. Iat-o:

Erau întîlniți la întîmplare: vreun tip declamator automat, mergînd prin trenuri, invalid, între anii 1918 și 1922, după criza primului război mondial (71); un lăutar n e v r e d n i c (cazul celui din Vlașca, „tînărul numai de 19 ani" care a „brodat o întreagă doină precum l-a tăiat capu", publicată de *Tocilescu, Material. folkl.*, I², 850, prin colaboratorul său mai intrepid, profesorul *Chr. N. Ţapu*, cel care este elogiat chiar în „precuvîntare", printr-o „specială mențiune", „pentru zelul și aptitudinea desfășurată în culegerea și rinduirea materialelor" — v. pag. XLIV; cf. și *Duțescu-Duțu, Considerațiuni crit.*, 133); un bătrîn (adesea cu memorie de rînd, ori tocită); un flăcău isteț (însă trecut prin armată, prin tîrg, pe la oraș); o țărancă, o orășeancă, sau o fată decepționată; un copilaș bătut de lipsuri; un țăran mucalit; un limbut (de-atîtea ori dintr-o mahala a Bucureștilor etc.); un chefliu volubil, ba chiar și cîte un „cărturar" uneori semidoct din lumea satelor, tîrgurilor, orașelor (învățător, preot, „dascăl de biserică", arhivar etc.) — mai toți potriviți să facă și contrafacă versul denumit „pseudo-popular" (72). Asemenea bănuită vocație de artă folklorică era pusă dintr-o dată la întrebări întîmplătoare: știe, ori nu știe, să „spună" vreo „poezie populară"? De loc preocuparea dacă presupusul informator era în stare să cunoască vreun document folkloric adevărat (numai acesta necesar studiilor!); și să s p u n ă (încă nu să c î n t e) la vreme potrivită (adică, moment favorabil de discuție, de recitare, de cîntare; memorie sigură; precauție asupra timpului și-a locului de anchetă, prin izolarea informatorului ales, de ceilalți informatori posibili în preajmă-i, ca să nu se imite, ori să se influențeze puternic unul pe altul etc.). La prima articulație de gîndire a acestuia, abia metrificată (de obicei cîte un vers ticluit mecanic, fără o imagine coherentă, dar începînd cu binecunoscutul „foaie verde de..."), anchetatorul — încîntat de asemenea vocație poetică scoasă de noroc în cale — așternea febril pe hîrtie masiva hibriditate — lirică ori epică etc. — năpădită de asonanțe, cu vocabularul umplut de obscenități și cu ritmul versului țăndărit. Dacă asemenea informator ideal... mai era pe deasupra și un inveterat, atunci i se dăruia generos și „cinzaca" de alcool, ba și peste... În astfel de euforie dionisiacă, verbozitatea devenea torent poetic miraculos... Operația aceasta (recoltarea folklorică!) era mîntuită în timp cît mai repede: pînă la venirea serii văratice, pînă la căderea ploilor tomnatice, pînă la înghețul iernii viscoloase...

Se petrecea numai o singură dată — de obicei în vreun sat dacă se putea să fie ceva mai izolat, dar cît mai aproape de prima stație a căii ferate ; și dintr-o singură învîrtitură de condei... Se închidea după asta caietelul cu „buchetul" plin de „trandafiri și viorele" p o p u l a r e (73). Și după o stîngace cîrpitură formală (de obicei se deretica vreun vers cu interjecție obscenă, ori o rimă asonantă, dacă nu se alăturau cumva și grupe de versuri dislocate din alte prelucrate variante), asemenea moloz antipoetic,

„îndreptat", „reprodus din memorie", „alese și ordinate" *(I. Pop-Reteganul;* v. *Antolog. lit. pop.*, I, 1953, 89), „comunicată" *(T. Pamfile;* v. *ibid.*, I, 47, 55, 84, 128, 220), „înjghebat... culese" *(Gh. Cătană, G. Tulbure, I. Cioca, Gh. Cernea, T. Pamfile)*, „adunate" *(T. Călbază, E. Novacoviciu)*, „alese" *(N. I. Dumitrașcu)*, „publicate" *(G. Ionescu)*, „spicuite" *(Seb. Bornemisa)*, „curățite" *(I. Corbu*, 1921), „retușate" *(L. Costin;* v. *Semenicul*, I, n-rul 2, pag. 38), „adunate și coordonate" (T. Bălășel, 1919);

paralel cu materialul clasic (74) — format din „poesii populare", „poporane", „popurale", „poporale", „poporene", „poporare", „poporeană", „popolară" (v. *Reflexiuni cîntec.-vers. popul.*, 10; cf. *Teodorescu* [*G. Dem.*], *Poesii popul. rom.*, 693, 695), „cîntec sătenesc", „cîntece bătrîne" (*ibid.*, 326, 698);

„adunate și îndreptate", „adunate și întocmite" *(Alecsandri*, 1852, 1866), „culese și corese" *(At. Marienescu*, 1859, 1861, 1875), „culese și corese", „adunate și întocmite" *(S. Fl. Marian*, 1869, 1873), „culese, corese și adnotate" *(N. A. Caranfil*, 1872), „scris(ă) de..." *(Teodorescu* [*G. Dem.*], *l.c.*, 64, 76, 77); „cules de..." *(ibid.*, 283); „comunicat(ă) de..." *(ibid.*, 67, 86, 94, 135, 169); „cules în... și comunicat de..." *(ibid.*, 591); „scris(ă) la... (în ...) și comunicat(ă) de... (în ...)" *(ibid.*, 18, 31, 47, 58, 66, 140, 393, 623); „scris(ă) la... (de), cules de... și comunicat(ă)", ori „trimisă la..." (sau „în") Paris de... (prin)" — mai frecvent *Gr. Tocilescu (ibid.*, 22, 23, 26, 29, 30, 46, 94, 588, 602, 604); „scris după... în anul 1869 și completat după.. în 1884" *(ibid.*, 313); „scris de ... și comunicat în mai 1885" *(ibid.*, 350); „scrisă (comunicată) și inserată de... " *(ibid.*, 194—95); „scris după ... profesor la ... " *(ibid.*, 264); „scris după copii" *(ibid.*, 265); „scris după diferiți colindători" *(ibid.*, 76); „scris după medicul veterinar" *(ibid.*, 304);

„scris după diferiți lăutari" *(ibid.*, 273, 299, 307, 319, 483); „scris după lăutari din București" *(ibid.*, 276, 308, 315, 318, 325); „scris după lăutarii din ... și completat în București" *(ibid.*, 272); „scris la 1865 după lăutarii ... apoi confirmat de lăutarii ... " *(ibid.*, 301); „cules de la diferiți lăutari între anii 1868—70" *(ibid.*, 306); „scris parte după ... parte după ... " *(ibid.*, 280, 320, 489, 531, 635); „scris cu oarecare modificări" și publicat în „colecțiunea populară *Dorul*" *(ibid.*, 293); „scris după diferite descîntătoare din București" *(ibid.*, 369); „scris și publicat de pseudonimul... " *(ibid.*, 299); „reprodus cu mici modificări ... " *(ibid.*, 273); „reprodus cu suprimarea vers. 6—7 și modificarea celor din urmă patru" („procedeul lui *Alecsandri*; *ibid.*, 275); „variantă înfrumusețată" (același procedeu; *ibid.*, 296, 320); „reprodus, suprimîndu-se ultimele șase versuri" *(ibid.*, 315); „cu suprimarea versului de la mijloc din fiecare strofă și cu omisiunea mai multor strofe sau schimbări de versuri" *(Alecsandri*, modificînd pe *Anton Pann*; *ibid.*, 318); „introducînd cîteva modificări de cuvinte și suprimări de versuri" (același caz; *ibid.*, 321); „scris parte la 17 noiembrie 1870, după ... parte la 9 mai 1884 după ... " *(ibid.*, 323, 330, 433); „modificînd începutul și adăogînd la fine opt versuri noi" (procedeu *Alecsandri*; *ibid.*, 325); „variantă mult modificată" *(ibid.*, 328); „restabilit și publicat de *S. Fl. Marian*" *(ibid.*, 365); „restabilite de *S. Fl. Marian* și publicate în... " *(ibid.*, 380); „relațiune comunicată de ... " *(ibid.*, 181); „trunchiînd versurile" *(T. Dușescu-Duțu*, despre *G. Dem. Teodorescu* și *Rădulescu-Codin*, în *Considerațiuni crit.*, 123, 151).

mergea la tiparul vremii. Iar autorul fictivei c u l e g e r i înseilată ca prin miracol era încununat — publicistic, uneori chiar academic — drept epocal f o l k l o r i s t român... Unde erau oare „opincile de călător" pe care „omul de știință" să le „încalțe", ca să meargă în largurile populare și să „răscolească lumea" folklorică, așa cum ceruse *N. Iorga*, în 1903, cu viforoasă pasiune împotriva ministrului școalelor, *Spiru Haret* (totuși o înaltă făptură a științei și pedagogiei românești!), care patronase oficial, cu bani grei publici, culegerea conglomerată a *Materialurilor folkloristice*, făcută lacunar, fără metodă, fără haina graiului dialectal (exceptînd pe *Pericle Papahagi)*, fără gust al frumosului artistic popular, fără orînduirea printr-un plan editorial judi-

cios? Cei „atîția alții", de la *Alecsandri* și *Ovid Densusianu* încoace — de care vorbea prea de curînd, în ton cam aulic, un stingher „folklorist de salon" (romancierul *Cezar Petrescu*, despre clasicul culegător diletant, și laborant, *G. Dem. Teodorescu!*), croitor de teorii ușurele, însă fără să fi publicat el singur, practic folkloric, măcar un vers popular dialectal (75) — au fost, spre paguba truditului folklor român contemporan, numai cîțiva... Îi poți socoti cinstit pe singurele cinci degete de la mîna dreaptă...

Să ne întoarcem la vraful folkloric — despre care vorbeam adineaori — adunat, transformat, compilat, apoi tipărit gazetărește, cu glose explicative copilărești, datorite unei ridicole ignoranțe a problemelor de folklor: atari divagații teribile (ale unei memorii adesea adînc mutilată, în care logica era inertă, frumusețea graiului absolut învăluită, expresivitatea poetică desăvîrșit vlăguită) se apreciau a fi „poezie populară"... Curat „recrepisaj modern" — vorba cu atîta tîlc a istoricului literar francez *Villemain*, vorbind, prin 1851, despre compatriotul său — înaintașul romanic faimos al acestora t o ț i, și cei de la noi, mistificatori, falșificatori și dregători artificiali ai folklorului poetic — *Hérsart De la Villemarqué*.

Astfel de teratologie folklorică (aceasta e folosită curent în cuprinsul antologiilor masive, alcătuite sub unghiul pretins selectiv, *Antol. lit.-popul.*, I, 1953, 41, 237, 247, 471, 562, 572, 624) se găsește prin enorma adunătură — poate cea mai încurcată în tot cuprinsul folklorului românesc, prin mulțimea colaboratorilor inegali, văzuți și nevăzuți — *Materialuri folkloristice* (76) — tipăritură făcută chiar în debutul secolului acestuia, de arheologul *Tocilescu*, din bugetul public al „Ministerului Instrucțiunei publice și al cultelor", prin autoritatea neuitatului profesor *Spiru Haret*, apoi a lui *Tache Ionescu*. Am discutat suspecta tipăritură masivă, dar numai parțial, într-un studiu de acum trei decenii (77), pentru a-i reduce oarecum prestigiul bibliografic. Rutina — mai ales cea folcloristică — și-a continuat însă șablonul, folosind mecanic acest brac „folcloristic" poate că nemuritor... Vom reveni în *Istoria comparată a folklorului român*, ca să arătăm toate lacunele ce nu se mai pot îndrepta în zilele noastre.

Așa a cules, în echivoc, *G. Dem. Teodorescu*, în plinul secol romantic al XIX-lea, urmîndu-i, în 1896, *C. Rădulescu-Codin*, precedat de *Simion Florea Marian*

(activ pînă tîrziu, în 1911, cu o culegere postumă); iar după dînșii neodihnitul *Tudor Pamfile* (1913), ca și alți mulți continuatori zeloși, adesea și ei irosind banul public, ca să tipărească broșuri și broșurele, volume și volumașe pline cu poezie „poporană" și „poporală", „populară" etc., pe care timpul critic le va înlătura treptat.

Pînă și-o culegere faimoasă a secolului al XIX-lea — socotită chiar astăzi ca o „antologie șlefuită", aceea din 1885, a profesorului brașovean *A. Bîrseanu*, supravegheată în multiplele ei metamorfoze de filologul ceh (mărinimos filoromân!) *„Dr. Ioan Urban Jarnik"* — tot cuprinde astfel de umpluturi, profund deletere esteticii versului popular autentic. A domnit, și atunci, același exces falșificator după extazul romantic al transformismului folkloric aprig, petrecut ca o racilă profundă pornită tocmai de la culegătorii, dar și prefăcătorii literari (unii mistificatori) ai veacului trecut *(H. De la Villemarqué, Achim v. Arnim-Clemens Brentano*, poetul *Gottfried Bürger*, chiar prozatorul *Walter Scott* etc.), care, la rîndul lor, au fost precedați, în secolul al XVIII-lea, de *Thomas Chatterton*, iar îndeosebi de faimosul „schoolmaster" (învățător-director în satul scoțian de obîrșie Ruthven) *James Macpherson* (1738—1796). Acest caz (cam uitat, și poate că demodat acum, cu toate că încă actualizat bibliografic de comentatorul erudit al epopeii franceze, *Joseph Bédier)* e chiar actul de naștere al falșului folkloric european: deplorabila eroare cu urmări prelungi pînă în zilele noastre. Se cade, pentru concluziile ce ne preocupă aici, să-l amintim cît de sumar:

Macpherson a înfiripat o plastografie literară rămasă celebră: începînd din anul 1758 (cînd și-a compus el prima sa lucrare, *The Highlander*, „Munteanul din Scoția", un poem eroic artificial în șase cîntece), pînă în 1763, el a fabricat ingenios, publicîndu-le, poemele *Fingal** și *Temora*** (întîi a publicat, în 1760, *Fragments of ancient poetry****) și atribuindu-le unui „bard" gelic imaginar, *Ossian*, fiul regelui Fingal. Originalele gelice ar fi fost păstrate — prin tradiție scoțiană populară, și nealterate — timp de paisprezece secole (originea lor

* *Fingal*, an ancient epic poem, in six books, composed by *Ossian*, son of Fingal, London, 1762.

** *Temora*, an ancient epic poem, in eight books, togheter with several other poems, composed by *Ossian*, son of Fingal, London, 1763.

*** *Fragments of ancient poetry*, collected in the highlands of Scotland and translated from the gaëlic or erse language, 176 0

era pusă în secolul al III-lea d.e.n.). Volumul cu poemul al doilea „fermecă" publicul literar din Edimburg. Entuziasmă chiar pe Napoleon, care purta cu dînsul un exemplar în campaniile lui, după cum făcuse Alexandru cel Mare cu *Iliada* lui *Homer*. Un poet vestit al timpului, *Gray*, se inspiră din poemul lui *Macpherson* (și el entuziasmat de acele „cîntece inculte și sălbatice" în care se întîlneau „sentimente naturale și primitive", dragostea de luptă, oceanul, munții acoperiți cu pini, briza mării, barzii libertății scoțiene), compunînd o odă în memoria acelor „barzi" eroi omorîți în luptele cumplite de apărare a Scoției împotriva invadatorilor: regele Eduard I îi măcelărise în toată „țara Galilor", ca să nu rămînă în viață oameni care să cînte „vechea libertate a țării".

Se înțelege că veniturile bănești cuvenite de la librării pretinsului „traducător" *Macpherson* fură enorme. La 27 de ani tînărul învățător era îmbogățit. Ducîndu-se în Florida, cu un căpitan de marină, își îndoi acolo bogăția. Se amestecă și între nababii Indiilor orientale, de unde iar cîștigă fabulos. Tot așa se strecură în războiul de independență a celor 13 state americane, scriind pamflete împotriva libertății lor amenințată de Anglia. Pătrunse și în Camera Comunelor, scriind, în 1775, o istorie a Angliei, în două volume, în care venalitatea era fățișă prin echivocul prezentării faptelor istorice, ca să glorifice partidul Tory. În sfîrșit, învățătorul ajunse de cinci ori milionar! Ar fi putut trăi în fastul fabulos oriental dacă într-o zi filosoful *Hume* nu i-ar fi contestat pasionanta „descoperire". Totul s-a petrecut pe cînd și criticul dominator în acel secol literar englez, *Samuel Johnson*, îl socotea pe falșul „traducător" și „editor" drept un „impostor și pungaș", pentru că acest confecționar folkloric refuza să arate cuiva originalele poemelor pretinse că le are în manuscrise. La început *Macpherson* nici nu se apără, nici nu se justifică. Demascarea deplină s-a petrecut însă printr-o nouă confecționare epică, iarăși îndrăzneață: *Macpherson* oferi publicului englez, în 1773, o traducere a *Iliadei*, folosind același procedeu din pretinsele poeme ale lui *Ossian*. Asemenea „decalc al geniului grecesc" — proză poetică „vagă și incoloră" — fu însă respins de gustul public englezesc. Între timp *Johnson* călători în insulele Hebride, în Scoția întreagă, ca să urmărească la fața locului tradiția gelică. Scrise apoi o carte, cu stil colorat și satiră incisivă, în care mărturisea că în loc de „barzi" el nu a găsit acolo decît pe niște „bătrîni imbecili

complet neștiutori de carte"; ba accentuînd că el își pune capul dacă se găsesc cumva măcar „500 de rînduri de scriere veche" în țara aceea unde nimeni nu știa nici să scrie, nici să citească; și în care au mai rămas vreo cîteva nume topice, folosite de *Macpherson*, ca să dea povestirii lui oarecare atmosferă locală. Concluzia se vedea răspicată: „inventatorul" lui *Ossian* săvîrșise o „pungășie", o „crimă", un „furt prin înșelătorie"...

Dar după moartea lui *Macpherson* (în 1796) un alt scoțian, *Malcom-Laing*, dovedi că toate cele trei poeme în cauză (care preocupaseră toată Europa occidentală: pînă și pe *Voltaire*, pe *Goethe*, cînd pusese pe Werther să citească din *Ossian* înainte de-a se sinucide, apoi pe Hőlderlin*) erau niște preparate apocrife (fură traduse în italiană de *Cesaretti*!). *Laing* dovedi că în Scoția existau încă în popor numai niște „scurte cîntece războinice", de unde pornise desigur în plastografia lui literară *Macpherson*, alterînd însă stilul tradițional și prefăcînd fundamental caracterul epic. În amestecul hibrid al mistificatorului mitologia lui Odin și credințele scandinave trecuseră în Scoția... Eroii barbari și sîngeroși din povestirile populare scoțiene ajunseseră dincoace cavaleri medievali cu virtuți războinice și generozitatea Cidului Campeador... În această alterare gravă de psihologie etnică *Macpherson* adăugase elementelor primitive ale miturilor scandinave și fragmente din *Biblie*, din descrierile lui *Homer* — peste o mie de împrumuturi din literatura homerică și ebraică! Transpoziția de locuri, de nume, de material masiv etnografic fusese însă făcută printr-o „industrie" literară oarecum iscusită; încît numai sagacitatea erudiției critice și filologice putea restabili elementele literare diverse (în timp și spațiu enorm: de la antichitate la evul mediu și timpurile moderne!), sustrase, compulsate, însă racordate de multe ori cu stîngăcie. Iluzia aceasta literară a fost totuși un fenomen unic în cultura modernă europeană, neîntrecut pînă astăzi în istoria folklorului general.

Interveni în controversă și „Highland Society" (Societatea scoțiană): ea răscoli minuțios munții sco-

---

* S-a ajuns, în plină contemporaneitate, ca Ossian să fie socotit drept unul din factorii activi reacționari însemnați împotriva raționalismului modern reflectat în arta convențională a secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea. Așa aflăm documentarea privind perspectiva istorică a romantismului filosofic german etc. (cf. *P. P. Negulescu, Ist. filosof. contemp.*, II, București, 1942, 342).

țieni, pe unde spusese *Macpherson* că a găsit fragmente din poeziile ossianice, păstrate prin tradiție și culese anterior de către notatori anonimi pe niște manuscrise „vechi"... Dar asemenea mărturii „scrise" nu fură de fel descoperite; după cum nu au fost arătate nici de vreunul dintre discipolii fanatici ai lui *Macpherson*, care după moarte îi mai apărau cu îndărătnicie mistificarea.

În sfîrșit, cele trei volume, publicate, în 1807, de *John M. Arthur* (însă numai cu sprijinul „prietenilor și discipolilor" lui *Macpherson!*), pretindeau că prezintă erudiției europene „pretinsele manuscrise originale": ele erau scrise chiar de mîna „maestrului" *Macpherson* și fuseseră găsite printre hîrtiile lui postume... Dar critica textelor iar dovedi că nimica nu proba să fie cumva copia vreunui manuscris anterior! Istoricul literar francez — fruntaș între 1800 și 1850, *Abel Villemain* — ironiză ediția acestor „originale": o găsi absolut „inoportună", pentru că ea nu prezenta nici o „garanție" critică de text. Totul înfățișa un fel de „pastiș folkloric" patent — niște prelucrări greoaie, un compromis literar arbitrar: „artificiu modern", „imens plagiat" — „recrépissage moderne" — în care poeții greci, latini, *Shakespeare*, *Milton*, poetul englez *Thomson*, ba chiar *Homer* și *Biblia* fuseseră compilați anacronic.

Profesorul *Villemain* denunța acest „mozaic celtic" (77a)în fața studenților Sorbonei umaniste din anul 1851 (*Cours de littérature franc.*, III, Paris, 1851 [„Didier"], 3—30). Era cu un an anterior apariției, la Iași, a „părții I" din „*Poezii poporale. Balade.* Cântice bătrînești (adunate și îndreptate de *V. Alecsandri*, Iași, 1852, Tipografiea Buciumului Roman"...

De atunci misticismul zelatorilor lui *Macpherson* rămase pînă astăzi, printre altele (78), prin „editorii" lui *Ossian*, din 1807, a doua invenție, retușare și „înșelătorie literară" faimoasă. Cu toate asemenea detestabile prefaceri literare, acest „fericit falșificator" fu înmormîntat, și zace, la catedrala Westminster, alături de regii Angliei, de actorul Garric, de poeții *Chaucer*, *Tennyson* și *Wordsworth*, de romancierii *Fielding* și *Dickens*, de istoricul *Macaulay*, de *Newton* și *Darwin*...

La noi asemenea trucaj folkloric european a culminat — încă în deplin debut — cu *Alecsandri*, estetul transfigurator al *Mioriței* (79) (unicul fericit caz în ansamblul general de prelucrări asemănătoare, prin prisma cerințelor artei literare!), urmîndu-i stîngaciul constructor de latinisme etc., din balada și poezia ritualică ardeleană

(1857, 1859) — mai ales cele „culese și corese", de care întîiul timid culegător de poezie populară românească (nealterată cărturărește și publicată într-o rudimentară notare dialectală!), *M. Canianu*, îl învinuia că a „contopit" și „împreunat" „multele variante ale aceleiași poezii", spre a „alcătui" „dintr-un număr de bucăți una singură" (80). Este vorba de *„Dr. Atanasie Marienescu"*, despre a cărui prefacere folklorică bine cunoscută trebuie o clarificare perspicace îndeosebi prin cercetarea minuțioasă a manuscriselor sale.

Denunțătorul critic contra acestei masive capiște folklorice (81) se știe că a rămas — dintre clasicii academicieni — numai *Ovid Densusianu*, care, îndeosebi în anul 1915, a rostit răspicat următoarele vorbe, ca o cenzură impecabilă, despre „seria de monografii" a Academiei Române, „Din viața poporului român" (82): se publică *folklor* „într-o desăvîrșită lipsă de metodă, după un sistem cu totul învechit". Iar despre seria academică menționată dînsul mai spunea: se vede „lipsa de cel mai elementar spirit critic ce se trădează la fiecare pagină" (83). Prevenirea filologului și revolta folkloristului *Densusianu* s-au aflat ca niște prejudecăți comune: munca întîmplătoare și aglomerată a trecutului nu a contenit. Din contră, ea a fost retipărită mereu și oferită ca model noilor cercetători, pentru ca să apară apoi o nouă invazie de „culegeri", „colecții", „antologii" etc., publicate fără control autoritar, adeseori chiar cu „munificența oficială" (tot *Densusianu* s-a exprimat așa!) încă o jumătate de secol (84).

În asemenea confuzie metodologică oare ce se mai putea face pentru înțelegerea altei orientări, în legătură mai ales cu munca de teren? Cui să vorbească cineva care ar fi voit înlăturarea din publicistică a unor autori „folcloriști" compromiși prin lucrări mediocre (ar fi trebuit o lege de aramă!), dar care erau susținuți de cluburile partidelor și apoi tipăriți cu banul statului? Academia Română rămînea într-ale sale: publica în continuare seria inegală „Din viața poporului român", denunțată în mod izolat numai de *Ovid Densusianu*. Primul critic folkloric autoritar (care trecuse la atacul polemic) a rămas atunci singur în opoziție: se știe cum s-a izolat de toată activitatea Academiei Române pînă la moartea sa, în legătură cu cele două probleme mari ale instituției: dicționarul limbii române și soarta folklorului român contemporan.

Academia mai reținea uneori — numai în discuția „ședințelor ordinare" și „generale publice" (acestea anuale) — vreo monografie în care un spirit nou se întrevedea (85). Dar și celui discutat sporadic, ca și oricui avea pasiunea muncii științifice necondiționate, nu i se oferea nici un sprijin practic și continuu, după cum nici un rol oficial, cît de modest, prin care s-ar fi putut stăvili superfetația folklorică. Într-un caz nu s-a văzut nimic altceva dincolo de adresa oficială a Academiei Române (lapidară și cu răsunet de-o clipă!), prin care se anunța biurocratic „premiatului" că i s-a „acordat" numai „o parte din Premiul Statului": o sumă redusă, cu care el nu-și acoperea în provincie nici măcar pe sfert cheltuielile de imprimare a scrierii în cauză, toate numai din redusul salar al profesurii... În asemenea situație nu-i rămînea cuiva decît să-și ducă truda mai departe, cu gîndul numai la viitorime, iar cu sufletul închinat neamului românesc. Adică să publice. Însă numai după o metodă diferită de cea a trecutului — și chiar sporită față de-a prezentului — dar tot numai pe singura lui socoteală (ban de anchetă, de tipărit etc.). Pentru cine? Deocamdată pentru cîțiva specialiști, și aceștia la rîndul lor respectînd adevărul științific integru. Întîmplător și pentru unii rari pasionați de raritățI editoriale. Oare ce era de făcut cu orașele izolării cărturărești? Aici indiferența cititorilor și opoziția ascunsă a profesioniștilor politicii au rămas nestrămutate: deplina mediocritate ucigătoare! În cazul de față chiar așa s-a întîmplat.

6. Necesitatea unei experiențe ample de teren etnografic

Trebuie anticipată — deocamdată sumar — metoda personală de anchetă care e diferită, așa cum s-a spus, de norma trecutului nostru folkloric, cît și de punctul de vedere, uneori conformist, al unor cercetători recenți, față de același trecut. Ea s-a format prin contactul neîntrerupt, și îndelung, cu terenul etnografic: cum am indicat sincer, 44 de ani cel puțin (86). După cum și prin cercetarea felurită a unui număr apreciabil de informatori: dincolo de 12.600 (87). Încît experiența etno-psihologică a fost determinantă în criteriul acesta, izolat de-al celorlalți monografiști contemporani de la noi. Numai așa, printr-o legătură c o n t i n u ă — și extinsă î n t i m p — cu s u f l e t u l p o p u l a r vrâncean (apoi și rîmnicean) am putut stabili unele observații fără echivoc posibil:

Cel ce scrie aici nu întotdeauna a întîlnit în masa populară talentul superior. Acesta rămîne de obicei acoperit (cîteodată aproape înăbușit) de colectivitate, fiind prins organic în viața satului prin cultura materială, și îndeosebi cea sufletească, a acestuia. Uneori el înflorește, se irosește, apoi dispare ca un vis: nu e înțeles de înconjurime! Prin urmare, și masa receptoare de bun artistic popular superior închegat trebuie să fie ajunsă la un grad anume de rafinament artistic, pentru ca un ins înzestrat de natură să capete avînt în elanul lui creator, prin acceptarea creației sale (inedite și întîmplătoare). Fiindcă soarta unora ca el a fost adeseori aceasta: creatorul — inovatorul poet-cîntăreț — a fost suprimat de mediocritatea etnografică, rămasă mereu — și oriunde — precumpănitoare. Asemenea fapt fericit se poate petrece numai printr-o selectare treptată a talentelor anonime, cît și printr-o răsfrîngere continuă a creației artistice individuale în cuprinsul unui grup etnic vast (88). Iar această creație individuală (devenită populară numai prin circuitul folkloric) este și ea un extras muzical-poetic rezumativ, în parte o sinteză *de artă* a creației folklorice anterioare (în care au pătruns, în timp, și elemente extraetnice, asimilate lent de energia configurativă artistică a unui popor dotat). Această creație — cu totul izolată la început, apoi treptat colectivizată selectiv — este adevărată „artă verbal-poetică", dar și muzicală, care nu-ți îngăduie, cînd o privești analitic, nici un dubiu de valorificare, așa cum s-a crezut, în Anglia, în 1920, prin cutare teoretizare socotită critică, în realitate gîndire de cabinet, complet streină de experiența etnografică vie:

> „The popular lyric is always striving to become art-poetry" (89).

Considerînd creația poetică populară (realizată superior, de către masa populară, în timp; și trăind organic, din vreme în vreme, numai printr-un suflet individual aparte dotat de natură), se pune întrebarea-cheie: oare o poți căpăta — în cîntare, în scris, ori obișnuit oral — într-un moment oarecare, întîmplător, socotit favorabil unei anchete; și poți crede că ai surprins-o într-o formă artistică distinsă (existînd în elementele ei integre de fond și formă) cînd o întîlnești oricînd, în orice condiție, și prin orice ambianță întîmplătoare?

Nu! Trebuie avută în vedere o metodă specială de anchetă, chiar cînd cercetătorul ar avea în față informatori prestigioși. Căci au fost și dintre aceștia, în toate timpurile, de la *Homer* pînă acum. La români, de pildă, a trăit în secolul trecut Barbu Lăutaru, admirat de *Liszt* (din păcate, a rămas numai ca un cîntăreț aproape legendar, prin dramaturgia evocativă a lui *Alecsandri*). Pe la jumătatea secolului trecut au trăit în Ardeal alți lăutari baladiști de renume — unul țigan, celălalt român — Tudor Cirip și Petru Cocu. Cel dintîi învățase balade pe preotul Pavel Crăciun, care la rîndul lui a avut elev pe M. Giuca, informatorul impresionant al lui *At. M. Marienescu*, cu 14 balade (ori poate că și 20!) din ciclul Novăceștilor. În aceleași decenii, iată-l pe Petrea Crețul Șolcan, preamăritul — din 1885 încoace — lăutar al Brăilei (în indiviziune însă cu *G. Dem. Teodorescu!*), comparat (de folkloristul istoriograf *O. Bîrlea*) cu M. Giuca, colaboratorul de bază al lui *Marienescu*. Iar în secolul de față au trăit — și cîțiva mai continuă etnografia — Neculai Bunghi și cîntăreața Maria Popescu (cercetați de *Iosif Popovici*, în 1898, 1906—7), Toader Buchilă (informatorul lui *A. Vasiliu*, în 1909), Năstase Crețu (bătrînul preamărit de *Gh. Cardaș*, în 1926). Acestora le stau alături vrăncenii impresionanți Anghel Cojocaru și Costantin Mortu (anchetați de noi în 1935—36, 1963—66), ca și cobzarul rîmnicean Petrea Bucătaru (urmaș demn al lui Petrea Crețul Șolcan), cercetat de noi în 1933, și parțial publicat (90). Asemenea păstrători, ca prin minune, ai etnografiei și folclorului nostru vor putea fi judecați critic, împreună cu bătrînul Gheorghe Suhănel (în vîrstă de 80 de ani în anul anchetei 1961), din Bistricioara Ceahlăului, cioban și baci vestit, astăzi ultimă supraviețuire măreață a păstoritului glorios de pe Ceahlău, ca urmaș al „baciului Udrea", chip de păstor mitic slăvit de *Alecsandri* (91).

II. METODA DE LUCRU

7. O reconsiderare a conceptelor „poezie" - „cîntec" popular:

a. *Problema definirii conceptelor „cîntec" — „vers" popular* (92). Înainte de a înfățișa, oarecum mai detailat, metoda personală de lucru în ancheta ce-o preconizăm, este necesar să stabilim un punct de vedere prealabil:

presupunînd că avem o metodă precisă de cercetat terenul etnografic — în direcția creației poetic-muzicale îndeosebi — se pune întrebarea: ce trebuie să cuprindem în sfera de anchetă privind folklorul muzical-poetic românesc? Prin urmare, cum este normal să înțelegem noțiunile cîntec-poezie populară, definite obiectiv, pentru ca să nu rămînă cumva niște concepte mistice, lipsite aproape de înțeles critic, așa cum s-au aflat ele în perioada romantismului folkloric? Acest țel pare util mai ales astăzi cînd în etnografie, folklor și istoria literară (considerînd evaziv folklorul!) dăinuie obiceiul ca mai mult să se foiletoneze decît să se studieze (93). Noi trebuie să ne sprijinim numai pe fapte observate *direct* (nu prin intermediari!) pe terenul etnografic *(întreg,* dacă se poate), și nu pe ce spune teoria confecționată în generalități aproximative. Aceasta rămîne înaltă înțelepciune verbală a savantului de... cameră, cu tot felul de nuanțe și atenuări personale. Noi sîntem departe de cine visează înfăptuirea unui sistem infailibil de teorie „folcloristică"...

Vom încerca să definim concis elementele stabile privind cele două concepte fundamentale, discutînd cu sinceritate deplină, cu modestie și nepărtinire. Avem sprijin în experiența personală a terenului etnografic din Vrancea, Rîmnicul-Sărat și ținuturile învecinate, adăugîndu-se și unele observații corelative — tot de teren etnografic — căpătate în Maramureș, Ardeal, Muntenia nord-vestică, Moldova de nord și de sud, Dobrogea, Bucovina de sud și Basarabia centrală. Știm bine că în etnografie cercetările sînt foarte eterogene: de metodă, de teren, de bibliografie, de interpretare teoretică, depășind puterile unui om. Însă oricare ar fi criteriul de discuție critică, trebuie să primeze experiența de teren, nu dialectica izolată de fapte strînse metodic, perseverent, îndelung!

Așa cum am arătat în cîteva cercetări anterioare (anii 1935, 1942, 1943, 1946, 1948), conceptul poezie populară nu poate fi pe deplin înțeles decît prin celălalt corelativ, cîntec popular (94) — amîndouă de atîtea ori confuze, ori labile, chiar pentru cercetătorul autorizat.

Pentru noi *cîntecul popular* este realitate dublă: apare ca un produs organic, îmbinat, cînd conexiunea între ritmul poetic și cel muzical e deplină. Iar *versul popular* e produs poetic de artă spontană

ce pleacă numai din elementaritatea etnografică pe care nu au modificat-o (nici măcar în parte) civilizația și cultura modernă. Prin urmare, cercetările noastre asupra psihologiei creației populare poetice au urmărit — cel puțin din anul 1927 pînă acum — legăturile vii ale creației poetico-muzicale cu mediul ei genetic inițial, cît mai intact păstrat, cît mai aproape de primitivitatea țărănească. Punctul nostru de vedere stă în consens deplin cu interpretarea generală etnologică, enunțată explicit îndeosebi de *Otto Böckel, Psychologie der Volksdichtung* [2], 1913, 14—21, 21—50:

„Den Mittelpunkt des Gesangslebens der Naturvölker bildet überall der Bauernstand, das Landvolk".

(Un înfocat apărător al patrimoniului nostru poetic popular interpreta, într-un mod plastic, principiul acesta precizat abia de *O. Böckel:* „...pretutindene în lume, cel care crează, și-l crește, și-l păstrează cîntecul popular e înainte de toate țăranul...").

Anterior cu trei ani muzicologul francez *Julien Tiersot* reluase, cu autoritate, ceea ce spusese în 1889:

„Et il faut aller chercher aujourd'hui où elle [la chanson populaire] se cache: parmi les gens incultes, les paysans, qui en ont conservé les traditions et qui en sont restés les derniers dépositaires... c'est l'art des illetrés. La chanson populaire appartient au peuple, et jusqu'à des époques récentes le peuple fut illetré".

Trec alte trei decenii pînă ce o minte ageră avea să distingă aceeași caracteristică vitală, dar pentru viața folklorului poetic englez:

„But whatever its origin, its character is unmistakable and its best custodians are illiterate peasants" (95).

Acesta rămîne ca un punct interpretativ capital, absolut indispensabil în orice discuție posibilă în viitor.

b. *Starea actuală a „versului popular" recent.* Există — este adevărat — un gen recent de „poezie populară" care e însă un succedaneu *poetic* evoluat, plecat tot din tiparele formale proprii creației populare *autentice.* Dar cuprinde simțiminte contemporane, prea din viața de astăzi, evoluată, mai complexă, mai diferențiată decît cea a mediului țărănesc patriarhal. Că l-am numi „poezie cvasi populară", ori „pseudo-

populară", ori „cvasi folclorică", sau „popularistă" (dacă am putea forma cumva un decalc lexical după it. *popolaresco*, folosit de istoriograful folklorist italian *C. Caravaglios)* — el oricum trăiește astăzi ca o realitate ce nu se mai poate contesta. Dar acesta se deosebește radical de celălalt: tipul o r i g i n a r poetic-muzical care rămîne expresia numai a unui stadiu arhaic al vieții populare, rezumată, în primul rînd, la satul românesc de tip etnografic. Singur asemenea produs artistic primitiv poate garanta caracterizarea psihologică proprie a neamului nostru în trăsăturile lui configurative originale, spre deosebire de alte popoare (romanice, slave, germanice etc.). Prin urmare este vorba de o caracterizare etno-psihologică proprie. Cîntecul popular românesc d e a c t u a l i t a t e va putea caracteriza — și el — psihologia poporului nostru din faza de azi a trecerii psihismului rural, apoi și a celui orășenesc, în viața nouă a unei alte orînduiri sociale: socialismul. Aceasta va fi însă cu mult mai tîrziu. Fiindcă asemenea produs p o e t i c n o u trebuie să se supună — ca orice creație anonimă populară trainică — unei legi inevitabile: extensiva sa existență o r a l ă, în t e x t și m e l o d i e, prin actul memorizării colective îndelungi. El va trebui astfel să fie r e p r o d u s într-un timp nelimitat în masa populară întreagă. Prin succesivele etape de circulație generală el se va afîna, ori poate degrada pînă la nimicire. Va depinde numai de mediul receptor: dacă acesta va fi compus și din inși cu vocația artei configurative, ori nu. Va trebui așadar să peregrineze (prin o r a l i t a t e și c î n t a r e - r e c i t a r e vastă) în timpul și spațiul cuvenit evoluției istorice a poporului nostru. Va fi proba energeticii lui folklorice. Atunci s-ar putea ca arta verbală poetică — pe plan pur creator — să se subtilizeze, ori să și decadă o dată cu textura ei melodică anemiată. În orice caz, nu se poate încă vorbi de o reală creație poetică populară n o u ă; ci deocamdată numai de nenumărate impulsii creatoare ale masei noastre populare țărănești și muncitoare de astăzi, tinzînd — cîteva mai expresive dintre ele — spre actul concret de creație artistică superioară. Prin o r a l i t a t e și c i r c u l a ț i e își vor face proba — am zis — dacă sînt acte de c r e a ț i e a u t e n t i c ă, ori niște simple reverberații de artă poetică-muzicală disparată, numai imitative după ființa creației cu adevărat populare.

Fără această peregrinare, perfect congruentă, a *poeziei* cu *melodia* congeneră (care originar rămîne forța propulsivă în actul creator folkloric adevărat) încă nu se poate înțelege viața deplină a folklorului nostru poetic-muzical. Adevărul acesta nu trebuiește uitat — și nici falșificat, după cum nici exclus — din discuțiile bine, și obiectiv, informate.

c. *Problema existenței folklorice perpetue.* Acum problema existenții s i n e d i e a unui asemenea produs artistic e gratuită într-o discuție serioasă, contrar afirmației folkloristului belgian *Albert Marinus*, din 1934, cînd socotea „folklorul etern" (96). Eternitatea cîntecului popular: cine ar putea-o garanta dintre teoreticienii cei mai optimiști, care însă au cercetat în prealabil terenul etnografic? Nici *Voltaire* nu mai credea candid — acum 245 de ani, cînd publica, la Geneva, „artificiala" *Henriade* — că epopeea ar putea fi eternă... În evoluția culturilor sînt într-adevăr accidente relative și realități tranzitorii. De pildă, în perioada romantică herderiană s-a putut crede în categoria „spontaneului" în epopee; ori, numaidecît după aceea, în candida „théorie du primitif de l'ésprit humain", despre care *Renan* spunea că este cea mai mare descoperire a gîndirii moderne *(Avenir de la science,* 1848). Dar ce-a mai rămas din prima himeră ideologică a lui *Herder?* Criteriile analitice stabilite de către *Joseph Bédier, V. Bérard, A. van Gennep, A. Faral, Andrew Lang* etc. au prăbușit teoria homerizilor (Wolf)... Încît de va fi folklorul (chiar și cel *general)* fără moarte, iată o problemă subsidiară. Fiindcă — admisă generalizarea treptată a instrucțiunii în masele largi populare, și încă la toate popoarele! — se exclude, tot treptat, fenomenul folkloric ca fapt creator artistic a n o n i m, și g e n e r a l. Se știe că actul artistic de tip folkloric este, în esența lui, anonim, dar și n a t i v — adică redus la fenomenele elementare ale cunoașterii lumii. În ambele cazuri: nu se păstrează creația poetico-muzicală decît prin actul memoriei (individuale, colective). Ori folklorul s c r i s — realitate variată a zilelor noastre — este o fază tîrzie, evoluată, în existența oricărei creații populare de genul ce-l discutăm. Poate că reprezintă chiar o fază fatală, de dispariție. Fiindcă p r i n s c r i s oricînd se pietrifică un stadiu oarecare al creației anonime: devine invariabil. Ceea ce fusese v i u pînă atunci, prin circulație relativă (grup redus, grup vast), ajunge

acum fix, inert, departe — în receptivitate — de masă populară vastă: rămîne doar consemnat într-o broșurică (tipărită uneori și fără ținută tipografică atrăgătoare, poate că și cu tiraj redus!), ca o floare: captiva unui clopot de sticlă într-un laborator de botanist, în loc să fie în cosița unei țărăncuțe robuste... Dacă nu va nemeri folklorul compus din broșurică să cadă în mîna unui cititor cît de slab alfabetizat ar putea fi el? Ar rămîne de-a pururi dispărut din viața folklorică cea în desfășurare continuă.

Compusul acesta poetic — în viața lui redusă de astăzi — apare totuna cu arta poetică-muzicală cultă care e de asemenea tot un act estetic, dar perfect determinat de-o biografie pe deplin cunoscută: publică și supusă criticii erudite. În asemenea perspectivă problema folklorului literar — repetăm — ni se pare superfluă. Căci ceea ce este literar apare ca un produs confecționat conștient, voluntar, în norma formală a tradiției populare — este adevărat — dar în fond cu mult prea departe de simțimintele ingenue ale poporului neevoluat.

Mai rămîne și altceva de distins: fondul poetic și muzical se scrie pe hîrtie, de către un cercetător oarecare, pentru curiozitate personală, ori necesitățile studiului. Dar se scrie numai cînd cel interesat — simplul notator, ori eruditul — l-a descoperit trăind chiar în sfera colectivității care l-a creat, intermitent și progresiv în timp, printr-un șir necunoscut de talente, niște făpturi rezumative (acestea răsar ca energii configuratoare de artă literară și muzicală, așa cum s-a mai spus). Cînd însă atare produs (plăsmuit de individ prin colectivitate) ajunge să fie chiar scris — ba încă în faza însăși a creăerii lui, și chiar de către un autor-scriitor popular — atunci astfel de act, care este elaborat dincolo de instinctul creator primitiv, nu mai e *folkloric*, ci curat unul intenționat: livresc, individual, supus regulelor artei literare evoluate, adică de-a dreptul culte. Este ca un preparat literar oarecare: poate fi artificial ca artă literară, și inexistent chiar ca document cultural obișnuit.

Din acest punct de vedere genetic privită problema, noi precizăm că cercetările de față au urmărit să afle în Vrancea îndeosebi stadiile creației populare și muzicale în aspectul ei original, primitiv. Cu acest scop s-a dat precădere creației păstorești

fruntașe, *Miorița*, apoi doinei și poeziei ritualice: fiindcă aici se pot încă surprinde trăsături străvechi etno-psihologice. De altfel folklorul de tip nou este acum în Vrancea aproape o realitate extrafolklorică. A intrat adică în sfera creației culte: ceea ce am putut surprinde în anchetele noastre din ultimii șapte ani apare ca o lectură sporadică a informatorilor anchetați făcută în presa vremii; ca un contact întîmplător cu mijloacele tehnice de difuzie (radio în primul rînd); ca un reflex puternic al instrucției școlare etc., dar *nu* ca un act creator eminent popular, comparabil celuilalt din faza etnografică a poporului nostru.

d. *Problema originii factorului creator inițial.* Urmează altă distincție, iarăși imperioasă: *cine* a creat, originar, un cîntec popular: colectivitatea satului în totalitatea ei, ori cumva numai un ins creator dotat, desprins, ca o putere sinergetică, din masa populară? În această problemă substanțială experiența noastră de teren rămîne de acord nesovăitor cu opiniile dominante în bibliografia generală — îndeosebi etnografică, etnologică, folklorică, istoric-literară și muzicografică — din secolul al XIX-lea pînă acum (Acestea au fost formulate de unii teoreticieni actuali recunoscuți: *J. Bédier, O. Böckel, A. van Gennep, C. Caravaglios, M. Barbi, G. Cocchiara).* Se potrivește și cu cercetările clasice asupra folklorului romanic *(C. Nigra, G. Tigri, A. d'Ancona* etc.); după cum și cu lucrările muzicografice renumite în secolul trecut *(E. Erk-Fr. M. Böhme, J. Tiersot, W. Wollner* etc.), urmate astăzi de studii valoroase ale tehnicienilor muzicografi autorizați din ultimele trei decenii *(B. Bartók, John Meier, H. Mersmann, St. Djoudjeff,* după cum la noi *C. Brăiloiu* și *G. Breazul).* Împreună cu acești autori încercați noi credem — și numai experimental — următoarele:

Cîntece populare și-au avut niște autori numai din popor, care — stînd pe deplin în psihismul primitiv al masei țărănești (limbă, material folkloric tradițional, mentalitate mistică religioasă etc.) — le-au plăsmuit ca indivizi izolați de înconjurime în momentul genetic, ei fiind streini de orice inovație culturală evoluată, venită cumva de la masa culturalizată de școală etc. Prin natura lor individuală și geniul poetic, acești puțini autori anonimi au fost întotdeauna superiori înconjurimii sociale: ei au

avut un spirit popular mai pătrunzător, o putere aparte de plasticizare poetic-muzicală, afînată, cu mult superioară mediului țărănesc înconjurător. *Goethe* socotea pe-un asemenea exemplar rarisim ca pe un „individ eminent" — „ein vorzügliches Individuum" (*Dichtung und Wahrheit*, cartea a X-a) — ce apare drept ca o excepție omenească — adică ins fruntaș (nu comun!), diferențiat mental, ca un aparte înzestrat de natură, și dominînd înconjurimea lui socială printr-o proeminență creativă:

> „ ... was ein vorzügliches Individuum hervorbringe, sei doch auch Natur, und unter allen Völkern, frühern und spätern, sei doch immer nur der Dichter Dichter gewesen, ..." (97).

Acestor „poeți înzestrați", din șirul anonim al masei etnice, un fel de rutină artistică le-a ținut loc de teorie, ca și de regulă. *Creatori* — dar și depozitari, după cum și colportori în același timp — ei au inventat fondul și forma poetic-muzicală în mod spontan, trăgîndu-și seva artistică numai din spiritul primitiv popular, care a dispărut treptat, prin necesitatea evoluției sociale. Astăzi vîna aceea populară originară a secat, geniul național luînd în general altă direcție, pe urma noilor curente culturale și de civilizație. Libertatea a fost deplină în creație pentru acei rari inspirați creatori: nimeni nu le-a impus vreun canon poetic-muzical (98). Iar maestrul acestor propulsori inventivi eminenți? Numai singurul instinct creator poetic-muzical! Atîta „școală" artistică a fost pentru ei, pe lîngă întîmplătoarele rămășițe disparate primite din tradiția orală. Produsul lor artistic s-a adresat mai întîi numai imaginației unei elite etnografice sătești. Restul înconjurimii lor sociale i-a lăsat cu totul indiferenți. Și astăzi în Vrancea dacă întrebi pe cei cîțiva rari informatori de talent (ei apar ca niște supraviețuitori într-o singurătate greu de înțeles pentru cine nu a trăit complex în satul arhaic) pentru ce nu cînță, ca să învețe și pe alții cutare perlă lirică, ori epică („Cîntecul Crivățului", de exemplu), ei îți răspund cu amărăciune: „Dacî n-ai cui!" (99).

În procesul creator străvechi melodia cînteculuî popular preexistă. În timp, acesteia i s-a adăugat adesea cîte un text poetic nou. Atunci s-a creat un relativ decalc poetic-muzical. „Muzicantul-poet al vîrstei primitive" (opinia lui *J. Tiersot*) rămîne însă un

concept romantic perimat. Iar să pretinzi astăzi a găsi „arhitipurile" cîntecelor populare — în felul recompunerii laborioase a lui *G. Doncieux*, din 1891 și 1903, cu cele patruzeci și cinci de „cîntece lirico-epice" ale „*Roman-céro*-ului popular al Franței" — iată de asemenea o curată iluzie amăgitoare.

Acest produs original — m e l o d i e și p o e z i e coexistente — de aspect arhaic s-a răspîndit în masa populară într-un timp indefinit. Însă nu și-a putut păstra tiparul inițial prin îndelungata circulație orală: el s-a diversificat fără odihnă, prin ruperi, adăugiri, eliminări, contaminări (niște împreunări de obicei hibride, rar fericite), toate după natura celui ce căpăta bunul poetic de talent de la insul cu vocația configurației poetice (100). Declinul folkloric a însemnat sleirea acestui cîntec popular nativ: atunci cînd el a ajuns într-un mediu țărănesc lipsit cu totul de vocație poetică. Aici sărăcia creatoare a ruinat chiar produsul superior realizat, degradîndu-l pînă la epuizare, ca să-l prefacă treptat într-un spectru poetic înfiorător, cînd melodia ajunge o caricatură, iar versurile o exprimare prozaică plată.

Fenomenul acesta rămîne paralel în bună măsură cu ce se întîmplă în literatura cultă din epoca modernă, ori chiar de azi: oare nu a fost la noi, după ascendența literară a lui *Eminescu*, așa-numitul „curent post-eminescian"? Atunci o generație întreagă a fost șablonardă: eminescoizii — căzuți astăzi în cenușă literară — au degenerat lirica poetului, fără asemănare, în varii feluri. Singur u n u l s-a putut apropia (dar numai într-un grad redus!) de astrul incomparabil: *Vlahuță*. Încolo ceilalți au împietrit ca niște epigoni deplorabili! Întocmai și cu confratele popular p o e t și c î n t ă r e ț (și acesta artist fără seamăn) care a plăsmuit un motiv artistic: el s-a arătat ca o întrupare unică. Apoi a dispărut în stihiile etnice și ale naturii nemuritoare. Pe urma lui s-a petrecut în vreme împlinirea rară (rătăcirea întotdeauna!) a creației sale geniale: o metamorfoză neîntreruptă, cînd prea rar s-a mai văzut refacerea (numai în parte fericită) a temei poetice de la început, cu resturile străvechi disparate, trecute artistic într-o formă nouă de artă care să se poată iar califica (printr-o asemănare relativă) drept „cîntec popular" (iar nu „poezie populară"!). Încît plăsmuirea incomparabilă de la început s-a prefăcut chiar într-o c r e a ț i e d e v i r t u o z i t a t e: o repetiție cu vers mecanic și

inexpresiv. (Este adesea cazul repertoriului lăutăresc al *Mioriței*, cu var. lui *G. Dem. Teodorescu* în frunte). Iar fecunditatea folklorică din ultimii cincizeci de ani a ajuns astăzi șablon „pseudo-popular" etc. Cei care mai avem norocul să întîlnim pe terenul etnografic urme într-atîta de izolate și de împuținate din bogatul tezaur artistic primitiv (mai ales în lumea păstorilor), știm că ele sînt de multe ori niște obișnuite accidente lirice repetitive, resturi tocite și sărăcite de splendoarea lor arhaică, deși unele mai pot avea reverberații din creația populară primitivă.

e. *Problema creației folklorice „plurale"*. Recent s-a discutat — chiar și la noi, dar denaturat (101) — așazisa creație folklorică „plurală". Este un gen de neoromantism în discuțiile de acest fel, pe care-l divulga pasionant *J. Bédier*, prin anii 1911, 1921, găsindu-i pe dreptate originele în romantica vremii lui *Herder*, a lui *Jakob Grimm*, *Wilhelm Grimm*, cu urmașii *Wackernagel*, *Steinthal* etc., cînd se credea că funcția creatoare la o națiune nu este „delegată" poeților i n d i v i d u a l i, ci aparține conștiinței colective a națiunii întregi care a creat în antichitate chiar epopeile:

> „Das Volkslied dichtet sich selbst und springt als Blüthe aus der Thal hervor".

a exclamat naiv *Wilhelm Grimm* (102).

Asemenea creație folklorică p l u r a l ă (de mai supraviețuiește dintr-un trecut apropiat, sau cumva de se mai creează în vreo regiune anume) rămîne — în cazul folklorului românesc — dintr-o teorie doctrinală naivă, ca o ficțiune demodată. De ce oare? Pentru că acest produs (pe care noi nu l-am întîlnit de loc, cît am căutat o vieață de om cîntecul popular a u t e n t i c, în cîteva regiuni etnografice însemnate), dacă se mai întîlnește sporadic (ca în Maramureș, se zice...), apoi el e acceptat numai de niscaiva „consumatori" (sic!) de artă populară — o recunoaște, printr-o argumentare unilaterală, de didactism filosofant, și-un notator folcloristic frust (103).

Aceștia toți — plăsmuitori automați — aparțin unui grup social foarte restrîns — aproape că sînt niște inițiați, ca mistagogii misterelor eleuzice... În consecință: asemenea produse nu pot de fel căpăta cetățenie folklorică deplină, prin generalizarea lor în masa neamului întreg, ca *Mioriția*, de pildă (care ce tendință pragmatică ar cuprinde?). Sînt un gen de p o e z i e c o l e c t i v i-

tară, făcînd un fel de modă literară, aproape convențională, într-un timp prea redus. Apoi mor: au respirație scurtă, efemeră... Iar valoarea lor artistică? Ce poate fi artistic într-o potriveală momentană, numai a textului verbal (și acesta plăsmuit dincolo de tiparul melodic organic, care e determinativ în genetica folklorică reală!), cînd emoția, exprimată în comun, contrariază tocmai starea necesară — cu totul specială în geneza operei literare de artă: meditația în izolare, atunci cînd factorul psihologic individual își echilibrează formal elementele spontane ale subconștientului prin jocul formativ al artei tradiționale, care precede plăsmuirea, desigur. Activitatea psihică concomitentă — în cazul creației folklorice plurale — este discursivă și disparentă: nu poate tinde către un sîmbure organic, omogen, armonios. Acel moment favorabil *(nisus formativus!)*, decisiv primei închegări estetice (și e un moment dinamic energetic) dispare, ori se diluează, în jocul afectiv comun, cînd *grupa folklorică* în cauză ar mai putea fi și inegală, ca realitate psihologică individuală (inși predispuși artisticește, lîngă alții rutinari, ori cei mai mulți chiar amorfi). Cineva care a fost la o șezătoare obișnuită — aplicînd metoda observației *directe* — a putut distinge lesne lucrul acesta caracteristic: acolo nu se creează, ci numai se reproduce. Dar și reproducerea — uneori curat mecanică, prea instantanee, prea bruscă — pleacă numai de la cîțiva inși, bine cunoscuți grupului, aproape rutinari în cunoașterea cîntecelor etc., dar relativ dotați artistic. Șezătorile, ori petrecerile vrăncenești cu prilejul muncilor sezoniere — *claca*, pe care o comenta, pentru etnografia română, și *Karl Bücher*, într-o cunoscută scriere (104) — sînt concludente pentru noi în privința aceasta.

Iar opinia aceluiași glosator folcloristic fantezist: „...Fiindcă individul [popular?] nu trăiește artistic" (105) — rămâne, pentru folkloristul de teren, ca o paradigmă „folcloristică" monumentală! Vai ție, teren etnografic românesc...

f. *Problema dualității „text-melodie populară"*. În actul genetic de tip folkloric îngemănarea poetic-muzicală apare fatală: nu se poate înlătura din definiția conceptelor cîntec-poezie populară, oricît ar disocia aparent, ori ar discuta mai documentat, metricienii și studioșii istoriei literare care sînt destui — cel puțin

în actualitatea culturii noastre — fără o temeinică orientare critică, etnografică și sociologică (106).

Pentru edificarea întregii probleme (indicată în cele trei aspecte esențiale de existență ale ei), vom recurge la o schemă sumară comparată, utilizînd, rînd pe rînd, materialul teoretic reprezentativ din domeniul etnologiei *(L. Frobenius, K. Lippert, Fr. Schultze, H. Schurtz, O. Sébillot* etc.), psihologiei creației populare generale *(W. Wundt, Otto Böckel, Friedrich Arnold* etc.), bibliografiei folklorului muzical *(J. Pulikowski* etc.). Vom mai recurge la materialul provenit de la marii colectori muzicografi ai veacului trecut, rămași, de altfel, model pînă astăzi *(Erk-Böhme)*, folosind chiar și teoriile concordante istorico-literare *(E. Rubieri, Fr. De Sanctis* etc.), materialul psihologic și cel sociologic *(H. Delacroix, A. Lods, M.-H. Cornejo, R. Worms* etc.), pe cel de estetică generală *(B. Croce, H. Delacroix, L. Arréat* etc.), oprindu-ne la ceea ce ne poate oferi îndeosebi bibliografia respectivă a popoarelor vecine: material ungar *(B. Bartók)*, rusesc *(A. Rambaud, R. Trautmann)*, bulgar *(S. Djoudjeff, A. Strausz* etc.), iugoslav *(W. Wollner, M. Murko)*. Vom lua în seamă din folklorul romanic ceea ce ne oferă îndeosebi bibliografia franceză *(J. Tiersot* etc.), ca și cea italiană *(A. d'Ancona, R. Corso, M. Barbi, G. Cocchiara,* îndeosebi *C. Caravaglios)*, pe lîngă referințele de rigoare la folklorul anglo-saxon *(R. Groves, M. R. Cox* etc.). După cum vom recurge și la materialul filologic folosit, în 1921, ca o introducere lingvistică la istorie *(J. Vendryes)*. Nu ne vom lipsi nici de părerile unor esteticieni de formație etnologică, scrutînd problema începuturilor artei primitive *(K. Bücher, Ernst Grosse, Fr. Schultze* etc.); sau ale muzicologiei contemporane care a formulat structural, în ultimele patru decenii, legile muzicii *(J. Combarieu)*. Vom căpăta, prin acest sintetic parcurs bibliografic, o imagine globală asupra problemei noastre. În acest ansamblu bibliografic variat iată cum se prezintă problema existenței melodic-poetice de tip folkloric (firește că totodată vom urmări și celelalte probleme corelative, ca genetica individuală, dinamica folklorică):

Psihologia creației populare generale (107) afirmă următoarele prin analiza comparată făcută, cu multă și variată erudiție, de *Otto Böckel*, într-o lucrare ce va

rămîne desigur fundamentală în bibliografia tuturor timpurilor:

> „Die enge, unlösliche Verbindung von Wort und Weise"; „Ein Volkslied sollte überhaupt nicht gelesen, sondern nur gesungen werden"; „Wort und Weise des Volksliedes gehören untrennbar zusammen, wie sie gemeinsam entstanden sind" (108).

La acest punct de vedere — pornit îndeosebi din interpretarea mecanicistă a cîntecului popular primitiv (cel de stadiu etnologic; apoi cel popular general, modern și contemporan: *Karl Bücher)* (109); dar acceptat (de un autor serios, totdeauna util numai bibliografiei critice) chiar în momentul formulării ei definitive (anul 1906) (110) — au aderat și istoricii recenți ai folklorului german, care, parcurgînd o vastă bibliografie de specialitate — și oarecum antologică (111) — conclud că textul poetic și melodia lui sînt întotdeauna inseparabile (112).

Nici punctul de vedere etnologic nu se îndepărtează de asemenea criteriu interpretativ stringent (113).

Cît privește interpretarea muzicografilor clasici germani — uriași compilatori de arhive documentare — *Erk-Böhme* — iată enunțate aceleași păreri:

> „...nur wirkliche Volkslieder, d.h. Lieder, die im Volke von unbekannten Vefassern entstanden, durch Volksmund verbreitet, umgebildet und erhalten wurden, zum Theil noch gesungen werden und durch einfachste Form und allgemeinen, objektiven Inhalt sich vom Kunstliede unterscheiden" (definiție dată în anul 1892) (114).

Böhme — singur, în 1895 — își va păstra punctul de vedere anterior, chiar accentuîndu-l:

> „Volkslieder sind im Volke selbst entstande, aus seinem Denken und Empfinden hervorgegangene, leicht singbare Lieder von ungebildeten(?), meist ungekannten (?) Verfassern, und durch Überlieferung verbreitet" (115).

Atitudinea aceasta rămîne aceeași pentru întreaga gîndire muzicografică actuală din Germania, dacă luăm în seamă în primul rînd pe muzicograful proeminent care a organizat întîia — și cea mai întinsă — arhivă fonogramică din lume — *Hans Mersmann;* apoi pe teoreticianul folklorist original *John Meier,* formulatorul

cunoscutei teorii „Receptionstheorie" — și cel ce tipărește acum a doua enciclopedie masivă de cîntec popular german, după clasica *Deutscher Liederhort*, a lui *Erk-Böhme* (116).

Iată ce afirmă *Mersmann* despre conexiunea melodie-text poetic popular:

> „Das Volkslied als Kulturwert ist wesentlich musikalisch. Nicht das Wort hat die lösende und befreiende Kraft, sondern der Ton".
>
> „Schon hier zeigt sich das Übergewicht der Melodie über den Text" (117).

Istoricii literari europeni — ne referim în primul rînd la cei din perioada inițială a criticismului folkloric, printre care se impune în Italia, de pildă, *Francesco de Sanctis*, după *E. Rubieri* (118) — împărtășesc același criteriu de gîndire: în cazul folklorului italian, pornindu-se de la cantilena (= *canzone*) lui Guillo di Alcamo pînă la romanța atribuită lui Rivaldo d'Aquino (ca după aceea atîtea secole), toate asemenea produse poetice medievale erau cîntate și acompaniate de instrumente muzicale (119). Și tot în privința poeziei populare italiene, un culegător prețios, ca *Nigra*, vorbea, în 1888, cu autoritate științifică incontestabilă, despre „la poesia popolare italiana *cantata*", remarcînd că, pe lîngă „la poesia popolare tradizionale...in forma di *recita* più o meno *cadenzata*" (ca le *cantilene*, le *orazioni*), există și poezia populară „in forma di *canto*": 1. „canti narrativi o *canzoni*"; 2. „*canti lirici (stramboti, stornelli)*" (120).

Cît privește ampla istoriografie a literaturii germane, ne vom limita la doi autori: primul e un folklorist de renume al veacului trecut — *A. F. G. Vilmar* (la început de formație teologicală). Acesta are — pe lîngă un practic îndreptar teoretic asupra cîntecului popular german (121) — și o clară istorie literară vulgarizatoare, foarte consultată de tineret, cît și de pătura intelectuală mijlocașă. În două locuri *Vilmar* afirmă categoric:

> „Mit dem Texte derselben aber ist notwendig verbunden und gleichsam zusammengewachsen die *Melodie*...";
>
> „Nicht gesungene Volkslieder sind halbe Volkslieder oder gar keine" (122).

În sfîrșit, un istoric literar distins din zilele noastre — ca *Alfred Biese* — recunoaște fățiș că melodia și textul poetic popular sînt genetic unificate (123).

Materialul de psihologie generală, cît și cel sociologic, arată mereu același lucru: la popoarele antice — evreii, de pildă — textul religios sacru era indelebil determinat de melodia vocală ori instrumentală (124).

Înșiși filologii de ieri și lingviștii actuali — discutînd aceeași problemă a lirismului melic antic, în legătură cu structura prozodică de origine indo-europeană (în frunte cu filologul dominant *A. Meillet)* — au ajuns la părerea că versul reprezintă stilizarea ritmică cea mai perfectă a vorbelor. El conține ritmul muzical și melodia „în stare potențială". Așa încît în problema structurii prozodice latine, ori eline — melopeea antică — nu se poate înlătura, ca o realitate intrinsecă, intimă și deplin organică, ce unește textul și melodia, chiar din faza cîntecelor populare primitive (125), la care — în cazul magiei muzicale — predomină esența melodică, și nu textul verbal, uneori rămas incoherent, fără logică (126). Așa cred, de altfel, și muzicologii actuali reprezentativi, gîndind în direcția etnologică a originilor muzicii primitive (127).

Punctul de vedere al esteticii generale idealiste este reprezentat în ultimele trei decenii îndeosebi de esteticianul italian *Benedetto Croce,* binecunoscut și în sfera lingvisticii, alături de lingvistul *Karl Vossler. Croce* înlătură însă problema genetică a folklorului poetic, chiar italian, discutînd numai granițele dintre „poezia de artă" și cea „populară" (cînd nu folosește permanent conceptul „poezie populară", subestimînd oarecum „le piccole e sparse creazioni della muza popolare"... și disociind, uumai nebulos, „il mito della poesia popolare" (128).

Folklorul anglo-saxon — prin *R. Graves* (129) și *Marian Roalfe Cox* (130) — recunoscînd în origina și funcția poeziei populare un a u t o r (la început necunoscut) — nu modifică atitudinea teoretică generală.

Cît privește folklorul romanic — cel italian, cel iberic, după cum și cel francez — să ne referim la starea actuală a discuțiilor, sintetizate, sub aspectul îndeosebi al muzicografiei, mai ales în două lucrări marcante: una din secolul trecut, apărută chiar în anul morții lui *Eminescu* — aceea a lui *Julien Tiersot* (131), pentru folklorul francez; cealaltă, a lui *C. Caravaglios* (132), pentru folklorul italian, publicată în anul 1936, după sinteza teoretică, iumară dar utilă, a lui *R. Corso,* din 1923 (133). În cazul bibliografiei italiene—îmbogățită și sugestivă—vom menționa apoi discuțiile unor comentatori folklorici actuali, documentați și subtili — ca *Michele Barbi* (134) și

Giuseppe Cocchiara (135) — care nu se îndepărtează întru nimica de criticismul folkloric tînăr — însă clasic astăzi — al secolului al XIX-lea, reprezentat prin figuri mărețe, ca *Giuseppe Tigri* (136) „eclecticul" *(R. Corso!)*, *Giuseppe Pitré* (137), sau *Costantino Nigra* (138), aceștia trei fiind și printre exegeții pregnanți ai cîntecului popular italian din vremea aceea agitată ideologic în întreaga Europă a nașterii naționalităților. Să le parcurgem diagramic în ordinea propusă:

Pentru *Julien Tiersot* versul și melodia populară sînt plăsmuite concomitent: „Vers et mélodies sont nés ensemble, d'une même inspiration, engendrés en quelque sorte l'un par l'autre et d'abord inséparables... Toute poésie primitive est chantée" (139). În această dublă existență, îngemănată, „melodia preexistă", adăugîndu-i-se uneori cîte un text nou. Dar „c'est l'air qui fait la chanson"... Poeziile — și mai ales melodiile — populare se găsesc într-o „mobilitate extremă". Melodia se modifică din provincie în provincie, și de la o epocă la alta. Poporul își „transformă" melodiile în mod continuu. Însă le mutilează pe cele făcute de „autori" streini sufletului său (Această realitate folklorică ar fi poezia denumită de noi, cei de azi, p s e u d o-p o p u l a r ă). În ființa adevăratului „cîntec popular" structura melodiei este „exact calchiată pe cea a poeziei". „Perioada melodică" apare „absolut subordonată aceleia a versului". Dar asemenea produs trăia numai în trecut, ca expresie unică a unui „musicien-poète de l'âge primitif" care a dispărut o dată cu „spiritul primitiv popular": „bunele cîntece populare ieșite spontan din geniul național" nu mai sînt... (140).

În fața melancoliei subtile — fin stilizată în desfășurarea unei fraze ample, expresive — a muzicologului acestuia francez, fruntaș în secolul al XIX-lea, apare opinia, mai analitică în expunerea ei riguroasă istorico-literară, a italianului *C. Caravaglios*, a cărui monografie compactă (141), dintr-o vreme cînd erudiția folklorică s-a îmbogățit și sistematizat, rămîne ca un model nedepășit încă în literatura romanică respectivă, putîndu-se asemăna cu lucrarea meticuloasă (adesea prea elaborată bibliografic) a lui *Julian Pulikowski* (anul 1933), privind însă cîntecul popular german.

Și *Caravaglios* admite, la rîndu-i, simultaneitatea creațiunii *muzică-poezie populară* care corespunde „esenței spirituale a unui popor". Ce însemnează oare vocabula „popular"? — fiindcă „nu toate cîntecele care

aleargă prin gura poporului nostru [italian] sînt p o p u l a r e". P o p u l a r „este numai ce naște din activitatea creatoare a colectivității anonime". Un cîntec care, fiind creat de un „individ cunoscut", se răspîndește prin foi populare citite de popor (și e apoi păstrat prin memorie), nu trebuie socotit „cîntec p o p u l a r", pentru că el este un cîntec „popularesc" („un canto popolaresco"). Cîntecul popular variază „de la o gură la alta", dintr-un loc la altul, de la un dialect la altul, pentru ca să se adapteze la „exigențele sufletești ale noilor cîntăreți, căpătînd caractere etnice nouă". El are așadar variante nenumărate: „orice variantă a unui cîntec popular e un cîntec independent, cu caractere proprii, individuabile... care conțin u n i t a t e a d e n e d e s p ă r ț i t a v o r b e i ș i a m u z i c i i" (în „adevăratul cîntec popular"!). Poezia populară urmează modificările lente și continue ale dialectului; încît se poate spune că poporul r e d a c ț i o n e a z ă perpetuu cîntecul popular, privit sub aspectul său verbal. Așa că putem vorbi și de o m o d e r n i t a t e a frazei și vocabularului, corelativă epocii de evoluție socială. Prin urmare a n t i c h i t a t e a unui cîntec rămîne iluzorie: nu se poate dovedi, prin studiul lexicului contemporan, cît e de veche. Poporul, în „improvizările" lui întîmplătoare, nu „poetizează" (incomod și greu de tradus „non poeteggia"!), ci numai c î n t ă. Și „poezia" sa există numai „întrucît e îmbinată cu m e l o d i a pe care p o e z i a însăși o interpretează și-o exprimă prin vorbe". Concluziv: „În cîntecul popular v o r b ă și m e l o d i e formează un tot inseparabil" (*„Nel canto popolare parole e melodia formano un tutto inscindibile"*) (142).

Se vede așadar că și acest prețios comentator italian își dezvoltă gîndirea sa analitică exact în albia problematicii clasice a folklorului italian *(E. Rubieri, D'Ancona, De Sanctis)* (143); dar mai ales a marilor colectori de clasă romantică: *G. Tigri* (144) și *G. Pitré* (145), care fuseseră precedați mai cu seamă de inauguratorul monumental — în întreaga desfășurare bibliografică a poeziei populare italiene — este *Niccolò Tommaseo:* acesta publicase, între anii 1841—42, la Veneția, cele patru volume *Canti popolari toscani, corsi, illirici, greci* — colecție celebră și astăzi — arătîndu-și, chiar din paginile introductive, duioasa afecțiune pentru simplitatea țărănimii italiene, ca și față de grandoarea peisajului toscan:

„Io amo il volgo profano. Gli accademici non odio, ma mando lontano da me ... Io amo questa montagna, come uno de'più poetici luoghi della poetica terra toscana" (146).

Accente de fervoare romantică, de loc streine de mistica popularistă a lui *Alecsandri*...

În privința problemei ce urmărim, se vede o perfectă continuitate ideologică, în cazul poeziei populare italiene (de la clasicii comentatori ai secolului trecut, în succesiunea timpului), nemodificată de exegeza folklorică de astăzi — pe care credem interesant s-o vedem în Italia numai în două cazuri caracteristice, formulate în același an, 1939: *Michele Barbi* și *Giuseppe Cocchiara*. Iată identitate deplină între cele două varietăți ușoare de gîndire:

„Non esiste poesia propriamente popolare senza canto" (147);

„... la musica che accompagna il canto popolare" (148).

Paralelismul folkloric iberic — atît în privința folklorului poetic spaniol, cît și a celui portughez — duce la concluzii identice (149).

Se vede așadar din bibliografia parcursă succint că în domeniul romanic, germanic și anglo-saxon teoreticienii etnologi, etnografi, folkloriști, muzicografi etc. — cît și culegătorii în general — sînt de acord să socotească *poezia* și *cîntecul popular* drept un îmbinat produs artistic (artă populară primitivă, apoi evoluată).

Dacă luăm în seamă aceeași problemă — referindu-se însă la popoarele vecine cu noi — se poate afla, și de data aceasta, o interpretare similară: coexistența melodiei cu cuvîntul aferent se tăgăduiește numai de cine nu cunoaște realist poezia populară respectivă! Pentru documentare, preferăm să începem cu bibliografia folklorică bulgară care, în 1931, a căpătat o lucrare magistrală (cînd o vom avea asemenea și noi?), datorită muzicografului, de școală franceză, *St. Djoudjeff* (150). Credem necesar să ne oprim stăruitor asupra concepției acestui muzicograf exemplar pregătit, întrucît gîndirea lui rămîne ca o sinteză prețioasă, rezultată din cercetările și observațiile culegătorilor și filologilor slavi sud-dunăreni din veacul trecut *(Vuk Karadžić, Petar Budmani, V. Jagić)*, la care s-a adăugat investigația metricienilor germani (în același timp și muzicologi începători: *W. Wollner)*, cît și erudiția complexă actuală

datorită lingvisticii *(A. Meillet, Ch. Bally* etc.), muzicologiei franceze *(J. Combarieu, P. Aubry)*, folklorului comparat *(A van Gennep)* etc.

Djoudjeff — în consens invariabil cu punctul de vedere occidental, expus în limitele vederilor noastre — crede, la rîndul său, în „conexiunea dintre ritmul poetic și cel muzical" (pag. 21), realitate esențială. Toată versificația populară „e așa de intim legată cu ritmul muzical" (în altă parte: „metrica versului și melodia sînt unite"); (pag. 83). Legile principale privind versificația populară „pot fi deduse din textele verbale considerate în ele însele, și independent de ritmul muzical" (pag. 25, 41, 81). Dar ritmul muzical „se adaptează" ritmului oral și „servește" să pună în relief punctele importante ale versului (pag. 24). Rolul melodiei rămîne însă configurativ: „această melodie nu numai că alcătuiește partea esențială a cîntecului, dar determină și ritmul versurilor" (pag. 84). În procesul formativ folkloric melodia rămîne astfel pîrghia de vehiculare poetică. Lucrul se întrevede din formele elementare melodice: în cîntecele de leagăn, în expresiile orale stăpînite de sentimente puternice, în jocurile copiilor chiar, se înfățișează rudimentele unei linii melodice — adică toată vorbirea obișnuită se vede bine că e s t i l i z a t ă (pag. 84). Ritmul muzical „îmbrățișează foarte fidel ritmul textului corespunzător și-l face mai precis". Unele silabe ale versului au o funcție specială și efectul lor „se află mărit de ritmul melodiei" (pag. 91). Prin urmare, „muzica vocală populară este intrinsecă limbajului" (pag. 339). Există, e drept, numai o aparentă discrepanță între „regulele versificației populare" și melodia propriu-zisă: aceste legi prozodice „pot fi descoperite independent de ritmul muzical" (pag. 25); dar „studiul ritmului muzical e ușurat de legile versificației" — și viceversa! (pag. 21, 41). Iată aceeași opinie într-o altă ordine de idei: „studiul ritmului vorbelor", fiind „intim legat de cel al melodiei", s-a întîmplat că s-a n o t a t „adesea într-o manieră eronată ritmul melodiei" din „lipsa unei cunoașteri suficiente a versificației populare" (pag. 81).

O dovadă în plus despre deplina unitate între v e r s - m e l o d i e o găsim în funcția coregrafică a artei populare: m u z i c ă, p o e z i e și d a n s (aceste „trei arte"!) alcătuiesc „aceeași unitate ritmică" (pag. 357). Iar în altă parte, despre identica stare îngemănată: există deplină legătură între textul verbal, ritmul muzi-

cal și mișcările coregrafice (pag. 323—24). Uneori apare divergența între ritmul verbal și cel muzical: se întîmplă cînd „o melodie a fost adaptată la texte ce se potriveau mai mult ori mai puțin, de către oameni al căror sentiment ritmic nu era suficient de precis". Atunci s-au produs așa-numitele, în muzicologie, „dislocări secundare", care au deformat complet ritmul organic și-au dezagregat unitatea: armonia existînd primitiv între text, melodie și gesturi. Așa că nu întotdeauna ritmul versului și cel al melodiei sînt paralele și inseparabile, cu toate că orice „cîntec popular" a fost „compus" să fie cîntat, iar nu recitat (pag. 86—87).

După ce *Djoudjeff* constată că muzica populară românească prezintă „aceleași analogii ritmice cu cea bulgară" (pag. 7—8), el își expune punctul de vedere asupra problemei genetice, despre care crede următoarele:

În popor mulți inși au aptitudinea particulară de-a poetiza și simboliza: fiecare după simplitatea și ignoranța relativă a realității înconjurătoare. Fiindcă mediul ambiant popular rămîne singura bibliotecă...vastă de informare și ultima...enciclopedie a umanismului etnic, oricare ar fi el. Dar numai insul cel dotat poate fi socotit un adevărat *„pesnopoj"*—adică e „compozitor și poet" deodată. Încît orice cîntec își are în chip natural „autorul său anonim". „Aed" este înaintc de orice un „cîntăreț de arii vechi". Trebuie admis deci că și *Djoudjeff* diferențiază pe colportorul folkloric întîmplător de insul cu vocație artistică adevărată (pag. 9), după ce mai întîi a presupus un eminent creator anonim: făptură superioară.

Referitor la problema circulației folklorice, părerea acestui muzicolog rămîne cea îndeobște admisă: cîntecele sînt într-o perpetuă mișcare, cînd, în timp, „ele se curăță și evoluează". Dacă sînt cumva „prea tinere", ele apar „în general mediocre". „Se pare că o foarte lungă perioadă de timp e necesară la perfecționarea unei melodii populare" (pag. 9—10). De obicei ceea ce se numește „invenția unui cîntec" nu pare altceva decît adaptarea unui text nou la o melodie veche — sau invers: a unei melodii noi la un text anterior, a cărui muzică a fost uitată, ori a ajuns banală. Rapsodul, ca să „creeze" melodie nouă, se mulțumește adesea să introducă „modificări — de altfel superficiale — fie în ritmul, fie în alura melodică a unui cîntec deja

existent". Încît „creația propriu-zisă a unei melodii noi nu este... decît o simplă remaniere", inspirată de imitația altor arii „care aleargă prin memoria executantului devenit c o m p o z i t o r": o reminiscență! Așa se explică asemănarea multor cîntece populare din punct de vedere ritmic, ori cel melodic. De aceea și foarte multe cîntece au „schemă ritmică comună" — iată „procedeul compoziției" prin i m i t a ț i e! Astfel, printr-o stilizare ritmică succesivă, cînd se păstrează melodiei numai elementele esențiale structurii sale, se ajunge la v a r i a n t e m e l o d i c e chiar fără congruența cu textul verbal. Prin compararea acestora se pot căpăta „ritmurile și melodiile prototip" (crede *Djoudjeff!)* care, prin „dezvoltări ulterioare, au dat naștere la un număr mare de cîntece" (pag. 12).

Nu e fără interes de semnalat că acest ansamblu teoretic întreg al lui *Djoudjeff* a fost anticipat — pentru cazul folklorului bulgar — de antologul și traducătorul german *A. Strausz*, care, în 1895, a publicat o lucrare prețioasă asupra poeziei populare bulgare (iar folklorul românesc nu a avut, în tot veacul al XIX-lea, acest fericit privilegiu literar!). Traducătorul și comentatorul acesta, informat pentru vremea lui (se pricepea și în muzicografie!), crede principial—în consens cu teoriile occidentale — că m e l o d i a și textul p o e t i c sînt organic îmbinate în balada populară bulgară:

> „Mit dem Liede entsteht zu gleicher Zeit auch dessen Melodie. Auch bei den Bulgaren hat das Volkslied in erster Reihe die Bestimmung, *gesungen* zu werden, und es gibt daher in der bulgarischen Volkspoesie gar wenige Lieder, die ohne Melodie, einfach nur hergesagt und angehört werden; die meisten Lieder haben eben ihre Melodie" (151).

În argumentarea sa pozitivă și clară, privind cîntărețul de vocație, cît și indelebila fuziune dintre cîntecul și melodia populară, *Djoudjeff* își alătură adesea opiniile unor predecesori slavi iluștri: celebrul culegător sîrb *Vuk Karadžić*, compatriotul acestuia, *Petar Budmani* (filolog de renume european în veacul trecut), și metricianul *Luka Zima*:

> „Arta aceasta [poezia populară] s-a dezvoltat totdeauna paralel cu muzica. Omul n-ar fi inventat versul dacă n-ar fi voit să-l cînte" (scria *Budmani*, în 1876) (152); „Am ajuns la concluzia că în versul popular trebuie să

domnească același ritm ca și în melodie" *(Luka Zima,* în 1879) (153).

lîngă care *Djoudjeff* așază opinia — de autoritate pe atunci — a muzicografului german *Wilhelm Wollner* (tot din veacul trecut), care a făcut studii în special de metrică, cu reduse considerații și asupra structurii melodice privind cîntecele sîrbo-croate: „Cîntecul sud-slav este, ca orice cîntec popular, destinat originar pentru cîntare" (154).

Acum iată-ne ajunși, cu examenul analitic ce ne preocupă, la poezia populară sîrbească, de faimă europeană în secolul trecut, mai cu seamă prin ciclul „Marko Kralevici", a cărui traducere critică serioasă o are acum în special bibliografia folklorică engleză (155).

Pentru exemplificarea concepției în cauză vom folosi tot studiul lui *W. Wollner* (deși metricianului i s-au găsit lipsuri!). Ne vom referi numai la cîteva idei generale:

Wollner — folosindu-se de observațiile pe teren ale clasicului culegător sîrb *Karadžić* — prietenul lui *Goethe* și al lui *Asachi* (156) — discută cazul — cel prea rar astăzi — al „rapsozilor recitativi" („recitirenden Rhapsoden") care atunci, în anii 1814—15, 1823—33, redau textul unei balade simțitor diferit decît cel cîntat. Așa a fost faimosul informator al lui *Vuk* — Tešan Podrugović: el cînta frumos din guslă, dar nu putea de fel „să cînte o dată cu textul poetic". Din contră: spunea versurile „ca dintr-o carte"—și (declară tot *Karadžić)* „pentru culegere astfel de oameni sînt cei mai buni" (bătrîna opinie a romantismului folkloric!). Așadar: „cîntăreții care sînt numai c î n t ă r e ț i [numai instrumentali, din guslă] cîntă fără nici o idee" — adică ei nu pot r e c i t a ! Dar acest caz — se vede bine — cuprinde pe singurii artiști t r a n s m i ț ă t o r i! Cît privește chestiunea i n v e n t a t o r i l o r p o e t i c o - m u z i c a l i: aceasta rămîne intact nerezolvată pentru *Wollner*, părîndu-se că înclină spre creația colectivă (alias, p l u r a l ă). Încolo, crezul lui e pe deplin în pasul veacului trecut, așadar și în acord cu punctul actual de vedere: p o e z i a p o p u l a r ă s-a n ă s c u t c o n c o m i t e n t c u m e l o d i a s a. Textul poetic nu e un conglomerat de silabe, ci o îngemănare naturală, adecvată cu ființa melodiei:

„Text und Melodie des Volksliedes sind für das Volk untrennbar;...Das Volk singt seine Lieder, sie zu decla-

miren fällt ihm nie ein. Den Begriff des „Gedichtes" lernt es erst auf einer Culturstufe kennen, wo es selbst aufgehört hat zu dichten, wo das Volkslied abzusterben beginnt.

Der Text des Volksliedes erhält seine Gestalt erst durch den Rhythmus der Melodie. Je primitiver die gesungene Poesie eines Volkes ist, um so genauer wird dieser Rhythmus in der Gliederung des Verses hervortreten... Bei der Entstehung eines Volksliedes ist die Hauptsache das Vorhandensein der Melodie, der Text bereitet dem Sänger keine Schwierigkeiten" (157).

Într-un loc *Wollner* tangentează cunoscuta problemă — confuză și astăzi, așa cum am văzut-o mai sus — a creației folklorice plurale (pag. 30—31). Însă el a urmărit și înțeles insuficient acest aspect (care încă pare posibil etnografiei sud-dunărene), cercetat (oarecum experimental) — în cazul literaturii populare din Bosnia și Herțegovina — de profesorul sloven *M. Murko* (158). Opiniile acestui învățat ne-au preocupat cîndva (159). Le socotim și astăzi inadmisibile în parte pentru ființa cîntecului nostru popular.

Părere contradictorie — la *Wollner* — apare următoarea: poporul nu ar avea de loc „pietate" pentru textul poetic („Die Pietät gegen den Text"): un cîntăreț oarecare poate introduce, la o nouă cîntare a unui motiv poetic, „mici schimbări" („kleine Aenderungen") — firește că fiecare după capacitatea sa redusă de plăsmuire și de reproducere. Acestea pot fi „ameliorări ori deformări" în versurile textului („Verbesserungen oder Verschlechterungen des Textes"). *Wollner* însă nu observă că acest caz este rar posibil la un cîntăreț de talent. Numai insul mediocru poate înrăutăți un text oarecare, desființîndu-l. După cum nu-și dă seama că fenomenul acesta (vădită dezagregare la un ins amorf) se poate întîmpla și cu cîntărețul înzestrat: el amputează, sau amplifică, o baladă cîntată, după condiționarea lui psihologică: sănătate, dispoziție, recompensă din partea auditoriului etc. Cel puțin așa arată experiența de teren a lui *M. Murko* (160).

Asemenea paralelism nu se exclude nici în cazul folklorului daco-român. Iar în privința folklorului român sud-dunărean — care a conviețuit îndeosebi cu variantele folklorice slave — ne vine o dovadă peremptorie din domeniul celui aromân, asupra unității organice între *melodie-text poetic:* în 1900, cunoscutul folklorist *Pericle*

Papahagi consemna următorul document prețios: la aromâni erau pe atunci „numai anumite persoane, mai cu seamă femei, recunoscute de buni cîntăreți, cărora trebuie să te adresezi". Dar cu o condiție caracteristică: „dată fiind timiditatea acestor persoane, neîncrederea ce le inspiră cei cari se ocupă cu adunarea acestui material" (folklor poetic etc.), un adevărat cercetător este necesar să facă „parte din tribul lor", să trăiască „în felul lor de viață". Altfel „greutatea adunării cîntecilor populare, devine și mai anevoioasă" (Într-un alt loc *Papahagi* spune: „culegerea cîntecelor aromânești e anevoioasă"). Iar dacă acest comportament era îndeplinit (într-adevăr, grea condiționare etno-psihologică!), urma faptul marcant care tocmai ne preocupă: cîntărețele dotate erau supuse fatalei dualități *cîntec-text verbal* („numai cîntîndu-le, și le puteau reaminti") (161).

În privința documentării referitoare la folklorul poetic rusesc, avem la îndemînă două izvoare bibliografice de seamă pe deplin concordante: lucrarea clasică a lui *Alfred Rambaud* (162), din 1876, și pe aceea a lui *Reinhold Trautmann*, din 1935 (163). Prima rămîne mereu o călăuză bibliografică admirabilă, cu o introducere analitică distinsă, scrisă clar, sincer, elegant, despre eposul rusesc. În veacul trecut a fost de altfel prima încercare științifică de talent prin care s-a vulgarizat în Occident cunoașterea bilinelor. Cartea a îndeplinit un rol paralel cu al unei alte renumite scrieri: aceea a lui *E.M. de Vogüé — Le roman russe* — de unde Apusul întreg rafinat, în plină decadență literară simbolistă, a luat act de epica gigantică a lui *L. Tolstoi*, ca și de narațiunea suavă a lui *Turgheniev*, ori de psihologia analistă, într-atîta de minuțioasă, din romanul lui *Dostoievski*.

Pe *Rambaud* l-a preocupat stăruitor și problema cîntăreților de biline: cine sînt ei, și cum se înfățișează acești inși, parcă miraculoși, care dețineau pe atunci o masă impresionantă de versuri epice? Pentru clarificare, materialul documentar și-l adună *Rambaud* din vestitele culegeri și compulsări de vers popular ale lui *Sréznevski* (1852, 1856), *Rybnikof* (culegere masivă în patru volume, dintre anii 1859, 1861—67), *Bezsonof*, *Kirièvski* (1868 — 74), *E. Barsof* (1872) și *A. Hilferding* (1871—73) (164). Îndeosebi ultima este o culegere mai sistematică, pentru vremea aceea, făcută într-un an de zile, pînă la epuizarea vieții aprigului culegător.

Pornind îndeosebi de la doi dintre culegătorii menționați *(Rybnikof* și *Barsof*, care au trăit spre sfîrșitul

acelei „întoarceri simpatice a romantismului către trecutul național", cum spune liric *Rambaud)*, analistul nostru, popularizator excelent al eposului slav, găsi pe cîntăreții bilinelor „scufundați în bătrîna și buna ignoranță"— „étrangers à toute innovation [adaugă el], libres et énergiques... n'ayant jamais connu le servage". Elementaritatea lor a fost deci perfect nativă („la bonne vieille ignorance"!). Altă notă caracteristică: c î n t ă r e ț i i (nu recitatorii!) stăteau pe deplin izolați de orice inovație a timpului lor: pe „bătrînul Leonte" — lucrător ziler, dar renumit cîntăreț — *Rybnikof* l-a aflat într-o insulă cu totul izolată, Chouï, în preajma lacului Onega. Și ceilalți erau firi retrase, timide, fugind de lumea străină, evitînd contactul cu cei îmbrăcați europenește: doi ani a umblat, tot *Rybnikof*, după Boutylka, „croitorul ambulant", care trăia ca un vagabond adevărat, dar cîntăreț de uriașă capacitate rapsodică. Tot așa s-a întîmplat cu pescarul Trofime Rabinine, „prea vestit în toată țara", avînd o dicțiune magistrală la 65 de ani. Pe *Rybnikof* l-a condus la acest „celebru cîntăreț" bătrînul Léontii Rabinine din insula Chouï. Trofime era un om tare mîndru, ba chiar distant: trebuia pregătit pentru cîntare, altfel nu ai fi putut afla nimica de la el. Refuză la început să cînte — motivul: ancheta era în zi de post. Limpede așadar că asemenea inși prețioși se aflau puternic învăluiți în mistica tradițională: fenomenul religios îi constrîngea, impunîndu-le norme de conduită și atitudini mentale rigide.

Acestor „rapsozi" excepționali li s-a adăugat și un cîntăreț orb, Kousma Romanof (care la nouăzeci de ani cînta minunat biline); apoi Petru Kornilof și Nikifor Prokhorof — acesta la rîndul său un rapsod fenomen: a cîntat lui *Rybnikof* două seri pline. Apare și pescarul Ilia Eloustafief (era „primul povestitor" din tot guvernămîntul Oloneț); apoi un cizmar, André Sorokine, care știa bilinele mai complet decît ceilalți recitatori-cîntăreți, cu variante redînd „trăsăturile cele mai arhaice". Prin trecutul lor acești informatori par să fi fost alcătuiți în „dinastii de cîntăreți", posibil de urmărit pînă la a treia generație. Prin urmare, cel mai talentat a putut fi un adevărat „șef de școală" — ca Ilia Eloustafief, care l-a avut „elev" pe amintitul cîntăreț orb Kousma Romanof, și chiar pe „prea vestitul" bilinist Trofime Rabinine, pe atunci — cum s-a menționat — „cel mai renumit cîntăreț din țară". În sfîrșit, încă un rapsod celebru: Jef Êrémief — Jeremejev, cum îi spun

erudiții folkloriști germani — pe care-l întîlni, din fericire, *Hilferding*, în 1871, cînd, ca un simplu „turist", străbătu în două luni de concediu treizeci de sate, auzind „70 de rapsozi" (pe unii îi cercetase și *Rybnikof*), pentru ca să scrie — „sub dicteul lor" împovărător —„cîntecele" care alcătuiesc un „enorm volum de 1336 de coloane". La „cartierul său general" (!) cîntăreții de biline veneau cu droaia. Unii așteptau pînă la două zile să le vină rîndul la „audiență"... *Hilferding* se epuiză cu desăvîrșire, scriind zi și noapte, sub dicteul rapsodic formidabil. Și în 1872 el muri, lăsînd posterității o enciclopedie epică enormă — și astăzi un model de muncă febrilă, conștiincioasă în notația textului, uneori romantică în metodă, dar care a salvat de la distrugerea vremii un material folkloric incomparabil.

Concluzia esențială a lui *Rambaud* asupra bilinelor: c î n t e c u l (adică m e l o d i a) acestor creații populare arhaice e mai puțin un c î n t e c, dar mai mult o d e c l a m a ț i e m u z i c a l ă. Cîntărețul reprezentativ Rabinine nu avea la îndemînă decît două a r i i cu care d e c l a m a repertoriul său epic întreg. Încă un fapt tot pe atîta de caracteristic: aproape toți „povestitorii muzei" erau „deplin neștiutori de carte" (din 70 de „rapsozi", folosiți în anchetele lui *Hilferding*, numai cinci aveau o relativă „instrucție"). Iar ca observație metodică: *Rambaud* pare nedumerit asupra unei anume prelucrări lexicale (frecventă de altfel la folkloriștii de epocă romantică!): aceea de pe vremea lui *Jarnik-Bîrseanu*, cînd se ș l e f u i a u „pasajile ce nu se obicinuiesc a se pune pe hîrtie" (*Bîrseanu*, în 1885!). Se vede limpede că vine vorba — în cazul *Rambaud* — despre atît de ocolitele „les gros mots"... „que les pudibonds éditeurs ont été obligés de remplacer par des points" — cînd nu le vor fi stîrpit în profunzime, cu context cu tot, ca în folklorul românesc elaborat prin mistificare de artificioșii romantici și apoi de fidelii lor urmași copietori... (165).

Cercetarea analitică a lui *R. Trautmann* — din anul 1935 — nu a putut decît să constate starea de fapt aproape egală cu cea din 1876, examinată de *Rambaud*. Iată, și de data aceasta, o perfectă unitate între tradiție și actualitate:

Trautmann află lesne continuitatea rapsodică: cîntăreții de biline se bucură de renume în sat și împrejurimi, întocmai cum spusese și *E. Barsof* (în 1872), pe care *Trautmann* îl citează copios:

„Man muss ein Mensch mit besonderem Talent sein, um Bylinen singen zu können" (166).

Prin urmare, și aici i n s u l e m i n e n t are primatul artei poetice-muzicale!

Se constată aceeași cerință a unei perfecte izolări, pentru cîntăreți, de contactul cu civilizația și instrucția timpurilor înnoitoare:

„Es gibt wenig Schulen oder gar keine, selten vermag jemand zu lesen und zu schreiben: alle guten Sänger konnten es nicht; lernten sie es, so gaben sie das Singen auf" (167).

Cîntărețul b u n se vede căutat, pentru ca alții să-i moștenească patrimoniul poetic și muzical — așadar este vorba de menționatele „școale" de biline, cu care ocazie *Trautmann* amintește de vestiții „șefi de școală" din trecut: Ilja Elustafjev (care l-a învățat pe Trofim Rjabinin), Romanov, Sarafanov. Încă mai sînt vestiții c î n t ă r e ț i a m b u l a n ți orbi, cum fuseseră în veacul celălalt Kuźma Romanov, Jeremejev, Anisim Vokujev (care cînta bine bilinele, povestea artistic povești, dar știa și cîntece satirice). Și femeile mai sînt cîntărețe de biline: Bogdanova cînta prin 1926. Bărbații rămîn însă și azi depozitarii fruntași ai bilinelor; ca și în trecut, cînd, în 1871, *Hilferding* a găsit 53 de bărbați cîntăreți și numai 14 cîntărețe. Bilinele se învață de timpuriu, chiar din copilărie: A. Krjukova a început să le deprindă de la vîrsta de 8—9 ani. Tradiția bilinelor apare „frecventă" în familie: vestită era într-asta familia Rjabinin. În arta de reproducere *orală* a bilinelor „fiecare cîntăreț n u i m p r o v i z e a z ă, ci r e p r o d u c e exact ce-a reținut în memorie":

„... jeder Sänger ist bestrebt, so zu singen, wie er es lernte, alte Überlieferung in Handlungsablauf und Handlungsaufbau, Darstellung von Geschehnissen und Menschen sucht er bewusst festzuhalten: er will nicht dichten nicht improvisieren — diese Stufe der Entwicklung ist lange vorbei —, sondern das gelernte und durchs Gedächtnis festgehaltene Lied möglichst getreulich wiedergeben" (168).

O rigiditate inflexibilă stăpînește peste orice cîntăreț în privința păstrării intacte a bilinelor moștenite: nu e admisă nici chiar o modificare de vocabular arhaic:

„Befragt nach altem, längst unverständlich gewordenem Wort oder Ausdruck genügt dem Sänger ein «So wird's

eben gesungen» oder «So sangen die Alten, was es aber heisst, wissen wir nicht»".

Mai departe precizarea lui *Trautmann* (reproducînd mărturia folkloristului clasic rus *A. Markov)* pare palpitantă:

„Hohe Achtung erfüllt den Sänger vor dem Überlieferten, dem Inhalt der Lieder: «Agr. Krjukova sagte direkt: Verflucht, wer sich erlaubt, etwas dem Inhalt der Bylinen zuzufügen oder wegzunehmen»" (169).

Așa încît conținutul cîntecului rămîne păstrat întreg: s-au aflat biline transmise fidel din secolul al XVII-lea pînă astăzi (pag. 26—27). Nu numai textul p o e t i c, ci însuși c î n t e c u l (melodia) s-a păstrat bine (pag. 31, 42—43). În privința texturii poetic-muzicale:

„Man lernt d i e B y l i n e nur m i t d e r M e l o d i e z u s a m m e n" (pag. 21).

În sfîrșit, găsim o afirmație decisivă împotriva creației *plurale* — care e absurdul logic pentru epopee! — de unde se vede clar că: *a fi* „Rhapsode" este altceva decît să i m p r o v i z e z i versuri ușurele, pe care *Sadoveanu* — și după dînsul *Caracostea* — le socoteau „plăsmuiri *locale*" hărăzite morții literare eterne: autorii lor sînt cu totul efemeri în fața inșilor creatori adevărați. „Acolo în popor — zice *Sadoveanu* — ca și dincoace [în literatura cultă] nu pot fi socotiți poeți decît acei care aduc ceva nou în totalitatea lucrurilor" (*Însemnări ieșene*, I, 378; *Mărturisiri*, 1961, 229—31; cf. *Reflexiuni cîntec. - vers. pop.*, 140). Întocmai e opinia lui *Trautmann*:

„Wir wissen schon längst, dass nicht das « Volk » singt, sondern der mit ihm lebendigst verbundene mehr-minder begnadete Sänger, der seit Jahrhunderten in unserm Fall « Rhapsode » ist. Das Individuum bricht sich Bahn. Schon *Hilferding*... gab dem « persönlichen Element » in der Bylinendichtung die richtige Stelle: ... " etc. (pag. 27).

așa cum se zice că s-ar vedea cazul acum, în masa populară culturalizată, modernizată, și imitînd stîngaci faimosul „t o n p o p u l a r"—un t e r m i n u s t e c h n i c u s romantic, aproape de perioada herderiană (se întîlnește întîi la *J. - A. P. Schulz, Lieder im Volkston*, 1782; v. *Riemann* [*H.*], *Dictionnaire de la musique*, Paris, 1931 [„Payot"], 1032) care a făcut epocă și în folklorul

românesc, îndeosebi prin *D. Caracostea*, deși l-a folosit și *N. Iorga*, ca și alții, încă din 1892 *(Schițe lit. rom.*, I, 32) pînă în bibliografia sa recentă *(Ist. lit. rom. contemp.*, I, 1934, 164).

Din acest circuit bibliografic necesar nu se poate exclude punctul de vedere critic al remarcabilului muzicolog maghiar *Béla Bartók*, un filoromân lucid, om de știință nepărtinitor (170), care a dat istoriei folklorului românesc, în 1913, întîia culegere sistematică de melodie populară (171). *Bartók* — în afară de metoda sa perfecționată privind înregistrarea fonogramică (avută în vedere în sistemul său de *Const. Brăiloiu*) (172) — pare că cere, pentru o anchetă folklorică pozitivă, păstrarea autenticului popular, întrevăzînd-o numai astfel: o fereală a regiunilor etnice specifice de contactul cu modernizarea prea uluitoare a vieții populare actuale (pătura țărănească). Vorbind despre „țăranii români din ținuturile izolate", ca Ardeal și Maramureș, *Bartók* se găsește în mijlocul lor „stînd întocmai ca în evul mediu" („wie in das Mittelalter vesetzt"):

> „... diese Bauern leben in völliger Abgeschlossenheit von der «segenbringenden» Strömung der städtischen Kultur. Ihr ganzes Kulturniveau bestätigt, dass bei ihnen seit langem keine musikalische Entwicklung sich vollzogen haben kann: sie sind fast ausnahmslos Analphabeten; ihre ornametale Kunst ist primitiv, von Fabrikprodukten verschont geblieben..." (173).

Firește că simpatia aceasta a muzicologului pentru locurile (întîmplător r o m â n e ș t i!) rămase încă în primitivitate, cît și vădita reacțiune împotriva „curentului cultural orășenesc" („Strömung der städlichen Kultur", sînt o atitudine intelectuală firească oricui caută arhaismul folkloric într-un ținut caracteristic cu etnografia lui în curs de lichidare (cînd mai este și l o c a l n i c, atunci se adaugă melancolia copilăriei trăită rustic. Caz tipic este al etnografului vrăncean *S. Mehedinți:* cine citește, cu bună-credință, unica autobiografie scrisă artistic de-un geograf și etnograf român — *Premize și concluzii la Terra* — dar după lectura neasemuitei cărți de literatură etnografică *Oameni de la munte*, nu mai poate replica imaginar împotriva acestui determinism etnic prin care popoarele și-au păstrat în istorie sigiliul lor propriu), Nu implică în nici un fel dorința să-și vadă neamul pietrificat în primitivitate și analfabetism, cum a dorit să înțeleagă, intenționat greșit, un scriptor tendențios

recent într-un caz, judecat de alții în chip cu totul corect (referitor la *Miorița*), amintit aici cu nedumerire.

Cît privește punctul de vedere al psihologilor, sociologilor și lingviștilor — în aceeași problemă — el nu se înfățișează deosebit în cazul celor discutate. Să reproducem cîteva opinii marcante:

Pentru fruntașul psihologiei franceze actuale, *H. Delacroix*, l i m b a e un fenomen colectiv, iar v o r b a act individual. Limba „nu operează decît cu valori fixe și limitate". Din contra i n d i v i d u l are nevoie „să improvizeze, să inoveze, să creeze". Și — se deduce lesne — nu oricare individ poate i n o v a în mod creator în limbă — care este o „instituție", adică o „reprezentare" ce preexistă individului. Poate i n o v a numai i n s u l cu funcția sufletească reliefată (174).

Lingvistica (disciplină care prezintă variate implicații cu psihologia) la rîndul ei nu neagă raportul intim între i n d i v i d și l i m b ă. Ba din contra: îl reliefează prin gîndirea unor lingviști iluștri, cum vom vedea de îndată pe cîțiva.

Pornind de la filologia idealistă a lui *Karl Vossler* și luînd în seamă treptat gîndirea lui *J. Gilliéron, F. de Saussure, A. Meillet, H. Morf, Leo Spitzer, J. Vendryes, A. Sechelaye* (la noi *S. Pușcariu*), pînă la punctul de vedere actual, moderator, acela al unui nou sistem lingvistic, pe care noi l-am numi i n t e g r a l i s t — se recunoaște unanim că „limba reprezintă g e n e r a l u l, iar vorbirea p a r t i c u l a r u l". Se pare însă că elementul *individual* a fost exagerat, mai cu seamă de către idealismul filologic. Și firește că se cere o atenuare a următoarelor puncte de vedere uneori excesive: „limba provine de la indivizi izolați"; „inovațiile lingvistice sînt individuale la origine"; „toate modificările fonetice sînt individuale"; „v o r b i r e a este aspectul individual al limbii" *(Vossler)*; „modificările lingvistice sînt individuale la origine și au cauze psihice" *(H. Morf)*; „limba e un fenomen colectiv, vorba e act individual"; „modificările lingvistice sînt individuale"; „inovațiile lingvistice vin inițial de la indivizi izolați" *(F. de Saussure)*; „individul creează... iar creațiile lui trebuiesc acceptate de către ceilalți vorbitori care modifică adesea acele creații" *(A. Sechelaye)*. Am mai adăuga aici pe *J. Vendryes* — renumitul lingvist francez — care spunea răspicat, în 1921 (prin interpretarea istoricului *Henri Beer*): „limbile răspund mentalităților etnice opuse" („répondent

à des mentalités éthniques opposées"). Cîți indivizi se află, atîtea limbi diferite sînt („Il y a autant de langages différents que d'individus"). În procesele sufletești superioare limba (evoluînd de la concret la abstract, de la mistic la rațional) este punctul de reper inițial: ea vehiculează faptele de conștiință — cum spune *Vendryes:* „Dar gîndirea, formele superioare ale psihismului sînt legate de limbaj". Însă „limbajul" este „fapt individual". Iar inventorii în limbaj sînt numai cei născuți cu talentul și geniul abstracției (175).

Atenuarea de care vorbeam ceva mai sus s-a întrevăzut în adevăr prin unghiul gîndirii filosofice din ultimii patruzeci de ani (176), cînd s-a examinat mai pătrunzător raportul între individ și limbă. Încît reflexul de aici a fost normal să treacă în gîndirea lingvistică și să se afirme: în orice limbă elementul individual e inovator, dar numai pentru că el stă „indisolubil legat de cel social". În alt mod ar rămîne cu totul izolat, pierind. El se integrează în limbă prin acceptarea inovației lui lexicale de către masa vorbitoare întreagă (177).

Însă aici trebuie marcat un lucru foarte prețios, reliefat numai de contactul viu cu etnografia (l-am întîlnit continuu în anchetele folkloric-dialectale) — și anume: individul creator în limbă nu e o ființă oarecare, adică un ins întîmplător ce vorbește orișicum; ci — așa cum remarca și *Sextil Pușcariu* — el apare ca un vorbitor distins, mînuind măiestrit limba lui națională, parcă după un clișeu oratoric prestabilit. Asemenea vorbitori excelenți de limbă au o bogăție lexicală impresionantă și îi afli cu un pitoresc logic expresiv. În afară de asta: ei sînt și cei care dețin tezaurul folkloric românesc. Personal pot mărturisi că numai la informatorii vrînceni și rîmniceni ce foloseau un grai expresiv — artistic aproape, înrudindu-se cu graiul *de artă* al eroilor moldoveni din literatura lui *Mihail Sadoveanu* — am putut descoperi chintesența lirică a *Mioriței,* ca și a doinei (Materialul epic își are, prea adesea, proveniență încrucișată: *din* tradiția folklorică, și *de la* lăutarul alterat). Ca exemplu am putea cita îndeosebi cazul unei bătrîne din satul Păulești-Tauca, o cîntăreață și informatoare proeminentă în Vrancea (178). Pe lîngă o variantă caracteristică a *Mioriței,* 29 texte lirice și 20 de chiuituri (acestea, mai expresive decît ale flăcăilor din sat!), textul-convorbire (CMXXXVII; v. și nota explicativă, vol. IV) o arată ca pe un

fenomen etnografic excepțional: toată desfășurarea gîndirii i se petrecea spontan, urmînd contiguu întrebării ce-o puneam, potrivindu-se într-o exprimare continuă, ritmată regulat, cu ușoară asonanță, aproape poetic. Iar materialul liric comunicat a rămas invariabil în două reluări, fiind cu totul expresiv față de ce-au dat ceilalți informatori din sat.

Prin urmare, și în discuțiile privind psihologia limbajului (în direcția interpretării psihologice și lingvistice actuale) nu se poate evita recunoașterea rolului important al *individului* dotat — ca *inventor* — în raport cu omogenia masei vorbitoare.

g. *Concluzii asupra semnificației conceptelor „poezie-cîntec popular"*. Din toate aceste materiale diverse parcurse, oare se desprinde o concluzie luminoasă în privința funcționalității folklorice pe care ne-am propus s-o discutăm? Noi credem că *da!* Fără să riscăm cumva bănuiala unui tezism teoretic întîmplător, accentuăm sincer că din concepția integră a oricărui folklorist experient (nu teoreticianul *de cabinet*, ci cercetătorul verificat pe *teren!*) nu trebuie să se înlăture un reper metodologic fundamental ce se poate formula în următoarele *patru* puncte:

1. Creația artistică *de apogeu*, în orice cultură populară, nu se află decît în p o e z i a și c î n t e c u l p o p u l a r;

2. Aceste două valori omogene, perfect unificate în actul creației inițiale (în parte și în circulația folklorică posterioară), sînt rezumative; și ele caracterizează mai întîi trăirea istorică (în faza etnografică) a unui neam — prin urmare, etno-psihologia lui;

3. Ambele nu se mai pot găsi acum (?) decît în regiunile *specifice:* numai cele *arhaice* (Hațegul, Maramureșul, Vrancea, părți izolate din Moldova carpatică etc.) și ferite — măcar în parte (dacă se mai poate cumva întîlni asemenea circumstanță!) — de contactul cu civilizația care unifică în repeziciune uluitoare vieața materială și culturală a popoarelor;

4. Restul e chestie de *metodă pozitivă* în *ancheta de teren.* Ba poate că și de „norocul culegătorului" — pentru omul de studiu — cum spunea, fermecător de naiv, în anul 1851, sfătosul *Petre Ispirescu* al folklorului german *Karl Simrock:* „Wer sucht, der findet; auch mich hat das bekannte Sammlerglück nicht verlassen..." (179) — fără să uităm într-asta o apoftegmă memorabilă din

testamentul cultural al lui *Pasteur:* „În cîmpiile observației hazardul nu favorizează decît spiritele preparate"...

8. Norme metodologice de teren

a. *Definirea metodei. Metoda de teren* folosită aici s-a întrevăzut — să sperăm — din expunerea făcută. Ea nu a fost un criteriu fix, rigid, ci un sistem normativ evoluabil. Fiindcă metoda nu e statică, ci întotdeauna dinamică. Vorba sociologului francez *E. Durkheim:* orice metodă nu este decît provizorie — toate metodele se schimbă pe măsură ce știința înaintează. Rămâne însă *ceva* ca un postulat definitiv: pentru orice disciplină științifică, tinzînd să realizeze investigații pozitive, trebuie să existe o metodă de lucru clară, precisă, expeditivă. Altfel munca ar rămîne aproape de actul mecanic al robotului. Referindu-ne la etnografie, folklor și dialectologie, metoda poate desigur să varieze: există o metodă de teren (privește achiziționarea materialului). Alta este metoda de interpretare (a materialului brut colectat). În cazul folklorului poetic-muzical și-al investigațiilor etnografice în general, prima este de fapt o metodă de observație directă, întrucît folklorul — fiind o „știință sintetică" și avînd ca obiect în special țăranii și viața rurală, ca și ce-a mai rămas din aceasta în mediile industriale și urbane — trebuie să scruteze îndeobște „faptele vii și actuale" (concepția *A. van Gennep)* (180). Această metodă de observație directă se conexează cu metoda biologică, din următorul motiv temeinic: faptul *viu,* surprins pe terenul etnografic etc., nu poate fi judecat, înțeles și clasat decît prin analiză. Dar la rîndul ei, analiza nu se poate obține numai prin metoda istorică: aceasta reconstituie de predilecție ceea ce este mort (cînd funcționalitatea e inertă). Oare individul viu, actual, interactiv, privit prin metoda psihologică, se modifică neîncetat. Iată, prin urmare, necesitatea de a-l pune în mediul lui de viață printr-o metodă direct naturalistă (metoda biologică), prin ajutorul căreia un cercetător pregătit — și încercat pe terenul etnografic — poate face prețioase observații „directe și lungi în sînul unei oarecare colectivități" rurale *(Van Gennep)* (181). Acestor două variante metodologice li se adaugă metoda psihologică: ea

mijlocește observații atente și îndelungi îndeosebi asupra inșilor eminenți care introduc în circuitul vieții populare inovația folklorică (cîntecul, versul etc.). În general ea tinde la alcătuirea unei psihologii științifice a țăranului nostru. Metoda sociologică oferă folklorului procedeul investigației statistice, destul de util pe terenul etnografic (pentru stabilit procentajul informatorilor, cantitatea temelor în radiația folklorică etc.).

Rămîn încă două modalități metodologice care sînt mai mult instrumente statice de lucru (fac parte din metoda de interpretare): metoda istorică și cea comparativă. Prima scrutează succesiunea în timp a unui fapt etnografic, folkloric etc. Procedează deci retrospectiv, folosind materialul procurat de metoda de observație, cît și pe cel direct documentar, strîns de erudiție (istorică, filologică etc.). Procedeul ce-l folosește este cel al *reconstituirii;* pentru că un fapt *actual, viu,* fiind în plină desfășurare vitală (= funcția lui etnografică), el își are fapte antecedente din care derivă (deci modificări succesive în timp, a căror mecanism îl poți reconstitui prin analogie, ipoteză etc.). Metoda comparativă tinde să compare între ele faptele de aceeași categorie (de exemplu: cîntecul liric dintr-o regiune cu al regiunii vecine; lirica unui popor cu cea a altor popoare etc.), ca să se vadă deosebirea de esență etc. Despre a șasea metodă în etnografie și folklor — metoda cartografică — se știe că ea este cu totul recentă, derivată din geografia lingvistică, în scopul întocmirii unui util atlas folkloric — desigur că deziderat greu de realizat astăzi la noi, cînd regiuni caracteristice românești nu-și au nici măcar o pagină competentă de folklor dialectal (satele Ipotești și Humulești: *Eminescu-Creangă!!).*

Metodele folosite în logică — și în general în filosofie: metoda concordanței, a diferenței, a variațiilor concomitente, a reziduurilor *(John Stuart Mill),* ca și metoda clasică a inducției și cea a deducției — desigur pot fi avute în vedere, ele apropiind folklorul de sociologie (care urmărește stabilirea legilor sociale: legile de coexistență, legile succesiunii). Incontestabil că nici metoda folosită de lingvistică, privind în special dialectolo-

gia, nu poate lipsi unui folklorist. Nici nu se poate concepe de altfel folklorist integru fără o pregătire serioasă în filologie și dialectologie (182).

b. *Metoda de teren — factorii operativi* (1. *Natura terenului etnografic;* 2. *Cercetătorul și formația lui*).

Metoda de teren (am văzut că este o modalitate organizată de cercetare — așadar de lucru pozitiv — pe terenul etnografic, folkloric și dialectal) rămîne întotdeauna în funcție de doi factori operativi esențiali: a. — natura terenului etnografic; b. — formația științifică a cercetătorului.

În privința primului factor, se cade să fie clar remarcat un lucru: etnograful-folklorist-dialectolog trebuie să se obișnuiască a observa ansambluri sociale mari: conexiunea etnică! Folklorul nu poate particulariza obiectul său de studiu — de pildă, ca științele naturii: aici izolezi un fenomen natural) o rocă, un țesut organic etc.) și-l studiezi pînă la microscopul electronic. În folklor însă obiectul principal de studiat sînt cele două realități complexe (cele mai complexe pe care le-a creat natura în evoluția ei!), contigue, dar și divergente: colectivitatea populară (complex social organic foarte variat, supus, în evoluție, unor legi psihologice aparte: psihologia mulțimii etc.) și individul folkloric (ca entitate etno-psihologică), adică o organizare sufletească independentă (în trăirea interioară, cînd creează) de mediul social ambiant, mai ales dacă e și un ins izolat, tăcut, incomunicabil (cum sînt de obicei țăranii de la munte). Acesta poate fi ori creatorul, ori agentul colportor, ori măcar informatorul de rînd — ca să nu mai vorbim de mulțimea preponderentă care a stat adesea inaccesibilă trăirii superioare psihice (prin artă!), rezumîndu-se numai la viața curat vegetativă, de azi pe mîine, ori la rudimente de artă poetico-muzicală etc. În acest caz, metoda eficientă de teren etnografic — vorbim numai de observația directă! — trebuie să fie de rară maleabilitate: aproape artă prestigioasă în a descifra asemenea rudimente psihologice prețioase ce păstrează ascunse în ele monumentele tradiției orale. Sînt parcă hieroglifele lui *Champollion*...

Cît privește formația științifică a cercetătorului: problema aceasta se cade să fie pusă cu toată stringența, fiindcă acum trebuie să se curme

cu diletantismul în folklor! (conceptul folcloristică îl socotim un hibrid lexical care nu va putea înlocui noțiunea folklor consolidată de *Ovid Densusianu*). Să nu mai publice „poezie populară", sau cîte o „antologie de cîntece și strigături populare noi", oricare ambițios semidoct, cercetător expeditiv, sau anchetator febril care numai răvășesc terenul etnografic! Să nu se mai cheltuie banul public (el înseamnă sforțarea materială și culturală a întregii noastre colectivități naționale!) cu tipărirea unui șir dezolant de broșurici mediocre (enorm material declasat, deplin moloz folkloric!) care zac în bibliotecile publice, neavînd nicăieri, și pentru nimeni, vreun rost documentar, ori educativ! Calvarul acesta cultural a trecut de suta de ani... Se pare că „deplorabila nevoie de-a aranja" poezia populară, publicînd-o apoi pletoric, a fost endemic inaugurată în folklorul european de celtizantul *Clovis Guyornaud*, prin 1836. De atunci moda aceasta folklorică a bîntuit îndeosebi literaturile romanice. La noi se cunosc ravagiile publicistice provocate de *Atanasie Marienescu* prin ajustările artificiale în lexicul și textul folkloric: amară înșelăciune în istoria limbii și folklorului român.

Atunci cum se cade să fie pe viitor un cercetător de folklor, pentru ca să nu vatăme culturii naționale, continuînd și el un procedeu detestabil? Trebuie să fie, mai întîi, un patriot. Adică să-și iubească neamul din care se trage. Dar să practice un patriotism cumpătat, sănătos, optimist. Ilustrul istoric francez *Fustel de Coulanges* (1830—1889), părintele pozitivismului istoric modern, scria următoarele, la 1870, în preajma înfrîngerii Franței la Sedan: patriotismul autentic nu e dragostea de pămînt, ci de trecutul național — cum zicea el: „este respectul față de generațiile care ne-au succedat". Asemenea vorbă adîncă nu mai necesită comentariu.

Admitem că cercetările monografice regionale — în direcția etnografiei și folklorului — sînt duse la bun sfîrșit numai de anchetatorul localnic (183). Acestuia am zice că i-a intrat în sînge trecutul glorios al ținutului natal (peisaj, grai, cîntec, artă, viziune etnică locală, trai străbun), mai ales cînd privește o regiune istorică fruntașă. Însă el trebuie să-și iubească moderat acest trecut din care i-a plecat și propria-i spiritualitate. Fiindcă oricare loc de pe harta etnică a unui neam și-a avut, în ansam-

blul istoriei naționale, un rol bine determinat, creator, cît de modest va fi fost el în jocul evenimentelor. Prin urmare, elanul liric patriotic trebuie să fie dominat, proporționat, fără creșteri șovine, sau orgoliu regionalist păgubitor. *Folkloristul* se cade să evoce impecabil faima înaintașilor, iar nu să ajungă — el! — un favorizat cultural. Pe mormîntul lui *Frédéric Mistral* (prietenul lui *Alecsandri*, de cînd cu premiul latinității de la 1878 — despre care, însemnăm în treacăt, vorbea cu admirație, prin 1930, cunoscutul estet francez *Albert Thibaudet*) (184) se află o însemnare epigrafică venerabilă ce-ar trebui să rămînă posterității romanice ca un exemplu măreț: din elanul său mistic stăpînit, poetul *Mistral* nu cerea „glorie" pentru dînsul, ci numai pentru provincia sa natală, Provansa („Da, Domine, gloriam non nobis, sed provinciae nostrae").

În asemenea perspectivă se înțelege că un cercetător localnic trebuie să-și scruteze ținutul — pentru orice fel de studiu umanist — într-o perfectă ținută intelectuală: informație precisă asupra trecutului (cît și a prezentului) regional, obiectivă, minuțioasă, cuprinzătoare, cît mai variată și mai dezinteresată. Îl mai avantajează ceva: el are trăirea dialectală organică a ținutului — o are ereditar. Nu mai e necesară o adaptare fonetică, lexicală etc. — lucru care în anume cazuri regionale pare chiar ca imposibil în primele momente de contact cu terenul (fonetica graiului maramureșan, de pildă). Ori, acest avantaj este enorm: în transcrierea dialectală a unui motiv poetic (am spus că imperios cerută azi dialectologiei!) el poate mult mai ușor surprinde felurite nuanțe fonetice suple, pe lîngă că are și trăirea perfectă a lexicului regional: îi e familiar din copilărie, nemaiavînd nevoie să-și sacrifice timp cu anchete suplimentare pentru lămurirea sensurilor variate, a idiotismelor etc.

În al doilea rînd, e necesar să fie om cu răbdare și tact psihologic: chiar dacă îi sînt cunoscute satele și oamenii, ancheta folklorică trebuie făcută într-un timp îndelung (îi putem spune timp experimental: pentru verificări variate, în timp, cum vom vedea de îndată, asupra temelor literare etc.). Trebuie să cunoască bine starea folklorului neamurilor înconjurătoare. Să știe perfect folklorul romanic. Să fie inițiat în folklorul germanic și cel anglo-saxon. Așadar, să aibă orientare

sigură în mișcarea folklorică internațională a timpului său. Nu se poate să-i rămînă strein folklorul biblic, cel al antichității greco-romane. După cum nici punctul de vedere al etnografiei și etnologiei popoarelor extra-europene (în primul rînd așa-numitele „popoare naturale", „primitive", „sălbatice" — denumite de multă vreme așa cu un cuvînt cam impropriu). Nu se poate dispensa apoi de istorie, sociologie. Trebuie să aibă — spus într-un cuvînt cuprinzător — o cultură generală îngrijită.

Cît privește forma redactării observațiilor și studiilor sale: folkloristul e necesar să folosească un stil literar expresiv (modelul: *Ovid Densusianu!*), clar, variat ca vocabular, suplu în mulajul lui logic. Pe teren trebuie să cunoască în detaliu toate temele poetice (lirice, epice etc.) pentru a stabili lesnicios o anchetă oarecare. Și tot pe teren, cercetătorul — chiar dacă e strein ca origine de localnici — nu poate realiza o anchetă nici pe departe satisfăcătoare cînd nu cunoaște — și nu folosește — graiul respectiv. Omul simplu — departe de oraș, cît și de frecvența mulțimii variate — se ferește să informeze despre ai săi și trecutul lor comun dacă aude pe anchetator vorbind jargonard, prea orășenește, prea stilat, prea academic. Lui vorba strămoșească, de-acolo, îi merge drept la inimă! Așadar, graiul regional local trebuie deprins cu fidelitate de către orice etnograf-folklorist-dialectolog anchetator.

c. *Problema anchetei duble:* 1. *prin bărbați*; 2. *prin femei*. O problemă metodologică destul de serioasă o ridică și întrebarea: ancheta amplă etnografică, folklorică și dialectală trebuie să rămînă în mod exclusiv domeniul bărbatului, ori poate și femeia — inițiată și bine familiarizată cu terenul etnografic — să anchete pentru a căpăta aceleași rezultate? Mărturisim fără ezitare (avînd în vedere și ancheta sociologică, din 1927, de la Nereju) că răspunsul nostru este sceptic. Iată de ce:

Pînă astăzi în folklorul românesc trei sînt cercetătoarele care au publicat material etnografic, folkloric și dialectal, ceva mai extins, prin ajutorul textelor-convorbiri — și toate aparțin „Institutului de filologie și folklor" al lui *Ovid Densusianu*, care le-a și publicat de altfel cercetările: *A. Istrătescu* (185),

E. Țenescu (186) și *E. Moroianu* (187). Dintre dînsele, material mai extins a publicat *A. Istrătescu*. Sînt — la toate — unele texte valabile și pentru studiul etno-istoric, nu numai pentru dialectologie, ori locale probleme de folklor. Dar numai parcurgîndu-le atent, și comparîndu-le apoi cu ce-au publicat dialectologii și folkloriștii notorii, observi o deosebire calitativă: complexitatea psihologică și varietatea informațiilor se întîlnesc numai în ce s-a cules pînă acum prin anchetatorii bărbați (188) — ne referim îndeosebi la materialul publicat în ultimele patru decenii. De altfel nici o femeie nu a reușit pînă astăzi, în folklorul român, să realizeze o monografie egală cu *Graiul nostru, Graiul din Țara Hațegului, Graiul și folklorul Maramureșului*, și încă alte cîteva durabile.

Situația apare întocmai și în folklorul teoretic. Privește nu numai cazul etnografiei și folklorului românesc, ci și bibliografia generală europeană, americană etc. Fiindcă în etnografie și etnologie — după cum și în antropologie (disciplină conexă celorlalte două), ca să nu mai vorbim de sociologie — contribuția bărbaților este exclusivă, nu numai dominantă: compactele ansambluri etnografice, etnologice și antropologice — în primul rînd lucrări minuțioase printre sălbaticii din Australia, Africa și Asia centrală etc. — sînt opera neînchipuit de grea a unui *Theodor Waitz* (1854—64), *Adolf Bastian* (1859, 1866—71, 1874—75, 1878—79, 1881, 1884—94), *Oskar Peschel* (1875—1877), *Julius Lippert* (1886, 1887), *Friedrich Ratzel* (1886—88, 1894—95), *Heinrich Schurtz* (1900), *George Montandon* (1913, 1919, 1923, 1927, 1934), *Georg Buschan* (1914—16, 1924), *Leo Frobenius* (1925—29, 1933). *W. Schmidt-W. Koppers* (1924) etc. Femeile s-au manifestat sporadic, fie în alcătuirea unor prea sumare, dar vrednice, traduceri antologice, de popularizare, ca în secolul trecut, în Germania îndeosebi: *Talvj* (1824, 1853), *Rosa Warrens* (1857, 1861, 1866) (189); sau în Franța, *Elise Voïart* (1834); fie în cercetări monografice izolate (chiar de teren), ori studii îngrijite, ca *Renata Dessauer* (1928), *Martha Bringemeier* (1931), *Elsa Mahler* (1936).

Accentuăm: cazul extrem de rar se întîlnește în etnografia de teren a primitivilor, unde iarăși contribuția bărbaților e decisivă. Dacă am lua numai fenomenul religios elementar, totemismul, și aici studiile renumiților etnografi *B. Spencer-F. J. Gillen (The native tribes of*

Central Australia, Londra, 1899; *The northern tribes of Central Australia*, Londra, 1904) și *R. H. Codrington* (*The Melanesians*, Oxford, 1891), adause acelora făcute iarăși pe teren de către *A. W. Howitz* (1904), *J. Mathew* (1910), *K. L. Parker* (1898), *F. Speiser* (1929), *C. Strehlow* (1910), rămîn temelie bibliografică în etnologie, cînd întîlnești doar o singură etnografă de autoritate, pînă în lumea sociologilor, *Alice Fletcher* (190).

Însuși materialul liric, mai potrivit pentru înclinările sufletului femeiesc, nu este împărtășit unei cercetătoare decît cu anume rezervă, și chiar rezistență psihologică, plecînd uneori desigur și din diferența socială între informator și colectoare (cu îmbrăcămintea în frunte!), dar și din pudicitatea subiectului solicitat care își răsfrînge de multe ori într-un text cîntat, ori numai dictat-recitat, o dramă erotică personală. Mărturisirea folkloristei *A. Istrătescu*: „...de aceea pentru materialul liric am întîmpinat multe greutăți..." (191) pare semnificativă. I-a trebuit sprijinul unei cunoștințe — tot femeie — pentru ca o țărancă din fostul județ Argeș să-i „spună" numai „cîteva cîntece". Încolo cîte alte rezistențe vor mai fi fost?...

Cu atît mai mult se complică ancheta ce-ar face-o vreo cercetătoare asupra unui bătrîn cîntăreț, ori povestitor de basme, de trecut personal, sau etnografic. Aici opoziția psihologică a sexului e un adevărat obstacol informativ: un bătrîn nu ar putea ușor să împărtășească unei cercetătoare mai tinere — oricît de îndemînatică ar fi ea în anchetă (192) — anume motive lirice cu adîncă nuanță afectivă personală: este vorba acum de mîndria sexului bărbătesc (incomunicabilă, prin oralitate directă, femeii streine!), chiar de recalcitranță (să nu se divulge unei femei amintiri din tinerețe, cînd fervoarea erotică era poate prea răscolitoare) (193).

Este și un alt motiv care împiedică pe-un informator bătrîn să cînte, ori să povestească plastic, despre ale trecutului: modalitatea oralității prin grai și imagine (uneori grotescă, aproape inexprimabilă). Căci în motivele lirice și epice (mai ales în repertoriul lăutăresc) sînt — cum bine se știe — cuvinte indecente și expresii cu totul obscene pe care informatorul nu le-ar rosti niciodată înaintea unei femei, mai cu seamă în cazul unui bătrîn cumpătat în judecată și exprimare. Cum ar putea suporta oare o tînără folkloristă

balastul oniric consemnat suculent de folkloristul *Christian N. Ţapu* şi publicat indiscernabil în culegerea lui *Gr. Tocilescu* (194), în aceea mai unitară a lui *Al. Vasiliu* (195), notat chiar şi de-un monografist de categorie superioară, ca *Tache Papahagi* (196)? Dar cînd uneori folkloristul rigorist nu întrebuinţează de loc punctuaţie suspensivă, ci notează direct cuvîntul obscen? (197).

Asemenea sublimări ale subconştientului oniric — care de altfel nu trebuiau să fie publicate impudic în maniera lui *Tocilescu-Ţapu* — nu pot fi de loc împărtăşite de-un ţăran cumpătat (ba şi „om bătrîn"!) unei tinere cercetătoare. Experienţa de teren ne poate demonstra că şi anume informaţii preţioase asupra psihologiei liricii erotice un bătrîn se fereşte să le împărtăşească unei folkloriste chiar zeloase (cazul *A. Istrătescu*).

Credem aşadar că în direcţia investigaţiilor privind lirica şi epica populară — redate dialectal — ancheta întreprinsă de femei, şi printre femei, poate da rezultat plauzibil. Dar ampla anchetă etnografică şi folklorică, redată dialectal — cu răsfrîngeri bogate spre informaţia etno-psihologică, etno-istorică, social-politică, de psihologie individual-colectivă etc. — rămîne patrimoniul prin excelenţă numai al cercetătorului b ă r b a t.

Dacă admitem ca valabile aceste modalităţi, bine supravegheate şi atent îndeplinite, rămîne să mai dăm cîteva indicaţii normative, ca să se vadă cum a fost anchetată de noi Vrancea (Rîmnicul-Sărat după aceea) — în timpul indicat mai sus — mergîndu-se în direcţia celor trei necesităţi metodologice principale: 1. *ce* culegi?; 2. *de la cine* culegi?; 3. *cînd*, şi *cum*, culegi? Să urmărim cu atenţie această trihotomie metodologică:

d. *Materialul folkloric-dialectal şi izvorul informativ. Problema selectării materialului.* Fiind admis punctul de vedere al lui *Ovid Densusianu*, din studiul său fundamental de folklor român (198) — afirmînd în esenţă că formaţia noastră etnică primitivă îşi are origine pastorală — s-a urmărit în Vrancea în primul rînd fondul folkloric originar: *păstoritul;* aşadar creaţia noastră populară de tipul cel mai primitiv (probabil după bocet), *Mioriţa*. Acest produs artistic arhaic (precumpănitor ca valoare documentară în ce ne vine din Vrancea, faţă de celelalte regiuni ale

neamului nostru) a fost cercetat, cu toată agerimea, dincolo de patru decenii. L-am aflat circulînd din lumea copiilor (la o fetiță de 12 ani — text. XII) pînă la un bătrîn de 110 ani (text. LVI), scoborînd treptat în grupa bărbaților: 92 de ani (text. II), 90 de ani (text. LV), 86 de ani (text. XVIII), 85 de ani (text. LVII), 84 de ani (text. LXXIV), 82 de ani (text. LXXVII), 78 de ani (text. VIII), 76 de ani (text. LXI), 76 de ani (text. LXI, LXXXVII), 75 de ani (text. XXX), 74 de ani (text. XLVII, LXVIII), 71 de ani (text. XXII, XXXVI), 70 de ani (text. XV, LXXXVI, XCI); iar în grupa femeilor: 88 de ani (text. XXXVIII), 75 de ani (text. IX), 72 de ani (text. LXIX), 71 de ani (text. LXVI, LXXX), 70 de ani (text. XIII, XLVIII, LI, LVIII). Restul variantelor cuprinde vîrsta între limitele: 70 și 21 de ani (cf. text. XXI), la bărbați, femei și tineret.

Materialul întreg, strîns pînă în anul 1929, fusese însă prea aglomerat. Am procedat, în consecință, la o selectare riguroasă a *Mioriței* (tot așa a fost cu bogatul material liric, epica fiind și pe atunci redusă în circulație), spre a nu tipări cumva superfetație folklorică, de care m-am ferit întotdeauna, disprețuind chiar noianul bibliografic cu atîta inconștientă adunătură de „poezie populară", înfățișînd un vers paralizat, amorf, inexpresiv, ba umplut și de obscenități lăutărești de mahala.

În privința acestei firești antologizări a *Mioriței*, am fost de acord deplin cu profesorul *Densusianu*. De altfel învățatul nu ar fi avut la îndemînă — în anii 1929—1930 — nici bani să publice un material ce se repeta, adesea în fracturi: uneori erau numai cîteva versuri ce nu aduceau nimic documentar. L-ar fi împiedicat și conștiința lui sobră, și perfect inhibată în privința tiparului la cît trebuia să fie el redus pentru ce este necesar studiului critic (Dintre contemporanii săi *Ovid Densusianu* are bibliografia științifică cea mai judicios distribuită și mai elegant tipărită). Încît peste 260 de variante (din cît putusem eu strînge pînă în anul 1929) au fost just înlăturate. La rîndul lui materialul epic și liric deleter era triplat în raport cu ce s-a publicat în vol. I din colecție (o parte și în revista *Ethnos)* și se va mai publica în restul colecției. A rămas deci și acesta — cînd era prea inexpresiv — în uitarea care salvează bibliografia documentară *critică*.

În privința circulației *Mioriței*, au fost anchetați circumspect lăutarii și cobzarii (v. text. VIII, XV, XVI, XVII, XIX, XXI, XL, LXII, LXIII, LXIV, LXXXII, LXXXIII). Unul dintre ei era un bătrîn de 78 de ani: cobzarul vrâncean fruntaș, expresiv și cuprinzător în repertoriu: în afară de *Miorița* (text. VIII), el are în vol. I al colecției repertoriul epic cel mai reliefat, în frunte cu balada prețioasă „Cîntecul Gerului" (text. XCVIII, CXIII, CXXIX, CXXXI). După acesta venea cel din satul Tulnici — un lăutar cuprinzător în memorie — care bănuiesc că știa și *Miorița;* însă refuza, cu fereală curioasă, s-o cînte, spunînd mereu că a uitat-o. Îmi făgăduia să și-o amintească. Și-atunci va veni chiar el să mă caute pe unde voi fi, ca să mi-o spună. Își are și folklorul de teren poveștile lui...

Acum urmașii acestor doi cîntăreți profesioniști de prestigiu sînt niște sărmani lăutari disparați, aproape complet scoși din tradiția folklorică (probe de material poetic decadent — tocit și inexpresiv — vor fi în vol. IV al colecției). Lăutarii aceștia trebuiesc cercetați întotdeauna cu multă precauție.

Al treilea grup poetic de cercetat — după *Miorița* și ciclul baladelor (v. text. XCI—CXXXVIII — în total 47 texte epice) — au fost *doinele* (text. CXXXIX—DCCLXXXV — în total 646 texte), strigăturile (text. DCCLXXXV—DCCCXCI — în total 107 texte), apoi poezia privind datinele și obiceiurile *(plugușorul, cîntecul de stea, colindul, nunta, materialul ritualic:* text. DCCCXCI—DCCCXCIX — în total 8 texte) și *descîntecele* (text. DCCCXCIX—CMXX — în total 21 texte) încheind ciclul literar propriu-zis.

Ciclul doinelor era acum patru decenii într-o abundență uimitoare, treptat micșorîndu-se, ruinîndu-se, apoi dispărînd în fața „cîntărilor" lăutărești modernizate (În Vrancea tot lăutarii au fost primii colportori de folklor orășenesc periferic). Se va vedea (în vol. IV al colecției) că în satele mai izolate de contactul cu orașul (parțial Bîrsăști; îndeosebi Hăulești, Găuri, Paltin, Poiana, Reghiu, Spulber, Văsui-Vrâncioaia etc.) au rămas cîțiva bătrîni documentari ce mai păstrează doinele de haiducie, ca și materialul liric erotic — uneori și balada, aproape stinsă acum, care se afla, pînă în 1929, într-o circulație suficientă, atestînd chiar motive rarisime, ori inexistente în regiuni folklorice importante („Cîntecul Gerului"). Balada o aflăm astăzi aproape lichi-

dată în Vrancea, apărînd ici-colo, aproape ca un rest disparat, îmbucătățit și inexpresiv.

e. *Procedeul muzicografic.* Întregul material poetic a fost urmărit în conexiunea lui muzicală, după norma indicațiilor teoretice specificate. În acest scop am străbătut Vrancea (imediat și Rîmnicul-Sărat), în două veri (anii 1936, 1938 și numai parțial în 1940), împreună cu muzicograful-folklorist și compozitor *Const. Brăiloiu*, strîngînd (cu fonograful „Edison", perfecționat de dînsul, prin *Béla Bartók*, la Buda-Pesta) un material bogat: liric, epic, de ceremonial, coregrafic, instrumental (fluier, caval, cimpoi, vioară, țambal, frunză, solz de pește). Pînă în anul 1944, materialul se afla întreg, așa cum îl colectasem noi, păstrat cu grijă de *Brăiloiu* în „Arhiva fonogramică" a „Societății Compozitorilor Români"*. Investigația făcută de mine (din 1958 încoace), la „Institutul de etnografie și folklor", prin directorul respectiv, a dovedit însă un lucru cu totul trist: eruditul nostru muzicograf ar fi dus cu el în streinătate (vara anului 1944)

* Cam de patru ori pe an (niște întîlniri rare din pricina drumurilor noastre de tinerețe, dese și îndelungi, pentru studii de teren) ne puteam întîlni la „Arhiva fonogramică", să ne comunicăm ce-a făcut între timp fiecare în anchetele lui, apoi să revizuim amîndoi materialul cules împreună în Vrancea, să-l judecăm după alte impresii decît cele, prea spontane, din clipele descoperirii pe teren, și la urmă să ne desfătăm la frumusețea artei lor muzicale și poetice („Arhiva fonogramică" se găsea, pînă în 1944, pe strada Lipscani, înghesuită la etajul al treilea, într-un local prea nepotrivit pentru bogata colecție de cilindri care erau puși pe niște rafturi prea înguste, rînduite simetric, înălțate, rînd de rînd, parcă în silueta girafelor, către un fel de plafon ce-ți lăsa impresia infinitului. Dintru asemenea spațiu redus în suprafață, și aglomerat, la cutremurul din noiembrie 1940, multe s-au prefăcut în cioburi, pierzîndu-se o avere documentară de neînlocuit).

Cînd ne întîlneam aici, ne aflam într-o amicală „petrecere *mioritică*" (aluzia lui *Brăiloiu* la *Lucian Blaga*, a cărei scriere *Spațiul mioritic* nu o admitea, bănuiesc că sub influența reacțiunii, în recenzie, a sociologului *H. H. Stahl*) — „oltenească și mocănească"... Ascultam acum cîteva melodii „vrăjnășești" caracteristice, adăugîndu-le întotdeauna și bocetul (pe care *Brăiloiu* îl socotea „perla" folklorului românesc), cîntat în mare artă vocală de bătrîna Maria Parasca din Bucovina. La impresionantele lamentări ale măestrei cîntărețe adeseori lăcrămam amîndoi... Materialul fonogramic din Vrancea, ca și bocetele Parascăi, precum și altele selectate riguros de iscusitul muzicograf (de pe atunci cu renume mondial!) se

o importantă cantitate de material fonogramic imprimat pe cilindri și discuri, printre care și cea mai documentară melodie a *Mioriței*, cîntată din fluier: era un exemplar u n i c (afirma însuși *Brăiloiu!)* din întreg repertoriul românesc cunoscut pînă atunci al motivului, prin substructura melodică și ritmică ce dovedea o apropiere caracteristică între fondul nostru păstoresc, cel muzical balcanic și cel al Orientului apropiat. Informatorul fusese bătrînul Neculai Pătùlia, din satul Nistorești (mort astăzi), pe care îl admirase — ca pe-o raritate a cîntecului nostru popular arhaic — și *Mihail Sadoveanu* (în 1935), împărtășindu-mi impresia — într-o clipă de vrajă artistică a măestrului cîntăreț fluierar — că niciodată, și nicăieri, nu mai auzise o „melopee" așa de răscolitoare, de tainică și de lină ca o culme domoală de plai modovenesc... (199).

---

aflau imprimate de dînsul, cu multă stăruință, la Londra, pe discuri „his master's voice".

Cîtă vreme prietenia noastră ne va fi îngăduită pe pămînt, nu se vor uita orele acelea „folklorice̦sti" îndelungi, pînă tîrziu, după miez de noapte, cînd era printre noi spiritualitatea lui *D. Chiriac* și a lui *Ovid Densusianu* (cu care *Brăiloiu* se împrietenise din 1937, cînd și colaborase la *Grai și suflet)*. Atunci muzicograful folklorist (un convorbitor prestigios din cultura lui multilaterală: literatură, artă, filosofie, istoria muzicii universale, folklor muzical, etnografie, sociologie, istorie, diplomatică, literatura marilor călători și descoperitori etc.) scotea, dintr-un birou al său discret, numai două „pahare" și-o singură „sticlă bătrînească" de vin „generos" („stil Thibaudet", cum îi spuneam noi), pe care i-l respectau cu eleganță și discreție colaboratorii săi intimi (dintre ei îmi amintesc de *Emilia Comișel* și *Tiberiu Alexandru)*. Asemenea „poveste moldovenească de la Ștefan-cel-Mare citire"... ne purta în lumea lucrurilor cerești incoruptibile și a miturilor folklorice trecătoare... *Brăiloiu* — cînd venea la Focșani, sau mergea în Vrancea — era dintre prietenii mei culturali *(Mihail Sadoveanu, Ion Pillat* și *Cezar Petrescu)* al patrulea cunoscător de vinuri podgorenești „paleolitice", dintre care el nu uita niciodată „galbena de Odobești" ce-o degusta „filosofește, în împărăția *Mioriței*"...

Îl invoc să-mi îngăduie aici această amintire pămînteană, pioasă și sfîntă. O fac chiar din „țara Vrancei", pe care dînsul o prețuia cu nobilă mîndrie oltenească.

Un alt fapt defavorabil: bătrînul cînta artistic numai melodia *Mioriței*. Textul poetic îl știa răvășit, încît am renunțat să-l mai notez.

Problema muzicografică a Vrancei rămîne așadar cu un gol ireparabil. Ceea ce se va reproduce (în notație muzicală, vol. IV) va permite — cu toate acestea — un studiu muzicografic de relief asupra valorii particulare a folklorului muzical vrâncenesc.

f. *Textele-convorbiri*. Paralel cu materialul etnografic, folkloric, dialectal și muzicografic, am dat atenție pe teren *textelor-convorbiri*, stînd de vorbă îndeosebi cu bătrînii și bătrînele care, printr-o memorie fidelă, știau bine lucruri prețioase despre trecutul regional: datine, obiceiuri, norme juridice, tradiții istorice, viață materială arhaică (locuință, port, relații demografice, comerciale etc.). Aceste însemnări orale — cărora li s-a dat relativă prețuire în întreaga dialectologie românească din ultimele cinci decenii (200), și de loc în studii, albume de etnografie etc. (201) — se dovedesc a fi ca o adevărată enciclopedie informativă asupra vieții materiale, cît și a culturii țărănești: „arhivă" vie a poporului, dacă ar fi să actualizăm vorba (pentru unii de astăzi desuetă!) a lui *Herder*. Toate asemenea documente informative valoroase — inevitabile etno-psihologiei — se vor găsi în! vol. III, IV, VI ale colecției. Ele înfățișează pe deplin și graiul expresiv vrâncenesc — vechi — în spontaneitatea expresiei, sinceritatea emoției, particularitatea gîndirii și variația lexicală, morfologică, sintactică.

Cît privește valoarea literară a unor asemenea documente etnografice, nu mai încape îndoială că ele pot fi puse, fără ezitare, alături de narațiunile, descrierile, dialogurile și evocările artistice ale eroilor rurali din arta lui *Creangă* și *Sadoveanu*. Unele dintre aceste texte — documente autobiografice expresive asupra țăranului român — sînt *unice* în folklorul românesc întreg (202). Vrancea o afăm aici fruntașă.

Am mai dori să spunem că arta dialogului literar de astăzi rămîne, uneori, mai în urmă față de cea a facturii *orale* țărănești arhaice (din asemenea texte-convorbiri), cu toată prelucrarea savantă a autorilor, care adesea se repetă stereotipic, confundîndu-se pînă la impresia unei plagieri literare indefinite.

Rămîn drept un regret duios — spectacular aproape — splendidele amintiri ale etnografului vrâncean

S. Mehedinți despre bătrînii cei de demult (ciobani și gospodari parcă homerici!) ai Sovejei și Vrancei din copilăria sa (avem suta de ani!). Cu arta sa literară simplă, naturală — pe care i-a admirat-o însuși *N. Iorga* — profesorul *Mehedinți* numai i-a evocat de-a pururi de neuitat pe acești ciobani idilici aparte de ceilalți, fără însă a-i prinde chiar în fresca vie a unor texte-convorbiri care ar fi fost nestemate etnografice, la „1 Dechemvrie 1918", sau chiar în 1921... (203).

Aceeași lipsă ireparabilă o mai aflăm și în preocupările etnografiei, folklorului și dialectologiei asupra Vrancei, înainte de anul 1930. Mă întreb: ce nu s-ar fi putut descoperi în Vrancea, asupra etnografiei, prin anul 1882, pe cînd etnograful-muzicolog *Burada* (născut la Odobești, în marginile Vrancei!) afla — în „comuna Tichiriș" din „plaiul Vrancea" — melodia jocului ceremonial *„leuca"*, pe care-o culegea, adnotînd-o surprinzător: „Asemenea cîntec nu se află decît la locuitorii din Vrancea" (204)? Cu doisprezece ani mai înainte *Alecsandri* publica, în prima antologie măreață a folklorului poetic român, o *colocășie* din „datina împetirei cum se practică în munții Vrancei", explicînd-o cu o notă imprecisă: „Obiceiurile [la «Însurătoarele pentru Români»] sunt păzite cu rigurositate de la moși-stremoși în asemine ceremonii de familie și sunt foarte interesante de observat. Iată de pildă datina împetirei cum se practică în munții Vrancei." Documentul acesta — neobservat pînă acum — rămîne inaugurator în istoria folklorului vrîncean, fiind printre întîile mărturii de acest fel în etnografia românească. Proveniența îi stă pînă astăzi ca o taină: probabil că prin *Alecu Russu* (ori *Russo?)*, cel exilat la Soveja, în 1846 (205). Cam pe atunci *Hasdeu* cunoștea din ținutul de obîrșie a *Mitropolitului Varlaam* numai niște plate cuvinte de sudalmă, încă și comunicate, din satul Găuri (206)... *Hasdeu* însă nu a văzut Vrancea, ca și alte ținuturi etnografice caracteristice.

Firește că nu trebuie uitat materialul cu texte-convorbiri, publicat de *Ovid Densusianu* și colaboratorii săi, între anii 1906—1907: este aflat mai mult în unele sate limitrofe Vrancei de azi (Bolotești, Cîmpuri, Găgești, Vizantea), și numai odată vine dintr-un sat propriu-zis vrîncean, *Găuri* (207), adăugîndu-se, aproape accidental, Soveja. Din păcate, transcrierea diacritică este imperfectă, falșificînd realitatea dialectală (Cu siguranță că ancheta a fost făcută de-un eolaborator al filolo-

gului riguros care inițiase monografia în planul ei și care, prin deprinderea ce i se cunoaște, nu putea admite munca științifică făcută întîmplător. Încît și aici se vede defectul caracteristic tuturor monografiilor de acest gen, făcute prin colaboratori inegali, ba și zoriți...).

g. *Materialul etnografic.* În sfîrșit, am strîns (prin fotografiere, desene, schițe, cît și texte-convorbiri) toate supraviețuirile de trai material, conexînd (așa cum se va vedea în vol. VI) metoda etnografică cu cea folklorică și dialectală. Materialul acesta caracteristic a folosit la întocmirea albumului etnografic critic al Vrancei.

h. *Aspecte metodologice privind informatorii.* Întrebarea: de la *cine* culegi? — este a doua piatră de rezistență în ancheta etnografică, folklorică și dialectală. De fapt ea rămîne elementul metodic cel mai rebel: poți avea un mijloc de anchetă cît de perfecționat (pe hîrtie!), dar dacă nu știi cum să descoperi informatorii, și nu poți apoi să-i hotărăști pentru anchetă (admițînd că ai avut și norocul întîlnirii unora prestigioși), atunci totul rămîne proiect în ideal... Bineînțeles că dacă ai întîlnit un ins prețios, metoda de anchetă se reduce — în esența ei — la tactul psihologic al cercetătorului: dacă poți să ți-l apropii, să-l convingi ca să-și piardă din timpul poate că necesar muncii, poate odihnei, poate alinării suferinței, sau unui necaz întîmplător, atunci ancheta se desfășoară în toată amploarea. Dacă însă de la început ai așezat un zid opac între el — omul elementarității — și dumneata (suflet complex, evoluat — cu mult, și demult! — plecat din lumea lui redusă, simplă, mistică), atunci ancheta nu va fi posibilă! Cu insul etnografic și folkloric primul contact psihologic rămîne decisiv: acesta trebuiește să fie fericit! Restul e în funcție de timpul muncii lui manuale, de interesele imediate, de memorie (bine condiționată, cum se va vedea), de automatismul psihologic normal, de starea lui organică (oboseală, foame, suferință fizică).

În cazul cînd ambianța psihologică se vede favorabilă anchetei, cercetătorul trebuie să aibă la îndemînă un chestionar succint (teme poetice, muzicale etc.), pe care să-l aplice judicios: să nu obosească informatorul, să nu-i răpească mult timp pentru aflarea unui material (la început, redus), să întrebe

clar. Un îndreptar dialectal e oricînd util să-l aibă mereu la îndemînă cercetătorul conștiincios (208).

În privința informatorilor, se cade să distingi între cantitatea și calitatea lor. Adică: nu orice ins întîlnit la întîmplare poate fi util în anchetă. În cazul celălalt: nu poți cerceta metodic, într-un timp satisfăcător (să zicem că 12 ore de anchetă pe zi), un număr aglomerat de informatori (cum proceda amintitul folklorist rus *A. Hilferding*). Asemenea anchetă ar fi superficială și cu rezultat prea redus astăzi, cînd informatorii sînt împuținați.

Calitativ, eu am anchetat în Vrancea următoarele categorii: 1. bătrînii și bătrînele — toți neștiutori de carte; 2. informatorii de vîrstă mijlocie, întîi cei mai feriți de frecvența orașului; 3. copiii (în Vrancea, pînă acum patru decenii, cel puțin 40% erau analfabeți); 4. tineretul (fete și flăcăi, printre care și cei duși și veniți din militărie) alfabet și analfabet; 5. lăutarii; 6. inșii care au peregrinat (tîrg, oraș, înstreinare pentru lupta existenței, cei rămași îndelung în militărie); 7. intelectualii ieșiți din mediul sătesc înstărit, ori sărac, însă rămași — prin natura meseriei lor — aproape de mentalitatea țărănească primitivă: preoți (v. text. CXIX, CLXVII—IX, CLXXXVII—IX, CXCIII—IV, cu o baladă și opt motive lirice; CMXXX; DCCLXXV etc.), ca și învățători, mai ales localnici.

Urmărind consecvent fondul folkloric arhaic — în primul rînd *Miorița* — am căutat, în toate cele șapte categorii de informatori, vîna pastorală: mai întîi bătrînii care fuseseră ciobani, baci; alții din personalul stînii, ori în preajma familiei acestora (rude, prieteni, cunoscuți mai apropiați). Vecinii lor maturi de asemenea au fost chestionați detailat. Configurația familiei (întinse ori reduse) nu a fost scăpată nici ea din vedere (rudele bacilor, ciobanilor), mergîndu-se și în colateralitate (au fost anchetați nepoții, strănepoții, cumetrii, finii etc.) — toți trăind în intimitatea bătrînilor expresivi. În cazul femeilor bătrîne, ne-am îndreptat spre soțiile bacilor, descîntătoarele, renumitele „kistornișesî" (bătrîne care fac „prescurili" ritualice pentru liturghie, praznice etc.). Din categoria copiilor au fost urmăriți atent cei din preajma ciobanilor (în felul acesta am aflat var. menționată a *Mioriței*, la o fetiță de 12 ani, analfabetă; v. text. XII). În categoria tineretului

ne-am oprit la fetele cîntărețe renumite în sate, ca și la flăcăii meșteri jucăuși (ei știau chiuituri expresive).

Lăutarii anchetați au fost în primul rînd cei ce nu fuseseră cu deceniile la tîrg, la oraș (text. VIII etc.; XV, XVII etc.; XIX etc.; CXXIII, CDXVIII — XX etc.; CXI, CXVII, CXXV etc.; LXXXIII etc.; LXIII, LXXXII etc.). După aceștia am avut în vedere lăutarul n o u, cel contagiat de romanța patefonului și-a lăutarului de mahala (text. CCLXVII—VIII, CCLXXIV—VI, DCCLXVII—LXXIII etc.).

Pentru problema specială a r a d i a ț i e i f o l k l o r i c e, am dat atenție și inșilor streini de sat, prin originea lor, veniți acolo aduși de accidentele vieții (lupta pentru existență), meserii — exploatare de păduri, croitorie, cizmărie etc. — accidente psihologice și sociale (dragoste, întîlniri pe la iarmaroace, drumuri în țară, monahism: text. CCXXXVII). După cum am urmărit și cîțiva inși ce umblaseră ici și colo — un fel de peregrinare instinctivă, din cauza firii lor nestatornice și curioase de noutate, umblînd așa ca să vadă locuri și oameni (cazul unui bătrîn, 72 de ani, din satul Spinești) (209). Aveau toți un capital de experiență bogată pentru lărgirea orizontului practic al vieții și al concepției despre existență, natură, lume, din care firește că nu trebuie să se uite îmbogățirea viziunii poetice a insului deosebit dotat.

i. *Modalitatea culegerii*: *1. Condiționarea psihologică a informatorilor. 2. Timpul de anchetă. 3. Memoria și aspectele ei funcționale, ca factor esențial în anchetă; exemple de pe teren privind funcția variabilă a memoriei. 4. Racordajul folkloric.*

1. Problema a treia: *cînd*, și *cum*, culegi? — este iarăși de finețe extremă: rămîne condiționată de tact, răbdare și experiență îndelungată. Fiindcă un f o l k l o r i s t, dacă are experiență variată și îndelungă, nu este un excursionist de sezon care să „culeagă" numai simpla „poezie populară", înlăturîndu-i m e l o d i a, ca și straiul dialectal (procedeu de altfel lesnicios, moștenit de la bătrînii noștri romantici). Prin asemenea expedient se poate parveni publicistic, cu reclama de redacție și de editură alături, pentru meritul numai de moment. Dar așa ceva ne pare mai grav astăzi decît chiar diletantismul vremii lui *Macpherson*, apoi a delectabilului nostru, *G. Dem. Teodorescu*, a anacronicului *Atanasie Marienescu* și chiar a arheologului amator „folkloristic" *Tocilescu:*„ Gr. G. To-

cilescu — 1 Octombre 1900"... În vremea noastră — de pozitivism științific nesovăitor — un *folklorist* trebuie să știe că lucrează într-o disciplină oarecum tînără, *folklorul* (210). Se află, ca și un învățător cu vocație necondiționată, în slujba sufletului național. Nu poate, în consecință, nici pripi, după cum nici părăsi comod ancheta o dată începută. Este necesar să aibă răbdare stăruitoare, de fier și de oțel! Și să știe că t e r e n u l f o l k l o r i c nu se cucerește ca într-un război orb: năvălești într-un sat, într-un ținut, și în cîteva ore te-ai și făcut f o l c l o r i s t! Mai clar spus: folklorul a u t e n t i c se găsește numai la informatori a u t e n t i c i. Aceștia însă pot avea împrejurări grele de viață (suferință, gospodărie împovărată, întîmplări de tot felul care le înăspresc treptat viziunea vieții etc.). Și-atunci cînd îi întîlnești așa, trebuie să-i anchetezi în timp îndelungat, cu precauție, cu tact deplin, și la un moment potrivit pentru echilibrul lor fiziologic și sufletesc. De pildă: dacă găsești cumva bolnav pe-un bătrîn cîntăreț talentat — și cu renume în cîteva sate! — trebuie să amîi ancheta, venind a doua, a treia, a patra oară. Într-un caz (trecut de trei decenii: privea un lăutar-cobzar bătrîn din satul Sihlea, în fostul județ al Rîmnicului-Sărat, iar acum în „jedețul Vrancea"), am umblat după informator peste o jumătate de an. De cîteva ori nu l-am găsit acasă: plecase în Dobrogea, la niște rude lăutari, cu care cîntase pe-acolo în tinerețe. În cazul unei balade solare întîlneam mereu niște împrejurări neprielnice: odată, îi murise baba; peste opt zile, o scrîntitură la un picior — era indispus și suferind (totuși l-am convins să-mi recite atunci o variantă); peste două săptămîni, abia mi-a întregit balada (era „Cîntecul Soarelui"; în același mod am putut nota și „Cîntecul Gerului"). Și așa s-a petrecut cu întregul lui repertoriu impresionant: 20 de balade cuprinzînd 3942 de versuri. Rămîne cel mai întins repertoriu lăutăresc cunoscut, după al lui Petrea Crețul Șolcan (care stă fruntaș în culegerea din 1885, adînc netezită de *G. Dem. Teodorescu).*

2. În privința *timpului* favorabil anchetei folklorice, am procedat astfel în Vrancea (ca și în Rîmnicul-Sărat — și pentru acest motiv metodologic mă refer des, aici, și la ce-am întîlnit pe teren dincoace):

M-am dus prin sate cu deosebire iarna (mai rar de sărbători, cînd tineretul este în fervoarea horii

etc.), la nunți (și aicea cu precauție), dar mai mult în zile obișnuite. În acest sezon țăranul e în general mai sedentar: nu are munci grele, stînd multă vreme în preajma gospodăriei. Timpul muncilor de vară se vede însă contrar: este cald, omul stă vlăguit de muncă, spune repede și neglijent ce știe, fragmentează, nu-și aduce aminte spontan, se grăbește. În asemenea caz ne dă impresia că s-a aflat, în 1920, *Tache Papahagi*, cu un bătrîn de 77 de ani, care, plecînd din anchetă, a lăsat fragmentat un basm: „Povestitorul, trebuind să se ducă, n-a terminat basmul" (211). Firește că folkloristul-dialectolog nu a putut reveni pe teren pentru continuarea anchetei din cauze ce nu ni le lămurește, și care ar fi fost utile de notat pentru psihologia creației populare. Cît privește iarmaroacele: iată cel mai nepotrivit prilej de anchetă! Fiindcă țăranul atunci este nervos, impresionat, aproape spectacular, atras în iureșul economic, surescitat poate și de băutură. Culegerile făcute în trecut pe la hanuri, cîrciume (din periferia Bucureștilor) etc., vor rămîne detestabile: au procurat un material liric absolut impudic, și sub orice nivel artistic (exemple grave se pot afla în culegerea, încîlcită ca o junglă tropicală, *Materialuri folkloristice*, a lui *„Gr. G. Tocilescu")* (212).

Cît privește fondul poetic pastoral (cu *Miorița* în frunte, urmînd „cîntările" din fluier și caval: „Șîriagu oilor", „Cînticu șini") , acesta nu se poate căpăta în toată puritatea lui autentică decît *sus*, la stîni, în peisajul superb de munte. *Miorița*, „spusă" de lăutari la cîrciumă, pare un sacrilegiu, ajungînd așa întotdeauna o teribilă scîlcitură folklorică!

Să ne oprim, mai analitic, asupra condiționării psihologice a informatorilor. Aceasta ne apare ca un imperativ metodologic fundamental: nu se capătă o capodoperă lirică, sau epică, la orice oră din zi și din noapte! „Toate la vremea lor" — spune și înțelepciunea din bătrîni... Să luăm un caz destul de frecvent în cercetările folklorice comune: lăutarii. Aceștia nu pot fi cercetați metodic atunci cînd se află chiar în funcția meseriei: cîntînd pe la nunți, la cumetrii, la cîrciumă, la petreceri; ci numai cînd sînt liberi, liniștiți: acasă la ei, în stare calmă, cu memoria ferită de larmă — și mai cu seamă de băutură — iată prilejul cel mai prielnic anchetei.

Pentru noi timpul potrivit de anchetă — în cele mai multe descinderi de teren etnografic — a fost îndeosebi dimineața: atunci energia fiziologică (așadar creierul!) este intactă, iar informatorul apare bine dispus discuției: limbajul său îl găsești cu mult mai spontan, mai expresiv, mai variat în vocabular, mai flexibil în funcția morfologică și sintactică. Memoria — dacă individul nu se află cumva turburat sufletește, bolnav, ori flămînd — este vioaie, în plină putere de-a reproduce. De obicei organismul informatorului trebuie stimulat cu un aliment pe care țăranul îl rîvnește și-l capătă mai cu greu, îndeosebi la munte: în anchetele noastre o bucată de pîine era întotdeauna ca o „pomană" cerească pentru dînsul (rostind încă umil: „bodaprosti, sî hii di suflitu morților"). Era parcă o energie care lega repede cele două suflete, făcîndu-l sincer pe informator, și numaidecît comunicativ.

3. Aici trebuie discutată — însă ceva mai atent — problema memoriei în ancheta folkloric ă, făcută bineînțeles după criterii pozitive. Asemenea anchetă implică revenirea pe terenul etnografic în legătură cu procedeul pe care propunem să-l numim: racordajul folkloric. Faptul doveditor — trăit de noi experimental — a fost următorul:

Am ajuns odată în Nereju (Vrancea) la un informator vestit (era în 1927), despre care satul întreg spunea că „știe și toaca în cer", nu numai *Mioriția*, ce-o urmăream stăruitor. Unii, mai bătrîni, se și temeau de el, zicînd că „îñkiagî sî apili: îi vraśiu"... Era un țăran isteț în vîrstă de 55 de ani. Avea traiul împovărat. Rătăcea din satul lui prin vecinătăți — de cîteva ori fusese și „pi la oraș, la Focșăni" — ca să vadă „și-i în lumi". Trăia într-o gospodărie cu totul neîngrijită. Suflet comunicativ, curios să afle numaidecît despre mersul vremii, de pe „la tîrg" mai ales. Portul îi era curat vrăncenesc, dar cam sărăcuț. Graiul, din bătrîni: păstrat aidoma, spontan, expresiv. Vorbirea i se desfășura într-o naturalețe plină de farmec. Urmărind în chestionarul meu imediat *Mioriția*, după o discuție introductivă, pregătitoare (asupra vremii de atunci, traiului său singuratic, oamenilor din sat, ce m-a adus — ca vrăncean — să le cutreier satul), îl întreb de poem („cîntaria dim bătrîni, śia măi veki-ñ Vrañśia noastrî", cum zicea el). Nu-și amintea însă începutul! Urmară cîteva momente de tăcere

în doi... Îl urmăream cum se chinuia să-și amintească întîi m e l o d i a („gérsu"), fără de care nu ar fi putut închega un vers dictat: „spus pi din afarî". „Parcî ńi-a lua' dracu mințîli [exclamă el amărît], di nu ńi-aduc aminți-o vorbî!" — se văita, se frămînta, se gîndea, se răzgîndea... Consecvent metodei mele de anchetă, nu i-am sugerat nici un vers, măcar din începutul poemului. Am discutat altceva: despre strigăturile din sat, despre „cîntișili dim bătrîni", ca să-i pot mijloci cumva un oarecare joc asociativ, favorabil deocamdată reproducerii *orale* a *Mioriței*. A fost încercare inutilă. Pentru cîteva clipe a căzut într-un mutism deplin. Deodată i-a sărit o exclamație parcă salvatoare: „A da' Dumnezău sî nu mă fac di rîs: ńi-am adus aminti *Ńioriția!*" Și mi-a spus apoi, în deplină continuitate recitativă, prima variantă *(Ținut. Vranc.*, I, 40 text. XXIV). La sfîrșitul anchetei mi-a destăinuit că „nu-i toatî", așa cum o deprinsese „dim bătrîni": trebuia să-și mai aducă aminte ceva; dar rămînea pentru altă întîlnire... La două zile mi-a cîntat întîi începutul poemului; apoi a recitat domol varianta a doua *(ibid.*, 42 text. XXV), care este într-adevăr mai extinsă, cuprinzînd interpolări din balada *Corbea*, încă și cîteva versuri cam prozaice. Și de data aceasta însă îmi destăinui că tot nu și-a adus-o aminti „ca lumia": trebuia să se mai gîndească. Dar nu acolo, la casa lui „hîrbuitî", unde îl cicălea „baba" (soția lui); ci „la tîrlî", în singurătate: „sî nu mă batî nimnia la cap; niśi babî, nimnia!"... Din păcate a trebuit să părăsesc ancheta, încît experimentul nostru psihologic a rămas fragmentat.

Invers am procedat cu o femeie, tot din satul Nereju, cu următorul rezultat: în ambele redacțiuni — cu mult mai spontane; a doua variantă căpătată la un interval numai de o zi față de cealaltă — am observat intervertiri de momente, de grupe de versuri, elemente nouă în localizare *(ibid.*, 54 text. XXXIV vers. 4, 5—8, 15; 57 text. XXXV vers. 4, 5—8, 16; vers. 26—28 din var. XXXV lipsesc în var. anterioară).

Concluzia valabilă, care s-a desprins din anul 1927, rămîne clară: chiar la inșii folklorici dotați se întîmplă ca memoria să fie stîngace într-un moment oarecare — adică să nu se poată declanșa spontan la intenția informatorului solicitat de cineva. În acest caz, te mulțumești cu o primă formă căpătată — deși parțială — a unei variante lirice, epice etc. P e n t r u a o b-

ține însă forma întreagă — cea prototipică, deprinsă inițial de informator, pe cînd el era mai tînăr, cu memoria mai plastică — neapărat e nevoie de cîteva reveniri pe teren. Ceea ce se capătă așa — în mod succesiv — se adaugă organic (uneori chiar de către memoria în cauză) formelor anterioare recitate, ori cîntate; și-atunci ai în față o formă definitivă a variantei care — după mai multe încercări recitative, și numai la unii inși înzestrați cu memorie puternică — rămîne ca o formă fixă, bine stabilită, parcă ar fi redactată pentru tipar (Trebuie remarcat că fenomenul acesta e trecător la orice informator de talent: durează cît i se suscită memoria care recompune treptat, în vreme ce este anchetat; ori cînd singur și-o reproduce, la intervale de timp, *ad libidum*. Uneori el rămîne în automatismul vieții lui gregare: atunci ce se închegase omogen se desface și cade iar în inerția anterioară).

Aceasta este tocmai metoda pe care o propunem să fie numită, a racordajului folkloric, aplicată de noi din anul 1927 pînă astăzi. Ea va fi precizată numaidecît.

Este clar că fragmentarismul folkloric pleca — la cele două cazuri citate, din 1927 — dintr-o defectuozitate momentană a memoriei, prin condiții fiziologice negative: oboseală, hrană insuficientă în ziua aceea; ori dintr-o stare sufletească depresivă: o veste rea, o întîmplare neplăcută, o ceartă în familie etc. S-a pus, în consecință, problema documentării asupra funcționării memoriei, despre care se știu astăzi lucruri precise, mijlocite îndeosebi de fiziologia sistemului nervos, psihologia normală și cea patologică. Asemenea puncte de vedere, anexe disciplinei noastre, nu vatămă nici unui folklorist să le afle, cît de fruntaș s-ar crede dînsul în disciplină, sau oricît de doct în orientarea științelor sociale ar putea fi. O scurtă digresiune ne va lămuri:

Încă de la clasicul psiholog francez *Th. Ribot* — susținut de-o pleiadă ilustră de psihologi și neurologi ai veacului trecut (*J. Charcot, J. Jackson* etc.), toți inițiați de cercetările preliminare ale lui *P. Broca*, urmate de studiile clinice anatomo-patologice din ultimii 50 de ani (*Pierre Marie* — 1922, *A. Pick* — 1923, *A. Foix* — 1925, *A. Head* — 1926, *J. Pawlow* — 1927, *V. Monakow* — 1928 etc.), ca și de cercetările

de laborator în domeniul psihologiei experimentale (*H. Delacroix* — 1930, *G. Dumas* — 1923, *O. Decroly* — 1925, *L. G. Fildes* — 1921 etc.) — se știe că memoria este „prin esență un fapt biologic, prin accident un fapt psihologic". Cu alte cuvinte, memoria este — ca fapt biologic, organic — o funcție generală a sistemului nervos; iar în aspectul al doilea, apare ca un proces funcțional de organizare psihologică. Memoria psihică e pe drept socotită „forma cea mai înaltă și mai complexă a memoriei" *(Ribot)*. A fost definită ca o „viziune în timp". Esențialul memoriei e să conserve și să reproducă, fie că e vorba de memoria psihologică, fie de cea organică. Ea funcționează printr-un procedeu abreviativ: simplifică datele, le alege pe cele caracteristice și le păstrează. Pe celelalte inutile (desigur că în funcția proceselor sufletești superioare) ea le uită. În acest caz, uitarea e o condiție a sănătății memoriei: se uită un număr considerabil de stări de conștiință ce nu ar servi de loc procesului evolutiv psihologic. Dintre toate activitățile psihice superioare, limbajul este socotit astăzi ca fiind cel mai complex. Mecanismul cerebral care condiționează activitatea limbajului (mijloc esențial de relație a omului în primul rînd cu mediul său social) nu e destul de bine cunoscut. Se admite în actualitatea psihologilor și fiziologilor că acest mecanism — încă misterios — necesită un ansamblu de procese cerebrale pe care creierul le reglează, în conduita lor, la un nivel superior aceluia al acțiunilor reflexe. Procesele acestea trebuie să asigure o diferență extraordinar de înaintată a datelor senzoriale și-a mișcărilor care compun „expresia verbală", ea fiind o „gesticulație de-o delicatețe, de-o variație și de-o suplețe extremă" — se exprimă plastic psihologul și fiziologul francez *A. Ombredane*. Fiindcă limbajul rămîne „dansul cel mai acrobatic" în întreaga activitate psihică superioară.

Aceasta se petrece însă numai în cazul unei psihologii normale, cînd creierul funcționează în integritatea lui fiziologică. Dar neurologia contemporană a dovedit că se poate petrece o „disoluție a funcțiilor nervoase" prin accidente ale creierului (traumatisme, leziuni cerebrale etc.). Atunci începe disoluția memoriei prin așa-numitele „forme destructive ale memoriei". Adică, memoria nu mai poate nici reproduce ce-a știut, după cum, nici

să mai conserve din ce i se prezintă în actualitatea fenomenală dublă (natură, om). Procesul acesta destructiv al memoriei are aspecte benigne (cum sînt amneziile temporale, datorite unei simple comoții cerebrale), ori aspecte grave, căpătînd chiar forme patologice (agnozia auditivă, apraxia lui *Jackson*, afazia verbală a lui *Head*, agnozia lui *Pawlow*, paramnezia (= exaltarea memoriei etc.). Se înțelege că aceste accidente grave biologice ating îndeosebi limbajul, care am spus că e actul rezumativ al psihismului superior. Atunci cel ce nu mai are sănătatea memoriei (ale cărei stări anormale sînt variate și în majoritatea lor incurabile) devine o ființă inexpresivă, jalnică, inexistentă pentru creația spirituală, cît și pentru relațiile imediate ale vieții practice (în familie, în societate). Formele acestea de degenerescență a memoriei sînt bine cunoscute acum: afazia verbală (omul nu știe să mai vorbească), afazia amnezică (bolnavul caută cuvintele), parafazia (deformarea sau substituirea cuvintelor), anartria (omul nu poate vorbi), apraxia (gestul este imposibil), epicrizia verbală, agnozia auditivă, optică, hipermnezia (exaltarea memoriei) etc. Toate aceste deformări psihologice grave pleacă din leziuni cerebrale caracteristice, fiind în legătură cu ereditatea, cu accidentele nefericite ale vieții, cu traiul fiziologic și psihologic dezordonat. Și toate desființează întîi — repetăm — cel mai nobil dar al naturii făcut omului: funcția limbajului care, prin factorii culturali creatori determinanți, produce fenomenul artistic în forma lui superioară: arta literară și muzica — adică poezia și cîntecul popular, *Homer, Dante, Shakespeare, Beethoven, Goethe, Eminescu, Enescu*...

Încă un lucru de reținut: tot *Ribot* opina că forma cea mai gravă a bolilor memoriei este „amnezia progresivă" a bătrînilor, avînd drept cauză o atrofiere treptată a elementelor nervoase. Poate că e și ceva mai mult de considerat: dar dacă afazia amnezică, ori anartria etc. ating un bărbat, sau un tînăr, în plină vigoare a vieții? Și dacă acest ins ar fi un spirit înzestrat de la natură pentru actul creației în artă? (213). Iată că ne-am afla înaintea unui dezastru psihologic păgubitor culturii!

Mai este însă și altceva: Se știe că prin hrană substanța nervoasă a creierului se restaurează, se reintegrează. Fiindcă un om flămînd suferă — în multe

cazuri — de așa-numitele „amnezii temporale": uită fulgerător un lucru folosit adineaori, un cuvînt nu-i vine la îndemînă în formularea spontană a gîndirii practice etc. Fiziologii sînt astăzi de acord unanim că lipsa de hrană consistentă (nu mai vorbim despre hrana de altădată a țăranului nostru, cu porumb pelagros!) provoacă frecvent amnezia temporală (cu variantele: amnezia periodică, cea parțială). În cazul intoxicărilor alimentare puternice se produc așa-zisele amnezii progresive, printr-o disoluție lentă și continuă a sistemului nervos central. În concluzie: actul intelectual (cît de relativ ar fi el) e redus — ori imposibil — la un om flămînd.

Se adaugă și alt considerent important: exercițiul normal al memoriei presupune și o circulație activă a sîngelui, pentru integrarea și dezintegrarea organică generală. Presupune deci o igienă suficientă a locuinței (aerație, lumină, spațiu interior normal). Ce fel de memorie poate avea un informator într-ale folklorului cînd îl afli amnezic, nehrănit de zile întregi, murdar, locuind alături de grajdul animalelor, într-o bojdeucă trogloditică în care nu a putut pătrunde soarele trei sferturi de „vac" prin geamul făcut din „bordan di oai" de răs-strămoșii lui? Cazuri des întîlnite de mine în Vrancea... În asemenea văgăună („tîrlili di la dial" ale bătrînilor vrănceni!), aidoma cu a vestiților „bordeieni" ai lui *Sadoveanu*, am dormit în atîtea nopți prin peregrinările tinereții mele etnografice... Mă îngrozesc la gîndul să le pot retrăi într-altă vieață imaginară!

În astfel de condiții grele de anchetă, memoria stă inertă, tace, ori reproduce — cu totul confuz și inutil — ceea ce cu siguranță știuse distinct sărmanul țăran, împovărat în altă vreme cu altă vieață...

Ce rămîne să facă un etnograf-folklorist-dialectolog conștient în asemenea cazuri extreme? Să renunțe la anchetă? Soluția aceasta, poate comodă, ar păgubi științei! Sîntem iarăși nevoiți să mărturisim cum am procedat într-o împrejurare pilduitoare:

Într-un caz (era o femeie tot din satul Nereju: cunoscătoarea cea mai bună de balade din Vrancea — probabil fiindcă trăise în mediu lăutăresc — 6 texte, pe lîngă două variante ale *Mioriței*, și un singur text liric — text. XXXIV — V etc.; v. *Registrul informatorilor*, vol. IV) ancheta a fost potrivnică la început din cauza unei sfezi în familie. În alte cîteva împrejurări am aflat-o obosită de la prășitul porumbului. Iar odată — după ce notasem

două variante ale *Mioriței* — mi-a mărturisit că nu-și aducea aminte „ca lumea" nici o „cîntare": nu mîncase de două zile (o izgonise soțul de-acasă, prin vecini; era un viciat). A trebuit s-o încurajez, să-i dau bani de-o pîine, niște medicamente ce le aveam la mine, după care ancheta a rămas documentară (v. vol. I, text.XXXIV, XXXV, XCIII, CV, CXXII, CXXVIII, CXXXIV, CXXXVI).

Alt caz asemenea cu un cobzar din satul Tulnici: fiind în satul meu natal, m-am dus aproape patru ani, prin vacanțe, să-l anchetez acasă la el. Îl găseam însă mereu „băut", cînd graiul îi era sacadat, confuz, respingător și printr-o mimică grotescă. La o nuntă a unui văr al meu (era în iarna anului 1925) l-am putut prinde în sfîrșit treaz, chiar la începutul petrecerii, ca să-mi cînte o variantă a *Mioriței*, și abia patru motive lirice (text. LXXXIII, DCCXI—IV), deși era un cîntăreț bun, înregistrat și de *C. Brăiloiu* (214).

Cazul cu mama mea: cu greu am putut-o convinge să-mi spună despre datinele și obiceiurile din „fetiția" dînsei (text. CMLXXIX—LXXXII). A refuzat însă întotdeauna, pînă la moarte, să-mi cînte măcar un „cîntic di lumi"; fiindcă la bătrînețe femeile din tot ținutul Vrancei nu mai cîntă „rătuțăli", cum spunea mama; adică pentru bătrînețe sînt socotite neserioase „cîntărili tinerești": „cîntișili di dragusti". Asemenea comportare era un act de demnitate a bătrînelor trecute de șaizeci de ani, mai ales cele care își „puseseră masa" și „pomul" (ceremonie religioasă la începutul toamnei, interzicînd ambilor soți bătrîni sexualitatea, apoi impunînd renunțarea la lucrurile practice, la dorințe „lumești", la năzuințele tinereții, pentru o vieață sobră, prin posturi și rugăciuni, cu scopul mîntuirii sufletului de păcate, ca să se ajungă la „vieața de apoi"). Și astăzi se întîlnește foarte rar în Vrancea o bătrînă — să fi fost ea renumită „cîntăreață" în tinerețe — care să-ți cînte deschis, în auzul satului, o „cîntare de dragoste". Asemenea exemplar izolat trebuie să fi fost un „pui de lele" — adică o fire poetică deosebită, cu tinerețe agitată, natură erotică prin excelență, pe care vieața practică nu a preocupat-o prea mult, ea trăind redus gospodărește, pentru ca să aibă timp de umblat prin lume: să vadă, să audă pe alții cum cîntă, ce simt și ce gîndesc; într-un cuvînt, un suflet mai complex, diferențiat de vieața practică a satului. Așa a fost cazul bătrînei amintite, din satul Păulești (v. *nota* 178).

Am avut și alte accidente asemănătoare: m-am dus — era în anul 1926 — la un bătrîn caracteristic (rudă cu mine) să-l anchetez asupra *Mioriței*. O uitase cu desăvîrșire. A rămas mereu refractar „cîntecelor lumești", împărtășindu-mi atunci un singur text-convorbire (215). Însă în tinerețe cîntase artistic *Miorița*, cum m-au informat prietenii lui de generație. De ce-o uitase? La bătrînețe „stăpînul-baci" de altă dată se alcoolizase treptat.

La fel s-a petrecut ancheta cu soția acestui bătrîn care fusese o viață de om cioban și baci la stîna lui: era o bătrînă domoală, miloasă, binefăcătoare. Fusese și bună cîntăreață în tinerețe. Dar a refuzat multă vreme să-mi cînte ceva „di dragusti", pentru că-și „pusese masa" (la 58 de ani), după care obiceiul vrîncean retrage din viața lumească îndeosebi pe femei. În 1926, mi-a recitat numai o variantă a *Mioriței* (text. LXVII). Aici cauza lipsei de frecvență folklorică era interdicția religioasă.

Un caz cu un informator prețios din satul Bîrsăști-Vrancea, cercetat în anul 1935, fiind în tovărășia lui *Mihail Sadoveanu* — cu care mă aflam într-o excursie de documentare literară — ne dă lămuriri ce nu lasă îndoială că în cercetările folklorice nevoia anchetei *în timp* îndelung se impune riguros. Este vorba de bătrînul Ăngil Cozocarîu, pe atunci în vîrstă de 76 de ani. (Pe lîngă 16 texte-convorbiri documentare comunicate, informatorul acesta a cîntat și recitat 10 balade — 832 de versuri și 17 motive lirice — 175 de versuri; așadar un material cantitativ apreciabil (216). Calitatea acestora este indiscutabilă).

La prima anchetă (se petrecea în seara zilei de 26 octombrie, după ce bătrînul fusese la iarmarocul anual de la Vidra; prin urmare obosit, și poate că și băuse ceva) discuțiile (îndeosebi cu scriitorul care dintr-o dată l-a aflat ca pe un țăran „cu dar artistic") au fost pînă tîrziu după miezul nopții. Atunci a cîntat și recitat aproape tot repertoriul său epic (erau și doine destule); încît noi, ascultătorii, am rămas uimiți de spontaneitatea memoriei și vioiciunea temperamentului. Aproape că părea un fenomen rapsodic. Notațiile mele din seara aceea faimoasă au fost încununate de succes neașteptat: culesesem peste 400 de versuri epice și lirice (217). Observam însă că bătrînul avea uneori pauze mai lungi în recitarea baladelor: uita unele momente ale acțiunii, ori un dialog folosit în ton vehement, din cauza baladei cu fapte de ferocitate („Cînticu lu Gîorgilaș", „Stoian

Popî-vekiu", „Cînticu lu Corbia"). Vedeam aici un semn că memoria îi era obosită, cu toată sprinteneala lui recitativă. Ori însemna că nu cîntase de vreme îndelungă motivul respectiv (aceasta, și după mărturisirea lui); prin urmare, i se micșorase memoria treptat, sau chiar rămăseseră motivele în subconștient, de unde s-ar fi putut actualiza în timp. Nu l-am revăzut decît în anul următor, cînd m-am dus la Bîrsăști numai ca să-l întîlnesc. (Acolo mai umblam după alt ins documentar — Costantin Mortu — care ani de-a rîndul a lipsit din sat — aproape toată tinerețea — plecat prin țară, ori prin alte sate, ca baci, cioban etc. Abia la bătrînețile lui—82 de ani! — l-am putut ancheta, timp de doi ani, spre norocul folklorului românesc!) (218). Însă, în paguba mea, un drum mi-a fost zadarnic: am găsit pe bătrîn bolnav, abia tîrînd un picior, indispus, cam lipsit de mijloace (de îngrijire medicală nu a putut fi vorba!). I se întîmplase o căzătură dintr-un „perș": se suise la cules prune, și se rupsese o cracă uscată, căzuse și se alesese cu o fractură la „fluiru kișiorului". Ba și altă suferință: se izbise, în căzătură, de-o piatră la cap (tîmpla stîngă). Consecința: nu-și mai amintea ce uimise pe *Sadoveanu* în 1935! Mă aflam, evident lucru, în fața unei oarecare amnezii, provocată de o izbitură ușoară; fiindcă bătrînul vorbea clar, era perfect conștient, ba și spontan în replică, optimist. Concluzia firească: ancheta trebuia amînată! M-am întors abia peste zece luni: bătrînul se însănătoșise. Am verificat tot materialul căpătat anterior (liric și epic). Încă un rezultat favorabil: în cazul baladelor *Kira Kiralina* (text. XXXVII), *Dăvălaș Tudùr* (text. XXXIX, var. IV), *Ianuș Uñguru* (text. XLI, var. III îndeosebi), *Stoiam Popî-Vekiu* (text. XLIII, var. III) reluările au adăugat variantelor anterioare versuri izolate necesare, chiar grupe de versuri care amplifică descrierea (completînd cadrul tabloului natural), ori portretul unui personaj, sau momente marcante din acțiunea epică.

4. *Racordajul folkloric.*

Pentru completarea dovezilor, credem necesar să consultăm și materialul folkloric publicat de noi în volume, ca și în revistele focșănene menționate.

Într-un caz prea fericit (privește un lăutar rîmnican cercetat, în anul 1938, împreună cu *C. Brăiloiu*) (219) avem salvată și melodia baladei în cauză, reconstituită muzicografic în cinci reluări, după norma mea pe care

pînă la urmă nici *Brăiloiu* nu a contestat-o (220). Ce se întîmplase pînă atunci în cazul neobositului, laboriosului și metodicului muzicograf? El înregistra pe cilindri, uneori dintr-o dată, un text-melodie, de la vreun informator distins (și *Brăiloiu* se ferea de „ciurucăria" folklorico-muzicală!). Însă revenirea pe teren, asupra aceluiași ins cercetat o dată, îi era imposibilă, din cauza frecventelor peregrinări prin toate ținuturile etnografice caracteristice. În afară de asta: el nu dădea o suficientă prețuire unei anchete reluate, socotind-o aproape pierdere de timp... Metoda lui mi s-a părut însă criticabilă, bazîndu-mă pe considerentul psihologic discutat: dacă insul nu e potrivit momentului anchetei: bolnav, flămînd, cu vreo stare depresivă, ori vreun accident organic al memoriei? Și atunci de rușine (ca să nu pară ignorant față de alți informatori eventuali din satul lui), ori ca să nu fie socotit ignorant chiar de către un „cărturar" de renume: culegătorul; de nevoie (se gîndea la vreo recompensă bănească pentru împlinirea nevoilor), de orgoliu (îndeosebi lăutarii!) — informatorul îndrugă cîte ceva de mîntuială, ca să scape de cercetător cît mai repede și cît mai comod s-ar putea. În afară de această stare într-atîta de frecventă: dacă pe un ins — de pildă, lăutar — l-ai nimerit după o nuntă etc., obosit, ba și cu memoria slăbită (din cauza debitului recitativ, în cîntare-recitare, la balade: ore și zile, cînd nunta ținea pe vremuri măcar două zile și jumătate), te întrebi: ce se alege, în toate aceste cazuri, din anchetă? Ea ajunge la o umplutură patentă; ori se capătă un material poetic-muzical înjumătățit, redus în fondul poetic (melodia singură se mai salvează!), ori în totalitatea lui rar expresiv; prin urmare, nedocumentar întru totul. Și-apoi textul poetic corelat cu melodia sa: acesta trebuie să fie expresiv, corect fonetic, păstrat în tiparul lui normal verbal-poetic. Poți oare socoti limbaj poetic exprimarea obosită — chiar a unui ins talentat: țăran, lăutar — cînd, după petrecania unei nunți înstărite, îl provoci, uneori pe neașteptate, la anchetă folklorică? Peste putință de admis asemenea situație nepotrivită!

De acest punct de vedere *Brăiloiu* s-a convins în cazul lăutarului Vasile Mircea (41 de ani, din satul Dediulești, fostul județ al Rîmnicului-Sărat). Pe acesta l-am nimerit, în 1938, după o nuntă. Era tare obosit și sta indiferent la propunerea noastră să cînte, spunînd că nu știe de fel „cîntare bătrînească", ci numai „cîntece

lumești" și „dănțuri". Însă indicațiile ce le aveam (221) erau contrare: lăutarul — solicitat cu atîta pasiune de noi (222) — știa, pe lîngă altele, și „Cîntecul Gerului", piesă din „arheologia folklorică" (spuneam amîndoi), de actualitate pe atunci prin studiul comparat al lui *P. Caraman,* publicat în 1932—33. Ne mai rămînea răbdarea mea „mocănească"... Altă insistență, încă o decepție pentru amîndoi: „meșterul" nostru stătea mereu înlemnit! Regretam că-l mai adusesem, cu cheltuială, într-o mașină, de la Dediulești la Dumitrești, unde cercetam, tot amîndoi, și alte asemenea cazuri. În sfîrșit, recurgem la autoritatea gazdei noastre, dar cu tact și cu răbdare. Abia atunci lăutarul ne-a cîntat, și recitat, cinci variante ale motivului, într-un timp oarecum succesiv: 40 de minute, o oră, trei ore și șase ore după varianta primă. „Între timp s-a înregistrat și var. parțială din fonogramă" (a notat chiar *Brăiloiu* în fișa de teren!). Dar de ce „între timp", și nu chiar de la început? Fiindcă (întocmai ca în cazul oricărui motiv poetic-muzical folkloric, îndeosebi baladă) primele acorduri muzical-verbale sînt pentru lăutar niște preludii necesare ca să-i fie suscitată și activată memoria: nu au de loc valoare melodică expresivă. Rămîn ca niște simple schițări de sunete slab melodice, disparate, și vag îmbinate cu fonetismul verbal în audiția internă a celui ce cîntă. Numai după stabilirea deplină a funcției memoriei urmează cîntarea-dictare (= recitare) omogenă, în curs normal, expresiv, cînd se poate înregistra melodia și nota textul poetic cu toată siguranța. Momentul acesta introductiv apare decisiv: el provoacă ceea ce este autentic în melodie, stabil în memoria vitală a informatorului, și poate chiar în forma inițială a deprinderii — actul memorizării tipice — cînd el a căpătat-o de la altcineva.

Așa se explică și lămurirea sumară, dar abilă, a lui *Brăiloiu:* „Nu s-a transcris o scurtă introducere din vioară, r ă u c î n t a t ă". *(Ethnos,* I[1] [1941], 221 nota). Această specificare „rău cîntată" înseamnă tocmai momentele adaptative ale memoriei spre cursul ei de debit normal.

Să urmărim acum soarta textului poetic în cauză: în var. IV și V, vers. 69—72, și cuvintele apar vagi și risipite, încît succesiunea logică a fost greu stabilită în var. finală. Arhitectura epică a motivului a fost, și ea, zdrobită și succesiv refăcută în patru variante, avînd un joc foarte pronunțat în variația morfologică.

Iar de la vers. 73—112, grupul versurilor dă de-o amplificare cu un singur vers (vers. 84). Pentru ce această pronunțată fractură? Fiindcă informatorul nu folosise cîntarea de multă vreme: obștea rîmniceană (de prin multe sate pe unde cîntase lăutarul) nu preferase cîntarea, nici la nunți, nici la petreceri. Lăutarul însă o „avea la inimă" de cînd o „căpătase" de la lăutarii „cei bătrîni", chiar în copilăria lui, pe cînd părinții îi „puseseră lăuta în mînă".

Se înțelege că în textul publicat eu am restabilit, indicînd tehnic, diferitele straturi de fond, formă poetică și aspect dialectal (pag. 219). Încît var. IV reprezintă — poate că aproape fidel — forma *inițială* a baladei, cea deprinsă în copilăria lăutarului (Folosim adv. *aproape*, întrucît nici un ins folkloric, oricît de tenace i-ar fi memoria, nu redă inalterabil — la începutul unei cîntări, și poate nici după aceea — un motiv chiar preferat de dînsul: se petrec unele ușoare prefaceri numai formale, în structura limbajului poetic, variații fonetice mai ales în rînduirea prozodică a versului). Cît privește desfășurarea narativă: și aici se întîlnesc nesiguranțe, adaptări, amputări, chiar adausuri (acestea căpătînd contur narativ mai precis în varianta finală a unui motiv epic).

În direcția aceasta materialul etnografic, folkloric și dialectal, publicat de mine din Rîmnicul-Sărat, rămîne mai departe semnificativ, și tot pe atîta de concludent. Să-l cercetăm cu răbdare încă în cîteva cazuri. Vom lua un caz exemplificator tot din grupa bărbaților. Iată-l pe expresivul țăran rîmnicean Costantin Avădani (223). Avea 68 de ani, în 1933 cînd l-am anchetat, cu reveniri pe teren în 1934. Era într-o nepotriveală vădită în căsătorie: soția mai tînără decît el cu 22 de ani (pe deasupra și indiferentă la cîntecul și versul popular al admirabilului cîntăreț cu un repertoriu cuprinzător: 6 balade și două colinde, totalizînd 766 de versuri; tip preponderent față de ceilalți țărani rîmniceni cercetați de mine, întrecîndu-l — numai cu trei versuri epice — un lăutar, Neculai Stañcu Postolia, din satul Căiata). Femeia era nemulțumită pentru că bătrînul rămînea zi și noapte „cîntăreț":

„Unkeșu ăsta a ńeu numa cîntî. Ĭarna n-am cap dă ĭel. Îĭ zic șî ĭo: « Tari maĭ ń-i sîlî! Maĭ taș din gurî! » Cîntî cîti istoriĭ toati: cu « Opriș », la dracu!, di « Kira »; ăĭa cu coǵeliţa — cu « Ilincuţa » ; cu soarili

sî sî-nsoari. Siara pîn-adorńia, diminiața cîn să scula — tot așa. Da siara-ncalia pîn la nouî, la zeči cînta. Nu putian dorńi. « Da mai taș, bre, cî m-ai omorît ! » — « Dacî ńia-ńi plaśi sî cînt ! » Ĭel așa-a fos: cîntăreț. Cînt-a nevoi, cî-i plaśi lui ! " (224).

Memoria lui puternică îi permitea să reproducă, la timp scurt, balada *Corbea* (230 de versuri), în două variante succesive, rămase perfect intacte (225); ori *Cîntecul Soarelui* (78 de versuri), motiv rămas intact în trei reluări (226); ori *Şandru* (91 de versuri), motiv rămas intact într-a doua variantă, notată la o jumătate de oră după prima (227). Tot așa balada *La Puțul Porumbului:* trei variante, în 97 de versuri, aproape invariabile, notate la o oră, și trei ore, după întîia (228).

Cu toate acestea, și la un asemenea ins înzestrat găsim abateri de-ale memoriei, ca în cazul baladei *Mihu Copilul* (229). Iată situația, la o cantitate de circa 170 de versuri: experimentul l-am făcut obținînd cinci variante — a II-a, a III-a și a IV-a, notate la o oră, trei ore și opt ore după I-a; iar a V-a, la trei săptămîni după celelalte. În var. I—IV, vers. 6< Murgu: ca gîndu > s-a amplificat abia în ultima variantă:

„Murgu: ca gîndu —
Mihu copilașu,
Mîndru păunașu:
Copilaș di frunti,
Păunaș di munti."

Clar lucru: fără var. V portretul eroului din baladă ar fi rămas vizibil simplificat.

Să mai exemplificăm cu informatorul Zamfir Bogoi (56 de ani, în anul 1933, din satul Oģileșți, fostul județ Rîmnicul-Sărat). Bun cunoscător de balade (6 texte), redate printr-o memorie fidelă, după cum urmează: *Toma Alimoș* (119 versuri, prinsă în trei variante, notate la o oră, și două ore și jum., după I-a). Balada s-a păstrat intactă, cu un vers amplificat în cele două reluări, după var. I, vers. 87:

„Așterni-ti *cîmpului*
Ca și iarba *cîmpului*" (var. I)

față de modificarea în variantele următoare:

„Așterni-ti *drumului*
Ca și iarba *cîmpului*".

Aşadar, în var. primă descrierea peisajului era oarecum fără relief prin reproducerea mecanică a cuv. *cîmpului*. Cu înlocuirea cuvîntului impropriu prin echivalentul lui organic — *drumului* — viziunea peisajului apare expresivă (230).

Altă baladă: *Mihu Copilul* (198 versuri, notată în 1933, în două reluări: prima şi a doua, la o jum. de oră şi 4 ore, după I-a var.) a rămas fără schimbări (231). Balada *Corbea* (notată în 1933 — circa 200 de versuri — în două var. după I-a) o aflăm iarăşi nemodificată (232). Balada *Costea* (notată în 1933 — 114 versuri — într-o variantă, cu slabe variaţii fonetice şi un singur cuvînt înlocuit) rămîne intactă (233). Balada *Cîntecul Soarelui* (notată în 1933, în două var., circa 40 de versuri) are în a doua variantă modificări în structura morfologică a versului şi cu slabe variaţii fonetice (234).

Cazul altui informator interesant: Petria Okĵuz (75 de ani, din satul Oriavu). Cunoştea, în 1934, patru balade, cu 677 de versuri — aşadar un bun cunoscător de epică populară. De reţinut: bătrînul le învăţase, cu „gers", la nunţi, de pe la lăutari (235). Avea memorie bună, era comunicativ şi destul de spontan în debitul verbal. Verificarea am făcut-o cu balada *Corbea* (195 de versuri), notînd var. IV la două săptămîni după celelalte anterioare. Vom da numai un exemplu edificator despre adausurile introduse abia în var. IV. În var. I—III, vers. 7 era aşa:

„Şi kica călcăili."

În var. IV apare adausul semnificativ.:

„Şi kica călcăili;
Ğenili: umirili —
Le ridic cu cîrţili,
Ca sî-n văt potečili".

În aceeaşi baladă vers. 83—4 (var. I—III) erau astfel:

„Şi čĵa čĵoară pestričĵoară,
Aĵa-ţ ĵesti nunişoară."

În var. IV avem completarea următoare:

„Čini ĵesti nunişoară?
Tot čĵa čĵoară pestričĵoară,
Aĵa ĵesti nunişoară.
Dilăturĵa tîrgulu̯ĵ;
Di rîsu boĵerilor,
Bătai di žoc cucoanilor."

Prin urmare, dacă m-aș fi mulțumit cu var. I a baladei, ar fi fost eliminat un detaliu descriptiv remarcabil (236).

Balada *Doncilă* (culeasă în 1934; 169 de versuri) am notat-o în patru variante (prinse la 4 ore și jum., 7 ore și două săptămîni după întîia). Abia la var. IV vers. 1 a fost completat, încadrîndu-se așa pe deplin localizarea acțiunii, după cum se poate remarca:

„Nimerit-a, poposit-a"

detailat astfel în var. IV:

„Verdi foai ș-un spanac,
La poartî la Țarigrad,
La činstitu di-mpărat
Nimerit-a, poposit"

De adăugat că var. IV e mult mai remaniată față de prima prin asemenea interpolări cu grupe de versuri, alăturîndu-se uneori material necesar care explică partea narativă a baladei (237).

Balada *Mihu Haiducu* (circa 159 de versuri, culeasă în 1934, în 3 variante: a II-a și a III-a notate la o oră, și 3 ore după I-a) a fost redată fidel, cu adausuri lexicale neînsemnate (238).

Tot în cazul informatorilor rîmniceni, studiați experimental (sînt 18), să ne oprim la grupa lăutarilor și a cobzarilor. Dintre cei dintîi, doi sînt semnificativi; iar dintre cobzari, tot doi, în frunte cu cel din Sihlia — Petria Bucătariu — care rămîne în actualitatea noastră folklorică figura marcantă lăutărească, neîntrecut (am remarcat) de nimeni în ultimii cincizeci de ani, apreciind cazul după cît s-a publicat în reviste și culegeri (239).

Printre lăutarii cunoscuți din colecții publicate de mine, cel cu repertoriul mai întins rămîne Neculai Stăncu Postolia, urmîndu-i Drăgici Lăutaru. Primul e din satul rîmnicean Căiata (așezare de păstori). Avea 41 de ani (anul 1933) cînd l-am cercetat. Era cu o cuprindere apreciabilă a repertoriului: 769 de versuri în patru balade. Se vedea sprinten și la grai, bun cîntăreț din vioară, apoi spontan la recitare. Și la informatorul acesta materialul rămîne aproape intact: cele două variante ale baladei *Ghiță Cătănuță* (notată în 1933, cu 172 de versuri) au rămas cu modificări neînsemnate de formă (240). Balada *Corbea* (241) (notată în 1933, cu 246 de versuri) s-a păstrat intactă la patru reluări. Balada *Costea*

(199 de versuri, notată în 1933, în două variante) rămîne în aceeași stare (242). Balada *Dobrișan* (culeasă în 1933, avînd 139 de versuri, în două variante) a rămas fără schimbări (243). Balada *Mihu Haiducu* (culeasă în 1933, avînd 152 de versuri) a rămas intactă la două reluări (244).

Cel de-al doilea lăutar (în vîrstă de 51 de ani), din satul Dumitrești (locul nașterii artistului scenic vestit *Aristide Demetriad*), nu rămîne mai prejos în privința capacității memoriei: 709 versuri din patru balade. Starea acestora e următoarea: balada *Corbea* (245) (notată în 1933, în două variante, cu 211 versuri) s-a păstrat nemodificată. Balada *Cîntecul Gerului* (în două variante, 172 versuri, culese în 1933) s-a păstrat fidel, cu ușoare modificări formale (246). Balada *Chira Chiralina* (culeasă în 1933, în 120 de versuri), reluată de două ori, a rămas fără schimbări (247). Balada *Tănislav* (culeasă în 1933, avînd circa 205 versuri), în var. II a rămas intactă (248).

Dintre cobzarii rîmniceni amintiți ne vom opri la Oprișa Coman Puiu (din satul Dediulești). Avea 52 de ani, în 1934, cînd l-am anchetat. Cunoștea trei balade, cu 483 de versuri. De la acest informator am aflat o prețioasă variantă a *Cîntecului Crivățului*. Motivul — notat în patru variante (var. III și IV, la 2 și 5 ore după I, II) — rămîne doar cu ușoare schimbări de lexic și cu cîte un vers adaus. Cobzarul le cînta și recita dintr-o memorie bună (249). Balada *Doncilă* (culeasă în 1934, circa 97 de versuri, în 4 variante; var. II, III, IV notate la o oră, 3 ore și 10 ore după I-a) s-a păstrat perfect, avînd o singură schimbare de conjuncție (vers. 33) (250). Balada *Tănislav* (culeasă în 1934, în 214 versuri; var. II notată la o oră și jum .după I-a) are un simplu adaus lexical (vers. 128); încolo a fost redată mereu perfect intactă (251).

Al doilea cobzar — renumitul, în ținutul lui, Petrișa Bucătariu — nu va putea fi pus în excepționala lui perspectivă rapsodică decît atunci cînd timpul va reuși să-i tipărească tezaurul epic (stă gata de tipar din anul 1933). Cele 20 de balade știute — și toate *recitate*, fiindcă nu mai putea cînta nici din cobză (era un bătrîn paralizat la 61 de ani), și nici din gură (suferea de astm, prin tabagism, probabil băutură și mîncări excesiv de pipărate) — îl vor așeza printre figurile măreție ale folclorului lăutăresc. Capacitatea memoriei lui era impresionantă: cele 3942 de versuri (nu l-am anchetat complet:

a murit subit) se mișcă de la balada cu 425 de versuri („Cînticu lui Novac"), cu 356 versuri („Corbia"), cu 291 versuri („Cînticu lu Negru-Vodî"), cu 283 versuri („Costia"), cu 260 versuri („Cînticu lu Mihu"), cu 218 versuri („Ienchia Săbienchia"), cu 194 versuri („Tănislav"), cu 192 versuri („Mirchia Chiobănașu"), cu 182 versuri („Giță Cătănuță"), cu 177 versuri („Moș Drăgan dîm Bărăgan"), cu 176 versuri („Kira Kiralina"), cu 174 versuri („Șandru Bogatu"), cu 166 versuri („Cînticu Soarilui"), cu 162 versuri („Cînticu Nunului"), cu 140 versuri („Giorgilaș"), cu 137 versuri („Dobrișan"), cu 124 versuri („Cînticu Gerului": admirabilă variantă!), cu 119 versuri („Toma d-a lui Moș") — scoborîndu-se (în două motive: „Cînticu lui Codrianu", „Cernia") la cea mai redusă cantitate de versuri știute de el (95 și 71 de versuri, în baladele ultime). Cînd l-am putut surprinde în satul Sihlia (locul de naștere a poetului *A. Sihleanu)*, l-am anchetat în timp diferențiat de la prima la celelalte variante: 3 ore, 7 ore, 8 ore, 2 săptămîni, 3 săptămîni. Alt răstimp a fost de sacrificiu: îl găseam plecat de-acasă. Din cauza volumului extins al unor balade (425 de versuri în balada „Cînticu lui Novac"!), necesitînd timp apreciabil pentru notarea fonetică dialectală, cît și pentru interpolările succesive — nu am putut realiza decît 4 reluări la 4 balade („Cînticu Gerului", „Cînticu lu Negru-Vodî", „Cînticu lui Novac", „Cînticu Soarilui"), 3 reluări la 4 balade („Dobrișan", „Cînticu Nunului", „Ienchia Săbienchia", „Mirchia Chiobănașu") și două reluări în restul baladelor („Toma d-a lui Moș", „Cernia", „Costia", „Giorgilaș", „Cînticu lu Mihu" etc.).

Ce putem constata — și în cazul acestui cobzar documentar — din reluările baladelor, în două, trei, patru variante pentru fiecare? Același lucru vădit în toată analiza comparată de pînă acum: și de data aceasta *revenirea pe terenul etnografic-folkloric-dialectal* (pentru a relua un motiv oarecare ce era incomplet într-o variantă căpătată inițial) s-a impus ca necesitate imperioasă! Să exemplificăm cu două balade superior închegate literar: *Cînticu Gerului* și *Cînticu Soarilui:*

În prima baladă vers. 33 (var. I) era:

„La Pașa că s-arăta".

În var. IV, cu vers. 33 s-a amplificat acțiunea, introducîndu-se dialogul:

„La Pașa că s-arăta,
Din guriță če-i grăia?

— Haị, Malcoș Pașî bătrînă,
Haị, mărị, noị ca sî ne batim;
Că cu cîti limbị te-ị bătut,
Cu tọati te-ị îzbîndit,
Numa ịo cî țị-an rămas,
Săvaị, bătrînu de Crivăț:
Puteri dumnezeịascî."

Ceea ce — recunoaștem — nu e adaus strict necesar, totuși nu vatămă desfășurarea artistică a baladei.

Mai fericit credem adausul la balada *Cînticu Soarilui* (174 versuri) în cele 3 variante căpătate la 9 ore, 8 zile și 2 săptămîni după I-a. De exemplu:

(I) vers. I-3: „Frunzî verdi ș-o čicọari,
Umblă sọare să să-nsọare
Și ịel, frati, mị-a umblat".

Era redus portretul astrului, încă nemetamorfozat:

(IV) vers. I-3: „F.v.ș.c.,
Păstrîor di mari
Umblî sî sî-nsọari
Puternicu Sọari.
Că luị vremịa ị-a venit,
Săvaị, di căsătorit.
Că ịel, mări, mị-a umblat".

Acum textul poetic rămîne explicit, arătînd de ce-a umblat atîta să se însoare: pentru că i-a venit vremea de căsătorit.

Tot așa vers. 6 (var. 1):

„Puternicî n-a găsit"

apare așa în var. IV:

„Poternicî n-a găsit,
Kes, di sịama luị,
Și de kipu luị,"

devenind clar, pentru că lămurește cauzalitatea: de ce nu s-a căsătorit? Fiindcă nu și-a găsit logodnică potrivită cu măreția lui astrală.

La fel cazul vers. 35 (var. I):

„Io, frati, cî țị-oị lua"

capătă deplină claritate în var. IV:

„Undi, frati, s-a văzut
Să ịa frati pă surịoară,
Ca să aịbe-n lume žăli?

Și soră pă frățior,
Ca sî aibă-n lumi dor?
Darîș soari či-n grăia?
— Țeși, Iliano, țeși,
Că io mări-o să te iau.
Darî-ș sor-sa če grăia?"

Ca și vers. 125 (var. I):

„Lumînările să stingia,"

lămurit, în efectul posterior al acțiunii miraculoase arătat de amplificarea aceluiași vers, var. IV:

„L.s.s.,
Viersurile să černia
Ca raza călugărească."

Se întîmplă însă ca unele balade să rămînă pe de-a întregul nemodificate, adăugîndu-se doar cîte un vers, cu rol explicativ aproape facultativ — ca în balada *Toma d-a lui Moș* (119 versuri; var. II notată la 2 săptămîni după I-a). Iată versul în cauză:

„Ali, Toma d-a lui Moș,
Tocmai din Țara-de-Žos."

Interesant pare cazul altui lăutar din Sihlia — Ion Bucătaru (de 37 de ani, cercetat în 1933) (252). Este nepotul vestitului cobzar analizat, care s-a trudit să-i transmită întreg repertoriul său vast: cele 3942 de versuri rapsodice. Ar fi fost mîndrie de familie lăutărească... „Școala" însă nu a fost fericită: urmașul nu a putut „deprinde" decît o baladă de la bunicul lui — *Ienčia Săbienčia* — pe care mi-a comunicat-o într-o variantă aproape inexpresivă, și cu conținut redus de versuri (140, față de varianta bătrînului: 218 versuri).

De altfel era și cîntăreț mijlocaș din lăută. Iată starea baladei: a fost notată în trei versiuni (a II-a la o oră și jumătate după I-a; a III-a după 2 ore și jum. de cea anterioară). Pînă la vers. 50 se văd modificări de lexic în structura versului; iar la vers. 50 urmează amplificarea prin trei versuri care fac mai precisă acțiunea în desfășurarea ei, anunțînd pe-al doilea personaj marcant:

„Numai una mi-a rămas:
Stăncuța din Vadu-lat;
Niči ačeia n-o sî scapi."

Restul e într-o desfășurare simplă, fără amploare epică.

Asemenea analiză — continuată cu încă patru lăutari rîmniceni — (253) — nu ar face decît să întărească punctul nostru de vedere dezbătut pînă aici, care va fi reluat (254).

Aceeași problemă, urmărită în grupul femeilor, nu a dus (în zona Rîmnicului-Sărat, oarecum și în Vrancea) decît la un rezultat redus față de procentajul bărbaților: femeile au o scăzută capacitate a memoriei pentru reținerea baladelor. Bărbații primează. Concludent rămîne cazul informatoarei Reveica N. Spînu (46 de ani, în anul 1934, cînd a fost anchetată). Locuia în satul Dragosloveni, fostul județ Rîmnicul-Sărat (255). Știa două balade — „Ienchia Săbienchia" (51 de versuri) și „Șandru" (circa 80 de versuri), totalizînd 131 de versuri, care — într-a doua variantă, pentru fiecare — au rămas fără schimbări importante (256). De remarcat și faptul că informatoarea învățase de la tatăl ei și melodia baladei a doua (ea o cînta expresiv), cu treizeci de ani înainte, cum a și mărturisit (257). O uitase însă din cauza lipsei de frecvență în reproducere. Încît balada a doua a cîntat-o tot pe melodia celeilalte. Aspect comun deci cu bilinele rusești, cîntate — ca în cazul lui Leonte Rabinin — numai pe două melodii monotone.

Deocamdată tot nu se poate pune critic o problemă importantă: cine domină repertoriul baladei: l ă u t a r u l, ori ț ă r a n u l nostru? Am încercat (acum 19 ani) s-o examinăm comparativ. Lipsea atunci — ca și acum — material mai amplu de teren. Încît discuția nu a fost decît provizorie. Se pare însă că memoria p r o f e s i o n i s t u l u i l ă u t a r depășește pe-a țăranului nostru: fire contemplativă, lirică, meditativă, stăpînită de sentimentul naturii, îndreptîndu-se mai degrabă spre *Miorița* și doină decît către construcțiile epice compacte, cînd eroismul capătă — ca în balada balcanică — stări sufletești aproape exacerbate (în „Ghiță Cătănuță", „Doncilă" etc.)

Îndreptîndu-ne spre materialul liric, ori către colinde (unde cantitatea versului rămîne limitată și concentrată), constatăm egala situație: apare necesar — dar mai rar ca în cazul baladei — să se reia pe teren cercetarea primei variante căpătată. Se distinge însă, în majoritatea cazurilor, o stare aproape invariabilă a textelor. Să dăm doar cîteva exemple privind materialul liric, folosind texte publicate tot din Rîmnicul-Sărat (vol. *Folkl. R.-Sărat*, III[1]):

pag. 8 text. XXIII: simple variații lexicale; pag. 11 text. XXXIII: variație lexicală; pag. 12 text. XXXIV: 3 reluări în dictare, cu variație lexicală; pag. 25 text. LXV: variație lexicală; pag. 26 text. LXVII: o variație lexicală și una fonetică; pag. XXVII text. LXIX: 2 versuri interpolate; pag. 31 text. LXXVII: 2 variații lexicale; pag. 35 text. LXXXVII: o variație fonetică; pag. 40 text. XCIX: apare modificat numai vers. 71; pag. 44 text. CV: o variație lexicală; text CVI: o substituire lexicală; pag. 45 text. CVII: substituire lexicală; pag. 45 text. CIX: vers. 9—13 adause la versiunea a treia cîntată; pag. 55 text. CXXXII: în vers. 4, o înlocuire lexicală: *amorezat — îndrăgostit* etc.

În *strigături* textul rămîne mai coherent: rar cîte un vers adaus în conținutul motivului (v. pag. 65 text. CLXVII, numai într-un caz).

Cît privește *colindele,* textul stă adesea invariabil, avînd numai ușoare modificări fonetice (v. pag. 73 text. CLXVIII vers. 29, 41, 52, 66, 67, 69).

j. *Elaborarea folklorică totală.* Prin metoda de interpretare etno-psihologică indicată — în lumina materialului poetic-muzical colecționat așa cum s-a văzut — am mai urmărit un fapt care privește în mod exclusiv psihologia creației poetice populare: cum, și în ce măsură, se preface o temă literară oarecare (îndeosebi lirică și epică: plăsmuirile cele mai evoluabile ale artei literare folklorice) la același ins — exemplar dotat — după crearea propriu-zisă, ori receptarea ei? Care sînt motivele mai tenace în repertoriul lui melodic-poetic pe parcursul unei vieți de ins contemplativ? Cum se prefac temele în laboratorul sufletesc propriu al insului folkloric, care, în acest moment configurativ esențial, e izolat de colectivitate, nemaifiind nici colportor, nici receptor, ci curat creator? Cînd recepționează: ce acceptă el de la masa etnografică, și cum transformă noutatea poetic-muzicală? Mai inventează insul dotat la maturitate, la bătrînețe? Ce anume teme poetice și muzicale preferă, evoluînd de la copilărie spre tinerețe, maturitate, și către bătrînețe? S-ar putea formula cumva „legi" (ori „scheme") psihologice constante (cum le întrezăreau *Benigni, L. Frobenius, R. Rosières, W. Schurtz, W. Wundt* și *A. van Gennep* (258) asupra geneticii folklorice? (259).

Dacă logica noastră „modernă" rămîne „opera celor mai buni dintre creierii indo-europeni", atunci gîndirea individuală și cea colectivă a acestui ținut renumit, Vrancea, își au cumva originalitatea specifică?

Aceasta este — într-un cuvînt cuprinzător — problema e l a b o r ă r i i f o l k l o r i c e t o t a l e, cînd creația o vedem extinsă într-un timp cît mai lung posibil — adică în toată existența sufletească a unui singur informator *dotat*. Pentru asemenea operație de psihologie a creației folklorice trebuie — evident lucru — răbdarea unei vieți întregi de cercetător. Atunci acesta e necesar să fie mereu, în orice anotimp, în contact cu regiunea *aleasă* pentru anchetă. Cercetările celelalte exclud aprofundarea!

Din cauza prefacerilor profunde ale vremii în care am trăit, programul detailat de teren ce-l urmăream — în această direcție e x p e r i m e n t a l ă vastă — prin anchete sistematice (și în două ținuturi cercetate din tinerețe: Vrancea pînă astăzi; Rîmnicul-Sărat, pînă în 1952) — s-a limitat mai cu seamă la Vrancea. Rezultatul unei atari anchete — vaste, complexe, meticuloase și chiar subtile, cînd trebuie să urmărești o sărmană făptură omenească pornită din elanul tinereții ei pînă la decrepitudinea vîrstei posomorîte — se va vedea numai în vol. III, IV al colecției de față.

1. *Metodologie sincronică etnografic-folkloric-dialectală*. Tot așa am privit și investigația etnografică, în direcția *traiului material, aspectului biologic*, ca și a *dialectologiei* din Vrancea. Am amînat — an de an și deceniu cu deceniu — imprimarea albumului etnografic al ținutului acestuia pentru un motiv substanțial: toate albumele etnografice — ca și marile compilații etnologice: *W. Waitz, Fr. Ratzel* (260), *Georg Buschan* (261) etc., urmărite pe plan bibliografic mondial (să nu mai vorbim de înseilătura de la noi!) — au prezentat oameni, regiuni, țări, continente în chip absolut panoramic și diagramic: în deplin fast de expoziție jubiliară... cu poze oportune, bine stabilite și a r a n j a t e. Adică, au înfățișat (prin fotografiere întîmplătoare, planșe prelucrate, desene artificiale, pictură academică etc.) *omul prezentat odată pentru totdeauna:* fie tînăr, fie viguros, fie moșneag. A urmat uneori și descrierea erudită a *rasei* respective (ca aspect somatic), a traiului zilnic, a relațiilor de viață etc. Dar nici un etnograf nu s-a gîndit să prezinte, într-o *durată de om*, aspecte succesive ale făpturii lui somatice (desigur, pe sexe). Să-l vedem, așadar, cum

arăta (un primitiv, un european etc.) în copilărie, apoi în deplină vigoare tinerească, pe urmă bărbatul format, bătrînul sever, ajuns moșneagul încărunțit în fața enigmei naturii implacabile. În privința aceasta, se va vedea — în vol. VI al colecției de față, care e o încercare de album etnografic *critic* — ce s-a putut realiza dintr-un plan de lucru pe-o durată aproape de jumătate de veac.

m. *Problema dialectologiei integrale* (262). Se poate pune și întrebarea: dacă — întocmai ca în temele folklorice — *limba* evoluează în dublu aspect (limbă s o c i a l ă, limbaj i n v i d u a l), cum oare o putem noi raporta la funcția folklorică pentru stabilirea unui îndreptar metodologic oarecum indefectibil? Așadar, cum se poate observa interdependența aceasta evolutivă care e fatală și necesară? Pentru un răspuns adecvat a fost necesar să luăm în seamă punctul de vedere al psihologiei limbajului, ca și atitudinea lingviștilor — îndeosebi cei din ultimii cincizeci de ani — preocupați de concepția sociologică a limbajului, de problema studiului pe teren al dialectelor (dialectologia de teren) și de metoda geografiei lingvistice. În această direcție gîndirea psihologică *(H. Delacroix)* și n etodele de anchetă dialectală *(G. Millardet, Ch. Bruneau, A. Terracher, O. Bloch)* au fost pe deplin edificatoare. Le vom rezuma în ce au ele demonstrativ pentru preocuparea noastră:

P u n c t u l d e v e d e r e p s i h o l o g i c asupra l i m b i i și l i m b a j u l u i l-am arătat sumar: l i m b a apare ca un fenomen colectiv; iar v o r b a, un act individual *(F. de Saussure, H. Paul* etc., acceptați de psihologul *H. Delacroix* etc.). Prin urmare, l i m b a e o colaborare între i n d i v i d și s o c i e t a t e. Prin limbaj omul gîndește, orice gîndire fiind simbolică — adică ea construiește semne pe care le substituie lucrurilor. În cursul civilizațiilor oricare unitate lingvistică se bazează pe o unitate de civilizație; după cum orice diferențiere lingvistică se bazează pe accidentele istorice marcante (care pot rupe unitatea unei civilizații), pe segmentarea societății, pe discontinuitatea transmisiei. În concluzie: toate transformările lingvistice se supun, în mod inevitabil, condițiilor istorice. Evoluînd istoria, prin cauzalitatea ei, evoluează în consecință și limba.

P u n c t u l d e v e d e r e l i n g v i s t i c s-a clarificat din cercetarea pe teren a dialectelor — cu originea în geografia lingvistică a lui *Gilliéron* — datorită unor lingviști francezi renumiți, ca *G. Millardet, Ch. Bru-*

neau, *A. Terracher* și *O. Bloch*. Le vom vedea sumar opiniile:

G. Millardet a studiat dialectal regiunea Landes (Franța), ajungînd la concluzia că, deși teritoriul cercetat era puțin întins, cu toate acestea în cuprinsul lui s-a constatat o „variație infinită" a fenomenelor lingvistice: dezordine în fonetică — „lipsă de regularitate aproape totală". Prin urmare nu poate fi vorba de u n i t a t e l i n g v i s t i c ă.

Ch. Bruneau a cercetat graiurile populare din Ardenne (aparținînd la trei grupuri lingvistice distincte), găsind peste tot limitele fonetice vădit flotante: satele învecinate cu o „graniță fonetică" amestecă formele, ori le schimbă unele cu altele. Iarăși concluzia: nu există d i a l e c t e! D i a l e c t u l este o unitate lingvistică abstractă, uzuală numai în discuțiile științifice. În fapt el e produsul unei serii de cauze multiple: i s t o r i c e (deplasări de populație, interpenetrații demografice recente), s o c i a l e (grupul lingvistic stă în contact cu altele care-l influențează) și l i n g v i s t i c e.

A. Terracher — cercetînd graiurile populare din Angoumois, Loire-Dordogne (Franța) — susține că nu se poate stabili „un raport real între l i m b a j și i n d i v i z i i v o r b i t o r i". Urmărind să studieze dialectele regiunii Angoumois prin influența c ă s ă t o r i e i (c ă s ă t o r i a înțeleasă ca f a p t s o c i a l, numit de dînsul „intermediar uman constant") asupra l i m b a j u l u i, *Terracher* constată că indivizii veniți într-un sat își „acomodează" sistemul lor morfologic la al graiului autohton. Iar băștinașii — la rîndul lor — își modifică limbajul sub influența dialectului alogen. Copiii născuți din „intercăsătorii" (există deci „zone matrimoniale") se îndepărtează „mai repede și mai complet [decît copiii din părinți băștinași] de vorbirea tradițională" care treptat e înlocuită de una nouă. Constatarea aceasta de teren lingvistic o găsim în acord deplin cu teoria generală lingvistică a lui *J. Vendryes*, care stabilește că există chiar un dezacord fățiș între sistemul fonetic a două generații succesive: copilul articulează diferit de părinții săi (acesta, ca fapt natural, fiziologic; nemaivorbind despre alterarea generală fonetică, la același subiect vorbitor, datorită școlii, armatei, „hiperurbanismului" etc.) (26).

În sfîrșit, al patrulea dialectolog din sfera geografiei lingvistice, *O. Bloch:* a studiat graiurile din Vosgii meridionali, în formarea sistemului lor fonetic și morfo-

logic (firește că în starea lor actuală, deci prin anchete dialectale directe). Și concluzia lingvistului acestuia e că nici un grai popular „nu seamănă bine cu cele vecine"; așadar g r a n i ț ă precisă l i n g v i s t i c ă între ele nu se poate stabili. Ba ceva mai mult: toate prezintă o vădită tendință de dezagregare, datorită îndeosebi răspîndirii progresive a limbii franceze literare. Într-o lucrare a sa, din 1921 (264), *Bloch* conclude că graiurile populare se retrag treptat „în fața limbii literare" (265).

Față de considerentul lingvistic — destul de important — noi am luat în seamă și punctul de vedere al muzicologiei contemporane — îndeosebi prin gîndirea lui *Caravaglios* — care accentuează ceea ce susținuseră de altfel și marii colectori de poezie populară italiană, *Tigri, Pitré, Nigra:* p o e z i a p o p u l a r ă urmează modificările lente și continue ale d i a l e c t u l u i; încît se poate spune că p o p o r u l „r e d a c ț i o n e a z ă" p e r p e t u u cîntecul s ă u p o p u l a r. Așa că s-ar putea vorbi oricînd de-o „modernitate" a frazei, ca și a vocabularului popular. Prin urmare, „antichitatea" oricărui cîntec este iluzorie: nu se poate dovedi cît e de veche prin studiul lexicului — acesta e direct c o n t e m p o r a n cu stadiile succesive ale vieții populare. Încît avem mereu dinaintea noastră o continuă „redacțiune modernă" a cîntecului popular...(266).

Consecința metodologică ce ne privește — desprinsă mai cu seamă din *observația de teren*, adausă criteriilor lingvistice menționate — a fost următoarea:

O t o t a l i t a t e f o l k l o r i c ă — vorbind de cea r e g i o n a l ă — nu poate fi separată în *studiul de teren* de realitatea ei coexistentă: g r a i u l d i a l e c t a l. Dacă admitem că orice temă folklorică evoluează, atunci evoluția aceasta nu poate fi concepută strict literar-muzical: ea implică neapărat e v o l u ț i a d i a l e c t a l ă. În acest caz trebuie admisă — și practicată — a n c h e t a î n t i m p și-a g r a i u l u i, ca să se vadă convieț uirea ambelor realități în evoluție deplină. Aceasta admisă, mai însemnează că și i n s u l f o l k l o r i c (care e și s u b i e c t v o r b i t o r!) trebuiește urmărit în treptata prefacere, ca să se vadă: I. — cum își păstrează (ori își modifică) patrimoniul lui muzical-poetic; 2. — cum își modifică (ori *nu)* graiul, dacă admitem ca posibile unele influențe întîmplătoare asupră-i: oraș etc. Experimentul acesta — în dublu aspect — integrează perfect dialectologia în studiul folklorului. Practic, asemenea

experiment nu se poate face decît într-un răstimp apreciabil. În perspectiva timpului cu prefacerea ce-o trăim astăzi — prin atîtea, și repezi, transformări uriașe — criteriul nostru se impune cu atît mai mult. Fiindcă diversificarea graiurilor este acum aproape instantanee.

Criteriul ce-l susținem se și diversifică: în ce măsură suferă aceeași modificare — fonetică, de pildă — cei din sfera familială a insului d o t a t? Prin urmare, și aceștia trebuiesc cuprinși într-un astfel de s t u d i u î n a n s a m b l u, e f e c t u a t î n d u r a t ă. De aceea sînt necesare și niște mici *m o n o g r a f i i f o l k l o r i c - d i a l e c t a l e*, concepute — am zice — concentric: i n d i v i d u l f o l k l o r i c de relief, cu o cuprindere tematică bogată, răspîndind motivele în s p a ț i u l și t i m p u l lui s o c i a l. În acest fel s-ar distinge bine lupta între graiul străbun și noul jargon mozaicat, de imitație orășenească, chiar la țăranul vrâncean ce a trăit pînă de curînd ceva mai izolat, dar care, ducîndu-se în ultima vreme pe la oraș, ori avînd anume însărcinări impuse de noua structură socială a noastră, a împrumutat un vocabular foarte eterogen — uneori artificial — alterîndu-și profund fonetica dialectală. Așa se explică unele forme lexicale contrastante ca structură fonetică încă de acum patru decenii. Un exemplu: la un ins dintr-un sat aproape de Focșani, Odobești și Panciu — Ģidra (avea 32 de ani în 1929, momentul anchetei) — alternarea fonetică se vedea în plin progres către graiul din periferia orașului: *śiocoiu — čiocoi, măśiucî* (text. DCCLXV, 3, 11, 15), *leźia, copil, obzăśi faci* (text. DCCLXVI). Desigur că și influența școlii fusese o cauză a modificărilor fonetice. Dar determinante erau: apropierea de oraș, situația administrativă și economică a satului (judecătorie, pretură, poștă, farmacie, spital, magazine comerciale), progresul comunicației („cursa de mașini" desființase „cotiga", „carul" tradițional, călăria, sania) etc. (267). Modernizarea aceasta a graiului — printr-un fonetism într-atîta de alternant, cînd și lexicul apare cu totul eterogen — este aproape patologie a limbajului în lumea tineretului vrâncean: în satele din marginea Vrancei vecină cu orașul și cu satele de podgorie (Colacu, Ģidra), fonetismul arhaic dispare astăzi vertiginos.

Problema dialectologiei are încă alt aspect — cu totul special — în Vrancea, unde se află o varietate lingvistică: graiul din Soveja, adus de imigranții din Rucărul și Dragoslavele Muscelului. De aceea i-am și

făcut loc în colecție — și se recomandă încă studiului asiduu (267 a).

n. *Concluzii.* Învățămîntul care se desprinde asupra revenirii pe terenul folkloric este următorul:

Un material poetic-muzical, notat și urmărit în circulația lui folklorică, trebuie verificat de mai multe ori pe teren în vederea întregirii unor variante căpătate inițial în fragmente inexpresive din punct de vedere al artei muzicale și literare. În felul acesta se poate reconstitui forma inițială a unui motiv (epic îndeosebi, cît și liric etc.), știut de un informator valoros, dar fragmentat în timp prin lipsa de frecvență a memoriei, ca și prin degradarea ei relativă etc. Datorită acestei anchete a revenirilor pe terenul etnografic-folkloric-dialectal, asupra aceluiași informator caracteristic, se pot reconstitui balade prețioase studiului folkloric comparat (ca în cazul acestora: „Cîntecul Gerului", „Meșterul Manole", „Mihu Copilul", „Doncilă", „Ivan Iorgovan"). În ce ne privește: dacă am fi publicat „Cîntecul Gerului" în forma primă căpătată (o dată cu experimentul muzicografic al lui *C. Brăiloiu*), varianta ar fi rămas amputată în structura epică, tocită, redusă în succesiunea dialogului și inexpresivă din punctul de vedere stilistic.

Aceasta e problema factorului genetic inițial urmărită în psihologia aceluiași subiect informator. Este însă și a doua situație: revenirea în ancheta folklorică la același ins pentru stabilirea prefacerii în timp a temelor poetic-muzicale; adică urmărirea fazelor succesive ale unui motiv care nu rămîne niciodată încremenit, ca o formă statuară: el capătă felurite prelucrări, cînd ori se desăvîrșește artistic, ori se anemiază, dispărînd treptat din memorie.

Procedeul acesta mai poate urmări și radiația motivelor în sfera intimă de viață familială și sătească a unui informator caracteristic. În acest caz se observă că melodia rămîne mai aproape de structura ei inițială (modificîndu-se și ea, dar în timp mult mai îndelung decît partea poetică). Textul verbal însă variază neîncetat, amplificîndu-se ori scurtîndu-se prin contaminări și

eliminări neprevăzute, pînă ce odată conteneşte. Fiindcă în nici un folklor naţional nu există motiv poetic-muzical care să aibă privilegiul eternităţii: totul se supune legii universale a evoluţiei.

9. Poziţia metodologică actuală

(Excluderea unei rectificări privind ediţia I a colecţiei)

Este locul să precizăm şi felul cum înţelegem să fie privit acum materialul etnografic, folkloric şi dialectal prezentat în anul 1930 (268) în „Introducerea" acelei prime ediţii a colecţiei de faţă:

Punctul de vedere interpretativ (etnografic, istoric şi cel folkloric) rămîne astăzi intact. Nu e cazul să fie accentuată, ori modificată, vreo opinie stabilită atunci. Nimic, deocamdată, care să infirme o părere opusă enunţată între timp de vreun autor. Ne găsim din fericire încă în faza colectării critice pe teren a materialului documentar. După aceea vor urma distincţiile prin părerile ce le necesită. Aşadar, nu se înlătură nici o constatare de teren referindu-se la ancheta din trecut. După cum nici o însemnare bibliografică obişnuită. Cu atît mai mult nu se poate admite vreun adaus bibliografic rectificator.

Punctul de vedere asupra hotarului Vrancei arhaice, originii sale istorice, mişcărilor demografice, aspectelor etnografice (vieaţă păstorească, transhumanţă etc.), relaţiilor cu Ardealul şi celelalte ţinuturi învecinate, rămîne neschimbat pentru toate aceste aspecte documentare. Ca şi cele asupra funcţionalismului folkloric. Prin urmare, invităm pe binevoitorul lector să folosească ediţia I a colecţiei de faţă (269). Să sperăm că se mai poate afla prin biblioteci (270).

Ediţia actuală se datoreşte faptului că materialul etnografic, folkloric şi dialectal trebuie întîi pus la îndemîna cît mai multor, şi mai variaţi, cercetători. Dar numai într-o ţinută tipografică pe deplin corectă — şi poate că şi distinsă în format — cum se ştie că era pasiunea editorială a învăţatului filolog *Densusianu.*

Teoriile posterioare anului 1930 — ale etnografilor, istoricilor, sociologilor, geografilor, şi îndeosebi cele ale „folcloristicii" recente (acum este vorba şi de *Mioriţa),* privind *Ţinutul Vrancei,* I — nu modifică de loc părerea mea iniţială. De altfel pe unele dintre acestea le socotesc drept grave abateri de la realitatea etnografică, ori cea strict folklorică (e tocmai cazul poemului *Mioriţa,*

așa cum a fost discutat, în 1964, arbitrar, ba și printr-o erudiție uneori fictivă).

În capitolele sintetice succesive (271) vor fi expuse veridic, încercînd — pe cît va fi accesibilă documentarea mea la Focșani — o clarificare totdeauna obiectivă, în lumina numai a materialului fără defecte, aflat și editat c r i t i c (etnografic, istoric, folkloric etc.), provenit exclusiv prin cercetări și studii bine întocmite, apărute din anul 1930 pînă în actualitate.

Evident că în orice discuție posibilă (și numai printr-un plan inflexibil) nu va fi luată în seamă decît biblio grafia care dovedește gîndirii științifice un progres cît de modest. Erudiția fictivă știm că întîrzie progresul adevărului. B i b l i o g r a f i a c r i t i c ă nu se împrumută tăinuit, nu se plagiază, după cum nu se folosește la întîmplare prin variate provenienție dubioase, ci s e m e r g e l a i z v o r: ce zice numai c a r t e a avută fără echivoc sub o c h i u l c r i t i c.

Precizările asupra tehnicii colecției de față — cuvenite fiecărui volum din cele șase cuprinzătoare — se vor găsi la volumul respectiv. Și atunci, cînd vor fi ele publicate, se va da peste tot prioritate materialului c r i t i c căpătat de-a lungul vremii. Convingerea noastră este că asemenea materiale trebuiesc întîi publicate cît mai grabnic s-ar putea. Dar numai în chip sistematic. Critica ideologică, interpretativă, a materialului documentar mai poate aștepta. De altfel ea s-a arătat uneori diferită chiar în manifestarea culturală a unei singure generații; apoi și de la o generație la alta. Nu mai vorbim despre distanța culturală între un mileniu și altele. Relativismul logic nu este un paradox.

III. CONVERGENȚE CULTURALE PRIVIND ACTUALIZAREA COLECȚIEI

Cuvîntul recunoștinței se impune, atotînțelegător, numai cînd timpul și-a mîntuit opera lui evolutivă pentru o generație, potolind pasiunile și orînduind critic opiniile. Atunci mulțumirea se cade adusă ca decență a caracterului, neștirbit de ură, nici de pă tinire.

Ne închinăm memoriei profesor ului nostru *N. Iorga*, care, în octombrie 1928, se hotărîse a tipări colecția aceasta — pe atunci plănuită numai în două volume — la „Comisia bibliotecilor populare" a „Casei școalelor".

Însă tiparul de acolo fiind prea comun, ne-a hotărît să temporizăm imprimarea.

Un gînd pios se cuvine din parte-ne, pentru Vrancea, unui învățat remarcabil care încuraja pe cercetătorul și publicistul din provincie, cînd el sta — înlănțuit și de grele nevoi materiale — în viforul clubului politic nimicitor. Prin anii 1940—1944 îndrumătorul acesta generos prezenta Academiei Române, ca și prin presă, munca acestuia culturală dezinteresată, dar neînțeleasă, la Focșani (272). Este profesorul naturalist *I. Simionescu*, fost președinte al Academiei Române. Într-o scriere a sa de popularizare, pentru tineret, dînsul vorbea înălțător despre etnografia particulară a Vrancei, găsind-o aproape fără pereche (273).

Alt gînd recunoscător îl datorăm profesorului *Simion Mehedinți*, care a încurajat strădania de la Focșani timp de peste treizeci și cinci de ani (274). Volumul al VI-lea al colecției — albumul etnografic — a stat în răstimpuri lîngă sufletul venerabilului învățat vrîncean, care, pînă la vîrsta sa patriarhală de nouăzeci și patru de ani, s-a informat inimos de starea lucrării. L-a văzut în redactarea finală, în vara anului 1963. În corespondența către noi se va putea găsi opinia sa chibzuită despre opera ce-o socotea ca un „prinos" adus Vrancei în „știința românească".

Vom fi fericiți ca în volumul al VI-lea — ultimul din lucrarea de față — să alcătuim o privire de ansamblu asupra drumului anevoios străbătut din 1926 pînă la mîntuirea tipăririi întregi. Atunci desigur că va fi binevenită destăinuirea numelui cui ne-a înțeles generos astăzi; după cum va fi lesne înțeleasă ignorarea celor potrivnici muncii discrete, izolate și nepretențioase, aceasta nepotrivindu-se întotdeauna reclamei și utilității trecătoare. În contrarietăți nespuse, alături de sprijinul oficial de astăzi — îndeosebi prin prof. *Al. Rosetti* — se realizează un crez științific, întrevăzut în tinerețe, prin 1936 (275), și repetat acum un sfert de secol cînd, într-o revistă focșăneană, rezumativă timpului aceluia, dădeam „precădere graiului și creației populare" ce trebuiesc publicate „cu siguranța metodei de adunare a materialului", pentru a se înlătura anume „teorii mijlocașe" în legătură cu originile neamului nostru (276).

Însă tot ce se tipărește acum — și ce se va continua în celelalte volume, anunțate că vor fi în total ș a s e — pleacă îndeosebi din exemplul autoritar, critic și însuflețitor al îndrumătorului care a văzut — incomparabil în generația

sa, ca și în istoria întreagă a lingvisticii românești — că poetul-cîntăreț anonim ridică, întîiul, limbajul social la putere estetică; și, prin urmare, că sensul oricărei literaturi — deci și al celei populare — stă în expresia estetică a limbii naționale: *OVID DENSUSIANU*. Este personalitatea căreia îi datorăm mai mult în viață după cultul memoriei părinților, care au rămas fără abatere devotați străduaniei de față, ei mergînd, în simplitatea lor țărănească, pe drumul anonimilor din veacuri: dragostea de trecut, datină și limbă românească.

★

IV. NOTE BIBLIOGRAFICE CRITICE

(1) Notele următoare sînt distribuite în mod continuu, cifric, numai aici, în lămurirea aceasta preliminară, cu scopul unei lecturi contigue. Însă în „introducerea generală" asupra Vrancei, ele vor fi aranjate paginal, spre ușurința documentării imediate.

Privite global, aceste *note* nu au în nici un caz tendința unui dogmatism infailibil. Prin urmare completările ce le privesc vor fi oricînd binevenite, dar numai să se manifeste în perspectiva criticii obiective și informate. Le-am conceput să fie în primul rînd ca un corect îndreptar folkloric. Nu sînt destinate decît parțial erudiției folklorice: au tendința să inițieze practic mai cu seamă tineretul universitar, și, de se poate, chiar pe cercetătorul de teren etnografic, folkloric și dialectal. În al doilea rînd urmăresc să corecteze anume erori bibliografice care par să se generalizeze diletant în unele discuții actuale, cînd scrisul teoretic prea abundă, ceea ce desigur că stinghерește progresul gîndirii informate. Am mai urmărit să fie și o contribuție la un aparat critic, pe cît posibil bine controlat (cît s-a putut în provincie!), îndeosebi în domeniul folklorului, care se vede astăzi, așa cum se știe, o disciplină ce preocupă, dincolo de sfera specialiștilor, pe marele public, ca și pe mulți cronicari entuziaști; însă deliberîndu-se vag, uneori prea fantezist, chiar cu noțiuni fundamentale, care din păcate sînt de mult neprecizate *(folklor-etnografie!)*; ba și cu unii termeni artificiali, cum credem că e cuvîntul actual „folcloristica", căruia

în ultimele două decenii de discuții inegale — cînd a concurat cu noțiunea clasică *folklor* — nu i s-a putut de fel stabili conținutul și limita.

Uneori cîteva *note* au un cuprins ceva mai amplu. Atunci acestea tind să lămurească probleme, aproape speciale, dintr-o istorie critică, și comparată deci, a folklorului românesc; sau privind psihologia creației populare în genere, studiu care în cultura noastră contemporană se află abia la începutul strîngerii materialului critic.

În orice caz digresiunile explicative privesc nu numai dificultățile de documentare ce-au preocupat pe autorul de față, ci și probleme, ori obișnuite atitudini intelectuale, din cîmpul discuțiilor variate în legătură cu folklorul român și cel comparat. Numai în acest sens, comparatist, trebuiesc înțelese revenirile spre unele probleme speciale asupra cărora discuțiile par pentru unii definitiv încheiate (*cîntec-poezie* populară; creație *individual-colectivă*, de pildă), cînd în realitate nici astăzi încă nu se diferențiază, în mod perfect critic, ce e un *cîntec* de ce este o *poezie populară*. Dovadă: varietatea culegerilor, prea disparate, de *poezie populară!* Lucru explicabil: orice epocă culturală se obișnuiește cu unele formulări stereotipe. De aceea am reprodus în original anume judecăți de valoare privind conceptele *cîntec-vers popular*, extrase numai din bibliografia clasică a problemelor, și discutate în secolul trecut de folkloriști reprezentativi; ca și din bibliografia generală a ultimelor cinci decenii. Vorbesc deci mai ales iluștrii culegători pe teren, cei ce-au îmbogățit tezaurul folkloric european cu un material sigur adunat, nemistificat, oricînd valabil discuției obiective. Pentru actualitate, specialistul folklorist își poate îmbogăți mereu cîmpul bibliografic, atît de variat astăzi, încît puterea de documentare este uneori epuizantă. Noi am dat precădere nu judecății de cabinet, ci opiniei critice, experimentată pe terenul etnografic, folkloric și dialectal.

(2) Primele cercetări monografice (făcute după un plan tineresc imperfect, cînd notam numai textele poetice, corect literar, aflate însă la întîmplare) începuseră în anii 1922—1923, pe cînd eram în clasa a VIII-a de liceu; iar cîteva transcrise empiric

(niște descîntece) în iarna anului 1916. Le-am continuat așa prin vacanțe, ca student, pînă în anul al treilea universitar (1926), cînd profesorul *Densusianu* m-a sfătuit (după publicarea celor două variante ale *Mioriței*, în revista *Grai și suflet*), în două convorbiri avute acasă la dînsul (locuia în strada Colței, nr. 24, într-un imobil dărîmat prin planul de urbanizare a capitalei) să-mi continui ancheta, dar sistematic. Atunci m-a sprijinit cu suma de zece mii de lei, înmînîndu-mi-o prin profesorul *Tache Papahagi*, într-un plic. (Îmi amintesc că avea antetul „Societatea Apostol Mărgărit"). Colaborarea la *Grai și suflet* mi-a fost remunerată tot așa.

Planul monografic îmi aparținea integral, îna drumătorul nemodificînd nimica din alcătuire-monografiei, ca și din clasarea materialului, adno, tările bibliografice, urmărirea temelor pe ariile de circulație folklorică etc.

Ancheta, după planul stabilit în 1926, a mai durat patru ani, verificată mereu pe teren chiar și în anul imprimării (1930).

Nu am avut amestec în contractul de editură, modalitatea imprimării (format, literă, hîrtie-copertă), stabilirea prețului de volum (sumă costi sitoare pe atunci: 400 lei), legătura redacțională cu tipografia, difuzarea tirajului. Veneam la „atelierele grafice Socec" numai cînd mă înlesneau greutățile profesiei și ale vieții de provincie. Semnam însă întotdeauna „bunul de imprimat", fiind în corespondență explicativă cu profesorul *Densusianu* (Scrisorile acelea se află acum la Biblioteca Academiei Române). Însă revizia finală era făcută numai de dînsul.

Colecția întreagă trebuia să aibă atunci două volume, urmate de un album etnografic redus, două hărți (întinderea geografică, administrativă, economică, etno-istorică) și glosarul (cf. *Ethnos*, I [1941], 202).

(3) Și dînsul devotat Vrancei, pe care o văzuse și-o cercetase, în 1921, de la Vidra pînă în satul Tulnici și împrejurimi, spre Valea Putnei și-a Lepșei, prin poienile pitorești de la *Frența* și *Călin* către muntele *Greșu*, însoțit de-un grup restrîns de studenți, printre care se afla și filologul

Tache Papahagi. A fost acela un singur drum de documentare, urmărindu-se în special *Mioriţa,* făcut în condiţii aspre (drum pe jos!) de către făptura lui *Densusianu:* concentrată în trăsăturile fizice, prea delicate şi atîta de suferinde.

(4) Şi această adversitate trebuie lămurită cîndva.

(5) Strînsesem împreună — între anii 1936—1940 — un material folkloric şi muzicografic important, mergînd îndeosebi, prin Vrancea nordică, apoi în partea de munte a fostului judeţ Rîmnicul-Sărat. Din cuprinsul lui am reuşit să publicăm împreună numai balada *Crivăţului* (v. *Ethnos,* I[1] [1941], 218—28). Lucrasem şi la o antologie generală a *corpus*-ului poetic popular român, îndeosebi lirica, balada şi bocetul (ultimul era materialul de predilecţie, pe teren, al lui *Brăiloiu).* Din nefericire numai cu o parte realizată: textele (găsite de mine prin colecţii şi periodice, sistematizate pe arii de circulaţie generală, alcătuind toate un material poetic distins) stau tot la mine, în aşteptarea timpului favorabil imprimării, chiar într-un volum memorial. Atunci materialul melodic va trebui aflat (poate s-ar găsi rezervat cumva în ţară; ori la Geneva, Paris, unde muzicologul a îndeplinit însemnate roluri ştiinţifice şi educative), ca să fie clasat, transcris şi comentat (Era pe fonograme cilindrice, realizate de noi doi pe teren, cu un fonograf „Edison"). Ar fi posibil să se afle cumva în păstrare, măcar în parte, la actualul „Institut de Etnografie şi Foclor" al Academiei Române, provenit din „Arhiva fonogramică" a fostei „Societăţi a Compozitorilor Români". Nu ar fi exclus să-i dea de rost chiar vreun credincios elev de-al p r o f e s o r u l u i *Brăiloiu.* Dintre cei posibili, doi sînt care au mers parţial cu noi în Vrancea, în cele două drumuri de anchetă, anii 1936, 1938, şi numai în treacăt în 1940: profesorul şi compozitorul *Achim Stoia* (colaborator şi de-al meu, la *Ethnos,* I[1], 247—56 „Folklor din Sibiu-*Mioriţa")* şi *Tiberiu Alexandru.* Le stau la dispoziţie, ca să continuăm antologia, cu gîndul pios la p r i e t e n u l distins şi profesorul e m i n e n t.

(6) *P e r p e s s i c i u s, M. Eminescu,* OPERE, VI, *Literatura populară,* 1963, pag. 20 „Introducere".

(7) Menţionăm că a fost întîia, a unui alt profesor îndrumător al nostru — istoricul *N. Iorga* („Foarte

frumoasă și adîncită monografia... asupra Vrancei... cu o introducere geografică, istorică... ea însăși o foarte bună lucrare" — v. *Revista istorică*, XVII (1931), n-rele I—3, pag. 55). Opinia favorabilă trecea și asupra studiului etnografic *Păstoritul în Vrancea*, publicat, tot de profesorul *Densusianu*, în același an: „În articolul său *Păstoritul în Vrancea*... deschide și multe probleme istorice. Și filologic și istoric, zugrăvirea vieții păstorești vrîncene (cu figuri) e foarte interesantă" (*ibid.*, XVII, n-rele 1—3, pag. 57).

(8) *Gîndirea*, XV (1936), n-rul 2, pag. 93; *Rev. Fundații*, X (1943), n-rul 2, pag. 250; *Iașul literar*, n-rul 4 (1957), pag. 38—9.

(9) Istoricii literari *Dan Simonescu* (în *Convorbiri lit.*, LXVIII [1935], n-rele 3—5, pag. 268—9; *Ist. lit. în recenzii*, 20—3), *D. Murărașu* (în *Convorbiri lit.*, LXXII (1939), n-rul 1, pag. 101; cf. *Ist. lit. rom.* [2], 414; *Eminescu și lit. populară*, f.a., pag. 125.

(10) Folkloristul clujan *Ion Mușlea* (în *Anuar. Arhivei de folklor*, V [1939], pag. 6: „valoroasa lucrare *Ținutul Vrancei*"; cf. *ibid.*, I [1932], 103, 245; II, 234).

(11) Profesorul, tot clujan, *Th. Capidan* (în *Analele Acad. Rom.*, LVI — ședințe, 1935—6, pag. 197).

(12) Prin profesorul, și-al meu, *D. Caracostea* („lucrarea prețioasă *Ținutul Vrancei*, I..." — v. *Rev. Fundații*, X [1943], n-rul 11, pag. 250).

(13) V. revista *Însemnări ieșene*, I (1936), pag. 377. De asemenea, în ultimul său volum, *Mărturisiri*, 1961, 229—31, 243, 311—17; cf. *Opere*, XX, 45. Maestrul prozei românești contemporane fusese un avîntat cîntăreț al Vrancei încă din 1917, pe cînd ținutul se afla sîngerat de primul război cotropitor pan-germanist (v. *File sîngerate*, 1917, pag. 104, 107, 117—20: „...vechea Vrance a lui Ștefan-Vodă... E cetatea de piatră a Moldovei... poezia munților Vrancei... Aici... sunt locuri mai tari și mai sălbatice decît în orice parte a țării. E Vrancea necunoscută și aspră din vechile zile... apoi ne îndreptăm spre alt colț al Vrancei: spre Soveja; ...minunata șosea șerpuită care duce spre Lepșa, prin locuri romantice...").

(14) *P. Caraman*, care a socotit-o — împreună cu cele două volume din monografia Rîmnicului-Sărat — „colecțiuni folklorice model la români" (v. *Balcania*, VI [1943,] pag. 572). Afirmase și mai înainte asemenea prioritate bibliografică; „... este o culegere model" *(Anuar. Arhiv. de folkl.*, I [1932], pag. 103; cf. și Bucuța (Em.), *Pietre de vad*, 1944, IV, 335-7).

(15) Profesorul *Simion Mehedinți*, vrâncean și dînsul (v. *Ethnos*, I[1], pag. 331, 340; *Premize și concluzii la Terra*, 1946, pag. 11).

(16) *Istoria Românilor* [3], I, 344 (cf. referința bibliografică în *Rev. ist. rom.*, I [1931], 105).

(17) *Buletin. Institut. „Al. Philippide"*, III (1936), pag. 161, 179; V, pag. 11, 183; VI, 151, 168.

(18) *Ethnos*, I[1] (1941), pag. 90—117 „Graiul putnean".

(19) *Milcovia*, IV [1-2] (1933), 1—32 „Toponimie putneană"; cf. recenta scriere *Toponimie românească*, 1963, 535—36.

(20) *Jiga (C.), Contribuțiuni la bibliografia satului românesc*, 1945, pag. 47 („...cartea fiind înzestrată cu un bun aparat critic").

(21) *Morariu (Tiberiu), Viața pastorală în munții Rodnei*, 1937, 96, 159—60, 161, 182; *Vuia (Romulus), Satul românesc din Transilvania și Banat*, 1945, 128.

(22) *Vrancea* — geografie fizică și umană (în „Studii și cercetări geografice", I), 1937, pag. 97, 123, 130, 138.

(23) *Dicționarul limbii române*, tom. II [1], București 1934, 940; VI, București, 1965, pag. XLVII „Bibliografie"; *Coteanu (I.), Elemente de dialectologie a limbii române*, București, 1961, 219—20 (De corectat, într-o viitoare ediție a lucrării, erori de transcriere diacritică în textele privind graiul din Vrancea, folosite după *Ținut. Vranc.*, I, 24 text. XII, 38 text. XXIII rînd. 56—81; *Păstorit. Vranc.*, 44 text. II).

(24) Împreună cu studiul *Păstoritul în Vrancea*; cf. *Panaitescu (P. P.), Producția și viața economică* (în *Viața feudală în Țara Rom. și Moldova* [sec. XIV—XVII], 1957, 20).

(25) *Istoria literaturii rom.*, I, 1964, 134, 759. Aici apare — evident că lucru disparat — numai material etnografic în imagine („Mască din jocurile de priveghi-Vrancea", pag. 51), dar nici un

vers, măcar din *Mioriţa*, ori din balada *Cîntecul Gerului*, considerată de *P. Caraman*, cum se ştie, ca un punct de onoare folkloric vrâncean, însă ocolită în discuţii de focloristica actuală care a redactat în colectiv cele 199 de pagini — inegale ca valoare documentară — relative la folklorul românesc; v. şi L. Rusu, *Viziunea lumii poezia pop.*, 1967,82,327.

(26) V. sobra ediţie, datorită *Emiliei Milicescu: Barbu Delavrancea, Opere*, I, Bucureşti, 1965, pag. 8 „Studiu introductiv", în legătură cu originea vrânceană, acum dovedită documentar, a clasicului realist; *Amzulescu (Al.I.)*, *Balade populare rom.*, I, 1964, 5; *Papadima (O.)*, *Cu cît cînt, atîta sînt.* Antologie a liricii populare, 1963, 563.

(27) *Chiţimia (I. C.)*, *Problema datării şi periodizării lit. popul.* (în „Studii ist. lit.-folcl.", VIII [1959], n-rele 1—2, pag. 353—66, în special 355; *ibid.*, VI, n-rele 3—4, pag. 606, 608, 610, 612); *Iroaie (P.)*, *Natură-sens popul. rom.*, Iaşi, 1942, 7, 10, 23, 33; *Istrătescu (A.)*, *Epica popul. Argeş* (în *Grai şi suflet*, V [2], 229, 231, 238); *Neagu (I. Gh.)*, *Colinde... Ialomiţa*, Roşiorii-de-Vede, 1946, 4, 17, 22, 28, 32, 34, 39, 46, 51, 56, 57; *Papahagi (T.)*, *Poesia lirică popul.*, I, Bucureşti, 1948, 292 etc.; *Istrate (G.)*, *Două var. ale „Mioriţei"* (în „Iaşul lit.", n-rul 4 [1957], 38—41); *Vasiliu (D. A.)*, *Focul viu*, Bucureşti, 1943, 135, 137 etc.

(28) De către sociologul *H. H. Stahl*, cunoscător serios al culturii populare vrâncene (v. *Contribuţii studiu. sat. devălmaşe rom.*, I, Bucureşti, 1958, 167).

(29) *Grai şi suflet*, V[1], 130; VI[1-2], 400.

(30) *Gulian (I. C.)*, *Sensul vieţii în folclorul românesc*, 1957, pag. 229—230.

(31) *Rotaru (I.)*, *Eminescu şi poezia populară*, 1965, pag. 260. Aici colecţia *Ţinutul Vrancei* e însemnată cu anul de apariţie 1915. Inexactitate: anul 1930 este data reală. De altfel studiul acesta cuprinde repetate erori bibliografice, destul de grave, în privinţa istoriei folklorului român, ca şi a celui european: autorul colecţiei *Texte din lit. poporană rom.*, 1899, nu este G.Alexiu, ci *G. Alexici*; culegerea lui *I. Bibicescu*, *Poezii pop. Transilv.*, nu e din 1933, ci din 1893;

culegerea lui *Gh. Cardaș, Cîntece poporane mold.*, nu e din 1896, ci din 1926; culegerea lui *Miron Pompiliu* are titlul corect: *Balade populare române* (nu *românești!)*, Iași, 1870 (v. pag. 260—61); culegerea lui *Al. Vasiliu*, din 1909, este aceasta: *Cîntece, urături* (și nu *strigături!) și bocete de-ale poporului;* titlul exact al albumului lui *D. Vulpian: Poesia populară pusă în* (și nu *pe!) musică*, București, 1886. Iar în cazul colecției lui *Alecsandri, Poesii populare ale Românilor* (și nu *Poezii populare*, București, 1933!), nu se putea folosi ediția *originală*, în loc de-o ediție *critică*, pînă astăzi cu adevărat inexistentă? După cum titlul corect al culegerii neo-romantice, *H. Teculescu*, este: *Pe Murăș* (și nu *Pe Mureș!) și pe Tîrnave*. Flori înrourate (Doine și strigături). Apoi, nu există în istoria folclorului italian autorul „*E. Rublere*", care să fi scris, în 1877, *Storia della poesia popolare italiana*, ci *E. Rubieri* (pag. 261).

Se adaugă acestor erori, inadmisibile într-un studiu critic, mai cu seamă asupra lui *Eminescu*, și indicații bibliografice, din periodice fundamentale, complet vagi — cazul studiului *D. Șandru*, — *F. Brînzeu, Printre ciobanii din Jina*, publicat în *Grai și suflet*, pe care să-l completăm acum: an. V [2], 300—50; VI [1-2], 193—247 (pag. 262).

(32) *Viața românească*, XVIII (1965), n-rul 3, pag. 111.

(33) *Iroaie (P.), Il canto popolare istroromeno*, Roma, 1940, 13, 71; *Sulla poesia popolare italiana*, 1942, 6, 7, 19. *Vargyas (L.), Die Herkunft der ungarischen Ballade von der eingemauerten Frau*, Budapest, 1960, 83 etc.

(34) *Dacoromania*, VII (1934), 516.

(35) V. revista clujană *Darul vremii*, I (1930), n-rul 2, pag. 59.

(36) S-a publicat tot în *Ethnos*, I [1] (1941), 118—25 „Liciu în Bucovina".

(37) *Nerej. Un village d'une région archaïque*, I, 1939, pag. XX—XXI.

(38) Mai presus materialul liric și cel epic; v. *Nerej*, II, pag. 154—215. Dintre monografiștii de atunci, singur cunoșteam notația diacritică între cei 11 distribuiți în echipa „manifestărilor spirituale" (cf. vol. I, pag. XX). Cît privește basmul, el a

fost redat în franțuzește, fără versiune românească (vol. II, 215—63). Deci inexistent, și el, pentru studii de dialectologie!

Inexplicabilă rămîne lipsa basmului vrâncean în recenta colecție corectă a lui *Ovidiu Bîrlea, Antologie de proză populară epică* (Ediții critice de folclor — genuri), I, II, III, București, 1966 („Editura pt. Lit.").

(39) La care fusesem invitat de profesorul *D. Gusti*, o dată cu istoriograful *I. Ionașcu*, tot vrâncean. Am anchetat împreună la Nereju numai două săptămîni, retrăgîndu-ne apoi din disponibilitate monografică.

(40) Materialul acela, însoțit de un studiu critic, l-am prezentat sociologului chiar în iarna anului 1927, transcris diacritic, cu indicații bibliografice privind ariile de răspîndire geografică. *Const. M. Brăiloiu* — care fusese la Nereju în același an pentru anchete muzicografice făcute mai mult izolat—m-a informat, în 1938, că nu se află nicăieri în arhiva documentară a monografiei *Nerej*. Probabil că s-a pierdut, dar cu ingeniozitate...

(41) O recenzie asupra celor trei volume ale monografiei (se păstrează încă în manuscris, fiind în trecut înlăturată publicistic: revistele vremii, la care m-am adresat, se fereau de autoritatea publică a sociologului *Gusti*, un factor cultural de comandă a vremii aceleia) ar putea arăta, în eventualitatea imprimării, cîte reticențe se ascund în monografie; ori nesiguranța ce străbate mai ales materialul etnografic și folkloric (de pildă cel în legătură cu păstoritul, așa cum se va putea afla în capitolul introductiv despre păstoritul vrâncean).

(42) Pe cînd cu mine și cu magistratul publicist *G. Tatulescu* (v. *Ethnos*, I[1] 341—48 etc.) era și monografistul istoriograf *Aurel V. Sava*, autorul prețioasei colecții *Documente putnene*, I, 1929; II, 1931; cf. îndeosebi vol. I, pag. VI.

(43) *Ethnos*, I[2], 159; II [1-2], 212.

(44) Favorabilă punctului acestuia de vedere socotim și precizarea făcută de *Tache Papahagi*, în 1940 („Universitate"?, pag. 24).

(45) *Ținut. Vranc.*, I, „Prefața", pag. VII, rînd. 8—9 jos.

(46) Vine vorba de activitatea mea de etnograf, folklorist și dialectolog, publicată în revista „Milcovia", apărută la Focșani chiar în 1930, o dată cu vol. I al acestei colecții. Privește îndeosebi materialul fotografic din Vrancea, cel realizat pe teren numai de mine, dar publicat, fără o prealabilă înțelegere, într-o monografie de „geografie fizică și umană", *Vrancea*, București, 1937 (174 pag.; v. pag. 24 pl. 2, pag. 32 pl. 4, pag. 104 pl. 18, 22, pag. 138 pl. 26, ca și alte asemenea decalaje abile).

(47) Cf. *Revista de folclor*, IV (1959), n-rele 1—2, pag. 25—44 (îndeosebi pag. 25, rînd 8—9 jos, și 43); *Istoria lit. rom.*, 1964, pag. 67—8, 805, rînd 11 sus; v. și pag. 78, rînd 5 jos, „Bibliografie".

(48) Cf. *Ethnos*, I^1, 203—7.

(49) V. în colosul imprimeriei anului editorial 1964: *Mioriția* — tipologie, circulație, geneză, texte (*A. Fochi*, „cu un studiu introductiv" de *P. Apostol*), București, 1964 („Editura Academiei Republicii Populare Române") (1108 pagini), pag. 147—149.

(50) *Ibid.*, 148. În privința corectitudinii bibliografiei (care a fost, și rămîne pentru mine, pîrghia lui Arhimede în alcătuirea oricărui studiu critic), mă mărginesc a-i indica detractorului numai opinia profesorului meu *N. Iorga*, *Rev. istorică*, XVII (1931), 55; XXI (1935), 155.

(51) *Lupta de clasă*, an. XL (1960), seria a V-a, n-rul 2, pag. 45—60 — în special 50—51; *ibid.*, an. XLIII (1963), seria a V-a, n-rul 4, pag. 114—115.

(52) V. în primul rînd o colecție fruntașă, cum o avem pe-a lui *T. Papahagi*, *Grai-folkl. Maramureș*, 240.

(53) *Ethnos*, I^2, 53—110.

(54) *Cazan (I.)*, *Literatură populară*, 1940, 16.

(55) Aici a adus o contribuție critică, în două rînduri, *I. C. Chițimia* (v. *Problema clasificării și definirii literaturii populare în proză*, în „Studii-cercetări ist. lit.-folcl.", III [1954], 47—62; *Problema datării și periodizării lit. pop.*, *ibid.*, VIII [1959], 353—66). Alte considerații trebuiesc ori reluate (*M. Tomescu*, *Bibliografia folklorului românesc*, în „Cercetări folklorice", I [1947], 119—29), ori verificate printr-o biblio-

grafie corectă și, mai cu seamă, experiență de teren etnografic („Proiect pentru schema de clasificare a bibliografiei generale a folclorului rom.", în *Rev. folcl.* V [1960], n-rele 1—2, 140—50). Încercările prea recente rămîn, din păcate, tot la soluții îndoielnice, din pricina unei dantelării verbale extenuate (cazul ultim, cu gîndirea cea mai cursivă), fără nici o consecință practică, operativă, în delimitarea strictă a materialului folkloric definit literar (v. *Limbă și literatură*, VII [1963], 347—58; *Rev. etnogr.-folcl.*, tom. X [1965], n-rul 3, 327—31).

Cît privește încercările bibliografice recente, ele rămîn încă neinformate — de pildă: o lucrare apărută la Focșani, în 1948 *(Diaconu [I.,] Folkl. R.-Sărat*, III, partea I), singura tipăritură în provincie de etnografie, folklor și dialectologie, din 1948 pînă astăzi (existentă din 1963 în Biblioteca Academiei Române), nu se găsește inclusă chiar într-o bibliografie oficială, de altfel destul de masivă *(Bibliogr. lit. rom.*, [1948—1960], pag. 5—8).

(56) V. asemenea sistematizare iluzorie a „folclorului literar românesc într-un eventual manual", în *Limbă și literatură*, VII (1965), 285—91. Ea se prezintă verbalist, streină de contactul cu etnografia, măcar cea moldovenească, de altfel necesară să preocupe pe teoreticianul static din sfera universitară a Iașului. Noi credem că studenții trebuia să vadă pe t e r e n „folclorul literar" înainte de a avea sub ochi definiții î n c ă r c a t e, ori aparente orientări critice. Spre a se vedea decalajul între t e o r i a de retor și p r a c t i c a e t n o g r a f i c ă, numai în lumina bibliografiei critice, mai semnalăm, de același autor diletant, fragmentarisme asemănătoare, scrise„ în cuvinte de frazeologie sinuos improvizată" *(Ov. Densusianu!)*, în *Iașul literar*, X (1960), n-rul 3, pag. 78—86; n-rul 5, pag. 63—66; XII, n-rul 4, pag. 51—55; *Ateneu*, III (1966), n-rul 7 (24), pag. 7 etc.

(57) V. *Folkl. R.-Sărat*, II, 94 text. XXX. Apare *Al. Vlahuță* văzut de o țărancă din satul Dragosloveni, în Rîmnicul-Sărat, unde scriitorul și-a avut gospodărie temeinică pînă în 1916. Acolo veneau *Caragiale, Coșbuc, Delavrancea* și pictorul *N. Grigorescu*. S-a inaugurat o „casă memorială" în 1958.

(58) *Grai și suflet*, VII (1937), 344. *Densusianu* accentuase, în 1934, cu ton de ușor pamflet, că „stereotipările dinainte, numai cu basme, doine etc., trebuie înviorate cu culegeri cum le-am dat în *Graiul nostru* etc. "*(Grai și suflet*, VI 1-2, 400).

(59) Multe nu se află pînă astăzi nici chiar în biblioteci organizate, cum este și a Academiei Române, unde încă nu se pot consulta ușor celebrele c o r p u s-uri etnografice, culegeri și antologii capitale de folklor, ori ediții critice de poezie populară europeană din secolul al XIX-lea și începutul acestuia (bibliografie romanică: *Th. de la Villemarqué* (1839—1840), *G. Tigri* (1869), *G. Pitré* (1871), *J.-Fr. Bladé* (1881—82), *C. Nigra* (1888), *A. Millien* (1893), *Ch. Beauquier* (1894), *G. Doncieux* (1904); bibliografie germană, engleză etc.: *Karl Simrock* (1851), *W. Doenniges* (1852), *Talvj* (1853), *Fr. L. Mittler* (1855), *R. Warrens* (1857, 1861, 1866), *Julius Altmann* (1863), *Georg Scherer* (1875), *W. Kaden* (1878), *Hans Grabow* (1885), *L. A. Staufe-Simiginowicz* (1888), *L. Erk* și *Fr.-M. Böhme* (1876—1887, 1892, 1893—94, 1895), *Adolf Strausz* (1895), *Arthur Kopp* (1906), *Georg Wehr* (1910), *Joseph Beifus* (1912), *P. Eisner* (1926), *W. v. Haxthausen* (1935), *John Meier* (1935: colecție monumentală reprezentativă în bibliografia generală folklorică). Despre aceste lipsuri bibliografice — privind chiar folklorul poetic românesc dintre 1822 și 1948 — am menționat cu îngrijorare în 1933, 1934, 1940—42, 1948 *(Folkl. R.-Sărat*, I, pag. XLIII; vol. II, pag. XXXII—XXXV, „Introducere"; vol. III[1], pag. 5—86).

(60) Dintre asemenea biblioteci de tradiție culturală numai cea de la Cluj m-a sprijinit cu generozitate rară: prin anii 1934—1940, folkloristul *I. Mușlea* — conducătorul *Arhivei de folklor* a Academiei Române (1932—1945) — îmi trimetea prin poștă, la Focșani, cîteva culegeri mai rare de folklor poetic ardelean și bănățean *(G. Alexici, A. Corcea, P. Crina Domaschin, P. Giurgescu, Atanasie Marian Marienescu, Iosif Popovici)*, pe care le cercetam într-un timp scurt. Devotatul prieten le lua din biblioteca sa, ori dintr-a bibliotecii clujene. Nu am putut folosi niciodată

biblioteci occidentale, rămînînd mereu la Focșani, ca un retras, ca un uitat.

(61) Exceptînd cazul unor lucrări fericite *(I. Mușlea, E. Petrovici, D. Șandru, G. Istrate, P. Iroaie)*, întocmite în centre universitare cu biblioteci organizate (București, Cluj, Iași, Cernăuți); ori publicate în streinătate *(P. Caraman;* v. *Anuar.* Institut. „Al. Philippide", I [1934], 233—38; cf. *Grai și suflet*, VI[1-2], 392—93) — în starea aceasta care ne privește, cînd am lucrat în condiții așa de precare documentării temeinice (condiții pe care s-ar putea ca puțini etnografi, folkloriști și dialectologi români — îndeosebi din provincie! — să le fi trăit așa în ultimii cincizeci de ani) — nu întrezărim în ce mod s-ar cuveni să răspundem unei diatribe vădit tendențioase *(Cercetări folklorice*, I [1947], 168—72) care se poate compara, abia astăzi, cu replica analitică pilduitoare (ea pune la punct ignoranța științifică, erudiția aparentă și raptul bibliografic uimitor!), scrisă, în 1958, de balcanologul nostru documentat *A. Balotă (Rev. folcl.*, III, n-rul 3, pag. 141—47). Știm bine un lucru care nu e a c a d e m i c, însă rămîne nemuritor: erorile sînt suverane timpurilor și tuturor erudiților... Cu atît mai mult poate greși, în compacta lui izolare documentară, modestul cercetător din provincie! Însuși arbitrul folcloristic în cauză folosește — dar complet deformat, prin lectura fugitivă și imperfectă! — un titlu de culegere folklorică românească (de altfel primitivă: aceea a lui *D. Ardelean*, de la Arad, 1831), cînd o notează (nu trebuiește uitat: în anul 1947!) astfel: *Poemă* (sic!) *cu* (sic!) *cîntări lumești și veselitoare*, în loc de *Pesmă!...* (v. eseul lacunar, cu atîtea aproximații și nesiguranță bibliografică, *Concept. folkl. la români*, Craiova, 1947, pag. 17, nota 24; extras din improvizata, și de aceea inutilizabila, antologie, *Folklor românesc* [studiu și texte], Craiova [?], 17, nota 24). Pe cînd noi (de la care se poate să fi sustras dînsul referința!) indicasem, în două rînduri, astfel: *„Pesmă de* cîntări lumești și veselitoare" *(Folkl. R.-Sărat*, I, „Introducere", pag. 43, nota 1; vol. II, pag. XXXIV și nota 7; aici *„Pesmă cu...")*.

Uitînd vulnerabila opinie oblică, am vrea să-l socotim în viitor ca pe-un colaborator corect și sincer în munca publicistică, mai cu seamă cea *de teren* etnografic, folkloric și dialectal! Fiindcă *Etnografia, Folklorul* și *Dialectologia* românească au nevoie, mai ales astăzi, de coordonare desăvîrșită, așa cum susținuse *Ovid Densusianu,* acum aproape cincizeci de ani (v. *Anal. Acad. Rom.* — dezbateri, tom. XLIV, 87—88; *Grai și suflet,* II, 184; III, 367; VI, 366—67). Este de altfel ultima posibilă pînă la apusul apropiat al culturii populare românești! Ea trebuie să fie o colaborare rodnică a tuturor energiilor conștiente, pentru că: obținerea metodică a materialului de teren se cade să preceadă interpretarea de cabinet! Să preferăm—în actualitatea noastră care unifică în repeziciune uluitoare viața omenirii întregi — vorba cu temei a etnografului german *Otto Lauffer,* din 1923: „Cine scrie o carte de folklor, scrie o carte de iubire"... Dar numai o carte desăvîrșit cumpănită, în care oricine — însă exclusiv dintre cei pregătiți în amănunțimea disciplinei — să aibă dreptul numai la eroarea emendabilă! Căci nimeni nu a creat pînă astăzi în știință adevărul dintr-o singură bucată. După cum în artă Phideas nu a putut desăvîrși statuile lui Jupiter Olimpianul și Minervei, ca și Parthenonul, dintr-o izbitură unică, din daltă și ciocan, în marmora de Paros...

(62) Care putea fi mai cunoscut și folosit în munca folklorică și „folcloristică" actuală. A rămas doar consemnat de filologul *Th. Capidan (Anal. Acad. Rom.,* tom. LVI [1935—36] — ședințe, 197), de slavistul și folkloristul *P. Caraman (Balcania,* VI [1943], 572—76), apoi de istoricul literar *D. Murărașu (Rev. Soc. „Tinerimea Rom.",* LIV [1936], n-rul 5, pag. 199—200; *Conv. lit.,* LXXII [1939], 101; *Ist. lit. rom.,* [2], 414, 441), de folkloristul *P. Iroaie (Il canto popolare istroromeno,* 1940, 13, 71) și de paleograful istoric-literar *Dan Simonescu (Ist. lit. recenzii,* 1936, 20—23; *Conv. lit.,* LXVIII [1935], n-rele 3—5, pag. 268—69). Aceleași opinii sînt exprimate și în *Anuar. Arhiv. Folkl.,* IV (1937),

249; *Cercetări lit.*, III (1939), 327, ca și în publicații laterale etnografiei, folklorului și istoriei literare *(Gîndirea*, XV [1936], n-rul 1, pag. 56; n-rul 2, pag. 93). Chiar cîte o schiță de bibliografie sociologică, muncită de altfel, a consemnat strădania noastră *(Nicolau* [*E. D.*], *Bibliografia satului românesc*, 1942, 35).

(63) Cînd începe ideologic criticismul folkloric la noi, prin *Ov. Densusianu*, culminînd, practic, cu cele două monografii apărute în 1915 — a *Hațegului* și *Antologie dialectală* — ambele anticipate, în 1909, de studiul *Folklorul—cum trebue înțeles*. În 1906, *Densusianu*, alături de colaboratorii săi *I.-A. Candrea* (1907) și *Th. D. Sperantia*, a început publicarea celor două volume remarcabile, *Graiul nostru* (1906—1907, 1908), care rămîn — și vor dăinui cu siguranță — drept prima enciclopedie masivă etnografică, folklorică și dialectală în cultura română.

În felul acesta sperăm că am lămurit și nedumerirea folkloristului *I. Mușlea* asupra anului 1906 în istoria folklorului nostru (v. *Alexici* [*G.*], *Texte din literatura poporană română*, II, București, 1966, II nota 36. Volumul acesta, de mult necesar, este un instrument prețios de lucru bibliografic, publicat de *I. Mușlea*, cu studiu, note și glosar).

(64) Aceasta, la *început*, adică în secolul al XIX-lea întreg: èra folklorică a lui *Alecsandri*, *Jarnik-Bîrseanu*, *G. Dem. Teodorescu;* apoi și în primele trei decenii ale secolului acestuia contrastant: romantism energic, alături de pozitivismul folkloric redus la cîteva cazuri prea izolate.

(65) Ca *É. Picot* (1889), *G. Alexici* (1899), *Pericle Papahagi* (1900). Apoi în secolul în curs: *Al. Țiplea* (1906), *I.-A. Candrea* (1907), *V. Vîrcol* (1910), *Iosif Popovici* (1909, 1911), *G. Weigand* (1910), parțial *G. Giuglea* și *I. Vîlsan* (1913), la care se poate alătura și sîrguinciosul *M. Canianu* (1888), izolatul din vremea recrudescenței folklorice.

(66) Mentorul curentului monografic pozitivist în folklorul român rămîne *Ovid Densusianu* (1906—7, 1908, 1910, 1915, 1920), urmîndu-i *I.-A. Candrea* (1907), *Th. D. Sperantia* (1906—1908), *V. Vîrcol* (1910). Monografist izolat se vede *Al. Țiplea* (1906);

deci fără filiație spre curentul *Densusianu*, ci mai degrabă orientat către *G. Alexici*.

(67) *Tache Papahagi* (1925), *M. Gregorian* (1937), *D. Șandru-F. Brînzeu* (1931), *A. Istrătescu* (1927), *I. I. Stoian* (1927), *Al. Vasiliu* (1931), *I. Diaconu* (1926, 1930, 1933, 1934, 1941—43, 1948 etc.), urmați de cercetătorul muzicograf integru care adaugă folklorului poetic — conceput numai în limitele artei literare — și m e l o d i a, adică organicitatea intrinsecă propriu-zisă: este *Const. M. Brăiloiu* (1937), la care mai putem considera pe muzicologul *G. Breazul* și compozitorul *Sabin Drăgoi* (acești doi fiind intermitenți, uneori chiar neo-romantici).

(68) Prin documentarul periodic *Arhiva de folklor* (1932—1945), condus exemplar de *Ion Mușlea*, în jurul căruia s-a strîns, mai cu seamă din Ardeal, o pleiadă de filologi, folkloriști și dialectologi destoinici *(V. Bogrea, Șt. Pașca, Gh. Pavelescu, I. Pătruț, Emil Petrovici, V. Scurtu*, etc.), iar de la Iași folkloristul comparatist *P. Caraman*.

(69) F o l k l o r u l — „pîinea profesorilor" — a exclamat, peste măsură de contrariat, și cu justețe atunci, criticul literar *Șerban Cioculescu (Curent. lit.*, III, n-rul 131).

(70) Oare nu s-a înșelat o culegere întreagă — aceea din 1885, *Jarnik Bîrseanu* — prin elevi care au și „fabricat o parte" din ...„monumentala colecție de poezie populară românească"? (v. procedeul acesta confirmat, și lămurit istorico-literar, de critica folklorică actuală, prin comentariul autorizat al penultimei ediții din controversata culegere, datorită lui *O. Papadima (Iarnik-Bîrseanu, Doine și strigături din Ardeal* [ed. C. Ciuchindel], 1964, pag. XVII—XVII *(v. Addenda)*. Acest nefast procedeu a contagiat generații întregi de așa-denumiți „folcloriști", alegîndu-se cu grămada din profesorime, cînd elevii erau decimați prin vacanțe, ca să „culeagă" p o e z i e p o p u l a r ă, spre gloria publicistică a îndrumătorilor falșificatori... Asemenea aventură folklorică se poate urmări din plin pînă în anul 1933, exploatîndu-se atunci valea Argeșului (v. *Folkl. R.-Sărat*, II, pag. LXXIX, nota 1 „Introducere"). Într-o formă — tot pe-atîta de decadentă —

se practică și astăzi (v. vol. V al colecției, în *repertoriul critic* al folklorului poetic).

(71) Cf. *Ethnos*, II [1-2], pag. 379 (v. *Diaconu, Orientări etnografice*, I, Focșani, 1948).

(72) Creația aceasta — tot anonimă, dar „citadină", adică plăsmuită la oraș — a fost denumită„ creație cvasi-folclorică" de *O. Papadima (Jarnik-Bîrseanu*, ed. 1964, pag. XXIV „Introducere"). Despre o „elegie cuasi poporană", înainte de 1832 (publicată în *Albina Pindului*, 1868, 90), amintise *Hasdeu*, în 1886 *(Magnum Etym.*, 1101).

Vladimir Streinu a vorbit recent de „metrica simplicisimă a distihurilor cvasi populare" din poezia lui *Lucian Blaga (Versificația modernă*, 1966, 255). Iar un polemist al „poesiei noastre poporane" vorbise, prin 1903, despre „cîntecele de lume" ale lăutarilor din București; sau de „cîntecul poporan de artă modernă" *(Duțescu-Duțu* [*T.*], *Considerațiuni critice asupra poesiei noastre poporane. Doine*, București, 1903, 55, 66). Cu trei ani mai înainte și *Tocilescu* vociferase împotriva „producțiunilor" culese de la „lăutarii țigani" din „mahalalele orașelor", „înecate de noroaie", sfătuind pe c u l e g ă t o r i ca să nu *ia* „producția literară artificială" „drept un cîntec poporan", fiindcă e influențată de „romanța banală a mahalalelor din orașe și tîrguri", *(Material. folkl.*, I [1], pag. VI, VIII, XXX, XXXII, XLIII).

(73) *I. Pop-Reteganul*, 1884, 1891, 1921. Iată și alte denumiri-titluri, de asemenea inexpresive și sunătoare pentru cititorul comun, folosite generos în ultimii cincizeci de ani, cînd se știe că s-a publicat bibliografia efemeridă a folklorului poetic român: „Flori de zăpadă" *(A. Mihăescu*, 1898), „Floricele din Bănat" *(N. Jugănaru*, 1905), „Verde și iar verde" *(C. Ș. Făgețel*, 1909), „A fost odată..." *(I. E. Torouțiu*, 1912), „Flori de sînge" *(A. Esca-I. I. Șchiopul*, 1915), „Lăcrămioare" *(E. Dobrotă*, 1917), „Dorul inimii" *(I. Vărșăndan*, 1923), „Scînteuțe" *(S. Rusu*, 1924), „Dor și jale" *(Seb. Bornemisa*, 1926), „Dorul inimii" (anonim, 1929), „Dor și jale din robie" *(D. Balaur*, 1929), „Floricele din jurul..." *(Gh. Cernea*, 1929), „Ciripituri poporale" *(Gh.*

Haiducu, 1929), „Flori înrourate" *(H. Teculescu*, 1929), „Inimă și dor" *(I. Neda*, 1929), „Flori de pe cîmpie" *(T. Podariu*, 1929), „Dor de pe Tîrnave" *(El. Rîșniță*, 1936), „Foaie verde dor și jale" *(O. Lupu-Morariu*, 1944).

(74) Iată divulgarea categorică în folklorul poetic al secolului trecut: „Schimbări... acolo unde se putea observa că transcrierea este greșită și în pasajele ce nu se obicinuiesc a se pune pe hîrtie" (v. prefața lui *A. Bîrseanu*, din 1885, la ediția primă a culegerii amintite — fapt avut în vedere și de comentariul extins al lui *Papadima, l.c.*, XXII „Prefața").

Trebuie stabilită însă o distincție: una e falșificarea *integrală* a unui text popular — cînd s-a și mers pînă la plăsmuirea de motive întregi, după norma romantică (este cazul lui *Alecsandri*, cu baladele *Dragoș*, *Constantin Brîncovanul* etc.); și altceva e anume modificare formală, cînd se înlătură într-un vers — ori în mai multe — vreo expresie abjectă, în care scatologia abundă (ca în *Materialuri folkloristice!*). În fața acestui caz — ceva mai puțin împovărat în lumina cerințelor metodologice actuale — e bine să se știe că folklorul general a stat și el evaziv: ce rămîne de făcut cu motivele populare inestetice prin profundul lor prozaism, dar și imorale prin conținutul vulgar? Un folklorist canadian, care a întîlnit „variante lascive" ale unor „cuplete obscene" (erau cîntate nu în Canada, ci în Franța), a socotit că s-ar putea face asupră-le „un travail d'expurgation", spre a le *degaja* „de toute immoralité" *(Gagnon* [*Ernest*], *Chansons populaires de Canada*, Montréal, 1930 [„Beauchemin"], 15).

Însă acest procedeu e neștiințific! Poziția dreaptă e numai următoarea: întrucît asemenea hibridism poetic nu documentează de loc creația folklorică trainică și sănătoasă în viziunea ei poetică (singura expresie vie a etnicității native, ori evoluate, a unui popor), el trebuiește întotdeauna ocolit, ori numai cules *ad proprium usum* (adică în mapa personală a omului de studiu), ca exemplu de patologie folklorică. Nu pot fi publicate astfel de *membra disiecta*

respingătoare, așa cum a procedat arheologul *Tocilescu:* asemenea procedeu secătuiește bugetul statului cultural, apoi infectează sufletul național! (v. *Materialuri folkloristice,* I, 313, 959, 962, 964, 972, 1 000, 1016, 1018: sînt cele opt înfiorătoare obscenități populare în versuri, cunoscute pînă astăzi, în toată istoria folklorului nostru poetic!).

(75) În articolul *N. Iorga și literatura populară,* scris de altfel prea eseistic; iar ca stil, inexpresiv (în *Viața românească,* XVIII (1965), n-rul 12, 75—82 ; cf. 76).

Procedeul omiterii în materialul documentar aflat de alții (de obicei prin expresia „și alții"), a fost folosit de acest recuzator al bibliografiei folklorice muncite, în 1947 *(Cercetări folklorice,* I [1947], 168—72), reluîndu-l, recent, cu același *spiritus pharisiens (Alecsandri, Poezii pop. ale Românilor,* I, 1965 [„Editura pt. Lit."], 78, 84). Așa e istoria culturală — se repetă: în august 1799, căpitanul de artilerie Boussard descoperi în nămolurile de la Damietta celebra piatră hieroglifică, pe care Champollion a ridicat-o ca piatră de hotar în egiptologie...

(76) „Tezaurul Țapu-Tocilescu" — cum i-a spus acestei culegeri slăbănoage *N. Iorga,* cu profundă revoltă, în 1900, scriind celebrul său pamflet *Scrisoare către d-l Ministru Haret;* ori „această nenorocită culegere folkloristică", „fabricate de lăutar", „umplutură supărătoare", „îmbîcsită de necurățenii" *(Dutescu-Dutu, Considerații crit.,* 40, 129, 133, 146); sau opinia folkloristului onorabil *Artur Gorovei,* din 1931: „În acest volum (fiind vorba tot de *Materialuri folkloristice,* I, 543—695, 1135—1162, 1507—1614) sînt multe descîntece publicate fără nici un sistem și cu foarte multe greșeli" *(Descîntecele Românilor,* București, 1931, 205) — se vede în continuare preamărit, ba și folosit unanim, apoi mereu pus alături de a doua uriașă compilație romantică, încă neînvinsă (socotită ca „lucrare monumentală" pînă în ultimii ani; *Bălan* [*I. Dodu*], *Valori literare,* 1966, 260, 261), aceea a lui *G. Dem. Teodorescu, Poesii populare române,* 1885 („...lucrări mari cum sunt cele [?] ale lui *G. Dem. Teodorescu* și ale lui *Gr. Tocilescu*" — v. *Beniuc*

[*M.*], *Despre poezie*, 1953, 7; „...cîteva culegeri fundamentale... cele ale lui *V. Alecsandri, G. Dem. Teodorescu* și *Gr. Tocilescu*" — *Ciobanu* [*V.*], *T. Pamfile*, în „Studii-cercetări ist. lit.-folcl.", V (1956), n-rele 1—2, 92); „colecția lui *G. Dem. Teodorescu* e o vastă și complexă sinteză a întregului folclor versificat din Țara Românească..." (*O. Papadima*, în *Iarnik-Bîrseanu* [ed. Ciuchindel], pag. V „Prefață"); „... pe linia marii tradiții a culegerilor fundamentale ale lui *V. Alecsandri* și *G. Dem. Teodorescu*" (*O. Papadima, Cu cît cînt, atîta sînt*, 1963, pag. XXXIV „Introducere"); „În acest an [1885] apar cele mai valoroase culegeri de poezie populară română, după cea a lui *Alecsandri: Poezii populare române*, de *G. Dem. Teodorescu* și *Doine și strigături din Ardeal*, de *Ioan Urban Jarnik* și *Andrei Bîrseanu*" — este opinia aceluiași doctrinar folkloric distins, *Papadima* (*I. U. Jarnik* și *A. Bîrseanu, Doine și strigături*... [ed. Ciuchindel], pag. V „Prefață"); „Bogăția materialului cules... metoda științifică de culegere și publicare a textelor fac din volumul de *Poezii populare*... una din cele mai valoroase colecții de folclor românesc din sec. al XIX-lea" (v. ediția *Poezii populare*, îngrijită și prefațată de *Al. Bistrițeanu*, București, 1957, 13, 14); „Însuși *G. Dem. Teodorescu*, autorul celei de-a doua colecții de seamă de poezii populare ale românilor..."; „*G. Dem. Teodorescu*, autorul celei de-a doua mari colecții (1885)..." (*Alecsandri, Poezii pop.*, 1965, 24, 77), cînd se consacră și culegerea hibridă — așa cum se vede — școlărește alcătuită, a lui *Jarnik-Bîrseanu* („...culegerea publicată de *Jarnik* și *Bîrseanu* reprezintă poate cea mai șlefuită sinteză a liricii populare din Transilvania"; „teme poetice de largă circulație în folclorul românesc și-au găsit în textele date la iveală de colecția *Jarnik-Bîrseanu* maxima lor șlefuire artistică"; „...*Jarnik*... alcătuitorul unei monumentale colecții de poezie populară românească"; „...deosebita frumusețe, prin șlefuire a atîtora dintre mărgăritarele acestei adevărate antologii de lirică populară" — *ibid.*, pag. V, VII, XV, XXVIII). Asemenea calificări superlative se pot găsi — cu rezerva noastră modestă — în paginile

introductive, scrise cu pregnanță stilistică și documentare bibliografică justă într-atîtea privințe, ale celei dintîi antologii critice mai extinse (după a lui *Ov. Densusianu*, 1920) a întregului nostru lirism popular. *Da*, dar în condiția cînd se uită monografia lui *Ov. Densusianu*, din 1915 (Hațegul), și se tăinuiește ce-au realizat — poate că puțin mai în afară de ș l e f u i t u r ă — germanistul *S. C.Mîndrescu* (1892) și *I. Bibicescu* (1893), excluzîndu-se — fără nici o ezitare din punctul nostru de vedere — tot ce-a publicat „harnicul *Gh. Cernea* (1929—1932)" (v. *ibid.*, pag. XXXIII „Introducere") care — noi avem convingerea nestrămutată — a combinat, adăugat formal, și chiar inventat, în 1929, ori altă dată, „Floricelele din jurul Cohalmului" etc.

Pare curios cum enorma adunătură, așa de vădit înșeilată, și de adînc remaniată, a lui *G. Dem. Teodorescu*, a fost socotită ca o stea polară chiar și pentru publiciștii noștri de siluetă academică; ori și pentru cei de-a valma, de acum patru decenii, într-un ton hagiografic suveran: „Răposatul *G. Dem. Teodorescu*, care a lăsat una dintre cele mai bogate și mai bune culegeri de poezii poporale" *(Ionescu-Sachelarie* [*D.*], *Studii din poezia noastră poporală.* I. Elemente geografice, București, 1913, 7); „cea mai importantă colecție", după a lui *Alecsandri (Teculescu* [*H.*], *Pe Mureș și pe Tîrnave*, 1929, 15); „cea mai mare colecțiune de poezii populare române" *(Haneș* [*P. V.*], *Hist. litt. roum.*, 1934, 175); „mare și prețios monument... uriașa lucrare a lui G. Dem. Teodorescu" *(Rădulescu-Codin* [*C.*], *Comorile popor.*, 1930, 159). Pînă și inițiatorul monografiei „sociologice" (aceea a Nerejului-Vrancea, din 1939!) a socotit-o drept „neîntrecută", ademenit fără îndoială de mirajul secolului mistificator, pe lîngă că era în afară de documentarea etnografică cerută în sociologie unei perspective folklorice cu adevărat critică *(Gusti* [*D.*], *Sociologia militans*, I, 59).

În frenezia unei asemenea consacrări prin imitație, fără să se fi urmărit comparat concepția vremii lui *G. Dem. Teodorescu*, apoi analitic metoda lui de lucru (aceasta a făcut-o, dar în treacăt, *Th. D. Sperantia*, în 1904, cînd a bănuit că materialul cules de la Șolcan nu era stabil în memorie,

ci numai debitat mecanic, pe schemele epicii populare tradiționale, de către un uriaș „improvizator de profesie" și compilator oral, aproape de tipul aedic antic. Prin urmare, *G. Dem. Teodorescu* a publicat, în acest caz al lăutarului așa-zis prodigios, un fățiș material „nepopular"; *Introd. lit. popular. rom.*, 22—23. A subscris la asemenea opinie, în atmosfera culturală a vremii aceleia din preajma lui *Ovid Densusianu*, și istoricul literar *P. V. Haneș:* „...sînt prețioase pag. 20—9 din carte, unde se analizează unele versuri și expresiuni din poezii populare și se probează că sînt pure invențiuni ale lăutarului, sau ale celui de la care s-au cules poeziile"; *Viața nouă*, I, 46—7) — numai *N. Iorga* a rămas ca un glas stingher, în 1929, prin opoziția rarei sale intuiții privind istoria culturii românești din secolul al XIX-lea, cînd a spus următoarele: „reproducerile parțiale din lăutarii țigani, de prin cafenelele brăilene, ale lui *G. Dem. Theodorescu" (Ist. lit. românești* — sinteză, București, 1929, 196). Curioasă apare ortografierea numelui „Theodorescu", cînd în alte scrieri istoricul folosește onomasticul curent în publicistică; v. *Ist. lit. rom. contemp.*, I, 1934, 10 *(„G. Dem. Teodorescu,* adunătorul poesiei populare"), 25 (aici *„Gh. Dem. Teodorescu"), 81 („G. Dem. Teodorescu"),* 90 (iarăși *„Gh. Dem. Teodorescu"*, „sau *Teodorescu «Ghedem»); Ist. Rom.*, X, 1939, 254 („cercetătorul literar *Gh. Dem. Teodorescu").*

Asemenea necesitate strictă de a se folosi pînă la urmă numai „culegeri întocmite pe baze științifice riguroase" o recomandă — dar cu anume rezervă bibliografică (!) — și *M. Pop*, denunțînd, evaziv, „culegerile vechi mai nesigure". Sîntem îndrituiți să-l invităm a ne arăta mai analitic cele două categorii: culegeri „vechi mai nesigure" și „culegeri întocmite pe baze științifice riguroase" (v. *Studii de poetică și stilistică*, București, 1966, 42). Fiindcă vechea sa clasificare, cea de peste un deceniu (v. *Rev. folcl.*, I [1956], n-rele 1—2, pag. 12, 13, 27, 31), e într-un grav dezacord metodologic cu atitudinea sa la ordinea zilei, cînd pe unele „colecții... pe baze științifice riguroase" le lasă acum înglobate în infinitul *etc.!*

(77) *Folkl. R.-Sărat,* I, pag. LXIV—LXXI „Introducere". Atunci s-a strecurat o eroare cronologică gravă (pag. LXIV), pe care nu a înlăturat-o nici documentarea temeinică a filologului *Th. Capidan,* dintr-un referat academic, în 1936 *(Anal. Acad. Rom.,* tom. LVI — ședințe 1935—36, pag. 196—7). Facem aici rectificarea cuvenită tiparului nostru provincial de-acum 34 de ani: anul 1900, și nu 1910. O făcusem în chip expres, în 1948, într-un studiu extras („Aspecte și direcții în folklorul românesc"), pe care l-a nimicit o împrejurare covîrșitoare din viața mea, anii 1952—54.

(77 a) „Epopeea celtică" ar fi compusă de *„bardd"*-ul (= vocabula *filé,* în irlandeză) *Oisin,* mistificat — după ultimele studii celtizante comparatiste — de *Macpherson* prin „faimosul *Ossian*" (v. *Czarnowski* [*S.*], *Le culte des héros et ses conditions sociales,* Paris, 1919 [„F. Alcan"], 283 nota 3).

(78) *Slawejkoff (Pentscho), Bulgarische Volkslieder,* Leipzig, 1919 („Bulgarische Bibliothek"-Bd. IX), 15.

Colecția mistificată „Veda Slovena" a fost imprimată la Belgrad și Petersburg, în 1874, 1881. *George Adam,* traducătorul materialului folkloric cules de *Slawejkoff* (sub patronajul filologului german *Gustav Weigand,* fost filoromân pînă în 1916, iar din 1919 filobulgar), se miră de ce înseamnă riscurile șovinismului în cultură: „Es gibt bulgarische Patrioten, welche auch heute noch an die Authentizität dieser Volkslieder glauben". Despre „sîrbul *Verković*", care „adulmeca pe Orfeu în cîntece bulgărești", vorbise cu ironie reținută, în 1895, *Lazăr Șăineanu (Ist. filolog. rom.* [2], 272).

O asemenea plastografie folklorică mai săvîrșise în Boemia, în același secol de mistificări, *Václav Hanka.*

(79) Ca și plăsmuitor de balade populare (de pildă, *Dragoș),* a cărei întreagă compunere — realizată în *ton popular* consecvent timpului său — o recunoaște fățiș: „Această baladă, deși *compusă* de mine în stilul cînticelor bătrînești, am găsit de cuviință a o cuprinde în colecția poesiilor poporale..." (v. *Poesii populare ale Românilor* adunate și întocmite de..., București, MDCCCLXVI,

„Tipografia lucrătorilor asociați", 166, „Note"). Desigur că și prin asemenea concesii făcute timpului său *Alecsandri* era acceptat de concepția folklorică de-atunci mai cu seamă în Franța, unde el avea legături culturale întinse. Așa se explică de ce manualul de teorie folklorică, la modă în Franța prin 1885 — acela al contelui *De Puymaigre* — făcînd un tur de orizont asupra folklorului romanic, așază pe *Alecsandri* alături de „cavalerul" *C. Nigra, G. Pitré, Angelo De Gubernatis, A. d'Ancona, D. Comparetti, G. Ferrari, G. Tigri* și chiar *N. Tommaseo* (dintre italieni), *Max Buchon, Damase Arbaud, P. Tarbé* (dintre francezi), *Milà y Fontanals, Machado y Alvarez, Almeida Garret* (dintre iberici) — neuitînd pe falșificatorii faimoși: *„Mac-Pherson"* și *De la Villemarqué*. Iar cînd vine vorba de folklorul vecinilor noștri, *Puymaigre* îl pune pe *Alecsandri* alături de vestita traducătoare de vers popular sîrbesc, după *Karadžić, Talvj;* „La Servie, la Roumanie, l'Albanie ne sont pas restées en retard dans cet élan [publicarea colecțiilor și studiilor folklorice]... On connait les travaux d'*Alexandri*, de *Camarda* et du baron d'*Avril...*" *(Puymaigre, Folk-lore,* Paris, 1885 [„É. Perrin"), 7].

Aderența organică a lui *Alecsandri* la geniul popular românesc este, în sfîrșit acum, prezentată — luminos, și prin critică evocativă cumpănită — de istoricul literar *G. C. Nicolescu*, în două scrieri succesive *(Viața lui Vasile Alecsandri,* 1962, 62, 193—94, 214, 245—46, 403, 412, 430—31 etc.; *Alecsandri, Opere,* I, *Poezii,* 1965, 6—10), care pot fi considerate muncă sistematică trainică, și plină de nădejde, în ultimele două decenii ale scrisului cultural românesc. Ediția critică *Alecsandri* (vol. I apărut în 1965) trebuie considerată chiar după monumentala *Eminescu* a lui *Perpessicius*, apoi ediția *A. Macedonski (T. Vianu)* și *I. L. Caragiale (P. Zarifopol, Ș. Cioculescu, Al. Rosetti)*. Am sugera oricui să aprofundeze investigația sa istorico-literară în direcția comparatistă folklorică, pentru a se vedea că *Alecsandri* folkloristul s-a mișcat — în deosebita lui conlucrare folklorică prin romantismul european general — poate

că în ambianța romantică italiană a lui *N. Tommaseo, A. De Gubernatis, G. Tigri, C. Nigra*, în primul rînd, după contactul prim, parizian, cel cu valul folkloric romantic francez: *De la Villemarqué* etc.

În orice caz se vede incomparabilă munca sistematică a lui *G. C. Nicolescu* cu monografia inaccesibilă echilibrului intelectual normal—care trebuie să păstreze o cumpănă impecabilă între valorile culturale etnice și cele universale — o monografie discutabilă judecată sub aspectul biografic: aceea a lui *G. Călinescu*, în care activitatea măreață a lui *Alecsandri* (vorbim în primul rînd de epocala-i apariție folklorică prin romantismul vremii lui) dispare desăvîrșit sub povara imensă a mărunțișului bibliografic cras (v. *Vasile Alecsandri*, București, 1965, 9, 10, 12, 18, 22, 23, 24—25, 31, 33—34, 35 etc). Cu asemenea monografie ne aflăm sub nivelul strict literar occidental (acele răsunătoare biografii „romanțate", din cunoscutul ciclu „le roman des grands existences", inaugurat la Paris, în 1923, de către scriitorul *René Benjamin*, prin mult citita, pe atunci, „Vieața prodigioasă a lui *H. de Balzac*", care a determinat o modă literară vastă, ilustrată la noi îndeosebi de *Cezar Petrescu: Eminescu)*; și mai mult chiar sub nivelul bibliografic al unei scrieri de asemenea biografică, dar evocativă pînă la adorația mistică a patrologiei: *N. Petrașcu, V. Alecsandri* (ed. a II-a); ba încă și sub nevinovata evocare, fără stil și gramatică, a lui *N. Zaharia*, din 1919.

(80) *Canianu (M.), Poezii populare. Doine*, pag. XII. Dar despre „*Miron Pompiliu, Burada, Iarnic-Bîrseanu* și *Teodorescu*" credea, firește în mod eronat, că au publicat „fără nici o schimbare, fără adaus, sau restricțiune" (pag. XIII). Moderarea încercată de un biograf și exeget recent, cercetător inimos al lui *I. Pop-Reteganul*, în privința toleranței corectărilor profunde și alterărilor latinizante din materialul folkloric provenit de la *At. M. Marienescu*, rămîne de circumstanță pentru cunoscătorul istoriei folklorului român *(Popescu* [*I. A.*], *Ion Pop-Reteganul*, 1965, 99—103). Se cunoaște astăzi în amănunțime mecanismul „prelucrării" acestui

„folklorist de birou" care abia după șapte ani de la publicarea primului său volum de balade a auzit pe un informator prestigios, M. Giuca, „cîntînd balade populare". Încolo, cincizeci de colaboratori i-au furnizat „maldărul de material folcloric", în care el a introdus profund vicioasele alterări cu lexic latinist („aratru", „belu", „brav", „fetișoare sabinoase", „gen", „rege", „regișor", „roze", „sigil", „spirit" (v. studiul minuțios — model de monografie critică asupra unui folklorist de mare clasă romantică — datorit lui *O. Bîrlea, Atanase Marienescu*, Timișoara, 1963 — extras. *Anal. Univ. Timișoara*, seria științe filol., I [1963], 23, 29, 30, 32, 37—42, 43; cf. *Șăineanu, Ist. filolog, rom.*[2] 272).

Meritul „lucrării" („oricum, o însemnată lucrare"!) — așezată într-o privință cu pietate în panteonul folklorului romantic românesc, de *N. Iorga*, în 1909 — ar sta abia într-o valorificare cronologică: „...fiind cea dintăi carte de literatură p o p o r a l ă *(sic!)*, fie și oricît de mult schimbată, îmbunătățită și adăugită, care apare peste munți". Însă generosul valorificator își dădea seama de vina mare a celui consacrat: controversatul „care prelucră și el, după gustul ce putea să aibă, p o e s i i p o p o r a l e, pe care le publică în volumașul de *Colinde* din 1861 și cele de *Balade* din 1859 și 1862" *(Ist. lit. românești*, III, 1909, 338).

Dacă se explică lesne criticismul actual negativ — din 1934 aproape continuu pînă astăzi (v. și *Folkl. R.-Sărat*, II, pag. XXX) — în privința acestui prea generos r e m a n i a t o r, de pildă prin *I. C. Chițimia* (v. studiul *B.-P. Hasdeu și problemele de folklor*, în „Studii-cercetări ist. lit.-folcl.", I [1952,] n-rele 1—4, pag. 172—73), prin *Perpessicius (Mențiuni istoriograf. lit.-folcl. [1948—1956]*, 368: „...sau despre o lucrare, nu mai puțin singulară, a lui *At. M. Marienescu*"), ca și prin comentariul folkloric evaziv, și insuficient informat comparatist, al unui editor remaniabil al lui *Alecsandri* (v. *Poezii* [sic!] *populare ale Românilor*, I, 1965 [„Edit. pt. Lit."], 26—27, 76), rămîne încă un semn de întrebare apostila violentă a lui *Alecsandri* însuși, în 1885, la Academie: p o e z i i l e culese de *Marienescu*

sînt „desfigurate"; iar toată colecția, „o lucrare de fantezie", în care din 95 de balade despre Novac restauratorul *Marienescu* a făcut 23 „balade de sine stătătoare" (v. *Bîrlea, l. c.*, 43).

În același timp se adăuga și opoziția filologilor: *M. Gaster*, în 1883 („Această colecțiune, pe lîngă marele ei merite are însă defectul *schimbărilor tendențioase*, cari s-au făcut cu scopul de a arăta că în aceste colinde s-au păstrat pomeniri romane și chiar din timpurile cînd s-a zidit Roma, căci culegătorul a căutat și a găsit *fetele Sabine* în colindele române" — *Lit. populară română*, 473), și *L. Șăineanu* („Primul culegător de poesii populare din Ardeal, dr. *At. Marian Marienescu*, nemulțumit cu rolul de culegător, recurse la o serie de îndreptări [„poesii... culese și corese"], cari alterau esența însăși a poesiei populare..."), cînd *Marienescu* era așezat de-a dreptul lîngă amintitul fabricator de mitologie bulgărească, *Verković (Ist. filol. rom.* [2]., 272).

Amintind și pe *Hasdeu*, care a tratat cazul acesta cu toleranță, probabil că prin optica patriotismului cultural din Academie (v. relatările lui *I. C. Chițimia*, în *Studii-cercetări ist. lit.-folcl.*, I, n-rele 1—4, pag. 190), *Marienescu* a întîmpinat pamfletul corosiv al lui *Aron Densusianu*, odată scoborît la invectiva satirei vulgare *(Aventuri literare*, București, 1881, 18—19, 20, 23, 42, 43, 45, 47 etc. A fost republicat în *Cercetări literare*, I, II, Iași, 1883 [?], 166—218); cf. *Cercetări literare*, 1887, 59—81).

Iar *Ovid Densusianu* i-a surprins prospectorului latinizant false explicații lexicale *(Grai și suflet*, VI [1-2], 127 nota 3).

(81) Felurimea ei confuză — cînd continuă, cînd discontinuă — va putea fi urmărită în vol. V al colecției de față, care va cuprinde o examinare bibliografică critică a tuturor tipăriturilor cu material poetic popular, de la origini pînă în anul imprimării volumului acestuia analitic.

(82) Inaugurată în 1908, cu monografia fostului meu profesor de latină, la liceul din Focșani, *Pompiliu Pîrvescu, Hora din Cartal* (Academia Română, „Din viața poporului român" — Culegeri și studii, I).

Acest folklorist de baricadă academică — aproape în prelungirea romantismului folkloric, chiar în cei doi ani cînd *Ovid Densusianu* consolida disciplina — era cunoscător bun de teren etnografic natal, pe care l-a prezentat cu însufleţire, coborînd în ştiinţă din austeritatea lui didactică. Ar fi fost şi un prozator modest după o însemnare a lui *N. Iorga (Ist. lit. rom. contemp.*, II, 1934, 257).

(83) *Grai. Haţeg*, pag. VIII.

(84) După nesfîrşita publicaţie colectivă, în cele trei volume imense ale *Materialurilor folkloristice* (abis folcloristic de epocă!), a putut apărea al doilea colos folcloristic: *Tăzlăuanu (Gh. I.), Comoara Neamului*, vol. I—X, Bucureşti, 1943, prezentat ditirambic de către prozatorul academician *I. Al. Brătescu-Voineşti*. Curios cum această serie masivă, desăvîrşit romantică în intima ei alcătuire, a rămas cu totul izolată, chiar în lumea scrisului ziaristic.

(85) Faptul a fost cu totul trecător, în 1935, cînd filologul *Th. Capidan* a indicat unui premiu academic „de Stat" vol. *Folklor. R.-Sărat*, II.

(86) Primele însemnări de folklor poetic le-am făcut în iarna anului 1916, cînd culegeam nişte descîntece de la bunica dinspre tata — ele iau loc în colecţia de faţă (v. text. DCCCXLIX nota explicativă etc.).

(87) Pînă în anul 1930 — cînd se încheie ancheta din Vrancea, pentru stabilirea circulaţiei poemului *Miorița* îndeosebi, cuprins în vol. I, imprimat tot atunci — numărul informatorilor fusese 1603 (v. *Milcovia*, I [1] [1930], 81).

(88) Punctul acesta de vedere a fost înţeles insuficient chiar de un autor variat în scris, ca *Al. Dima (Concept. artă popul.*, 1939, 127). S-a aflat însă desăvîrşit neînţeles de un prea tînăr publicist, dornic să scrie ceva (şi de aceea scrie mereu eseistic, şi confuz), deplin lipsit de informaţia bibliografică comparată, pe lîngă că e strein cu desăvîrşire şi de experienţa terenului etnografic (v. *Rev. folcl.*, IV, n-rele 1—2, pag. 25—44; cf. *ibid.*, III [1958], n-rul 4, pag. 29—44; V[1960], n-rele 1—2, pag. 138—39; n-rele 3—4, pag. 11—32; *Limbă-lit.*, VII [1963], 285—91); *Ateneu*, III, n-rul 7(24) etc.

Pentru noi ipotezele, teoriile, explicațiile își pot avea cuvîntul durabil numai după ce s-a adunat materialul documentar necesar discuțiilor de perspectivă. Dar și el să fie strîns în mod select, cu fidelitate scrupuloasă! Și numai prin cineva cu o metodă de lucru (la începutul activității teoretice — care să vină după cea de teren! — măcar supravegheată, dacă nu pe deplin pozitivă), știindu-se că erudiția critică rămîne un păcat numai pentru ambițios, șovin, detractor. Procedeul contrar duce la verbalismul pompos inutil științei! Noi nu admitem teoreticieni de *folklor* (folcloristică?) înainte ca ei să fi mers pe terenul etnografic măcar un sfert de secol! Asemenea „travail de cabinet" — care enerva pe folkloristul belgian *Albert Marinus* (v. *l'Observation directe dans le folklore*, Bruxelles, 1935, 8) — abundă din păcate în grăbita bibliografie „folcloristică" de la noi, din ultimele două decenii. Așadar, *înapoi la monografie!!*

(89) *Gavley-Kurtz, Methods and materials of literary criticism*, Boston, 1920, 135 (la *Croce* [*B.*], *Poesia poporale e poesia d'arte*, 1933, 53).

(90) *Milcovia*, V—VII (1936), 108, 114, 118.

(91) Aceste cercetări și studii de teren — *Criterii asupra monografiei folklorice*, I, II, III, IV — își așteaptă, redactate, timpul cuvenit editării.

(92) Sintetizăm aici punctul de vedere anterior, invariabil și acum, asupra creației populare, din studiile: *Psihologie și creație populară* (1935), *Poezia populară „de militărie"* (1942), *Orientări etnografice* (1943), *Reflexiuni despre cîntecul și versul popular* (1946). Va fi dezvoltat în scrierile *„Poezia" și „cîntecul" popular*, *Psihologia creației poetice populare* și *Istoria folklorului românesc* (studii comparate, în m-s.).

(93) V. cele scrise de *G. Călinescu*, *Ist. lit. rom.*, I, 1964, 200—3, 207, 211, 214—16 (cît și în unele foiletoane), cînd părerile sînt ale unui impresionist prea exagerat, fără contact de teren, măcar întîmplător, cu vieața folklorică a satului românesc arhaic — ori cel puțin de azi — și fără orientare bibliografică critică.

În altă scriere recentă afli relatări sugestive, însă care se cer consolidate *(Cornea* [*P.*]

De la Alexandrescu la Eminescu, 1966, 109, 274, 379). Iar într-o monografie, tot recentă, de altfel sugestivă, asupra liricii quasi populare a poetului *T. Arghezi*, documentarea — în direcția paralelismului *folklor-poezie de artă literară* — se sprijină mai cu seamă pe materialul nou folkloric, cel cules în plin sincretism al versului popular cu actualitatea noastră literară, pe lîngă că îl vedem cules, mai departe, după metoda învechită a culegerilor neștiințifice. Prin urmare, analiza literară critică suferă de lipsa, în bibliografie, a culegerilor corecte, cuprinzînd material poetic popular din faza vieții satului nostru în limitele etnografiei. Fiindcă numai de trei ori sînt folosite culegeri din clasicismul nostru folkloric, și niciodată din perioada criticismului folkloric. Se adaugă acestui inconvenient serios și inconsistența trimiterilor la colecții: fără paginație riguroasă! Pe lîngă lipsa continuă de exemplificări paralele. vers c u l t-p o p u l a r *(Cesereanu [D.], Arghezi și folclorul*, 1966, 12, 17, 19, 23, 24, 33, 39 etc., 153—54).

(94) V. în special *Reflexiuni cîntec.-vers. popul.*, 102—3, 112—13, 118—19, 120—21, 129, 133—35, 136.

(95) *Morariu (Leca), Pentru cîntecul popular*, Cernăuți, 1933, 51; *Lavignac (Albert)-Laurencie (Lionel de la), Encyclopédie de la musique et Dictionnaire du Conservatoire*, V [2], Paris, 1930 („Delagrave"), 2866, 2867; *Encyclopaedia britannica*, XX, London, 1964, 986, 987.

(96) Într-adevăr, printr-o vitalitate verbală continuă, *Marinus* afirmă: „le folklore est éternel"..., probabil gîndindu-se la neamul său (v. *Le Folklore dans le conformisme social*, Bruxelles,, 1934, 12). Pare crez naiv la un folklorist de renume mondial! Asemenea opinie (calapod ideologic de model profund romantic!) a fost normală în secolul trecut, cînd un colecționar francez spunea la fel, prin 1894: „Mais je le répète, la source de la poésie et de la mélodie rustique n'est pas tarie comme on pouvait le croire, et il est même probable qu'elle ne tarira jamais" (v. *Ch. Beauquier, Chansons populaires recueillies en Franche-Comté*, Paris, 1894 [„E. Lechevalier-E. Leroux"], 8). Însă — ca să rămînem tot

între granițele folklorului romanic — un alt culegător francez (dar conștiincios, și fin observator de teren) rostea următoarele, cu trei ani mai înainte, despre eternitatea... poeziei populare din ținutul Albret (Gascone Landaise): "...dont les poétiques inspirations... sont près de s'éteindre" (v. *Dardy* [*Léopold*], *Anthologie populaire de l'Albret*, Agen, 1891 [„J. Michel-Médan"], pag. XXIV). Și aici, evident, e cazul folklorului *tradițional* (după nomenclatura obișnuită în bibliografia franceză, prin *Sébillot* etc.). Nu privește *inovația folklorică* imediată care încă nu are generalitate prin circulație, ca să capete sigiliul eternității relative... Iar numai peste un deceniu un alt folklorist francez vorbea într-un mod felurit: anunța p e r e n i t a t e a acelei „bătrîne poezii populare" din regiunea Bretagne: „la vieille poésie populaire, que les chansons de cafés-concerts tendent à faire disparaître" (v. *Orain* [*Adolphe*], *Chansons de la Haute-Bretagne*, Paris, 1902 [„J. Maisonneuve"], 4).

Îngrijorarea aceasta a fost generală — dacă nu chiar o panică gravă — în tot folklorul european încă de prin anii 1860—1880. Ea era în legătură cu progresul civilizației, al tehnicii industriale, al transporturilor ferate, al orășănizării satelor: melancolica apostrofă elegiacă a lui *Eminescu:* „Și cum vin cu drum de fier/Toate cîntecele pier", pe care o invoca — mai tîrziu, în 1909 — un cercetător autorizat ca *Iosif Popovici*: „...căci e adevăr că, de cînd trece drumul de fier, toate cîntecele pier" (v. *Poezii pop. rom.*, I, 1909, pag. VI „Introducere"). Cîteva exemple din istoria folklorului român al celuilalt secol să nădăjduim că vor fi sugestive și utile tineretului folklorist actual pentru care scriem acest îndreptar:

Culegerea din 1885, a lui *G. Dem. Teodorescu*, a fost alcătuită în țară (între anii 1864—74, 1877—85) și streinătate (1875—76). Concepută așadar în termenul ei inițial tematic și practic acum o sută și patru ani. Ei bine, iată surprinzătoarea destăinuire a folkloristului de epocă: „Culegerea mea... a fost făcută în e p o c a d e a g o n i e a acestei îndeletniciri [colectarea!], cînd abia cîțiva bătrîni au mai păstrat în memorie șirul nesfîrșit al c î n t ă r i l o r v e c h i m i i, n e s t r i c a t e d e î n n o i r i l e ș i d e p r e f a c e r i l e a c t u a l i -

tăţii" (*Poesii pop. rom.*, 1885, 6). În 1896, *G. Coşbuc* constata şi dînsul: „Mai ales în colinde, în descîntece şi balade poporul stă pe loc", creînd însă „necontenit versuri lirice, doine şi hore" (v. *Rădulescu-Codin, Din Muscel*, I, pag. XIII). În sfîrşit, punctul culminant al secolului trecut: culegerea din 1900, a lui *Gr. Tocilescu*, începută în 1897, în 27 de judeţe, şi realizată pe teren „timp de trei luni aproape, de la 10 Iulie şi pînă la începutul lui Octombrie ale anului 1897". Ea se află în faţa aceleeaşi secătuiri continue a sursei folklorice autentice, năpădită de poezia „pseudo-populară" oraş-tîrg, ori altfel denumită teoretic. *Tocilescu* spune cu prisosinţă în „Precuvîntare": „Căci produsele literaturei poporane scad şi se depreciază pe zi ce trece. O secetă fără seamăn bîntue în spiritul poetic al poporului. De creat el nu mai creiază, parcă fantasia i s-a stins; şi nici de păstrat aşişderea nu păstrează ceea ce i-a rămas din strămoşi." Iar despre natura materialului folkloric circulînd în masa poporului spre sfîrşitul secolului trecut, *Tocilescu* spune: „Se cîntă la ţară, dar cîntece româneşti mai rar... bătrînii cu bărbile albe sînt mai puţini, babele harnice şi gospodine, cari ştiau a cînta şi descînta, a face şi desface, dispar, dacă nu au şi dispărut cu totul. Cîntecele bătrîneşti nicăiri nu se mai cîntă; lăutari ca Petrea Creţea Şolcan, archivul viu şi bogat... nu se mai întîlnesc... Romanţa banală a mahalalelor din-oraşe şi tîrguri, oploşită în „Dorul Inimei" şi în „Amorul" editurelor populare, ţine locul duioasei doine" (*Material. folkl.*, I[1], pag. VI—VII „Precuvîntare").

Desigur că tabloul apare prea întunect : „cîntecele bătrîneşti" s-au mai cîntat şi după 1885, 1897 şi 1900. Fiindcă *Mioriţa* încă e în vieaţă, alături chiar de baladă care a dispărut, evident lucru, în regiunile prea expuse contactului violent cu civilizaţia, cu oraşul, cu streinismul cosmopolit, cu şovinismul istoric etc. Dacă materialul clasic (cel din vremea integrităţii relative a izvorului popular autentic) stă uneori retras chiar în culegeri compromise — „corese", „îndrep-

tate", „întocmite", „ordinate" *(I. Pop-Reteganul)*, „aranjate" (de fapt alterate profund de plastografia folklorică: „*Miorița*... lui *Bumbac*" *G. Cătană*, caz mistificat; v. *Densusianu, Vieața păstorească*... II, 123—25), cu „simple" ori complicate „prefaceri" etc. — el nu s-a stins după anul 1900, ci și-a continuat vieața, unelocuri chiar viguros. Dar numai în regiunile etnografice izolate — ca Vrancea, munții Rodnei (unde vom vedea de îndată cazul unui text păstoresc fruntaș, publicat de *Ov. Densusianu*, în 1920). Numai acolo s-au mai putut găsi mărturii caracteristice ale geniului nostru popular încă creator, apoi și conservator, de folklor autentic românesc. Realitatea aceasta nu se poate înlătura, fiindcă ea e totdeauna prezentă și vie în ce s-a publicat critic, începînd din anii 1906—1908, 1909, 1915, 1920, 1922—23, 1925, 1928, 1930, 1941—43, cel puțin. Faptul împuținării acestui material, prin dispariția lui aproape fulgerătoare în unele locuri istorice (balada în Hațeg și în Moldova de nord), nu se poate totuși nega. A fost constatat pe teren atît de cercetătorii primitivi care s-au perpetuat cu metodele lor de lucru îmbătrînite *(Rădulescu-Codin, G. Tulbure, Tudor Pamfile* chiar etc.), cît și de monografiștii exemplari ai folklorului critic (*Ov. Densusianu, T. Papahagi, N. Georgescu-Tistu, M. Gregorian* etc. Să citățm numai cîteva dovezi care să rămînă concludente, începînd cu categoria culegătorilor neo-romantici:

În 1908, *G. Tulbure* afla în Ardeal „cîntecele din vechime" că „încep a se prăpădi și abia icicolea se mai aude cîte-un fragment din gura vreunui lăutar bătrîn" *(Cîntec. lumea veche, 5)*. În 1909, singurul învățător care a dat foklorului nostru material veridic popular, strîns de el cu modestă precauție dialectală, spune următoarele despre „cîntecele bătrînești" din satul Tătărași în nordul Moldovei: „...trebuesc mîntuite de pieire, cît mai curînd. Pentrucă ceeace creează poporul azi, — vorbesc se înțelege de satul meu — nici pe departe nu aduce cu ce a creat el odată" *(Vasiliu* [*Al.*], *Cîntece, urături și bocete*, pag. VII „Prefață"). În 1913, perseverentul om de teren folkloric și muncitor în tipografie pînă la automatism, dar fără instinctul selectiv în ce-a publicat și-a

scris într-o manieră adesea gazetărească, ori de excesivă popularizare — *Tudor Pamfile* — mărturisește sfătos (în culegerea lui stufoasă și monotonă, în majoritate strînsă în comuna natală Țepu-Tecuci) că sleirea „cîntecului de țară" a intrat în deznodămînt: „Cine nu recunoaște că vremurile de prefacere se năpustesc cu furie, ca un potop, săpînd, dărîmînd și ducînd la vale complexul domeniu al celor ce *sunt* și înlocuindu-l cu cel ce *pare* că trebue să fie!... Cîntecul de țară slăbește și se apropie de moarte" *(Cîntece de țară,* 15 16). Tot în 1913, semnala decadența aceasta folklorică și un cercetător izolat, probabil geograf, care urmărea „elementele geografice în poezia noastră poporală": „Căci de la începutul veacului al XIX-lea poezia aceasta e în continuă decădere" *(Ionescu-Sachelarie* [*D*], *Stud. poezia poporală,* 7). În 1914, un publicist, patronat de generația culturală a lui *A. Bîrseanu,* constata la rîndu-i apusul datinelor și obiceiurilor „poporane" ardelenești: „Așa asistăm la îngroparea obiceiurilor noastre străbune" *(Viciu* [*A.*], *Colinde din Ardeal,* 2). În sfîrșit, iată o dovadă din anul care precede războiul unității noastre naționale, provenind de la monografistul dominant al folclorului român contemporan: în Hațeg „Relativ sărac e genul epic"; „ceea ce arată puțina vitalitate pe care o are poesia epică în această regiune". Și încă o constatare ce înlătura canonul dogmatic al apologiei romantice (poezia noastră populară e incomparabilă pe lume; iar țăranul român, un fetiș etnografic neîntrecut), cînd *Densusianu* spune răspicat: în Hațeg „țăranii nu au un spirit prea conservativ, cel puțin prin multe locuri" *(Grai. folkl. Hațeg,* 1915, 10, 18).

După primul război mondial, risipirea etnografiei și a folklorului român continuă, lucru relevat de atîția monografiști din cele două categorii: în 1927, sărăcia epică în nordul Moldovei era confirmată de-un cercetător din lumea clerului copist al metodei folosită de *S. Fl. Marian (Furtună* [*D.*], *Cîntece bătrînești. Prut.,* 4). Numai peste un an *G. F. Ciaușanu* — un cercetător într-ale folklorului, plecat din lumea profesorilor (om informat în domeniul literaturii clasice greco-romane în legătură cu folklorul romanic; iar acesta comparat cu cel slav, germanic, apoi cu al nostru: dăduse,

în 1914, o lucrare consemnabilă — *Superstițiile poporului român* în asemănare cu ale altor popoare vechi și nouă) — mărturisea, în ton elegiac, dar și satiric: „comoara" sufletului străbun dispare în fața modernismului în avalanșă („Găsindu-mă trăitor în aceste vremuri de maimuțărire — fără alegere — a tot ceea ce este străin, am căutat... să mai scap cîte ceva din nestemata comoară a strămoșilor noștri"; *Ciaușanu* [*G. F.*], *Fira* [*G*], *Popescu* [*C. M.*], *Culegere folkl. jud. Vîlcea*, 1928, 9). Peste un an zelosul învățător (care nu e un vătămător în folklorul român) afla și el că în părțile Mușcelului se pierde patrimoniul folkloric bătrînesc: „Corbenii au o comoară întreagă de cîntece, legende și obiceiuri... și ar fi tare păcat să se piardă și acestea în vălmășagul uitării — așa cum avem durerea să vedem că se tot pierd, pe fiecare zi, în satele pe cari le-ai socoti ca pe cele mai sfinte păstrătoare ale odoarelor trecutului" (*Rădulescu-Codin* [*C.*], *Lit. tradiții-obiceiuri-Corbii-Mușcelului*, 1929, 8).

Scoborîrea aceasta puternică, chiar în zilele noastre, a vieții folklorice arhaice o menționează și folkloriștii critici, în frunte cu *Ovid Densusianu*. Să vedem cîteva cazuri caracteristice și din lumea acestor cercetători de autoritate, pentru care terenul etnografic, folkloric și dialectal rămîne, ca un obiect al naturii, mereu sub observația integră; iar metoda de lucru, ca un procedeu precis, variabil numai în cîmpul observației directe, care nu îngăduie munca diletantă, colectarea accidentală a materialului, amputarea lui felurită, comentariul tendențios (ori fără vederea largă a faptelor), apoi imprimarea de-a valma și de-a surda! Vor urma cîteva cazuri concludente alese din această categorie de autoritate:

Am văzut că mentorul monografiei critice folklorice și dialectale — *Ovid Densusianu* — găsise, în 1915, în Hațeg, balada cu totul împuținată. Peste cinci ani, în antologia sa *Flori alese din cîntecele poporului* (astăzi recunoscută unanim drept clasică; desigur că a doua antologie de poezie populară românească în perspectiva istorică literară după a lui *Alecsandri*, cea din 1866), *Densusianu* constata că *Miorița*, urmărită în

materialul căpătat după publicarea var. *Alecsandri* (1852) pînă în 1920, nu pare antologică. Din care pricină învățatul riguros se gîndise să o înlăture din „culegerea" sa („...toate versiunile ei așa cum s-au publicat după aceea a lui *Alecsandri*... sînt numai ecouri slabe, întunecate, confuse din inspirația minunatului cîntec ciobănesc care a răsunat pe plaiurile noastre"). Întîmplarea a făcut ca în vara aceluiași an, 1920, ilustrul folklorist să audă, în Rodna-Veche, de la un cioban, „Cîntecul mioarei", „și într-o formă care a păstrat ceva din frumusețea primitivă". I s-a părut „superioară tuturor celor tipărite mai în urmă"; încît a pus-o „alături de alte balade, cu toate că nici ea nu are limpezimea, conturul poetic care să ne mulțumească deplin" (pag. XIV). Reținem așadar că „frumusețea primitivă" a folklorului nostru — învederată lui *Densusianu* într-o variantă ardeleană a *Mioriței* — era în scădere, prin 1920, dacă nu chiar în dispariție. Măcar urma splendorii poetice străvechi era valoare indiscutabilă în 1920... Să ne îngăduim o distingere de nuanță stilistică: *Densusianu* se afla mereu într-o cenzură severă a sentimentelor și ideilor lui curente. Se exprima întotdeauna precis, sugestiv și elegant. Cînd nu i se lămurea suficient perspectiva lucrurilor dorite, dînsul își exprima atunci o impresie îndoielnică, dar în mod reținut, fără efuziuni oratorice, ca în stilul elocvent al lui *N. Iorga*. Iată întocmai cazul folklorului viitorimei: fără să fie sceptic, *Densusianu* nu mai credea că poezia populară ar putea fi mai artistică azi decît ce ne-a dat trecutul antologic: „... așa că ne putem aștepta ca și de acum înainte să se mai descopere vre-un mărgăritar al poesiei noastre populare, deși, firește, puțin e de bănuit că se va mai adăuga la ce-am ajuns să cunoaștem pînă acum"... (pag. XIV—XV).

Dintre elevii săi, cel care i-a continuat, cu vigoare și prestigiu, sistemul folkloric — și teoretic, și pe teren — rămîne desigur profesorul *Tache Papahagi*. Iată-l și pe dînsul acceptînd, în 1925, prin relativismul folkloric, ideea că transformările politice și sociale de după primul război mondial introduc modificări adînci în psihologia maselor populare, încît fondul autohton nu se mai între-

vede ușor (ba poate că de loc!) în noua creație folklorică (vom vedea din cuprinsul citatului că dînsul se referă mai ales la folklorul muzical): „Sub imperiul unor prefaceri adînci ca acelea pe cari le-a adus războiul european e firesc lucru ca anumite producțiuni, bunăoară de folklor muzical, să ia cîteodată o astfel de înfățișare, încît cu greu, dacă nu chiar imposibil, am putea desprinde substratul autohton" *(Grai. folkl. Maramureș*, pag. V—VI „Prefață"). În ultima sa lucrare — de proporții monumentale în domeniul românesc al lexicologiei — învățatul lingvist aromân recunoaște neted că etnografia glorioasă a ramurii românești sud-dunărene merge în lichidare — este cazul horei de sat a aromânilor la sărbătorile mari, *cór(lu)*: „Pînă la începutul acestui al 20-lea secol, rar apărea prins în *cor* cîte un bărbat îmbrăcat europenește. Astăzi [anul 1928!], foarte rar apare cîte unul în port național" *(Dicționar. dialect. aromân*, 1963, pag. 1265 planșa XV).

Un alt monografist capabil din școala lui *Ovid Densusianu* (regretul rămîne că dînsul nu a perseverat într-o muncă începută sub auspicii așa de favorabile: autoritatea lui *Densusianu*, în chestii de folklor, la Academia Română!) se întîlnește pe teren, în ținutul Buzăului, anul 1920, cu aceeași dispariție puternică a fondului folkloric arhaic, prin influența în creștere a orașului devastator cu tîrgoveția lui: „De la primii pași am simțit orășenizarea și uniformizarea repede, în obiceiuri, în port, în limbă... pe bărbații mai tineri nu-i mai poți distinge de tîrgoveți" *(Georgescu-Tistu* [*N.*], *Folkl. jud. Buzău*, 1928, 4*)*.

Iar Vrancea? Nu se abate nici acest ținut de la legea inexorabilă a evoluției și disoluției faptelor de cultură populară... În treizeci și opt de ani aproape că și-a lichidat balada — încă în floare în 1930! — păstrîndu-și însă *Miorița*, lîngă care celelalte „cîntiși dim bătrîni" stau în bună parte tocite, atîtea motive lirice inexpresive, aproape înăbușite de „cîntarja" lăutarului (epigonul lui Vasîli Pîrvu-Botiți; *Ținut. Vrancei*, I, text. CXI, CXVII, CXXV, DCCXIX), cel ce-a ascultat romanța de „patifon" și, mai presus, pe confratele lui din mahalaua Focșanilor, de la „jarmaroaśili" din „tîrgu" Odobeștilor și Panciului, de la podgoria din

Jariștea și Faraoane (v. și ce spuneam despre această decadență folklorică a Vrancei, în 1930; *Milcovia*, I[1], 83—86). Și ce rămîne bun (din supraviețuire) și ce e degradat (prin uniformizarea vieții contemporane) merg în folklor spre un viitor pe care observatorul corect nu-l poate întrevedea, ci spune doar numai atîta: prezentul lichidează peste tot folklorul etnografic român!

În fața acestor mărturii unanime (fără replică opusă din vreun ținut etno-istoric!), rămîne cîte un singuratic îndrăzneț (în ultimele patru decenii de teren cercetat pozitiv și de disociații teoretice în folklor și etnografie) care să creadă în infailibila eternitate a folklorului: este cine a scris ceva ce poate califica numai pe-un retor gazetar (ca *Al. Antimireanu, Literatura noastră populară*, în *Floare albastră*, I [1899,] n-rul 22; v. și *Simțul artei la români*, în *Noua rev. rom.*, I [1900], 254—64) — pe-un universitar prea cosmopolit (*Pompiliu Eliade, Versificație și logică*, în *Viața nouă*, II, 217—222) — pe-un glosator informat unilateral în etnografie și folklor, deși era spirit echilibrat și admirabil om de catedră (*C. Damianovici*, care preconiza, acum 62 de ani, să înceteze culegerile de folklor; adică să nu fi mai descoperit *Ovid Densusianu*, în 1920, acea „variantă superioară" a „Cîntecului mioarei"; v. *Flori alese*, 107!! Părerile sale unilaterale — izolate de altfel în discuțiile folklorice din ultimele patru decenii — se găsesc în articolul *Din chipul cum judecăm și culegem literatura populară*, în *Viața nouă*, I, 83—89; v. și *Cîteva constatări cu privire la arta populară*, în *Farul*, I [1912], 5) — însă nu pe-un *realist* în folklor; adică cineva care *scrie* numai după ce aude și vede analitic lucrurile și faptele etnografice, le colectează apoi pozitiv, le ordonează metodic, le descrie minuțios și precis și la urmă le judecă, numai comparativ. Iată ce scria, în 1929, acel singuratic pre-folcloristic trecător: „Deci poezia poporană va fi atîta vreme cît va trăi poporul. Civilizația nu va putea omorî inspirația poporului, ea este un izvor nesecat... Țăranul va cînta mereu..." Sau: „Folklorul nu va dispare niciodată, ci se va modifica... basme, tradiții, legende se vor crea mereu..." (*Teculescu* [*H.*], *Pe Mureș și pe Tîrnave*, 1929, 69—70).

Ca replică monografică obiectivă îi putem întîmpina acestui apologist naiv următoarele spectre poetice ieșite din „inspirația poporului... un izvor nesecat" peste care s-a abătut „civilizația" binecuvîntată de asemenea sectar al romantismului folkloric. Pe cîteva le alegem din materialul cultural publicat de-un mentor gigant, ca *N. Iorga;* ori din folklorul de popularizare cultivat de *Artur Gorovei;* două vin din lumea învățătorilor care au invadat folklorul românesc în cîteva valuri, aproape acoperindu-i fața artei: „Și apoi verde matostat, / Mi-a venit flăcău din sat, / Mic la stat și d e l i c a t / și părinții nu m-au dat..." *(Șezătoarea,* XIV [1905], 142); „Azi plinbîndu-mă pă stradă / mă-ntîlnii c-un grăniceri / tănăr, frumos ca o rază, / s ă n n e b u n ă după el". *(Ibid.,* XIV, 154); „Foaie verde iasomie / dacă vrei să-ți fiu soție / să-ț iei casă cu chirie / vizavì dă primărie." *(Ibid.,* XIV, 168); „Fugi, urîte, de la mine / N-am făcut c o n t r a t cu tine, / Și c o n t r a t să fi făcut, / Am fost beat și n-am știut." *(Floarea darurilor,* I [1907], 250); „Mîndruță de vreme multă / Dorul tău mă p e r s e c u t ă, / De la Ispas mi-se-m p a r e / Te doresc așa de tare" *(Foaia Orăviții,* I [1914], n-rul 7); „—V i z i t i u haiducul meu / Pune caii la c u p e u / Să plimbăm pe Leana mea / Că-i e dor de mamă-sa" *(Rev. Asoc. Învățător. Mehedinți,* IV [1931], n-rele 1—2, pag. 46). Aceste șase enormități literare au apărut, cum se vede, între anii 1905 și 1931 (anul din urmă indică vremea cînd scria *Teculescu).* Patru vin la cinci și șapte ani după ce *Tocilescu* publicase superlativa trivialitate folklorică denunțată de noi, în 1934 *(Folkl. Rîmnic.-Sărat,* II, pag. LIV—LXXI; cf. și XXXVIII—XLVIII). Asemenea produse antipoetice nu pot califica niciodată geniul literaturii noastre populare de azi, după cum nici cele atîtea abateri lirice recente, pe care ne propunem să le cercetăm în curînd fără șovăire.

Hotărîtă vorbă: de la *Albert Marinus* pînă la asemenea zelator fanatic al eternei poezii populare române deslușești scara de scoborîre de la *Mioriță, Alecsandri-Densusianu* spre folklorul... demagogic și de moralizare în genul celui tipărit în 1925 etc.

(Gheorgheasa [P.], Ard-o focul de beție. Culegeri populare. Mănăstirea Neamțu, 1925).

Și ca să extindem puțin informația, vom mai prezenta cazul recent — dar în privința folklorului actual european — în legătură cu starea Careliei Orientale (Finlanda), unde *Lönnrot* a cules, în 1835, din vestitele „rune" ale epopeii finice *Kalewala*, 4 600 de versuri de la acel rapsod fenomenal, cu memorie homerică la vîrsta de 80 de ani: bătrînul Arhippa Perttunen. În 1905 — numai la 70 de ani după renumitul Perttunen! — *Paolo Pavolini* (traducătorul *Kalewalei* în italiană — 1910) găsi epopeea în declin: abia un bătrîn (și tot de 80 de ani ca Perttunen!) încă mai cînta — însă mai disparat — versurile *Kalewalei*... Iar în 1944, un cercetător francez calificat a găsit Finlanda folklorică trecută în istoria contemplativă... (v. *J.-L. Perret, La poésie populaire finoise,* în *Le mois suisse,* VI, n-rul 58, pag. 157—60).

(97) *Goethes Werke,* V, Leipzig („Insel-Verlag"—ediție îngrijită de *Erich Schmidt),* 295. — Iată citatul în traducerea corectă a lui *T. Vianu:*"... ceea ce produce un individ eminent aparține tot naturii și că la toate popoarele mai vechi sau mai noi poetul a rămas totdeauna poet,.." *(Poezie și adevăr,* I, 1955 [„Ed. pt. Lit.-artă"], 449).

(98) Încît teoria sociologică a lui *É. Durkheim:* constrîngerea grupului social asupra oricărui individ integrat în societate, este infirmă aici (v. *Règles de la méthode sociologique* [8], Paris, 1927 [„F. Alcan"], pag. XXII, 6, 15, 19, 55, 125, 153 etc.).

(99) Asemenea *creatori populari* distinși — incomparabili cu mediul lor de conviețuire: masa populară receptoare (ori indiferentă!) în procesul circulației folklorice — e de admis că au fost în orice timp din evoluția istoriei sociale, de vreme ce în plin secol al XIX-lea ei erau notorii în întreaga Europă, ca și în Asia — pentru care dovadă să citățm încă vreo cîteva exemple i l u s t r e, față de cele menționate. Iată pe unii din cuprinsul folklorului slav:

Cîntărețul Miljia, la sîrbi, cunoscut de *Karadžić* chiar către începutul veacului trecut (între anii 1814—15), își amintea versurile numai cînd *cînta;* și putea să le *cînte* numai cînd bea țuică dintr-o sticlă ce-o purta într-un buzunar discret și din

care, în timpul cîntării, mai gusta din cînd în cînd... Iar alt cîntăreț voluminos — Teschan, din Herțegovina — a cîntat, tot lui *Karadžić*, peste o sută de balade eroice, pe care le deprinsese și de la tatăl său Gavrilă Teschan (v. *Talvj, Volkslieder der Serben*, I, Leipzig, 1853[„F. A. Brockhaus"], pag. XXII — XXIII „Vorrede"). Lucrul acesta îl subliniază, ca semnificativ, și *John Meier* (*Wesen und Leben des Volksep os*, Halle a. S., 1909 [„Max Niemeyer"], 52).

În folklorul rusesc: culegătorul *A. Markov* a notat, în veacul trecut, de la analfabeta Agrafiona Kryukova, 60 de cîntece, cuprinzînd la un loc 10.000 de versuri tipărite pe 273 de pagini (v. *Reflexiuni cîntec.-vers. pop.*, 123). Țăranul Trofim Rabinin (a trăit 94 de ani) a cîntat (cînd era în vîrstă de 80 de ani) folkloristului *A. Hilferding* (anul 1871) 15 biline. Orbul bătrîn Romanof avea memoria bilinelor intactă la 90 de ani (*ibid.*, 121—28). Un caz cu o femeie, tot în cîmpul folklorului rusesc: cercetătorul *E. Schmidt* a notat de la dînsa circa 8000 de versuri epice (v. substanțialul studiu al lui *Erich Schmidt*, „Die Anfänge der Literatur und die Literatur der primitiven Völker", în *Die orientalischen Literaturen*[2] — seria *Die Kultur der Gegenwart*, Leipzig-Berlin, 1925 [„B. G. Teubner"], 1—26, în special 22—23). Iar „memoria miraculoasă" a guslarilor sîrbi (Ilija Jukić, Milovan, Ljuboje Milovanović) e încă admirată de etnografi și folkloriști renumiți, ca *Friederich S. Krauss:* guslarii aceștia dețineau, prin 1885, o masă uriașă de versuri: 30—40.000, ca Milovan (v. sugestivele studii „Guslarenlieder" și „Vom wunderbaren Guslarengedächtnis", în renumita operă etnografică a lui *Fr. S. Krauss, Slavische Volksforschungen*, Leipzig, 1908 [„W. Heims"], 177—82, 183—89).

În folklorul german: „privighetoarea din Menzenberg" — „die Menzenberger Nachtigall", cum o numise renumitul folklorist *Karl Simrock*, care o descoperise în satul lui de naștere Menzenberg (v. *Die deutschen Volkslieder*, Frankfurt a.M., 1851 [„H. L. Brönner"], 592—594, în special 593; cf. și comentariul critic al acestui caz rar: *Schell* [*Otto*], *Das Volkslied*, Leipzig, 1908 [„W. Heims"], 186) —

era o femeie simplă din popor (acum o sută de ani: Maria Cecilia Rivelers, se născuse în anul 1778), care a cunoscut o masă enormă de vers popular german, ce se poate afla în colecția clasică, și rarisimă, a lui *Simrock*.

Tot pe atunci folkloristul *K. Hr. Prahl* — comentatorul critic al lui *H. v. Fallersleben* — afla la femeia lui de serviciu — care avea o memorie distinsă — 123 de cîntece populare. Iar în anul 1931, o bătrînă din satul Riesenbeck (Westfalia) — Frau Verlage — stăpînea la rîndu-i un repertoriu impresionant: 130 de cîntece *(v. Bringemeier* [*M.*], *Gemeinschaft und Volkslied*, Münster in Westf., 1931 [„Verlag der Aschendorffschen Verlagsbuchhandlung"], 60—87).

Stare egală — tot în secolul al XIX-lea — în Finlanda: o bătrînă din regiunea Esthland știa 700 de cîntece scurte, cu 15.000 de versuri, după precizarea ce-o face *D. Comparetti*, comentatorul epopeii finice *Kalewala (Der Kalewala* oder die traditionelle Poesie der Finnen, Halle [„M. Niemeyer"], 1892, 306—7; cf. și *John Meier, Wesen und Leben...*, 52). Iar în anul 1835, însuși descoperitorul epopeii *Kalewala — Lönnrot* — se întîlnise cu alt fenomen folkloric asemenea: bătrînul amintit, de 80 de ani, Arhippa Perttunen (celebru în discuțiile folklorice comparate: *John Meier, l.c.*, 52) care i-a „dictat" lui *Lönnrot* 50 de cîntece, cuprinzînd 4600 de versuri.

Aceeași stare folklorică a fost semnalată și la semințiile turcești din Orientul apropiat, datorită folkloristului *Radloff: Pòchut Muhamat* — poem eroic în 2500 de versuri — era bine memorizat de numeroși cîntăreți *(Meier, l. c.*, 52).

În literatura populară persană „nouă" se învederează o egală capacitate a memoriei (v. studiul lui *P. Horn*, „Die neupersische Literatur", în *Die orientalischen Literaturen* [2], 272—3), ca și cea turcă (v. studiul lui *Th. Menzel*, „Die türkische Literatur"; *ibid.*, 323—30), în cea armeană (v. studiul lui *Fr. N. Finck*, „Die armenische Literatur"; *ibid.*, 332—45), ori cea georgiană (v. studiul aceluiași, „Die georgische Literatur"; *ibid.*, 349—55).

Nu s-a observat apoi stăruitor un lucru în studiul personalităților literare dominante *(Goethe,*

Pușchin, Eminescu etc.): seva operei lor literare nepieritoare pleacă în primul rînd din acest contact fericit — inițiator spre frumosul literar etern — cu geniul poetic popular: *Goethe* a auzit în Alsacia, de la o „mamă bătrînă", întîile „häupflein Volkslieder". Alt caz, dar care ne privește: întreaga „capacitate etnografică" — spuneam prin 1946 — a operei lui *Mihail Sadoveanu* pleacă din viziunea folklorică primitivă a mamei sale și a bunicii Anghelina *(Anii de ucenicie,* 132—33, 200). Ca și *Maxim Gorki*; iată-l și pe colosul literar al lumii proletariatului că află, la vîrsta de 6—7 ani, despre „străvechea poezie și proză a poporului muncitor" rus de la două bătrîne din preajmă-i, bunica sa Akulia și dădaca Evghenia *(Despre literatură,* 1956, 659).

Cazul lui *Pușchin* e asemănător și merită să fie amintit: prin 1902, slavistul *Louis Leger* evoca pe *„Bogdan Petriceico-Hasdeu"*, socotindu-l ca pe unul dintre „eruditii cei mai profunzi și unul dintre scriitorii cei mai fecunzi ai României": el a „abordat toate genurile literare cu pasiune egală și aproape cu succes egal"; fiind apoi asemenea lui *Littré* — „pentru Franța" — prin publicarea unui „mare dicționar național" *(Leger* se referă la *Magnum Etymologicum)*. Dar tot atunci acest distins publicist francez — nedezmințit filoromân — scria și cel dintîi studiu mai extins în literatura franceză asupra vieții și operei lui *„Alexandre Pouchkine"*, evidențiind mai cu seamă substratul literar fundamental în formarea marelui poet rus: cel al „literaturii orale", al folklorului rusesc — povestiri și cîntece, epopeile populare *(„byliny")*, culese din gura poporului, „recitate, povestite și cîntate poetului de bătrîna lui *„niania"*, cea pe care a și cîntat-o el cu atîta afecțiune, imortalizîndu-i numele: Arina Rodionovna. Aceasta a fost prima influență literară uriașă asupra poetului rus reprezentativ în lirica romantică europeană. Pe urmă a venit influența poeziei erotice franceze din secolul al XVIII-lea. Și mai pe urmă *Byron* și *Shakespeare (Le monde slave,* II, Paris, 1902, 145—184; în special 150—51, 275—86).

(100) Problema aceasta a dislocării și recompunerii folklorice a fost studiată — pentru cazul c î n t e c p o e z i e p o p u l a r ă germană, adesea coin-

cident cu folklorul nostru — de către *R. Dessauer, Das Zersingen*, Berlin, 1928 [„E. Ebering"], 7—14, 92—96 etc.

(101) *Rev. folcl.*, IV, n-rele 1-2, pag. 34; *Studii-cercetări ist. lit.-folcl.*, I (1952), 193—220.

(102) *Bédier (J.), Les légendes épiques* [2], Paris, 1921 [„E. Champion"], 220—21, 271.

Această operă fundamentală, de uz bibliografic permanent — model de analiză comparată, după cum și model de eleganță a stilului științific francez, pe lîngă că rămîne studiu fruntaș în ansamblul bibliografic general din ultimii cincizeci de ani privind literatura populară eroică — este depreciată astăzi, cînd o aflăm menționată printre „lucrări mai vechi". Desigur că o părere preconcepută, dincolo de severitatea scrupuloasă a informației controlate (v. *Vrabie [Gh.], Balada populară română*, București, 1966, 493; cf. *Alecsandri, Poezii* (sic!) *populare ale Românilor. Ediții critice de folclor.* Culegeri — „Editura pt. Lit.", I, II, București, 1965; *Alecsandri, Poezii populare ale Românilor*, București, 1966 („Editura pt. Lit.") (360 pag., cu 24 pag. introducere).

(103) *Rev. folcl.*, IV, n-rele 1—2, pag. 34.

Articolul unui eseist recent îl găsim scris în aceeași aproximație ideologică: nomenclatură aridă, detalii uneori exagerate, prezentare de lucruri inconciliabile — prin urmare recul bibliografic! (v. *Considerații pe marginea anonimatului creației populare*, în „Rev. etnogr.-folcl.", tom. X [1965], n-rul 2, pag. 119—150).

(104) *Bücher (Karl), Arbeit und Rhythmus* [6], Leipzig 1924 („Em. Reinicke"), 304, 309.

(105) *Rev. folcl.*, IV, n-rele 1—2, pag. 40.

(106) În cultura română primul studiu de ansamblu — făcut analitic și comparat — asupra versificației moderne (întîiul metrician român, sub influența lui *É. Faguet*, fusese *N. I. Apostolesco, L'ancienne versification roumaine* (XVIIe etXVIII[e] siècle), Paris, 1909 [„H. Champion"]— este publicat recent de *Vladimir Streinu, Versificația modernă*, studiu istoric și teoretic asupra versului liber, 1966. Autorul, critic literar și estet de pătrundere, rămîne în actualitate unul dintre stiliștii români cu vocație (de considerat odată cu *Tudor Vianu*, apoi *Lucian Blaga, Perpessicius, Șerban Cioculescu*).

Remarcăm, însă în treacăt, că valorosul său studiu trebuia extins, mai asimilat documentar, în privința raporturilor „versificației folklorice" cu cea de artă literară (pag. 9, 10, 19, 151—62, 249, 252—55 etc.). Cu această ocazie ne întrebăm: de ce să fie folosit în documentare materialul dubios (deși *clasic* pentru mulți autori actuali, chiar în antologii și eseuri sunătoare de *folclor!*), publicat de culegătorii profund modificatori ai versului autentic popular, de pildă, „G. Dem. *Theodorescu*"? (Și de ce ortografia așa, pag. 154 — 57, cînd numele folosit timp de 87 de ani — *G. Dem. Teodorescu* a debutat în folklor cu studiul, raritate științifică pe atunci, *Noțiuni despre colindele române*, București, 1879 — este Teodorescu? Iar „T. Pamfile"? (pag. 154). Și el este plat antifolkloric în metodă, cînd publică, în 1913, „Cîntece de țară", acea lucrare stigmatizată de *Ovid Densusianu*, socotită ca un moloz folkloric exemplar (*Viața nouă*, II, 263), dar pe care *Vl. S.* o socoate ca pe a unui „folklorist netendențios" (pag. 154). Cum e atunci folkloristul tendențios, opus acestora, doi corifei neoromantici, plecați din vraja apologetică a lui *Alecsandri* (care cugetase faimoasa apoftegmă, în 1852, 1866, „Românul e născut poet!" ce-a creat în literatura noastră o stare mistică aproape de obsesia biblică, după prima, „Scrieți, băieți, numai scrieți!" a lui *Eliade Rădulescu)?* Și *Tudor Pamfile*, atunci cînd începe să culeagă „ca amator", nu are „o concepție clară" — o spune expresiv un monografist recent al său (*Ciobanu* [*V.*], *T. Pamfile*, în „Studii-cercetări ist. lit.-folcl.", V [1956], n-rele 1—2, pag. 54, 59). *Tudor Pamfile*, care aprobă pe *Alecsandri* („marele premergător", zice spontan *Ciobanu!*) și pe *Simion Florea Marian* că au desăvîrșit creațiile poetice populare, mărindu-le valoarea estetică...

Cît privește *„At. Marienescu"* — folosit, în scrupul documentar, alături de ceilalți doi amintiți — noi cunoaștem astăzi cu perspicacitate neautentica „Poesia populară: *Colinde*, culese și corese de *At. Marian Marienescu*" (Pesta, 1859; *ediținea* II, București, 1861; cf. *Ethnos*, II [1-2], 330) etc.

Așa încît munca acestor trei modele de „folkloriști netendențioși" este în realitate cu mult prea redusă în valorificarea documentară exigentă, după cum am tins să lămurim în cîteva note critice prezente.

Îndeosebi una dintre culegerile acestor trei modelatori manifești ai materialului folkloric nativ popular nu poate folosi decît cu precauție desăvîrșită unui metrician pentru studiul structurii versului popular — aceasta dintr-un motiv temeinic: *G. Dem. Teodorescu* (v. vederea de perspectivă asupra muncii lui de culegător, în *Ethnos*, II[1-2], 331—333) aranjează în pagină exclusiv tipografică versul popular (mai înainte dezmembrat și prelucrat!), fără să aibă în vedere nici o rigoare de versificație organică, aceasta impusă numai de coexistența *melodie-poezie* (măcar rima asonantă strictă). Întregul material poetic publicat de el (doină, baladă, bocet, descîntec) se află astfel rupt (într-un vers), înjumătățit, probabil după accidența rimei interioare, pe care bănuim că a intuit-o. Iată unele exemple: „ce boală te împresură, / te doboară, / te omoară." — pag. 275; „părăsii casa, / casa, nevasta." — pag. 277; „Bate vîntul, /arde cîmpul, / îmi lasă jalea și gîndul." — pag. 279; „Vai de vin, / vai de pelin, / vai de voinicel străin" — pag. 283. Uneori *Teodorescu* renunță la procedeul dislocării interioare a versului: „jelui-m-aș drumului,/drumului pustiiului", — pag. 279. În asemenea abateri capricioase culegătorul acesta nu ne-a dat nici o lămurire tehnică. Alteori versul apare oarecum trifurcat: „ — Garofiță din Pitești, / albă ești, / frumoasă ești, / în lume cum mai trăiești?" — pag. 343. Cîteodată segmentarea versului nu e justificată nici chiar de necesitatea rimei interioare: „— Foicică, foaiă lată, / năsicuță Radă, / de ești dreaptă / și-nțeleaptă / of, năsică Radă", — pag. 342. Iată cazul cu un descîntec: culegătorul nostru a dispus versul urmărind cu siguranță numai efectul optic tipografic, fără nici o stringență a versificației — necesitatea rimei interioare, de pildă: „Duminică de dimineață / mă sculai, / din somn mă deșteptai, / în grădină intrai / de mă plimbai / prin potecă/ neumblată, / prin rouă / nescuturată." — pag. 393. În pagină se observă

lesne simetria perfectă a rîndurilor, favorizată acolo de tehnica tipografică și de factura literei. Uneori dispunerea în pagină e un capriciu nemotivat de nici o regulă a versificației, ci numai de automatismul scriptic, ori parcă de gustul rarefierii formale, ca în dicteul futurist: „nu te mai văiăta, / că leacul ți-e găsit. / Ia cuțit / de găsit, / parà de argint, / lemn de corn, / nuia de alun, / apă neîncepută, / de vînt nebătută!" — pag. 393. Și aici spaționarea simetrică a tipografului favorizează aparenta formă prozodică a versului liber, cînd și punctuația e facultativă, într-o enumerație de obiecte, fără valoare metrică eficientă. Se pot găsi și alte exemple: „Eși venin / din mînă / și din pulpă, / din palmă / și din talpă, / din oscior / și din picior," ; „Dinți / cîrpiți, / iediță / pestriță, / leagă-te de peliță!" — pag. 395. Ori, dintr-un descîntec de șarpe: „Plecat-a... /pe cale,/ pe cărare,/ prin livedea / cu florile, / prin lunca / cu ierburile, / prin pădurea / cu frunzele." — pag. 396; „Să fie vărsatul / dulce /ca mierea / și roșu / ca călinele." — pag. 398. Exemple din balade:„ — Mierliță, mierliță, / pasăre pestriță, / la gură / plăviță, / la coadă / lătiță, / de vrei, de nu vrei, / tot o să mă iei" — pag. 457; „mai mulți galbeni că lua / pe muma lor, pe Șalga, / că muma / juganilor / erea fruntea / cailor : / scăparea / haiducilor, / idoma / nălucilor." — pag. 691 (se alcătuiește din adv. în afereză *aidoma* > *idoma* un vers independent, fără nici o relație prozodică!). Este aici o adevărată luxurie de spațiu tipografic! G. Dem. Teodorescu rămîne singurul folklorist român care a fracționat versul popular în toată dezordinea, nemotivat de legile prozodice clasice, încît a putut extinde spațiul tipografic aproape în nesfîrșit, într-un volum atît de împrăștiat (692 de pagini!) și de mărit în proporțiile lui materiale.

În privința utilizării unui text folkloric publicat după normele dialectologiei, pentru ca el să facă deplină autoritate în exemplificările erudite, ne întrebăm iarăși: de ce *Vl. S.* nu a folosit c o l e c ț i i c r i t i c e, realizate în ultimele patru decenii ale pozitivismului nostru folkloric, luînd de acolo citatele juste de reprodus? În asemenea lucrări

sistematice (făcute de „culegători mai obiectivi", la care rîvnește să se adreseze cîndva teoreticianul nostru — cf. pag. 153 — de data aceasta invocîndu-i doar concesiv, fără să le fi acordat încrederea documentară ce-o merită aceștia *chiar acuma*, cînd ne trebuia o clarificare mai erudită, de care *Vl. S.* desigur că este oricînd în stare!) — monografistul conștiincios a trebuit să-și pună la rîndu-i problema polimorfismului prozodic popular, atunci cînd a întîlnit, ca să transcrie, versuri cu rimă aparent interioară. Iată întocmai cazul baladei *Costea* (la *Alecsandri* var. *Dolca*, pe care o folosește S. — pag. 153 — întotdeauna neindicînd paginația în tehnica citatelor). În trei variante din Rîmnicul-Sărat (publicate de noi în 1933—34) cercetătorul (cunoștea procedeul aranjării spaționate, model *G. Dem. Teodorescu*, care marchează numai în aparență dispuneri prozodice naturale — adică nativ p o p u l a r e; acestea în efectul cîntării *melodie-vers* sînt inexistente, ele fiind în fapt o invenție artificială cărturărească a romantismului folkloric) nu a mai folosit simetria optică, cea tipografică, a versului divizat, ci a transcris de-a dreptul versul în integritatea lui caracteristică: dispunerea după efectul rimei asonante, pe care și *cîntărețul* (sau măcar *recitatorul!*) popular o respectă (ori în cîntare, ori în dicteul poetic), fiindcă ea e impusă organic, fiziologic, de fonetizarea verbală concomitentă cu debitul melodic congruent textului poetic. Iată transcrierea normală, redînd versificația instinctivă, nativă, a informatorului, pe care el o folosea în pauzele cîntării-recitări: „Az mi-e luni, / Mîine mi-e marț, / Pliacî Costia la Galați / Ca iel, veri, sî-m aducî: / Dar tărîți la oiți, / Bolovani, pă la cîrlani / Și opinci la mînzărari." *(Folkl. Rîmnicul-Sărat*, I, 44 vers. 25—31). Dintr-o altă variantă rîmniceană: „Az ie luni și mîini ie marț, / Plecat-au Costia la Galați / Să ia sari la mioari, / Bolovani pă la cîrlani / Și opinci pă la čiobani / Și tărîțe la oițe, / Sărișî pă la mînzărari." *(ibid.*, 42 vers. 5—10; cf. și vol. II, 11 vers. 18—22). Într-un singur caz același culegător a diversificat, numai parțial, transcrierea a două versuri, fiind, în momentul anchetei informatorului, sub impresia unei euritmii adevă-

rate care cerea prezentarea în vers distih a textului poetic: „Ţiaţă, ţiaţă neguriaţă: / Da nu-i ţiaţă neguriaţă; / Ş-a scos Costia oili / Umplut-ai vălcelili; / Caprili, / Pădurili; / Meluşei, / Pîrloagăili." *(ibid.*, I text. XII vers. 1—8). Procedeul transcrierii prin vers abrupt este ca atare arbitrar, admisibil numai ca o necesitate periferică de studiu, însă nu ca realitate intrinsecă, organică, a aşa-numitei p o e z i e (în loc de c î n t e c!) p o p u l a r ă.

Cît priveşte *Gala Galaction* care ar fi „adîncit studiul psalmilor" în mod structural *(Streinu, Versificaţia...*, 9), în ce ne este citat, reproducîndu-se din revista lui *Ovid Densusianu, Farul,* I (1912), n-rul 3 — ne va îngădui eruditul nostru metrician să-i precizăm materialul folosit: *Poesia psalmilor* nu e propriu-zis un studiu de detaliu, sistematic, asupra problemei versificaţiei ebraice (corelativă cu cea indo-europeană, în primul rînd în legătură cu versul popular p r o t o - t i p i c, „Ur-typus"); ci a fost o conferinţă a învăţatului teolog literat, traducător al *Bibliei,* abundînd în sugestii şi gîndită în aleasă coloratură poetică. Interesantă aici rămîne specificaţia tehnică asupra versului ebraic (care este tot un gen de vers popular primitiv!): el nu are un singur rînd, un singur *stih;* el e *distih* (adică un dublu vers modern), ori *tristih, tetrastih, pentastih.*

Ne va mai îngădui, sperăm, *Vl. S.* a-i rectifica şi unele date biobibliografice importante, însă citate eronat, anume: dînsul vorbeşte despre folkloristul francez „*Georges Doucieux* (1903)", pe care l-ar fi folosit, dar discontinuu, esteticianul *Rémy de Gourmont,* discutînd problema versului popular francez, în cunoscuta lui scriere *Esthétique de la langue française,* ediţia din 1913 (Noi avem la îndemînă ed. XV, din 1938; v. aici cap. *Le vers populaire,* 279—298). Folkloristul „*Georges Doucieux*" — spune *S.* — ar fi procedat la o „stabilire critică a producţiilor anonime" *(Versificaţia...*,19), în scrierea sa „*Le Romancero Français* (1903)". În realitate s-a folosit eronat numele importantului folklorist (este *George Doncieux!),* ca şi titlul operei (exact: *Le Romancéro populaire de la France,* Paris, 1904 — nu 1903! — ed. „Bouillon". Este scriere postumă, publicată de muzicologul *Julien*

Tiersot la un an după moartea autorului, 1903, cînd moare și maestrul său, ca și al lui *Ovid Densusianu*, romanistul *Gaston Paris)*, după cum și precizarea conținutului acelei scrieri, nesfîrșite, spre paguba folklorului comparat: *Doncieux* urmărește în lucrarea sa (contestată astăzi ca metodă de reconstituire a textelor critice) să stabilească arhitipurile baladei populare franceze caracteristice, prin compararea tuturor variantelor cunoscute ale unei teme oarecare răspîndită vast, ori restrîns, pe arii geografice de circulație. Opera lui *Doncieux* — citată imprecis, și datată eronat de *Rémy de Gourmont (Esthétique...*, 283—84, 290, 298) — este folosită aidoma și de autorul român care, bănuim, știe și punctul de vedere profund eronat al lui *Gourmont* în privința creației populare (poate că numai cea franceză?) în originile ei: esteticianul și eseistul francez (astăzi puțin citit, deși oferă oricui o lectură variată și subtilă) respinge și de data aceasta (în ediția din 1938) „la théorie du double courant" („Produktionstheorie" — „Gesunkenes Kulturgut"), admițînd un punct de vedere tezist: „Le peuple n'a pas inventé ni ses chansons, ni ses contes. Il les a reçus jadis, exactement comme aujourd'hui, de la main des poètes et des auteurs de profession" (pag. 298). Ori, aici nu vedem altceva decît teoria profesorului său, același celebru romanist *Gaston Paris*, pe care *Rémy de Gourmont* și-l recunoaște drept maestru („M. *Gaston Paris*, dont nous sommes tous les disciples". — pag. 9), tocmai într-o problemă care astăzi rămîne profund rectificată de studiile folklorului comparat, și mai ales improprie realității etnografice românești care a creat — ea întîi! — melos-ul și versul popular, transmițîndu-l documentar literaturii scrise — întîi numai scriptic, în versificație — abia în sec. XVII, XVIII, prin *Mitropolitul Varlaam*, *Dosoftei*, cîntecul de stea din *Catavasieriul* tipărit la Rîmnic, în 1747 (v. *Bianu* [*I.*], *Hodoș* [*N.*], *Bibliogr. rom. veche*, II, 97; la *Chițimia* [*I. C.*], *B. P. Hasdeu...*, în „Studii-cercetări ist. lit.-folcl.", I, 161—62 și nota 1); apoi cronicarii, *Ion Budai Deleanu*, Văcărești, iar mai departe culminativ cvasi popular fiind, pînă astăzi, singur *Eminescu*.

Pentru discuțiile folklorice actuale *G. Doncieux* a fost folosit, în documentare temeinică, de istoriograful folklorist *I. C. Chițimia*, în 1957, cînd a utilizat și doi autori englezi importanți, *J.-F. Child* și *R. Graves (Studii-cercetări ist. lit. -folcl.*, VI, n-rele 3—4, 617, 620). Iar în trecut *Doncieux* fusese cunoscut, încă din 1895, de *L. Șăineanu*, în privința reconstituirii, din „versiuni multiple", a „cîntecului popular roman" *Pernette (Ist. filolog. rom*[2]., 273, nota 2).

Digresiunea de față a fost determinată de nesiguranța folosirii unor nume proprii marcante în bibliografia generală a scrisului nostru actual privind îndeosebi folklorul, istoria literară, muzicologia, estetica. Iată, tot spre exemplificare, cazul lui *William-J. Thoms*, care, în 1846, a creat noțiunea *folk-lore*, desemnîndu-i atunci și conținutul ei. Acest adevărat premergător al disciplinei acesteia a fost discutat la noi analitic întîi de *Ovid Densusianu*, în 1909, în studiul cunoscut, retipărit în 1937. Discuția s-a și reluat, în 1934, într-o amplă notă bibliografică comparată, tinzînd să se delimiteze conceptul prea extins între sociologie, etnografie, etno-psihologie, „psihologia popoarelor" *(W. Wundt)* etc., în special după tendința *A. van Gennep, R. Corso, J. Tiersot, E. Hoffmann-Krayer, P. Sébillot, Ch. S. Burne* (v. *Folkl. R.-Sărat*, II, pag. XX—XXIII, nota 1). Pe atunci dezbaterea întîmpina mai ales încercarea sociologiei de la noi de a-și anexa folklorul ca disciplină auxiliară (v. *Gusti* [*D.*], *Sociologia militans*, I, 61). Discuțiile au intrat apoi în acalmie timp de două decenii, fiind reluate abia în ultimii ani în domeniul muzicologiei, criticii literare, chiar al folklorului, cînd numele așa de reprezentativ al lui *Thoms* se întîlnește deformat—ca, de pildă, într-un recent studiu de muzicologie: *W. J. Thomas!* Iată imprecisul citat: „Termenul *folclor* fusese creat în 1846 de către învățatul englez *W.* J. T h o m a s", spre a defini „ansamblul obiceiurilor din popor" *(Cosma* [*Viorel*], *Nicolae Filimon*, critic muzical și folklorist, București, 1966, 112).

Această eronată referință bibliografică bănuim că ar putea să aibă legătură cu alta, precursoare cu cinci ani, pe care însă noi o socotim ca netă inadvertență tipografică, neobservată în corectură,

la un comentator de vastă erudiție istoric-literară, cum este distinsul nostru *Perpessicius*, care dă și o lămurire extinsă privind conținutul noțiunii *folk-lore*: „În 1846, însă, un cercetător englez, *W. J. Thomas* (sic!), propunea înlocuirea vechilor termeni de «literatură populară» și de «antichități populare» cu acela de *folk-lore* (tezaure ale poporului) și de atunci termenul nu numai s-a universalizat, dar a slujit și ca punct de plecare unor noi și extinse ramificații" (v. *Alte mențiuni istoriografie lit.-folcl.* [1957—1960], București, 1961, 10). Încît precizarea credem că nu e fără rost astăzi.

Într-adevăr, *W.-J. Thoms* (și nu *W. J. Thomas!*) a preconizat înlocuirea termenilor „Popular Antiquities", „Popular Literature" (sau „Antiquités populaires" de la francezi), întrebuințați întîi de *Brandt* (v. *Van Gennep, Le Folklore*, 7), prin „Folk-Lore", adică „the lore of the people", înțelegîndu-se prin conceptul nou numai materialul cules din popor (poezii populare, credințe, obiceiuri), nu însă și pe cei care mai întîi colectează, apoi și studiază producțiunile populare (v. și *Van Gennep, l.c.*, 19). Iar peste doisprezece ani *W. H. Riehl* înlocuiește termenul lui *Thoms* cu germ. „Volkskunde", întrebuințat, se pare, încă din 1785 de *G. P. Norrmann*. Și fiindcă e vorba de un termen disputat — care e însuși actul de naștere al disciplinei *folklor* — credem util să reproducem chiar ideea lui *Thoms*, din 1846, spre a curma cu ezitarea bibliografică: f o l k l o r u l arată

> „that department of the study of antiquities and archaeology which embraces everything relating to ancient observances and customs, to the notions, beliefs, traditions, superstitions, and prejudicies of the common people" (v. *Marian Roalfe Cox, An introduction to folk-lore*, London, 1895 [„David Nutt"], 3—4).

De altfel în privința lui William-John *Thoms* — mistificîndu-și numele *(Ambrose Merton!)*, cînd a scris întîi, în august 1846, în revista *Athenaeum*, despre noțiunea *folk-lore* — dă o lămurire bibliografică suplimentară, corectă

în documentare, noua ediție, din 1964, *Encyclopedia britannica*, IX, 518—26:

> „The word *folklore* was introduced into English usage by *W.-J. Thoms* in a letter written under the pseudonym of *Ambrose Merton* which appeared in the *Athenaeum* in Aug. 1846".

Biobibliografia lui *William-John Thoms* (1803—1885) pare aproape inaccesibilă: a fost arheolog, anticar, literat, bibliograf, folklorist și fondatorul unui periodic informativ prețios, mult căutat de anticarii englezi ai timpului, *Notes and queries* (Note și chestiuni), editîndu-l din 1849—1872. Scrierile lui — *Culegere de romane vechi în proză* (1828), *Cîntece și legende ale diferitelor națiuni* (1834), *Anecdote și tradiții* (1839), traducerea în englezește a lucrării renumite a danezului *Vorsaoe*, *Antichitățile primitive ale Danemarcei* (1849) — l-au impus mai întîi în Anglia și Danemarca, fiind ales membru al „Societății anticarilor" din Copenhaga, Edimburg și Londra. În 1878, la înființarea cunoscutei „The Folk-Lore Society", *Thoms* a fost numit directorul ei. Cu faimoasa-i scrisoare, 22 august 1846, el rămîne ctitorul tinerei discipline, folklorul, în plină erupție a romantismului folkloric european (cf. *Funk-Wagnalls Standard Dictionary of folklore, mythologie and legend*, II, New York, 1950, 1109).

Încă o precizare utilă: în 1952, *I. C. Chițimia* citase critic pe acest ctitor al *folklorului* (v. *Studii-cercetări ist. lit.-folcl.*, I, n-rele 1—4, pag. 171). Dar precizarea aceea — întocmai ca și cea din 1934—nu s-a remarcat.

În concluzie, trebuie să se opereze atent asemenea rectificări bibliografice de rigoare, tinzîndu-se a se coordona pozitiv mijloacele de documentare bibliografică, mai ales pentru îndrumarea metodologică a tineretului studios și publicist.

(107) Întrucît cercetările etnografice și folklorice din ultimele două decenii sînt adesea prea sumare, impresioniste chiar, documentate cu o bibliografie relativă, redusă, în care citatele riguros necesare sînt deformate, ba chiar falșificate brutal (unele par inventate), este acum evidentă cerința de a recurge numai la i z v o r u l d o c u m e n t a r sigur, citînd ca atare textele edificatoare î n

original, dintr-o ediție corectă, indicîndu-se totodată — spre siguranța și uzul cercetătorului conștiincios — chiar editura scrierii fundamentale folosite (procedeu occidental clasic!), care de atîtea ori nu se află nici în Biblioteca Academiei Române. Totul trebuie să orienteze tineretul studios numai spre bibliografia critică, și nu să-l deprindă cu balastul citatelor superficiale care drapează ignorarea patentă a problemelor discutate. Este tocmai cazul materialului folkloric nesatisfăcător de astăzi, fără amploare informativă, fără bibliografia critică a problemelor, în capitole, fără discernerea clară a faptelor discutate — așa cum se poate vedea în cele 229 de pagini din *Ist. lit. rom.*, I, 1964, pag. 1—199 (cf. și schița sintetică, pag. 200—29).

Socotim necesar să dăm un exemplu mai caracteristic despre acest simptomatic dezechilibru bibliografic: în 1947, într-o recenzie fără informație judicioasă și competență critică în orientarea generală bibliografică (manifestare exclusă în cazul unui compilator comun!), se scria astfel despre un izvor capital german care va fi utilizat cîtă vreme folklorul comparat contemporan va opera critic: „Pentru cîntecul popular, afară de cartea depășită și pe care [este citat un autor anume!] o utilizează din plin, a lui *P. Levy, Geschichte des Begriffes Volkslied* (1911)...". Prin urmare, concluzia necesară: *Paul Levy* rămîne, din 1947 pînă astăzi — cu atît mai mult va fi în viitor!—un autor dacă nu perimat, apoi măcar deficient. Încît o bibliografie temeinică pare necesar să consulte alt autor, mai informat, mai practic la alcătuirea aparatului bibliografic riguros: este olandezul „*Dr. C. Brouwer*", care prezintă „integral" (subliniat de recenzent!) teoriile *J. Pommer, J. Meier* etc. (v. *Cercetări folklorice*, I [1947], 169).

Rectificatorul — care publica atunci o recenzie diletantă — își uită cu timpul diatriba, încît peste nouăsprezece ani lectorul avizat găsește cartea depășită a lui *P. Levy* citată din nou! Prin urmare, perfect uzuală, și în două rînduri, chiar într-un studiu (!) destinat reconsiderării celei dintîi antologii românești de „poezii populare": *Alecsandri, Poesii populare ale Românilor*, 1866 (v. *Vrabie* [*Gh.*], în *Alecsandri, Poezii populare*

ale românilor, 1965, pag. 34 nota 2; 49 nota 2). Așadar integralistul „*Dr. C. Brouwer*" rămîne astăzi în obscuritate bibliografică...

Aproximațiile acestea, într-atîta de diletante, se prefac în menționatele trei tipărituri succesive ale aceluiași (zelos, prea voluminos, dar nesupravegheat) autor într-un regres (dacă nu chiar haos!) bibliografic dezolant. Iată și de data aceasta (în cazul ultimei sale tipărituri, *Balada populară română*, 1966) că tehnica trimiterilor apare complet eronată: titlurile operelor sînt mutilate (*A. Dozon, Poésies populaires bulgares*, și nu *Chansons populaires...*, sau *Chants populaires bulgares* — pag. 238 nota 35, 350 nota 34. — *Giuseppe Ferraro, Canti popolari del Basso Monteferrato*, în loc de *Canti popolari del Basso Monferrato*, 1888 — pag. 504. — *Ch. Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne*, și nu *Chansons populaires...* — pag. 358 nota 48. — *Vuk Karagici* (sic!), *Srbske piesme...*, în loc de *Srpske narodne pjesme* — pag. 483 nota 52. —„Le Conte" (sic!) *Marcellus, Chants populaires de la Grèce moderne*, Paris, 1860 — pag. 471, 504, dar și *Chansons populaires de la Grèce*, Paris, 1860 — pag. 246 nota 50. — *John Meier, Deutsches Volkslied-Ballade*, Leipzig, 1937, vol. II, în loc de *Deutsche Volkslieder* mit ihren Melodien. *Balladen*, I, Berlin-Leipzig, 1935 etc. — pag. 440 nota 3, pag. 504. — *C. Rădulescu-Codin, Din Muscel — Poezii populare*, 1892 (sic!), în loc de *Rădulescu-Codin, Din Muscel. Cîntece poporane*, București, 1896 — pag. 413. — *G. Dem. Teodorescu, Poezii populare*, 1885, în loc de *Poesii populare române* 1885 — pag. 367 nota 12. — *Passov, Carmina popularia Grecia* (dar și *Graciae* — pag. 299 nota 8; aici *Popularia Carmina!*) *recentioris* (dar și *recentions!*), Lipsiae (dar și Leipzig!), 1860 — pag. 299 nota 8; 484 nota 54; 504. — *Vigo, Raccolta di canti popolari siciliani*, Catania, 1870 — pag. 481 nota 49 — în loc de *L.(ionardo) Vigo, Raccolta amplissima di canti popolari siciliani* (seconda edizione — în *L. Vigo, Opere*, II, Catania, 1870—74; pag. 481 nota 49); autorii apar deformați onomastic (*M. Child, English and Scottish popular Ballad*, în loc de *J.-F. Child, The english and scottish popular Ballads*, Boston, 1882—97 (10 vol.) — pag. 503 (într-alt loc notează *M. Child—*

pag. 479, și nota 46). — *Vuk Karagiči — Vuk Karagici*, pag. 358 nota 44; 483 nota 52; 504. — *De Paymaigre, Chants populaires recueillis dans le pays* (dar și *de la pays* — pag. 83 nota 39; ori *dans la peys*—pag. 471 nota 39) *Messin* — pag. 504, în loc de *Puymaigre (Comte de), Chants populaires recueillis dans le Pays-Messin*, Paris, 1881 (2 vol., ed. „Champion"). În prospectul vol. *Folk-lore*, Paris, 1885, *Puymaigre* îl anunța: *Chants populaires du Pays-Messin*. Ed. I apăruse în 1865 — și nu în 1863! — într-un vol. „éd. Bruneau". Acest folklorist important de epocă a fost prietenul lui *Alecsandri*, pe care l-a menționat, în 1885 *(Folk-lore, 7)*. — *Strusz, A., Bulgarische Volksdichtung, Leipzig*, 1895, în loc de *Strausz (Adolf), Bulgarische Volksdichtungen*, Wien-Leipzig, 1895 — pag. 413 nota 7; 505); locul și anul apariției scrierilor — peste tot variabile *Tiersot (J.), Chansons pop. rec. dans les Alpes franç.* apărut în 1903, și nu în 1904 — pag. 246 nota 51. Iar titlul exact al renumitei colecții este următorul: *Chansons populaires recueillies dans les Alpes Français, Savoie et Dauphiné*, Grenoble, 1903, și nu *Chansons populaires des Alpes français. — Meier (John), Das deutsche Volkslied* (sic!), *Balladen*, nu a apărut în 1835 (v. pag. 504), ci în 1935 (cf. și pag. 440 nota 3). — *Niculiță-Voronca (El.), Datinele și credințele pop. rom.*, București (corect: Cernăuți), 1903 — pag. 158 nota 21; 239 nota 37; cf. cu 195 nota 5. — *Diaconu (I.), Țara Vrancei* (în loc de *Ținutul...)*, și fără autor! V. pag. 176 nota 7; cf. pag. 503. Vol. II din colecția *Folklor din Rîmnicul-Sărat* a apărut la Focșani; dar nu în 1933, ci în 1934. Iar vol. III, partea I, din aceeași colecție, apărut tot la Focșani, în 1948, nu pare cunoscut încă de eronata erudiție bibliografică a acestui autor fără precauție *(ibid.*, 503); citatele — folosite arbitrar; indicativele bibliografice — foarte adesea imprecise și neclare, cele mai multe total neștiințifice. Încît acestui autor într-atîta de intrepid nu i se poate acorda credit științific, așa cum spunea analitic *A. Balotă*, în 1958 (în *Revista de folclor*, III, n-rul 3, pag. 141—47). Trebuie să-i faci un control sever prealabil — în tot ce-a scris, și încă mai scrie, totdeauna egal cu sine însuși — pentru ca să nu

fii înșelat, ori chiar mistificat, de asemenea bibliografie fantezistă, pe care nu ai siguranța s-o fi consultat *Vrabie* direct, ci pare copiată după izvoare informative accesorii, ori cu totul întîmplătoare.

Iar „nivelul" interpretărilor sale etnografice etc.? „O curată beție de cuvinte"... ești îndrituit să subscrii iar la opinia corectă a aceluiași analist balcanolog de autoritate, *A. Balotă*.

Dacă asemenea oportunism bibliografic este practicat de-un publicist care se crede reformator și rectificator infailibil, atunci de unde pot lua exemple actualii, apoi viitorii tineri folkloriști??

(108) *Böckel (Otto), Psychologie der Volksdichtung* [2], Leipzig-Berlin, 1913 („B. Teubner"), 14—21.

La primitivii din Africa jumătate din basm e cîntat, fiind un fel de recitativ scandat *(Sébillot [Paul], Le Folklore*, Paris, 1913 [„O. Doin"], 19—22, 23, 42—46).

„Intima și inseparabila legătură între cuvînt și melodie" *(Böckel)* — punct de vedere metodologic fundamental din folklorul romantic pînă astăzi — este răspicat susținută și acum de oricare cercetător german care trece numai din practica de teren etnografic la t e o r i e, iar nu invers. În această privință poate fi consultată ca model monografia de orientare, în ancheta de teren, a lui *Arthur Hübner, Die Lieder der Heimat* (în colecția *Der Heimatforscher*, îngrijită de *W. Schoenichen*, Bd. IV), Breslau, 1926 („Ferd. Hirt"). Iată un pasaj caracteristic:

> „Alle Volksliedsammlung und-betrachtung bleibt auf halbem Wege stecken, wenn sie nicht zu den Texten die Melodien fügt. Das Lied ist nur ein halbes ohne seine Melodie; man tut ihm im Grunde unrecht, wenn man, etwa zum Zwecke ästhetischer Betrachtung, den Text isoliert. Für das singende Volk bedeutet die Weise oft mehr als die Worte. Sie trägt oft den Text und kann bestimmend werden für seine formale und inhaltliche Entwicklung. Diese feste Bindung von Wort und Weise ist eine Tatsache, die man theoretisch immer anerkannt hat; schon *Herder* bekennt in der Vorrede seiner Volkslieder: „Das Wesen des Liedes ist Gesang" (pag. 20—21).

(109) V. și *Reflex. cîntec.-vers. popular*, 40—41, unde se poate vedea ecoul acestei teorii mecaniciste în etnografia și folklorul român, prin *S. Mehedinți* și *V. N. Caraivan*.

(110) *Arnold (Friedrich), Das deutsche Volkslied*[4], I, Prenzlau, 1927 („C. Vincent"), 70—72.

Și în privința acestei scrieri importante găsim la *Gh. Vrabie* o inadvertență ciudată: ea a apărut în 1927, în „ediția a IV-a neschimbată", nu la Berlin, ci la Prenzlau. Altă nesiguranță mai gravă: pagina indicată e justă; dar din care volum? Fiindcă „partea I" (și aici este citatul!) are 448 de pagini, numai teoretice. Iar „partea a II-a" (apărută tot în 1927, aceeași „a patra ediție neschimbată", la același autor) este o antologie a „cîntecelor populare germane" (252 de pagini), însoțită de-o altă antologie, a „melodiilor populare germane" (sînt 60 de melodii), făcută, în 1912, de *Paul Galster*, după celebra enciclopedie *Deutscher Liederhort* a lui *Erk-Böhme*. Și în acest caz rămîne pentru noi lucru evident că autorul controversat nu a folosit scrierea aceasta decît după niscaiva indicații bibliografice sumare (v. *Alecsandri, Poezii populare ale românilor*, I, 1965 („Editura pt. Lit."), 65, nota I).

(111) Inaugurată de *Chr. Fr. D. Schubart* (1774), cel ce întrebuințează întîi conceptul „Landlied", apoi și „Volkslied" (1791, 1806). Cît privește prima culegere marcantă de folklor poetic german, larg răspîndită în public, ea se datorește poetului *L. Uhland, Alte hoch-und niederdeutsche Volkslieder*, 1844—1845, urmînd ale lui *E. F. Becker, E. v. Winterfeld, R. v. Liliencron* etc., paralel cu masivele investigații ale lui *L. Erk*, începute din 1838—1841, 1843, 1853—1856.

(112) *Julian v. Pulikowski, Geschichte des Begriffes Volkslieds im musikalischen Schrifttum*, Heidelberg, 1933 („Carl Winter"), 5, 118—19, 128—9, 140—42, 149, 168—74, 186—92, 210—12, 214, 217, 221—24, 231, 245—6, 304—11, 337—38, 349 etc.

Opinia aceasta se generalizează pînă și în tezele germane de doctorat, desigur că unele sînt lucrări conștiincioase: „Da im Volskliede Herz und Gemüt sprechen, Musik und Poesie gemeinsam auftreten..."; „Text und Melodie unterstützen sich gegenseitig"; „Text und Musik bestätigen das

Gesagte" (v. *Frings* [*W.*], *Vom Musikalisch-Schönen im Deutschen Volkslied*, Bonn, 1915 [„Rhenania-Verlag"], 14—16, 18, 19, 22—3, 26).

(113) *Frobenius (Leo), Paideuma*[4], IV, Frankfurt a. Main, 1934 („Societäts-Verlag"), 68—73; *Kulturgeschichte Afrikas*, Wien, 1933 („Phaidon-Verlag"), 295—306, 306—24; *Schurtz (Heinrich), Urgeschichte der Kultur*, Leipzig-Wien, 1900 („Bibliographisches Institut"), 518, 519,520; *Lippert (Julius), Kulturgeschichte der Menschheit* in ihrem organischen Aufbau, I, 1886; II, 1887, Stuttgart („F. Enke-Verlag"); I, 37—164, 164—200, 236—74, 619—32; II, 363—424 etc.

(114) *L. Erk-Fr. M. Böhme, Deutscher Liederhort.* Auswahl der vorzüglicheren deutschen Volkslieder, I, Leipzig, 1893 („Breitkopf-Härtel"), pag. IV „Vorwort."

(115) *Böhme (Fr. M.), Volksthümliche Lieder der Deutschen* im. 18. und 19. Jahrhundert, Leipzig, 1895 („Breitkopf-Härtel"), pag. IV „Vorwort".

Aceeași definiție, dar variat redactată, o găsim în ediția a III-a, din 1925, păstrată intact, așa cum o formulase *Franz Magnus Böhme*, cînd și-a tipărit ediția I, în 1877, a unei alte opere fundamentale a lui (este o ediție postumă: muzicologul a murit în octombrie 1898):

> „Was ist *Volkslied?* Wir verstehen darunter nur ein solches Lied, das im Volke selbst entstand, von ihm viel und gern gesungen und durch Volksmund verbreitet und forterhalten wurde, weil seine Form einfach, sein Inhalt allgemeinmenschlich und leicht verständlich ist, sei er aus weltlichem oder heiligem Gebiete. Es ist der zum Gesang bestimmte und wirklich gesungene Theil der Volkspoesie".

(V. *Altdeutsches Liederbuch. Volkslieder der Deutschen* nach Wort und Weise aus dem 12. bis zum 17. Jahrhundert (Gesammelt und erläutert von...), Leipzig, 1925, pag. XXI „Einleitung"; cf. și pag. XXII—XXIV. Iar în „precuvîntare" *Böhme* accentuează același punct de vedere:

> „Das Volkslied in seinem ganzen Wesen ist nicht bestimmt blos gelesen zu werden, es will gesungen sein. Nichtgesungene Lieder sind gar keine Lieder, sondern blos Lesegedichte. Nur die Vereinigung von *Wort* und *Weise* kann dem

Liede den vollen Reiz geben und das volle Verständniss erwecken. *Melodie* und *Text* im *Volksgesange* sind vom Hause aus in unzertrennlichem Bunde gewesen; das Volkslied ist nur singend entstanden und nur durch seine Melodie fortgepflanzt worden und hat die Melodie oft zu neuer Textdichtung angeregt, darum sie zuweilen älter als der Text, in der Regel aber gleichzeitig mit dem Text enstanden und nie ein Text ohne Weise".

(*Vorwort*, pag. VI).

(116) Este vorba de eleganta colecție muzicografică — desigur că fără rival astăzi pe plan bibliografic mondial — *Deutsche Volkslieder* mit ihren Melodien, I, Berlin, 1935 („Walter de Gruyter"), lucrată de învățatul muzicograf în colaborare cu *H. Schwebe, E. Seemann, W. Heiske* și *F. Quellmalz*. Această impozantă lucrare urmează însă după aceea a lui *Sv. Grundtvig, Danmarks* — (și nu *Danemarks...*, cum citează greșit, după vreun alt c i t a t o r tot greșit, comentatorul relativ al lui *Alecsandri, Poezii populare ale Românilor*, 1965 („Editura pt. Lit."), 55. Un periodic danez, cu același titlu, condus de *A. Obrik*, a apărut la Copenhaga între anii 1895—1923 (v. *Corso* [*R.*], *Folklore*, 132)—*gamle Folkeviser*, privind folklorul danez, tipărită la Copenhaga (1853—1890), continuată de *Axel Olrik* și *Grüner Nielsen* (1898), lîngă care se bucură și astăzi de un prestigiu bibliografic incontestabil lucrarea americanului *J.-F. Child, The english and scottish popular Ballads*, Boston, 1882—97 (10 vol. in 4^0) asupra baladei britanice.

(117) *Mersmann (Hans), Das deutsche Volkslied*, Berlin, 1921 („J. Bard"), 8 etc.

În privința aceleiași opinii, exprimată însă de *John Meier*, trebuie avută în vedere și lucrarea citată, *Werden und Leben des Volksepos*, 13—16, adausă actualei colecții *Deutsche Volkslieder*, pag. VII — XVII „Vorwort".

De asemenea, olandezul amintit *C. Brouwer* a susținut energic, în ultimele decenii, că orice *cîntec popular* adevărat rămîne mai întîi „cîntec" — adică *melodie* — și nu text literar curat: „Es ist eine Tatsache, dass man zu sehr aus dem Auge verloren hat, dass das Volkslied an erster Stelle ein Lied ist, das gesungen wurde. D i e M e l o d i e b i l d e t

das Volkslied, nicht der Text; Die Worte haben in viele Fälle für den Sänger keine Bedeutung" (v. *Das Volkslied in Deutschland, Frankreich, Belgien und Holland*, Haag, Groningen, 1930 [„Wolters"], 9).

Aceeași interpretare realistă a melodiei și textului poetic popular, congener unificate, se întîlnește și în monografiile strict etnografice, dintre care să folosim pe una reprezentativă asupra etnografiei saxone, lucrare serioasă datorită unui colectiv de specialiști cunoscuți *(E. Mogk, Karl* și *Ludwig Schmidt, E. Schultze*, etc.), condus de *R. Wuttke*. Iată ce aflăm la cap. *Volksdichtung in Sachsen (Hermann Dunger)*:

> „Denn gesungen werden muss ein Volkslied... Ein Lied zum Lesen ist ein Unding, das erst unser papierenes Zeitalter hervorgebracht hat. Die Melodie ist, wie Herder sagt, die Seele des Liedes... Wort und Weise bilden eine untrennbare Einheit"; *Wuttke (Robert), Sächsische Volkskunde*, Leipzig, 1903 „Fr. Brandstetter"). 247 — 74, în special 253).

Cum se vede, avem un citat decisiv, venind din sfera etnografiei de teren, fără tendința unor muzicografi recenți — firește că scriitori de teorii—care, alături de unii metricieni, aproape că exclud semnificația melodiei ca factor primar genetic, socotind versul popular căzut în robia melodiei, cînd în realitate el ar fi fost adevărata substanță formativă. Însă faptul se vede că a rămas invers pentru întreaga etnografie: în cîntarea poetică populară—cea de tip etnografic —sunetul melodic a determinat ritmica verbală eufonică. De aceea pînă astăzi cîntărețul primar (cel din granițele etnografiei!) se servește de melodie ca să-și desprindă din memorie, apoi să-și ordoneze, formal logic, gîndirea poetică metrificată. Cuvîntul melodizat, în desfășurarea logică a gîndirii, ca expresie poetică, are numai așa o dublă putere expresivă prin unitatea melodie-cuvînt: incantația și provocarea procesului afectiv prin funcția logicii discursive. Cuvîntul fără melodie trăiește, în conținut și formă, aproape inexpresiv pentru arta poetică populară. Numai melodia îi dă amprenta originalității adevă-

rate, ca și durabilitatea în timp. Fiindcă numai versul c î n t a t persevereză în memorie. Cel debitat mecanic rămîne supus unei uzuri treptate, apoi dispariției, care e comună prozei din graiul uzual.

(118) *Rubieri (Ermolao), Storia della poesia popolare italiana*, Firenze, 1877 („G. Barbera"), 50—52.

(119) *Francesco de Sanctis, Storia della letteratura italiana*, I, Milano (?) („Sonzogno"), 12.

(120) *Nigra (Costantino), Canti popolari del Piemonte*, Torino, 1888, („ed. Roux-Frassati"), pag. XI—XXXVIII — în special XI.

(121) *Handbüchlein für Freunde des deutschen Volksliedes*[2], Marburg, 1868 („J. A. Koch"). Și aici *Vilmar* admite că melodia este elementul esențial în cîntecul popular: „Dass diese Volkslieder nun eben im vollen Sinne des Wortes *Lieder* sind, nicht blosse Gedichte, vielmehr singbare, ja mit der Melodie und dem Gesange notwendig und unauflösslich verknüpfte Lieder"...(pag. 6).

(122) *Geschichte der Deutschen National-Literatur*, Marburg, 1911 („N. B. Elwert"), 224. Ediția I a apărut în 1845. În 1881 ajunsese la a 20-a ediție; iar în 1911 — continuată de *A. Stern, H. Löbner* și de cunoscutul folklorist *Karl Reuschel* — era la ed. a 27-a. În ed. din 1881 fragmentele citate sînt la aceeași pagină.

(123) „Wort und Weise fanden sich wie von selbst zusammen..." *(Deutsche Literaturgeschichte*[18], I, München, 1921 [„O. Beck"], 275). v. *Addenda*.

Interpretarea aceasta — *melodie-text poetic popular* unificate — stăruie ca un truism perfect pînă și pentru dicționarele și lexicoanele europene, din ultimele decenii, bine întocmite. Iată trei exemple caracteristice:

> „Mit dem Text der Lieder ist die Melodie untrennbar verbunden" *(Meyers Lexikon*, XII, Leipzig, 1930, 835).
>
> „*Volkslied*, ein im Volke gesungenes Lied, das nach Inhalt und sprachlicher wie musikal Form dem Empfindungs-und Vorstellungsleben weitester Kreise entspricht" (aici este citată definiția etnografului *K. Reuschel*). „Text und Melodie gehören untrennbar zusammen, daher pflanzt es sich vorzugsweise auf mündlichem Wege

fort und wird dabei beständig umgeschaffen zersungen" *(Der grosse Brockhaus*, XIX, Leipzig, 1934, 661).

„*Volkslied*, ein im Volke gesungenes Lied, das nach Inhalt u. sprachl. wie musikal... Typisch für das Volksl. sind formelhafte Wendungen und die fast untrennbare Verbindung von Text und Melodie, die freilich die gegenseitige Beeinflussung versch. Lieder nicht ausschliesst" *(Schweizer Lexikon*, VII, Zürich, 1948, 1015).

Ea se vede manifestă aproape consecvent pornind de la enciclopediile şi repertoarele muzicale clasice,

ca *La grande Encyclopédie*, XXIV, 601—2; *Fétis (Fr.-J.) - Pougin (Arthur), Biographie universelle des musiciens et Bibliographie générale de la musique*, vol. I—X, Paris-Bruxelles, 1834, 1874; v. ediţia nouă, *Biographie universelle des musiciens et bibliographie générale de la musique* (supplément et complément), vol. I—V (II-ème éd.), Bruxelles („Culture et civilisation"), 1963; apoi VI—VIII (II-ème éd.), Bruxelles (acelaşi an). Cealaltă operă remarcabilă a lui *Fr.-J. Fétis, Histoire générale de la musique depuis les temps les plus anciens jusqu'à nos jours*, oferă psihologiei creaţiei populare, în direcţia muzicologiei, preţioase relatări sprijinite pe documentare etnologică demnă de încredere (tom. I—V, Paris, 1869—76 [„Firmin Didot"]; în special I, 5, 15, 42—43 şi urm.; IV, 449)

care vorbeau despre muzica de stadiu etnografic, socotită în originile ei — la „strămoşii primitivi" ai omului — ca un mijloc de seducţie, asociindu-se mai tîrziu emoţiilor „energice" — dragostea, rivalitatea, victoria (teoria lui *Darwin)* — cînd a fost indisolubil unificată cu cuvîntul, la început în funcţionalitate lingvistică rudimentară. Toate tratatele moderne de teorie şi estetică muzicală ale secolului trecut, şi de la începutul acestuia,

H. Helmholtz (1866), *Hugo Riemann* (1874, 1877, 1889, 1898 etc.), *Fr. Aug. Gevaërt* (1875—81), *M. Lussy* (1882), *C. Saint-Saëns* (1885), *E. Hanslick* (1893), *E. Prout* (1893, 1895), *L. Lacombre* (1896), *M. Jaëll* (1896), *L. Dauriac* (1896), *J. Combarieu* (1894, 1897, 1909, 1920,

1930), *J. J. Abert* (1902, 1905), *F. Leitner* (1906), *J. Beck* (1908), *H. Smidt* (1908 etc.), în frunte cu *Karl Stumpf, Die Anfänge der Musik*, Leipzig, 1911 („Barth") etc.

paralel cu dicționarele și lexicoanele de muzică în plină actualitate.

Dufourcque (Norbert), La musique des origines à nos jours, Paris, 1946 („Larousse"), în capitolul preliminar *Le folklore et la chanson populaire en Europe* (pag. 83—98); v. de același *Petite histoire de la musique en Europe*, Paris, 1942 („Larousse"), 20.

Grove's Dictionary of Music and musicians[3] (publ. de *Eric Blom*), III, London, 1954 („Macmillan"), v. cap. „Volk music" (pag. 182—422); iar despre muzica populară românească, pag. 342—43; vol. IX, 1954, 64.

Il mondo della musica. Enciclopedia alfabetica, Milano, 1956 („Garzanti"), 429, 431. Definiția rămîne însă vagă: „canti popolari... Sono l'antica espressione spontanea del popolo ... composti e cantati dal popolo. È impossibile risalire agli autori dei testi e melodie di questi canti,...".

Lavignac (Albert)-Laurencie (Lionel de la), Encyclopédie de la musique et Dictionnaire du Conservatoire, V[2], Paris, 1930 („Delagrave"), 2866—3014 „La chanson populaire". Aflăm aici opinia lui *Julien Tiersot*, din 1889, reluată însă prin distinsa-i pregnanță de stil: g e n i u l în sine nu e o manifestare superioară exclusivă sufletului creator provenind din sfera claselor cultivate. Sînt și „genii simple, născute în medii inculte" — acestea, cu mult „mai spontane" — care au creat „poezia" și „melodia populară". Ele rămîn însă niște „genii necunoscute"; și numai ele sînt „autorii cîntecelor populare".

Reflecțiile muzicografului asupra originii, structurii și funcției cîntecului popular („chanson populaire") rămîn în deplina lor integritate din 1889 — și merită să le detaliem: cîntecul popular e „artă primitivă și spontană"; „aproape fără să se modifice, a rămas viu în mediile inculte"; și „formează, în totalitatea lui, monumentul cel mai trainic al geniului liric al umanității" — iată accente parcă din romantica herderiană

ori din mesianismul lui *Michelet*. Acelaşi cîntec popular se „ascunde" şi astăzi la „oamenii inculţi, ţăranii", cei păstrători de tradiţii, ei fiind de altfel „ultimii depozitari". Încît cîntecul popular rămîne tot „arta celor neînvăţaţi" („l'art des illetrés"). El aparţine mereu poporului neinstruit; şi „pînă către epocele recente poporul a fost neînvăţat". „Este o greşeală să gîndeşti că arta e apanajul exclusiv al unei elite, al unei aristocraţii intelectuale: nevoia de artă e inerentă omului, oricare i-ar fi condiţia ... cîntecul popular răspunde exact nevoii de artă a poporului" (pag. 2866, 2867). În originea lui naturală acest cîntec popular rămîne anonim: „posons donc d'abord comme axiome que la chanson populaire est anonyme"; „c'est qu'il n'est pas une seule chanson populaire dont l'auteur soit connu" (pag. 2868).

Sugestivă rămîne şi concepţia lui *Tiersot* despre noţiunea *folklor:* îşi are „izvorul esenţial în tradiţia orală ... Documentul propriu folklorului este opera vie rămasă în memoria poporului. Şi cei care-i alcătuie izvorul şi-i sînt adevăraţii, unicii păstrători («les véritables, les uniques conservateurs») sînt, s-o spunem iar, cei neînvăţaţi («les illetrés»). La ei trebuie să mergi ca să le smulgi taina şi să înveţi a cunoaşte ce era în trecut arta aceasta primitivă ieşită din mediul lor", cînd, ca şi acum, memoria acestora a „salvat preţioasele rămăşiţe" (pag. 2867).

Într-asemenea efuziune lirică a veteranului folklorist francez (sîntem în anul 1930, iar lucrarea lui monumentală, *Histoire de la chanson populaire en France*, fusese publicată în 1889), ca român eşti chiar mişcat de informarea relativă bibliografică ce-i sta atunci la îndemînă lui *Tiersot*, cînd el cunoştea în cuprinsul bibliografiei generale folklorice (pag. 2989—2996) — şi prin bibliografia învechită a lui *Pierre Aubry* — pe „Kiriac, Vidou, Vulpesco, Brediceanu", dar şi pe metodicul *C. Brăiloiu*, care-i comunicase melodia „cîntecului narativ" *Ghiţă Cătănuţă* (o reproducere, pag. 2991), după ce fusese informat despre *B. Bartók*, care ar fi cules pe atunci aproape 3500 de cîntece şi melodii româneşti printr-o cercetare serioasă (pag. 3013).

Riemann (Hugo), Dictionnaire de la musique[3], Paris, 1931 („Payot" — trad. *G. Humbert, A. Schaeffner* etc.), 1032: „La mélodie vocale, le lied proprement dit, a son origine dans la chanson populaire et se rajeunit à maintes reprises au cours des âges en puisant à même ce riche trésor".

The Oxford History of Music (Introductory volume—ed. *Percy C. Buck)*, London, 1929 („Oxford University Press"), 164—83 (cap. „Folk-Song", alcătuit de *A. H. Fox Strangways)*.

The new Oxford History of Music, III, London, 1960 („Oxford University Press"), 352—55 „Popular Song" (capitol scris fugitiv de *Walter Salmen*, vorbind despre „cîntecul popular" păstrat „fără scriere, ci numai prin memorie").

Cît privește dicționarele enciclopedice contemporane — sumare, de caracter general informativ — ele prezintă definiții vagi, prin care ființa intrinsecă a cîntecului popular rămîne în genere impalpabilă, cel puțin pentru realitatea folklorului românesc. Iată o asemenea caracterizare fugitivă, la unul dintre lexicoanele care îmbină mai îngrijit lexicologia cu informația enciclopedică corectă: „*chanson* (lat. pop. *cantio-nis* < *cantare*). Petite composition chantée, de caractère populaire, aux rythmes simples, d'inspiration légère, sentimentale ou satirique, divisée en strophes ou couplets avec ou sans refrain ... les oeuvres sont anonymes... le chant est de tous les temps... aussi, tous les chants, dits avec raison *populaires*, manifestent-ils, de la façon la plus naturelle, le caractère et les sentiments habituels des peuples ausquels ils appartiennent. Chez les nations parvenues à un haut degré de civilisation, ces chants caractéristiques s'effacent, s'altèrent et finissent par se perdre. Alors le chant devient... un art plus ou moins consommé..." (v. *Dictionnaire encyclopédique Quillet* — publié par *Raoul Mortier*— Paris, 1937, 769, 770).

Altele, tot în plină actualitate, rămîn la același nivel teoretic elementar, ca, de pildă, *Dizionario enciclopedico italiano*, IX, Roma, 1958, 636—37; sau *Grand Larousse encyclopédique*, II, Paris, 1960, 848—49 (Aici se vorbește despre „natura

nomadă" ca notă caracteristică a cîntecelor populare în „teme" şi „timbre"; apoi despre „negratuitatea" [„non-gratuité"], ca şi „funcţia lor utilitară în vieaţa unei societăţi"; „modul transmisiei orale prin care utilizatorii lor le-au căpătat"; „interpretarea particulară pe care ei o aplică", unde se relevă, aproape întotdeauna, „instinctul variaţiei" [opinia *B. Bartók*]; în sfîrşit apare menţionată şi nota de relief a cîntecului popular: „le lien étroit existant entre leurs airs et leurs textes poétiques").

Nu mai vorbim despre sumarele încercări franceze de popularizare a muzicii universale: rămîn mereu în stricta definiţie care priveşte exclusiv cîntecul popular francez derivat din cel religios gregorian. Acum „cîntecele populare" („la chanson populaire") sînt operă „colectivă". Unele motive au fost „compuse de popor"; altele, de „cîntăreţii ambulanţi" trubaduri şi jonglcri. Toate însă au fost „remaniate" de şirul generaţiilor ce le-au c î n t a t. Iar privit în funcţionalitatea lui, afli despre cîntecul popular următoarea caracterizare sumară, dacă nu chiar simplistă; „La chanson populaire a servi aux récréations du peuple..." *(Gobeaud* [*A.*], *Hist. de la musique*, (prefaţă de *R. Ducasse*, Paris, 1930 [„Larousse"], 20—21).

Tot aşa de flotantă apare definiţia cîntecului popular în uzualul *Larousse du* XX-*ème siècle:* făţişă definiţie izolată, referindu-se exclusiv la realitatea cîntecului popular francez care intră, în largă măsură, în concepţia *Gaston Paris-John Meier* („gesunkenes Kulturgut"): „Chants populaires, chants répandus dans une contrée, dont ils retracent les moeurs ou l'histoire" *(vol. II*, 1929, 129).

Dacă amintim, după această ediţie prescurtată, numai una dintre ediţiile secolului trecut, rămînem desigur la aceeaşi aproximativă definiţie generică vagă. Iată-l pe faimosul lexicolog *Pierre Larousse:* pentru dînsul conceptul „poezie n a t u r a l ă, sau p o p u l a r ă" (care ar fi de două feluri: poezie populară „hieratică" — aşa cum a rămas *Kalewala* — şi „demotică", a popoarelor ce-au trăit în lipsuri, ca în

India) alternează cu celălalt: „chant populaire". Definiția ce urmează e de puternică rezonanță romantică:

> On donne ce nom à des *chants* particulièrs à chaque peuple, et qui, conservés dans leur mémoire depuis des temps très reculés, portent l'empreinte de ce qu'il y a de plus intime, de plus individuel dans l'esprit, les sentiments et les tendances de chaque nationalité. C'est là qu'il faut aller chercher le souvenir des moeurs primitives, la première fleur des civilisations à naître... ".

Sau altă caracterizare, tot de ton romantic tipic:

> „ ...mais on doit réserver le nom de *chants populaires* à des oeuvres sorties, pour ainsi dire, du berceau des peuples, conservées par la tradition ou remises en lumière par quelque esprit amoureux du passé, et donnant la note vraie du génie d'un peuple, le pur reflet des moeurs qui lui étaient inhérentes et qui précédèrent le mélange des moeurs et des modes étrangères... Ainsi, toutes les races, toutes les nations ont leurs chants populaires marqués de traits distinctifs".

Lexicologul acesta — eponimic pentru lexicologia contemporană franceză — auzise și de cîntecul nostru haiducesc (ne aflăm în anul 1878, cînd apare volumul ultim din seria compactă a dicționarului său „universal" !), probabil că din popularizarea efervescentă a romanticei vremii aceleia, prin *Dora d'Istria, Michelet* și mai ales *Alecsandri*, tradus (poate că nu numai prefațat), în 1855, în franceză, de *A. Ubicini;* iar în 1856 parțial, în englezește, de *H. Stanley*, și în nemțește de *W. v. Kotzebue* (Aici imprimarea s-a continuat în 1857; v. și *Folkl. R.-Sărat*, II, pag. XXXI, nota 2 „Introducere") Iată retorica apoteoză a lui *Larousse;*

> „Mais, tenus comme les Roumains dans l'oppression, ils ont, comme eux, mêlé à leurs anciennes et calmes poésies des cantiques de deuil, des cris de désespoir et des hymnes qui invoquent la délivrance".

Cu toate acestea, „un cachet d'originalité" au pentru dînsul „cîntecele sîrbești și ungurești",

runele finice, iar mai presus cîntecele elveţiene şi tiroleze. Numai într-un pasaj — cu totul exterior acestei caracterizări entuziaste, fără fond documentar susţinut — se vorbeşte accidental despre „l'union intime de la poésie et de la musique", „inséparable du geste, de la mimique et de la démarche" *(Grand dictionnaire universel du XIX-e siècle,* III, 934, 935; XII, 1232—35).

Se pare că dintre toate asemenea dicţionare şi enciclopedii actuale — redactate în general după un plan prea schematic, ca şi dintr-un material documentar prea simplificat — enciclopedia italiană, în ultima redacţiune, prezintă o expunere mai adecuată, informată şi ceva mai amplă asupra conceptelor *cîntec-poezie populară.* Aici legătura între *melodie* (= cîntec) şi *vers* popular rămîne marcată fără ezitare:

> „Il canto popolare non è distinguibile dalla poesia popolare,..."; ori:
>
> „... la poesia popolare è legata strettamente al canto, è indissolubile dal canto e dalla melodia. ...Il predominio della melodia e stato più volte messo in rilievo: e chiunque ha sentito cantare canti popolari o li ha raccolti, ha notato come dal ricordo della melodia venga risvegliata la memoria delle parole" *(Enciclopedia italiana* [ed. 1949], VIII, 799—803; v. în special 799, 800).

Cît priveşte recenta ediţie din *Encyclopedia britannica* (ed. 1964)—care prezintă mai sobru datele asupra versului şi cîntecului popular, înglobate în cap. „Folklore" (vol. IX, 518—26; v. şi XX, 986, 987)—ea păstrează intactă asemenea interpretare a unităţii melodiei primitive cu textul verbal derivat etnografic din interjecţia emotivă primordială, manifestînd însă aspecte variate după diferenţierile etnice firesti evoluţiei omenirii — la popoarele romanice şi slave, de exemplu (v. opinia lui *Fr. Kruger,* în *Die grosse Völkerkunde,* tratat colectiv editat de *Hugo A. Bernatzik,* I, Leipzig, 1939 [„Bibliographisches Institut"], 153. Sau părerea muzicologului *Walter Wiora,* care — urmînd teoretic muzicologului *Julien Tiersot* — accentua,

în 1940, „caracterul cu adevărat folkloric" al melodiilor românești, scandinave, slave și orientale (v. *Die deutsche Volksliedweise...*, în *Musikalische Volksforschung*, IV [1940], 9).

Muzicografia contemporană capătă o direcție nouă și viguroasă prin teoreticieni ca *Marius Schneider, Cecil J. Sharp, Curt Sachs, Robert Lachmann, Ilman Krohn, Werner Danckert*, cînd — prin așa-numita „comparative musicology" *(Marius Schneider;* v. *The new History of Music*, I, 1957, 1) — se urmărește substructura melodică a muzicii europene prin cîntecul popular, pornindu-se de la popoarele primitive extraeuropene, ca să se ajungă apoi la cîntecul popular european de stadiu primitiv („gama cu cinci trepte fără semitonuri"), cînd „cîntecul de copii" („Kinderlied") românesc apare ca o formă străveche europeană, alături de ce oferă Italia nordică, Sardinia, ori ecourile celtice din Norvegia, Vestfalia (opinia lui *Werner Danckert)*. Aceștia sînt continuați — și poate chiar consolidați — de olandezul *Jaap Kunst*, un recent muzicolog, tinzînd să întemeieze o disciplină nouă muzicologică — „ethno-musicology" (1955) — o dată cu *Fritz Bose*, care a tipărit, în 1953, o scriere intitulată *Musikalische Völkerkunde*, ceea ce ar însemna o disciplină denumită „etnologie muzicală", cu scopul de a studia muzica primitivă a popoarelor, însă în mod comparativ, spre a se stabili aspectele genetice primare, diversificate apoi în timp (Termenul „Musikologie" fusese introdus, în 1885, de *Guido Adler*, însemnînd „die vergleichende Musikwissenschaft", concept parcă identic cu „muzicologia comparată" —„comparative musicology"). Această „știință a muzicii comparate" a fost reluată, așa cum am spus, în ultimele decenii de *Robert Lach, Curt Sachs, Marius Schneider, Johannes Wolf* etc.

(124) *Lods (A.), Les idées des anciens Israélites sur la musique* (în vol. *l'Art et la pensée* — publ. în *Journal psychologique*, XII [1926], n-rele 1—3, pag. 259—64).

Dintre esteticienii români *T. Vianu* privește întocmai problema (v. *Estetica* [3], 1945, 245).

În cîmpul etnologiei aflăm aceeași interpretare: *Schultze* admite că ritmul muzical și cel poetic își

au originea în ritmica dansului (v. *Schultze* [*Fritz*], *Psychologie der Naturvölker*, Leipzig, 1900 [„Veit"], 122).

(125) *Meillet (Antoine), Les origines indo-européennes des mètres grecs*, Paris, 1923 („Les Presses universitaires de France"), 10—11, 15—17, 19, 25—30, 41—42, 61, 62, 74, 76—78; *Reinach (Th.), La musique grecque*, Paris, 1926 („Payot"), 26, 66, 73—83.

Trebuie îndeosebi remarcat — apoi de avut oricînd în vedere — studiul comparat al eminentului etnomuzicolog *G. Breazul*, care, pornind de la cercetări etnologice (unele recente), etnografice, folklorice și de muzică comparată, dovedește că muzica populară, rămasă la unele popoare europene actuale încă într-un relativ stadiu primitiv (este și cazul nostru), conține un sistem *prepentatonic* hemi-și anhemitonic (oligocordiile hemi- și anhemitonice: *bicordiile, tricordiile* și *tetracordiile)* care trebuie socotit ca anterior apariției sistemului pentatonic anhemitonic, generat din acesta. În cazul muzicii noastre populare: se află caracteristice bicordii (bocetul maramureșean), tricordii (cîntecul de stea din Oltenia, colinda de Crăciun din Oltenia) și tetracordii (cîntec de stea din Muntenia, cîntec de leagăn, cîntecul de copii *Melcul)* — toate niște resturi din stratul primitiv etnografic românesc de credințe, superstiții, obiceiuri, datini, rituri magice, unele supraviețuind abia în cîntecele și jocurile copiilor (v. *Breazul* [*G.*], *Idei curente în cercetarea cîntecului popular. Moduri pentatonice și prepentatonice*, în „Studii de muzicologie", I [1965], 5—62). Preliminar, *Breazul* respinge teoria „gesunkenes Kulturgut", întărind și principiul omogeniei *melos-vers popular* (pag. 7—10).

(126) *Schurtz (Heinrich), Urgeschichte der Kultur*, Leipzig-Wien, 1900 („Bibliographisches Institut"), 506—32.

(127) *Combarieu (J), La Musique.* Ses lois, son évolution, Paris, 1930 („E. Flammarion"), 93—112. Opera aceasta remarcabilă poate fi consultată oricînd, alături de fundamentala *Histoire de la musique*, I, Paris, 1920 (3-e éd. „Armand Colin"), unde eminentul muzicolog își enunță sintetic punctul de vedere asupra „incantației magice" la

primitivi, care este prototipul artei muzicale şi poetice (v. capitolele „magia muzicală" — pag. 3—9, „dansul magic" — pag. 22—26, ca şi „instrumentele magice" — pag. 27—33).

(128) *Croce (Benedetto), Poesia popolare e poesia d'arte*, Bari, 1933 („Gius. Laterza"), 5—6, 13—20, 21—36, 36—49. Sporadicele opinii ale esteticianului despre poezia populară în genere se întîlnesc şi în *La Poesia*, Bari, 1943 („Gius. Laterza"), 314.

(129) *Graves (R.), The english Ballad*, London, 1927, 9.

(130) *Cox (Marian Roalfe), An introduction to Folk-lore*, London, 1895 („David Nutt"), 284—88.

(131) *Tiersot (Julien), Histoire de la chanson populaire en France*, Paris, 1889 („Plon-Nourrit").

(132) *Caravaglios (Cesare), Il folklore musicale in Italia*, Napoli, 1936 („Rispoli").

(133) *Corso (Raffaele), Folklore.* Storia, Obbietto, Metodo, Bibliografia, Roma, 1923 („Leonardo da Vinci"), 85—97; în special 87—97.

(134) *Barbi (Michele), Poesia popolare italiana* Firenze, 1939 („G. C. Sansoni"), 65—66, 69. — V cap. „Poesia e musica popolare" (pag. 129—62)

(135) *Cocchiara (Giuseppe), Problemi di poesia popolare*, Palermo, 1939, („G. B. Palumbo"), 7, 13, 15—16.

(136) *Tigri (Giuseppe), Canti popolari toscani*, raccolti e annotati da..., Firenze, 1869 („G. Barrabèra").

(137) *Pitré (Giuseppe), Canti popolari siciliani*, I, Palermo, 1871 („Luigi Pedone-Lauriel").

(138) *Nigra, Canti popolari del Piemonte*, îndeosebi.

(139) *Tiersot, Histoire..*, pag. IV „Preface".

(140) *Ibid.*, 10, 12, 63, 74, 91, 103—4, 105, 133, 146, 151, 154, 157, 159, 165, 192, 273, 331—2, 335—8, 350—55, 356—59, 375.

Punctul acesta de vedere e valorificat de *Tiersot* şi în ultima lui scriere, lucrare prea distinsă, *La chanson populaire et les écrivains romantiques*, Paris, 1931 („Plon-Nourrit"), pag. I—VII.

(141) Studiul acesta extins (470 pag.) — apărut în seria „Studi di etnografia e folklore", condus chiar de autor — rămîne de fapt ca o valoroasă istorie critică a folklorului italian. Cartea e de un real interes ştiinţific, avînd note critice şi bibliografice ample, comentarii solid informate, apropieri comparate

sugestive, toate rodul unei discipline ştiinţifice exemplare.

(142) Il popolo, nelle sue improvvisazioni, non poeteggia, canta; e la sua poesia esiste in quanto è accoppiata alla melodia che la poesia stessa interpreta ed esprime in parole"; „Il canto popolare varia da una bocca all' altra, da un luogo all'altro, da un dialetto all'altro per adattarsi alle mutate esigenze spirituali dei nuovi cantatori, assumendo nuovi caratteri etnici"; „Ogni variante di un canto popolare, considerata dal punto di vista folklorico, è un canto a sè stante, a caratteri propri, individuabili, il che riafferma, indipendentemente dal modo col quale il canto popolare sorge, l'unità inscindibile delle parole e della musica nel canto popolare stesso"; „Non tutti i canti che corrono sulla bocca dei nostri volghi sono popolari. *Popolare* è ciò che nasce dalla attività creatrice della collettività anonima. Un canto che, creato da un individuo noto, si diffonde tra i volghi a mezzo di quelle stampe popolari sulle quali sono riprodotte le parole dei canti che il popolo legge ed impara a memoria... non è un canto popolare, ma è, invece, un canto *popolaresco*, giacchè esso è dovuto all' opera di un cantore noto, conoscitore di muzica..." *(Caravaglios, l.c.*, 87—88, 90—99).

(143) *D'Ancona (Alessandro), La poesia popolare italiana*, Livorno, 1906 („Raffaello Giusti"), 26, 209—84, 284—321, 321—39, în special 363—95.

(144) „Chè la natura porta il popolo, quando canta, a cercare un sollievo alla sua misera condizione, piuttosto che ad alimenarne con la memoria il dolore"; „Più poi questi canti son ripetuti da' giovani"...; „Ho scelto di questi canti quelli che mi son parsi veramente tradizionali e più antichi, e mi sono ingegnato di escludere... gli ammodernati. Ma è difficile... distinguere talvolta la vera poesia del popolo dalle imitazioni avvedute..."; „E sia pure che alcune ve ne abbiano delle tradizionali: ma la gioventù di montagna quasi tutta anche adesso suol cantare di poesia e però con verità può scrivere: « Vanne, foglio gentile onesto e

casto,/Che proprio di mia mente t'ho composto»" Sonovi in fine le *Serenate*, o *Inserenate*, come il popolo suole appellarle, le „quali consistono nel cantare e sonare..."; „L'affetto e la gioia, e l'armonia del pensiero che li ride nella mente, può rivelare con la poesia e col canto..."»; „Il canto adunque, come l'amore, può argomentarsi che sia nato con l'uomo. *Prima però fu inventato il suono che il motto.* Quindi presso tutte le civili nazioni i primi saggi poetici furon *trovati* a vestire qualche gradita melodia"; „E questa va in canto (dicevami uno di loro che me la dettava): in discorso non si puol dire:..."; „Quanto alle arie di queste canzoni, sono diverse secondo i paesi".

(*Tigri, Canti popolari toscani*, pag. XVIII—XIX, XXXVII, XLI, XLVII, XLIX, LI, LXIII „Prefazione").

(145) „Nè solo il giovane, cui ogni cosa parli d'amore, canta; ma canta altresì il fanciullo...; canta la madre cullando, il dolce frutto delle sue viscere; canta il marinaio sciogliendo dal patrio lido; canta il prigioniero..."; „...esi [c î n t e c e l e p o p u l a r e] traggano nascimento da questo o da quel poeta rustico, che nei paesi e nei villaggi mancano di rado; ma nè il nome loro, nè il quando, il dove, il perchè del canto ci si conserva. Questa oscurità, che pare un difetto, è la vera ragione per cui il canto diviene popolare...; il canto di uno solo diventa canto di tutti perchè nascendo trovossi nelle condizioni più favorevoli a lunga esistenza; rimane poi perchè risponde agli affetti naturali, ai costumi, alle tradizioni del popolo... Chi l'ha fatta? Chi ha potuto farla? Nessuno lo sa, nessuno cerca saperlo: l'autore rinunzia volentieri alla compiacenza di essere conosciuto come poeta: il popolo, che ne rispetta la modestia, ne premia il merito col ritenere per sè col tramandare agli altri simili canti"; „Chi raccoglie de' canti sa bene che le arie sono le prime e le più facili ad aversi..."; „Il canto o meglio la parola non isposata alla melodia non è l'espressione intiera della poesia veramente popolare. La melodia ha un grandissimo ufficio nel canzoniere del popolo: senza la quale il

canto è un puro ed ozioso esercizio; ecco perchè s'incontrano gravi difficoltà nel raccogliere e copiare de' canti colla sola ripetizione orale di chi li sa, e perchè volendoli avere nella loro interezza bisogna fare che il cantatore associi la musica all poesia"; „Il canto si fa dalle donne in qualche cortile coll' accompagnamento d'un cembolo a sonagli;..."

(Pitré, Canti popolari siciliani, I, pag., 7 9, 11—13, 27—8, 34, 45, 149, 166, 173—4).

(146) *Tommaseo, Canti popolari toscani, corsi, illirici, greci,* raccolti ed illustrati da..., I, Venezia, 1841 („Girolamo Tasso"), pag. 5.

(147) *Barbi, Poesia popolare..,* 147.

(148) *Cocchiara, Problemi...,* 7.

(149) În această privință au rămas clasice lucrările lui *Aguiló y Fuster (Mariano), Romancer popular de la terra catalana,* 1893; *Menéndez Pidal (J.), Poesia popular. Collecctión de los viejos romances que se cantan por los Asturianos,* Madrid, 1885; *Milá y Fontanals (M.), Romancerillo catalán,* Barcelona, 1842 (ediția a II-a a culegerii e din 1853, amplificată. Este și astăzi socotită, în privința folklorului spaniol, ca o lucrare „de prim ordin"); *De los trovadores en Espagña,* 1861; *De la poesia heróico-popular castellana,* 1874; *Observaciones sobre la poesia popular,* 1854 (ed. a II-a, 1882). Ultimele trei lucrări renumite privesc problema ce ne preocupă aici, asupra geneticii folklorice; *Almeida Garret (Silva Leitão), Romanceiro,* Lisabona, 1843—51 (3 volume, cu edițiile ulterioare, 1851—53, 1867). Este o culegere de romanțe populare portugheze, valoroasă și astăzi.

Ispanologul *Al. Popescu-Telega* — într-o prețioasă scriere asupra romanceroului spaniol, cu îndrumări indispensabile bibliografiei folklorice romanice — alătură pe cîteva dintre culegerile iberice indicate aici, de ce dăduseră la noi, în același secol estetizant folkloric, *Alecsandri* și *G. Dem. Teodorescu:* „Aceste culegeri sunt în mare ceea ce sunt pentru Români culegerile lui *Alecsandri* și *G. Dem. Teodorescu" (Romancero,* București, 1947, 9).

În istoria folklorului român *L. Şăineanu* a fost întîiul care a discutat, bibliografic numai, o parte

din acest prețios material iberic *(Ist. filolog. rom.*[2], 270).

(150) *Djoudjeff (Stoyan), Rythme et mesure dans la musique populaire bulgare,* Paris, 1931 („Champion" — 368 pag.). Este același muzicograf *St. Djudjev* care a publicat, în 1958, un studiu sintetic, *Ritmul și muzica populară bulgară,* în *Revista de folclor,* III, n-rul 2, pag. 7—46, desigur un rezumat practic, pentru muzicografii români, al operei analizate aici. Redacțional, nu s-a remarcat sursa.

Gîndirea muzicografică a lui *Djoudjeff,* de altfel citată, pare clar reflectată recent într-un studiu interesant care apropie schemele ritmice proprii cîntecului popular bulgar la cel românesc. Deși personal avem considerație pentru munca unui asemenea autor destoinic — care a scris o monografie serioasă: *A. Pann, Cîntece de lume,* 1955 — nu putem fi de acord cu concluzia următoare: „Noi înclinăm totuși să acordăm importanță mai mare factorului *limbă,* în determinarea specificului muzicii noastre populare" (v. *Ciobanu [Gh.], Raportul structural dintre vers și melodie în cîntecul popular românesc,* în „Rev. folcl.", VIII [1963], n-rul 1—2, 41—59; în special, 59). Asemenea criteriu interpretativ hotărît că privește „specificul muzicii noastre populare" în existența ei c o n t e m p o r a n ă, nu însă și în stadiile de vieață etnografică primitivă. Pentru acest moment — cel aproape inițial, genetic în primitivitatea sa — datele etnologice sînt evident contrare punctului de vedere menționat. Acolo, la popoarele primitive (extraeuropene, ori altfel denumite: „necultivate" etc.), *melodia* (vocală, instrumentală) este cadrul formativ determinant. *Textul* poetic rămîne element aparent adiacent, însă în realitate subiacent. Abia în stadiile superioare ale cîntecului popular (cel de tip logic european îndeosebi) elementele *melodie-material verbal* intră în faza congruenții depline. Avem însă aici niște faze tîrzii de evoluție, cînd *cultura,* treptat rafinată, s-a implicat în creația folklorică plecată de mult din cea *primitivă.* Acum *logica* limbii, abstractizată, a subordonat *melosul,* micșorîndu-i vitalitatea. De aici și mecanica preponderentă a gîndirii discursive, de azi, care temperează timbrul muzical, apoi îl subjugă, și treptat îl înlătură, pentru ca versul, așa-zis *popular,* să

ajungă „poezie" *populară:* un comun exercițiu s c r i s, numai de sonoritate verbală redusă, adesea inexpresivă.

Ce s-a întîmplat cu formele muzicale-poetice care sînt acum cu mult prea îndepărtate de realitatea folklorică primitivă? Ele s-au modificat profund: treptat—corelativ epocelor de prefacere socială—procesul diferențierii între m e l o d i e-v e r s s-a adîncit; încît v e r s u l a ajuns să suprime pe deplin m e l o d i a, pentru ca el să apară uscat de plasticitatea melodică, scos din expresivitatea metaforică populară și apropiat, treptat, de tiparul versului savant, cel după regulele artei prozodice, pe care l-a studiat experimental („limbajul științelor", „limbajul liric") compatriotul nostru *Pius Servien*-Coculesco, în două lucrări de prestigiu bibliografic onorabil în Occident, în ultimele trei decenii *(Principes d'esthétique,* Paris, 1935 [„éd. Boivin"]; *Les rythmes comme introduction physique à l'esthétique,* Paris, 1930 („éd. Boivin").

Pentru muzica indo-europeană — și îndeosebi cea greacă — cazul este numai acesta: de la *Aristoxene* se știe că la origine ritmica muzicală „se confunda aproape cu metrica". Cu timpul versurile înlăturară „învelișul muzical", „potrivindu-se simplei recitări și chiar lecturei mute" *(Reinach, La musique grecque,* 72—73).

(151) *Strausz (Adolf), Bulgarische Volksdichtungen,* Wien-Leipzig, 1895 („Carl Graeser"), 102—109; în special pag. 102.

(152) *Djoudjeff, l.c.,* 83.

(153) *Ibid.,* 83.

(154) *Archiv für slavische Philologie,* IX (1886), 177—281. Studiul a fost tipărit și în extras, *Untersuchungen über den Versbau des sudslavischen Volksliedes,* Leipzig, 1886 („Breitkopf-Härtel").

(155) *Low (D. H.), The ballads Marko Kraljević,* Cambridge, 1922 („University Press"—196 pag.).

(156) Celebra culegere a lui *Vuk Stefanović Karadžić* (1787—1864), *Narodna srpska pesmarica,* I, 1814; II, 1815, a apărut la Viena. Tot acolo a reapărut, în 4 vol., între anii 1823—33, tradusă îndeosebi în limba germană: *Gehard* (1828), *Kapper* (1853) și *Talvj* (pseudonimul scriitoarei Therese A. L. von *Jakob* [1797 — 1870], fiica

filosofului *Jakob)*, în 2 volume: *Volkslieder der Serben*, I, II, Leipzig, 1853 — „F. A. Brockhaus" — cu dedicație către *Goethe* („An Goethe") și cu o prefață (pag. XI — XVI). Ediția întîia apăruse la Halle, în 1824. Prefața ed. a 2-a, din februarie 1853 (pag. XVII—XLI), e făcută la „Neuyorck" (unde celebra traducătoare se căsătorise), fiind urmată de-o succintă istorie a „imperiului sîrbesc" (pag. 1—52; v. și *Low, The ballads Marko Kraljević*, 180—82).

(157) *Wollner (Wilhelm), Untersuchungen...*, 2—3, 19, 23, 24, 25, 88, 90, 104

(158) *Murko (Mathias), La poésie populaire épique en Yugoslavie au début du* XX-*e siècle*, Paris, 1929 („H. Champion").

(159) V. *Psihologie și creație populară*, 1935, 11-14 și urm.

(160) Situația acestor cîntăreți și recitatori sud-dunăreni — ca și ruși — fenomenali a fost reconsiderată — și îmbogățită cu variate informații de teren — prin *W. Nehring (Die russische Volksepik*, Breslau, 1905 — extras. *Mitteilungen der Schlesischen Gesellschaft f. Volkskunde*, Heft XIV), *G. Becking, G. Gesemann, P. Diels, R. Jakobson*, dar mai ales prin studiul de ansamblu al lui *Walter Wünsch, Heldensänger in Süd-osteuropa*, 1937, Berlin („Institut f. Lautforschung-Universität Berlin"), care cuprinde și referințe sugestive asupra folklorului din Balcani (bulgar, sîrb, dinaric-muntenegrean), pe lîngă starea actuală a bilinelor (pag. 1—4, 4—9, 9—16, 16—20, cîntecul eroic; 20—26, cîntecul eroic dinaric-muntenegrean; 27—29, cîntecul eroic bulgar-central balcanic; 29—31, bilinele).

(161) *Tocilescu, Material. folkl.*, II, 823.

Etnografia germană rămîne de acord perfect cu acest important document etnopsihologic românesc sud-dunărean care explică și cîntecul popular dacoromân: în Saxonia cîntăreții cu adevărat populari nu pot reproduce verbal-mecanic oarecare motiv poetic, ci ei se sprijină pe cîntare: melodia singură determină cursul normal al textului poetic:

> „Wort und Weise bilden eine untrennbare Einheit. Darum kann man auch die Leute nur schwer zum Vorsagen des Wortlautes bringen. Versuchen sie es, so reisst gewöhnlich

der Faden schnell ab. Lässt man sie aber singen, so folgt Vers auf Vers, mit den vertrauten Tönen kommen die Worte unwillkürlich auf die Lippen, eben weil beide zusammengehören" *(Wuttke [Robert], Sächsiche Volkskunde*, Leipzig, 1903 [„Fr. Brandstetter"], 253).

(162) *Rambaud (Alfred), La Russie épique*, Paris, 1876 („Maisonneuve").

(163) *Trautmann (Reinhold), Die Volksdichtung der Grossrussen*, I. *Das Heldenlied* (Die Byline), Heidelberg, 1935 („Carl Winters Universitätsbuchhandlung").

(164) Filologul *L. Şăineanu* a bibliografiat întîi la noi, în 1892 şi 1897, pe *„Kirejevsky"* şi *„Bessonof"*, *Colecţiune de poesii populare ruseşti* (rusește), 10 părți, Moscova, 1862—1878 *(Ist. filol. rom.*[2], 269).

(165) *Rambaud, l.c.*, 28.—(166). *Trautmann, l.c.*, 20. (167). *Ibid.*, 19.

(168) *Ibid.*, 25.—(169). *Ibid.*, 25. Relatări documentare despre problema aceasta a bilinelor se mai pot găsi în valoroasa lucrare a lui *E. Karskij, Geschichte der weissrussischen Volksdichtung und Literatur*, Berlin-Leipzig, 1926, 2—3, 14—16.

(170) V. studiul evocator critic al lui *Tiberiu Alexandru, Béla Bartók despre folklorul românesc*, 1958, 12—20.

(171) *Bartók (Béla), Cîntece poporale românești* din comitatul Bihor, culese şi notate de..., Bucureşti, 1913 (Academia Română — „Din vieaţa poporului român" — Culegeri şi studii, XIV).

(172) *Brailoiu (Const.), Esquisse d'une méthode de folklore musical*, Paris, 1932 („Fischbacher").

Această importantă contribuţie muzicologică românească a fost bibliografiată de *Arnold van Gennep*, remarcînd-o: „adaptable à la France" *(Manuel de folklore français contemporain*, IV, Paris, 1938 [„A. Picard"], 776, nr. 4714). Deşi „schiţă" metodologică preţioasă — şi indispensabilă chiar folklorului muzical în genere — ea a rămas oarecum izolată, şi puţin cunoscută, în discuţiile teoretice de la noi din 1932 pînă acum. *Brăiloiu* e fără îndoială primul muzicolog român care a constatat îndelung pe teren — fiind în acord cu folkloriştii dialectologi—diferenţa progresivă între

țărănimea arhaică și „noua generație țărănească" (încălțată cu pantofi, îmbrăcată cu bluză și cămașă de la tîrg și oraș, ascultînd gramofonul, radiofonia). Pe aceasta o vedem „tributară industriei mecanice și schimbului monetar". Ea e diferențiată de „lumea veche fără alfabet", cea a satului de tip etnografic (mai este numită „le monde nouveau de l'imprimé et de la machine"). Produce zilnic „specimene melodice mai mult ori mai puțin fericite". Iată așadar apărut în „folklorul muzical' românesc un „stil muzical popular m o d e r n" (pag. 6). Datorită contactului cu „viața urbană și suburbană" repertoriul arhaic țărănesc se alterează repede prin infiltrarea și asimilarea rapidă în „mediul sătesc" a „muzicei artistice" (îndeosebi mijlocită de gramofon și radiofonie). Acum se nasc așa-numitele „tipuri melodice hibride". Tot acum se pierde și „caracterul dialectal al unui stil regional prin contactul cu stilul altei regiuni". Cu alte cuvinte, prin contactul sat-tîrg-oraș dispare tocmai expresivitatea particulară a graiului local, adică tiparul lingvistic organic, cel care imprimă în folklor tonul poetic-muzical specific unei regiuni istorice (pag. 2, 6—7).

(173) *Bartók (Béla), Das ungarische Volkslied*, Berlin-Leipzig, 1925 („Walter de Gruyter"), 13.

(174) *Delacroix (H.), Le langage et la pensée* [2], Paris, 1930 („F. Alcan"), 51, 53—4, 68, 71, 73, 76, 84. Spre deosebire de opoziția unui sociolog sud-american care înlătură total rolul individului în limbaj: „Limbajul, religia, morala... exclud orice posibilitate de geneză individuală"; deși, evaziv, recunoaște că: „Produsele colective poartă urma particularităților *individuale*"; apoi că „evoluția formei și a sensului cuvintelor" e de atribuit „modificărilor capricioase survenite accidental" la un individ, „pe urmă copiate de colectivitate". Iar în altă parte: „Acțiunea *reflectată* a individului" modifică „evoluția spontană a colectivității". *(M.-H. Cornejo, Sociologie générale*, I [éd. II], Paris, 1930 [„M. Giard"], 234, 235, 236, 240—43).

Aproape de această exagerare îl menționăm și pe sociologul francez *M. Halbwachs* — aparținînd școalei lui *Durkheim* — cînd recunoaște că „gîndirea individuală" se *plasează* în „memoria colectivă"; dar că limbajul e „fapt social" coercitiv:

„o limbă există independent de fiecare din indivizii ce-o vorbesc" (v. *Les cadres sociaux de la mémoire,* Paris, 1925 [„F. Alcan"], pag. IX, 93).

(175) *Vendryes (J.), Le langage.* Introduction linguistique à l'histoire, Paris, 1921 (seria „Évolution de l'humanité", III — „La Renaissance du livre"), pag. XIII, XV, XIX, XXI, XXIV, XXV, XXVI, 8, 16, 17, 20, 43, 47, 59, 66.

(176) Cînd în filosofia generală — psihologie individual-colectivă, sociologie, morală, etică, estetică — se recunoaște rolul însemnat al individului ce trebuie admis ca un factor decisiv în problema *creației,* de orice natură ar fi ea. Vom înfățișa cîteva opinii ale unor gînditori de autoritate, desigur că mai frecvenți în discuțiile respective, începînd cu bibliografia franceză, mai accesibilă oricărui lector *(V.* și *Addenda)*:

Sociologul *René Worms* — avînd în vedere sociologia americană a lui *Lester F. Ward (Pure Sociology, Applied Sociology), Fr. H. Giddings (Princips of Sociology),* ca și pe cea germană *(F. Tönnies, G. Simmel),* după cum și școala lui *Durkheim* — nu recunoaște punctul de vedere al sociologului *G. Tarde* (tot francez), care afirmă că *invenția* și *imitația* fac *societatea.* Din contra: dacă „elementul individual" nu se poate opune celui „social" în *invenție,* însă el precumpănește, folosind — e drept — materialele „preconstruite" ale înaintașilor, dar asimilîndu-le și depășindu-le (v. *La Sociologie*[2]. Sa nature, son contenu, ses attaches, Paris, 1926 [„M. Giard"], 37—38, 40, 41, 43, 86 109, 133—41).

De altfel chiar *Gabriel Tarde* (care era „funciar un individualist", și nu vedea peste tot decît oameni imitînd invențiile semenilor; sau, mai rar, inventînd ei înșiși) ocolește — dar nu înlătură categoric — rolul individului inițiator în *invenție* etc., spunînd, destul de flexibil de altfel, în cele două opere capitale ce ne-a lăsat: *invenția* își are „sursa" într-un om talentat (deci creația individuală!); ori că: *inventorul* (ca și *savantul)* ar fi „veritable esclave volontaire... de son pays"; sau: acei „les demi-inventeurs" care lucrează „dans l'ombre le camp du génie"; sau, în altă parte: „personalitatea confuză" rămîne eliminată de societate; ca să culmineze cu următoarea

deplină recunoaștere a personalității etern creatoare: „il y a toujours eu des inventeurs ou des initiateurs hardis, qui ont eu des rêves grandioses, des ambitions et des amours extraordinaires" *(La logique sociale* [2], Paris, 1898 [„F. Alcan"], pag. XI, XVI, 19, 89, 122, 145, 411). Iată citate concludente din cealaltă scriere vestită a lui *Tarde:* „Pour innover, pour découvrir... l'individu doit échapper momentanément à sa société"; „Un homme énergique et autoritaire exerce sur les natures faibles un pouvoir irrésistible: il leur offre ce qui leur manque, une direction. Lui obéir n'est pas un devoir, mais un besoin" *(Les lois de l'imitation*[7], 1921 [„F. Alcan"], 95, 215).

În aceeași direcție a sociologiei franceze, vom mai aminti pe *H. Marcion, G.-L. Duprat* și *Gaston Richard.* Cel dintîi crede că opinia, sentimentul public, obiceiul nu sînt decît „produsul judecăților, sentimentelor și voliționilor individuale" — sau altfel spus: sînt „rezultanta la un moment dat a unei mulțimi de inițiative personale" *(De la solidarité morale*[6], Paris, 1899 [„F. Alcan"], 156—59). *G. Duprat* afirmă că „grupul social" nu e suma indivizilor juxtapuși, ci organic uniți. *Individul* ia parte „la evoluția socială, la perpetua modificare totală, căreia apoi îi suferă efectele". Însă „sociologizarea sentimentelor și ideilor în artă" nu se „poate petrece fără *personalitate*" *(G.-L. Duprat, La solidarité sociale,* Paris, 1907 [„O. Doin"], 152—54, 158, 159, 217).

Cît privește pe *Gaston Richard:* și el pune accentul pe funcția *individului* în felul următor: „solidaritate socială" înseamnă interdependența fenomenelor sociale care implică pe aceea a indivizilor asociați. Individul, dacă se dezvoltă cu spiritul grupului său, nu este „total absorbit de el". „Coeziunea socială" e întărită prin emanciparea o r g a n i c ă a individului. Individul trebuie să fie „conciliabil cu grupul social în care trăiește și cu care colaborează" (v. *Duprat, l.c.,* XI, XII).

În cîmpul esteticii franceze domină, iarăși, punctul interpretativ individualist privind „prevalența" individului în creație. Vom da cîteva citate caracteristice dintr-o lucrare a lui *Lucien Arréat:* „À chaque moment l'invention a été chose personelle... et, faute de cet apport, la collec-

tivité ne progresserait pas, ne vivrait pas"; dar „les poussées individuelles" se află frînate de „limitațiile colective"; „le génie inventeur garde toujours son rôle". „Par une sorte de croisement incessant, le travail personnel se mêle et s'ajoute à l'action sociale" etc. (*Arréat, Génie individuel et contrainte sociale*, Paris, 1912 [„M. Giard-E. Brière"], 4, 24, 34, 56, 66, 70, 101, 102, 106—7, 115, 116—17, 118—130).

Criteriul acesta estetic se opune gîndirii altui estetician francez cunoscut — *Ch. Lalo* — care stă la polul opus: pentru el *valoarea* estetică nu e creată de *individ*, ci de *societate: realitatea socială* e aceea care imprimă „orientarea definitivă a forțelor individuale" (v. *L'expression de la vie dans l'art*, Paris, 1933 [„F. Alcan"], 141, 146, 149, 152, 154 etc.; *l'Art loin de la vie*, Paris, 1939 [„J. Vrin"], 59 etc.).

Pe linia interpretării individualiste a artei (dominată în gîndirea franceză de autoritatea psihologului *H. Delacroix, Psychologie de l'art*, Paris, 1927 [„F. Alcan"], 445—481: „L'oeuvre est une émanation nécessaire, coéternelle à l'artiste... L'artiste c'est l'esprit qui construit l'oeuvre" — pag. 481) îl întîlnim, însă reflectînd moderat, pe *T. Vianu:* pentru dînsul în trecutul evoluției artistice a omenirii artistul și contemplatorul se întruneau „în una și aceeași persoană"—adică (admițînd discuția în direcția creației folklorice), un țăran cîntînd cîndva, o făcea pentru plăcerea lui: nimeni nu-l asculta; era un început de artă autonomă de funcția ei socială. În receptarea artistică există eteronomie: dincolo de valoarea obiectivă a unui fenomen artistic (existența în sine, fără individul contemplator) intervin motive eteronomice care sînt de natură subiectivă (v. *Estetica*[3], 1945, 9, 459—60).

În direcția aceasta a funcției *individului* ca *inițiator* în *creație*, importante sînt îndeosebi opiniile sociologiei germane, din ultimele trei decenii, cînd gîndirea filosofică nu fusese infectată de teoria rasismului totalitar. Și de aici cîteva exemple vor fi concludente, luate numai din bibliografia fundamentală a problemei:

Sociologul *Leopold v. Wiese* afirmă expres: „Nur in den fortwährenden Beziehungen von Gesellschaft und Einzelmensch entstehe das Bild

des gesellschaftlichen Lebens" (Este și părerea lui *Arthur F. Bentley, Relativity in Man and Society*, New-York-London, 1926); „Am Anfange unserer soziologischen Erkenntnis steht das empirische und erlebte Ich..." *(L. v. Wiese, System der Allgemeinen Soziologie* [2], München-Leipzig, 1933 [„Duncker-Humblot"], 138—144, 144—150; în special 139, 141).

Tot așa pune problema și *Alfred Vierkandt* („Der seelische Ort... ist selbstverständliche die *einzelne Person*. Ein Gesamtbewusstsein oder eine Kollektivseele, ein «Wir-Bewusstsein», das an einem andern Orte aufträte,... ist natürlich ein Mythus"; iar în privința conceptului „Volkslied": are în naștere „der individuelle Ausgangspunkt für die Entstehung" — v. *Gesellschaftslehre* [2], Stuttgart, 1928 [„F. Enke"], 138—47, 158—77, 209, 345), concomitent cu *Georg Simmel* („Alle jene Inhalte des Lebens werden unmittelbar von Individuen getragen". — *V. Soziologie*, München-Leipzig, 1923 [„Duncker-Humblot"], 527—45, 552—65, 568—72; în special 571), *Ferdinand Tönnies* (v. *Einführung in die Soziologie*, Stuttgart, 1931 [„F. Enke"], 3—15), *Max Scheler* (v. *Die Wissensformen und die Gesellschaft*, Leipzig, 1926 [„Der Neue Geist Verlag"], 47—48), *Hans Freyer* („Alles Leben vollzieht sich in der Polarität zwischen dem Subjekt und der gegenüberstehenden Welt und strömt, von Gegenwart zu Gegenwart getragen, in einem erlebten Rhythmus vom Gestern ins Morgen" — v. *Theorie des objectiven Geistes* [3], Leipzig-Berlin, 1934 [„B. G. Teubner"], 69—74, 134—39, 139—46; în special 143), *Eduard Spranger (Lebensformen*, Halle [Saale] 1930 [„M. Niemeyer"], 36—59, 60—69, 85, 92—113), și *O. Dittrich* (mai ales în direcția gîndirii psihologice privind limba: „Der Einzelne ist nicht bloss Mitglied einer Volksgemeinschaft" — v. *Die Probleme der Sprachpsychologie*, Leipzig, 1913 [„Quelle-Meyer"], 14, 15).

(177) O prezentare critică a tuturor acestor sisteme de gîndire lingvistică se găsește, expusă documentat, în lucrarea de sinteză a lui. *I. Iordan, Lingvistica romanică*, București, 1962, 26, 32, 35, 44, 47, 50, 91, 93, 96—7, 103, 106, 126—7, 140, 175, 222, 288, 293, 297, 307, 340, 344, unde se

atenuează aceste variante bogate ale idealismului lingvistic, ilustrate mai mult de școala lui *Vossler*, fiind interpretate acum prin prizma dialecticii marxiste.

(178) Informatoarea Mărița Cùca (satul îi mai spunea și „Cuculiasa"), 70 de ani, în 1929, anul anchetei. Am publicat în parte materialul liric cules de la dînsa *(Ethnos,* I[1] [1941], 211 text. IX—XII), ca și textul-convorbire *(ibid.,* text. XV), despre care am mai discutat (v. *Reflexiuni cîntec-vers. pop.,* 63).

(179) *Simrock, Die deutschen Volksl.,* 593.

(180) *Gennep (Arnold van), Le Folklore,* Paris, 1924 („Storck"), 19—31.

(181) Accentuăm că aceasta este concepția lui *A. van Gennep (Le Folkl.,* 18—31, 31—44), de acord și cu experiența noastră de teren în privința limitării cercetărilor folklorice (pentru faptele de cultură populară primitivă) la granițele satului arhaic. Extinderea către centrele industriale, ori spre periferia orașelor; sau, aici, chiar în mediile burgheze provenite din cadrele vieții rurale — nu se poate tăgădui. Ca și părerea (contestată de *P. Saintyves, Manuel de folklore,* Paris, 1936 — „É. Nourrit") că orașele mari sînt „destructrices de tout folklore" (pag. 33—35; cf. *Van Gennep, l.c.,* 23). Definiția lui *Saintyves* rămîne însă vagă, nedeterminînd precis cadrul geografic și etnografic al „mentalității populare": „Folklorul este în realitate un studiu al mentalității populare în națiunile civilizate". S-ar manifesta d i n p l i n la țărani, găsindu-se (chiar într-o „originalitate proprie"!) fie la burghezi, fie la lucrători, meseriași, muzicanți etc. — deci la oraș *(ibid.,* 33, 35).

O lucrare a lui *P. Sébillot (Le Folk-lore.* Littératures orale et ethnographie traditionelle, Paris, 1930 — „O. Doine") este în bună măsură extinsă spre interpretarea etnologică a folklorului general. *Sébillot* încă din 1886 întocmise un chestionar de anchetă în orașele mari, de unde să se culeagă tradițiile și superstițiile din sfera burgheziei — prin urmare ceva în direcția vieții negustorilor (pag. 1—13).

Dintre toate încercările desigur că sistemul lui *Ovid Densusianu* (expus în studiul prea cunoscut, și singurul fundamental la noi, *Folklorul — cum trebue înțeles,* 1910 — iar ediția a II-a, din 1937) rămîne pentru oricine model accesibil și practic, noi căutînd

să-i precizăm numai o metodă mai sigură de teren, în special în privința investigațiilor de psihologie individual-colectivă asupra creației poetice populare.

Lucrarea lui *Kaarle Krohn*, din 1926 *(Die folkloristische Arbeitsmethode*, Oslo, 1926 — „H. Aschehoug-W. Nygaard") — neîntîlnită în studiul lui *Densusianu* — este totuși utilă. Teoretic, *Krohn* admite definiția folklorului dată de *Van Gennep*, opusă aceleia a lui *Ch. S. Burne*, din 1910 și 1914 (v. îndeosebi *Hand-book of Folklore,)* care limita investigația folklorică numai la „cultura spirituală a poporului":

> „In short it covers everything which makes part of mental equipment of the folk as distinguished from their technical skill" *(l.c.*, 17).

Cît privește gîndirea folkloristului *Albert Marinus*, ea apare drept un derivat fățiș din interpretarea sociologică a lui *Durkheim:* în folklor — spune *Marinus* — trebuie să predomine „punctul de vedere psiho-sociologic" (în interpretare numai) după ce a fost pusă în valoare *„observația directă* a faptelor în realitatea *vie"* (apropiere de *Van Gennep*!). Analiza „faptelor folklorice" (care sînt „fapte sociale") trebuie făcută numai în funcție de „psihologia colectivă". Studiul acesta special (al „faptelor folklorice": niște „activități psiho-sociologice") va fi opera „n e o-f o l k l o r i s m u l u i": el va căuta „explicațiile funcționale" care sînt numai „în funcție de psihologia colectivă". Iată *folklorul funcțional:* acesta ar fi în stare să descopere „caracterele constante" și „comune" ale tuturor „faptelor folklorice"; pentru că asemenea „caractere constante" sînt „activități psiho-sociologice" care funcționează în toate „faptele folklorice", considerate în generalitatea lor (adică de oriunde ar fi). „Faptele folklorice" (ele sînt „niște materiale cu care se construiește știința") trebuiesc deci să fie exact observate, sigur adunate, descrise apoi cu precizie. Dar simpla etapă a „descrierii narative" (metoda folklorului pur *descriptiv)* trebuie depășită prin *observație* și *analiză*, ca să se abordeze căutarea „explicațiilor funcționale". Aici două științe pot fi de folos: *psihologia* și *sociologia*, prin care — am remarcat —

pot fi stabilite „caracterele constante" și „comune" ale ansamblului folkloric general.

Prin acest unghiu interpretativ cele trei metode clasice (niște „încercări de generalizare") ale folklorului: *metoda descriptivă* (aduce materialul de observație), *metoda istorică* (aduce documente asupra originii faptelor, dar nu și asupra *cauzei* lor) și *metoda comparativă* (aduce indicații precise asupra „comunității de origine" a faptelor folklorice) au „eșuat lamentabil"... De ce? Pentru că faptele nu au fost „epuizate de întregul lor conținut". Punctul de vedere „psiho-sociologic" e singurul eficace, completînd *metoda* în „folklorul funcțional": el urcă spre cauzalitatea comună a faptelor. Oare cum procedează? Compară „faptele folklorice" nu numai cu „faptele *trecute*", sau numai cu aspectul lor *actual exterior;* ci și în „funcțiile mentale actuale" care „le provoacă și le explică" — *funcții* de altfel comune la toți oamenii de pe pămînt. În felul acesta se descoperă (mai bine: se reconstituie) „funcționalitatea generală" a întregului neam omenesc. Aceste „explicații cauzale" sînt în omul *viu, actual* — primitiv sau civilizat — oricare ar fi „coloarea pielii, limba ce-o vorbește, religia ce-o practică" (v. toată această literatură folklorică militantă într-o serie de studii-extrase, prezentate la diverse congrese internaționale, cum a fost și la București: *Le Folklore descriptif,* Bruxelles, 1932; 3, 5, 7, 8, 10, 11, 13, 16, 18; *Les glissements explicatifs dans le Folklore,* Bruxelles, 1933; 35, 36; *Le Folklore dans le Conformisme Social,* Bruxelles, 1934, 5, 9, 12, 18; *L'importance sociologique du Folklore,* Bruxelles, 1934, 3, 4, 6, 14, 17, 20, 22; *Folklore historique et folklore sociologique,* Bruxelles, 1935, 6—8, 10, 11; *L'observation directe dans le folklore,* Bruxelles, 1935, 7—8; *Thèses folkloriques,* Bruxelles, 1936, 5, 6).

Se vede că *metoda* aceasta vrea să fie pur *comparativă:* ea ar studia în esență „toate stadiile mentalității umane evoluate" istoricește prin comparare cu „stadiile" similare întîlnite în viața de azi. Se descoperă așa „mecanismele psihologice individuale, permanente, generale, comune la toate grupele din toate timpurile, și de peste tot". Prin acest unghiu de vedere — prea

extins spre limitele sociologiei, *Marinus* umblă să despartă folklorul de *istorie*, de *arheologie*, de *antropologie*, făcîndu-l — ca „folklor sociologic" — o anexă aproape rigidă a sociologiei. Abila retorică a gînditorului (prea metaforic) răpește însă terenul *realist* al folklorului ca disciplină independentă: acesta — mai înainte de-a fi „folklor sociologic" — are menirea să observe — cu atenție nelimitată — viața *materială* și *culturală* (adică, în terminologia dialecticii marxiste: *structura* și *suprastructura*) vieții *populare* la un neam oarecare. Este, așadar, în rangul întîi, o știință *descriptivă* și *interpretativă* a vieții întregi *populare*, redusă — la început — la o națiune care e urmărită încontinuu pe o perioadă lungă de timp, în plina ei activitate material-psihologică. Punctul de vedere *comparativ* e necesar în al doilea stadiu al studiului folkloric, cînd se învecinează cu „psihologia popoarelor" a lui *Wundt* etc., extinzîndu-se prin urmare chiar spre granițele etnologiei, din care și *sociologia* își trage propriu-zis ființa cîtă o are pînă astăzi... (Așa cum s-a petrecut cu sociologul *E. Durkheim*, a cărei „școală" s-a inspirat de la marile *școli* antropologice și folklorice engleze!)

(182) *P. Sébillot (Le Folk-lore*, 10) impune la rîndul lingvistica în studiul folklorului științific.

Trebuie recunoscut fără îndoială că în cîmpul folklorului poetic european din ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea, conceput în limitele conexiunii lui organice cu aspectul dialectal, apoi cu cîntarea textului poetic, *Gustav Weigand* (1860—1930) a fost printre primii lingviști ai vremii lui, cerînd o imperioasă metodă pe teren, cînd urmează ca un „culegător" („Sammler") — aproape că și unul obișnuit, cum au fost dintre învățători, care l-au ajutat mult — să aibă o pregătire filologică, apoi experiență de teren și cunoașterea deplină a particularității etnografice privind regiunea de studiat, și răbdare în ancheta pe teren, ba și urechea fină, bine exersată, pentru prinderea tuturor nuanțelor fonologice. Prețiosul dialectolog-folklorist a formulat cu exigență aceste cerințe (destul de neglijate și astăzi!), acum 74 de ani (era în anii 1894—1895), cînd el și-a publicat vol.II din monografia *Die Aromunen*, o lucrare serioasă

de „cercetări etnografice, filologice și istorice". Vederile sale asupra metodei dialectal-folklorice se găsesc într-un capitol monografic final — „Die Methode beim Sammeln der Volkslitteratur zu sprachwissenschaftlichem Zwecke" (pag. 363) Ele au trecut aproape neobservate de dialectologia și folklorul român, pe care acest filolog (contradictoriu în atitudinile lui politice și culturale dinspre bătrînețe) le-a slujit cu adevărată pasiune și remarcabilă capacitate de studiu. Nu pare deci fără interes să actualizăm unele puncte de vedere practice care pot fi mereu utile, mai ales pe teren, și acum, cînd cîte un tînăr reformist folcloristic (v. *Ateneu*, III [1966], n-rul 7 [24], pag. 7) exclude violent din studiul „poeziei" și prozei populare eficiența graiului, pe lîngă congruența lui melodică, susținînd în consecință singurul vers mecanic, pur metronomic, numai în compunerea lui prozodică și în perindarea cîtorva imagini, adesea puțin expresive, din cîntecul popular r e c e n t care nu și-a trăit încă adevăratul său veleat folkloric:

Weigand cerea mai întîi unui „folklorist" să aibă pregătire filologică:

> „Es wäre überhaupt besser, wenn die Folkloristen im allgemeinen mehr philologische Kenntnisse besässen, sie würden dann der Wissenschaft einen doppelten Dienst leisten können" *(Die Aromunen*, II, 363).

Nu se sfia să divulge c a n t i t a t e a versului popular românesc, cel cules romantic, fără straiul lui dialectal, așadar impropriu oricărui studiu lingvistic:

> „Mir geht z.B. viel folkloristisches Material aus rumänischem Sprachgebiet zu, leider aber ist es für mich aus denn angeführten Grunde zu sprachwissenschaftlichen Zwecken gar nicht zu gebrauchen" (pag. 363).

Purismul dialectal se impune pentru *Weigand* dintr-un motiv real: „formele lexicale vechi", „cuvintele neuzuale" în graiul zilnic, se află cuprinse în versul popular care trebuiește redat prin urmare întocmai, adică în particularitatea lui dialectală. Așadar o colecție de poezii populare, care urmărește numai „conținutul" poetic și „forma literară",

rămîne insuficientă, ea necorespunzînd „scopului lingvistic" care se folosește de „forma verbală" și de „structura sunetului"(„Wortform-Lautform").

Celelalte condiționări, privind colectarea pe teren, se văd iarăși utile de reliefat: un cercetător expert trebuie să distingă pe teren un „produs artistic" („Kunstprodukt") de veritabilul „Volkslied". Distincția o face *Weigand* îndeosebi după intensa și extensiva c i r c u l a ț i e folklorică:

> „Das echte Volkslied ist fast immer über weite Strecken und mit einer Menge von Varianten verbreitet. Es liegt ihm immer etwas Thatsächliches, etwas Erfahrenes, ein Erlebnis zu Grunde, das einfach und treu berichtet wird..." (pag. 365).

În structura lui intimă cîntecul popular nu e un produs reflexiv, ci numai „expresia naivă" a sensibilității omului popular, printr-o întîmplare:

> „Das Volkslied ist nicht das Erzeugnis der Reflexion, sondern der naive Ausdruck eines Geschehnisses. Die speziellen Kennzeichen sind natürlich in jeder Sprache verschieden" (pag. 365).

Și l i m b a îi dă, în primul rînd, „caracterul special" oricărei varietăți de cîntec popular.

Interesante sînt părerile lui *Weigand* și asupra „categoriilor de indivizi" de la care s-au putut căpăta „temele folklorice": cîntecele de dragoste, de nuntă, de dans se aud la flăcăi, fete și neveste (metodă imperfectă: le mai știu și bătrînii, bătrînele, lăutarii!); cele de leagăn, de la mame și femei bătrîne; jocurile, de la copiii care se joacă (deci folklorul prins în funcționalitatea lui caracteristică!); baladele, legendele, basmele și anecdotele, de la bărbați — aceasta „cel puțin în sud-estul Europei", remarcă *Weigand* (pag. 366).

Întîlnim ceva și despre condiționarea (i se spune: „capacitatea") psihologică a „culegătorului": trebuie să fie mereu pregătit ca să culeagă *ceva:* obicei, cîntec etc. Mereu în mijlocul poporului! Nu sporadic, sezonier, cu confortul civilizației mecanice după el (pag. 367—79).

Weigand nu se încredea în fonograf, folosit pe terenul dialectal-folkloric: nu-l găsea convenabil —

în anii 1894—1895 — fiindcă el reda insuficient, şi pe atunci, sunetele nazalizate (*s* redat ca *f* etc.). Aparatul era încă în faza primitivă a construcţiei lui tehnice. Imperfecţiunea aceasta nu a fost înlăturată de altfel nici pînă astăzi, cînd magnetofonul alterează subtilităţile fonetice ale graiului chiar la unii informatori cu o voce vibrantă în cîntare-recitare (pag. 368).

Greutăţile de anchetă pe teren sînt consemnate lacunar de *Weigand*, arătînd doar că femeile tinere nu voiau să-i vorbească; şi că „poporul se arată în general neîncrezător" în oricare cercetător aflat în anchetă (pag. 370).

Un lucru rămîne îndeosebi accentuat în metoda de lucru a lui *Weigand:* el cere oricărui cercetător experienţă îndelungă de teren: să stea mult timp într-un „centru", ca să-şi deprindă urechea cu specificul dialectal al locului, ca şi cu particularitatea graiului unui informator bun. Fiindcă rezultatul anchetei trebuie să fie nu numai cantitativ, ci îndeosebi calitativ. Încît într-un loc trebuie să rămîi, experimental, de la trei la patru săptămîni, „um gut zu hören"! Iar dacă vrei să epuizezi cu adevărat cercetarea într-un loc, atunci trebuiesc luni de zile, şi chiar ani! Nu numai atîta: ceea ce-ai notat odată, trebuie controlat — aşadar, iată cerinţa revenirii pe terenul dialectal-folkloric, formulată imperativ acum 74 de ani! Aceasta o concepe *Weigand* mai mult în folosul dialectologiei, iar nu pentru urmărirea în evoluţia tematică şi structural-poetică a motivelor folklorice; ci pentru stabilirea corectă a unei forme lexicale izolate, în „rostirea individuală", cînd se urmăreşte claritatea unor „sunete caracteristice". Iată aşadar problema „transcripţiei" dialectale, cînd se folosesc „semnele diacritice". De aceea întreg capitolul a fost conceput de *Weigand* ca un îndreptar sumar, dar practic, de dialectologie (pag. 372).

În privinţa condiţionării unui „culegător" de „literatură populară", *Weigand* cere două lucruri severe: întîi, să aibă „formaţie fonetică" sigură, temeinică („eine gediegene phonetische Bildung") — prin urmare cunoaşterea sistemului fonetic al limbii lui naţionale şi-al dialectului prin care circulă folklorul respectiv ce urmează să-l ancheteze;

apoi să aibă exercitat „spiritul de observație". A doua cerință inevitabilă: să aibă „urechea sensibilă", ca să deosebească sunetele în finețea valorii lor fonetice precise (pag. 372).

De notat un lucru privind bibliografia monografiei lui *Weigand:* în istoria dialectologiei române, aceasta rămîne prima încercare („ethnographisch-philologisch-historische Untersuchungen") — mai întinsă și consecventă — de transcriere diacritică a folklorului cu conținut literar, dar și etnografic-istorică, sprijinită și pe folosirea fonografului. A fost publicată discontinuu: volumul I („Land und Leute") a apărut în 1895, după ce fusese imprimat vol. II („Volkslitteratur der Aromunen"), în 1894, la același tipograf expert *(Johann Ambrosius Barth)* care îi va tipări, în 1909, și tot la Lipsca, *Linguistischer Atlas des Dacorumänischen Sprachgebietes*, prima încercare de cartografiere lingvistică în dialectologia română, căreia astăzi i se recunosc meritele *(I. Iordan, Lingvistica romanică,* 152).

Credem să nu nedreptățim istoria dialectologiei și folklorului român (și nici chiar etnografia!) afirmînd că acest „învățat german" (epitetul aparține lingvistului *I. Iordan*) a p u r c e s „la explorarea teritoriului de limbă dacoromânească (1895)" prin „cercetări" îndelungi și variate „asupra graiurilor dacoromânești", sprijinite pe un „chestionar sistematic", „așa cum a făcut *Weigand*" (spunea, în 1962, cu severă circumspecție, un lingvist de autoritate), pentru ca *Weigand* să inaugureze, prin lucrarea din 1894—95 (pe atunci numai asupra ramurei românești sud-dunărene) monografia amplă etnografic-dialectal-folklorică, continuîndu-și munca sistematică prin întreaga sa activitate — îndeosebi ca dialectolog și folklorist — alături de colaboratorii săi (unii români, ca *Sextil Pușcariu, G. Alexici, Th. Capidan, Pericle Papahagi, I. Scurtu* etc.; alții streini: *Arno Dunker, Kr. Sanfeld Jensen, H. Thälmann, K. Schladebach* etc.) la anuarul — clasic acum, și indispensabil oricărui lingvist, dialectolog, folklorist și etnograf român — *Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache,* publicat la Lipsca, din 1894 pînă în 1921. Asemenea activitate, pe un teritoriu etnografic extins, dominat pînă astăzi numai de *Weigand*, a fost pe

atunci strădanie științifică oarecum izolată. Va duce — dar în celălalt secol — la consolidarea folklorului nostru prin apropierea lui, și mai sistematică, de etnografie, istorie (cu ramurile ei specifice) și îndeosebi de dialectologie, ca să se ajungă — aproape după același criteriu monografic — la lucrarea asupra Hațegului, a lui *Ov. Densusianu*, din 1915; de aici la monografia-model a lui *Tache Papahagi*, asupra Maramureșului, din 1925 (care e un esențial punct de reper bibliografic!); apoi la alte cîteva lucrări (integrîndu-se tot în ansamblul monografic întrevăzut, în 1909, 1915, 1920 și 1930, de „Institutul de filologie și folklor", condus de *Ovid Densusianu;* unele în curs de consolidare, altele de publicare), peste care poate că viitorul nu va adăuga prea mult, nici metodologic, după cum, cu certitudine, nici ca material strict documentar (Așa cum se întrezărește, de pildă, monografia lui *M. C. Gregorian, Graiul și folklorul din Oltenia nord-vestică și Bănatul răsăritean*, publicată parțial, în 1938, la Craiova, ca și în *Ethnos*, I[2], 159—91; II[1-2], 218—93).

Peste erori — firești pînă și omului de știință — și peste resentimente în parte justificate, recunoștința poate că își are acum cuvîntul ei obiectiv de spus: *G. Weigand* rămîne promotorul dialectologiei științifice românești, cum accentua și *Ov.Densusianu*, în 1901, recunoscîndu-i meritele — alături de *Th. Gartner*, și mai ales slavistul *Franz Miklosich* — pentru contribuția lingvistică referitoare la istroromână: „Ses travaux *(Miklosich)* sont encore, avec ceux de *Gustave Weigand* parus dans ces dernières années, les plus importants qu'on ait consacrés à la dialectologie roumaine" *(Hist. langue roum.*, I, pag. XXIV „Introduction"). Opoziția ce i-a făcut-o, în 1909, filologul *Al. Philippide* (recunoscîndu-i însă munca uriașă de teren: „Nimeni nu contestă că Dl. *Weigand* s-a ostenit cu adunarea materialului limbistic dialectal publicat în anuare.."; *Un specialist român la Lipsca*, Iași, 1909, 68) nu a sacrificat prestigiul neasemuitului peregrin dialectolog. În 1913, recenzentul *P. Cancel* putea spune următoarele: „...călăuzindu-ne de admirabila carte de informație a d. *Weigand, Die Aromunen...*" *(Păstorit. popor. român*, 8). Iar în 1930, cînd i se curma viața — îi fusese drumeție fără răgaz — *N. Iorga*

scria aceste rînduri, meritate oricînd de *Weigand:* „...unul dintre cei mai harnici cercetători ai vieții Românilor din Balcani, pe cari oarecum, și mai ales pentru lumea din Apus, i-a descoperit din nou, prin ostenelile sale cinstite și îndelungate". „Neamțul bărbos călătorind într-un fel de căruță-adăpost, în care mînca, dormia și scria" *(Oameni cari au fost,* III, 329). Așa îl putem vedea și în imaginea ce-a ținut el însuși s-o pună pe coperta impozantului său *Atlas lingvistic,* din 1909.

(183) Afirmînd aceasta, ne deosebim radical de amintitul „neo-folklorist" *A. Marinus,* care crede următoarele: „Observatorul în general nu va aparține mediului social al subiecților observați" (el ar putea fi eronat de localnici!). Este necesar să se recurgă la „observatori intermediari" ce „nu pot fi întotdeauna stilați" (!); și va trebui să fie „formați" *(L'observation directe dans le folklore,* 8). Din ce se va arăta mai jos, se va conclude — să nădăjduim — că realitatea *de teren,* privind cel puțin folklorul românesc, e vădit contrară metodei acesteia care, probabil, poate fi eficace numai în cazul folkloristului belgian... Iată un document numaidecît edificator privind folklorul aromânesc, chiar în debutul acestui secol: în 1900, folkloristul aromân *Pericle Papahagi* — un zelos, dar și pregătit, colaborator fruntaș al lui *Tocilescu,* la alcătuirea *Materialurilor folkloristice* — nota cu perspicacitate:

> „Pentru aceasta se cade, ca acei cari se îndeletnicesc cu adunarea cîntecelor populare aromânești... să fie eșiți din sînul poporului aromân, să fie cunoscători ai firii aromânești, dacă vor ca opera lor să nu fie greșită. Și chiar în cazul acesta, trebue multă ostenealâ, pentru aflarea lor, mai ales a cîntecelor vechi, fiindcă ele devin din ce în ce mai rari, și de multe ori se ascund pe vîrful munților, unde păstorii își fac colibele lor, și după ce le ai aflat, trebue multă dibăcie pentru a nu speria pe cîntăreți și a-i face că amuțească și să te aștepte cu vecinicul nu mai știu" *(Material. folkl.,* II, 823).

Ne închipuim în ce condiții de teren etnografic a lucrat *Gustav Weigand* printre aromâni, ca să publice, la Lipsca, în 1894, cele 117 „crîmpeie" de

cîntece populare, prezentîndu-le fonetic, și recunoscînd dificultățile întîmpinate, ca strein *(Die Aromunen*, II, 4—31, 44—59, 70—82, 82—90, 90—97, 104—115, 132—37, 140—55, 158—73 (două balade), 178—83 (alte motive lirice), 190—99 (cîntecele fîrșeroților), 204—9 (bocete). Dacă pentru culegerile poetice similare, făcute anterior, *Papahagi* le recunoaște lipsurile — (cazul celor zece poezii populare de la „Românii din Macedonia", publicate în *Conv. lit.* de *I. D. Caragiani:* „Sînt scrise etimologicește, ceea ce face ca valoarea lor supt raportul fonetic să fie oarecum micșorată", deși „sînt toate cîntece populare, nealterate de autor"; ori „colecțiunea" *Mostre de dialectul macedo-românu*, II, București, 1881, a lui *Vangheliu Petrescu* [*Crușoveanu*]: „cuprinde 25 de poezii curat populare, nealterate de autor", dar „supt raportul fonetic lasă de dorit"; sau „colecțiunea" dr. *M. G. Obedenaru, Texte Macedo-Române*, București, 1891, publicată de *I. Bianu*, cu glosar, după „manuscrisele originale": „Această colecțiune cuprinde cîntece poporale [sic!], dar alterate...")— ori le reliefează meritul (cazul celor „peste 22 de cîntece populare" [sic!], „foarte bine culese" de *Teodor Burada*, în „ortografia etimologică", și publicate, în 1885, în revista lui *Gr. Tocilescu, Revista pt. Istorie, Archeologie* și *Filologie*); — în schimb *Papahagi* nu califică „observațiunile particulare" ale lui *Weigand*, după cum nici eficiența culegerii; ci numai remarcă transcrierea fonetică a textelor (care „pot servi oricui"), recunoscînd ca justă opinia „învățatului german" asupra dispariției treptate a „poeziei populare" aromânești („Că va dispărea odată poezia populară și de la Aromâni, ca să facă loc celei culte, nici o îndoială. Acest fapt se întîmplă oriunde cultura se întinde"), cînd îi atacă și panslavismul intenționat care prezicea pe atunci dispariția fulgerătoare a muzei populare aromânești... *(ibid.*, 826—27).

Un fapt etno-psihologic a rămas însă constant pînă acum: frații păstorilor aromâni — ciobanii din Vrancea — au stat neclintiți (50 de ani în evoluția socială a secolului al XX-lea) în aceeași ținută sufletească arhaică: dîrzenia păstorească, discreția în a destăinui oricui despre trecutul bătrînilor, și fereala nu numai de streini, dar și de

cei înstreinați: cărturari, slujbași etc., plecați dintre ei și mînați de valurile vieții sociale.

(184) *Thibaudet (A.), Mistral* — ou la *République du Soleil*, Paris, 1930, 167—68.

(185) *Texte popul. jud. Prahova* (în *Grai și suflet*, III [1] [1927], 152—74; III [2], 344—80). V. și *Epica popul. Argeș (ibid.*, V [1], 217—99). Textele din articolul *Lirica popul. Argeș (ibid.*, VI [1-2], 1—40) nu au redarea fonetică.

(186) *Texte popul. Bistrița-Năsăud (ibid.*, II [2] [1926], 328—345).

(187) *Din ținut. Săcelelor (ibid.*, IV[2] [1930], 310—50; V [1], 10—49).

(188) *Brăiloiu (C.), Bocete din Oaș (ibid.*, VII, 1—84); *Candrea (I.- A.), Texte meglenite (ibid.*, I[2], 261—85); *Diaconu (I.), Ținut. Vranc.*, I, 21, 29, 39—40, 89, 94—100, 101—103, 107—8, 133—35; *Păstorit. Vranc.*, 43—51; *Folkl. Rîmnic.-Sărat*, I, 3—4, 41, 63, 69; vol. II, 2, 49—50, 55, 58, 80, 94—96; vol. III[1], 86, 91, 109, 113; *Milcovia*, I [1] (1930), 108—9; II [2], 248—54; V—VII, 103—11; *Ethnos*, I [1] (1941), 213—18; *Dinu (Titu), Grai. Țara Olt. (Grai și suflet*, I [1], 107—39); *Georgescu-Tistu (N.), Folkl. Buzău*, 14, 16, 18—19, 33—36, 50—53, 67, 69—71, 73—75, 82—84; *Gîlcescu (T.), Cercetări grai. Gorj* (în *Grai și suflet*, V [1], 64—124); *Gregorian (M.), Grai. Clopotiva (ibid.*, VII, 176—183); *Haneș (V. V.), Țara Olt.*, 65, 70—4, 76—80, 82, 97—102; *Istrate (G.), Grai. sat. Nepos-Năsăud* (în *Buletin fil. rom. „Al. Philippide"*, IV [1937], 50—97); *Papahagi (T.), Grai. folkl. Maramureș*, 152—73; *Cercetări munții Apuseni* (în *Grai și suflet*, II [1], 22—89); *Stoian (I. I.), Texte folkl. Rîmnicul-Sărat (ibid.*, III [1], 297—343; VI [1-2], 41—74); *Șandru (D.) - Brînzeu (F.), Printre ciobani. Jina (ibid.*, V[2], 300—50; VI [1-2], 193—247); *Tomescu (M.), Grai. Olt.* (în *Ethnos*, II [1-2], 107—20).

(189) Iar la noi *M. Holban*, traducătoarea conștiincioasă a lui *Ovid Densusianu, Flori alese din cîntecele poporului*, 1920: *Florilège* des chants populaires roumains. Traduit par *M. Holban*, Paris—Bucarest, 1934 (XXI + 120 pag).

(190) Cf. *Durkheim (É.), Les formes élém. de la vie religieuse* [2], Paris, 1925 („F. Alcan"), 225, 247, 256, 274, 279, 290.

Caz asemănător cu arheologia: în ultima sută de ani se întîlnește o singură specialistă de renume mondial: *Miss F. M. Bennet* (v. *Picard* [*Ch.*], *Manuel d'archéol. grecque*, I, Paris, 1935, 87 nota 1).

(191) *Grai și suflet*, VI [1-2], 5.

(192) Și pentru Vrancea avem cazul concludent cu o studentă care a cercetat, în 1943, absolut rudimentar etnografia și folklorul unui sat caracteristic, așa cum e Bîrsăști (v. *60 sate românești*, IV, 131—79; v. și ce spuneam, în 1943 *(Ethnos*, II [1-2], 329), în legătură cu asemenea activitate studențească: sporadică, lipsită de pregătire monografică în privința cercetărilor folklorice, cum se poate vedea, pentru vremea aceea, într-un articol publicat de revista cui patrona asemenea amatorism cultural *(Arhiva*, XXXVII, n-rul 48).

(193) Situația aceasta se va vedea explicit în monografia noastră *Criterii asupra monografiei folklorice*, II.

(194) *Materialuri folkl.*, I [1], 493 „Ungurean, ungurenaș" și var. 496 „Fata popii Maria"; I[2], 962 „Așa bătrînă cum ești", 964 „Ungurene, ungurenaș", 972 „Vine lelea de la moară", 1016 „Ce ți-e leleo la buric" etc., etc.

(195) *Cîntece, urături, bocete*, 55[8].

(196) *Grai. folkl. Maramureș*, 58 CCLXV

(197) *Georgescu-Tistu, Folkl. Buzău*, 80 vers. 218, 81 CCXIX vers. 13 „Futu-ț legea, om bogat" etc.

(198) *Viața păstorească în poesia noastră populară*, I, București, 1922; II, 1923.

(199) V. și relatarea din *Reflexiuni cîntec.-vers pop.*, 93.

(200) Cf. de pildă monografia lingvistului *E. Petrovici, Folklor din Valea Almăjului* (în „Anuar. Arhiv. Folkl.", III [1935], 77—82), unde, dintr-un număr de 170 texte, numai 17 sînt destinate studiului „Tradiții, Viața din trecut".

(201) Cf. îndeosebi sumarul album *Arta populară în România*, 1964 (publicat colectiv de *T. Bănățeanu, P. Petrescu* etc., la ed. „Meridiane"), care prezintă — pentru întîia oară în istoria albumelor etnografice românești — etnografie mai variată dintr-un singur sat vrîncean, Năruja; iar dintr-altă parte, numai lucruri disparate. Materialul reprodus se află în „Muzeul Satului" și „Muzeul

de artă populară" din București (casă din Năruja, prispa casei, colț din interiorul casei; apoi un „tipar de caș", o cergă, un păritar, un costum femeiesc — provenite, acum, din „zona Vrancei"; toate însă dispuse muzeistic, nu prezentate în adevărata lor funcționalitate etnografică. Așadar valoarea documentară e redusă, dacă nu înlăturată). Alt album, tot etnografic, are iarăși în, vedere Vrancea (*Petrescu* [*P.*], *Stahl* [*P. H.*], *Scoarțe românești*, București, 1966, pl. 3 etc.).

(202) Ca dovadă indicăm numai trei texte din cele publicate în *Ținut. Vranc.*, I, 94 text. LVI; *Ethnos*, I [1], 213 text. XV, XVI, XVIII.

(203) *Mehedinți (Simion), Oameni de la munte*, 1921, pag. 214, 216; *Premize și concluzii la Terra*, 1946, 95—111.

(204) *Burada (Teodor T.), Datinele poporului român la înmormîntări*, Iași, 1882, 18—19.

(205) *Alecsandri, Poesii pop. ale Românilor*, 1866, 363-64.

(206) *Hasdeu, Magnum Etymologicum*, I, 246.

(207) *Candrea, Densusianu, Sperantia, Graiul nostru*, I, 275—84 (satele Bolotești, Găgești: o var. „Miorița", 6 motive lirice, 6 descîntece, 6 texte-convorbiri), 284—91 (satul Găuri: balada „Corbea", 6 texte lirice), 293 (Soveja: un text-convorbire, un descîntec), 291—93 (satul Vizantea: 2 mot.ve lirice, 2 descîntece, un text-convorbire), 294—3[1]03 (satul Cîmpuri, al vestitului țăran unionist Moș Ion Roată: o var. „Miorița", 4 descîntece, un text-convorbire).

(208) Singurul bine întocmit pînă astăzi: *D. Șandru, Cîteva îndrumări pentru cercetarea graiului*, București, 1940. Rămîne un îndrumător model.

Cît privește *Chestionarul Noului Atlas lingvistic român*, întocmit recent (anul?) de *O. Teaha, I. Ionică, V. Rusu* (sub conducerea lui *E. Petrovici*, și *B. Cazacu*), incontestabil că el e minuțios, după cum științific întocmit, depășind, de exemplu, cunoscutul *Questionnaire d'ethnographie*, Paris, 1925 (132 pag. — éd. „Maisonneuve Frères"), al lui *Louis Marin* (acesta însă realizat etnografic și etnologic) prin folosirea imaginilor care ușurează ancheta făcută cu ajutorul corespondenților. Dar asemenea chestionar, cu toate că sistematic și practic, nu poate fi utilizat pe teren decît de cineva

bine inițiat în sistemul diacritic complicat, necesar de altfel dialectologului format (pag. 5—10).

(209) *Ținut. Vranc.*, I, 120 text. LXVIII; *Ethnos* I [1], 216—18 text. XVIII—XXII.

(210) Termenul acesta a rămas clasic în cultura noastră prin studiile lui *Ovid Densusianu.* Însă îl găsim concurat, în ultimele două decenii, de altul: *folcloristica* (îndeosebi din 1956; v. *Pop* [*M.*], *Problemele și perspectivele folcloristicii noastre,* în *Rev. folcl.*, I, n-rele 1—2, pag. 9—32), un concept confuz, ambiguu, inexpresiv, care ne și îndepărtează de frecvența— (și parcă și de sonoritatea lui romanică: fr. *folklore-folkloriste*; it. *folklore,* dar și *folclore-folclorista-folkloristico*; sp. *folklore-folklorico-folklorista,* deși e un derivat lexical englez)—celuilalt concept, căruia i-a sezisat fonetica și sensul cu destulă finețe și intuiție științifică *Densusianu,* folosindu-l invariabil treizeci de ani.

O schiță istorică a conceptului ar fi negreșit utilă, ca să se vadă labilitatea lui încă de la începutul secolului în curs, cînd *Tocilescu* folosise, în 1900, atîtea decalcuri verbale vădit artificiale și inconsecvente: *folklorul* și *folklore* (*Material. folkl.*, I [1], pag. IV „Precuvîntare": diversitatea fonetică e pe aceeași pagină!), XXX, XLII; *folklore* (aproape transpus din forma engleză), „știința *Folklorelui* sau *Folklore*" (pag. III, IV, V, VI), *Folklorele* (pag. IV, XXX); apoi „*Anton Pann* primul nostru *folklorist*" (pag. V, XXI), „domeniu *folkloristic*" (pag. V), cu var. „chestionar *folkloristic*" (pag. V, IX), „partea *folkloristică*" (pag. V) și „partea *folklorelui*" (pag. XLII), paralel cu „studii *folkloriste*" (pag. IV); dar „materialuri *folkloristice*" (pag. VIII), „materiale *folkloristice*" (pag. XLIII, XLIV) și rar „colecțiuni f o l k l o r i c e" (pag. 30).

Inconsecvența multora se reduce la derivarea, poate că și neatentă, dar prea capricioasă, a tuturor formelor din engl. *folklore,* noțiune pe care *Hasdeu* se pare că o folosise întîi, în cîmpul studiilor etno-istorice și filologice, în 1886, apoi în 1887 și 1889, transpunînd-o însă mecanic, strict ortografic, fără a-i da un echivalent fonetic românesc („vorba engleză *Folklore*"; apoi definiția noțiunii *folklore*; v. *Etymologicum Magnum,* I, pag. XVIII; vol. II, pag. IX—XVIII; *Rev. nouă,* II [1889], n-rul 10, apoi 15, pag. 389; v. și *Chițimia* [*I. C.*], studiul

citat despre *Hasdeu*, în „Studii-cercetări ist. lit. folcl.", I, 176—77, 188; cf. și *Din Etymologicum Magnum Romaniae*, 1894, 5—20; după cum și *Hasdeu, Scrieri lit. moral. politic.* [ed. *Mircea Eliade*], II, București, 1937, 23, 27).

Prin contrast, apologetul lui *G. Dem. Teodorescu*, anticipînd apariția culegerii acestuia, în 1885 — este „Gion-Ionescu", adică *G. I. Ionnescu-Gion*, autorul *Istoriei Bucureștilor* — folosea corect termenii „*folklor* românesc", de unde „*folkloristul* (pl. *folkloriști*) român" (*Poesii pop. rom.*, 693, 697, 700).

Forma *folklore* a fost folosită, în 1904, și de *Th. D. Sperantia*, colaboratorul lui *Ov. Densusianu* (*Introd. lit. popul. rom.*, 6), ca și de *N. Iorga* (v. „Scrisoare către d-l ministru *Haret*"); după cum și de cîte un rar comentator folkloric polemist, așa cum a fost, în 1903, opozantul violent al culegerii lui *Tocilescu*, *Materialuri folkloristice* (*Dușescu-Duțu* [*T*], *Considerațiuni critice asupra poesiei noastre poporane. Doine*, București, 1903: „colecțiunile [sau c o l e c ț i i l e] de *folklore*" — pag. 7, 9, 26, 87; „culegere [pl. c u l e g e r i l e], volume de *folklore*" — 35,38, 40, 71; dar și „opera *folklorică* a neamului", „lucrare *folklorică*" — 17, 26, 129, 153; apoi „*folklorele*", „știința *folklorelui*", „*folklorele* românesc" — 39, 40, 43, 44, 47, 65, 139, 151; „*folklore* orășenesc" — 18; pe lîngă termenii frecvenți *folklorist* (pl. *folkloriști*) „culegător *folklorist*", „culegere *folklorică*" — 7, 46, 47, 99, 129, 131) etc.

Se vede aici o relativă consecvență în folosirea termenului *folklore*, care însă la *Iorga* alternează capricios cu forma *folklor*, în lunga sa carieră de istoric literar, începînd din 1892 (cînd folosește și cuvîntul *folkloristică*) pînă în 1934 (v. *Schițe lit. rom.*, Iași, 1892, 54; *folklore-folklor*, în *Ist. lit. rom.*, III, 1909, 152; *folklore* — „*folklorului* nostru", în *Ist. lit. rom. contemp.*, I, 1934, 81, 213; II, 1934, 63, 271; v. și *Rev. istorică*, XIX [1933], 93, 370). Cercetătorul *folklorelui-folklorului* se numește însă *folklorist* (*Oameni cari au fost*, I, 60).

Și *Maiorescu* întrebuințase, în 1909, o formă unitară, *folklorist-ă*, firește derivînd-o din *folklor*, *-ist (-ă)*, sugerată probabil de studiul lui *Densusianu*, din 1909 („preocupări *folkloriste*", „mișcare

folkloristă", „autenticitatea *folkloristă*", „materialul *folklorist*"; v. *Critice*, III [ed. 1915], 282, 284, 287). Noțiunea aceasta — valorificată și în ambianța culturală a lui *Maiorescu* — o găsim folosită în etnografie chiar de însuși fondatorul etnografiei științifice la noi, profesorul *S. Mehedinți*: „*folklorul* primitivului" *(Coordonate etnograf.*, 1930, 43) și „material etnografic și *folkloristic*" *(Caracterizarea etnogr. popor.* [2], 19), cînd *Maiorescu* scrisese „materialul *folklorist*".

În fonetismul just, perfect uzual, asemenea cu formele romanice, avute desigur în vedere de *Ovid Densusianu*, filologul *L. Șăineanu* printre cei dintîi a folosit științific noțiunile *folklor-folklorist-folkloristic(-ă)*, dar și *folklorism (Ist. filolog. rom.*, București, 1895, 263—67, 270, 272, 273—74, 275, 277, 283, 292, 308), deși în ediția I a operei citate, folosise și incomodul *folklore*, desigur că sub influența maestrului său *Hasdeu*, care-l și prefațase *(Ist. filolog. rom.*, 1892, 329—30). Totuși noțiunea *folklore* alternează și aici cu *folklor*, care-l duce pe filolog la formele *folkloric-ă* (pl. *folklorice)*, *folklorist*, dar și „studiile de *folklorism* (pag. 331, 332, 333, 334, 335; cf. și *Studii folklorice*, 1896, pag. VI „fenomene *folklorice*", 44 „producțiuni *folklorice*", 45 „viitoarea știință a *folklorului*", 130 „materialul *folkloric*", 160 „eminentul *folklorist*").

În cadrul bibliografiei folklorice din același secol, se întîlnește menționată, dar numai noțiunea *folklor*, și de *G. Coșbuc*, în prefața la întîia culegere de „poesie *poporală*" (se zice și „versuri *poporale*", pe cînd prefațatul scria „cîntece *poporane*") a lui *Rădulescu-Codin* (*Din Muscel*, I, 1896, pag. XII, XIII). De la *Densusianu* — și credem că nu de la *Maiorescu*, ori *Șăineanu* — forma *folklor* s-a ramificat în critica și istoria literară, estetică, istoria pură și cea culturală, etnografie, sociologie etc.

Nu se află la noi pînă astăzi o expunere analitică de ansamblu asupra conceptului *folklor-ist*, în afară de ce-a scris *Densusianu*, în 1909, 1910, 1937. În binevenita, în sfîrșit, antologie parțială din opera folkloristului *Densusianu*, conceptul *folklor* — înțeles prin prizma „folcloristicii moderne" — îl socotim insuficient delimitat *(Densusianu* [*Ov.*], *Flori alese...*, *Viața păstorească...*, *Folklorul...*,

Graiul din Țara Hațegului, București, 1966, 5—27; antologie întocmită de *M. Bucur*).

Un studiu comparat de etnografie, etnologie și folklor, bine informat, publicat în 1931 de etnograful remarcabil *Romulus Vuia* (în *Lucrări. Inst. Geografie*- Univ. Cluj, IV [1928—9], 293—342), rămîne pînă astăzi îndreptarul indispensabil, necesitînd totuși anume completări bibliografice relative la mișcarea folklorică, etnografică și etnologică mondială înainte de 1931 și după aceea.

Ce-a publicat *A. Gorovei* (*Noțiuni de folklor*, 1933) pare ceva prea elementar, urmărind popularizarea; de altfel o reluare din chestionarele publicate în 1892 și 1898 (v. *Șezătoarea*, V [1898], 95—96). Acest „mic tratat" îl vedem socotit de *N. Iorga*, desigur că în mod concesiv, drept „o carte excelentă, foarte bine informată și mai ales de o formă literară deosebit de frumoasă" (*Rev. istorică*, XIX [1933], 370).

Definirea *folklorului* — ca disciplină de investigație a vieții populare românești—formulată de folkloristul *I. Mușlea*, tinde spre o îndrumare metodologică utilă învățătorilor, auxiliari buni numai ai cercetătorului pregătit (v. articolul *Învățătorii și folklorul*, în „Învățătorul", IX, n-rele 3—4 pag. 30—36; n-rul 5, pag. 14—20). (v. *Addenda*).

Iar cît privește ce-a scris *Gh. Vrabie* (*Conceptul de folklor la români*, București, 1947, extr. din vol. antologic [?] *Folklor românesc*, Craiova [?], 3—78), iată un eseu inconsistent, cu bibliografia eronată (cf. 17, nota 24; 19, nota 28 etc.), interpretarea prea limitată, fără perspectivă amplă comparatistă. În același an se publica numai o redusă parte dintr-un prețios manual practic de folklor teoretic, al lui *T. Papahagi* (*Mic dicționar folkloric*, București, 1947). Încă din 1923, minuțiosul etnograf, lingvist și folklorist căutase atent o definiție în fond a noțiunii *folklor* (*Din folkl. romanic-latin*, 9—10, 172—74), cînd folosise, ca termen prea izolat, și cuvîntul *folkloristică* (pag. 13, 14), dar și noțiunea *folklor*, frecventă școalei *Densusianu*, pe lîngă derivate ca „domeniul *folkloric*" și chiar contrastantul „studii *folkloristice*" (pag. 10, 13, 14, 15). Definiția era de altfel invariabilă față de ce discutase același specialist de autoritate, în 1928, în „prefața" întîiului album

etnografic critic în România *(Images d'ethnographie roumaine*, București, 1928 [„Cultura Națională"], 3—4). Se împlinea, abia în 1947, ceea ce indicase cehul *J. U. Jarnik*, în 1885, cînd propunea „la composition d'un *Dictionnaire du folk-lore roumain* en général" *(Jarnik-Bîrseanu, Doine-strigături, Ardeal, „Glossaire*-Avant-propos", pag. VI—VII).

Așadar timpurile actuale așteaptă asemenea lucrare, dar făcută cu competență și obiectivitate. Pînă atunci noi propunem să se înlăture înnoirile verbale la modă, spunîndu-se, și scriindu-se numai *folklor* și *folklorist-ă*, iar nu antieufonicul *folcloristică*, termen rebarbativ (care se vede ocolit de folkloriștii și dialectologii cu excepțională activitate de teren, de pildă *P. Caraman, M. Gregorian*, chiar *Tache Papahagi*), întrebuințat de *A. Gorovei* încă din 1898 („starea actuală a folkloristicei"; v. *Cimiliturile românilor*, București, 1898, pag. VII, „Prefață"; cf. și *Șezătoarea*, V, 95—96), apoi și mai tîrziu („știința folkloristică"; v. *învățătorii folkloriști*, București, 1940, 26), desemnînd, în 1927, chiar un periodic oltean de „culegeri și cercetări folkloristice", *Suflet oltenesc*, I (1927), n-rul 1 („știința" și „tovărășia *folkloristică*").

(211) *Grai-folkl. Maramureș*, 152.

(212) *Materialuri folkl.*, 243, 260, 263, 313, 360, 453, 493, 847, 876, 959 (execrabilă!), 962, 964, 972, 1 000, 1016, 1018, 1028, 1437 etc.

(213) *Ribot (Th.), Les maladies de la mémoire*, Paris, 1898 (12-e éd. „F. Alcan"), 8, 11, 17, 20, 27, 31, 34, 38, 45—6, 50, 75, 78, 81—82, 87, 90, 92, 95, 100, 120, 130, 133, 139, 156—59, 161, 162; *Dumas (G.), Nouveau traité de Psychologie*, III, Paris, 1933 („F. Alcan"), 388, 389, 402, 420—42, 449—55; *Delacroix (H.), Le langage et la pensée*, Paris, 1930 („F. Alcan", 2-e éd.), 535—95.

(214) *Apostol (P.), Fochi (A.), Miorița*, 1964, 873 text. CDXCIV (în 1937; cf. cu var. culeasă de mine— și reprodusă tot aici—874 text. CDXCV). Varianta mai fusese publicată în 1930 *(Milcovia*, I[1],108—9), lucru observat insuficient de antologul pe care-l prefațează *P. Apostol*.

(215) Text. CML, și nota informativă; v. și *Păstoritul în Vrancea*, 1930, 45 text. III, în care fratele său informează tot despre păstoritul vrâncean.

(216) Va fi publicat în monografia *Criterii asupra monografiei folklorice*, I. Melodiile au fost înregistrate pe cilindri fonogramici, în 1938, de *C. Brăiloiu*, în tovărășia mea.

(217) Amintirile acelea le-am publicat în revista *Însemnări ieșene*, IV, vol. XI, n-rul 7 (1939), 87—94, din care s-a făcut și un extras: *Cu Mihail Sadoveanu în Vrancea*, Iași, 1939.

(218) Monografia *Criterii asupra monografiei folklorice*, II (în ms.).

(219) V. *Ethnos*, I [1], 218—228.

(220) Textul — are 113 versuri — se află la pag. 221—224; melodia, la pag. 219—222.

(221) De la magistratul publicist *G. Tatulescu* (cf. nota 42), în casa căruia eram găzduiți cu prietenească bunăvoință, în satul Dumitrești, din Rîmnicul-Sărat (distinsă casă bătrînească, a părinților săi, în care am fost convins, de prietenia devotată pe atunci cercetărilor etno-istorice, să încep primele studii de teren etnografic, folkloric și dialectal în fostul județ al Rîmnicului-Sărat (astăzi în județul Vrancea), în vara anului 1929, apoi în anii următori, pînă în 1933, cînd am imprimat, la Focșani, întîiul volum din seria *Folklor din Rîmnicul-Sărat*, urmat de alte două (în 1934 și 1948), care vor fi completate de vol. III, partea a II-a și vol. IV. Numai de la acest intelectual distins pleacă îndemnul ce-a realizat o lucrare (aproape de monografia unitară) asupra unei regiuni caracteristice pentru etnografia românească, îndeosebi prin păstorit, în același timp cu cercetările parțiale, dar muncite, ale unui localnic, *I. I. Stoian* (publicate în revista *Grai și suflet;* v. nota 188).

(222) Ne întîlnisem în orașul Rîmnicului-Sărat, în toamna anului 1938 (venea din Ardeal dintr-o anchetă muzicografică), îndată după sfîrșitul neprevăzut al lui *Ovid Densusianu*, pe care *Brăiloiu* îl descria cu un dar de evocare impresionant (mai ales înmormîntarea ilustrului învățat, pe-o vreme ploioasă, cu puțini prieteni, puțini academicieni de-ai vremii lui, puțină vorbă evocatoare). *Brăiloiu* fusese un prieten intim al lui *Densusianu* în ultimii ani de viață: îl văzuse întîiul înainte de operația fatală, și printre ultimii devotați înainte de-a muri.

(223) *Folkl. R.-Sărat*, I, 29, 66; II, 37, 45; III [1], 101.

(224) *Ibid.*, II, 96 text. XXXV.
(225) *Ibid.*, I, 29 text. IX.
(226) *Ibid.*, I, 66 text. XVIII.
(227) *Ibid.*, III [1], 101 text. CLXXV.
(228) *Ibid.*, II, 37 text. IX.
(229) *Ibid.*, II, 45 text. XI.
(230) *Ibid.*, III [1], 110 text. CLXXVII.
(231) *Ibid.*, III [1], 86 text. CLXXII.
(232) *Ibid.*, I, 35 text. X.
(233) *Ibid.*, I, 48 text. XIII.
(234) *Ibid.*, I, 68 text. XIX.
(235) *Ibid.*, II, 55.
(236) *Ibid.*, II, 3 text. II.
(237) *Ibid.*, II, 24 text. VI.
(238) *Ibid.*, II, 51 text. XII.
(239) Materialul aflat de la dînsul va fi publicat în monografia *Criterii asupra monografiei folklorice*, IV.
(240) *Folkl. R.-Sărat*, I, 7 text. IV.
(241) *Ibid.*, I, 17 text. VII.
(242) *Ibid.*, I, 43 text. XII.
(243) *Ibid.*, II, 20 text. V.
(244) *Ibid.*, III [1], 92 text CLXXIII.
(245) *Ibid.*, I, 24 text. VIII.
(246) *Ibid.*, I, 52 text. XIV.
(247) *Ibid.*, II, 134 text. VIII.
(248) *Ibid.*, II, 61 text. XV.
(249) *Ibid.*, II, 15 text. IV.
(250) *Ibid.*, III [1], 78 text. CLXX.
(251) *Ibid.*, III [1], 104 text. CLXXVI.
(252) *Ibid.*, III [1], 81 text. CLXXI.
(253) *Ibid.*, I, 5 text. III (o var. a *Mioriței)*; 60 text. XVI; 63 text. XVII etc.; 76 text. XXII.
(254) Analiza integrală se va vedea în lucrarea *Psihologia creației populare.*
(255) L-am mai însemnat ca pe un loc memorabil: aici și-a avut gospodăria bătrînețelor, pînă în 1916, scriitorul *A. Vlahuță.*
(256) *Folkl. R.-Sărat*, II, text. VII, 56 text. XIII.
(257) *Ibid.*, II, 58.
(258) *Gennep (A. van), Formation des légendes*, 279—80.
(259) Nomenclatura lor apare uneori coincidentă, adesea curat verbală: legea *localizării*, a *delocalizării*, a *individualizației*, a *desindividualizației*, a *temporației*, a *detemporației*, a *convergenții*, a *diso-*

luției temelor; după punctul de vedere a lui *R. Rosières:* legea *originelor,* cea a *transpozițiilor,* a *adaptațiilor* (comune și școalei antropologice engleze: *R. Andree, E. B. Tylor, A. Bastian);* legea *schimbării motivelor de acțiune* („Wandel der Beweggründe"), legea *intercalației* („der Einschaltung"), legea *răsturnării temelor* — în metodologia lui *L. Frobenius;* legea *megaloziei* (cu variantele: *megalozia cantitativă, dramatozia, simbolozia),* legea *arheoziei* (reculul cronologic), legea *thaumatoziei* (miraculizarea faptelor naturale) — în metodologia lui *Benigni.* Desigur că toate sînt niște „scheme", valabile în parte în analiză și clasificări, avînd însă la bază, în majoritatea lor, psihologia individuală și cea colectivă (legea coherenței-integrării, *H. Spencer;* legea *sensibilității, T. Ribot;* legea *psihologiei colective, W. Wundt* și *Gustave Le Bon;* asociația ideilor și imitația, *G. Tarde).* Dintre aceste modalități metodologice, se știe că aceea a lui *Wundt* a avut o aplicare mai extinsă în analiza psihologică a culturilor primitive. Iată pe scurt schema ei: pentru *Wundt* „metoda fundamentală" necesară investigației celor trei părți ale „psihologiei popoarelor" — „psihologia *limbii*", a *mitului,* a *obiceiului* — rămîne, ca și în cazul „științelor psihice" („Geisteswissenschaften"), *compararea* („Vergleichung"). Această „metodă comparată" a „psihologiei popoarelor" este dihotomică: metoda „comparat-psihologică" și „istoric-psihologică" — a doua folosită mai cu seamă în paralelismul filologic-istoric, adică în „știința limbii", mitologie și etnologie *(Logik,* II ², Stuttgart, 1895 [„F. Enke"], 238—41).

Firește că *Wundt* combină în sistemul său de gîndire criteriul „psihologiei fiziologice" (ea privește, bazată strict pe datele fiziologiei, cîmpul psihologiei individuale) cu modalitatea „psihologiei popoarelor". În primul caz (care am spus că se ocupă cu studiul „conștiinței individuale") metoda folosită este cea experimentală (destul de diversificată: „Ausdrucksmethode", „Reiz-" sau „Eindrucksmethode", „Reaktionsmethode", „Variationsmethode", „Verbindungsmethode", „Zerlegungsmethode" — așadar metoda „expresiunii", a „impresiunii", a „reacției", a „variației", a „relației", a „descompunerii"). În

cazul al doilea, este aplicată metoda „psihologiei popoarelor" — cînd se procedează la studiul „produselor spirituale generale" în dezvoltarea lor *(Grundzüge der physiologischen Psychologie*[6], I. Leipzig, 1908 [„W. Engelmann"], 23—42).

Nu trebuie uitat că și folkloristul danez *Axel Olrik* a încercat să stabilească asemenea „legi" („epische Gesetze"), privind creația epică populară: legea repetiției („Gesetz der Wiederholung"), a contrastului („Gesetz des Gegensatzes"), concentrației, introducerii („Eingangsgesetz"), încheierii („Gesetz des Abschluss") etc. (v. studiul *Epische Gesetze der Volksdichtung*, Berlin, 1909 [„Weidmannsche Buchhandlung"], 2—12).

După cum trebuie avută în vedere metodologia arheologică, prin ceea ce se apropie aceasta de interpretarea folklorică: metoda *diferențială*, adică faptele de diferență, de succesiune, de analogie, de repetiție (v. *Deonna* [*W.*[, *l'Archéologie.* Son domaine, son but, Paris, 1922 [„ É. Flammarion"], 264—79).

(260) *Ratzel (Friederich), Völkerkunde*, I, 1894, Leipzig-Wien („Bibliographischer Institut"); II, 1895, 756 (Aici poporul nostru e socotit că apare mai întîi în istorie „als ein unrühiges Hirtenvolk des Gebirges...").

(261) *Buschan (Georg), Die Sitten der Völker*, I, II, III, IV, Stuttgart-Berlin-Leipzig, 1922—23 („Union Deutsche Verlagsgesellschaft"). În vol. IV, 254 — 56, sînt abia cîteva considerente risipite numai despre portul românesc.

(262) Am numit-o așa, fiindcă, în cazul creației populare, nu se poate separa evoluția graiului uzual zilnic, în structură dialectală propriu-zisă, de celălalt aspect: graiul artistic, în strai oarecum literar, al așa-zisei „poezii populare". Aceasta e altă modalitate: mai prelucrată, cu mult mai stilată față de graiul spontan, cel practic folosit în raporturile vieții imediate. Fața a doua a graiului popular — limba poetică — a rezultat din îmbinarea ritmului melodic pur verbal cu *melos*-ul propriu-zis al sonorității muzicale. Această trăire aparte a dialectologiei de artă poetică la rîndul ei necesită să fie studiată la

s u b i e c t u l care se tot preface în cursul vieții lui, întocmai ca și colectivitatea folklorică.

(263) *Vendryes, Le langage,* 43, 47, 59.

(264) *Bloch, La pénétration du français dans les parlers des Vosges méridionales.*

(265) Dintre acești patru dialectologi de teren *A. Terracher* se vede aprobat de maestrul lingvisticii contemporane: *Antoine Meillet, Introduction à l'étude comparative des langues indo-européennes*[6], Paris, 1924 („Hachette"), 440.

O expunere sintetică asupra acestor patru sisteme lingvistice; v. *Iordan (I.), Lingvistica romanică,* 206—19.

(266) *Caravaglios, Il folklore musicale in Italia,* 55.

(267) În vol. III, IV ale colecției se va găsi material demonstrativ din care se vede că Vrancea se găsește acum între două lumi dialectale. Un exemplu lămuritor: la un ins din satul Coza (astăzi în comuna Tulnici) *Miorița* își păstrează lexicul și fonetica originală, cea din cadrul vieții păstorești locale. Vorbind însă despre ce trăiește el astăzi, graiul îi apare dintr-o dată năpădit de neologisme, dar deformate ca sens, ba și rostite într-o fonetică barbară, aproape galimatias lingvistic. Acum și lexicul deprins în copilărie e puternic alterat, diluîndu-și sensul și căpătînd un aspect fonetic caricat.

(267 a) În această privință rămîne concludent studiul dialectologului *B. Cazacu* asupra dinamicei limitelor dialectale -- subdialectele moldovenesc și muntenesc — în care se arată, printre altele, că materialul dialectal din Soveja, publicat în *Ținut. Vranc.*, I, reflectă, la rîndul său, în linii mari, istoria așezărilor omenești din această regiune *(Studii de dialectologie română,* 1966, 73—4, 80, 82).

(268) Aici trebuie lămurit un aspect al anchetei *de teren,* care se știe că e posibilă în două modalități: ancheta *personală* și ancheta *prin corespondenți.* Dacă în cercetarea *folklorică* și cea *etnografică* se mai poate lucra cu așa-numiții „corespondenți", aceștia se exclud riguros în *ancheta dialectală:* aici trebuie să cercetezi *direct* un *subiect informator* care, pe lîngă teme folklorice originale, mai prezintă și graiul regional expresiv. Așa s-a procedat la întocmirea acestei colecții: pentru aflarea informatorilor m-am folosit în cîteva împrejurări

de intelectuali tineri vrănceni (în două cazuri și de doi elevi, numai de-ai mei, pe care în prealabil i-am lămurit), toți entuziaști, cu dragoste pentru trecutul și actualitatea Vrancei (M-am folosit și de sprijinul conducătorilor administrativi: numai ca să-mi ușureze mijloacele de transport în ținut). I-am indicat în nota explicativă inițială (pag. VII). În șase rînduri aceștia mi-au comunicat și material folkloric (liric și epic), firește că scris întîmplător, cum s-a priceput fiecare: într-o transcriere pe cît posibil curat literară. Acest material însă a fost verificat de mine *pe teren*, cînd m-am dus din sat în sat, și de la un informator la altul, pentru fixarea notării diacritice. Într-un caz verificarea metodică a fost imposibilă, explicînd de ce în nota informativă de la text. CCLXXVII (v. text. CCLXXX, CCLXXXII-CCLXXXIX).

(269) Cu condiția ca oricînd în documentarea critică întregul material dialectal să fie supravegheat și rectificat de către cititor mai ales din cauza unui defect tipografic destul de serios, constatat și cînd am revizuit textele folklorice (publicate în 1930) pentru ediția de față: am observat, și corectat, o sumedenie de semne diacritice însemnate eronat (unele mai ușoare se găseau chiar în ms. — situație cred că scuzabilă, cînd două lucrări de tinerețe ale autorului erau imprimate concomitent de către „Institutul de Filologie și Folklor"); cele mai multe însă schimbate din neatenție la editura „Socec", cînd se făcea — chiar în atelierele tipografice — revizia finală după bunul de imprimat. Lucrul acesta — păgubitor, desigur, unei ediții tehnice — se poate explica numai prin următoarea situație (din anii 1929—30, timpul imprimării vol. I), nepotrivită cu editarea normală a unei cărți cu conținut științific: bunul de imprimat, semnat de mine, îl dădea întotdeauna la tipografie profesorul *Densusianu*, după ce făceam eu în prealabil două corecturi tipografice (ori din Vrancea, unde eram pe terenul etnografic prin vacanțe; ori de la Focșani, în timpul școalei). Procedeu riscant, cu atît mai mult cu cît imprimarea fusese accelerată în lunile august, septembre, octombrie 1930, din cauza serviciului militar care m-a obligat să lipsesc aproape un an de la catedră, silit în consecință să amîn, ori să risc, oricare activitate intelec-

tuală propriu-zisă. Așa se explică o eroare, prea regretabilă, de paginație: rînd. ultim — *pag. XCVI „Introducere"* — trebuie să fie folosit la *pag. XCIV jos*. În corectura finală paginația fusese normală. Se vede bine că ochii ageri ai profesorului meu (îndrumător și într-ale tipografiei!) nu au putut observa — și-apoi rectifica — schimbarea aceasta supărătoare (poate că numai pentru ochiul comun) nic la bunul de imprimat, nici la „errata et addenda" (pag. 286). Tot așa, punctuația e adesea flotantă, ca și ortografierea unor substantive care au nuanță fină de subst. propriu: *moldovișan, ungurișan, vrănșișan* etc. (pag. 6 text. III, vers. 9—13; 11 V vers. 7—9, 14; 22 X vers. 11; 24 XI vers. 7—8; 27 XIV vers. 6—8; 30 XVI vers. 6—9; 36 XXI vers. 11 13; 37 XXII vers. 7; 40 XXIV vers. 7—9; 43 vers. 7—9, 26—7; 45 XXVI vers. 7—11, 16; 48 XXIX vers. 6—8; 50 XXX vers. 6—8; 52 XXXII vers. 11—13; 53 vers. 12; 54 XXXIV vers. 6—8, 12; 58 vers. 45—6; 66 XL vers. 22—3; 69 XLIII vers. 5—7, 11; 71 vers. 30—32, 35—6, 38; 72 XLV vers. 13—14, 18; 73 XLVI vers. 7—11; 77 XLVII vers. 18—19; 79 vers. 18—19; 81 XLIX vers. 7—9; 90 LIII vers. 14, 57; 93 LV vers 10—11; 94 rînd. 25; 94 LVI (numeroase erori fonetice și de punctuație); 100 LVII vers. 17—18; 104 LIX vers. 9; 107 LXI (erori fonetice și de punctuație); 109 LXII vers. 22—23, 38—40; 118 LXVII vers. 22—23; 125 vers. 12—16; 132 LXXIII vers. 12—13; 136 vers. 109—10; 137 vers. 166—67; 138 LXXV vers. 13—15; 139 vers. 18—19; 141 LXXVII vers. 11—12; 143 vers. 6—10, 14; 149 LXXXIII vers. 7—9, 13—14, 17, 25, 43—44; 153 LXXXVI vers. 16—17; 154 LXXXVII vers. 17—18; 155 vers. 20—21; 156 LXXXIX vers. 7—9; XC vers. 6—7, 9; 158 XCI vers. 8—9.

Semne diacritice și ortografie eronată: 29 vers. 32 < Frumos s'o'npărțîț; > în loc de < Frumos s-o-mpărțîț; > ; 31 XVII vers. 13 < Toț sînt veri primarị > în loc de < Toț sînt verị primarị > ; 41 vers. 25 < Ni'oriți lai, > în loc de < Ńioriți lai,> ; 42 vers. 70 < ..voiṇśeị... > în loc de <...voiṇiśeị...> ; 50 XXX vers. 31 < Și sî mă îngropaț > în loc de < Și sî mă-ngropaț > ; 57 XXXV vers. 17 < Și caị ńinvățaț > în loc de < Și caị ninvățaț > ; 62 XXXVIII vers. 4 < Dị-a

cuị cap îț faśi?> în loc de < Dị-a cuị cap îț fasị?> ; 133 LXXIV (textul întreg cu erori fonetice și de punctuație); 165 rînd. 73 < ...Mă-sa la'ntrebat:> în loc de < ...Mă-sa l-a-ntrebat: > ; 166 XCIV vers. 80 < Cî ịeu ọ strigam dịla veśinị,> în loc de < C.i.o.s. di la v.,> ; 168 vers. 103 < Cîn fost sọarili'n kindii,> în loc de < Cîn a fos sọarili-n kindii,> ; 172 XCVI vers. 76< C. mîndrii r., > în loc de < C. mîndri-ị r.,> ; 187 vers. 75 < Oi, săraśi Badịuli, > în loc de < Oị, săraśi B.,> ; 208 vers. 110 < Ștefan Vodî, ca un om, > în loc de < Ștefan Vodî, ca un domn, > ; 218 vers. 35 < Numili di raị. > în loc de < Numili din raị. > ; 222 vers. 23 < C.t.d. Gịațî'n m.,> în loc de < C.t.d. Gịațî-m mînî, > ; 235 CXIX vers. 12 < I.l.s. cî-n merźịa — > în loc de < I.l.s. cî-m m. — > ; 238 vers. 25 < Ș-apoị s.u. în b. ; > în loc de < Ș-apoị s.u. îm burtî ; > ; vers. 27 < Șî'ntri b. ș-a b.“ > în loc de < Șî-ntri b. s-a b.“. > ; 239 CXXI vers. 21 < Șî-ńị lunzești z. > în loc de < Șî-ńị lunźești z. > ; 241 vers. 65 < Mîna pi paloș c.p. > în loc de < M.p. paluș c.p. > — cf. vers. 66; 242 CXXIV vers. 2 < Pi plaị cîn p., > în loc de < P.p. cî-m pleca, > ; 246 vers. 104 < P.s.m. scọatî > în loc de < P.s. m. scoațî > ; 247 vers. 170 < P.c. lacrîńị herbinț“. > în loc de < P.c.l. hérbinț“. > ; 248 vers. 24 < Sî-ș alịagî ș'o kelśịa, > în loc de < S.a. ș-o kelśịa, > ; 249 vers. 77 < Sî li dau moșîili, > în loc de < S.l. dau m., > ; 250 vers. 81 < Șî tu-m didịaị cu śisma'n śịafî, > în loc de < Ș.t.d.c. śizma-n ś., > ; 258 CXXVIII vers. 154 < Colo, pi grindiș, > în loc de < Colu, p.g., > ; 260 CXXIX vers. 56 < Șî m'aș ruga, mări, dị-um prost, > în loc de < Ș.m.r., mări, d.p., > ; 269 CXXXIII vers. 13 < Pînî'n zorị s'o revărsa, > în loc de < P.z.s. răvărsa, > ; 274 vers. 26 < Patruzăśị sî śinśị, > în loc de < P. și ś., > ; vers. 52 < Śi frunza sî zbati: > în loc de < Śi frunzî s.z.: >

Punctuație flotantă: 33 vers. 25 < Uni zac, vara, cîni. > în loc de < U.z. vara c. > ; 54 XXXI vers. 21 < — Da, śịa ńiorițî, > în loc de < Da śịa ń., > ; 71 vers. 20 < Pi mi m'or plînźi > în loc de < Pi mini m-or p. >; 73 XLV vers. 32—33

< Vîntu a aburi,/Fluiru a adi, > în loc de < Vîntu̯-a aburi,/Fluiru̯-a adi, >; 80 vers. 90 < Kistǫali dîn, > în loc de < Kistǫalili dîn, >; 88 vers. 68 < Şî balauri̯ sui̯erîn. > în loc de < Şî balauri şui̯erîn. >; 92 LIV vers. 19 < Ca sî ńi ti omǫari > în loc de < Ca sî ńi ti̯-omǫari >; 100 LVII vers. 12 < Ori̯ di cap ț-ei̯ faśi? > în loc de < Ori̯ di cap ț-ăi̯ faśi? >; 110 LXII vers. 28 < Sî cai̯ nenvățat, > în loc de < Şî cai̯ ninvățat, > ; 123 LXVIII vers. 114 < Ieu îńi̯ ştiu dî i̯el: > în loc de < Ieu îńi̯ ştiu di i̯el: >; 148 vers. 65 < Ńiśi̯ mult nu merźia > în loc de < Niśi̯ mult n.m. > — etc. etc.

Se înțelege că retipărirea textelor era în primul rînd o cerință a documentării lingvistice. Sînt deci mulțumit să-mi îndeplinesc datoria de conștiință care m-a preocupat treizeci și opt de ani.

(270) Volumul a fost tipărit fără sprijin de stat — ministerial ori academic — cuvenit desigur „Institutului de Filologie și Folklor", căruia încă de la înființare, anul 1897, nu i se dase o subvenție pentru imprimarea *Anuarului*, apărut numai cu cheltuiala directorului inițiator („...și am publicat atunci pe propria mea socoteală un *Anuar* al seminarului, ce s-a oprit însă la primul volum, fiindu-mi peste putință să înving cheltuielile anuale"). Lui *Ovid Densusianu* i s-a suprimat mai tîrziu și-o subvenție, prea modestă, acordată de-un ministru înțelegător — *M. Vlădescu* — care patronase alcătuirea și imprimarea colecției *Graiul nostru*, I, II (1906—1908), prin relațiile profesorului *I.-A. Candrea*, așa cum se va vedea din niște amintiri (documentare pentru istoria filologiei, folklorului și dialectologiei române) scrise de același filolog însemnat, și destinate unui volum comemorativ cuvenit prietenului său de studenție la Paris, apoi colegului nește vătior de la Universitatea din București, ca și colaboratorului asiduu, începînd cu *Graiul nostru*, trecînd la *Dicționarul etimologic al limbii române* (elementele latine; *A—putea;* 224 pag. — fasc. I, II, București, 1907; fasc. III, 1910; fasc. IV, 1914), pînă la revista *Grai și suflet* (I [1], 23—38; I [2], 169—200; II [1], 100—128; III [1], 175—209; III [2] 381—412; VI [1-2] 163—192; VII, 194—230). Acest document valoros îl avem (din 7 decembrie 1946) de la profe-

sorul nostru, excelent om, ca și îndrumător distins al studenților săi, de prin anii 1923—26. Să ni se îngăduie a-i aduce aici recunoștința ce i se cuvine.

Densusianu, sacrificat de bugetul ministerului „instrucțiunii" de atunci, iar s-a resemnat! Dar în orgoliul său — devotat culturii naționale, și de atîtea ori sacrificat — ilustrul învățat mărturisea eroic în 1915: „Voi continua, cu propriile mijloace, să tipăresc lucrările făcute sub auspiciile lui" (v. *Graiul din Hațeg*, pag. VII). Așa a și făcut: întreaga serie a periodicului *Grai și suflet* (1923—1937) a trăit — vreme de paisprezece ani — prin sacrificiul bănesc enorm din parte-i. Încă nu cunoaștem cazul celei de-a doua tipărituri din seria „Institutului de Filologie și Folklor": *Lettres roumaines* de la fin du XVIe et du début du XVIIe siècle tirées des archives de Bistritza (Transylvanie), 1926, a prof. *Al. Rosetti*. Dar se poate afla, printr-o notă justificativă de plată a editurii „Socec" (o păstrăm), că vol. *Ținutul Vrancei*, I, s-a tipărit exclusiv cu cheltuiala personală a profesorului *Densusianu* — și de aceea într-un număr redus de exemplare (numai 500). Cunoscuta sa pasiune pentru tiparul prea distins îl îndemnase, și în 1930, să procure hîrtie de imprimat streină (se pare că austriacă).

(271) Vor fi la vol. III, IV, V, VI, cele cîte mai rămîn de imprimat, nu numai în *introducerea* succintă din acest volum inițial.

(272) *Ethnos*, I [2] (1941—42), 16.

(273) Din dragostea pentru acest ținut istoric — „sîmbure de formațiune politică locală" (epitetul se întrevede ca un ecou din ce spusese *N. Iorga*, la Iași, în ianuarie 1917, despre Vrancea, pămînt eroic în primul război mondial:

> „Și se poate zice că această Vrance era
> însăși icoana în mic a unității neamului nostru..."
>
> (*Război. note zilnice*, III, 59)

căruia nu i-a putut vedea frumusețile peisagistice, deși a dorit-o arzător, ca și colegul său de academie și de luptă culturală, *N. Iorga*) — profesorul *I. Simionescu* și-a luat și-un motto trebuitor la un capitol educativ, folosind o scriere din tinerețea unui tînăr

autor vrâncean preferat de dînsul (v. *Tinere, cunoaşte-ţi ţara*, 1941, 19, 47, 54, 61).

(274) *Ethnos*, I [1] (1941), pag. 1—9; *Milcovia*, I [1] (1930), pag. 1—4.

(275) Cînd scriam aceste gînduri provinciale: „Poate că în alte vremuri, cu oameni noi, deprinşi să se aplece ei asupra sufletului românesc, ori să ajute pe cei care, fugind de lupta mică a zilei, vor să-l înţeleagă — vom putea publica întinsul material folkloric..." *(Milcovia*, V—VII [1936], 108).

Peste cinci ani adăugam următoarele: „Atunci cînd editurile vor fi în slujba poruncii naţionale, se vor tipări cu siguranţă şi celelalte două volume ce cuprind încă un număr necesar de texte folklorice asupra trecutului Vrancei" *(Ethnos*, I[1] [1941], 204).

(276) *Ethnos*, I[1], 19.

VRANCEA ETNO-ISTORICĂ, SOCIOLOGICĂ, FOLKLORICĂ ŞI DIALECTALĂ (1930—1968)

(Disociaţii bibliografice)

„Şi se poate zice că această Vrance era însăşi icoana în mic a unităţii neamului nostru.

(17 ianuarie, 1917; *N. Iorga, Război. note zilnice*, III, 59).

1. Vrancea între romantism şi pozitivism bibliografic

Îndeosebi în secolul trecut Vrancea a rămas aproape în lumea miturilor culturale româneşti. Dacă numele i-a fost rostit dintr-o falnică rezonanţă istorică („acest răsunător nume de Vrancea", „pitorescul numelui de Vrancea", cum însemna evocator, în 1917 şi 1921, istoricul *N. Iorga)* [1], cultura ei populară a rămas ca o comună păragină arheologică. Vrancea a fost „Lăsată prea la o parte", cum vom vedea de îndată că a judecat filologul *Ovid Densusianu* cazul acesta. Numai legenda cu „baba Vrîncioaia" (sic!) a supravieţuit ceva mai viguros pentru atîţia intelectuali români, ajungînd pe tot cuprinsul ţării doar ca material didactic, mai ales în învăţămîntul primar prin „cărţile de citire". Dar tezaurul ei etnografic şi folkloric s-a pierdut treptat, pe cînd teoriile avîntate ale lui *Haşdeu* discutau — încă prin dibuirea romantismului istoric — hotarele ţinutului, ori etimologia topicului [2]. Pe atunci orice discuţie asupra originilor noastre ca neam pleca de la meditaţia biroului împovărat de cărţi, fără orizontul vast şi variat al terenului etno-istoric.

Saltul din aproximaţia diletantă în pozitivismul critic — cu documentul autentic sub ochi — nu este mai vechi de patru decenii pentru această Vrance. Profesorul *N. Iorga* a dat întîiul avînt de reconsiderare culturală a ţinutului, în anul 1921, printr-o conferinţă rostită la

[1] *Iorga, Vrancea şi vrîncenii*, Bucureşti, 1921, 5, 30; *Război. note zilnice*, III, 58.

[2] V. *Ţinut. Vranc.*, I, 80 nota 2; 81 şi nota I; 82 nota; 86 nota 4.

Focșani. Atunci animatorul a cerut munca și stăruința iubitorilor de trecut românesc pentru Vrancea glorificată prin legende, dar nu cunoscută prin reminiscențe didactice. După cum s-a lămurit în bună parte nevoia documentării istorice critice prin întocmirea de monografii[1]. Îndemnul s-a repetat, în 1930, tot printr-o conferință, iarăși la Focșani, la apelul elevului său de față.

Acest punct de plecare cronologic — anul 1921 — în cunoașterea adevărată a celebrei regiuni a fost inițiat — însă cu totul discret, după cum îi era firea — și de profesorul *Ovid Densusianu:* în același an — spre deosebire de istoricul militant teoretic, scriitor cu condei avîntat și cuvînt răscolitor — filologul pleca în Vrancea; dar nu ca un călător la întîmplare, ori ca notator impresionist, ci pentru o anchetă etnografică, folklorică și dialectală urmărind îndeosebi *Mioriția.* Era întîia cercetare științifică organizată. Și mai era făcută de-un filolog român care (lucru curios!) fusese precedat, numai în direcția preocupării lingvistice, tot de-un filolog: germanul *Gustav Weigand,* la începutul secolului în curs, cînd acesta întocmea, la Lipsca, *Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes*[2].

A fost un stimulent semnificativ momentul cînd *Ovid Densusianu* — învățatul sever, originar dintr-o altă regiune etnografică arhaică a neamului nostru, Hațegul — venea în ținutul care plăsmuise sîmburele formativ al *Mioriței,* așa cum se știe că și dînsul admisese, deși cu circumspecție, în 1923, în cartea sa fundamentală, *Viața păstorească în poesia noastră populară,* II, 39—103 (cf. în special 102).

Consecința a fost favorabilă: cu sprijinul său dezinteresat, apărea peste nouă ani întîia monografie care umbla să adune critic deocamdată mărturiile documentare din etnografia și folklorul Vrancei împreună cu imaginea graiului local.

Cu un an mai înainte un magistrat distins focșănean publicase o colecție de documente istorice vrâncenești,

---

[1] *Iorga, Vrancea și vrîncenii,* 17, 22, 30 etc.

[2] *Weigand, Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes,* Leipzig, 1909 (9 f. și 67 hărți — ed. „Johann Ambrosius Barth"). După informațiile ce le avem din Vrancea, de la învățătorii și preoții la care a fost găzduit *Weigand* și de la care a căpătat întîile informații de teren, rezultă că el a cercetat satele „Nărúja" „Neréș" (sic!), „Negrilești", „Vídra", apoi „Cîmpuri", „Vizántea" și „Sovéja" între anii 1902—1904 (v. hărțile 17—24).

el aflîndu-se atunci în colaborare intimă — așa cum a și arătat-o de altfel în prefața lucrării sale — cu cel ce consemna materialul selectat din creația poetică orală a ținutului[1] Pe cînd a doua colecție de documente istorice — tot din Vrancea — rivaliza cu dînsa (lucru distins chiar după copertă) numai pentru data apariției, nu însă și în ținuta rigorii istoriografice[2]

Anii 1929, 1930 rămîn așadar termenul bibliografic de unde începe cunoașterea monografică a Vrancei. Cîteva lucrări posterioare, în răstimpuri, au adus și ele — este adevărat — unele contribuții de reținut (ca monografia colectivă, din 1939, asupra Nerejului: *Nerej. Un village d'une région archaïque)*. Însă nu au depășit, mai întîi, nici valoarea materialului colectat pozitiv de cele două monografii — și prezentat după un plan consecvent — după cum nici interpretarea strict mono-

---

[1] *Sava (Aurel V.), Documente putnene*, I, Focșani, 1929. Colecția a fost recenzată elogios de *Ovid Densusianu* care, luînd în seamă și studiul meu *Păstoritul în Vrancea*, publicat concomitent cu recenzia sa, socotea că prin aceste două lucrări tinerești începuse cunoașterea științifică a ținutului: „Lăsată prea la o parte, Vrancea își cîștigă acum locul cuvenit în cercetări" (v. *Grai și suflet*, IV [2] [1930], 408—9).

[2] În cursul întreg al istoriografiei românești contemporane, publicația aceasta rămîne fără îndoială cea mai scăzută dintre cîte s-au tipărit. Încît trimiterile critice folosite în diferite studii de etnografie, istorie etc. asupra Vrancei trebuiesc neapărat expurgate de acest balast periculos, căruia un recenzent sever i-a găsit lipsuri într-atîta de grave, încît — folosind vorba elenistului *D. Russo* — pripitul volum „nu există pentru știință".

Recenzia analitică — semnalînd încă din 1931 inutilitatea acestei așa-zisă „colecție" de documente „vrîncene" (sic!)—a fost făcută de profesorul focșănean *V.P. Arbore* (v. *Rev. istorică rom.*, I [1931], 169—184). Iată lipsurile grave: mai întîi graba și ușurința cu care s-a publicat volumul, de unde pleacă necunoașterea diplomaticei generale și românești; apoi lipsa totală de orientare asupra istoriei generale, ori măcar locale. În consecință, colaționarea riguroasă a recenzentului a aflat în volum „numeroase erori surprinzătoare", ca: metoda de transcriere, în cursul aceluiași document, este și ortografică, și fonetică; nu s-au distins interpolările în materialul utilizat; transcrierea paleografică este vicioasă („greșeli abundă la fiecare pas", vădind o „completă ignoranță"!): nume proprii stîlcite; rînduri și cuvinte sărite; multe simplificări care „schimbă complet fizionomia documentului"; greșeli de datare (într-un doc. din 1777 se află citat un regest din 1814!!); greșeli de punctuație și de sens; erori strecurate în rezumatele documentelor; notițele din volum nu

grafică [1]. Starea aceasta bibliografică va fi lămurită de îndată.

2. Dibuiri bibliografice în sec. XIX și XX

Nu se poate explica faptul remarcat: de ce pînă în anii 1929, 1930, „ținutul Vrancei" a fost ocolit, ca prin

---

explică, ci „încurcă ceea ce documentul arată clar"; scrierea fonetică a documentelor este „modernizată", încît pentru filologie colecția nu are nici o valoare etc. Concluzia: autorii s-au *limitat* la „o muncă absolut mecanică și în care spiritul critic lipsește complet" (un exemplu: doc. nr. 85, pag, 142, rînd. 7, unde s-a transcris: „voesc a strica învoiala", în loc de „vornicul strică învoelile" — l.c., 173). Criticul pozitiv sfătuiește pe autori „să renunțe la ideea de a publica un al doilea volum" (ceea ce din fericire s-a și întîmplat pînă acuma!). Iar volumul publicat în 1929 „merită o publicare conștiincioasă".

Dacă autorul al doilea — *H. H. Stahl* — a renunțat la acest simulacru istoriografic, studiind în schimb aspectul sociologic al Vrancei arhaice, pentru ca să publice (în 1958, 1959, 1963) o lucrare fundamentală — cum se va vedea — colaboratorul său a perseverat în eroarea păgubitoare din 1929, publicînd, în 1965, și iar în colaborare (ca să-și acopere din nou incompetența de istoriograf!), un pretins studiu asupra procesului Vrancei cu boierul Rosnovanu (v. *C. C.-M.* și *I. Dragomirescu, Marele proces al Vrancei*, în *Studii-articole de istorie*, VII, 163—189). Din păcate și aici documentarea esențială se sprijină pe culegerea hibridă din 1929 (odată se referă și la vol. II, în ms.! — v. 166 nota 2), cînd primul monografist se autocitează planturos (v. pag. 166 nota 2; 169 nota 2; 171 nota 2; 172 nota 2; 173 nota 2; 175 notele 2, 3; 179 nota 3; 180 notele 1, 4 etc.), cu vechiul material necolaționat critic, falșificat, mistificat, dezordonat, fără indice de nume proprii etc. Și aici se află un doc. falș localizat (cf. 166 nota 2, cu 167 nota 3). Într-un loc coautorii fac considerente sumare despre geneza *Mioriței* (citînd pe autorul, la modă acum, care contestă, eronat, localizarea poemului în Vrancea), însă neglijînd tocmai colecția din 1930 — *Ținutul Vrancei*, I — care procură oricărui cercetător corect materialul documentar (fundamental, de la *Alecsandri* încoace — v. pag. 164, 165 nota 1), lucru recunoscut de altfel chiar de autorul polemist din 1964 (*P. Apostol-A. Fochi, Micrița*, 147, 149, 173, 1 77, 484 nota 1). semenea omitere (perpetua ignoranță documentară a monografistului?) rămîne ca un procedeu parcă vulgar care păgubește documentarea corectă și descalifică metoda de lucru a unui spirit improvizat.

[1] Am reține, în această privință, opoziția recentă a istoriografiei față de monografia sociologică *Nerej: Ionașcu (I.), Lupta vrăncenilor pentru apărarea munților de cotropirea habsburgică în sec. XVIII*, București, 1957, 75, 86 etc.

vrajă, de oamenii de studiu, cînd încă din 1866 chiar un rege se socotise „conte de Vrancea"? [1] Şi de prin anii 1884—85, ţinutul acesta mai dăduse pseudonimul „De la Vrancea" scriitorului *Barbu Ştefănescu*, despre care abia recent, printr-o reconstituire biografică laborioasă, se ştie că îşi are „veche obîrşe vrînceană" — origine păstorească deci, pe care el a tăinuit-o, parcă în felul spectacularelor mistificări romantice — cît a trăit, rămînînd ca să ne vorbească deschis despre dînsa una dintre fiicele sale, eminenta pianistă *Celia Delavrancea*, abia în anul 1958, tocmai cînd *N. Iorga* nu-şi mai putea rectifica opinia din 1921, spusă la Focşani, că ilustrul scriitor ar fi curat ilfovean „de aici, din marginea Bucureştilor"... [2].

---

[1] *Iorga, Vrancea şi vrîncenii*, 5; *Ist. Rom.*, X, 283. Regele cu pseudonim este Carol I, care în domnia lui a rămas absolut strein de Vrancea: nu i-a înlăturat nici o mizerie.

[2] *Iorga, Vrancea şi vrîncenii*, 5. — *Milicescu (Emilia), Barbu Delavrancea, Sultănica*, Bucureşti, 1961 („Bibl. pt. toţi", n-rul 83), pag. III „Prefaţă". De aceeaşi, *Barbu Delavrancea, Opere*, I, Bucureşti, 1965, pag. VIII „Studiu introductiv". Această genealogie păstorească a lui *Delavrancea* o recunoaşte şi-un biograf recent comentator al operei: „obîrşia familiei sale de oieri vrînceni" *(Săndulescu [Al.], Delavrancea*, Bucureşti, 1964, 28).

Lucru demn de consemnat: după mărturia fiicei scriitorului, *Caragiale* ar fi divulgat istoriei noastre literare „obîrşia vrînceană" a lui *Delavrancea*. Vom reproduce citatul caracteristic din amintirile renumitei pianiste: „La primul meu concert în Berlin mi-a ţinut o cuvîntare întreţesută cu glumă şi emoţie: « Ascultă, Aghiuţă ... Diseară tu ai să cînţi pentru publicul cel mai pretenţios din lume, tu, ciobănaşul din Munţii Vrancei. Să-ţi ţii firea, să mi-i bagi în sedila ta cu caş proaspăt. Să nu uiţi că tu ai să reprezinţi diseară talentul muzical din patria noastră, în ţara muzicii. Vreau să citesc mîine laude despre tine, în gazetă.» Critica muzicală a fost pe placul marelui meu prietin. Mi-a citit-o cu glas solemn, potrivindu-şi mereu ochelarii pe nas, ca să-şi ascundă înduioşarea" *(Gazeta literară*, IX [1962], n-rul 430).

Şi cu toate asemenea restaurări genealogice şi rectificări biografice surprinzătoare, *Delavrancea* şi-a neglijat (ca să nu se spună: şi-a ocolit!) „obîrşia vrînceană" ... La Iaşi, în parlamentul din 1917, el afirma solemn: „Strămoşii mei se pierd în haosul iobagilor" (v. *Vianu [T.], Studii de lit. rom.*, Bucureşti, 1964, 452). Iobăgia „străbunilor" săi, dinspre tată, în Vrancea? Dar Vrancea nu a fost niciodată iobagă în istoria Românilor!

Aproape la jumătatea secolului al XIX-lea a fost și un moment istoric literar măreț care putea atrage măcar literatura, dacă nu și istoria, să se preocupe serios de Vrancea: în 1846 *Alecu Russu (alias Russo!)*[1] se afla în plină Vrance arhaică, la mînăstirea Soveja, în exilul său literar. Admirabilele lui pagini memorialistice de-atunci — *Sauvégea* — redactate într-o franțuzească corectă, precisă — cuprindeau evocări ale peisajului cu oameni încă primitivi, pitorești („les hommes sont enveloppés d'immenses toisons à l'envers..."), cunoscători de „poezie poporală". Neîndoios că acele pagini de surghiun atrăseseră măcar atenția cercului restrîns de prieteni ai originalului gînditor cultural, printre care și *Alecsandri*, cel ce va publica, peste douăzeci de ani, în prima antologie folklorică la români — *Poesii populare ale Românilor* — o orație de nuntă (în graiul vrîncean: „colăcășii") care inaugurează, fastuos de altfel, în istoria folklorului nostru acest gen de material privind ceremonialul popular. Prietenii săi literari ne închipuim că vor fi fost impresionați și de prima variantă a *Mioriței*, aflată de *Russu* tot la Soveja, „în locul moldovenesc al Vrancei" (se exprimă așa inscripția lui Matei Basarab, din pridvorul mînăstirii Soveja, despre locul pe care s-a clădit lăcașul). Impresionați vor fi fost poate și de-un gen nou de descriere în literatura noastră: peisajul de munte, pe care îl mai folosise *Alecsandri*, în 1842—1843, dar pe care îl va ridica pe culmile artei literare — prelungind într-o privință pe *Calistrat Hogaș* — numai *Mihail Sadoveanu*, pentru ca pînă astăzi muntele românesc să rămînă în literatură (chiar cînd e imaginat feeric: poemul *Călin* al lui *Eminescu!)* un patrimoniu moldovenesc prin excelență.

În legătură cu Vrancea, *Alecu Russu* observase însăși moartea cea dintîi de care au fost secerați treptat toți munții seculari ai Vrancei pînă la jaful exploatărilor forestiere: despăduririle făcute de vrînceanul primitiv și nechibzuit prin „săcături" și „arsuri", ca să se facă poteci de plai, loc de stîni, de pășuni pentru oi și vite, vetre de sate, locuri de silițe, de arături. *Russu* spune textual despre munții despăduriți vrînceni: „la neige

[1] Monografiile sînt contradictorii în privința numelui *Russo-Russu*; cf. *Dima (Al.), Alecu Russo*, București, 1957, 12—15; *Vîrgolici (T.), Alecu Russo*, București, 1964, 11—17, 103, cu *Angelescu (C.C.), Cu privire la numele scriitorului AlecuRusso* (în „Studii-cercetări științifice"-filologie, an. VII [1956], fasc. 2, 145—54).

couvre d'un triste linceul les flancs arides des montagnes"; ...les unes boissées, les autres nues [?]...quelques-unes de ces montagnes ont l'air malade" [1].

Însă nici acest moment literar nu a impresionat sensibilitatea vremii aceleia culturale ca să se îndrepte cineva, artistic și științific, spre Vrancea pitorească, etnografică și istorică.

Au mai fost încă împrejurări favorabile contactului între artă, știință și viața socială arhaică din peisajul vrâncean măreț — acum ne aflăm aproape de vremurile noastre. Dintre acestea să vedem două momente internaționale marcante: în anul 1917, antropologul elvețian *Eugène Pittard* — un filoromân distins, poate că antropologul fruntaș mondial pe-atunci — vorbea entuziast despre vechile „republici" care pot fi considerate „drept unul din centrele cele mai vii ale naționalismului românesc primitiv": „Ces knéziats sont ceux de Vrantchéa (Vrancéa), de Tigheciu et de Campulung". În special despre Vrancea noastră *Pittard* spunea următoarele: „...les territoires montagneux...recélaient justement les souvenirs de Vrantchéa...les habitants de ces lieux où ne passent jamais les voyageurs, ont conservé le sens de leur noblesse militaire d'autrefois et combien leur ethnographie et leur folklore se sont peu altérés" [2].

Peste șapte ani replica istorică și etnografică — scrisă tot în franțuzește — se datora profesorului *Iorga* care, prin stilul său avîntat, evoca „permanența pastorală" a Vrancei, discutînd și genealogia satelor (cu fond arhaic păstoresc, însă cu multă infiltrare ardeleană), pe lîngă etimologia topicului, așa cum o susținuse și în 1921 [3].

Iată și al doilea moment internațional de reținut în privința cunoașterii Vrancei: geograful francez *Em. de Martonne* a vorbit documentar despre Vrancea fără păduri, așa cum era ea acum o jumătate de secol: mai în toate părțile aridă, întocmai ca în unele regiuni din „atlasul saharian" [4]. De la acest învățat geograf și

---

[1] *Russo, Scrieri*, 1908, 279, 291.

[2] *Pittard (Eugène), La Roumanie.* Valachie-Moldavie-Dobroudja, Paris, 1917 (éd. „Bossard"), 156—58.

[3] *Iorga, La Roumanie pittoresque*, Paris, 1924, 128, 154—55.

[4] *De Martonne, La Valachie*, Paris, 1902, 233, 258; *La vie pastorale et la transhumance dans les Carpathes méridionales*, în „Zu Friedrich Ratzel Gedächtniss", Leipzig, 1904; *Recherches sur l'évolution morphologique des Alpes de Transylvanie*, Paris, 1907, 109.

etnograf se informează profesorul francez *Lucien Febvre* asupra „transhumanței în Carpați", cînd vorbește despre „les grandes vagues de moutons de Roumanie", comparîndu-le cu „l'immense marée des troupeaux transhumants" din Pirinei, cu „viața pastorală" din Provensa și Italia [1]. Iar în preajma anilor 1919—20, același învățat de renume mondial—și un prea distins filoromân—inițiase o activă propagandă culturală în Franța, pentru România distrusă de nemți în primul război mondial, alături de poetul academician *Jean Richepin* (tot filoromân) și de bizantinologul *Charles Diehl* (alt filoromân), prin societatea „Uniunea franceză" care a avut ca primpreședinte pe filosoful *Henri Bergson*, publicînd — în „Bibliothèque de l'Union Française", (condusă, după 1920, de esteticianul *Paul Gaultier* [2]) un volum despre România — acum e ca o perlă rară a bibliografiei memorialistice. În scrierea aceasta geograful *De Martonne* s-ar părea că face numai aluzie la munții pleșuvi ai Vrancei, în care s-a desfășurat uriașa încleștare armată a războiului antiteutonic din 1917: „Le sommet de Siretiu domine une forêt dévastée"[3].

În sfîrșit, ne aflăm în preajma ultimelor trei decenii, cînd din nou întîlnești săraca informație despre Vrancea, răzlețită în superficiala propagandă culturală din trecut a României în streinătate: iată, în 1931, un notator italian care avea să prezinte țării sale un ținut pitoresc și etnografic faimos, ca Vrancea, numai prin două planșe, și acestea cu totul stinghere [4]. Atunci de unde să plece imboldul pentru streinătate ca să ne vadă pitorescul, să ne cunoască oamenii și să scrie apoi documentar și despre frumoasa „țară a Vrancei"?

---

[1] *Febvre (Lucien), La terre et l'évolution humaine*, Paris,1922—seria „L'évolution humaine", nr. 4 (éd. „La Renaissance du livre"), 236, 281. Aici este citat, drept gînditor remarcabil în bibliografia generală a geografiei fizice, viitorul autor al operei *Terra*, vrîncean de baștină, profesorul „*S. Mehedinți*" (pag. 65, 69).

[2] Este autorul cunoscutei scrieri de estetică, *Le sens de l'art*, Paris, 1907, prefațată de filosoful *Émile Boutroux*, profesorul lui *Spiru Haret*, și dedicată chiar lui *Bergson* (ediția a II-a avea să apară în 1926, la ed. „Payot").

[3] *La Roumanie*, Paris, 1926, 81, 101, 103, 161, 209.

[4] *Terruzzi (P.), La grande Roumania*, Milano, 1931, 113—15. Apar un tip de fată și un alai de înmormîntare din satul Nereju,

3. Aproximații asupra semnificației etno-istorice a ținutului

A fost Vrancea „țară de margine", „munte", „ținut", „regiune", „plai", „ocol", „obște", „moșie"? Iată un semn de întrebare încă nelămurit suficient critic chiar pentru erudiția istorică recentă, de altfel serios informată în ultimele trei decenii. Romantica secolului trecut socotea Vrancea — ca *Atanase Marian Marienescu*, în 1867: „Vrancea e comună în Moldavia", pentru ca să continue candid însemnarea potrivită adevărului istoric: „și pe timpul trecerii lui Dragoș Vrancea s-a numit una din republicele de atunci"[1]. Memorialiști de prestigiu, ca *N. Iorga* [1a] și *A. Vlahuță* [2] (au înaintaș pe întîiul modest cercetător conștiincios al Vrancei, vrednicul de a fi admirat *I. Ionescu de la Brad* [3]; ba și pe autorul care a mîntuit de imprimat, la Sibiu, prima enciclopedie românească [4]) ne arată că ținutul a fost variat denumit în literatura noastră. Mai fiecare publicist i-a dăruit cîte un epitet după bunul său capriciu, de atîtea ori chiar fără să-i fi străbătut o palmă de pămînt pitoresc, ci numai prin lecturi întîmplătoare, apoi din impresionismul necontrolat al unora, ca și din resturi disparate de didactism adesea șovin. Iată o rotundă privire bibliografică, începînd de la izvorul tradiției locale și-al poeziei populare întregi: „muntele Vrancea" *(Cantemir* [5]); „țara Vrancei" îi spusese, în 1884, cîntecul bătrînesc *Miul Zglobiul*, cules de *G. Dem. Teodorescu* în București [6]; iar în 1933, o notație evocatoare îi spunea aidoma: „Vrancea, țara minunilor naturale, țara poveștilor bătrînești, țara cîntecului strămoșesc și a poeziei neîntrecute de nici un ținut românesc, este partea cea mai frumoasă a depresiunii Carpatice" [6a]; tot „țara Vrancei", „mîndrul plaiu al Vrancei", în memo-

---

[1] *Marienescu (At. M.), Poesia Poporala, Balade* culese și corese, broșura, II, Viena, 1867, pag. 112, 143.

[1a] *Iorga, Sate și mănăstiri din Romănia*, 1916 (ed. a II-a), 131.

[2] *Vlahuță, România pitorească*, 1908, 175.

[3] *Agricultura română în jud. Putna*, București, 1869.

[4] *Diaconovich (C.), Enciclopedia română*, I, 690; III, 1215, 1238.

[5] *Cantemir, Descrierea Moldovei* (ed. *M. Nicolescu)*, București, 1909, 72;

[6] *Teodorescu (G. Dem.), Poesii pop. rom.*, 1885, 500.

[6a] *Arbore (V. P.), Vrancea istorică*, Focșani, 1933, pag. 1.

rialistica lui *Vlahuță* [1]; după cum și în istoriografia critică a ținutului [2]; „vechea Vrance", „ținutul Vrancei", „regiunea Vrancei", „Vrancea... acest colț de veche și mîndră viață românească", în proza memorială vastă, în istoriografie, după cum și în prefețele prolifice ale profesorului *Iorga* [3]; „plaiul Vrancea", „mica republică sau cnezat... Vrancea" *(C. Diaconovich)* [4]; „vechiul ținut al Vrancei" *(S. Mehedinți)* [5]; „ținutul Vrancei" *(Aron Densușianu* și *T. V. Ștefanelli)* [6]; „străvechiul ținut, foarte bine închis, ca o cetate naturală, al Vrăncii"; „ocolul Vrancea", „regiunea arhaică a Vrancei" *(C. C. Giurescu)* [7]; „obștea Vrancei", „ocolul Vrăncii", „moșîia a toată Vrancea" *(A. V. Sava)* [8] „obștea Vrancei", „regiunea Vrancei" *(H. H. Stahl)* [9]; „regiunea de munte a Vrancei", „obștea teritorială Vrancea", „moșia Vrance" *(I. Ionașcu);* ținut zis „Țara Vrancii" [10]; „străvechiul ținut al Vrancii", „Țara Vrancii", „străvechea și mîndra Vrance" [11]. Mîntuim șirul acesta bibliografic citînd lirismul fecund și vast al prozatorului *Mihail Sadoveanu,* singurul scriitor român clasic care a văzut Vrancea în două rînduri, a contemplat-o, închinîndu-i cîteva pagini memorabile din care desprindem epitetele: „Vrancea, vechea Vrance a lui Ștefan-Vodă... cetatea de piatră a Moldovei" [12].

---

[1] *Vlahuță, l.c.,* 175.

[2] *Ionașcu, Lupta vrăncenilor...,* 70, 93.

[3] *Iorga, Ist. rom.,* III, 212; IV, 301; *Vrancea și vrîncenii,* 17. 22, 30; *Război. note zilnice,* III, 58—59; cf. și forma „ținut", în *prefața* la culegerea *Constantinescu-Stahl, Doc. vrînc.,* pag 1.

[4] *Diaconovich, Enciclopedia rom.,* 690.

[5] *Mehedinți, Învățător...,* 247.

[6] *Rev. crit. literară,* III (1895), 327; *Ștefanelli, Doc. Cîmpulung. moldov.,* 1915, pag. III „Prefață".

[7] *Giurescu (C.C.), Ist. Rom.*[2], I, 1935, 374—75; *Populația jud. Putna* 1820, București, 1941, 20.

[8] *Sava (A. V.), Doc. putn.,* I, pag. VII—XLI „Studiu introd."; vol. II, pag. VIII, X, XI, XXIII, XXIV, XXVII, XXIX, XXX, XLIV etc.

[9] *Stahl (H. H.), Contrib. studiu. sat. devălmaș.rom.,* I, 143—220.

[10] *Constantinescu (N. A.), Dicționar onomastic românesc,* București, 1963, 412.

[11] *Kirițescu, Ist. război. întreg. Rom.,* II[2], 449—50, 483, 631, 633, 640, 652.

[12] *Sadoveanu, File sîngerate,* 1917, 104, 107.

Şi de data aceasta, cu asemenea îndemnuri culturale de prestigiu — totuşi unele par nişte simple accidente bibliografice [1] — Vrancea a rămas iarăşi numai ca nume sonor (luat drept pseudonim literar şi astăzi de cutare publicist curent, fără legături etnice, ca *Delavrancea*, cu ţinutul). Adică nu a fost mai întîi studiată, pentru ca să fie apoi cunoscută sistematic [2]. Epitetele lirice amintite („conte de Vrancea", „De la Vrancea", recentul „Vrancea"...), cu faimă patriotică, ori obişnuită sonoritate

[1] Din atare amatorism prea ocazional, comun, alături de onomastica superficială, a plecat o serie de reportagii voluminoase, ale unor scriitori streini (unii dintre ei adevăraţi „globe-trotteur"-i la modă acum 40 de ani — ca *Paul Morand)*, în care frunzăreala etno-istorică este absolut superficială; iar peisajul, văzut din avion, taxi, trenuri internaţionale de lux. Aici informaţia despre un ţinut caracteristic, cum e Vrancea, dispare: *Oudard (G.), Portrait de la Roumanie*, Paris, 1935 (acest „voiajor" lasă într-un loc impresia — pag. 82 — că ar fi auzit de Vrancea); *Peytavi de Faugère (G.), Roumanie, terre latine*, Paris, 1929; *Romier (Lucien), Le carrefour des empires morts*, Paris, 1931; *Seurre (J.), En Roumanie*, Paris, 1928; *Spaull (H.), Rumania*, London, 1930 (un sat în imagine — pag. 18 — pare să fie din Vrancea); *Tibal (A.), La Roumanie*, Paris, 1930 (cele opt planşe, lucrate de fiica istoricului *N. Iorga*, nu reproduc nimica din Vrancea — chiar cînd este vorba de păstorit, pag. 49, pl. IV — cu toate că încă din 1921 ilustrul istoric vorbise, la Focşani, despre „vechea Vrance" ciobănească); *Vessereau (M.), Roumanie, terre du dor*, Paris, 1930 (o scriere memorialistică de consemnat, prefaţată de istoricul literar francez *F. Strowski*, care a auzit despre ţărancele noastre trudite: „des paysannes au regard tendre et mélancolique... ").

De altfel aceasta este şi realitatea unor asemenea notaţii beletristice întîmplătoare — sau relativ documentare — apărute înainte de întîiul război mondial: Vrancea a rămas tot necunoscută: *Labbé (P.), La vivante Roumanie*, Paris, 1913 (cu prefaţa omului politic proeminent *G. Doumergue*. Aici apare costumul românesc într-o imagine aproape stupidă, cu figuri degenerate de influenţa ţigănească: pag. 69; cf. 48, 52, 56, 156, 176, 192); *Pauker (L.R.), La Roumanie pittoresque*, 1907; *Seton-Watson (R. W.), Roumania and the great war*, London, 1915 (în care găsim pe-o hartă doar oraşul Focşani — pag. 100) etc.

[2] În asemenea expediţii turistice de agrement, pe care le suporta bugetul împovărat al ţării, nu e de mirare că însăşi capitala a fost confuz prezentată, o dată cu istoria neamului nostru („Mircea Ciobanu" se numeşte „Petru Ciobanu" ... V. *Morand* [*Paul*], *Bucarest*, Paris, 1935, 4—6, 9—13, 32, 34, 97 etc.).

lexicală au rămas adesea moșteniri și uzanțe automate. Ele par să fi pătruns în publicistica obișnuită și prin scrisul etnografilor și al pre-folkloriștilor din secolul trecut *(T. T. Burada, S. Fl. Marian, El. Sevastos, E. Baican)*. Atunci s-a făcut verosimilă, pentru opinia largă românească, și legenda „babei Tudora Vrăncioaia". Iar acum se făurește altă legendă, neo-romantică, despre Vrancea eponimică: „baba Vrînceoaia" (sic!) și Ștefan-cel-Mare admis că ar fi de rasă curat vrăncenească [1].

Curiozitatea documentară însă a rămas impasibilă încă două decenii din veacul acesta: cu toate asemenea ornamente literare, onomastice, reminiscență de legendă străveche și tradiție păstorească autentică, Vrancea a putut preocupa studiile etno-istorice făcute cu temeinicie numai după anii 1929, 1930.

4. Literatură și trucaj literar privind Vrancea. Neglijarea în trecut a pitorescului, ca și a vieții materiale și sufletești a ținutului. Regres cultural trecut și actualitate inovatoare

Dacă faima ținutului fusese într-un timp aproape epuizată, ori prezentată uneori în chip trucat, departe cu mult de legenda tradiției locale, cea strict etnografică, mergîndu-se pînă la fantezia literară naivă [2], după cea de-a dreptul mediocră [3], apoi nici peisajul vrăncean nu a fost la rîndul

---

[1] *Kirițescu (C. C.), Istoria războiului. întreg. neam.*, II, 449—50: „...în ținutul vrîncenilor mîndri, pe pămîntul în care marele Ștefan s-a născut și a crescut ... el însuși vrîncean"...

[2] În romanele *Du-te, dor* și *Tainele munților* ale scriitorului putnean *I. Ciocîrlan*.

[3] Asemenea compunere hibridă a fost semnalată întîi de filologul *Sextil Pușcariu, Cinci ani de mișcare literară* (1902—1906), București, 1909, pag. 101. Este vorba de-o ratată poemă istorică, *Vrancea*, semnată de *G. Christescu* (Focșani, tipografia „Aurora", 1905?). Acesteia i se adaugă, peste un an, altă himeră literară: *George Christescu Delablidare, Vrancea*, Poemă istorică, Focșani, 1906 (30 pag. — tipografia „Aurora"), în care apar versuri-parodie ca acestea: „Muză! tu, ce cînți frumosul, adevărul și dreptatea.../ Încordează slaba-mi liră ca să cînt Vrancea bătrînă...". Personajele sînt complet deformate: „Vlad Vrancea", „Stan Vrancea". Dragoș ar fi dăruit vrăncenilor munții (pag. 7), pentru ca pînă la urmă „Vrăncioaia" să ajute în bătălie pe Ștefan prin feciorii ei viteji care sînt dăruiți de voievodul biruitor cu cei șapte munți legendari (pag. 24, 25).

Asemenea ficțiuni literare obscure își au rădăcinile într-o străveche platitudine epică, a veacului al XIX-lea, care a dat de lucru istoriografiei noastre literare prin legăturile ei cu opera lui *Alecsandri:*

Cei 7 munți ai scriitoarei *Maria Movilă*. Profesorul *G. Bogdan-Duică* a semnalat cazul acesta în articolul *V. Alecsandri și Maria Movilă (Convorbiri lit.*, LIII, 728—37; v. și referatul din *Dacoromania*, II, 863). Iată, succint rezumată, nota lui *Bogdan-Duică:* în 1864, s-a publicat la Paris „*Les sept montagnes*. Histoire moldave par *Marie Movila*". Autoarea spune în prefață că a reprodus după *Alecsandri* povestea cu răzeșii din Vrancea care se împotrivesc hrăpăreților domn Mihail Sturza. Motivele din *Les sept montagnes* se regăsesc în opera lui *Alecsandri*. În realitate scrierea aceasta convențională, științată, aridă — un produs literar cu totul artificial — a apărut la Paris, în anul 1863 (VI + 141 pag.), la librăria „E. Dentu". Găsim în sumarul ei niște istorioare („Yanko et Mitika", „Popa Yoan", „Ursaki"), cînd apare și topicul „Vrantchia", pe lîngă deformări ale tradiției etnografice (Ștefan-cel-Mare venea, în neștire, pe „Muntele Lupului" — pag. 39—43), cît și ale adevărului istoric („que depuis Étienne le Grand, les limites de Vrantchia n'ont jamais varié" — pag. 32), apoi dialoguri banale („— Je m'appelle Todora. — Todora! Tu es une vraie Roumaine" [sic!], iată replica lui Ștefan-cel-Mare! — pag. 41) și un șir de exagerări teribile („Șaizeci de mii de turci pieriră în ziua aceea memorabilă" prin voinicia celor șapte feciori ai „Todorei" ...—pag. 42). Iar finalul este de un teatralism cu totul neverosimil și neverificat de tradiția locală: o dată pe an unul din bătrînii celor șapte sate legendare vine din munți la Focșani, cu „tributul", să-l depună ispravnicului într-un sac... Îl pune jos, își face cruce; apoi, fără să numere, pleacă... (pag. 139).

Cît privește cele treisprezece istorioare, în care eroul rămîne mereu „popa Yoan", autoarea spune că le-a auzit de la *Alecsandri*. Pe popă l consacră drept „erou de povestire rustică": va fi „venerat multă vreme în colibele țăranului din Carpați"... (pag. VI). Proorocia aceasta literară s-a risipit de-a pururi: azi nu se mai știe nimica despre cultul acestui imaginat erou vrîncean. Și nici despre autoarea care se pare că a fost o franțuzoaică.

În asemenea categorie literară de mistificări enorme se cuprinde și-o artificială înșeilare epică (piesă de adevărată retorică literară!) publicată în 1964 — este vorba de narațiunea *Vrancea*, pentru tineret, a scriitorului *Eusebiu Camilar*. Aici sărăcia documentară e deplină: acțiunea rămîne peste tot trucată, contrazisă din plin de realitatea istorică, de materialul etnografic cît îl avem cunoscut, ca și de gustul literar just cultivat. De pildă: localizarea apare anacronică („Răzeșia Vrancei" o vedem pusă „pe toată valea Trotușului" — pag. 26; „Mama Vrancea" locuiește „într-un sătișor" [pe aceeași pagină, și „sat"] de pe apa Trotușului" — pag. 8, 9, 10, 14; într-o „casă de răzeș, largă", „înconjurată de garduri înalte... și de pomi uriași negri"; înăuntru „cu pereții goliți de scorțuri și lăicere", luminată cu „făclii" — pag. 12; avînd și belșug de vin: „Mama Vrancea" toarnă în gura buciumului „o oală mare de vin" — pag. 12); toponimia

său mai fericit: el a trecut aproape neobservat în vremea turismului burghezo-moșieresc. Cîți scriitori români au cunoscut oare muntele măreț vrăncean care cuprinde frumuseți de culmi alpine, tăieturi de fierăstraie geologice ca în măreția Pirineilor, prin cunoscutele conglomerate de

---

se află schimbată și răvășită (Unde se găsesc, în realitatea strict geografică, „apa Pucni" și satul „Bîrsăști", cu „dealu Dumbrăgi" pe care tradiția vrânceană încă mai așază pitoreasca legendă etnografică, și unde sînt „apele Trotușului" [pag. 8, 14], pe care e localizată acum artificiala legendă a „mamei Vrancea"?...); onomastica istorică se vede deformată complet („Mama rancea", în loc măcar de „baba Vrăñśioaia", dacă nu de întreg patronimicul legendar: „baba Tùdura Vrăñśioaia"; „Toader", personaj inventat!: soțul mort al legendarei bătrîne... el mai luptase cu cei „șase feciori" ai săi „la Podul Înalt către Vaslui", unde pierise „de paloșul beglerbegului"; după care Ștefan-cel-Mare le-a dat feciorilor nu cei șapte munți, ci numai o „scuteală în veci de bir și oaste"...). Iată și alte inadmisibile deformări onomastice: feciorii se numesc acum *Costache, Dragoș, Vasilică, Gheorghiță, Onofrei, Ion* și *Mitruț* (pag. 15—16), și nu *Spineiu, Bîrsă, Bode, Negrea, Paul* (?) (v. *Sava, Doc. putn.*, I, pag. XXI); sau *Bîrsea, Negrilă, Spirea* (corect: *Spinea*; cf. *Soveja, Oameni de la munte*, 1921, 123), *Spulber, Pavel, Bodea* și *Nistor* (v. *Stahl, Contrib. stud. sat. devălm. rom.*, I, 165; cf. și *Ținut. Vranc.*, pag. XV nota 3). Se adaugă acestor grave denaturări și lipsa de structură literară a narațiunii: personajele sînt prea schematice, dialogul prea neînsuflețit (pag. 10, 12), stilul peste tot artificial (vocabular impropriu, calchiat după *Sadoveanu)*. Iar sfîrșitul povestirii *Vrancea* este, la rîndu-i, o teribilă contrazicere a uneia dintre legendele ilustre ale istoriei românilor: șapte munți se ridică printr-un miracol: „oștile" lui Ștefan-Vodă, împreună cu „întregul popor strîns" la înmormîntarea eroilor vrânceni, cară pămînt „cu scuturile și cu coifurile", ca să se „înalțe munți peste mormintele eroilor"... Îndată s-au și plantat pe ei „păduri". „Cinci secole" călătorii, tot trecînd prin „țara Vrancei", „au tot aruncat pe cei șapte munți pămînt, încît munții s-au tot ridicat, pînă au ajuns așa cum sînt în ziua de azi". Prin urmare, lucru explicabil de ce: „Și nimic nu-i mai armonios ca susurul vîntului prin codrii din munții Vrancei"... (pag. 30). Acestui text literar dezechilibrat i se adaugă niște imagini în care „mama Vrancea" apare ca o femeie în plină vigoare a tinereții (nu ca o „babî Tùdurî" oarecare...), îmbrăcată și muntenește, și oltenește (pag. 11, 13); ca și cei șapte feciori (pag. 16, 17), dintre care nici unul nu poartă măcar căciula ciobăniei vrâncenești după croiala thraco-dacică... Asemenea compunere literară minoră rămîne, pînă acum, cea mai inexpresivă evocare literară a Vrancei pitorești, etnografice și istorice.

„Tisaru" (vestite în bibliografia internațională a geologiei [1]); ori prin cotiturile uriașe ale fracturilor flișului carpatic, cu cel de-al doilea centru, pe glob, și singurul din Europa, de cutremure seismice în adîncime: Șelăriile-Nereju, Insula Șerpilor? [2] De la clasica *Românie pitorească* a lui *Vlahuță*, pînă să ajungem la notația evocatoare a lui *Sadoveanu*, doar poetul *Octavian Goga* a mai străbătut Vrancea nordică (în 1927, într-o raită politică), pentru ca să vedem ținutul evocat — de data aceasta dramaturgic — în piesa *Meșterul Manole* — dar numai într-o tiradă de avîntat lirism, cu singurele cîteva crîmpeie descriptive. Pe cînd un prozator, și poet focșănean, trecut astăzi în clasicismul nostru literar *(Duiliu Zamfirescu)*, se va preocupa doar ziaristic de priveliștile vrăncene — lucru de altfel de reținut — tocmai în apusul său literar care avea să-i curme scrisul în presa provincială a Focșanilor, unde rămăsese președintele unei fracțiuni politice disidente a timpului aceluia învolburat [3]. Iar alt scriitor — dar dintre cei consemnabili numai într-o istorie literară locală — cînd a vrut să prindă cîteva tablouri din pitorescul ținutului (fusese învățător în anii de debut didactic în satul Tulnici [4]), el a falșificat (într-un roman înăbușit de ficțiunea prea compactă) și omul pus în peisaj, ca și peisajul rupt din toponimia lui legendară [5].

De altfel nici nu s-ar fi putut valorifica turistic Vrancea de pînă acum 24 de ani. Și iată de ce: dacă dintre culmile domoale de plai vrăncean se zărea — de cînd lumea, ca și azi — în albastrul perfect transparent al lunii mai primăvăratice — mărețul *Răiuț* (însamnă

---

[1] *Mateescu (Șt.), Structura geologică a culmei Răchitașului* (jud. Putna), București, 1931; dar mai ales *Cercetări geologice în partea externă a curburei sud-estice a Carpaților români*, București, 1927.

[2] *Monografia jud. Putna*, Focșani, 1943, 11—12.

[3] V. *Ethnos*, I[1], 36—41.

[4] De unde au plecat niște documentare însemnări autobiografice care pot fi socotite, și astăzi, întîile amintiri literare valoroase ale unui învățător — și prozator semănătorist consemnabil — din generația lui *Spiru Haret*, în aprigă luptă cu vitregia politică și socială a trecutului pentru ridicarea țăranului român exploatat *(Ciocîrlan*]*I.*], *Amintirile unui învățător* [1895—1940], în *Ethnos*, I[1]-1941, 156—168; II[1-2], 7—24).

[5] Este cazul romanului amintit, *Tainele munților*, al aceluiași scriitor, despre care am scris, în 1941, o analiză critică amplă *(Ethnos*, I[1], 273—94).

„gură de rai"!); ori, mai sus, ansamblul întreg de piscuri și stîncării, pornind din îndoitura munților Buzăului și-ai Rîmnicului-Sărat — *Gòru* (1785 m.), *Zboina-frumoasî* (1660), *Kietrosu* (1658), *Coza* (1633), *Păieșălili* (1530), *Arișoaia* (1517), *Tisaru-mari* (1265) — pînă spre marginea nordică montană, către Bacău (limita așa-zisei „depresiuni intra-carpatice Vrancea", sau „subcarpatice interne") [1]; apoi jos, în văile ținutului, care cuprind încă pe cursul lor sfredelitor satele străvechi vrâncene, peisajul era cu totul dezolant: coastele complet ferfenițate de torenți, despădurite de mîna omului din veac primitiv, de gîndacul devastator al pădurilor („bostrichus typographus"), de sinistra devastare a societăților forestiere, de incendiile care au pîrjolit culmi întregi prin mîna criminală a politicienilor devoratori ai munților românești, de puhoaiele primăverilor, verilor și toamnelor ploioase („vlogurili mocănești"). Iar cărările clisoase nepracticabile [2] și drumurile desfundate de ploi lungi tomnatice erau dincolo de bine și de rău... Ieșite ca din imaginația aidoma cu acea a cărărilor infernale închipuite de Dante! Prin părțile nordice ale Vrancei [3] dacă te apucau cumva ploile lungi și putrede de toamnă, puteai rămîne acolo în bună pace pînă la înghețul lui decembrie... „Iadul pe pămînt", așa

---

[1] *Monografia geografică a R.P.R.*, I, București, 1960, 235, 683, 685, 686, 701, 702; Republica Populară Română. *Noua geografie a patriei*, București, 1964, 24, 44; *Conea (I.), O problemă veche, încă nerezolvată — originea numelui Muntenia* (în „Probleme de geografie", VII [1960], 33, 44 nota 4).

[2] Iată ce sumbru zugrăvește memorialistul *N. Iorga* panorama satului Vidra: „...ducînd spre un ținut de valuri învălmășite, haos de lut, acoperit neîndestulător cu iarbă leproasă, cu copaci răsleți și cu porumburi încă verzi. Sus deasupra rîpei, stă satul Vidra" (*România cum era pînă la* 1918, II. Moldova și Dobrogea, București, 1939—40, 272—73. Pasaj reprodus și în: *N. Iorga, Pagini alese* (antologie și studiu introductiv de *M. Berza)*, I, București, 1965 153—154 „Vizantea și Soveja"; cf. și 150—52. Vrancea cu „culmi lutoase", cum mai spusese istoricul la începutul secolului acestuia (*Pomenirea lui Ștefan-cel-Mare*, 1905, 84).

[3] Pe la „Valia-Sării", ori „balta Colaculuĭ", pe unde faimosul „minister al lucrărilor publice" nu cheltuia, acum o jumătate de veac, nici un fel de ban *public* pentru refacerea drumurilor mereu mîncate de puhoaie. Singur *Barbu Delavrancea* a făcut, ca ministru, în 1911 un crîmpei de drum (circa 2 km) între satele Tichiriș și Colacu: a fost unicul drum *modern* în Vrancea...

spuneau timpului aceluia aspru și hain bătrînii necăjiți, și blestemînd — unii dintre ei — traiul prea amar într-un ținut prea despuiat în peisaj, sărăcăcios în „mălig㔓 (chinuita și putintica hrană a vrănceanului împovărat!) și într-atîta de urgisit în timpurile acelea politice nefaste.

> „Fumoasă, veche și tristă țară e Vrancea. Devastată, despădurită, măcinată de puhoaie. Păstori strîmtorați, plugari săraci care sufăr. Caută o dreptate, de mult o caută și-o cerșesc și încă n-au găsit-o."

spusese, în 1937, *Mihail Sadoveanu*, după ce văzuse, împreună cu mine, în toamna anului 1935, Vrancea spre apusul ei economic și etnografic [1]. Atunci mizeria politicii aproape că despuiase ținutul de pădurile lui falnice. Încît nu pare de loc exagerată, astăzi, exclamația noului text turistic din actualul ghid al țării noastre: „Pe oamenii aceștia istoria parcă îi uitase"...[2]. Fiindcă „adîncile transformări petrecute aici", în „ținutul Vrancei" — cel jefuit de puternicii cluburilor politice — au ieșit, după 23 August 1944, nu numai din lupta împotriva analfabetismului masiv și-a bolilor care stingeau mai cu seamă tineretul vrăncean (sifilisul, malaria, pelagra, tuberculoza) — prin urmare, o îndoită și încordată muncă didactică, alăturea cu alta sanitară — ci și prin refacerea fundamentală a mijloacelor de comunicație în tot ținutul. Cine trece astăzi în Vrancea prin anume locuri sălbatice — de pildă, drumul pe „la Scauni", între satele Bîrsăști—Valea-Sării; ori cel de la Valea-Sării, prin Prisaca pînă la Văsui-Vrăncioaia; sau către Năruja (groaza de ieri a inginerilor silvici [3], și munca sistematică de astăzi, a acelorași, alături de cei constructori și agronomi [4] — își dă degrabă seama de uriașa transfor-

---

[1] *Însemnări ieșene*, I, n-rul 8, pag. 377; *Adevărul*, LI (1937), n-rul 16291. Cf. *Frații Jderi*, III, 368; *Anii de ucenicie*, 302—5.

[2] *Republica Populară Română* (Editura „Meridiane"), 1960, 631—33.

[3] *Georgescu (M. G.), Problema silvică a Vrancei*, Focșani, 1937.

[4] *Aspecte din economia forestieră a R.P.R.*, București, 1964, 8, 21, 71; *Costin (E.), Mihai (G.)* etc., *Studiul terenurilor degradate din Vrancea și ameliorarea lor prin culturi forestiere*, București, 1959; *Bogdan (N.), Mușat (I.), Traci (C.)* etc., *Culturi forestiere de protecție pe terenurile degradate din R.S. România*, București, 1965, 19—22. Iată, din ultima lucrare temeinică de silvicultură, un citat

mare a comunicațiilor: în ținutul năpăstuit al Vrancei străvechi mergi acum pe șosele pietruite, în curse de mașini, de la Focșani spre Vidra, Bîrsăști la Tulnici; sau de la Focșani, prin Vidra, Colacu, Valea-Sării la Năruja; și de aici spre satele Nistorești, Herăstău; ori spre Paltin, Spulber, Nereju. Electrificarea Vrancei este în curs (în satele Coza, Tulnici, Bîrsăști, Năruja, Paltin). Astăzi mergi „cu cursa" în trei ore și jumătate de la Tulniei (satul extrem nordic) la Focșani. Cel ce scrie aici va povesti odată cum s-a aflat într-o altă eră turistică, prin iarna anului 1922, cînd, ca elev în clasa a VIII-a de liceu, a făcut patru zile de drum chinuitor din satu l Spinești, mergînd numai călare și pe jos prin nămeții uriași, pînă la școala „secundară" de la Focșani. Acum însă generația „nouă" de „școlari" vrînceni se află mai fericită decît cea de acum aproape cincizeci de ani: străbate același drum — plecînd din satul Bîrsăști la Focșani — numai în trei ore și cîteva minute. Ba tineretul studios vrîncean mai are la îndemînă încă un liceu, tînăr, înființat în anii puterii populare, în satul Vidra, pitorească așezare avînd în față, peste apa Putnei (cea fără atîta frumusețe, după istoricul *Iorga!*), peisajul măreț al „Măgurii Odobeștilor", caracteristic deal de podgorie și din Europa, nu numai din țara noastră, după opinia geografului amintit *Em. De Martonne* [1].

5. Absența Vrancei din artele plastice românești

Poate că ar fi potrivit să ne întrebăm de altă stare culturală: ce ecou a avut Vrancea pitorească și etnografică în arta plastică românească? Stăm și aici la distanță egală între ficțiunea literară fără documentare etnografică și geografia economică a Vrancei străbune: lipsită de drumuri, șosele, poduri, dispensare, școli, cămine culturale, biblioteci publice, cultură. Căci de la trei schițe etnografice, aproape indescifrabile în datare, luate, pro-

---

caracteristic: „Vrancea și V. Milcovului sînt regiunile cele mai puternic afectate de procese de eroziune din țara noastră. Punctele cu cele mai multe terenuri degradate sînt: Tichiriș, Colacu, V. Sării, Bîrsești, Tulnici, Prisaca, Năruja, Herăstrău, Negrilești, Tojanu în bazinul Putnei și Andreiașul în bazinul Milcovului" *(ibid.*, 19—22).

[1] Iar „școala din Soveja", sau din Vidra Vrancei, trăită de ilustrul vrîncean profesor *Simion Mehedinți* — acum aproape suta de ani — era înfiorătoare, pînă la paroxismul învățămîntului medieval iezuit, lîngă care școala istorisită de *Creangă* rămîne idilică *(Mehedinți, De la Soveja pînă la liceul din Focșani*, în *Ethnos*, 1[1] [1941], 331—340).

babil în Vrancea, poate prin anii 1866, 1867, de către *Carol Popp de Szathmary*, pînă la un singur peisaj în ulei, din Soveja, datorită pictorului *Camil Ressu* [1], se vede bine că istoria picturii și sculpturii românești nu mai întîlnește — pînă prin anii 1921—26, cum se va vedea în vol. VI al colecției de față — altă osîrdie demnă de consemnat. Și doar după atîtea chivuțe, tipuri declasate, mușcate și cocioabe putrede de pe cheiul Dîmboviței și din marginea Bucureștilor rustici (cu mahalaua!), putea fi prilej de inspirație artistică măcar un cioban, ori vreun baci vrîncean — tipuri și astăzi de expresivă siluetă dacică! — dacă nu și chipuri de țărance și țărani care trăiesc încă robuști, sfătoși și harnici tot în „Țara păstorilor", „Vrancea, vechea Vrance a lui Ștefan-Vodă... cetatea de piatră a Moldovei"... *(Sadoveanu!)*. De aici s-a desprins și popularul tip de țăran isteț, literarizat cu măiestrie de *Ion Creangă:* „Moș Ion Roată" — „moș" numai la cei 51 de ani, cîți îi avea unionistul înțelept țăran, deputat în vremea divanurilor ad-hoc...

6. Necesitatea unei cercetări rezumative a bibliografiei generale privind etnografia, istoria, sociologia, folklorul și dialectologia ținutului între anii 1930—68

Într-o introducere generală — cît de sintetic concepută ar putea fi aceasta, în special asupra culturii unui ținut reprezentativ, însă neglijat, cum s-a arătat, de erudiție, literatură și artă — credem că este necesară numai o examinare cu totul rezumativă a bibliografiei respective — îndeosebi cea istorică, etnografică, sociologică, dialectală și folklorică – încheind excursul acesta succint cu aspectele literare privind ținutul Vrancei. Se subînțelege că asemenea examinare bibliografică — prea fugitivă, dar riguros exactă — va cuprinde numai 38 de ani, ea începînd din 1930, data apariției vol. I al colecției de față, pînă cînd s-a consemnat — tot sintetic — bibliografia problemelor în ansamblu (geografie, pitoresc, demografie, sociologie, economie, etnografie, istorie, folklor, dialectologie), pornindu-se de la primele mențiuni documentare,

---

[1] *Teodoru (R.)*, *Camil Ressu*, București, 1962 („Peisaj din Soveja", ulei pe carton, nedatat, acum la Muzeul de artă, Galeria națională). O încercare recentă — „Vrînceancă cu păpuși" — (v. *România liberă*, XXIII, n-rul 6444—4 iulie 1965), rămîne artificială ca temă etnografică, după cum inexpresivă ca portret.

apoi studii temeinice, însemnări etc., urmărite toate cronologic. Iată, așadar, starea bibliografică din 1930 încoace:

a. *Bibliografia arheologică și istorică.* Cînd istoriograful amintit *A. V. Sava* umbla să dovedească, în 1929, că „primele așezări omenești în Vrancea au fost așezări păstorești" ardelenești [1], am stat rezervat un an întreg, judecînd deosebit lucrurile de cum le înțelesese juristul monografist care, la opoziția ce i-o făceam verbal, rămînea dornic de întocmit teorii nesigure. Opoziția mea se sprijinea pe contrarietatea ce-o arătau dovezile etnografice (păstoritul, în primul rînd!), folklorice (particularitatea, față de Ardeal, a *Mioriței* vrăncene!) și mai ales dialectale (Vrancea este oarecum o insulă dialectală la interferența subdialectelor moldovenesc, muntenesc și transilvan). Atunci, în 1929, argumentul istoric cădea, însă difuz, mai mult pe etnografia păstoritului vrăncean din satul Bîrsăști, pe care pasionatul tînăr monografist îl credea curat „originar din Țara Bîrsei" (pag. XVII). Argumentarea i se sprijinea și pe considerente demografice, apoi pe altele de statistică istorică, iar unele păreri chiar pe-o analiză toponimică și onomastică vagă.

Situația era delicată, într-adevăr, întrucît autoritatea științifică a profesorului *Iorga* patronase și colecția aceasta, întărind—într-o „prefață" scrisă ca de obicei proteguitor [2] — afirmația lui *Sava:* „Vrancea... Popas, întîiu, pentru ciobanii trecători, a devenit sălaș pentru ciobanii așezați" — se înțelege că veniți din Ardealul sudestic în pîlcuri păstorești, așezate în enclave demografice izolate, pe întinderea unui sat aflat în zona imediată de transhumanță — tocmai cazul satului Bîrsăști (pag. IV). Era reeditarea cunoscutei sale opinii, cea din 1921, reluată și în monografia din 1924 — scrisă în

---

[1] „Nu este exclus ca primi descălicători ai Vrancei să fi fost tocmai păstori români de peste munți", spunea *Sava*, apăsînd chiar șubreda-i ipoteză: „Îmi permit chiar să risc părerea că începutul acestor așezări a avut loc către sfîrșitul veacului al XII-lea, începutul veacului al XIII-lea" *(Docum. putn.*, I, pag. XV—XVI „Studiu introductiv").

[2] În același an istoricul generos scria încă o „prefață", pentru cealaltă colecție, cu mult sub prestigiul colecției lui *Sava*, socotindu-l pe întîiul colector publicist frust ca „vrîncean" curat („...mărturii... pe care le-a scos la iveală rîvna atît unui fiu al locului însuși"), pentru ca în „cuvînt de lămurire" să se rectifice mistificarea generoasă („Autorii acestei culegeri de documente vrîncene... unul dintre ei fiind din împrejurimile acestui ținut"...).

franțuzește — cînd istoricul iar vorbea despre „transhumanța pastorală" vrănceană: „...encore un longchamp de pâtres... un dépôt de vieilles coutumes et de vieux langage conservé par ces Mocans de Transylvanie... les gens de là-bas, sous la Sboina, chasseurs, pâtres et agriculteurs en même temps, tels que les décrit le professeur Mehedinti dans son beau livre *Montagnards*... Les noms de villages... en partie ils rappellent l'ancêtre fondateur qui pourrait être aussi un berger" etc. [1].

Genealogia satelor vrăncene era, și ea, presupusă romantic de *Sava* și consacrată, numai tacit, de ilustrul prefațator, ca pornind dintr-o „singură moșie"; „la origină, ca oricare moșie, pe un număr determinat de bătrîni, curgători și aceștia probabil din moșul sau bătrînul mare al unei Vrance mai întinse decît cea de mai tîrziu" — și nu-i aidecît se întărește afirmația: „Vrancea s-a împărțit la început pe șapte frați" [2]. Se atribuia deci Vrancei curată descendență eponimică. Teoria aceasta gratuită — după ce fusese cugetată aidoma și de publiciștii comuni [3]; ba trecuse, în 1937, și prin logica sumară a unui geograf (monografist parțial și rectificabil al Vrancei) [4], contestat însă, în 1939, prin unghiul geologiei și geografiei fizice documentate riguros pe teren [5].

La un an, după atîta bibliografie cîtă era — oarecum accesorie (aspect supărător de erudiție care ducea aproape la îndoială absolută pe cine tindea să cugete calm cu un material istoric, documentar, într-atîta de restrîns: lipsă în primul rînd de material suficient etnografic, folkloric și dialectal!) — am scris următoarele, din curată intuiție etnografică, într-un studiu modest de etnografie pastorală, fără să fi făcut însă un examen critic prealabil al opiniilor acestora contradictorii: „Dar nu putem admite cu nici un chip părerea că Vrancea e o colonie a Ardealului. Primii *„descălecători ai Vrancei"* să fi fost tocmai *„păstori români de peste munți"*? Și epoca așezării lor aici să fi fost pe la sfîrșitul secolului al XII-lea și începutul celui următor *(Sava, l. c.,* XVI)? Unitatea etnografică a ținutului, aspectul său accentuat de diferență sufletească față de Ardeal și mai ales pronun-

[1] *Iorga, La Roumanie pittoresque,* 154—55.

[2] *Sava, l.c.,* XXI.

[3] V. *Dacoromania,* VII, 535.

[4] *Rădulescu (N. Al.), Vrancea,* Geografie fizică și umană, București, 1937, 126—132; în special, 127—132.

[5] *Nerej. Un village...,* I, 44 nota 48.

ţatul caracter de deosebire dialectologică, şi uneori folklorică[1], dovedesc greşala tesei pomenite. Că va fi fost o puternică emigrare ciobănească în aceste vremuri, de dincolo aici, şi din cauza politicei de asuprire a regilor unguri — poate şi din cauza năvălirilor cumane (*ibid.*, XVII)—neîndoios. Dar de ce se uită că orice regiune a unui neam îşi are o vieaţă proprie istorică extrem de veche care — în ciuda istoricilor şi a documentelor — trăieşte ca o fosilă printre straturile adînci? Adausurile posterioare creează devieri, dar nu pot preface pe de-a-întregul esenţa... Vrancea nu este tocmai „*un popas de ciobani trecători întîi*, apoi *sălaş pentru ciobani aşezaţi*"... Cea mai elementară cercetare dovedeşte deplin aceasta" [2].

Discutam tocmai o afirmaţie de modă istorică pe atunci, dar îmbrăţişată viguros de autorul dominator al întregii istoriografii româneşti — şi o figură mare a istoriografiei generale contemporane — era *N. Iorga*, profesorul meu. Care nu s-a supărat decît în parte pe monografistul începător (şi aparent răzvrătit, ca să rectifice o părere eronată asupra trecutului unei regiuni etnografice însemnate), răspunzîndu-i tăios: „Şi mi se pare că definiţia atacată acolo, şi cu o neexplicabilă nervositate, e chiar a mea, care aveam dreptul să fiu înţeles"... Dar de îndată însufleţitorul recunoştea migala bibliografică şi munca de teren etnografic: „Şi filologic şi istoric, zugrăvirea vieţii păstoreşti vrîncene [3] e foarte interesantă... deschide şi multe probleme istorice" [4].

Însă cele „multe probleme istorice" la care se va fi gîndit ilustrul profesor (probabil în privinţa transhumanţei româneşti, ca şi a Vrancei întregi etnografice, prin documente) [5] nu le-au *deschis* nici alţi elevi ai săi,

---

[1] Mă gîndeam atunci la materialul impresionant al *Mioriţei* care tocmai se afla la tipar, *Ţinut. Vranc.*, I, 3—159.

[2] *Păstorit. Vranc.*, 1930, 7—8 nota.

[3] De la profesorul *Iorga* pleacă în mare măsură folosirea în scrisul curent a cuv. *vrîncean* etc., cu fonetism hibrid, alterat, cînd dialectologia nu găseşte în tot ţinutul decît *vrăñşian*, *vrăñşenesc*, *vrăñşeneşti* etc.

[4] *Revista istorică*, XVII (1931), n-rele 1—3, pag. 57.

[5] De cîte ori ne întîlneam, profesorul *Iorga* îşi arăta dragostea pentru ţinut, dorind să-l cutreiere amănunţit pentru aflarea documentelor. Însă nu a avut parte să ajungă în inima Vrancei, ci numai pînă la Vidra. Ca şi profesorul *Mehedinţi* care toată vieaţa a dorit să urce vîrful *Coza*, dar nu a putut, rămînînd în anii săi tîrzii — peste 94 — să mărturisească melancolic resemnarea, şi în convobire, şi în corespondenţă.

cu adevărat meritoși specialiști: le-a împărtășit numai istoria vie, critică, obiectivă ce rămîne în cultura timpurilor singura putere nevăzută și răscolitoare a sufletului popoarelor, ștergînd privilegiile, imperfecțiunile culturale, ideile preconcepute și principiile tolerante. Într-adevăr, în lumina cercetărilor actuale Vrancea trece din istoria politică și socială a secolelor XII și XIII în... preistoria thraco-sciților! Ceea ce credea — într-o naivitate ce i-o respectăm acum — ardeleanul *C. Diaconovich*, în 1904: „Vrăncenii se crede că erau stabiliți în Vrancea încă înainte de descălicare" [1], trebuia să fie, peste o jumătate de secol, realitate istorică precisă. Prin urmare, avem de admis acum, pentru Vrancea, o continuitate demografică — desigur că prin lacune lungi de timp documentar — cel puțin între anii 550—300 î. e.n. pînă în secolul ipotetic al XII-lea, cînd însuși *Iorga* admite transhumanța, lentă la început, apoi treptat masivă, dinspre sud-estul Ardealului îndeosebi către Vrancea nordică, cea a plaiurilor cu îmbelșugate pășuni pentru turmele de oi, cît și cu pasuri păstorești accesibile pendulărilor din primăvară pînă aproape de iarnă.

Iată, puțin mai detailat, starea documentară recentă datorită unei împrejurări, prin care s-a întins, retrospectiv, investigația istorică pozitivă, despre Vrancea, aproximativ cu 1500 de ani în negurile preistoriei, și peste ipotezele istoriei:

Prin anul 1955, un bătrîn din satul *Bîrsăști* (locul tradiției cu „baba Tùdura Vrăncioaia"), căutînd „comori" și săpînd chiar într-o movilă cu morminte preistorice — la punctul *Dumbrava* — dă numai peste „o ruzînî di custuri di cîn hău"; dar nu de aur sau argint, ci de fier. Întîmplarea aduce „rugina de custure" la Muzeul de Etnografie și Istorie din Focșani [2]. Muzeul de antichități din București precizează că este o armă preistorică de luptă: *akinakes*, pumnal scitic. Muzeul de la Focșani — instituție muzeografică tînără [3] — deși avea buget prea modest, a fost sfătuit să facă neapărat săpături la *Dumbrava*. Acolo puternica tradiție locală indica și locul colibei legendare a babei Vrăncioaia, cînd ea găzduise pe

[1] *Enciclopedia română*, III, 1238; cf. și vol. I, 690.

[2] Prin arhivistul focșănean I. Romanoai, însuflețitor cultural distins, ca și publicist provincial prețios (v. *Milcovia*, II[1], 153—172).

[3] S-a înființat în 1951, întîmplător sub gospodărirea mea trecătoare, cînd a verificat din nou pe același teren punctul unde legenda localiza coliba „babei Tùdura Vrăncioaia".

Ştefan-cel-Mare după zdrobirea războinică de la Valea-Albă. Ba legenda mai spusese, în 1926, că tot „pi *Dumbravi*", „îñ zăpodiia aśeia iera dimul' beśiu uriieşîlor, uni-i *monumentu*" [1] — „într-o groapî, uni-a fos' casa babii Vrăñśioaia" [2]. În două campanii de săpături arheologice (anii 1955—56) se precizează „complexul" arheologic Bîrsăşti: o însemnată „necropolă tumulară" — „complex unitar" — cu mormintele unor luptători thraci, de incineraţie în tumuli, făcînd parte din zona arheologică „nord-tracică" (i se mai spune: „spaţiul — ori g r u p u l c u l t u r a l — carpato-dunărean", cuprinzînd şi „grupul tracic din depresiunea Vrancei"; sau „complexul cultural" din „zona colinelor subcarpatice de vădită etnicitate tracică, în care se infiltrează elemente pseudoscitice din silvostepă"). Aici „se întîlnesc, pe lîngă fondul indigen nord-tracic, dezvoltat pe noi baze, şi elemente de factură scitică, şi numai în chip sporadic elemente de factură grecească". Este tocmai cazul celor patru pumnale *akinakes*, de la Bîrsăşti, aduse aici de sciţi. Această mărturie rară de „cultură scitică" este a doua din ţara noastră după cea găsită în staţiunea Ferigile (Oltenia de nord), asemănîndu-se — în cazul pumnalelor *akinakes* — cu staţiunea Razgrad (Bulgaria de Nord). Iată inventarul cimitirului preistoric thracic de la Bîrsăşti: s-au găsit în primul rînd obiecte de uz casnic şi de podoabă, ca strachina cu buza lată răsfrîntă în afară (formă rară hallstattiană — din epoca primă a fierului — aflată încă în regiunea Niprului mijlociu şi în Podolia de vest); apoi o cană cu o toartă supraînălţată, un vas în formă de sac; fragmente din două străchini lucrate la roată dintr-o pastă cenuşie, imitînd forma străchinilor lucrate cu mîna; arcul unei fibule de bronz, mărgele (perle) de sticlă colorată. A doua categorie de obiecte găsite sînt arme de luptă lucrate din fier: vîrfuri de săgeată cu trei dungi, pumnalul de tip *akinakes*, toporul de luptă thracic dublu cu cele două braţe (tăiuşuri) paralele, lucrat din fier masiv; trei cuţite (un cuţit curb de fier), o secure de luptă de tip scitic (un braţ secure pentru tăiat, celălalt ciocan), o aplică „scitică" cruciformă de bronz în stil animalier.

[1] Ridicat în 1904, comemorativ celor 400 de ani de la moartea lui Ştefan-cel-Mare.

[2] *Ţinut. Vranc.*, I[1], 97 text. LVI.; I[2], 401 rînd, 159 — 161. Aici se află şi-o legendă cu privire la acei „uriieş", al cărei tîlc etnografic poate întrevedea mitic preistoria vrînceană a sciţilor.

Pumnalele scitice de tip *akinakes* seamănă cu cele aflate în sudul Uniunii Sovietice. Datarea materialului întreg s-a stabilit a fi către sfîrșitul sec. VI și cel mai tîrziu începutul sec. V î.e.n. (adică între anii 550 și 450). Materialele acestea de cultură scitică — aflate în mormintele din complexul Bîrsăști (28 de tumuli din cei aproximativ 40) — rămîn pînă acum singurele mărturii arheologice în toată Moldova. Ele au fost folosite de-o populație tracă locală. În acest sens sînt caracteristice toporul de fier cu două brațe și mai ales ceramica: strachina cu buza lată răsfrîntă în afară, fragmentele de străchini lucrate la roată, vase care „s-au răspîndit din sud, prin intermediul traco-geților" *(D. Berciu)*. Toate materialele scitice au pătruns în Vrancea o dată cu cele ale culturii grecești (mărgelele de sticlă colorată, aplica și fibula de bronz, *akinakes)*. Ele au găsit desigur aici un fond arheologic indigen, curat tracic. Concluzia: sciții au contribuit — și în Vrancea, ca și în restul domeniului arheologic românesc — numai în chip parțial „la intensificarea răspîndirii metalurgiei fierului în spațiul carpato-dunărean și a unor tipuri de arme orientale". Adică au c o n t r i b u i t „la procesul de trecere spre a doua epocă a fierului". Dar nu au fost de fel pe aici „inițiatorii culturii fierului": „populația băștinașă" (așadar și cea vrănceană protoistorică!) se găsea, la venirea sciților, „în plină epocă a fierului", înainte de „a se stabili un contact strîns cu sciții"[1]. Încă un fapt important de remarcat: „complexul Bîrsești" contribuie (alături de cel de la Basarabi-Șoldănești și cele din Transilvania) la clarificarea problemei agatîrșilor care „par a fi traci" (arheologul *C. Daicoviciu* îi socotește „mai degrabă sciți" [2]).

---

[1] *Morintz (S.), Săpăturile de la Bîrsești (Vrancea)*, în *Materiale-cercetări arheol.*, III (1957), 219; V (1959), 355—61; VI (1959); VII (1961); *Dacia N. S.*, I (1957), 117—32.

O expunere clară asupra acestui „complex cultural tracic" important, în ansamblul arheologic românesc și cel general, se găsește în lucrarea de sinteză a arheologului *D. Berciu, Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre*, București, 1966, 252—54, 255, 256, 260, 261,262 298. Recenta monografie a arheologului Al. Vulpe, studiind comparativ „cultura Bîrsești-Ferigele" (fără să precizeze însă că importantul „complex Bîrsești" se află în Vrancea!), situează ambele regiuni în „complexul cultural" „agatirs, sau, de fapt, traco-agatirs" *(Ferigele*, București, 1967, 19, 32, 43—44, 93 etc., 101—104).

[2] *Istoria României*, I, București, 1960, 154—55, 157, 159.

Asemenea dovadă arheologică o socotim magistrală: Vrancea era deci populată și înainte de stăpînirea romană asupra statului daco-getic (cuprinzînd și Vrancea!). Cum și după aceea, continuu, probabil, pînă în secolul XII, înglobîndu-se în perioada aceasta atîta de întinsă și invazia slavă, cu reflexele ei toponimice puternice, după cum și onomastice. Așadar teoria descendenței păstorești, din Ardeal spre Vrancea, se înlătură definitiv. Poate fi vorba numai de vreun aspect demografic tîrziu, medieval: colonizare pastorală, îndelungă, lentă, fărîmițată, iar nu în masă.

Rămîne totuși o lacună documentară vastă: ce s-a petrecut demografic în Vrancea din secolele VI, V î.e.n. pînă aproximativ în secolele XII, XIII, cînd sîntem în preajma episcopatului catolic de la Milcov? [1] Iată cîmpul viitoarelor investigații arheologice și-al ipotezei ingenioase care precede întotdeauna legile relative ale istoriei omenești.

Trecînd în domeniul strict istoric, se constată obiectiv că după *Iorga* — dînsul am văzut că ridicase întîi problema istoriografiei vrăncene — este meritul istoriografului *Const. C. Giurescu* de-a fi dus îndărăt cronologia (admisă de altfel de la istoriografia noastră clasică la cea contemporană) [2], pînă în anul 1423 (de la 1432) pentru toponimicul *Putna;* și 2 iulie 1431 pentru topicul *Vrancea* — și anume: într-o scrisoare latinească a lui Ladislau Apor se spune că Alexandru-cel-Bun și-a trimis pe marele său vornic „versus Puttnam" („spre Putna"), aflîndu-se de asta prin iscoadele care au umblat din Ardeal încoace „per viam Varancha" („pe drumul Vrancei")[3].

De remarcat mai pare faptul că, datorită investigațiilor aceluiași istoriograf, cunoștințele despre Vrancea istorică s-au adăugat o dată cu stabilirea unei etimologii mai plauzibile a topicului *Vrancea* datorită sugerării ce-a făcut-o, în 1935, apropiindu-se întîiul — cum vom vedea — de realitatea etnografică [4].

---

[1] Cf. *Ținut. Vranc.*, I, pag. LXXX—II.

[2] *Ținut. Vranc.*, I, pag. LXXX—LXXXIII „Introducere".

[3] *Giurescu (C. C.), Din trecutul jud. Putna*, Focșani, 1937, 9—10, 23 nota 33.

[4] *Miscellanea*, București, 1935, pag. 1—4; *Populația jud. Putna la 1820*, București, 1941, 8—10, 12, 15, 20, 23—26, 40 etc.; *Principatele române la început. sec. XIX* (după harta rusă din 1835), București, 1957. Trebuiește remarcat că și considerentele sale asupra

Alte păreri întîmplătoare asupra istoriei Vrancei moderne rămîn ca niște simple note diletante, fără nici o cercetare istorică pozitivă [1].

Monografic, cunoașterea istorică a Vrancei sociale s-a sporit și prin studiile istoriografului *P. P. Panaitescu*, care discută devălmășia obștiilor vrăncene, problema păstoritului, ca și descendența — neclară însă — a satelor prin genealogia „moșilor", pornită de la *A. V. Sava* [2].

Bibliografia vastă a lui *N. Iorga* — care domină cu monumentala *Istoria Românilor*, începută în 1936 — extinde investigația (însă aproape întîmplătoare asupra Vrancei), din 1921, 1930 pînă în 1940, în privința problemei autonomiei ținutului acestuia, a demografiei prin transhumanță, a catolicismului în Vrancea (valea Milcovului), artei populare și chiar a culturii religioase privind epoca *Mitropolitului Varlaam*, a cărei obîrșie se cuprinde tot în granițele etno-istorice ale Vrancei [3].

Trebuie menționat că *A. V. Sava* întreprinsese cercetări asupra istoriei bisericii vrăncene în privința culturii religioase (tipărituri etc.), pe cînd se imprima, la Chișinău, în 1931, al doilea volum din seria *Documente putnene* [4].

Este desigur regretabil că alt cercetător local, înzestrat cu logica faptelor istorice și stil literar expresiv, avînd o documentare supravegheată, s-a oprit, în 1933, numai la cîteva însemnări evocative — și ele prețioase — asupra Vrancei, într-o conferință remarcabilă [5].

Persevereză însă oarecare lacună regretabilă: o monografie istorică — în perspectivă aproape de patru decenii —

---

etnografiei Vrancei sînt ingenioase: despre dacismul „priveghiului" în Vrancea; v. *Ist. Rom.*, I [5], 115, 342—44.

Unele date statistice interesante asupra orînduirii satelor vrăncene, dintr-o hartă rusească din 1835, se pot găsi în monografia *Principatele române la începutul secolului XIX*, 1957, 157, 188—9 192, 202, 301—62.

[1] V. articolul *Un mare proces vrăncean* (în „Căminul", VII, n-rul 6).

[2] *Costăchel (V.), Panaitescu (P. P.), Cazacu (A.), Viața feudală în Țara Rom. și Moldova* (sec. XIV—XVII), București, 1957, 20, 91—2.

[3] *Iorga, Istoria Rom.*, I [2], 294; III, 212; IV, 301; VI, 130, 132; v. și *Histoire des Roumains*, III, 265.

[4] *Milcovia* I [1], 16—38.

[5] *Arbore (V. P.), Vrancea istorică*, Focșani, 1933.

a cercetătorului vrâncean *I. N. Ionașcu* (se va intitula „Țara Vrancei"?) se cuvenea să fie mai demult un sprijin bibliografic fără dubiu. Însemnăm cu sinceritate inexplicabila temporizare: circa o mie de documente (după informația însăși a culegătorului, în toamna anului 1965) stă în mape de îndelungată vreme, cînd istoriograful competent a publicat alte monografii regionale, neglijîndu-și astfel, în lucrul său științific meticulos (uneori prea preocupat de obiective istorice minore), ținutul natal pe care incompetența publicistică — îndeosebi cea din 1929 — s-a văzut cum l-a prezentat: cu totul improvizat, prin conjecturi pripite, prin documente publicate complet indiscernabil. Ceea ce-a scris pînă acum *Ionașcu*, privind anume Vrancea, arată pe monografistul de documentare amplă, minuțioasă, scriind concis, clar, însă prea în răstimpuri [1].

Despre problema granițelor istorice, a stărilor sociale în trecutul vrâncenesc, a raporturilor juridice din feudalism, a tipului de proprietate individuală și în obște — din secolele XIV—XIX — se pot întîlni numai cîteva succinte însemnări consemnabile în noua *Istorie a României* care își amintește undeva chiar de populara legendă a „Babei Vrîncioaia" (sic!), o revenire, parcă inexplicabilă, spre teoria eponimică a satelor vrâncene pe cei „7 voinici" cărora Ștefan-cel-Mare le-a dăruit, pentru ajutorul dat în luptele cu turcii, „cei șapte munți ai Vrancei"... Întîlnești aici numai o documentare relativă asupra ținutului acestuia cu totul original, dacă e privit în ansamblul regional românesc. Rămîne lucru aproximativ acolo unde se vorbește, cu mult prea în treacăt, despre arta populară a Vrancei; dar mai ales de etnografia regională în general, cînd „coliba" pare socotită numai ca realitate nord-ardeleană, și nu ca o stare etnografică specifică exclusiv regiunilor rămase încă nuclee stinghere de viață arhaică românească [2].

Fapt surprinzător apare, pentru istoria artelor românești, *Evangheliarul* din 1646—47, ce se afla la mînăstirea Soveja pînă în 1916; apoi în tezaurul nostru transportat la Moscova, în primul război mondial, și restituit statului român în 1958. Tipăritura este prețioasă îndeosebi prin „ferecătura", ei, dăruită de Matei

---

[1] *Ionașcu (I.)*, *Lupta vrâncenilor...*; *Catagrafia ținut. Putna anii* 1773—74 (în *Rev. Arhiv.*, seria nouă — I [1958], 121—30). (v. *Addenda)*.

[2] *Istoria României*, II, 1962, 305, 536, 1133; III, 398, 694, 914, 1137—39.

Basarab „*Mănăstirii Dragomirna din Vrancea*", cum se știe, ctitoria acestui domn pe „teritoriul Moldovei", dar în Vrancea. Această lucrare — alături de talerul dăruit de Vasile Lupu bisericii Stelea din Tîrgoviște — sînt astăzi „singurele mărturii ale schimburilor artistice" din timpul celor doi domni potrivnici, însă mărețe figuri culturale. Semnificația rămîne cea de natură strict artistică: ferecătura dăruită de Matei Basarab înseamnă un moment cultural „semnificativ" pentru artele decorative din Țara Românească, prin spiritul nou de interpretare a artistului popular anonim: personajele nu mai stau rigid, în ferecătură ca în operele anterioare, după canonul bizantin cunoscut; ele au mișcare: „palpită de viață" prin „mîna și sensibilitatea unui mare artist" care se vede că inaugurează, poate că sub influența Occidentului, o interpretare rudimentară a Renașterii italiene [1].

b. *Bibliografia etnografică.* Este cîmpul — comun cu sociologia — în care amatorismul a frînat multă vreme argumentul strict științific, bazat numai pe documentarea temeinică. Iată și explicația: o monografie istorică se poate alcătui și în praful arhivelor medievale, după cum și în confortul unei biblioteci moderne. Etnografia însă e o disciplină ceva mai aridă și supusă riscurilor de mai multe feluri: investigația terenului etnografic (pe drumuri desfundate și cărări lutoase; în zile aspre cu ploi, cu crivăț, cu oameni primitivi, necăjiți, tăcuți, aruncați de viață pe locuri sălbatice, ferite, greu accesibile), colectarea, clasarea, interpretarea materialului valabil studiilor. Etnografia cere cercetătorului sacrificiu, răbdare, sobrietate în trai, rezistență fizică, strictețe metodologică, studiu îndelung (și de cel comparat), judecată clară și obiectivă. Cum stăm oare în această privință cu Vrancea? Răspunsul rămîne să fie evaziv, prea sărac în rezultate. Să urmărim cîteva categorii etnografice:

1. *Păstoritul.* Te-ai fi așteptat ca acest domeniu etnografic faimos — îndeosebi prin frecvența generală a *Mioriței* în toată Vrancea — să fie acuma definitiv pus la punct prin studii de teren care să fi depășit modesta monografie *Păstoritul în Vrancea*, făcută din triplu punct de vedere (etnografic, folkloric, dialectal)

---

[1] *Studii asupra tezaurului* restituit de U.R.S.S., București, 1958, 77—78.

și tipărită de *Ovid Densusianu*, în 1930 [1]. În realitate, ce s-a tipărit după aceea — chiar cînd a fost în spirit monografic colectiv, ca în 1939, cazul monografiei *Nerej* — s-a prezentat sub orice nivel comparabil cu lucrarea amintită. Ba ceva și mai grav: trei cercetări posterioare se prezintă ca niște lucrări arbitrare, avînd un supărător aspect în erudiție, cu informația de teren redusă — adesea de-a dreptul rudimentară — și (aici aflăm grava lipsă metodologică!) fără competența dialectologiei care nu poate fi niciodată a b s e n t ă dintr-o asemenea expunere etnografică. Din cauza unei atari lipse de pregătire lingvistică întreaga terminologie păstorească relativă la Vrancea este, de 38 de ani, nesigură și în neorînduială peste tot. Iar reconstituirea vieții păstorești arhaice nu s-a mai putut de loc face în ultimele trei decenii prin cei puțini astăzi în vieață care să fi trăit, acum 70—80 de ani, în primitivismul nostru etnografic — adică bacii și ciobanii aproape seculari; și care ar fi putut mărturisi documentar — chiar pînă mai ieri — despre păstoritul străvechi oricărui cercetător etnograf-folklorist-dialectolog, în anume convorbiri întreprinse cu tact psihologic, cu răbdare în timp și prin metodă dialectală sigură. Deci problema *textelor-convorbiri!* [2].

---

[1] *Păstorit. Vrancea*, București, 1930 (extras *Grai-suflet*, IV, 257—309; cf. *Dacoromania*, VII, 522; *Rev. istorică*, XVII [1931], n-rele 1—3, pag. 57; *Rev. ist. rom.*, I [1931], 105).

[2] V. procedeul din 1930, *Ținut. Vranc.*, I, 94 text. LVI (bătrînul Ion Florea, de 110 ani, cioban în tinerețe, din satul Păulești). Sau 93 text. LV, și 100 text. LVII (aflate de la alți doi bătrîni, de 90 și 85 de ani; ultimul a fost baci, din același sat). După cum, 133 text. LXXIV (cioban, bătrîn de 84 de ani, din Spinești), ca să nu ne scoborîm sub vîrsta aceasta impresionantă, ajungînd la cei între 70 și 80 de ani, deja cunoscuți din textele publicate: 10 text. VIII (cobzar, de 78 de ani, satul Colacu), 29 text. XV (lăutar, 70 de ani, satul Herăstău), 102 text. LVIII (bătrîna caracteristică Măriuța Cùca, 70 de ani, satul Păulești), 107 text. LXI (cioban, 76 de ani, satul Poiana); v. și *Păstorit. Vranc.*, 43 text. I (cioban, 78 de ani, satul Păulești-Coza), 46 text. IV (baci, 86 de ani, satul Tulnici), 48 text. V (bunica mea, 70 de ani, satul Tulnici), 49 text. VI (cioban și baci, 78 de ani, satul Tulnici).

Acești prea prețioși zece bătrîni, și două bătrîne informatoare, au fost cercetați între anii 1926 și 1930, cînd păstoritul vrîncean sta în plin arhaism. Urmașii lor de astăzi (octogenari destui care pe atunci aveau între 40 și 60 de ani), alături de alți informatori inediți, cer-

Într-un caz — este de altfel cel mai recent — în loc să se fi făcut un studiu minuțios asupra păstoritului în Moldova de sud (cu care prilej Vrancea se cuvenea să fie măcar menționată bibliografic, fapt necesar și prin încadrarea ei geografică, etnografică și istorică), s-a înșirat un prea simplu, și prea insuficient, material descriptiv, unde imaginile fotografului umplu, în dimensiune întreagă, paginile lipsite aproape cu totul de valoare documentară. Cît privește probele etnografice indispensabile (care trebuiau făcute prin folklorul *real* și dialectologia pozitivă *de teren)*, pe acestea nu le întîlnești nici măcar ca pe niște piese accesorii, căpătate după norma ciopliturii romantice: sînt radical înlăturate! [1].

---

cetați tot între anii 1926 și 1930, vor apărea în vol. III și IV ale colecției de față, păstrînd atîtea amintiri documentare despre mîndria înaintașilor: cultura materială aproape întreagă, pe cînd *Miorița* rămîne o mărturie poetică neîntrecută de alt ținut etnografic românesc (îndeosebi prin melodie), alături de repertoriul muzical caracteristic ținutului întreg („*șîrîagurili*", „*cînticu șinii*").

[1] V. articolul, prea lacunar, *Aspecte etnografice ale păstoritului în Moldova de sud* (în *Rev. Etnogr. - Folcl.*, tom. X [1965], n-rul 1, pag. 81—88).

Tot lacunară se prezentase altă încercare monografică a aceluiași autor care tinde către o privire globală asupra întregului material etnografic în legătură cu păstoritul românesc, cînd și ținutul Vrancei e avut în vedere în mod destul de parțial (v. *Almenwirtschaftliche Viehhaltung und Transhumance in Brangebiet* [*Südkarpaten, Rumänien*], Budapest, 1961 — extras din vol. colectiv *Viehzucht und Hirtenleben in Ostmitteleuropa* [Verlag der Ungarischen Akademie der Wissenschaft], 197—242; cf. 206, 225, 240). Scrisă în limba germană, lucrarea suferă de lipsa deplină a materialului dialectal-folkloric, apoi prin vaguitatea datelor etnografice — care trebuiau să fie prezentate amplu descriptiv și precis — ca și prin interpretarea, parcă tendențioasă, a transhumanței românești în genere. Concepută vizibil simplist, prea expeditiv, monografia trebuie reluată neapărat printr-o temeinică cercetare de teren pastoral în Carpații sudici; apoi pe considerarea obiectivă lingvistic-dialectală a datelor etnografice generale românești, cît și pe procedeul comparat al aceluiași material etnografic, cu ce este propriu în t î i păstoritului romanic — în felul considerării lui *Ovid Densusianu*, din 1907, cu toată rectificabila sa ipoteză (după lingvistul *M. Morf, Bulletin de dialectologie romane*, 1909, 9; și judicioasele „precizări etnografico-istorice" ale lui *P. Cancel, Păstoritul la poporul român*, București, 1913) a contactului medieval — „comunitate etnografică și lingvistică" — între Carpați, Balcani și Alpi prin munții Bosniei, privind păstoritul, parcă nomad, al *Valdezilor* —

populație locuind partea vestică a Alpilor — și păstoritul românesc, cu caracter special transhumant: în evul mediu cu „rătăciri" îndelungi „pînă în Moravia și spre coastele Adriaticei" — constată *Densusianu*; însă în fond și agricol, și solid fixat în tradiția etnografică-dialectal-folklorică: *Miorița* rămîne o pildă precumpănitoare! Românii nu au avut în sînge instinctul de nomadism pastoral. Și de aceea nu au avut niciodată în istorie putere de expansiune demografică — acesta este miracolul unic românesc în problema etnografiei pastorale comparate! Dacă ei au peregrinat transhumant, fenomenul s-a datorat desigur unor factori obiectiv-structurali: economici, istorici, sociali. Vrem să spunem că românii au fost împinși în tribulațiile lor amintite (aparentul lor nomadism pastoral și prea mărginitele lor colonizări locale dintr-un ținut într-altul, și rareori extractnice) numai de factorii negativi ai istoriei noastre (năvălirile barbare, dominația otomană, expansiunile demografice externe, factorii naturali decisivi — ca seceta etc., factorii sociali locali — exodul țărănimii din pricina orînduirii sociale împilatoare).

Asemenea comparare cu substratul păstoresc l a t i n și r o m a n i c (un element etnografic fundamental, răsfrînt în nomenclatura stînii îndeosebi) am spus că trebuie orientată numai pe calea deschisă de *Ovid Densusianu*, în 1907 *(Din istoria migrațiunilor păstorești la popoarele romanice)*, apoi 1922—23 *(Viața păstorească în poesia noastră populară)*. Adică investigația aceasta va fi tripartită: metodologic ea va corela datele etnografiei, lingvisticii și folklorului român cu fondul corespunzător romanic. Numai după aceea se va vedea similitudinea, ori diferențierile (și acestea urmărite tot tripartit) în raport cu popoarele înconjurătoare, de altă componență etnică.

Ovid Densusianu s-a referit deseori la păstoritul nostru, ca o problemă predilectă investigațiilor sale științifice — îndeosebi lingvistice — așa cum se poate vedea în cursurile sale universitare, ca și în studii speciale, cum e *Păstoritul la popoarele romanice* 1913 (cf. *Viața nouă*, IX, 292; XII, 287 și urm.). Dînsul pregătea, în 1922, și o lucrare amplă asupra „păstoritului din punct de vedere istoric" (v. *Viața păstorească...*, I, 59 — 60 nota 1). De asemenea, împreună cu *I.-A. Candrea*, proiectase o lucrare s p e c i a l ă despre „importanța păstoritului în dezvoltarea limbilor romanice" (v. *Din ist. migr. păst. popoare. romanice*, 4). Rămîne de văzut, în manuscrisele sale, ce s-a putut realiza din asemenea proiecte valoroase, pe care singur le putea concepe și împlini în istoria lingvisticii românești a vremii sale.

Cu această ocazie trebuie consemnat și un fapt cultural depreciativ: tînăra generație de cercetători într-ale etnografiei românești neglijează — ori, lucru și mai grav: minimalizează — munca înaintașilor, odată chiar abjurînd-o (v. articolul echivoc *Orientarea ideologică a cercetărilor etnografice*, în „Lupta de clasă" — seria a V-a, an. XL [1960], n-rul 2, pag. 45—60). Dar de la opinia oblică de aici și pînă

În asemenea reducere bibliografică rămîne mai degrabă folositoare etnografia de popularizare a sfătosului naturalist *I. Simionescu*, care a scris despre Vrancea veche pagini avîntate (păstorit, locuință, îmbrăcăminte, obiceiuri — ca „priveghiul" mortului în Nereju); niște evocări comparabile scrisului celuilalt învățat din lumea academică trecută: *Simion Mehedinți*, autorul acelei admirabile cărți literare, cu suflu colorat etnografic, *Oameni de la munte*, pe care o preferase și exigentul estet *Titu Maiorescu*, după cum și *N. Iorga* [1].

---

la studiul etnografic competent, munca se vede că e accidentală de-o rară inconsistență — dovadă chiar articolul amintit, în care materialele confruntate sînt alese arbitrar, tendențios înțelese; iar concluziile ca atare apar cu totul sumare, mînuite numai pentru cei ce vor să ajungă la rezultatele ce le doresc... Cu asemenea „savanți" toate concluziile sînt posibile...

Însă realitatea etnografică rămîne următoarea, măcar în privința păstoritului românesc: de la studiul din 1930, amintit, asupra păstoritului din Vrancea — întocmit și publicat în tripartiția metodologică *etnografie-folklor-dialectologie* — tot numai „școala" profesorului *Ovid Densusianu* a publicat, în continuare, în anii 1931—32, 1934, studii mai coherente decît cele publicate în ultimii douăzeci de ani, cînd — în sfîrșit — avem, în privința etnografiei și folklorului, un centru coordonator superior, direcționat chiar de către Academia Română; și cînd te-ai aștepta ca o pleiadă de tineri cercetători, avîntați, cărora statul le pune acum, în acest scop, la dispoziție fonduri bănești importante, ca și mijloace suficiente de anchetă pe teren — să realizeze un compact material etnografic, pozitiv recoltat și obiectiv studiat. Rezultatul ni se pare însă vizibil redus. Încît cercetători ca *D. Șandru* și *F. Brînzeu* (v. *Printre ciobanii din Jina*, în *Graiul suflet*, V [2] 300—350; VI [1-2], 193—247), apoi *I. I. Stoian* (v. *Păstoritul în Rîmnicul-Sărat*, *ibid.*, VI [1-2], 41—74; de adăugat și materialul complementar, asupra păstoritului rîmnicean, *ibid.*, III[1] 101—131; III[2], 297—343) rămîn încă model bibliografic, trebuind ca dînșii să fie neapărat continuați, dacă nu chiar depășiți! (v. *Addenda*). Nu se cade să uite nimeni un principiu suprem care conduce infailibil progresul cugetării omenești: în știință nu poate fi substituită ipoteza observației *directe*. După cum nimeni nu reușește să substituie o intuiție *vie*, care pleacă din însăși vieața, unei scheme de logică artificială! Intuiția *vie* nu poate fi dedusă niciodată din principii abstracte, ca și din materiale falșificate, ori imperfect observate, recoltate, clasate, judecate.

[1] *Simionescu (I.)*, *Tinere, cunoaște-ți neamul*, București, 1941, 19, 47, 48, 54, 56,61, 73, 80 etc.

Asemenea lucru, fragmentat și eseistic, s-a văzut din păcate și în etnografia practicată de „sociologia militans" a profesorului *D. Gusti*. Într-o monografie într-atîta de vastă — *Nerej* — pe care a comasat-o sociologul-eseist în trei volume (solide ca aspect tipografic), prin sîrguința de necontestat a sociologului propriu-zis *H. H. Stahl* — te-ai fi așteptat ca măcar aici materialul etnografic să fie prezentat metodic, pentru ca una din ramurile principale în etnografia românească — *păstoritul:* cel puțin prin bibliografia *Mioriței* (și e vorba iar de Vrancea!) — să fie complet investigată și lămurită. În fapt avem dinainte numai o maculatură etnografică fără noimă: făcută prin anchetatori nesiguri, streini de terenul, cît și de metoda etnografică, așa cum se va vedea de îndată; ba scrisă în franțuzește, cînd, prin consecința translației în care echivalentele lexicale stau într-o aproximație așa de relativă, chiar în cazul limbilor romanice înrudite, nu se putea reda absolut nimica documentar din aspectele particulare ale dialectologiei privind păstoritul vrâncean, ci numai doar atîta: să se mutileze graiul păstoresc printr-o transcriere cu totul relativă care nu poate fi niciodată document probant etnografic (și nici chiar unul comun sociologic). Să vedem, examinînd scrupulos masiva compilare etnografică, unele exemple caracteristice:

Păstoritul din satul Nereju a fost studiat pe teren de sociologia „experimentală" a profesorului *D. Gusti* prin *I. Oțel* [1] și *T. Herseni* [2]. Trebuia să fie bine

[1] *Nerej*, III, 87—99, 119—25.

[2] *Ibid.*, 100—119; cf. și articolul *Stîni nerejene* (în „Sociologia românească", I, n-rele 7—9, pag. 12—24; republicat intact în volumul *Probleme de sociologie pastorală*, București, 1941 — „Biblioteca de sociologie, etică și politică" — *Studii și cercetări*, 9; pag. 75—95).

Nu putem împărtăși părerea exprimată într-un studiu, din 1958, al lui *I. I. Russu*: „...cea mai de seamă scriere cu caracter sintetic este *Probleme de sociologie pastorală* de *T. Herseni* ...care — bazat pe cunoașterea directă și amănunțită (sic!) a faptelor — a dat bune caracterizări ale structurii și sensului general al vieții păstorești și a semnificației acestor forme de viață..." *(Din trecutul păstoritului românesc*, în „Anuar. Muzeu. Etnografic Transilv.", 1957—1958, 135—153, în special 136). În fapt „cunoașterea directă și a m ă n u n ț i t ă a faptelor" se dovedește, în privința Vrancei, relativă, aproape eseistică — chiar numai pentru satul Nereju — fiindcă sociologului i-au lipsit pregătirea etnografică, cunoașterea problemelor dialectologiei locale, a folklorului păstoresc vrâncean, ca și contactul îndelung cu terenul, cercetat prea fugitiv și destul de lacunar.

ştiut un lucru teoretic, anticipat studiului pe teren: aspectul etnografic al păstoritului vrăncean are o împătrită valoare — istorică, dialectologică, strict folklorică şi după aceea sociologică. Fiindcă acest păstorit *vrăncean* rămîne şi astăzi încă ocupaţia caracteristică, preferată, a localnicilor înaintaţi în vîrstă. Oare cum s-a studiat de către cei doi monografişti menţionaţi această realitate etnografică esenţială? Răspunsul îl vedem descurajator: cu atîtea în afară de realitatea terenului etnografic! Iată pilde imediate: se înşiră nomenclatura stînii fără ca autorii cei doi să cunoască transcrierea dialectală, ca să redea terminologia în notarea corect diacritică. Neglijenţa merge aici chiar pînă la părăsirea probelor, măcar şi traduse, de grai păstoresc, deşi patronul ideolog al *ticsitei* monografii „sociologice" afirmase răspicat în prefaţă: „Monografia sociologică" („un adevărat laborator ştiinţific" !), prin care se poate ajunge de la „simpla descriere statică" a faptelor la „procesul dinamic intim" care este „voinţa socială", cea creatoare de valori materiale şi culturale (pag. X—XI) — trebuie să aibă şi „înregistrare mecanică de folklor şi de limbă" (vol. I, pag. IX), ca să nu rămînă de fel numai un imens inventar descriptiv... Iată unele neglijenţe caracteristice, plecînd din nesiguranţa şi vagul metodologic în asemenea cercetări etnografice, folklorice, dar şi conex d i a l e c t a l e — la *I. Oţel:*

> „pungile cuhiag" (III, 92), în loc de *punźili cu ḳiag;* „fierbătoarea" (= *ḳierbăţoarĭa*), „laviţele" (= *laǵiţîli* — III, 91), „le fromager prenait son dixième" (= *zăśĭuĭalî* — III, 91), „zagîlna" (=*zăgîlnî* — III, 98) etc.

Sînt eliminate apoi din utilajul stînii următoarele obiecte:

> *bătătorĭu, brigidău* (= *urdarĭu*), *budaca, căuşu, ḳisoĭu, cužba, dăsaźi, învălitoarĭa, putinica, scafa, sîtişca, şărvitu, ştĭanu, traista* (cf. *Diaconu, Păstorit. Vranc.*, 25—29).

Nu sînt reproduse nicăieri artisticele sculpturi în lemn ale minunatelor „tipari di caş" şi „tipari di păpuş", din care eu reprodusesem, cu 19 ani înainte, măcar 11 exemplare distinse [1].

[1] *Păstorit. Vranc.*, 29—31, 33. — Colecţia întreagă, de o variaţie incomparabilă faţă de ce se află în alte albume etnografice de pe întreg domeniul pastoral românesc (peste 80 de bucăţi), se află în vol. VI al colecţiei de faţă.

Iată aceleași ezitări și defecțiuni metodologice la *T. Herseni:*

1. Redări fonetice falșe: „budoiu" (= *budăiu* — III, 104). Asemenea greșeli grave, care înlătură siguranța metodei de lucru, sînt puzderie în cele trei volume: *„Păunești"* (= *Păulești* — I, 248), „varșa" (= *vîrșa* — III, 137), „bătal" (= *batal* — III, 109), „zahare" (= *zaharà* — pl. *zaharèli* — III, 109), „șute" (= *șiuti* — III, 109) etc.

2. Se anunță semnele oilor în figură, dar nu sînt reproduse nicăieri (vol. III, 108, 116. Sînt redate în *Păstorit. Vranc.*, 38).

3. Semne de oi evitate, din cauza anchetei făcută întîmplător: *bărbărăturî, cîrlig, furculițî, rătez, suiturî, vîrtež* (v. *Păstorit. Vranc.*, 38).

4. Varietăți de oi ignorate: *bțalî, bîrsanî, brțazî, brumării, cornutî, șțoañcî, lai, ǫakișî, obrăzatî, ruscî, sîrbî* (v. *Păstorit. Vranc.*, 36—7).

5. Nu se arată oile după vîrstă: *batal, berbeși, cîrlan, ńel, ńiǫarî, mîñzari, rudașțu, terțăț̆* (v. *Păstorit. Vranc.*, 37).

6. Nu se află nimica despre medicina populară a ciobăniei din Nereju, asemenea cu cea din restul ținutului: *gurarța, vărsatu*, de exemplu (v. *Păstorit. Vranc.*, 35—6).

7. Nu se găsește nici un text folkloric despre păstorit (cf. *Păstorit. Vranc.*, 43—51; *Ținut. Vranc.*, I, 14, 39—40, 89, 94—99, 101—102, 103, 107—108, 133—35; *Ethnos*, I[1] [1941], 214—18).

8. Lipsa totală de imagini etnografice referitoare la același păstorit (cf. *Păstorit. Vranc.*, 20, 22, 23, 30, 40—42), cele reproduse fiind doar... decorative (III, 64—65).

9. Absența unui imperios indice lexical (cf. *Păstorit. Vranc.*, 51—55).

Concluzia obiectivă este numai următoarea: în masiva tipăritură a „școalei sociologice" amintite, păstoritul nerejan a fost cercetat prin etnografi întîmplători, sau de către sociologi fără cunoștințe temeinice de etnografie. Cu toții au ignorat folklorul științific, după cum și dialectologia [1].

[1] Tot așa nu se află o singură melodie a *Mioriței*, deși muzicologul *Const. Brăiloiu* este citat ca monografist al „folklorului muzical" (vol. I, pag. XXII).

Încă o precizare necesară: al doilea autor și-a publicat din nou studiul în cauză (noi iar îl socotim lucru fugitiv!), păstrîndu-și — faptul este regretabil — niște afirmații oarecum jignitoare asupra unei populații alese a trecutului național. Iată citatul exemplificator: „Sărăcia și boala au luat locul falei de odinioară... mici gospodării păstorești, cu un număr redus de oi, cu un personal restrîns și cu o înfățișare modestă, care nu păstrează n i m i c din ceea ce au putut să fie altădată și care chiar azi, în comparație cu părți din țară mai bine păstrate, stau pe o treaptă joasă și fără însemnătate“ [1]. Afirmația de față noi o socotim aproape ca pe-o insultă adusă etnicității noastre! Oare păstoritul — chiar numai cel din Nereju — nu păstrează „nimica“ din f a l a etnografică a păstoritului românesc trecut? Apare „fără însemnătate“ în fața altor regiuni păstorești? Ba se vede și neigienic! Se va afla în studiul nostru *Păstoritul din ținutul Ceahlăului* că, în ansamblul său, această ocupație străveche românească o vedem acum în descreștere treptată. De altfel cînd s-a scris apostrofa menționată — și nemeritată de Vrancea! — trebuia să nu se uite că, încă din 1928, un etnograf sagace semnala chiar inferioritatea actuală a păstoritului ardelean [2]. Decadența păstorească la români apare acum ca un fenomen etnografic general, explicabil în primul rînd prin evoluția firească a poporului nostru în ritmul contemporan de civilizație și cultură, cînd i se prefac unele supraviețuiri arhaice, dintre care păstoritul e capitalul etnografic cel mai expus schimbărilor. Cu toate acestea, în Vrancea păstoritul își păstrează cu întîietate recunoscută originalitatea etnografică, prin *Mioriția*.

Cît privește igiena: c i o b ă n i a nicăieri nu a putut fi vreodată oglinda igienii ideale! Cum s-ar fi păstrat o curățenie de sărbătoare la stîna, prea îndepărtată de sat, unde personalul era alcătuit din cîțiva băietani, flăcăi și adesea un singur om matur: baciul (stîna, împreună cu cele două „tîrle“ — a „sterpelor“ și a „cîrlanilor“ — aveau trei pînă la nouă suflete); și unde prezența femeii nu era îngăduită după datină; unde baciul, „scutarul“ („ciobanul cel mare“), „strungarul“, „mijlocarul“, „zărarul“ și „stărparul“ erau singurii gospodari, pregătindu-și pe rînd mîncarea și rămînînd îngriji-

[1] *Probleme sociol. pastoral.*, 75—76.

[2] *Opreanu (Sabin), Ținutul Săcuilor*, Cluj, 1928, 151—52.

tori la sutele de oi (uneori „boteiul" avea, prin 1930, pînă la 800 de oi); ba și cu cîini, cu cai, porci și vite; în același timp ferind și îngrijind și oile de boli[1]; mereu cu grija la hrana și paza boteiului; hărțuiți zi și noapte de fiarele sălbatice; zi și noapte îmbrăcați și gata de apărare; dormind iepurește cîteva ore noaptea la „aripele" stînii; sculîndu-se din zori ca să plece cu oile la păscut; pregătind produsele boteiului; aranjîndu-le apoi în putine, în burdufuri, în ștean, în coajă de brad; distribuindu-le „stăpînilor" după „socoteala răbojului"? Acestea toate, timp deaproape trei luni (15 mai—15 august), cît durează păstoritul de vară. La asemenea sarcini împovărătoare se mai adăugau uneori intemperiile verii („vlogurile": ploile îndelungi de vară; secetele, furtunile), cînd pășunea desigur că se împuțina, fiind nevoie să se schimbe repede „hățașurile" boteiului pentru hrană mai îndestulătoare, mergînd atunci pe pante periculoase, cînd oile alunecau pînă în fundul prăpăstiilor. Numai așa trebuie înțeleasă viața aspră a ciobăniei, cînd nu era de loc vreme pentru cineva din personalul stînii nici măcar să privească măreția naturii, cu atît mai puțin pentru folosit — în ultima sută de ani — niscaiva regule igienice mai evoluate (excluse în primitivismul păstoresc!). De altfel se cunoaște tehnica păstorească a îmbrăcămintei de la stînă: tot personalul purta cîte o singură cămașă și o singură pereche de ițari, pe lîngă suman, glugă etc. „Cămèșa" și „ițari" durau cîtă vreme dura și stîna... Erau numai „unse" cu un preparat primitiv făcut din unt, stirigoaie, omag și rășină, după tradiția cea din negura mileniilor...

Altă înțelegere a vieții acesteia — însingurată, aspră și periclitată — ar rămîne ca o presupunere neștiințifică, ori drept o falșificare gravă a unei ocupații care a păstrat tradiția, a unificat limba și a continuat, dintr-o regiune într-alta, unitatea noastră etnică. În această privință vederile lui *Ovid Densusianu* nu suferă contradicție.

De altfel acum aproape jumătate de secol, ca să fi înțeles, ca etnograf, c i o b ă n i a românească în adevăratul ei spirit primitiv și colectivitar, trebuia să nu fi avut niscaiva prejudecăți sociale; ori vreo aristocratică origine orășenească; sau să fi văzut

[1] V. *Păstorit. Vranc.*, 34—36.

Vrancea, ca om de studiu, numai în vilegiatură vărătică[1] ; ci ar fi trebuit să te naști chiar printre acești supraviețuitori ai primitivismului etnografic, adevărați inși rătăciți în era modernismului și cosmopolitismului pînă mai de curînd, desprinși aidoma din stihiile dacilor, evocați de *Mihail Sadoveanu* în literatura sa primitivistă, cea cu filon curat etnografic *(Uvar* și *Baltagul,* lîngă *Creanga de aur* și *Frații Jderi).* Fiindcă înțelegerea organică a vieții păstorești se înfățișa atunci cuiva numai cînd el cerceta societatea românească pornind de la baza etnografică spre vîrful social evoluat, iar nu de sus în jos.

Cît privește cultura acestor păstori vrănceni — degenerați în meserie, se zicea în 1941 — stînd „pe o treaptă joasă și fără însemnătate", autorul, aici încriminat, scăpa atunci din vedere un fapt irecuzabil: *Miorița* numai acești înapoiați vrănceni, departe de modernitatea de atunci, o redau, neasemuit de artistic, și din fluier, și din caval, și prin grai! Nimeni dintre ceilalți tovarăși ai lor de ciobănie românească nu a putut să-i depășească — în ultima sută de ani, de altfel ca și astăzi — în măiestria acestei cîntări incomparabile, după toate monografiile etnografice, folklorice, dialectale și muzicologice, întocmite fără prejudiciu regional, ori șovinism delator, și închinate numai adevărului, care niciodată nu poate fi denaturat ori nimicit.

2. *Alte aspecte etnografice: așezări de sate, locuință, port, ocupații, artă populară.* Și aici se întîlnește atîta diletantism etnografic în cele trei volume ce ne preocupă. Încît trebuiesc consultate cu prevedere, pînă

---

[1] Este ceea ce știa și *Ovid Densusianu* din informațiile ce le avea asupra lipsei de contact continuu al sociologiei în cauză cu terenul cercetat — ne referim la ancheta din 1927, de la Nereju, cît și la revenirile ce s-au practicat numai în timpul verii: „Sociologia d-lui *Gusti* e de improvizație... Anchetele sociologice serioase ar cere petrecerea printre săteni și în timpul iernii, să se vadă cum trăiesc atunci, cu ce se îndeletnicesc... Cei trimiși de d. *Gusti* pentru cercetări roiesc prin sate numai vara, deci rămîn streini de viața țăranilor și alteori decît atunci... Prin locuri unde se ajunge mai greu, pe la așezări sus în munte, echipele au evitat să se arate... Ne-am fi așteptat chiar ca d. *Gusti* să dea singur o monografie cu cercetări personale pe teren, nu să se oprească la vagi directive și îndemnuri pentru alții... rămîn atîtea rotocoale goale în sociologia sa" (v. *Sociologia mendax* 3, 4, 6, 10).

se vor întocmi studii fără abatere — și redactate în românește, nu în franțuzește! — pentru orientarea publicului nostru cititor cît mai variat[1].

Despre arhitectura populară vrînceană se pot adăuga considerațiile ocazionale datorite unor specialiști corecți, care însă nu au putut cuprinde temeinic în monografiile lor tocmai Vrancea. Locuința vrînceană este socotită, și de data aceasta, „casă de tip moldovenesc": fără etaj, cu pereți lucrați din bîrne încheiate la capete așezate orizontal, tencuiți cu lut, văruiți, cu acoperișul în patru ape, învelit cu șindrilă, avînd prispă (tărnață), uneori tindă, apoi odaie de locuit pe lîngă „odaia frumoasă" de podoabă (în Vrancea i se spune „casa śia mari") [2].

Cît privește diletantismul etnografic tipic, cu juxtapunere de lucruri întîmplătoare, el a fost în floare (acum trei decenii) chiar într-o revistă regională din preajma Vrancei, cînd s-au publicat numai anume note disparate despre *„stîlki"* (sic!) în obiceiurile vrînceneşti; sau despre „vechea industrie vrînceană (sic!) — *kiua* (sic!) și *drîsta"*, redîndu-se terminologia etnografică prea rudimentar, fie din lipsa lecturii științifice, fie din informația redusă asupra dialectologiei (ex. *hultori* = hultori, *kiua* = kiua, *cergile* = śerźili, *procoghițele* = procoġițîli, *n'iță* = ńițî, *cupteoriu* = cuptiorĭu, *cioarici* = śioariśi, *kilugi* = ki-luźi, *ariki* = ariki, *fir* = hir, *staghilă* = staġilî etc.) [3].

3. *Albumul etnografic.* Aici se întîlnește altă lacună bibliografică tot așa de gravă: pînă acum patru ani referințele asupra Vrancei în asemenea albume erau simple mențiuni aproape nedocumentate [4]. Vom arăta în vol. VI al colecției noastre că uneori asemenea material este eronat stabilit, mutat de la un sat la altul, ba și

---

[1] V. *Nerej*, I, 71—99, 100—103, 131—144, 207—22, 225—29, 230—79, 280—88, 289—314, 360—78, 381—96; II, 63—133, 134—53; III, 18—45, 46—57, 58—138, 139—191, 192—211, 212—22, 223—39, 243—66, 267—88, 301—72.

[2] *Stănculescu (Fl).*, *Gheorghiu (Ad.)*, *Stahl (P.)*, *Petrescu (P.)*, *Arhitectura populară rom.* Regiunea Ploiești, 1957, 89—91 (v. *Addenda)*.

[3] *Milcovia*, VI—VII (1936), 21—35.

[4] *Moisil (I.)*, *Arta decorativă în ceramica românească*, București, 1931 — planșele XIX [22], XX [26]; *Die Volkskunst in Rumänien*, București, 1955; *Bănățeanu (T.)*, *Focșa (Gh.)*, *Ionescu (Em.)*, *Arta populară în R.P.R.* Port, țesături, cusături, București, 1957, pag. 151, 152—163 (Este cel dintîi album românesc cuprinzînd mate-

dintr-o regiune în altă parte![1] Alteori materialul etnografic (destinat albumelor, fastuos imprimate, pentru propaganda culturală peste hotarele țării) apare trucat și mistificat chiar în cîte un album tradus și în franțuzește, supravegheat de-o distinsă personalitate actuală a istoriei artelor românești și prefațat de-un erudit francez de faimă, ca *H. Focillon*[2]. Alteori același material etnografic relativ se înfățișează, fugar prezentat, chiar prin reviste în tipar fastuos, de altă dată[3]; după ce tot așa apăruse într-un periodic focșănean, prețuit de-atîtea ori de către condeie autorizate, cu toată deficiența documentară — și de metodă — a unora dintre colabora-

---

rial vrâncean ceva mai variat); *Focșa (Gh.), Muzeul satului*, București, 1958, 181—86; *Avramescu (El.), Florescu (Florea Bobu), Broderiile la români*, București, 1959, planșele n-rul 38, 53 etc.; *Bănățeanu (T.), Petrescu (P.)* etc., *Arta populară în România*, București, 1964 (Întîiul, în istoria albumelor românești, care prezintă material etnografic mai variat, din satul Năruja, locul de baștină al strămoșilor după tată ai lui *Barbu Delavrancea)*.

Generalitățile despre „portul popular românesc", dintr-un recent album etnografic — relativ întocmit, dar necesitînd să fie completat (*Bănățeanu* [*T.*], *Portul popular din regiunea Maramureș* — zonele Oaș, Maramureș, Lăpuș, pag. 11—39), exclud, din păcate, ținutul Vrancei din comentariu, caracteristic, și el, pentru portul catrințelor, ițarilor dacici, gluga, sarica etc. (pag. 15, 24—25, 27, 28—29, 34, 35 etc.). De accentuat că Vrancea nu suferă în chip general unele influențe etnografice în privința portului, discutate prea global de autor.

[1] *Enciclopedia României*, II, București, 1938 — unde doi bătrîni, stînd de vorbă, originari din satul Tulnici, sînt socotiți „bătrîni din Nereju" (pag. 352; cf. *Gazeta Vrancei*, I [1923], n-rele 1—2 etc.). În această enciclopedie costisitoare s-a strecurat un trucaj superlativ: culesul viilor, înfățișat în imagine, este din Odobești, nu din Nistorești un sat vrâncean de munte în care nu se află vii întinse, ci numai suprafețe reduse pentru folosul vreunei rare gospodării mai înstărite (pag. 356).

[2] *Opresco (G.), l'Art du paysan roumain*, București, 1937, planșa XLIII sus, care este însemnată așa: „Costumes d'Argeș (Valachie)". În realitate imaginea înfățișează un grup de femei din satul Nereju-Vrancea, lucru confirmat de altfel de amintita *Enciclopedia României*, II, 356, cu însemnarea: „Popas pe drumurile Vrancei". Cum s-a putut strecura asemenea inadvertență gravă?

[3] *Boabe de grîu*, IV (1933), 248—51: patru modele de „ouă de Paști" din satele *Gîdra-Scăfari*.

torii asidui [1]. Odată chiar cea mai întinsă — și mai bine organizată, pînă astăzi — tipăritură de etnografie generală românească în imagini (aceea întocmită de filologul *Tache Papahagi)* cuprinde alunecări dialectale în nomenclatura etnografică; încît ele au fost semnalate, apoi corectate, cu tot respectul pentru impozantul etnograf, dar și cu grijă pentru corectitudinea științifică [2].

Cît privește materialul etnografic vrâncean, oferit streinătății de trecutele albume — așa-zise *pitorești* și *etnografice* [3], se va arăta (tot în vol. VI al colecției de față) că el se prezintă falșificat în generalitatea lui: dresura fotografică rămîne peste tot suverană: tipurile apar de multe ori numai în costume de sărbătoare, dar lucrînd ca în zi obișnuită — tors, cusut, încondeiatul de ouă roșii, țesutul în război etc. [4] — cînd se știe că la muncă îmbrăcămintea vrânceanului rămîne cu totul sumară, nevoiașă, uneori zdrențuită de viața în munci prea împovărate. O singură lucrare scapă din servitutea bibliografiei superficiale: monografia asupra portului vrâncean, din 1958 [5], care însă și ea trebuie adîncită, cu material mai variat în imagini.

Iar ceramica de Irești, pe care profesorul *Mehedinți* o semnalase că ar avea filiația pînă în neolitic [6], rămîne tot ca o enigmă neglijată pentru cea mai cu-

---

[1] *Milcovia*, II[1] (1931), 17, 27, 35, 191 etc.

[2] *Images d'ethnographie roumaine*, II, 1930, 24, 29: „răurĭ", iar nu „rourĭ" — din Nereju-mic; cf. *Ținut. Vranc.*, I. pag. LXIX.

[3] Ca, de pildă, *L'arte popolare romena*, pag. 3, unde apare un tip de țărancă din Nereju. Ori în conferințele profesorului *Iorga*, prin Italia: *Conferenze sulla nazione romena*, Milano, 1927, 16, 32 (două fete: una din Nereju, alta din Coza).

[4] *Nerej*, II, 80 fig. 16, 17, 104, 112 fig. 29, 128 fig. 34; III 192 fig. 41.

[5] *Florescu (Florea Bobu), Portul popular din Vrancea*, București, 1958. Etnograful se referise la Vrancea într-un studiu anterior: *Opincile la români*, București, 1957, 65, 130.

[6] *Mehedinți, În legătură cu Vrancea*, în volumele colective *Tradiție și actualitate românească*, (publicate la Focșani, sub îndrumarea mea culturală, colaborînd cu personalitățile progresiste de-atunci — ca *Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu, Ion Marin Sadoveanu, Ion Pillat, C. C. Giurescu* etc. — spre a orienta tineretul către artă, literatură, știință), II, 1936, pag. 1—9; în special pag. 2, unde etnograful-geograf admite că „oalele din Irești" (sat, din marginea Vrancei, cu olărie renumită) duc spre „ceramica neoliticilor".

prinzătoare monografie, pînă astăzi, la noi, asupra problemei [1].

c. *Bibliografia sociologică.* Neluînd în seamă cîte o șubredă monografie „sociologică" în care teoriile rămîn aproape obscure, iar materialul etnografic edificator serios deformat [2]; după cum nici pe-o încercare descriptivă prea sumară — numai asupra satului *Bîrsăști*, publicată în 1943 [3] — dar consemnînd, în chip surprinzător, doar cîte o schiță îngrijită de studiu, cînd Vrancea apare considerată cu judiciozitate, deși numai parțial [4], ești nevoit să consulți tot materialul — uneori prea evaziv, cum s-a putut vedea, din monografia *Nerej*, I, II, III, cînd poți fi sigur numai de ce-a colectat pe teren *H. H. Stahl*, care a *creat* și „tehnica specială de arheologie socială" *(Gusti)* [5]. De altfel acest monografist (și gînditor distins, deși uneori rectificat de istoriografia actuală asupra Vrancei) [6] a depășit retorica teoretică a maestrului său (care-i rămîne mai prejos și ca tehnician monografist, după cum și ca gînditor de sistem sociologic), dînd pînă acum singurul studiul de teren, consolidat, în cuprinsul întregii bibliografii sociologice de la noi, asupra formării istorice și sociale a satelor răzășești — ne referim la scrierea *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, apărută în trei volume, între anii 1958—

---

[1] *Slătineanu (B.), Stahl (P. H.), Petrescu (P.), Ceramica*, București, 1958 (v. *Addenda*).

[2] *Niculescu (D. V.), Structura soc.-etică fam. nerejene*, Focșani, 1943. Iată inexactități etnografice prin falșificarea dialectală: *mișca* = *ńișca* etc. Nu se întîlnește la Nereju forma *tăți*, ci numai *toț* — pag. 32, 63.

[3] *Bîrsești — un sat răzășesc din nordul Vrancei* (în monografia *60 sate românești*, IV, București, 1943, 131—179). A rămas mediocru stilizată, prea sumar informată, și cu atîtea inexactități *etnografice* (păstoritul prezentat superficial — pag. 134), *folklorice* (pag. 163, 166, 167), *istorice* (pag. 159—60, 163—64), *demografice* (pag. 164), *etnopsihologice* (163—64) etc.

[4] *Vintilescu (I.), Numiri de grupări regionale din Mehedinți și Vrancea* (în „Sociologie rom.", IV [1939], n-rele 1—3, pag. 76—81; v. în special 76, 77, 78, 79 (Titlul studiului este eronat în *Rev. etnogr. folcl.*, tor. X [1965,] n-rul 3, pag. 266: *grupe*, în loc de *grupări*).

[5] *Nerej*, I, pag. XV „Prefața".

[6] *Ionașcu, Lupta vrăncenilor..*, 62 și nota 4; 75 și nota 80; 86 și nota 139.

1965 [1]. Acum Vrancea este pivotul comparativ în desfășurarea sistemului închegat în gîndire al sociologului. Să vedem punctele de perspectivă ale argumentării minuțios documentate:

Pentru toate satele românești de „țărani liberi devălmași" (este vorba de alcătuiri sătești de tip arhaic) avem două „forme [„tipuri"] de organizare" (adică „forme de stăpînire colectivă") ce apar *absolut distincte:* un *tip* „pe care l-am putea denumi tipul *vrăncean*" — el este în devălmășie absolută — și altul căruia i se dă numele de „cîmpulungean" — pe acesta îl găsim „umblător pe bătrîni". Dintre aceste două „tipuri de sat arhaic" cel din Vrancea — „devălmășia în ocol" — apare ca un fenomen sociologic cu totul *excepțional,* în sensul că „în supraviețuiri directe" el nu s-a mai putut *regăsi* în România decît în Vrancea. Caracterul lui unic stă în menționata „devălmășie de ocol", în denumirea sociologului: aceasta a fost o „formă de stăpînire colectivă" — „veche organizație tribală" — ale cărei rămășițe au supraviețuit pînă acum patruzeci de ani. Asemenea „fenomen al unei *devălmășii în ocol*", păstrat pînă atît de tîrziu, apare unic la noi în țară: „nici o altă regiune nu ne oferă un caz similar". Ba ceva mai mult: „el nu își are corespondent în Europa decît în anume regiuni albaneze" (autorul nu le specifică).

Cum se poate explica asemenea aspect sociologic așa de rar în sociologia generală, și *unic* la noi? Numai printr-o „situație specială": poziția geografică a ținutului — ca „țară de margine", fiind la întretăierea hotarelor dintre Muntenia, Moldova și Transilvania, așezată într-o depresiune subcarpatică puternic apărată de munți și culmi de plai și „aproape complet izolată față de marile drumuri de tranzit ale țării". Încît Vrancea a rămas în prefacerea istoriei noastre ca o „insulă de organizare socială străveche", păstrîndu-și nealterate „formele de viață tradițională" numai „grație poziției sale geografice și regimului ei, favorizat, de autonomie locală". Domnia lui Ștefan-cel-Mare — care „ar fi trecut-o în stăpînirea Moldovei" prin cucerire — îi lasă deplină „autonomie locală care îi permite să păstreze intacte vechile ei forme de viață socială".

[1] Vol. I, București, 1958; II, București, 1959; III, București, 1963.

Altă demarcare însemnată — care stă între sociologie și istoriografia genealogică a Vrancei: *Stahl* respinge ca fantezistă teoria lui *A. V. Sava* (adoptată invariabil și de considerentele mărginașe ale geografiei fizice asupra ținutului) [1], după care satele vrâncene ar descinde din cei șapte frați legendari, la rîndul lor descendenți dintr-un unic „bătrîn mare". Sociologul afirmă radical: „Repetăm: nici un sat vrîncean nu umblă pe bătrîni". „Vrancea întreagă" nu este „opera unui singur erou eponim". De subliniat această afirmație esențială care favorizează — cum vom vedea — explicarea etimologică a topicului *Vrancea*.

În sfîrșit, încă o constatare prețioasă: din cauza puternicei conviețuiri a obștei vrâncenești, cînd proprietatea — prin stăpînirea și folosul în „devălmășia de ocol" — era uniformă și generală (ca la orice organizare tribală primitivă), diferențierea socială „internă în bogați și săraci" nu poate fi *semnalată* „decît pe la mijlocul veacului trecut". Încît în Vrancea nu s-a ajuns niciodată „la scindarea întregii populații sătești în categorii sociale cu interese antagonice": „acaparatorii locali vrînceni au fost puțini..." [2] — fiind vorba măcar despre timpul de după lichidarea cunoscutului proces Rosnovanu pînă acum trei decenii (așadar o perioadă de-o sută de ani) în care timp procesul de acaparare a început chiar prin unii dintre cei ce reprezentaseră Vrancea în proces, la Iași, vreme de paisprezece ani.

Celelalte frîngurele bibliografice, privind uneori economicul ținutului, rămîn de consemnat ca niște obișnuite eseuri onorabile și sîrguincioase, însă fără amploare bibliografică, nici documentare sistematică, și nici claritatea stilului folosit [3].

d. *Bibliografia lingvistică și dialectală.* În privința studiilor dialectale, între anii 1930 și 1968, bibliografia apare și mai lacunară: nici topicul *Vrancea* nu este lămurit definitiv. Etimologiile propuse rămîn tot nesatisfăcătoare, unele plecînd numai din explicații lexicologice, fără lumina ce-o poate arunca vădit însăși etnografia ținutului. Punctul inițial pornește din preocupările profesorului *Ovid Densusianu*. Încît anii 1906—

[1] *Vrancea*, Geografie fizică și umană, 130.

[2] *Stahl, Contribuții...*, I, 143—44, 166—69; II, 229—30; III, 261 etc.

[3] V. *Milcovia*, I [2], 230—33; II [1], 144—52.

1908 (cînd se tipărește colecția monumentală *Graiu nostru*) inaugurează și dialectologia Vrancei. Abia peste 18 ani se mai publicau două variante ale *Mioriței* în transcriere diacritică [1]; pentru ca peste alți patru ani să apară volumul I al colecției de față, prezentînd un material ceva mai extins (O variantă a baladei *Cîntecul lui Marcoș-Pașa* [*Bruiaman Pașa*], culeasă în Vrancea, în 1919, de slavistul *P. Caraman*, a rămas singurie, publicată diacritic abia în 1932, cum voim stabili numaidecît). Ținutul apărea acum, pentru prima dată, în varietatea lui folklorică și caracterul dialectal, din îndemnul, sprijinul și metoda de lucru a lui *Ovid Densusianu*.

În același an apăreau și șase texte-convorbiri despre păstorit, iarăși datorită profesorului *Densusianu* [2]. Ceea ce se publica — tot atunci — într-o revistă regională din Focșani, era numai material liric, adăugat la un fragment de studiu folkloric; însă prezentat literar [3] din lipsă de literă la tipografie, lucru care se vede de altfel și în redarea — printr-o notare diacritică prea rudimentară — a unei variante a *Mioriței* [4].

După această realizare, dialectologia Vrancei stagnează unsprezece ani. În 1941—42, revista *Ethnso* relua preocuparea dialectologiei în privința folclorului vrâncean, publicînd numai material liric și texte-convorbiri [5]. Tot acum au fost publicate încă două variante ale *Mioriței* [6]. Cu anul 1948 se încheie munca de teren dialectal pentru Vrancea, pînă anul acesta — așadar, vreme de 20 de ani.

Ceea ce s-a mai publicat folkloric, în 1939, din satul Nereju, în monografia *Nerej* (poezie lirică, epică și basm), nu are, din nefericire, nici o valoare dialectală, textele fiind transcrise literar (basmele numai în

---

[1] *Grai și suflet*, II [2] (1926), 359—62.

[2] *Ibid.*, IV, 257—309 (și în extras: *Păstorit. Vranc.)*.

[3] *Milcovia*, I [1], 69—86.

[4] *Ibid.*, 108—9. Din cauza aceleiași sărăcii tipografice (o instalație din celălalt secol, cu literă puțină, veche și uzată, unde s-au tipărit trei ani — pînă în 1933 — lucrările mai consemnabile datorite intelectualității focșănene), tot rudimentar s-a publicat acolo și altă variantă a *Mioriței (Frămîntări didactice*, X [1934], n-rele 8—9).

[5] *Ethnos*, I[1], 202—218; I[2], 154—59; 11[1-2], 212—18.

[6] *Ibid.*, I[1], 348—52 (Însă transcrise literar, și publicate întocmai, printr-un învățător, publicist amator, din satul Nereju).

franțuzește); apoi fragmentate, deformate lexical și mai întotdeauna prea departe de autenticitatea folkloric-dialectală — cum se va vedea de altfel la analiza bibliografiei folklorice [1].

Nici celelalte studii, în direcția lingvisticii, nu au fost mai variate între anii 1930—1968: aici bibliografia se vede cu totul lacunară (topicul *Vrancea* am spus că rămîne insuficient explicat ca etimologie). Nu mai vorbim de studii temeinicie asupra toponimiei și onomasticii: și ele își așteaptă cercetători asidui, acum, cînd se află publicat, la îndemîna oricărui cercetător, istoriograf ori lingvist, un material documentar cel puțin suficient, în colecția *Sava*. Să exemplificăm succint:

1. *Onomastica*. În cele două lucrări speciale — apărute în ultimii cinci ani — asupra onomasticii românești — ori e neglijată Vrancea [2], ori luată în seamă în chip aproape întîmplător [3]. Într-a doua lucrare — oarecum mai documentată — discuția asupra toponimicului *Vrancea*, de pildă, se vede prea sumară, admițîndu-se la originea lui un antroponimic: „acesta e probabil numele unui străvechi jude sau voievod local, ca și Vîlcea, Mehedinț, Tecuci, Tigheciu și altele la fel, format din antrop. *Vrană* + suf. *-cea*". Însă aceasta este — cum se va vedea — explicația lingvistului *Iorgu Iordan*. Exemplificările documentare, pentru *Vrancea*, tot în *Dicționar onomastic românesc*, reduse numai la cinci, sînt prea împuținate, cînd numai din istoriografia clasică se pot cita exemple destule [4].

---

[1] *Nerej*, II, 154—85 (poezia lirică), 185—215 (poezia epică), 215—63 (basmul). Surprinde aici punctul de vedere evaziv asupra uneia dintre lucrările fundamentale datorite lui *Ovid Densusianu*, *Viața păstorească în poesia noastră populară*, II, 39—103, socotită ca „un admirable essai sur *Miorița*"... *(ibid.*, II, 185).

[2] *Graur (Al.)*, *Nume de persoane*, București, 1965.

[3] *Constantinescu (N. A.)*, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, 405, 412.

În legătură cu numele de persoane, derivate din termenii de înrudire, ajunse apoi în toponimie, se poate vedea că o recentă lucrare, metodic alcătuită, folosește în bibliografie — însă numai în mod parțial — materialul folkloric-dialectal provenit din Rîmnicul-Sărat, ținut vecin cu Vrancea, dar fără să aibă în vedere Vrancea însăși *(Scurtu [V.]*, *Termenii de înrudire în limba română*, București, 1966, pag. VIII, 352).

[4] Dintre care citățm numai cîteva: *Vrăncean Onofrei* (doc. fără dată din sec. al XVI-lea, *Codrul Cozminului*, II și III, 440); *Onufrie*

2. *Toponimia.* În schimb toponimia a preocupat — între anii 1929—1968 — atît pe filologi, cît și pe istorici, pe lîngă discuțiile întîmplătoare, niște glose lingvistice care se opresc, și ele, tot la etimologia slavă a topicului *Vrancea* [1].

Părerile exprimate anterior anului 1930, au ieșit odată și din fantezia filologului german *G. Weigand*, care a fost primul cercetător — însă un strein — preocupat mai detailat de toponimia vrănceană, cînd a socotit nume curat românești (satul *Văsui*, actualul *Vrăncioaia)* drept cumane; ori a falșificat topicele (satul și pîrîul *Nereja*, fiind vorba, probabil, de satul *Năruja*, ori *Nereju* [2]).

De notat că și în istoria actuală s-a discutat sumar problema topicelor vrăncene: *C. C. Giurescu* admitea [3] pentru Vrancea, în 1935, „numiri pecenege sau cumane", (precum *Tichiriș, Hîga, Vizăuț, Chilimetea*), pe lîngă vechile numiri slave *(Năruja, Nereju, Putna, Coza, Zăbala)*, apoi cele românești *(Colacu, Paltin, Spulber, Valea-Sării, Vidra);* iar altele ieșite din des-

---

Vrînceanu și *Grigore Vrănceanu* (document din 1617, *Arhiva istorică*, III, 212); *Doamna Vrănceneasa* (doc. de la începutul sec. al XVII-lea, *ibid.*, 204); *Coste, fiul Vrăncenesei* (doc. din 1625, *ibid.*, III, 219); *Vrănceanu* (doc. din 1648, *Uricariul*, XVII, 138); *Ion Vrîncean*, pîrcălab al Ciceiului, în 1552 *(V. Motogna, Relațiile Moldova-Ardeal în veac. XVI*, Dej, 1928, 89); *Ioan Vrăncean (Uricariul*, XVII, 34); *Ivan Vrăncean* (Sava, *Doc. putn.*, 72—3, doc. din 1734); *Ștefan Vrăncean (ibid.*, 172); *Leu Vrăncean (ibid.*, 60 — doc. din 1712); *Vrănceanovici (Arhiva istorică*, III, 203 — doc. de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea etc.). Chiar *Hasdeu* înregistra o formă găsită într-un document scris la Cotnar, în 1618: „giupăneasa Vrănceneasa" *(Etymologicum...*, I, 140).

Vrănceanu ca toponimic se află în Bucovina (satul *Vrănceni*), în jud. Bacău *(Dicționarul geografic al României*, V, 777). Întîlnim în onomastică *Vrancea (Buletin. Soc. rom. geografie*, XLVI, 35) etc.

În legătură cu toponimia și onomastica vrănceană este necesar să fie cercetată metodic și noua serie *Doc. Ist. Rom.*, în care se află referințe prețioase (VI, vol. I, 599 — doc. din 1522: „...din Valea Sărei pîn(ă) în apa Caceului..."; XVI, vol. I, 595 — doc. din 1507, menționînd satul Păulești etc.).

[1] *Căminul*, V, n-rul 18; *Nerej*, II, 37—38.

[2] *Ursprung der südkarpatischen Flussnamen in Rumänien* (în *Jahresbericht...*, XXVI—XXIX, 70—103; în special, pag. 83 referitor la toponimia Vrancei).

[3] *Istoria rom.*, I, 374—75.

cendența unui „moș comun" *(Bîrsăști, Bodești, Negrilești, Spinești)*; pentru ca să aibă în față opoziția lui *N. Iorga*, atacînd „blăstămata *ipoteză*" în toponimia românească privind numele cumane sau pecenege [1].

Două sînt studiile temeinice care au abordat, în ultimele decenii, problema acestei etimologii destul de controversate: primul se datorește profesorului *Iorgu Iordan*, care, în 1933, mai publicase un studiu, serios documentat, asupra toponimiei fostului județ *Putna*, cuprinzînd în majoritate topice vrâncene [2]. Clarificarea topicului *Vrancea* s-a reluat însă abia în 1963, cînd lingvistul își publică, în românește, și amplificată, lucrarea sa din 1926, scrisă în germană [3]. Să vedem — iarăși în rezumat — noul punct de vedere al lingvistului:

Fără să mai expună, evolutiv bibliografic, autorii care au propus etimologii *(B. P. Hasdeu, N. Iorga, S. Mehedinți, V. Bogrea, V. Motogna* [4], *Al. P. Ar-*

---

[1] *Revista istorică*, XXI, 120—41.

[2] *Toponimie putneană* (în *Milcovia*, IV[1-2], 1—32).

[3] *Rumänische Toponomastik*, Bonn-Leipzig (v. vol. II, 222); *Toponimie românească*, București, 1963, 535—36. Informații prețioase se găsesc și în altă lucrare a lingvistului: *Nume de locuri românești în R.P.R.*, București, 1952, 30, 32, 62 etc., privind topicele *Vizantea, Vizăuț, Coza* etc.

[4] *V. Motogna*, pornind pe de o parte de la etimologia topicului *Vrancea* dată de *Hasdeu* (din sansc. *vrana* = munte) și cea propusă de *Iorga* (sl. *vrană*); avînd apoi în vedere etimologia admisă de *Miklosich* pentru *Brodnici (brod* + *nic* = locuitor de lîngă vad, portar); pe de altă parte constatînd o „coincidență teritorială" a *Brodnicilor* cu *Vrancea*, după ce folosește afirmațiile lui *Ion Ionescu De la Brad*, admise de *Hasdeu (Ist. crit.*, I, 54); apoi documentul Papei Grigore al IX-lea și cel din 1254 al regelui Béla IV *(Hurmuzaki*, I, 102, 260), conclude că „ținutul care poartă numele de *Vrancea* cade în cuprinsul țării de odinioară a Brodnicilor". Încît cele două numiri *Brodnic* și *Vrancea* au origine comună: *Brodnici* (= *Bron* + *ik*, *Bran* + *ik)* și *Vrancii* (= *Vran* + *ik)* sînt „unul și același nume", însemnînd portar, apărător de trecători. Topicul *Vrancea* „se reduce la cuvîntul slav *vran* + *ik*". Subst. *Bran-vran*, derivînd din aceeași tulpină, are și el înțelesul de ‚poartă', apoi altul figurat de ‚trecătoare' (= poartă la hotarul țării; cf. rus. srb. bulg. *vrata*, boem. *brana*, polon. *wrota*). Evoluția fonetică a topicului *Vrancea* ar fi fost aceasta: sl. *vran* + *ik* > sl. pl. *vranici* > rom. *vranci* — *Vranicia (Brodnikia)* > *Vrancea*. Prin urmare *Brodnici-Vrînceni* sînt „locuitorii din apropierea trecătorilor". Adică *Vrancea* de azi e „Brodnicia" din veacurile XII și

bore [1], *M. Ştefănescu* [2] ori *Tache Papahagi* [3]), profesorul *Iordan* rămîne la punctul de vedere anterior, discutat în *Rumänische Toponomastik* (topicul e slav, venind de la numele vreunei persoane *vrana*, cu suf. *-cea)*. Iată acest nou punct de vedere, expunîndu-l rezumativ:

Iordan socoteşte ca „justă" explicaţia topicului propusă de filologul *V. Bogrea* [4] şi argumentată etimologic, în 1922, de *M. Ştefănescu* [5]: slav. *vran*, negru, corb', adăugîndu-i-se suf. *-cea*. Încît toponimicul *Vrancea* este „la origine" un antroponimic (în cazul numelor *Vîlce(a)*, *Caraimanul*, *Omul*, *Penteleul*, derivate tot prin antroponimie). El „reprezintă echivalentul semantic al lui *Corbea*". Că este un antroponimic la origine, o dovedesc toponimicul *Vrînceni* (adj.) — care înseamnă „locuitori originari din ţinutul Vrancei" — şi, mai cu seamă, *Vrîncioaia* (care este „soţia lui *Vrancea*"). *Vrancea* mai apare în Bacău (localitatea ce se cheamă *Podul Vrancei*, „numire care arată şi ea că *Vrancea* este, de fapt, un antroponimic"); apoi în Mehedinţi. Urmărind răspîndirea

---

XIII. Acest ţinut tainic ar fi deci „cea mai veche organizaţie de stat a românilor", urmărită „în trăsături palide" din veacul al XII-lea. Ingenioasa ipoteză etno-istorică a lui *Motogna*, prin prizma filologiei şi a datelor istorice sporadice, rămîne încă de discutat.

[1] *Toponimie putneană* (în „Milcovia", I [1930], 5—39. Se discută etimologiile propuse de *Hasdeu*, *V. Motogna*, *M. Ştefănescu* şi *Iorgu Iorean* (topicul *Vrancea* este nume de persoană cu suf. *-cea)*, etnograful părînd să încline spre *Iorgu Iordan*, nepropunînd însă altă etimologie cînd lămureşte numai expresia „Vrancea horingească" (găsită la *Sava*, *Doc. putn.*, I, 136) care ar însemna „Vrancea muntoasă, deluroasă", de la ruteanul *hora* = munte, la rîndul lui derivat din vechiul bulg. *gora* = munte.

[2] Pentru etimologiile propuse de *N. Iorga*, *S. Mehedinţi*, *M. Ştefănescu* şi *I. Iordan*, v. *Giurescu (C. C.)*, *Miscellanea*, Bucureşti, 1935, 2 (extras din *Rev. ist. rom.*, IV [1934], fasc. 1—4).

[3] Consideră *Vrancea* provenind de la numele de persoană *Vrană-cea* (suf.), foarte probabil de origine aromână (v. *Dacoromania*, IV, 1510). *Giurescu* a ignorat această etimologie cînd a propus alte două, dintre care una pare, între toate cele propuse pînă astăzi, mai plauzibilă, cum se va vedea.

[4] *Neamul românesc*, 10 iulie 1917 (la *Iordan*, *Toponimie rom.*, 535).

[5] *Arhiva* — Iaşi, XXVIII, 218 şi urm.; v. şi *Elementele ruseşti-rutene în limba rom. şi vechimea lor*, Iaşi, 1922, 32—33.

temei *vran* în idiomele slave, lingvistul îi găsește corespondent în n. top. croat *Vranče*, sîrb. *vrana*, *Vranja*, ucr. *Vorona*, ceh. *Vrany*, *vrani*, s.v. *vranŭ*, ca și n. top. sîrbocr. *vranić* și n. pers. sîrbocr. *vran(a)*.

Al doilea studiu ce s-a preocupat, cu intuiție, de etimologia *Vrancea* este datorit lui *Const. C. Giurescu*. În 1934 (și reluînd discuția, în 1935, într-un extras), *Giurescu* totalizează părerile anterioare (neglijînd însă etimologia amintită a filologului *T. Papahagi*, și nemenționînd pe *Pericle Papahagi* [1] și *N. Drăganu*) [2], cînd compară *Vrancea* cu numirile similare din Peninsula Balcanică [3] și ajunge la concluzia „unei origini slave" a topicului *Vrancea*, provenit, „după toate probabilitățile, de la vechea populație slavă a ținuturilor noastre". Rădăcina numelui *Vrancea* este *vrană*, care în vechea slavă înseamnă „negru", „corb". Terminația topicului este tot slavă: sufixul *-ičča*. Prin urmare, în limba vechilor slavi *Vrancea* a putut însemna două lucruri: „Țară neagră", ori „Țara corbilor". Aici istoriograful discută ambele semnificații ipotetice: *Vrancea* a putut fi numită „Țară neagră" din cauza „pădurilor care odinioară acopereau în întregime munții săi". Fiindcă pădurile de brădet dau „un aspect întunecat muntelui" — ca dovadă: în toponimia slavă sînt numeroși „munți negri" *(Černahora*, în Carpații nordici; *Černagora*, în Balcani etc.). Încît „*Vrancea* a fost și ea un astfel de ținut cu munți negri". Cu acest prilej *Giurescu* respinge explicația de „țară supusă" (= țară neagră), dată de *M. Ștefănescu*.

Semnificația a doua *(„Țara*, sau *Ținutul corbilor")* este discutată aproape în treacăt de istoriograf, luîndu-se în seamă numiri similare din toponimia românească: *Vorona*, *Corbu*, *Cioara*, *Vîlcea* (țara, ori ținutul lupilor, după opinia, din 1928, a lui *G. Weigand)*,

---

[1] *Arhiva*, XXVIII, 218—20 *(Vrancea* ar fi în legătură cu slav. *vran*, negru).

[2] *Toponimie și istorie*, 16—18 (Se admite etimologia propusă de *V. Bogrea* și *M. Ștefănescu*: *Vrancea* derivă din sl. *vrana* ‚corb').

[3] *Vranja* (localitate la nord de Scutari), muntele *Vranj Vrh* (la miazănoapte de Herțegovina), munții *Vrana* (în răsăritul Bosniei), *Vranica planina* și *Vranja planina* (două șiruri de munți în mijlocul Bosniei), *Vrana* (localitate pe coasta dalmată), *Vrana* (localitate în insula Cherso, în Adriatica), *Vrnčani* (localitate la miazăzi de Belgrad), *Vranče* (topic în Croația, menționat de filologul *Fr. Miklosich)*.

Rîmnicul (iaz de pește), *Soroca* (coțofană), *Tîrnava* (ținutul spinilor), *Tutova* (ținutul murelor) etc.

Din ansamblul discuției rămîi cu impresia că *Giurescu* — în ușoară alternativă lingvistică — admite ca valabilă derivarea topicului *Vrancea* din *vrană*, însemnînd la origine „țară neagră" din cauza întinselor și nepătrunselor ei păduri de brad [1].

Originea slavă am admis-o și noi, în 1930, găsindu-i un singur echivalent topic în Peninsula Balcanică [2].

Problema credem că se înfățișează astăzi, mai explicită, în chipul următor: considerentul strict lingvistic și documentarea istorică parțială rămîn insuficiente în rezolvarea etimologiei numelui *Vrancea*. Trebuiește avută în vedere neapărat realitatea etnografică a ținutului — și de asemenea stare adevărată s-a apropiat numai *Giurescu*. Ținutul nu putea să-și capete numele *Vrancea* de la o persoană „probabil numele unui străvechi jude sau voievod local", așa cum a admis, urmînd profesorului *Iordan* — recentul autor *N. A. Constantinescu*. Aceasta, pentru următorul motiv esențial: eponimia în Vrancea se exclude definitiv, pentru orice teorie serioasă, prin însăși structura socială arhaică a ținutului — *devălmășia*, fenomen unic de viață românească supraviețuind din formarea primitivă a poporului nostru. *H. H. Stahl* a înlăturat eronata opinie a descendenței genealogice pentru satele vrăncene, fie pe-un „bătrîn mare" („stră-

---

[1] Dacă etimologia propusă de *Iorgu Iordan* — și susținută invariabil pînă în 1963 — a fost respinsă calm de *N. Iorga*, socotind-o numai „bizară" *(Rev. istorică*, XVI [1930], n-rele 1—3, pag. 61), a lui *Giurescu* însă a întîmpinat ironia categorică a marelui istoric („Că Vrancea ar veni de la *corb*, nu de la *vrană*, *credat Judaeus Apella!* Tot așa cu «Țara Neagră»: de ce? Nu e vorba de *munte* negru, care e *altceva* [explicația naivă cu brazii nu ține: Muntenegrul e «negru» din cauza stîncii]. Un sat *Cioara*, după cine știe ce cuib, e *una* și o «țară a cioarelor», alta!"; *ibid.*, XXI [1935], 169). Dar tot explicația întrezărită de *Giurescu* poate fi admisă numai prin realitatea ei etnografică. *Giurescu* a precizat și o dată importantă de toponimie istorică: numele *Vrancea* se găsește întîi menționat — prin forma *Varancha* — într-un document latin, din 2 iulie 1431 (v. *Ist. Rom.*, I, 375; *Rev. ist. rom.*, IV, 280).

[2] *Ținut. Vranc.*, I, pag. LXXXVI „Introducere". Rămîne însă gratuită afirmația că am susținut: „originea numelui *Vrancea* este bulgară" *(Nerej*, II, 36).

vechi jude", ori „voievod local"!), fie — potrivit tradiției cu „baba Vrăncioaia" — pe cei șapte frați legendari. Eroul eponim a fost în Vrancea întotdeauna întreaga *colectivitate răzășească!*

Denumirea *Vrancea* nu a putut pleca decît de la natura deosebită a configurației geografice: pămînt închis de munți masivi, nestrăbătuți de-o populație primitivă redusă demografic, ca într-o „cetate de piatră" *(Sadoveanu)*; munți cu nesfîrșite și variate accidente orografice (vîrfuri semețe, văi prăpăstioase, dialuri abrupte: „adîncii munți ai Vrancei", cum s-a exprimat plastic, în 1921, un scriitor pe atunci focșănean, dîrz apărător al moșnenilor [1]); un loc impracticabil, sute de ani cu o populație rară și resfirată pe văi; și pe deasupra: cu păduri întinse de brădet năruite treptat de tăieri locale în timp, apoi de exploatările nemiloase din vremurile noastre. *Giurescu* singur are dreptate cînd spune: „Pădurea de brad dă în genere un aspect întunecat muntelui". Iată, la această notă justă, acordul etnografiei locale: în 1930, am publicat un text-convorbire semnificativ, din care se vede clar că munții cu brădet au impresionat întotdeauna puternic pe bătrînii vrănceni prin întinderea lor măreață, prin „solemna încremenire a firii" *(Hogaș)*, prin liniștea profundă ce-i învăluie și mai ales prin ipsa de vieață, îndeosebi paserile cîntătoare:

> „Țîi minti cî m-an dus — can di paișpși ani, trebi sî hii pa-ză' și trii di ani — la Zboina cu tetia. Îñ «Kilii» iera numa o potic-așa... *Nîșîna* avia mușki pi ia: avia mătriați, și iera plinî di păstrăv. Acu nu-i ńińica. Codri iera pustii, și n-auzai țîpenii di om. Numa kituliśia iera pim păduri. Îñcolu nu iera păsîri. Cucu nu cînta la munti. Iera codri pustii. Brazî avia uñ feliu di mătriați, sî kema *lînî*. Așa-i zîśia lumia. Numa-ntreb pi tetia: «Măi teti, śi-i asta?» «Asta-i lînî cu tetia». «Cum lînî?» «Ieti, și bradu ari lîna lui, ca oili». Iera mătriața śeia, cî nu bătia vînturli, și nu umbla lumia pim păduri" [2].

Iar fratele bătrînului informator documentar, mai vîrstnic, spunea în același fel, vorbind despre satul Spinești, din copilăria lui, cînd se afla la margine o

---

[1] *Lascarov-Moldovanu (Al.), Povestirile lui Spulber*, Craiova, 1921, 118.

[2] *Păstorit. Vranc.*, 46 text. III.

pădure din care oamenii tăiau la discreție cîte-un „gorùn", ca să-și facă lucruri în gospodărie:

„Pe-iși nu sî pominia, ca acu, dialuri stărpi: iera braz și fazi. «Pi zneuruș» iera braz, și culezei zneurî. Și-ñ casa bătrîn-ti iera o laiți făcutî dintr-uñ gorùn dim «Pîrîu gorùnului». Pi dialurli iestia stărpi iera păduri; și oamini-avia stîni la marzina satului. Uñ' sî pominia di munti? Feriascî Dumnezău! Munții iera niumblați: nu cînta niși păsîrli-ñ ii" [1].

Cine străbătea, acum cinci decenii, culmile domoale de plai, acoperite îndeosebi cu molid, rămînea la aceeași impresie de liniște compactă și de măreție sălbatică. Se află încă în Vrancea nordică un pîlc păduros de molid, între schitul Valea-Neagră și satul Hăulești, în care mergi călare, pe-o distanță de-aproape doi kilometri, și nu auzi în miezul zilei de vară, prin arșița vie a lunii iulie, nici adierea tainică a vîntului, și nici măcar săritura aeriană a vreunei nevăstuici. Totul apare într-o imobilitate hieratică, parcă muntele stă împietrit de la alcătuirea stihiilor... Apoi treptat dai într-un luminiș odihnitor, tăiat cu nemiluita în veacuri de securea și toporul omului „pădureț", ori pîrjolit pentru „scături" de fîneață și arătură primitivă. Un tablou asemănător se afla — tot acum cincizeci de ani — pe-un drum de vreo cinci km. trecînd de la Nereju, călare ori pe jos, peste creasta muntelui Lapoș, spre pitorescul sat *Neculele*, al lui *Odobescu* și *Vlahuță (Pseudokinegeticos, România pitorească)*. Și aici singurătatea e desăvîrșită: lumina pătrunde difuz prin brădetul masiv. Este iarăși o „pădure surdă" — așa cum încă mai spun bătrînii fie unei proprietăți întinse, cu cosire și răriș de pădure („moșii surdî"), fie unei păduri intacte, în care nu a pătruns nici toporul vrănceanului „în devălmășie", nici mașinismul modern de exploatare forestieră sistematică [2].

Asemenea ținut cu păduri seculare a putut să fie socotit drept o „țară neagră" de către slavi, popor de stepă în primul rînd. Ei vor fi fost impresionați de aspectul muntos, într-atîta de particular în Vrancea, care — și ca structură geologică, dar și aspect orografic, la îndoitura bruscă a fracturii Carpaților răsăriteni — este ca o anomalie geografică a naturii

[1] *Ținut. Vranc.*, IV.

[2] V. *Ibid.*, IV.

românești. „Țara", sau „Ținutul corbilor" nu o puteau numi nici slavii: în Vrancea aceste răpitoare sînt și astăzi o raritate zoologică. Mai cu seamă într-o pădure compactă, în care — acum aproape suta de ani — „numa kituliśia ieра pim păduri. Îñcolu nu ieра păsîrị. Cucu nu cînta la munti. Ieра codri pustii"... Asemenea peisaj misterios, chiar pentru vrănceanul de azi, a putut fi socotit cu atît mai mult „țară neagră" și la venirea slavilor care vor fi denumit astfel un ținut atîta de încercat în istorie: fusese pe-aici stăpînirea romană, peste o „populație tracă"; și aceasta folosise — în viața de toate zilele, ca și în vreme de războaie — „materiale scitice", cu cinci, ori șase veacuri înainte de èra noastră [1]. Nu vor fi tradus cumva slavii în limba lor vreun topic thraco-scitic, din punct de vedere lingvistic caz paralel cu toponimicul *Sohodol* (Valea-Seacă) relevat de filologul *Sextil Pușcariu*? [2].

Însă fără riscul ipotezelor avîntate — istorice ori lingvistice — putem crede măcar că etnografia Vrancei de-acum o jumătate de secol poate informa toponimia asupra unei etimologii de-atîtea ori controversată, din 1873 *(Hasdeu)* pînă astăzi.

e. *Bibliografia folklorică.* 1. Cînd citești următoarea afirmare, scrisă în 1957: „ În multiplele [*multiplu-e* = ‚felurit', ‚numeros'?] culegeri și cercetări de folclor vrîncean, care s-au făcut pînă acum..." [3], dacă ești orientat în problema aceasta, rămîi mirat de naivitatea și lipsa de documentare a cui a scris așa ceva! Iar dacă nu cunoști critic bibliografia folklorică, atunci rămîi un mistificat. Te întrebi: care sînt oare acele „m u l t i p l e culegeri și cercetări de folclor" vrâncean, inaugurate în 1866 (de *Alecsandri*, cînd publica „datina împetirei" amintită) și continuate măcar pînă în 1957? Să fi descoperit cumva tînăra autoare în cauză, entuziastă și credulă, misterioasa „colecție de poezii p o p o r a n e din munții Vrancei" (ea ar fi contemporană cu cele două culegeri celebre ale anului: *Jarnik-Bîrseanu* și *G. Dem. Teodorescu!*), pe care ar fi făcut-o, prin 1885, tatăl neo-romanticului folcloristic *Horia Teculescu*, și de unde s-a însuflețit acesta ca să alcătuie

[1] *Material. cercetări arh.*, III (1957), 219.

[2] *Convorbiri lit.*, XL, 458.

[3] *Revista folcl.*, II (1957), n-rul 4, pag. 55.

ce-a publicat el în 1929? [1]. Să se fi gîndit cumva la izolata broşurică, tipărită la Vălenii-de-Munte, în 1910 [2], folosită, abia în 1920, de *Al. Rosetti* în studiul său despre colinde? [3]. Anevoie de presupus! Fiindcă celelalte indicaţii bibliografice, sau materialul folkloric disparat, publicat de profesorul focşănean *S. Crainic* şi de folkloristul *A. Gorovei* [4], pe lîngă ce-a folosit,

[1] *Pe Murăş şi pe Tîrnave.* Flori înrourate (Doine şi strigături) culese de..., Sighişoara, 1929, 4. Culegerea aceasta (care teoretic admite criticismul lui *Ovid Densusianu)* are de fapt toate greşelile esenţiale privind romantismul folkloric, întîlnite mai ales în culegerile ardelene: procurarea materialului prin corespondenţi întîmplători (aici elevi!), dresura lui prin amputări într-un text, contaminări de variante, forma restaurată (vocabular, versificaţie), lipsa totală de localizare a textelor, absenţa dialectologiei, nesistematizarea materialului, lipsa glosarului şi, pe deasupra, neglijenţa superlativă a ortografiei şi punctuaţiei în tot cuprinsul celor 205 pagini ale lucrării care înfăţişează cunoştinţe disparate, idei neasimilate şi noţiuni folosite fără deosebire în dublete şi triplete („poezie-cîntec *poporan*" — pag. 4, 6, 8, 9, 12, 18, 19, 20, 22, 56, 58, 70; „poezie *poporală*" — pag. 17, 54, 55; „poezie-cîntec *popular*" — pag. 19, 24, 67, 69). Destăinuirea din 1929 — despre culegerea vrînceană făcută de un ardelean, în 1885 — nu am reuşit s-o verific, în anul 1935, cînd m-am dus la Sighişoara, unde era profesor acest publicist între două lumi culturale.

[2] *Un mănunchiu de colinde din Vrancea şi din alte părţi ale judeţului Putna.* Culegere făcută de şcolari pentru poetul *Baronzi*, Vălenii-de-Munte, 1910 (Editura „Neamului Românesc"), 3—10 (se află cinci colinde), 21 „Plugul", 29, 32 (alte două variante), 36 (un colind), 38 (o variantă de „plug"). Aceste zece texte sînt din Vrancea; dar fără nici o indicaţie de localizare, pe lîngă faptul că materialul este publicat într-o totală neglijenţă a formei. Restul broşurei îl ocupă o serie de colinde şi un plug, unele texte fără indicaţie, altele din Dorohoi, Ialomiţa, Muscel şi Vîlcea, materialul fiind tipărit tot la întîmplare. Curios că asemenea broşurică de colportaj, „făcută de şcolari", rămîne întîia încercare de culegere folklorică mai întinsă din Vrancea.

[3] *Colindele religioase la Români*, Bucureşti, 1920, 78.

[4] *Rev. crit.-literară*, III (1895), 65—66 (Motivul „cînd se închină cu păharu" şi „credinţe populare" — din „com. Palten"); IV, 156, 299, 300, 301. Aici se află material publicat de *S. Crainic*, pe lîngă ce-a cules *N. Mateescu* (din comuna Moviliţa, fostul judeţ Putna), bogat material de cimilituri folosit de *A. Gorovei* în studiul său *Cimilliturile Românilor*, Bucureşti, 1898, 72, 74—5, 86, 90, 97, 99, 107, 114—15, 129, 143, 154, 166, 170, 184—5, 194, 204,

în 1903, *S. Teodorescu-Kirileanu* [1], copiind, fără noutăți, pe *Ionescu De la Brad* (1869), *Maria Movilă* (1882), *M. Canianu* și *A. Candrea* (1897), ca și pe *Carmen Sylva*, pare greu de presupus să le fi comparat și folosit conștiincios autoarea coregrafă în cauză. O incursiune bibliografică retrospectivă ne arată numaidecît ignorarea deplină a problemei acesteia:

În anul 1882, *Theodor T. Burada* (profesor la Conservatorul din Iași, un etnograf zelos, scriind dintr-o neostenită peregrinare pe întreg pămîntul românesc) publica jocul *leuca*, din satul Tichiriș (etnograful-folklorist se născuse, în 1839, între marginile Vrancei istorice: la Odobești), reproducînd literar textul folkloric și transcriind chiar melodia *cîntecul priveghiului*, din ceremonialul mortului, culeasă — mărturisește *Burada* — de la un „cioban fluierar", apoi adnotînd-o semnificativ: „Asemenea cîntec nu se află decît la locuitorii din Vrancea". Era, așadar, o melodie în unicitatea ei, prin perspectiva întregului folklor muzical românesc, cît era el pe atunci [2]. Aveam, în momentul acela, data inaugurală a folklorului muzical vrâncean.

Abia peste zece ani *Simion Fl. Marian* reproduce întocmai jocul *leuca*, după *Burada* [3]. Folkloristul bucovinean se mai referise în această privință la Vrancea, în 1890, cînd reprodusese, dar după *Alecsandri* [4],

---

213, 217, 221, 232, 248, 257, 264, 271, 281, 284, 288, 290, 291, 300, 314, 358, 362, 370, 380, 384, 394 etc. V. și *Gorovei (A.), Credințe și superstiții*, București, 1915, pag. V „Prefață", 134, 143, 157, 169, 182—84, 192, 301—2, 319, 327, 361 (credințe și superstiții din satul Paltin); *Descîntecele Românilor*, București, 1931, 211, 245, 300, 304, 350, 352, 364, 397 (descîntece luate din colecția *Candrea, Densusianu, Sperantia, Graiul nostru*, I, însă numai din satele Bolotești, Găgești, Cîmpuri, Soveja și Vizantea); *Ouăle de Paști*, București, 1937, 107 (niște „modele de ouă în relief din Vrancea").

[1] *Ștefan Vodă cel Mare și Sfînt.* Istorîsiri și cîntece populare strînse la un loc de... , Focșani, 1903 (Tipografia „Aurora" Gh. Diaconescu), 102—4 „Ștefan-cel-Mare și baba Tudora", 183 „Bîrsan".

[2] *Burada, Datinele poporului român la înmormântări*, Iași, 1882, 18, 19; cf. și 27.

[3] *Marian, Înmormîntarea la Români*, București, 1892, 195, 218—19.

[4] *Alecsandri, Poesii pop. Rom.*, 364. — Va fi reprodusă în vol. IV al colecției de față.
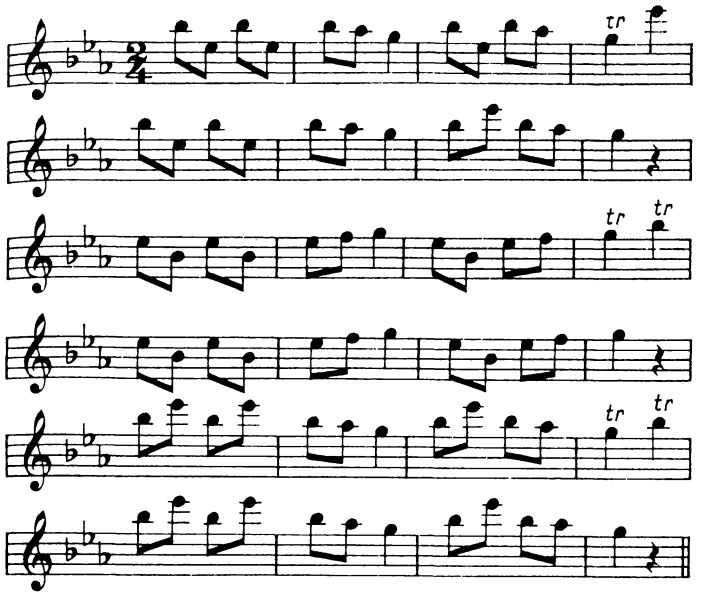
(jocul „leuca")

„datina peţirei" [1], publicată mai întîi de *G. Dem. Teodorescu*, în 1885 [2]. Urmează o întrerupere de

[1] *Marian, Nunta la Români*, Bucureşti, 1890, 115—16.

[2] Această piesă folklorică documentară a rămas pînă astăzi neobservată în comentarii, în două rînduri avînd soarta unei neglijente reproduceri. Iată, de pildă, *G. Dem. Teodorescu* deformînd versurile, cînd le reproduce inexact prin introducerea unor cuvinte care le modifică sensul, pe lîngă că preface în formă poetică abruptă ceea ce *Alecsandri* prezentase în proză:

> „— Noi *ce* umblăm/şi ce căutăm/seama bine *vă* dăm,/ *frică* nimărui nu purtăm." — în loc de „Noi *cum îmblăm* şi ce căutăm, sama bine *ne* dăm, *frica* nimărui nu purtăm." Sau: „...peste *mîndra-i* oaste-a cătat/ şi a zis: „*cine-o fi-n* stare/ să prindă a fiară..." — în loc de „...peste *mîndră* oaste a cătat şi a zis: *Cine-a fi în* stare, să prinde (sic!) a fiară..." *(Alecsandri, l. c.*, 364; *Teodorescu, Poesii pop. rom.*, 172—173).

Transcrierea din aşa-zisa ediţie *critică V. Alecsandri, Poezii* (sic!) *populare ale românilor*, I, II, 1965 (publicată de *Gh. Vrabie)*

aproape treizeci și opt de ani în preocupările folklorice corecte, privind Vrancea, pînă în 1930, cînd, alături de mărunțișul bibliografic [1], începe, concomitent, publicarea de texte poetice (prin colecția de față), o dată cu o schiță de studiu critic asupra folklorului poetic [2]. Datorită slavistului *P. Caraman* (în același timp și autor reprezentativ român în cîmpul folklorului comparat european de astăzi), apărea, în 1932, publicată diacritic, dar ca piesă izolată [3], și nu în colecție, o variantă a baladei *Bruiaman-Pașa* (a l i a s *Cîntecul lui Marcoș-Pașa*, sau *Cîntecul Gerului*, în Vrancea). Momentul acesta era caracteristic pentru istoria folklorului vrîncean: balada fusese culeasă de *Caraman* în iulie 1919, în „munții Vrancei", satul Reghiu, de la un lăutar de 87 de ani, ai cărui urmași, tot lăutari, au comunicat, în 1927, două variante ale *Mioriței* [4]. Deși cu unele ezitări fonetice („lepădat ĥĭarîli", „să ĥi ieșît", „m'ăĭ ĥi dovidit", „pi șerĭŭ a hi!"; „kicura", „kĭerim", „că-ńĭ merźeà"-„merźĭá"-„merźĕà", „să zbuśiuma"-„să zbuśĭumà"-„să zbuśiumà", „Vinti Crivețe"-„vinti Crivețe"-Vinte Crivețe", „Mațîli-afară li dați",-„Mațîlĭ-afarî..." etc.), documentul publicat era impresionant: pe lîngă că se prezenta, într-o variantă artistic închegată, o piesă unică la noi, culeasă îndată după întîiul război mondial — privind o baladă fundamentală din corpul epic românesc — ea mai era publicată și diacritic, procedeu care nu mai fusese folosit pentru folklorul vrîncean de la colecția *Graiul nostru*, din anii 1906—1907.

---

iarăși nu este fidelă: cuprinde unele alterări fonetice și ortografice, pe lîngă transpunerea arbitrară în versuri a textului din 1866, apropiată de norma folosită în 1885 de *G. Dem. Teodorescu:* Că noi *sîntem* soli împărătești, /Oameni buni *dumnezeiești*" — în loc de, „...că noi *suntem* soli împărătești, oameni buni *dumnezeești*...", etc. (vol. I, 437—38).

[1] *Gazeta Vrancei*, n-rul 1, etc.; *Calendarul* rev. *Doina* (1930), pag. 123; *Tudor Pamfile*, I, 133, 165; II, 17, 77 etc.

[2] *Diaconu, Aspecte din folklorul vrîncean* (în „Milcovia", I[1], 69—86).

[3] În corpul studiului *Contribuție la cronologizarea și geneza baladei populare la Români* (în *Anuar. Arhiv. Folkl.*, 1—1932, 64—65). Peste un an slavistul o va folosi în lucrarea sa fundamentală, în poloneză: Obrzęd Kolędowania u słowian i u rumunów, Cracovia, 1933, p. 386—387.

[4] *Ținut. Vranc.*, I, 109 text. LXII, 110 text. LXII.

Caraman relua totodată chiar firul folkloric dialectal critic, întrerupt în folklorul românesc din 1915 (monografia Haţegului a lui *Ovid Densusianu)*. Rămînea însă disparat, pînă în 1925, cînd monografia amplă asupra Maramureşului, a lui *Tache Papahagi*, continua, mai sistematic, momentul decisiv din 1915.

Cît priveşte Vrancea folkloric-dialectală — considerată prin licărirea din 1919 — ea va fi continuată monografic abia peste unsprezece ani (în 1930). Din nou conteneşte publicarea de folklor, în prezentare diacritică supravegheată, ca să alterneze „poezia populară", însă notată numai literar, cu eseul folkloric încercat printr-o erudiţie bibliografică supravegheată [1]. Apare şi nota informativă filologică, privind în special toponimia, datorită eminentului filolog *V. Bogrea* [2]. Între anii 1941—1943, se reia activitatea folklorică asupra Vrancei şi în direcţia dialectologiei, prin revista *Ethnos*, aşa cum s-a notat mai sus.

Materialul publicat — în aceiaşi ani — de etnograful-folklorist putnean *D. A. Vasiliu*, deşi trebuie socotit veridic, nu este sistematizat suficient, pe lîngă că apare prezentat uneori în transcriere diacritică sumară [3].

Întîlnim din nou o lacună publicistică, pînă în 1946, cînd profesorul *S. Mehedinţi* ne dăruieşte (nu numai Vrancei!) preţioasa-i autobiografie (cea dintîi a unui geograf român), în care informaţiile etnografice abundă [4]. În acelaşi an altă lucrare — tot printr-un autor vrîncean — discuta problema genetică a cîntecului şi versului popular, pe plan com-

---

[1] *Iroaie (P.), Energie şi vitalitate românească*, Bucureşti, 1941, 638: „Vrîncenii din Moldova (sic!) s-au constituit mereu în cete haiducesti" etc.

[2] *Bogrea, Trei probleme folklorice* (în *Anuar. Arhiv. folkl.*, I [1932], 47—52) Se referă la topicul *Piatra-scrisă*, din satul Spineşti, pus în legătură de tradiţie cu Ştefan-cel-Mare şi „legendarii *feciori ai Vrîncioaii*", în care noi, cei de azi, „n-am putea crede, cu poporul"...

[3] *Vasiliu (D. A.), Sufletul românului în credinţe, obiceiuri şi datine*, Bucureşti, 1942, 6, 16, 31, 32, 37, 66, 67, 68, 70 (legende: „focul morţilor", nunta în Vrancea şi descîntece, mai ales din Soveja şi Tulnici); *Focul viu*, Bucureşti, 1943, 67, 81, 137 (credinţe din Soveja şi Vrancea).

[4] *Mehedinţi, Premize şi concluzii la Terra*, Bucureşti, 1946, 95—111.

parat, firește că punînd materialul documentar folkloric din Vrancea în lumina cuvenită [1].

Abia peste unsprezece ani apărea un studiu amplu de folklor general românesc, interpretat însă dialectic, în care Vrancea avea să fie remarcată — prin *Mioriţa* — ca un ţinut etnografic eminent [2]. Acum ne aflăm tocmai în anul 1957, cînd se constată „multiplele culegeri şi cercetări de folclor vrîncean, care s-au făcut pînă acum"... O afirmaţie deci cu totul întîmplătoare, gratuită! Fiindcă în trei sferturi de secol avem prea insuficiente mărturii documentare folklorice despre o regiune etnografică aşa de preţioasă. Şi pentru că încă nu avem din Vrancea cunoscut amplul ei material liric [3], apoi chiuiturile, ceremonialul, descîntecele, basmele caracteristice, etnografia propriu-zisă, folklorul muzical, coregrafia autentică (şi nu cea *corectată!*), în care ritmul coregrafic se îmbină cu cel poetic-muzical.

Încît din 1948 încoace bibliografia folklorică rămîne un sector monografic în care puţini cercetători s-au arătat în Vrancea pregătiţi şi cu răbdare: ca să revină *pe teren* pentru control temeinic asupra materialului căpătat o dată pentru totdeauna. Unii [4] — deşi au publicat din elanul tinereţii anume cercetări muncite şi promiţătoare — nu se apropie încă de rigoarea ştiinţifică exemplară: găseşti în articolele lor pripa publicităţii, infor-

---

[1] *Diaconu, Reflexiuni cîntec.-vers. popular*, Focşani, 1946, 48, 61, 62, 66, 88, 92—93, 109, 127 etc. Asemenea apropieri le-am urmărit şi în 1948, în *Folklor din Rîmnicul-Sărat*, III, partea I, 54, 56, 60 etc.

[2] *Gulian (C. I.), Sensul vieţii în folclorul românesc*, Bucureşti, 1957, 230.

[3] Afară de ce s-a publicat, în anii 1941—1943, prea selectiv, în revista *Ethnos*, I^1, 202—18; I^2, 154—59; II^{1-2}, 212—18 — aşa cum s-a arătat la cap. dialectologiei.

[4] Dintre aceştia sînt şi între anii 1930—1943 — în afară de publicişti comuni, entuziaşti, sinceri cu totul, dar inferiori prin nepregătirea în nici o privinţă în istorie, lingvistică, etnografie, folklor dialectal, sociologie etc. (v. *Corneliu (T.), Datinele de Crăciun în viaţa Românilor*, Focşani, 1935; *Anuar. Arhiv. Folkl.*, II, 232 (referat bibliografic despre datine şi obiceiuri de Paşte); III, 201 (referat bibliografic despre legende, snoave, povestiri, publicate disparat); *Universul*, an. 51 (1934), n-rul 96, pag. 1-2 (cf. *Cercetări literare*, II]1936], 138); *Dimineaţa*, 25 dec. 1934 (despre vălărit şi priveghiu) etc.

marea parțială, ori eronată — și de aici urmează consecința firească: lipsa de seriozitate documentară! Nu te poți încrede în materialul aflat, colectat și interpretat de dînșii! Un exemplu pilduitor:

2. Un publicist asiduu, dar incoherent, avîntat în teorii folcloristice [1], prin discuții încă premature, sau tautologice, sfărîmă localizarea folklorică: el mută satul *Găgești-Bolotești* (obîrșia *Mitropolitului Varlaam!* de pe apa Putnei pe „valea Milcovului"... [2]. Alt cercetător tot tînăr, din „Institutul de Etnografie-Folclor", urmărind folklorul coregrafic numai în satele Vrancei nordice, deformează grav fonetismul topicului *Tulnici* (notat așa literar; dialectal însă *Tulniș̆i*, dar redat *Tulnic)* [3]. În alt caz, afli satul *Topești* „așezat pe malul stîng al rîului Putna, pe drumul ce duce de la Focșani la Soveja, între Valea-Sărei și Bîrsești... la distanță de 52 km. de Focșani..." [4]. Întîlnim aici o greșeală cu totul sur-

---

[1] Care a discutat negativ, în 1959, chiar și activitatea în folklor a lui *Ovid Densusianu*, apoi pe a școalei sale (v. *Rev. folclor*, IV, n-rele 1—2, pag. 25).

[2] *Ibid.*, III (1958), n-rul 4, pag. 34.

[3] *Ibid.*, III, n-rul 4, pag. 45—71; în special 47.

[4] *Pop (Mihai), Măștile de lemn din Bîrsești-Topești, Vrancea (ibid.*, III, n-rul 1, pag. 7—22; în special 11).

Acest articol despre problema „măștilor de lemn" (fie el numai asupra materialului provenit dintr-un singur sat vrîncean) îl socotim prea sumar, dacă îl privești în ansamblul bibliografic general, clasic și din ultimele trei decenii. Pentru că, înainte de a descrie „măștile de lemn" — dintr-un sat a cărui etnografie mai fusese fugitiv discutată (v. cap. 3, *Bibliografia sociologică*, nota 2) — autorul în cauză și-a propus și-o incursiune teoretică asupra semnificației, originei și funcției măștilor în general, este imperios necesar să constatăm în mod obiectiv următoarele:

a) În privința modalității cum s-a aflat materialul din Vrancea (precursor studiului său, numai patru bucăți: una provenind din materialul monografiei *Nerej*, 1939; alta din colecția „Muzeului Satului" din București; două găsite de etnograful *I. Chelcea*, aflîndu-se în același muzeu — v. pag. 10 pl.; material colectat personal, o singură bucată — v. pag. 20), se vede numaidecît că autorul nu folosește metoda pozitivă de anchetă etnografică, folklorică și dialectală — o metodă tripartită — așa cum nu a cercetat temeinic pe singurul său informator de bază (Lazîr Žiju, alături de fiul său Vasîli Žiju, amîndoi din satul *Topești*, aflați în 1956 de o „echipă" a „Institutului de folclor" și cercetați de autor în iulie 1957, „pentru a c u n o a ș t e c î t m a i e x a c t l u c r u r i l e", spune autorul

pag. 11). Dar ce fel de exactitate în etnografie poate fi aceasta, cînd anchetatorul își strînge materialul documentar, redus, nu prin funcționalitatea etnografică a datinei etc. (adică „uncheșul" manifestîndu-se în „priveghi" — trebuind prin urmare să participe chiar autorul articolului la întregul ritual al înmormîntării, cînd informatorul său să apară executînd „jocurile de la priveghi"), ci acasă la informator (pag. 18), unde de altfel s-au făcut și imaginile fotografice, împuținate și nedocumentare (pag. 14, 15, 20). De remarcat în acest procedeu: fiul informatorului — care a făcut masca din 1956, achiziționată, v. pag. 11 — nu este fotografiat! Încît Lazîr Žîju pare să fi demonstrat pasiv în anchetă, cu masca făcută de fiul său. Prin urmare s-a urmărit insuficient problema, nu numai teoretic (se va vedea de îndată), ci îndeosebi practic, datorită mai cu seamă timpului cu mult prea redus folosit în anchetă, fără revenirile pentru controlul riguros. (Deficiența aceasta o știm și din mărturisirea ce ne-a făcut-o informatorul în toamna anului 1964). Lucrul apare de altfel indicat chiar de autor: „Ca și la Nereju, și după datele sumare de pînă acum și în celelalte sate din Vrancea, la Bîrsești-Topești..." (pag. 12).

Alt fapt important rămîne absent: informatorul însuși trebuia prins și prezentat în corpul studiului măcar într-un amplu *text-convorbire* (materialul din indicația de la pag. 15, în notele 20—23, rămîne în consecință ca un document mort pe banda de magnetofon, de vreme ce el nu se vede în documentare prin transcrierea dialectală). S-ar fi urmărit, în asemenea *text-convorbire*, atît tehnica detailată a confecționării de măști, în faza actuală a culturii populare vrăncene, cît și funcționalitatea etnografică vie a măștilor (aceasta, privită în timp, la informator, cît și în grupul lui familial, apoi în colectivitatea satului, mergînd spre aria de circulație externă a obiectului, în alte părți, tinzîndu-se la stabilirea influențelor etc.).

b) Materialul ilustrativ, folosit în corpul studiului, apare și el prea sărăcăcios, datorită aceleiași cauze negative din tot cuprinsul anchetei: timpul prea redus de investigație și observație, cînd nu s-a putut realiza o depistare amplă a măștilor măcar în comuna Bîrsăști (cu satul dependent Topești), dacă nu și în satele vecine, după aceea în regiunea întreagă a Vrancei, mergînd și către ținuturile învecinate. Autorul am spus că s-a mulțumit în exemplificare cu patru piese izolate, colectate și ele accidental, nu printr-o investigație sistematică, în timp (toată succesiunea anotimpurilor, tot cuprinsul ținutului Vrancei cel puțin).

c) Cît privește încadrarea problemei măștilor vrăncene pe plan etnografic comparat, observi următoarele:

1) Dacă te referi numai la materialul ilustrativ etnografic, clasic și contemporan, aflat în marile corpusuri etnografice ale

secolului trecut şi celui de astăzi — lăsînd deocamdată la o parte variatele discuţii curat teoretice — constaţi că autorul în cauză nu are informaţia strict necesară, reducîndu-se numai la cîteva însemnări răzleţe, ba chiar imprecise bibliografic (cazul dicţionarului *Funk-Wagnall*, care, referitor la măşti etc., trebuie citat corect astfel: *Funk-Wagnalls Standard Dictionary of folklore, mythology and legend* (ed. *M. Leach-J. Fried*, New York, I, 1949; II, 1950, 684—87). Se ignorează aşadar tratatele clasice cu material abundent, indispensabil oricui în discuţii serioase asupra problemei măştilor, din care să amintim numai două fundamentale: *Friedrich Ratzel, Völkerkunde* [2], I, Leipzig-Wien, 1894 („Bibliographisches Institut"), 53, 182, 212, 466, 497 pl., 532, 583 pl. (măşti de piele, mortuare de lemn, etc., măşti-mumii — din Havai, Melanezia, indienii nord-americani, cei sud-americani, Peru); vol. II, 1895, 52 şi pl., 162 pl., 272 şi pl., 276, 714 (măşti de cult, din lemn, şi colorate; de război — din Africa şi Asia) şi *Heinrich Schurtz, Urgeschichte der Kultur*, Leipzig—Wien, 1900 („Bibliographisches Institut"), 68, 114, 115, 116 pl., 119, 123, 125, 146, 182, 503, 505, 534, 567, 612 (măşti de dans, animale, din tigvă, de mort — din Japonia, Africa de est, Asia, Australia, America de nord, Melanezia, eschimoşi, India). De asemenea nu e cunoscut actualul tratat fundamental de etnografie comparată, *Georg Buschan, Die Sitten der Völker*, I, Stuttgart-Berlin-Leipzig, 1922 („Union Deutsche Verlagsgesellschaft"), 27, 72 pl., 76, 77, 78—9, 80—1, 101, 104, 114, 117, 130—1, 147, 162, 165—73, 176, 256, 368—69, 397, 428 pl. (măşti pentru dansul mimic, dansul ritualic, de exorcism, masca „creastă de cucoş" făcută şi purtată numai de copii, masca cu triplă faţă pentru păzitorii de tabù, măşti pentru dansul „Korroboris" la copii, pentru iniţiere [la tribul Arunta], de descîntători şi vraci, de ceremonie — din Oceania, Australia, Birmania, China); vol. II, 24 pl., 25, 27 pl., 121, 123, 198, 217, 259, 392 (măşti de dans pentru izgonitorii de demoni, ritualice, de vrăjitoreasă — din Japonia, Ceilon, India, Tibet, Asia nordică, Africa); vol. III, 39, 40, 42, 46, 47, 96 pl., 115, 122, 155—6, 159, 168, 182, 210—17, 219, 265, 267—9, 273, 287 (măşti de dans, de cult, de demoni, capra, ceremonii — din Africa, America de nord şi de sud, Germania, Elveţia); vol. IV, 43, 58 (măşti ritualice — din Europa). După cum nu-i sînt cunoscute şi alte cîteva lucrări fundamentale în actualitate: unele de ansamblu, cum este aceea a lui *Eckart v. Sydow (Die Kunst der Naturvölker und der Vorzeit* [4], Berlin, 1932 [„Propylaën-Verlag"], 139, 150, 153—56, 166, 174 şi pl., 178 şi pl., 188—9, 194—5, 219, 224—5, 228 şi pl., 229—31, 250, 297, 304, 308, 322—4 şi pl., 325, 338, 342, 345, 348 pl., 349—51, 356—7, 376—7, 382—4, 385—7; măşti de dans, de elefant, de şaman, „de animal" — din Africa, Oceania, Indonezia, popoarele naturale din America de nord şi de sud); alta a lui *Hugo A. Bernatzik (Die grosse Völkerkunde.* Sitten,

Gebräuche und Wesen fremder Völker, I, Leipzig, 1939 („Bibliographisches Institut"), 60, 86, 100, 158, 182, 266, 282, 284, 287, 350, 353, 369; II, 1939, 51, 88, 136, 140, 146, 148, 196, 234, 236, 304, 308, 310, 320, 322, 324—26, 332—33, 360; III, 1939, 9, 41, 58, 60, 68—9, 84, 90, 102, 117, 126, 146, 161, 177, 193—4, 200, 202, 214, 221, 240, 255); ori cunoscuta lucrare — referitoare uneori şi la domeniul etnografic românesc — a etnografilor austriaci *Michael* şi *Arthur Haberlandt (Die Völker Europas und ihre volkstümliche Kultur*, Stuttgart, 1928 [„Strecker-Schröder"], 512, 519, 620—1, 625, 626—7, 628—9, 632 — din Irlanda, Tirol etc.), alături de un practic compendiu alcătuit numai de primul etnograf *(Völkerkunde*, I, Berlin, Leipzig, 1922 [„Walter de Gruyter", 115, 116, 117, 118 — măşti de dans, de la indienii din America de nord şi sud, din noua Irlandă), ca să ajungem la excelenta scriere asupra filosofiei culturii africane, datorită etnologului *Leo Frobenius, Kulturgeschichte Afrikas*, Wien, 1933 („Phaidon-Verlag"), 151—2, 137, 254 (măşti animale, etc. — din India şi Africa); *Tafelanhang*, 455—56, 523—42 (20 planşe cu 27 reproduceri din toate regiunile africane), avîndu-se în vedere şi materialul critic (127—53, 180—87, 191, 210, 250, 254, 280); ca şi lucrarea precedentă a aceluiaşi autor, *Erlebte Erdteile*, III, Frankfurt a. M., 1925 („Frankfurter Societäts-Druckerei"), 91—126, în special 112 măşti; vol. V, 1928, 271—77 (cap. „Masken", despre măştile africane). Acelaşi etnolog a studiat şi rolul măştilor africane în asociaţiile secrete *(Die Masken und Geheimbünde Afrikas*, Halle a. S., 1898). Ignorează apoi fundamentala scriere, mereu actuală, asupra culturii spirituale a vechiului Orient, *Adolph Jeremias, Handbuch der altorientalischen Geisteskultur* [2], Berlin—Leipzig, 1929 („Walter de Gruyter"), 333—44, 348—75, 390—91, 410—17, 426—47, 449—56, 461—67. Şi nu cunoaşte scrierea preţioasă a lui *J. E. Lips, Vom Ursprung der Dinge* [3], Leipzig, 1935 (care a fost tradusă şi în româneşte, trad. *L. Jaeger*, 1958, 128, 353, 356—9, 366—67, 378—97, 475—76, 526—7, măştile „koko", „koyemu", „katcina", „lauen", „mukis", „malangan", „vaim-nor" — din Africa apuseană, America de nord-vest, Melanezia etc.).

Nici arheologia preistorică nu rămîne streină de problema măştilor: cele zoomorfice ar fi apărut la începutul epocii *Renului*, ca să se ajungă la menhirii din Corsica, sculptaţi, avînd aparenţă de măşti omeneşti *(Déchelette [Joseph], Manuel d'archéologie préhistorique celtique et gallo-romaine* [6], I, Paris, 1924 [„A. Picard"], 201—2, 222—24, 441). Iar o pictură rupestră (Spania), din arta neolitică (se admite a fi magdaleniană), înfăţişează un dans ritualic, probabil referitor la cultul lui Priap, în care femeile execută mişcări variate, purtînd, se pare, măşti *(Morgan [Jacques de], L'Humanité préhistorique*, Paris, 1924 [„La Renaissance du livre"], 267—8). [5]

Cît privește cercetările arheologice din ultimele decenii asupra spațiului thraco-illiric balcanic, egeic și adriatic, în legătură cu problema măștilor, ele au precizat că măștile găsite în morminte (cele de aur de la Ohrida, cele de bronz de la Graz etc.), deși stau sub influența vădită a civilizației miceniene, par să fie în legătură cu un obicei local al illirilor protoistorici care au avut o cultură materială și spirituală proprie și caracteristică: Odisseus însuși, eroul celebrei poeme homerice, este un prinț războinic illir *(Schuchhardt* [*Carl*], *Alteuropa*[3], Berlin-Leipzig, 1935 [„Walter de Gruyter"], 250, 253—54, 284—85). Iar arheologul nostru *V. Pîrvan* considera la rîndu-i măștile în legătură cu protoistoria daco-geților *(Getica*, 1926, 622).

În privința acestui aspect cultural protoistoric un lucru mai dă de gîndit: folosirea măștilor în spațiul etnografic carpato-dunărean ar putea fi cumva un reflex cultural primitiv din cultul thracic al lui Dionysos (înrudit cu cultul frigian în cinstea „mamei Cybela"), răspîndit pe tot cuprinsul teritoriului thraco-illiric — comun prin urmare și lumii daco-getice — apoi contaminat cu „religia olimpiană" din mitologia greacă, pe cînd în *Iliada* și *Odiseea* Dionysos apărea numai drept o zeitate minoră, nu olimpică. Sincretismul acesta în Grecia antică a dus la mantica extatică, cea cathartică, pe urmă la exorcism și ascetism. Cultul zeului thracic Dionysos se știe că era extatic, săvîrșindu-se la doi ani — cînd zeul acesta s-a numit *Sabos-Sabazios* — în iluzia comuniunei complete și perfecte a neamurilor thracice cu primitivul *Dionysos Bakchios*. Acest cult orgiac se îndeplinea de către femei care executau dansuri frenetice, alergînd în delir pe pantele munților, purtînd îmbrăcăminte din piei de vulpe ori de capră, iar pe cap coarne, ținînd în mîini șerpi (reptilele consacrate lui Sabazios), apoi sfîșiind animale închinate pentru sacrificiu zeului și devorîndu-le carnea crudă. Purtatul conciului (varianta vrănceană a costumajului femeiesc) pare plauzibilă ipotezei acesteia, alături de varietatea metamorfozelor animale din basmul românesc *(Rodhe* [*Erwin*], *Psyché*, Paris, 1928 [„Payot"] trad. *A. Reymond)*, 264—93, 294—347).

Tot în privința măștilor, considerate arheologic, mai trebuiesc consemnate următoarele date stabilite riguros, îndeosebi în ultima jumătate de secol, prin săpături arheologice intense, sistematizate bibliografic, pentru antichitatea greacă și orientală, în două tratate fundamentale — acestea ne prezintă comentarii și concluzii de autoritate — alcătuite de *Charles Picard* (pentru arheologia greacă) și *G. Contenau* (pentru cea orientală). Iată materialele prezentate în mod rezumativ — întîi cele asupra Greciei prehellenice și hellenice:

Se cunosc formele fruste de cult religios ce duc spre animalul-*totem:* în epoca prehellenică au fost — din pricina polisim-

bolismului — dendolatria, zoolatria, hopolatria, după care se trecuse la tipul divinităţilor hibride (divinităţi-arbori, ca Zeus *endendros:* Dionysos-*stylos,-endendros;* Elena-*dendrites);* apoi la divinitatea anthropomorfică propriu-zisă (statuia-*colos*, în epoca minoeană), căreia i se oferă la început un fel de cult sacru primitiv, cînd, la ceremoniile religioase preoţii se foloseau de „uneltele" divine, îmbrăcînd costumajul tipic cu atributele simbolice, ori folosind numai „masca de cult" *(Picard, Manuel d'archéologie grecque,* I, Paris. 1935 [„A. Picard"], 49—50). În această perioadă arhaică măştile sînt în legătură şi cu cele mai vechi — firește că rudimentare — statui din Grecia: *xoanon* (sec. VII î.e.n.), tăiate de obicei în lemn, mai rar în piatră (socotite de tradiţie ca fiind opera lui Dedal, ori a artiştilor succesori, numiţi „dedalizi"). Ele aveau de-a dreptul valoare magică, înfăţişînd pe zeul însuşi, viu, agitîndu-se, mînat de instinctele omeneşti obişnuite. În cultul religios *xoanon* e substitutul zeului, exercitîndu-i prerogativele sacre (de pildă, căsătoria mistică a lui Dionysos-*xoanon* cu Basilinna, la sărbătorile „anthesteriilor"). *Xoanon* e însufleţit de vieaţă secretă, uneori ostilă, gata oricînd să se manifeste (statuia lui Dedal se spunea că merge. Iar a lui Heracles, făcută de Dedal, era într-atîta de vie, încît într-o noapte ea, crezînd că are în faţă un duşman, îi azvîrli o piatră. La Atena, cu prilejul sărbătoririi „sciroforiilor", *xoanon-a* zeiţei poliade era acoperită cu praf, ca s-o facă lumea să înţeleagă, prin constrîngere mistică, că recoltele uscate aveau nevoie de ploaie.) De aici se ajunge la *măştile sacre* — de pildă, masca lui Dionysos- „stîlp", aflată pe un vas antic (cronologia către anul 420 î.e.n.); alta, fixată pe-o coloană. Toate şi-au păstrat multă vreme puterea magică, chiar după ce credinţa populară intrase în decadenţă *(ibid.,* I, 86, 89, 395).

Se cunosc acum şi măşti spartane tatuate, desigur că tot cu funcţie magică *(ibid.,* I, 114—15). La muzeul din Sparta se află o mască cultică de dans ritualic, făcută din pămînt ars *(ibid.,* I, 458—59).

Pe la 1400 î.e.n. palatul lui Minos, din Creta, a fost distrus de-o puternică invazie acheică. În urma acestui dezastru istoric civilizaţia micenianâ a fost prăbuşită. Din perioada acestui declin cultural s-a găsit la Mycena masca funerară a unui prinţ micenian, făcută din aur — şi denumită „masca lui Agamemnon" — executată într-o plastică oarecum caracteristică: un ochi închis, iar celălalt deschis. De altfel feţele tuturor prinţilor micenieni — înmormîntaţi în aşa-zisul „cerc al mormintelor" — erau protejate de măşti din aur, asemenea cu acelea descoperite în lacul Ochrida (*ibid.,* I, 108—9, 127, 157, 226).

Şi invazia doriană (sec. XII î.e.n.) peste puterea acheiană, epuizată în „certuri particulariste" şi expediţii „coloniale" *(Iliada* şi *Odiseea!),* cunoaşte masca funerară de aur, tot din ciclul Mycena,

a unui prinţ acheic învins, găsită într-al cincilea mormînt regal *(ibid.*, I, 121—22).

Ieşind din sfera magic-religioasă, măştile sînt folosite, în perioada clasică, la reprezentările scenice. Încît un erou este înfăţişat, pe-o metopă, cu o „mască de teatru" pe faţă, pe cînd e înjunghiat de Teseu *(ibid.*, II [1], 1939, 32). Ca şi măştile de teatru, cele de dans apar în sec. VII î.e.n. *(ibid.*, 238, 406). S-au descoperit şi măşti din Icaria şi Marathon (*ibid.*, II[2], 1939, 569). Iar o mască de meduză are un suport, ca să fie văzută *(ibid.*, 614—15).

Cît priveşte Orientul de mijloc, cercetările arheologice oferă, în legătură cu aceeaşi problemă a măştilor, un material caracteristic: în cultura hittită se disting animale umanizate care duc spre geneza măştilor *(Contenau, Manuel d'archéologie orientale*, I, Paris, 1927 [„A. Picard"], 191, 202, 255, 327). „Marele zeu" — lucrat din bronz siro-fenician, în a doua jumătate din mileniul II î.e.n. — poartă o cască terminată printr-un vîrf, ea părînd să fie de-a dreptul o mască *(ibid.*, 255), folosită şi în exorcismul din temple *(ibid.*, 327). Iar egiptologul francez celebru *Maspero* încă din 1895 reproducea înfiorătoarea mască a zeului asirian „vîntul de sud-est" *(Maspero* [*G.*,] *Histoire ancienne des peuples de l'Orient classique*, I, Paris, 1895 [„Hachette"], 632—33).

Problema măştilor se reflectă şi în bibliografia indogermanistică: cunoscutul indogermanist *Herman Hirt*, care, în 1905, accentua thracismul, în romanitate, al limbii române alături de albaneză („...und es ist wohl allgemein anerkannt, dass das heutige Rumänisch ein Romanisch auf thrakischer Grundlage ist". — continuînd: „...möchten aber doch darauf hinweisen, dass sich das rumänische Sprachgebiet zu einem Teil mit dem alten Thrakischen deckt". — *Die Indogermanen.* Ihre Verbreitung, ihre Urheimat und ihre Kultur, I, Strassburg, 1905 [„K. J. Trübner"], 131; cf. 21, 141, 166)—peste doi ani apropia de cultura indogermanilor „dansul mimic" şi „dansul gimnastic" (al „popoarelor de vînătoare"), apoi „dansul armelor" (al thracilor, semnalat de *Xenofon* în *Anabasis)*, „dansul mimic" (al grecilor, despre care vorbesc *Athenaios* şi *Strabo)* şi măştile „care se pun pe faţă" la „primitivi", desigur acestea „dezvelind un obicei antic ca moştenire a unui trecut străvechi" (vol. II, 1907, 474, 725—26). Aspectul acesta etnografic al măştilor în cultura indogermană se întrevede şi la alt indogermanist de reputaţie, *Sigmund Feist (Kultur, Ausbreitung und Herkunft der Indogermanen*, Berlin, 1913 [„Weidmannsche Buchhandlung"], 319—20, 321—56; v. în special 352—53, unde se discută materialul arheologic de la Cucuteni-Iaşi, în legătură cu cultul morţilor preistorici: idolul cucutenian — dat în imagine — ar dovedi sacrificiul omenesc, prin femeie, pe mormîntul morţilor reprezentativi. De aici şi corelaţia cu măştile în dansul ritualic preistoric).

În treacăt amintim că problema „măștilor sacre" — trecute din fondul primitiv etnologic în drama religioasă — fusese discutată și de însuși întemeietorul etnologiei, *Adolf Bastian* (*Allgemeine Grundzüge der Ethnologie*, Berlin, 1884 [„Dietrich Reimer"], 29). Iar metodologic „cultura măștilor" (în special cele africane, după considerațiile lui *Leo Frobenius*) a preocupat pe etnologul *F. Graebner* (*Methode der Ethnologie*, Heidelberg, 1911 [„Carl Winter's Universitätsbuchhandlung"], 161). De asemenea întemeietorul „psihologiei popoarelor" a interpretat rolul „măștilor de nori" (în legătură cu cultul vegetației), al „măștilor animale", al „măștilor umane" și al „măștilor în dublă formă animal-om" (din dansul cultic, ca o abjurare demonică derivată din cultul totemic primitiv); apoi rolul măștilor privind dansul ceremonial, dansul extatic-orgiac și dansul mimic (din acesta a ieșit drama), afirmînd că toate aceste variate forme primitive de măști pleacă numai din cultul totemic, deși primitivii din Australia nu ar cunoaște „dansul mascat" („Maskentanz") care prezintă o arie largă de circulație la primitivii din America de nord și de sud, în Polinezia și redus în Africa (*Wundt Wilhelm*], *Völkerpsychologie*, Leipzig, 1912 [„A. Kröner""], 104, 135, 260—62).

Această întreagă textură ideologică pare să aibă ecoul îndepărtat din gîndirea lui *Hegel*, care constata o reprezentare simbolică a figurii animale prin măștile de animale folosite în ritualul sacru al îmbălsămării mumiilor, cînd cei care făceau disecția cadavrului, spre a-i scoate viscerele, apar înfățișați cu măști de animale. De aici s-a ajuns la figura animal-om: Minerva, figură de om cu cap de leu (*Vorlesungen über die Aesthetik* [2], I, Berlin, 1842 [„Dunker-Humblot"]; trad. *Roșca* [*D. D.*], *Prelegeri de estetică*, I, 1966, 365—66; cf. ediția folosită de noi, *Georg Wilhelm Friderich Hegel*, *Ästhetik*, Berlin, 1955, 358—cu un „eseu introductiv" de *Georg Lukács*).

În cultura faraonică folosirea măștilor aurite, făcute din foi de aur, ajunge la dinastia a XVIII-a thebană (anul 1580 î.e.n.). Măștile de femei, mai recente, au coloarea roză. Iar cele din cartonaj auriu au fost întrebuințate în toate timpurile istoriei Egiptului antic (*Ménard* [*R.*]-*Sauvageot* [*Cl.*], *Vie privée des anciens*, III, Paris [„E. Flammarion", f.a.], 36—37; *Morgan* [*J. de*], *Les premières civilisations*, Paris, 1909 [„E. Leroux"], 269, 279, 288; *Moret* [*A.*], *Au temps des pharaons*, Paris, 1923 [„A. Colin"], 171—98, 201; *Le Nil et la civilisation égyptienne*, Paris, 1926 [„Renaissance du livre" — „L'évolution de l'humanité", n-rul 7], 420—21, 445, 450—51, 452, 462, 472; *Maspero* [*G.*]. *Hist. ancienne des peuples de l'Orient classique*, I, Paris, 1895 [„Hachette"], 139 (mască de zeitate-animal); *Études de mythol. et d'archéol. égyptienne*, I, Paris, 1893 [„É. Leroux"], 283—324, 325—87).

Dintre curentele sociologice contemporane — însă antagonice „școalei antropologice" engleze și americane, reprezentată îndeo-

sebi prin *Tylor* și *Frazer* — cel care s-a preocupat cu amănunțime de „fenomenul religios elementar", totemismul, este reprezentat de sociologul francez *É. Durkheim*, căutînd să-l lămurească după materialul etnografic aflat în primul rînd de *B. Spencer* și *F. J. Gillen*, de la tribul Arunta din Australia. *Durkheim* arată că în ritul mimetic (imitativ), în cel piacular, în cel apotropic, în ceremonia „focului" (la tribul Warramunga) etc. — așadar în sărbătorile religioase — primitivii participanți îmbracă un vestmînt ce reprezintă corpul animalului totemic, căruia clanul îi poartă numele; iar pe față pun o „mască specială", sau alteori „felurite măști" (ca în ceremonia amintită a „focului"). Totodată „figurațiile totemice" sînt variate și folosite unanim: animalul totemic, împăiat, este pus înaintea porții, sau pictat pe cort; ori figurat, linear și rudimentar, pe cască; gravat pe lemn; desenat pe perete; sculptat, ca emblemă totemică, în colori vii, pe pari înalți pînă la cincisprezece metri, apoi pe unelte, pe monumente funerare; ori tras geometric circular pe pămînt; gravat pe arbori, pe scuturi; pictat pe stîncile unde se desfășoară ceremoniile religioase. În sfîrșit, în toate manifestările ritualice privind cultul totemic folosirea măștilor apare frecventă și inevitabilă *(Formes élémentaire de la vie religieuse*[2], 1925, 158—61, 162—63, 177—78, 309, 311—1. 508, 533, 547, 562—63; v. și *Halbwachs* [*M.*], *Les cadres sociaux de la mémoire*, Paris, 1925 [„F. Alcan"], 246—49).

Problema măștilor nu este străină nici școalei psihanalitice inițiată de doctorul vienez *Sigmund Freud:* el explică totemismul prin atitudinile afective ambivalente derivînd din primitivul complex patern denumit „Oedip-complex"; încît animalul totemic ar fi o substituire a tatălui ucis, în primitivitatea speței umane, de către „banda frățească" în stare de rebeliune, împinsă de sentimentele contrare onirice, un zăcămînt psiho-fiziologic primitiv a cărui refulare se prelungește, în subconștientul psihologic uman actual, nu numai la primitivii extraeuropeni, ci și la omul evoluat, modern. Așa încît „travestirea" prin măști — ca să nu poată recunoaște pe nimeni spiritele distructive — se întîlnește în general la „sălbaticii" din Asia, Africa, cele două Americi și Australia, numai la anume prilejuri solemne: în ceremonii religioase, cînd primitivii pun pe față măști și se îmbracă în pielea animalului totem, pe lîngă că își desenează pe corp imagini de animale, fixîndu-le prin tatuaj. În toate dansurile religioase membrii tribului totemic folosesc măștile, cînd, cum am spus, se acoperă cu pielea animalului-totem, executînd gesturi și sărituri ce caracterizează întocmai mișcările animalului, în scopuri magice și religioase *(Totem et tabou*, Paris, 1925 [„Payot" — trad. *S. Jankélévitch*], 84, 142, 147, 194).

În legătură specială cu problema măștilor, ca și a celorlalte embleme ale clanului totemic, se află și lucrarea de sinteză istorică —

însă mai mult prin prizma interpretării sociologice a lui *É. Durkheim* și a școalei antropologice engleze — datorită lui *A. Moret* și *G. Davy, Des clans aux empires*, Paris, 1923 („L'évol. de l'humanité-Renaissance du livre", n-rul 6), 13—63, 64—75, 76—100, 101—32.

Cît privește considerarea amplă asupra originii și evoluției în factură și funcție etnografică a măștilor în general, nu sînt folosite lucrări clasice din domeniul sociologiei.

De exemplu, opera fundamentală a lui *Herbert Spencer, Principes de Sociologie*[4], III, Paris, 1903 (trad. *É. Cazelles*, ed. „F. Alcan"), 240—64, 292.

ori cele din cuprinsul etnologiei (= etnografia comparată), cînd se impune tratatul renumit al lui *Oscar Peschel, Völkerkunde*[4], Leipzig, 1877 („Duncker-Humblot");

sau bibliografia, impozantă și variată, asupra filosofiei culturii, folosind în primul rînd lucrările lui *Edward B. Tylor, Researches into the early History of mankind and the development of civilization*[2], London, 1870 („John Murray"), 5—10, 119—41, 229, 357—61; *Primitive culture*[3], I, London, 1891 („John Murray"), 417—502; II, London, 1891, 3—43, 44—107, 108—83, 184—247, 248—303, 362—442; ca și opera monumentală a lui *James-George Frazer*, care trebuie să fie familiară oricărui etnograf român, fiindcă învățatul etnolog american cunoaște sporadic și material etnografic ce ne privește, pe lîngă că prezintă ample considerațiuni asupra măștilor în genere: *The golden Bough*[3], London, 1955 („Macmillan"). Dăm cîteva referințe de rigoare: *The magic art and the evolution of kings*, II, 178 (spectacole cu oameni mascați ca spirite, la romani); *Taboo and the perils of the soul*, 419—25; *The dying god*, 71, 88, 89, 283 (măștile și mascheradele regilor și reginelor, urmărite de la mitul Pasiphae, regele Minos și minotaurul); *Adonis, Attis, Osiris*, I, 172—87, 223—35, 263—76; II, 51—84, cap. „Feasts of all souls", în special 52—53, 99 (mascheradele carnavalului în Thracia, la indienii din California; primele pleacă din cultul lui Dionysos); *Spirits of the corn and the wild*, II, 26, 95, 111, 186, 208, 232—33, 234, 260 (măștile de dans ritualic, cele purtate de regii egipteni, cele purtate de femei; la carnaval în Thracia); *The Scapegoat*, 111, 127, 145, 213, 236, 240, 242, 246, 247, 248, 275, 276, 278—9, 287, 380, 382 (măști purtate pentru izgonirea demonilor, purtate de preoți, purtate la dansurile religi-

oase); *Balder the beatiful*, II, 4, 31, 52, 230, 247, 270—71 (măşti purtate de fete la pubertate, de ceremonial, de membrii unei societăţi secrete); *Aftermath* (supplement to *The golden Bough*, IX), 68—100. V. şi rezumatul familiar oricărui cetitor, *Le rameau d'or*, Paris, 1923 („P. Geuthner"), 118, 119, 278—82, 509, 515, 519, 591, 650.

Aici trebuie adăugată mereu utila scriere a lui *Julius Lippert, Kulturgeschichte der Menschheit*, I, Stuttgart, 1886 („F. Enke"); II, 1887, 236—74, 275—324, 362—424; după cum şi întreaga bibliografie etnografică şi etnologică a lui *Leo Frobenius*.

Rămîn nefolosite lucrările de seamă ale lui *L. Lévy-Bruhl*, în privinţa prelogismului primitivilor, în special *La mythologie primitive* [5], Paris, 1936, 136—37 pl., 212, „dansul măştilor" la eschimoşi, 220 (teoria măştilor), 236—7 („masque à volet", la eschimoşi); pe lîngă celelalte patru lucrări consacrate în etnologie şi sociologie: *Les fonctions mentales dans les sociétés inférieures* [8], Paris, 1928 („F. Alcan"), *L'âme primitive* [2], Paris, 1927 („F. Alcan"), *L'expérience mystique et les symboles chez les primitifs*, Paris, 1938 („Alcan"). Gînditorul acesta e contestat uneori în teoria prelogismului (v. *Allier* [*Raoul*], *Le non-civilisé et nous*, Paris, 1927, („Payot"); sau e completat de autori recenţi *(Cailliet* [*É.*], *Symbolisme et âmes primitives*, Paris, 1936 („Boivin").

Trebuie amintit că ultima discuţie, pe plan etnologic, asupra originii şi semnificaţiei măştilor aparţine teoreticianului, în etnologie, al „ologenezei culturale" (văzută prin teoria „ciclurilor de civilizaţie"), profesorul francez *George Montandon*, care a încercat şi o diviziune a măştilor după s c o p u l (măşti *ritualice* — acestea se împart la rîndul lor în măşti *de cult*, pentru *îngropatul morţilor, de justiţie, de poliţie* — măşti *de război* şi măşti *de spectacole)* şi după f o r m a lor (măşti *propriu-zise, maschete* şi *mascoide)*, găsindu-le originea în cultura „paleo-matriarcală" (sau altfel denumită: „cultura Măştilor"; ori „cultura agriculturii vechi cu tîrnăcopul"), aceasta fiind expresia unei societăţi primitive, împărţită în două clase matrimoniale exogamice, pentru care riturile erau toate mascate (adică se executau cu măşti; de aceea acest ciclu cultural a fost denumit la început „cycle des Masques"), mitologia fiind lunară predominînd cultul morţilor, al spiritelor, cultul craniilor părinţilor — „craniul-mască", tatuat, care se păstrează — de unde şi riturile mascate *(Montandon, Traité d'ethnologie culturelle* [cyclo-culturelle et d'ergologie systématique], Paris, 1934 [„Payot"], 81—85, 721 pl., 723—32).

prinzătoare în localizare; fiindcă numai drumul de exil, în 1846, al lui A. Russu, umblă pe valea Şusiţei; pe cînd drumul de la Focşani spre Topeşţi (am auzit bătrîni spunînd şi *Toĸeşţi*, desigur că la origine un loc cu multe „toĸili di cînipî" ca şi astăzi), apoi la *Bîrsăşţi* (şi o ramificaţie secundară către legendara *Dumbravî* a babei „Tùdura Vrăñśioaja", acolo unde s-a găsit, în 1955, cum am arătat, necropola hallstattiană scitică), nu se află pe „valja Şuşîţî", ci pe „valja Pucni" (după fonetismul popular pe care îl folosesc numai bătrînii; v. text. CMXXIII „apa Pucni", CMXCIX „Pucna"; după cum „apa Şîyţa", paralel cu „Şuşîţa" — v. acelaşi text), urmînd traseul Focşănj—Ġidra—Tikiriş—Colacu — Valja-Sărij — Bîrsăşţi — Tulniśj — Lepşa — Greşu (pe „Valja Pucni").

În starea unei asemenea aproximaţii a toponimiei vrăncene, privind însăşi localizarea etno-istorică, cea geografică, apoi cea folklorică, cercetări — ca acestea

---

Ca paralelism istoric literar sugestiv, privind reflexele etnografice în funcţia măştilor, se poate arăta că tendinţa istoriei literare recente de la noi de-a folosi măştile vrăncene în problema teatrului nostru popular — reproducînd însă o imagine cu totul întîmplătoare, improvizată, iar nu selectată din variatul material regional (*Ist. lit. rom.*, I, 1964, 51 „Mască la jocurile de priveghi-Vrancea") — nu este o noutate metodologică: un cunoscut tratat de istorie literară germană din secolul trecut, şi ilustrat artistic, alcătuit de profesorii *Friedrich Vogt* şi *Max Koch*, reproduce o „mască grotescă de diavol", folosită în reprezentările medievale de teatru (din Innsbruck-Tirol, circa 1583), cu subiecte, cum se ştie, luate din ciclul patimilor lui Hristos (*Geschichte der deutschen Litteratur*, Leipzig-Berlin, 1897 [„Bibliographisches Institut"], 253). Procedeul al doilea poate fi un succedaneu izolat. În orice caz, asemenea metodă istoric-literară nu rămîne noutate caracteristică, ci numai ca o interferenţă etnografic-folklorică ocazională.

Din asemenea material comparat s-ar fi putut deduce, în privinţa măştilor, că Vrancea stă pe plan etnologic alături de primitivismul extraeuropean, ca şi de regiunile izolate ale etnografiei europene şi româneşti. Am avea în acest caz un studiu comparat închegat — neîntîlnit în etnografia şi folklorul nostru de un sfert de secol încoace — iar nu ce-a dat autorul-etnograf de-acum zece ani, cînd s-a mărginit la procedeul prea rezumativ, în spiritul recenziei bibliografice împuţinate. (v. *Addenda*).

din ultimele două decenii — apar deocamdată revizuibile, ca să nu rămînă dăunătoare studiilor de sinteză [1].

Altă lipsă gravă: pe lîngă terenul etnografic (străbătut o f i c i a l de tineret specializat, relativ, și într-un timp-record: fără reveniri pentru control în toate anotimpurile anului, ca și f ă r ă informație amplă de teren), materialul cules — poetic, muzical și coregrafic — nu este c o l e c t a t corect, fiind prea adesea c o r e c t a t (adică m o d i f i c a t, dacă nu chiar m u t i l a t!), ca în vremea uriașei dresuri romantice; încît nu mai avem — în ce s-a publicat recent — a u t e n t i c i t a t e a e t n o g r a f i c ă, cea întotdeauna singura d o c u m e n t a r ă, ci mlădierea c o r e g r a f i c ă (în cazul jocurilor vrăncene), ori literarizarea puternică a versurilor! Exemplele ce vor fi date pot rămîne pilduitoare:

În 1965, a apărut o culegere de jocuri populare din Vrancea, cu transcriere muzicală și scheme coregrafice. Cercetînd-o atent (ca unul și din partea locului, cînd poți fi deprins din copilărie, prin instinct artistic măcar imitativ, dacă nu și din preocuparea studiului), am găsit multe inadvertențe, notația inexactă a melodiilor (care nu mai sînt a u t e n t i c p o p u l a r e), schema jocurilor prefăcută; jocuri streine, pătrunse în sate din alte regiuni, socotite drept vrăncenești; lămuririle asupra „costumului popular din țara Vrancei" departe de ce spune terenul etnografic [2]. În special „jocurile" apar pe de-a întregul revizuite, combinate, transformate, scoase așadar din făptura jocului arhaic, cel curat vrăncenesc. Încît „locul în care s-a născut *Miorița*" nu se simte c i n s t i t de asemenea

[1] În asemenea stare a anchetei, cînd riguroasele date de cartografiere a materialului etnografic sînt falșificate, nu te surprinde că și studiul despre „jocul unchieșilor" și „măștile de lemn ale unchieșilor" (din satele Bîrsăști și Nereju) este întîmplător, făcut în pripă, neverificat, neanchetat amplu, pentru ca el să apară cu adevărat documentar într-o scriere publicată distins, ca *Istoria teatrului în România*, I, București, 1965, 60, 64, 66, și fig. 33, 34, 35.

[2] *Băcanu (Gr.), Jocuri populare din Vrancea*, Galați, 1965 (Sfatul popular al Regiunii Galați—Casa regională a creației populare), Culegere de jocuri populare (Se cunosc printre învățătorii vrănceni martori care au asistat la dresura jucătorilor țărani înainte de a se face imprimările, notările, transcrierile de texte etc.).

procedeu, cînd i se preschimbă autentica ei *artă populară*, fie dans, muzică, ori port [1].

Altă culegere — pare regională, din 1965, cuprinzînd unele ecouri folklorice din balada arhaică vrănceană [2] — iarăşi nu este utilă unei cercetări critice, ea fiind lipsită de elementele localizării (măcar însemnate localitatea, numele şi vîrsta informatorilor). Cît priveşte folklorul nou, cele 59 de melodii, însoţite de textele poetice, nu pot încă indica un fond artistic popular cu adevărat realizat; iar ceea ce-ar proveni probabil din Vrancea (text. pag. 17, 45) nu e confirmat măcar printr-o redusă circulaţie: motivele rămîn ca nişte simple compuneri scriptice. Alte motive („Mocăniţa", pag. 70) apar de-a dreptul confecţionări artificiale lipsite de naturalul ton popular vrăncean.

În privinţa antologiilor, se vede anume particularitate: Vrancea rămîne nedreptăţită în faţa altor re-

---

[1] Iată falşificări etnografice: „căciulă curmată sau căciulă vrîncenească"? Cămaşa bărbătească se „poartă băgată în iţari" (pag. 7); dar gravura a doua prezintă cămaşa peste iţari, şi brîul pe din afară, cînd în Vrancea portul este invers. „Vesta de postav negru" e de dată recentă: nu se întîlneşte în costumul arhaic. „Încălţămintea obişnuită este bocancul"? Dar unde a rămas milenara „oḱiñcî" dacică? Femeia poartă „catrinţă neagră (de lucru)". Dar „cătrinţa n̦agrî" o poartă numai femeile în vîrstă, şi după anumită normă a datinelor: (explicaţie etnografică, prin cultul morţilor etc.) Bătrînele nu poartă „catrinţă aleasă": numai „nevestili", iar *hir?* Aceasta este forma dialectală. În consecinţă, trebuia transcrisă numai aşa: *ḱir-ḱiri*. Sînt şi alte asemenea denaturări etnografice.

[2] *Voicu (I.), Avramescu (T.), Brazdeş (M.), Sună cîntul şi răsună* (Culegere de cîntece populare pentru solişti vocali alcătuită de...), Galaţi, 1965, 127, 130.

Cele 132 pagini de text cu melodie au încă o lipsă destul de gravă: incorectitudinea generală a punctuaţiei — reproducem cîteva exemple: „Frunzuliţă foi negară/Ia auzi tu Mărioară/Cum fluieră trenu-n gară/Cum fluieră trenu-n gară, măi, măi. /Trenu fluieră şi pleacă/Tu rămîi fetiţă dragă". (pag. 36); „Funzuliţă trei brazi verzi/Mărie cu ochii verzi/Ieşi afară de mă vezi/Cît mai sînt grînele verzi/Că dacă s-or secera/Doar la toamnă ne-om vedea." (pag. 40); „Frunzuliţă bob mărunt /De ce mamă m-ai făcut" (pag. 42); „Foaie verde de-alior/Trageţi brazda fraţilor" (pag. 58) etc. Deşi uneori s-ar părea că întîlneşti notaţia fonetică, absentă cu desăvîrşire în culegerea întreagă: „Funză verde *di*-un dudău/ Deasupra capului meu/S-a lăsat *di*-un *noru* greu" (pag. 69).

giuni care astăzi prezintă folklor poetic cu mult scăzut în valoare [1]. De pildă, într-o antologie recentă (care ar putea fi o lucrare temeinică numai prin revizuirea materialului epic publicat, cît și prin extinderea cercetărilor și spre ce conțin periodicele românești) [2], rămîi surprins cînd nu găsești măcar o variantă a *Mioriței* (și e vorba de ținutul care a dat pînă acum, bibliografic, esența motivului!), ci doar o baladă oarecare (mijlocașă ca valoare poetică), pe cînd se putea alege — din ce este publicat, și încă dialectal — măcar o variantă expresivă a *Cîntecului Gerului*, motiv pe care un folklorist de autoritate, ca *P. Caraman*, îl găsește în Vrancea într-o formă fundamentală [3].

Altă antologie, tipăritură masivă privind „folclorul poetic nou"[4], are și ea defectul comun multor broșuri, și chiar volume, editate de „Casele Regionale ale creației populare": materialul îl vezi aici prezentat la întîmplare, fără grija măcar a simplei punctuații și ortografii românești — nu mai vorbim de cerințele dialectologiei, ale folklorului muzical și, pe deasupra, ale integralei autenticități populare! Să exemplificăm: În această antologie apare un întins material folkloric, numai recent, creat de autorii lui după transformările vieții noi în țara noastră. Din Vrancea se publică unele texte poetice aflate în satele Herăstău, Năruja, Valea-Sării, Tulnici, Sahastru, Nistorești [5]. Exceptînd deocamdată problema strictei origini p o p u l a r e (adică: dacă versul este *autentic popular*, „quasi popular" — cum zice *O. Papadima*. — „semi-popular", cum a for-

[1] Un caz este concludent: în 1963, apărea o „antologie a liricii populare" mai cuprinzătoare și mai corect întocmită decît cele din trecutul apropiat, care se sprijineau de altfel pe un material redus în timp: *Ovidiu Papadima, Cu cît cînt, atîta sînt.* Vrancea este folosită aici, dar numai bibliografic (pag. 563): nu s-a antologizat nimica din lirica ținutului, deși revista *Ethnos* a publicat motive lirice de *artă poetică populară*, între anii 1941—1943 — cum s-a arătat — depășind atunci ce se publicase anterior, tot din Vrancea (în *Gazeta Vrancei, Milcovia, Căminul* etc.).

[2] *Amzulescu (Al. I.), Balade populare românești*, II, București, 1964, 437—440 „Cîntecul lui Ghimiș" (din satul Tulnici). V. *Ținut. Vranc.*, I, 228—31; cf. și *Amzulescu, Balade...*, III, 533. (v. *Addenda*).

[3] *Anuar. Arhiv. folkl.*, II (1933), 80—81, 82, 83, 86.

[4] *Meițoiu (I.), Folclor poetic nou*, București, 1965 (cu un cuvînt introductiv de prof. univ. *Mihai Pop*).

[5] Pag. 218, 219, 220—24, 225—26, 228—30, 232—34, 235.

mulat de curînd conceptul compozitorul *V. Cozma*[1] etc.), ca și pe cealaltă problemă indisolubilă: t e x t p o e t i c-m e l o d i e p o p u l a r ă, față de decalcul poetic p s e u d o-p o p u l a r, înfiripat cărturărește, pe hîrtie, și după modelul literar curent — te întrebi: de orice proveniență ar fi materialul folkloric (sat-oraș, informator analfabet-cult, meseriaș-intelectual etc.), oare nu trebuiește ca el să fie p u b l i c a t î n t r-o c o r e c t ă s c r i e r e r o m â n e a s c ă? Această cerință imperioasă — care conferă de la început prestigiul oricărei publicații rezistente — rămîne neglijată peste tot în cele 427 de pagini voluminoase[2].

---

[1] În evocativa monografie *Ion Vidu*, București, 1965, 137.

[2] Vom alege cîteva exemple din materialul vrîncean: „Poartă mîndră ce-i purta" (pag. 218 „De s-ar face dealul șes", vers. 7— și versurile nu sînt nicăieri cifrate!! — nu este punctuat vocativul), „Spune vîntulețule" — în loc de „Spune, vîntulețule," — pag. 219 vers. 3 sus; „Foaie verde alior/Spuneți-mi voi munților" (pag. 220 vers. 2—3 sus), „Ce să-ți dau Marie ție" (pag. 220 vers. 5 mijloc), ca să dăm peste o enormitate ortografică: „Teiule nu fii mîhnit/Că frunza *ți-angălbenit*" (pag. 220 vers. 14—15 jos — fără punctuația vocativului, fără ortografia necesară: *ți-a-ngălbenit)*, și să întîlnim versuri ca acestea, inexpresive prin prozaismul neologismului *primul*: „Și la *primul* fir de soare/Crengile ți-or da în floare" (pag. 223 sus) etc.

Evident lucru că deficiența destul de gravă pleacă din frunzăreala terenului etnografic! Într-adevăr, relativitatea anchetelor de teren din ultimii ani, făcute întîmplător, fugitiv, fără un plan adecuat etnografic de ansamblu, se poate vedea în excluderea unei regiuni, ca Vrancea, din aria folklorului de tip *nou*. Două culegeri antologice sînt, îndeosebi acum, model concludent: *Cernea (Eug.), Brătulescu (M.), Nicolescu (V. D.), Rădulescu (N.), Cîntece și strigături populare noi*, București, 1966, și însăși antologia lui *I. Meițoiu*. Iată de ce: Dacă într-a doua culegere Vrancea există măcar prin cîteva motive lirice poate că mai expresive (v. pag. 218—24), redate însă literar (nu dialectal!), dar neglijent formal, în schimb în prima antologie — care a urmărit „circulația melodiilor prin variante" (sic!) — ancheta (adesea și prin colecțiile existente!) s-a mărginit la Ardeal, Banat, Oltenia, Muntenia, parțial Maramureșul și... absentă Moldova! (v. pag. 165—67).

Desigur că ambele antologii apar ca un început cu totul modest. Însă nu într-un prea bun augur: cîte 6, 7, 8 și 9 zile de *teren?* Iată un timp vădit insuficient pentru minuțioase anchete folklorice etc., în regiuni întinse și caracteristice (de pildă, ca Maramureșul: 6 zile!). Apoi un lucru: o regiune trebuie cercetată de-*un*

singur colectiv, și în timp îndelungat, pentru cunoașterea organică a problemelor (familiarizarea cu informatorii autentici, datele etnografice originale, elementele folklorice în evoluția lor etc.). Trebuiesc reveniri în tot cursul anului, nu numai, adesea, cîte o singură raită folklorică de agrement... (de obicei de primăvara pînă toamna cînd e prelungă!). Și nu cu inși variabili, chiar *folkloriști* profesioniști fie ei. De pildă: în prima antologie anchetele au fost făcute în lunile de vară (o singură dată de la 24 noiembrie pînă la 2 dec. 1960! — v. pag. 34—35).

Altceva: trebuie admis că problema *cîntecului nou* e necesar să fie cercetată minuțios, pornindu-se în primul rînd de la regiunile etnografice caracteristice: aici să fie văzut procesul sincretic (la început), pe urmă omogenia organică între *tradiție* și *noutate*. Fiindcă nu centrele industriale califică pînă la urmă prefacerea folklorică *de artă*, ci tot regiunile vitale etnografice care întotdeauna au prelucrat, în cursul evoluției folklorului românesc, temele lirice, epice etc. de rezistență — adică: zonele de transhumanță, Maramureșul, Hațegul, Banatul răsăritean, Oltenia nordică, Vrancea, regiunea Ceahlăului etc. De ce oare această *metodă*? Fiindcă centrele industriale pot promova și ele folklorul *nou* — o temă lirică, de exemplu. Dar această *noutate* (literar-muzicală?) trebuie să capete cetățenie folklorică *generală*, printr-o vastă și adîncă circulație intensă în masa cît mai largă a poporului nostru. Această circulație *vitală* trebuie să-și facă proba de *rezistență* folklorică în primul rînd în zonele etnice românești fruntașe, unde s-a adăpostit, în evoluția istorică, autenticitatea etnografică românească — prin urmare și *folklorul* așa-zis încă *tradițional*. Altfel cutare *cîntec* (sic!) elaborat numai în text după *vreo* „poezie nouă", ca model, rămîne drept o apariție izolată, efemeră în timp; se vestejește repede și apune, ca simplu rebut literar scriptic, în cutare ziar, în cutare broșură. „Circuitul folkloric" (despre care se vorbește astăzi prea apodictic, cînd în realitate stăm în aproximații teoretice, și chiar de *teren!*) trebuie să fie deci cît mai extins; nu să rămînă mărginit la „căminul cultural" din cutare sat etc. Asemenea produs literar instantaneu, prea local, strict profesionist, neextins în masa populară întreagă, rămîne redus în fond la o vieață folklorică împuținată, inestetică și lesne trecătoare (pentru că în folklor numai ceea ce *circulă viu* capătă generalitate literară și rezistență estetică, prin variante, care purifică un motiv de ce este prea local, comun, inexpresiv, fără profunzime psihologică, fără structurare formală durabilă). Să nu se uite că dacă *poezia* lirică are inițial și un sîmbure dinamic, agitatoric chiar (paralel cu lirica strict individuală — erotica propriu-zisă care rămîne multă vreme esoterică), ea trebuie să ajungă pînă la urmă fapt *artistic*, numai prin transfigurarea artei literare și muzicale. Dar acesta este în mare măsură — și astăzi, ca în toate timpurile — un fapt *distins*, conștient, deliberat aproape: cizelare artistică

3. Dacă asemenea abateri de la metoda precaută se întîlnesc chiar și astăzi, apoi ele erau frecvente în trecut prin niște lucrări voluminoase, publicate uneori în limbi streine, și destinate informației internaționale pentru prestigiul cultural al țării. Improvizarea te surprinde mai ales în publicații patronate cîndva de forurile universitare cu vastă reclamă culturală în streinătate. Iată tocmai cazul lucrării *Nerej*. Aici studiul *La littérature populaire* (II, 154—263), făcut neîndemînatic în atîtea privințe, îl aflăm documentat cu material complet dubios. De pildă: nu se dă un exemplu întreg de motiv liric, ori epic: măcar variantele *Mioriței* să fi fost scutite de înjumătățiri, ori fragmentări hibride și inexpresive. Haina dialectală este apoi irevocabil absentă. Toate acestea, pentru că nici un student din echipa „folklorică" a campaniei „sociologice" din 1927 nu cunoștea tehnica dialectologiei [1]. Încît versurile au fost culese toate după *ureche literară*, așa modificîndu-se grav și cuvîntul specific dialectal în structura lui sonică, și gîndirea

---

voluntară! Nu o dată am întîlnit creatori populari care-mi spuneau următoarele: „Dipi și-o potrigesc îm mintța mia, apăi noaptța, cîn nu poșu dorńi, o tot întorc ș-o șiușesc, ca sî hîi frumoasî: măi frumoasî ca a altura carî-o știi dipi la alți, ca mini"... Iată un semn distinct în actul creației folklorice că un i n o v a t o r — poetul-cîntăreț popular— nu e un simplu ins imitativ, ci anume o r i g i n a l i t a t e care prelucrează organic, în mod superior, ori materialul tradițional, ori pe cel recepționat de el recent, în contemporaneitate, ori propria lui ficțiune literar-muzicală. Așadar, în creația poetică de tip folkloric ceea ce se reduce la pragmatizarea continuă a vieții omului scapă treptat de sub puterea artei configuratoare, în folklor singura care califică trăirea sufletească superioară a o m u l u i p o p u l a r — adică actul suprastructural folkloric. A r t a p o e t i c ă (chiar numai aceasta, izolînd-o de coexistența melodic-verbală!) nu este automatism prozodic, confecționat la întîmplare, dintr-o necesitate imediată (fie ea bine intenționată), cu creionul pe hîrtie, într-un scop practic precis, agitatoric etc. Ea rămîne mereu propriu-zis *act creator* diferențial: stă între agitația febrilă zilnică a omului — ca ființă activă — și idealul rezumativ al vieții omenești totale (care e un i d e a l!): înfrățirea umanității pentru realizarea pe pămînt a a d e v ă r u l u i, b i n e l u i și f r u m o s u l u i...

Să sperăm însă că tînăra generație „folcloristică" din țara noastră se va echilibra, utilizînd o metodă adecuată într-un t i m p d e a n c h e t ă cu adevărat e x p e r i m e n t a l. (v. *Addenda*).

[1] Am spus că eram de față la anchetă, cu istoriograful *I. Ionașcu*, controlînd două săptămîni echipa aceasta, în care se afla o studentă,

poetică în toată desfășurarea morfologică și sintactică. Fiindcă auzul — strein de graiul vrâncean — nu s-a putut adapta ușor, în timpul prea scurt de anchetă, la jocul fonetic variat, fin, capricios chiar la unii vorbitori prestigioși de grai vrâncean. Exemplificarea ce va urma e posibilă acum pentru că unele din variantele *Mioriței* (culese în 1927 și verificate de mine în 1929, cum am spus) au fost prinse simultan: de mine și de informatoarea (era o studentă) care le-a publicat, peste tot m o d i f i c a t e, în monografia *Nerej*. Iată dovezi despre deplina falșificare folklorică:

1. Varianta II *(Nerej*, II, 186) are 66 vers., nu 68 (cf. *Ținut. Vranc.*, I, 47).

2. Varianta IV *(Nerej*, II, 187) are alterări sintactice, de lexic, și mai ales fonetice (cf. *Ținut. Vranc.*, I, 48—9): „Unul mi-e vrîncean, / 6. Unu ńi-ị vrăńșian, — Unul moldovean/ 7. Unu ńi-ị moldovịan — Și altul ungurean/ 8. Șî altu-ị uńgurịan. — Și oiță avea/ 9. Ș-o oiț-avịa... — Dar mi s-au vorbit/ 21. Da ńi s-a vorġit — Cei doi *ciobănași*/ 22. Śiị doị *stăpînaș*... Și să te îngroape/ 24. Și sî ńi ti-ńgroạpi... În m*ịjlocul* mieilor.../ 26. Îń *źịocu* ńeilor.

3. Varianta VI *(Nerej*, II, 189) are 53 de versuri, nu 54 (cf. *Ținut. Vranc.*, 53—54); deci adaus inexplicabil, pe lîngă nesiguranța fonetică: „— Și fata de unde a luat? / 47. Șî fatî di undị-a luat?

4. Varianta VII *(Nerej*, II, 189) are 110 versuri, nu 111 (cf. *Ținut. Vranc.*, 55—56), pe lîngă adausuri lexicale, alterare fonetică și rectificări de versuri, spre a restabili sensul logic: „Ș-are oi mai multe,/ 14. Șî ari oị multi,... Și boi neînjugați/ 16. Șî boị îńżugaț (următoarele două versuri sînt inversate)... Vacile că m'or, / 55. Vașili cî mor — Pe la chiotori /56. Pi la kiotorị; — Boii că tot mug,/Boi sî tot mug, — Cu capul pe *jug*, /58. Cu capu pi *plug* (deci versul este rectificat, ori poate fi chiar notat așa din neatenție, sensul fiind în acest chip normal).

Nesiguranța aceasta privește fără îndoială și materialul baladelor propriu-zise. După cum privește în mod sigur toată brăcuiala folklorică formînd, în 1939, „trois gros dossiers", expuse în „arhivele" sociologice ale profesorului *D. Gusti* [1]...

la istoria antică (eleva arheologului *V. Pîrvan)*; prin urmare, din nou arheologia contrafăcea folklorul, (ca pe timpul lui *Gr. Tocilescu*!) și dezorienta metodologia folklorică.

[1] *V. Nerej*, III, 316.

4. În asemenea stare destul de precară a materialului deformat, nu te miră nici ușoara ignoranță bibliografică a comentatorului care afirma, în 1939, că în Rîmnicul-Sărat nu ar fi circulat pe atunci balada *Toma Alimoș* [1]. Ea totuși circula: o variantă fusese publicată cu trei ani mai înainte de apariția masivei monografii sociologice inegale [2]. După cum, cu atît mai puțin, nu te miră nici stîngăcia unor tineri cercetători, în debut, ai „plaiurilor vrîncene", care întîlnesc resturi expresive de poezie populară arhaică, fără să le înțeleagă rostul documentar[3]; ori încearcă unele considerații etnografice din care se întrevede modalitatea studiilor adevărate în viitorul dorit să fie cît mai apropiat [4]. Atunci sigur că va veni în folklorul românesc „reacțiunea" izbăvitoare (vorba bătrînească a lui *Mihail Sadoveanu!*) — acea „primăvară a sufletului" — cînd „copiii *Mioriței*", „veniți din plaiurile munților și văile Moldovei", nu vor mai cînta la armată, ca în 1929, absurdițile „romanțelor, valsurilor și cantonetelor" — niște „cîntece s c r i s e, cu melodii nouă", banale deformări ale gustului țărănesc robust și sănătos — în loc să cînte „simplul și naturalul lor cîntec țărănesc" din venerabilii lor bătrîni. Atunci și studioșii teoreticieni discursivi se vor modela, renunțînd la meditația de cabinet, ca să meargă realist numai pe căile adevărului etnografic.

Dar în acea vreme — tot vorba înțeleptului nostru maestru literar *Mihail Sadoveanu*, prietenul Vrancei arhaice — noi, dintre cei de azi, vom fi atîția în umbra uitării iremediabile: „Nu vom mai apuca acea nouă primăvară a sufletului. E o mîngîiere însă să ne convingem că totuși va înflori cîndva pe mormintele noastre" [5]. Zorile acestei înfloriri de artă literară și muzicală nouă licăresc în poporul nostru cu nădejde.

Focșani, 14 august 1968

---

[1] *Nerej*, II, 200 nota 1.

[2] *Milcovia*, V—VII (1936), 118.

[3] *Pagini dunărene* (Galați), 1962, 12—26 ; v. în special pag. 25 (un fragment degradat dintr-un admirabil „cîntec bătrînesc" din satul Herăstău).

[4] *Ibid.*, 1960, 136—41.

[5] *Sadoveanu, O întîmplare ciudată*, 1929, 183—88.

TEXTE

CRITERIUL DIALECTOLOGIC ACTUAL

În privința transcrierii diacritice sînt de precizat următoarele:

Criteriul admis în ediția de față rămîne cel folosit în 1930, apariția primei ediții a vol. I din colecție. Nu a fost indicat atunci fiindcă trebuia să se subînțeleagă un lucru de către oricare cercetător dialectolog: transcrierea din toată seria monografică a „Institutului de Filologie și Folklor", cît și din revista *Grai și suflet*, ori din lucrările colaboratorilor: *I.-A. Candrea, Th. D. Sperantia;* și dintr-ale elevilor: *V. Vîrcol, Al. Rosetti, T. Papahagi, M. Gregorian, D. Șandru* etc. — trebuia să rămînă mereu în vigoare, chiar și pentru eventualii colaboratori întîmplători ai profesorului *Ovid Densusianu*[1]. Așa a și fost pînă în anul 1938, cînd încetează rodnica activitate a filologului nostru încă fruntaș. Prin urmare sistemul său de transcriere (stabilit în anii 1906—8, cu seria *Graiul nostru*, I, II, la care se poate alătura monografia, din 1907, *Graiul din Țara Oașului*, a lui *I.-A. Candrea)* definitivat în 1915 *(*în cele două monografii clasice, tot ale lui *Densusianu: Graiul din Țara Hațegului* și *Antologie dialectală)* trebuia să rămînă fundamental și pentru colecția *Ținutul Vrancei*. In consecință: „...transcrierea s-a simplificat pe cît posibil, pentru a nu îngreuia lectura cu prea multe complicații filologice" (v. *Antologie dialect.*, pag. V). De altfel în anul 1926, cînd debutasem, folkloric și dialectal, în revista *Grai și suflet*, publicînd

[1] Excluzînd relativa monografie dialectală *Din Țara Oltului*, 1921, a lui *V. V. Hane*

cele două variante amintite ale *Mioriței*, fusese folosit în transcriere același sistem diacritic. L-am avut continuu în vedere, chiar și cînd am tipărit la Focșani [1]. Pare și cel mai expeditiv, în dublu sens: 1) pentru lectura marelui public care poate înțelege destul de lesne o notație diacritică sumară; 2) chiar pentru uzul cercetătorului avizat. Motivul temeinic: este necesar să tindem a face accesibilă publicului cît mai larg dialectologia, simplificînd — atunci cînd este cazul, ca pentru graiul vrâncean — sistemul mai complicat de transcriere diacritică, folosit consecvent numai în studiile de fonetică experimentală. Acestea se adresează îndeosebi specialistului inițiat[2].

Cît privește valoarea graiului vrâncean în ansamblul dialectal românesc, acesta „rămîne moldovenesc" în fondul lui, după cum rezultă, pînă acum, din studiul *Graiul putnean* al profesorului *I. Iordan* [3]. Nu are varietăți fonetice abrupte, ci acea dulceață sonoră distinsă ce-l apropie de fonetica romanică — italiană și franceză îndeosebi.

Semnele strict necesare — folosite în toată seria acestei colecții — rămîn prin urmare acestea:

č = *c* cum e rostit dinaintea lui *e, i — c(e), c (i)* — în forme ca *čîarî = ceară, čer = cer, četati = cetate, pičîor = picior.*

ę = *e* deschis (în expresia: *ăi vidę tu).*

e̯ = semivocala *e: socoteală, rumeneală.*

i̯ = semivocala *i: źioi̯=joi, źioc = joc, iarnî=iarnă.*

o̯ = *o* deschis: *o̯ai = oaie, o̯amini̯ = oameni, o̯arî = oară, ro̯atî = roată.*

---

[1] Seria *Folklor din Rîmnicul-Sărat*, I, II, III partea I, cît și materialul folkloric și dialectal publicat în *Ethnos*, I, II (1941—43). Materialul tipografic diacritic necesar mi l-am procurat din sacrificii personale enorme, cu sprijinul profesorului meu *Petre V. Haneș*, prin editura „Socec", și din streinătate. Iar cînd am publicat (între anii 1930—1937) asemenea material în revista „Milcovia", am folosit o transcriere diacritică cu totul aproximativă, din pricina lipsei de literă specială — și chiar obișnuită — în tipografia unde se imprima acea revistă, practicizată apoi personalist de către așa-zisul ei „redactor" abil.

[2] Ca în recenta monografie *Graiul din Valea Crișului negru*, 1961, a lui *T. Teaha*, rezultat pozitiv al „Centrului de cercetări fonetice și dialectale" al Academiei Române.

[3] *Ethnos*, I[1] (1941), 90—117.

u̯ = semivocala *u*: *nou̯* = *nou*, *ou̯* = *ou*.
y = sunetul rezultat din palatalizarea lui *v* dinaintea lui *i*,*i̯* (ex. *yin* = *vin*).
ś = sunet intermediar între *s* și *ş*, ca în Banat și Moldova: *śiñśi̯* = *cinci*, *śer* = *cer*, *dulśi* = *dulce* (aproape de it. *cielo* și de fr. *ciel*, *sens*).
ž = *j* (ca în *žar* = *jar*, *grižanii* = *grijanie*).
ź = sunet intermediar între *z* și *j* (ca în *źi̯oi̯* = *joi*, *źi̯urămînt* = *jurămînt*, *źiniri* = *ginere*, *źi̯udicatî* = *judecată*, *źi̯udeț* = *județ*).
ń = sunet rezultat din *m* urmat de *i̯* și pronunțat ca *gn* francez și italian (ex. fr. *Champagne*, *Cocagne*; it. *bisogna*, *campagna*): *ńel* = *miel*, *ńii* = *mie*, *ńilî* = *milă*, *ńi sî pari* = *mi se pare*.
ķ = alterat sub influența lui *i*,*i̯*: *ķi̯atrî* = *piatră*, *ķisa* = *pisa*, *sķinari* = *spinare*; ori în grupul vocalic *i̯e*: *ķi̯ept* = *piept*, *ķi̯erdi* = *pierde*.
ǧ = *g* cum e rostit înaintea lui *e*, *i*: *ǧi̯am*: = *geam*, *Ǧi̯orǧi* = *George*, *ǧiniri* = *ginere*.
ĥ = *f*, *v* alterat de *e*, *i*: *ĥi̯eri* = *fiere*, *ĥi̯er* = *fier*, *ĥulpi* = *vulpe* (pl. *ĥulķi̯*).
ǵ = *g*, *b* alterat sub influența lui *i*, *i̯*: *alǵii* = *albie*, *alǵi* = *albi*, *aǵi̯a* = *abia*.
Ɠ = *g* (*gh*) dinaintea lui *e*, *i*: *Ɠi̯orɠi* = *Gheorghe*, *Ɠimiśi̯u* = *Ghimici* [1].
ñ și m̃ = *n*,*m* pronunțat nazal și vibrant: *dă-ñ paśi* = *dă-mi pace*, *dă-ñ cana śei̯a* = *dă-mi cana ceea*, *dăñ casî* = *din casă*

---

[1] Se pare că devine anevoioasă întrebuințarea acestui semn diacritic, pe care l-am putut folosi la Focșani, publicînd, cum am spus, material dialectal în 1933, 1934, 1941—43 (v. *Folkl. R.-Sărat*, I, 56 text. XV vers. 3, 13, 49, 61, 103; II, 18 vers. 112 115, 124; III[1] 76 text. CLXIX vers. 13, 18 — și *Ethnos*, I[1], 215 rînd. 19; 224 vers. 87, 100 111; I[2] 189 vers. 125; II, 224 vers, 55, 56; 230 vers. 271, 293, 301; 231 vers. 381; 237 vers. 3, 12 etc.). Prin urmare, nu numai în ce-am publicat în *Grai și suflet*, ori în seria publicațiilor „Institutului de Filologie și Folklor".

Acum îl înlocuim — numai pentru imprimarea acestor două volume — cu litera uzuală G, g (drepte și cursive).

BALADE

ŃIORIŢA [1]

(„Cînticu ńioriţî", „Cînticu ńiorariĭ", „Cînticu oilor")

I

— Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ńcoaśi
Gurița nu-ț taśi,
Nu știu śi nu-ț plaśi:
Iarba di pi cîmp,
Apa diń uluc?
Furu ți-ar fura,
Lupki ți-ar mîńca!
Noapția-ń śinî vă pornesc,
Zîua ti mîndresc.

[1] Bibliografia strictă a motivului — contradictorie însă cu ce s-a prezentat, teoretic apoi antologic, în lucrarea lui *P. Apostol—A. Fochi, Miorița*, București, 1964 (1108 pag. „Editura Academiei Republicii Populare Române") — va fi reluată în perspectiva cercetărilor mele de teren, din 1930 pînă în 1968, fiind rectificată, amplificată și stabilită critic, în vol. III, IV și V ale colecției. Reproducem numai nota bibliografică parțială din ed. I:

Densusianu, Viața păstorească în poesia noastră populară, II, 123—161.

N. Georgescu-Tistu, Folklor din județul Buzău, București, 1928, CXXI, CLXXIX, CCXVI.

E. Precup, Păstoritul în Munții Rodnei, Cluj, 1926, 40, 44.

S. Rusu, Scînteuțe, poesii poporale, Gherla, 1924, 18.

Arhivele Olteniei, V, 255—272 (sînt publicate 25 variante).

Gazeta Vrancei, I, n-rul 2.

Grai și suflet, III, 297, 306, 312, 313.

Milcovia, I, n-rul 1.

Șoimii (Tg.-Mureș), II (1926), 35, 53.

— Ştăpîni, stăpîni,
Nu mă blăstăma:
Ńi s-a vorģit
Trii verį di primarį
Sî ńi ti omǫari
Şî sî ńi ti-ñgrǫapi
În dosu stînii,
Uni zac şî cîni,
Cî aį caį niñvăţaţ
Şî boį niñźįugaţ
Şî galbinį nisocotiţ
Şî oį ninumărati.
— Ńioriţî lai,
Di s-or întîmpla
Di m-or omorî,
Pi tǫati căili te-į duśi
Şî įar te-į întǫarśi,
Sî mă-ñgroķį
Îñ spătarįu oilor,
Îm mulsǫarįa mîñzărilor,
Îñ źįocu ńeilor.
Ńioriţî lai,
Sî-ńį puį gluga-m prepeliag,
Fluįeraş la cap,
Buśįumu la ķiśįoari;
Vîntu cîn ńį-a traźi,
Fluįeraş ńį-a zîśi,
Buśįumu ńį-a traźi,
Gluguliţa s-a clătina,
Dulăi s-or gudura.
Ńioriţî lai,
Įar ti-ntorc şî ti rog:
Di s-or întîmpla śeva
Cu duşmani verį primarį,
Sî ńi ti gîndeştį
Cî įeu cît añ śįobănit
Di asta nu m-añ gîndit;
La Dumnezău m-añ gîndit,
Di asta-ñ gînd nu ńį-a vinit.
Ńioriţî lai, lai,
Pi tǫati drumurili,
Pi tǫati ipotiśili
O babî bătrînî
C-uñ cair di lînî,
Diñ furcî trăgîn,
Diñ okį lăcrămîn,

Diñ gurî-ntrebîn,
Diñ fus îndrugîn:
„Śi̯obani, śi̯obani,
Purtînu-ti şî umblînu-ti,
N-ai̯ văzî di̯-uñ fiśi̯or
Nant şî supţîrel?
Mustăśi̯oara lui̯,
Skicu grîului̯;
Okişori lui̯,
Mura cîmpului̯;
Făţîşo̯ara lui̯,
Spuma laptilui̯".
„Măţuşîcî, măţuşîcî,
Am auzît cî s-a-ñsurat:
Ńi̯-a luat trii̯ scînduri̯ di brad;
A pus guriţî la zi̯urămînt
Şî spati la putrezît,
Oki̯ frumoş la putrezît".

(1926), Bîrsăşţi̯ — i̯on Lupu Mari, 54.

II

„Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Di trii̯ zîli-ñco̯aśi
Limba nu-ţ măi̯ taśi;
Nu ştiu̯: di capu tău̯ îţ faśi̯,
Sau̯ di̯-a ńeu̯ îţ faśi̯."
Da i̯a a zîs aşa:
— Stăpîni, stăpîni,
Nu ti supăra,
Cî i̯eu̯ am auzît aşa:
Cî ńi s-a sfătuit
Trii̯ śi̯obani̯
Sî ńi ti omo̯ari
La apus di so̯ari
Şî sî ńi ti-ñgro̯api".
I̯ar i̯el a zîs aşa:
— Di m-or omorî,
Sî nu mă-ñgro̯api
În dosu stînii̯,
Uni zacu cîni;
Śi sî mă-ñgro̯api

Îñ struñga oilor:
Cîn oili s-or strîñźi
Pi mini m-or plîñźi
Cu lăcrîńi di sîñźi.
— C-au auzît aşa
Cî ai o găliatî cu bani.
— Sî cati
Cî măi iesti-o pustiietati
Umplutî pi źiumătati;
Ginişor s-o-mpărtascî,
Ca sî nu ńi sî sfădiascî.

(1926), Bîrsăşti-Topeşti — Giorgi Okian, 92.

III

Pi-uñ kişior di plai,
Pi-o gurî di rai,
Uiti, gini-ñ cali,
Sî coboarî-ñ vali
Trii turmi di ńioreli,
Cu trii săntineli.
Aśiia sîn' trii śiobănei,
Mînîn turmili di oi:
Unu-i moldovian,
Unu-i uñgurian
Şî unu-i vrăñśian.
Śiobănaşu uñgurian
Şî cu śel moldovian
Într-o sarî sî vorgirî
Şî sî sfătuirî
Ca pi la apus di soari
Ca sî ńi-l omoari
Pi śiobănaşu vrăñśian,
Cî ari oiţî măi multi,
Cî-s măi mîndri şî cornuti,
Şî ńeluşăi măi frumuşăi,
Di sî mîndreşti cu iei.
Şî măi ari ş-o căldari cu părali
Îñgropatî-m poarta stînii
Cari la nimini nu spuni,
Pînî la apusu zîli
Cîn ii di gît l-or strîñźi.
Atuñśi o oai bîrsanî,
Din tîrlî năzdrăvanî,

Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-i măi taśi:
Diñ gurî muźeşti
Şî pi stăpîn žăleşti...
— Ñioriţî, ńioarî,
Ori ieşti bolnăģioarî?
Cî di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ţ măi taśi;
Sau iarba nu-ţ plaśi?
— Stăpîni, stăpîni,
Kiamî-ţ uñ cîni:
Pi śel măi muşcător
Şî măi îñgrižîtor;
Cî ieu am auzît
Cî pi la apus di soari
Vria sî ti omoari
Baśiu moldovian
Şî cu śel uñgurian,
C-a auzît cî ai
Uñ śiaun di bani
Şî lor nu li dai;
Şî ai oiţ măi multi,
Mîndri şî cornuti
Şî cai măi îñvăţaţ
Şî cîni măi bărbaţ.
— Oiţî bîrsanî,
Di ieşti năzdrăvanî
Şî di-a ńi sî mor
Îñ cîmp di mohor,
Sî li spui ca sî mă-ñgroapi
Aiśi, pi aproapi,
Îñ struñga di oi,
Ca sî ńiu cu voi;
Îń ńižlocu ńeilor,
Îñ zģerătu oilor,
Îm bătaia berbeśilor.
Da măi ģini-n dosu stînii
Ca sî-ńi-auz cîni;
S-auz śeli căţăli
Lătrîn noaptia la steli,
Numa di dor şî di žăli.
Aşa sî li spui,
Iar la cap sî-ńi pui
Fluieraş di fag,
Mult zîśi cu drag;

Fluieraș di os,
Mult zîși duios;
Fluieraș di soc,
Mult zîși cu foc.
Vîntu cîn a bati,
Îñ iel a răzbati;
Atuñși voi cu toati v-oț strîñzi,
Pi mini m-oț plîñzi
Cu lăcrăñi di sîñzi.
Iar śini ți-ar întreba
Di-aśest omor,
Sî nu li spui lor;
Sî li spui curat
Cî m-am îñsurat
C-o mîndrî crăiasî,
A lumii ńiriasî;
Cî la nunta mia
A kicat o stia;
Soarili șî luna
Ńi-a țînut cununa;
Braz șî păltinaș
I-am avut nuntaș;
Preuț, munții marii;
Păsări, lăutari;
Păsăreli ńii șî ńii
Șî steli făcliș.
Iar dacî-ñ cali-a vini
O babî bătrînî
Cu brîu di lînî,
Cari diñ oki lăcrămîn,
Pi cîmp alergîn,
Pi toț întrebîn
Șî la toț zîcîn:
„Nu cuñva aț văzut,
Nu cuñva aț cunoscut
Mîndru șiobănel
Tras printr-uñ inel?
Feții șoara lui
Îi ca spuma laptilui;
Mustăși oara lui
Îi ca skicu grîului;
Perișoru îi ca pana corbului;
Okișori lui
's ca mura cîmpului";
Tu, oița mia,
Sî ti-nduri di ia

Şî sî-i spui curat
Cî m-am îñsurat
C-o fatî di crai
Pi gurî di rai,
C-o fatî frumoasî,
A lumii crăiasî.

(1928), Bîrsăşti — Giorgi Cožocariu, 54

IV

— Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ţ măi taśi;
Nu ştiu śi nu-ţ plaśi:
Apa diñ uluc,
Saria dim butuc?
— Stăpîni, stăpîni,
Şî apa îńi plaśi,
Şî saria îńi plaśi;
Da ńi s-a vorģit
Şî s-a sfătuit
Baśiu uñgurian
Şî cu śel vrăñśian,
Ca sî ti omoari
Îñ apus di soari.
— Ńioarî bîrsanî,
Di ieşti năzdrăvanî,
Sî-i spui lu vrăñśianu
Şî lu uñgurianu:
Di m-or omorî,
Sî nu mă îñgroapi
În dosu stînii,
Uni zacu cîni;
Sî mă-ñgroapi
Îñ struñga di oi,
Sî ńiu tot cu voi;
Îñ źiocu ńeilor,
Îm bătaia berbeśilor.
Vîntu cîn a bati
Piñ ieli-a răzbati;
Şî ieli s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lăcrăńi di sîñźi:

Śeli okeşăli
Cu lăcrăńi di žăli;
Śeli okenati
Cu lăcrăńi di moarti.
Da la cap sî-ńi pui
Fluieraş di fag,
Mult zîśi cu drag;
Fluieraş di os,
Mult zîśi duios.
Da d-eţ vidia
Şî ń-eţ asculta
Maica mia bătrînî
Cu brîu di lînî,
Pi cîmp alergîn,
Di mini-ntrebîn:
Mîndru śiobănaş,
Diń fluir doinaş;
Tu curat sî-i spui
Cî m-am îńsurat
C-o fatî di crai
Di pisti plai;
C-o fatî crăiasî
A lumii ńiriasî.
Şî la nunta mia
A căzut o stia;
Soarili şî luna
Ńi-a ţînut cununa;
Braz şî păltinaş
I-am avut nuntaş;
Păsăreli mari
Li-am avut lăutari;
Păsăreli ńii
Şî steli făcliі.

(1928), Bîrsăşti — Ion a Panagii, 62.

V

Pi-uń kiśior di plai,
Pi-o gurî di rai
Iatî, vini-ń cali,
Sî cobozarî-ń vali
Trii turmi di oi
Cu trii śiobănei:
Unu-i moldovian,

Unu-i uñgurian
Şî unu-i vrăñśian.
Mări, sî vorgirî
Şî sî sfătuirî
Ca la apus di soari
Ca sî ńi-l omoari
Pi śel moldovian,
Cîśi ari oi multi:
Vo ńii şî patru suti,
Berlii şî cornuti;
Cai niîñvățat
Şî cîni măi bărbat
Şî galbini niskimbat;
Şî sî ńi-l îñgroapi
În dosu stînii,
Undi zac cîni.
Da śel moldovian
Iarîş ńi-a zîs:
— Oiții bîrsanî,
Tu ieşti năzdrăvanî,
Tu sî mă dizgroki di-acolu
Şî sî mă îñgroki
Tot îñ struñga oilor,
Îm bătaia berbeśilor.
Oiții bîrsanî,
Şî tu sî mă plîñźi,
Multi lăcrăńi sî scurźi.
— Stăpîni, stăpîni,
Ieu cî ńi ti-oi plîñźi
Cu lăcrîńi di sîñźi,
Frații tî s-or strîñźi.
Da în loc di frat,
Tot brazî înant;
În loc di surori,
Tot munții cu flori"...
„Da la moartia mia
Sî-ńi răsar-o stia;
Soarili şî luna
Sî-ńi poarti cununa".
La şîpotu mari,
Pi dial îñ cărari
O babî călari:
O babî bătrînî,
Cu brîu di lînî,
Diñ oki lăcrămîn,

Diñ gurî zîcîn:
„Pi śei śiobanį
Nu ńi į-aț văzît,
Pį-al ńeu fiśiorel
Tras pintr-uñ inel?
Feț'îșoara luį,
Spuma laptiluį;
Perișoru luį,
Pana corbuluį;
Okișori luį,
Mura cîmpuluį;
Mustăśioara luį,
Skicu grîuluį".
— Stăpîni, stăpîni,
Fluieraşu tău,
Sufleț'ălu ńeu:
Fluieraș di os,
Di cîntî duios;
Fluieraș di fag,
Cuñ cîntî cu drag;
Fluieraș di socru,
Sî-ńį măį moai focu.

(1928), Bîrsăștį-Topeștį — Gįorgi Gimpu, 60.

VI

— Ńioriț'î lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ț măį taśi;
Nu știu: įarba nu-ț plaśi,
Sau sarįa nu-ț plaśi?
— Ba șî įarba-ńį plaśi
Șî sarįa-ńį plaśi;
Da s-a vorġit doį śiobăneį
Ca sî ńi ti omoari
La apus di soari,
Cî aį oį măį multi,
Mîndri șî cornuti,
Caį îñvățat
Șî cînį măį bărbaț.
— Sî li spuį, ńioriț'î:
Dacî m-or omorî,
Sî mă îñgroapi

Îñ struñga oilor,
Îñ źi̯ocu ńeilor,
Îñ zǵéritu oilor;
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi,
Cu lăcrîńi̯ di sîñźi.
Fluieraș sî-l pui̯ la cap:
Fluieraș di os,
Mult măi̯ cîntî dui̯os;
Buśi̯umaș la kiśi̯oari;
Cîn vîntu a bati,
Fluieraș ńi̯-a cînta
Și buśi̯umu ńi̯-a buśi̯uma.
Ńioriți, di te-i̯ întîlni
C-o babî bătrînî,
Diñ furcî-ndrugîn,
Diñ gurî-ntrebîn:
„N-ai̯ văzut
Mîndru śi̯obănaș?
Fața lui̯,
Spuma laptului̯;
Oki lui̯,
Mura cîmpului̯“;
Sî-i̯ spui̯ curat
Cî m-am îñsurat.
Da la nunta mi̯a
Am avut nuntaș
Munț și păltinaș;
Soarili și luna
Ńi̯-a ținut cununa.

Ieu̯ l-am îñvățat cînticu ista la oi̯, c-añ fos' paiśprăzăśi ani̯ śi̯oban. Noi̯ śi̯obani-l cîntam mul' diñ gurî și diñ fluir.

(1928), Colacu — Neculai̯ Rùsu, 47.

VII

— Ńioriți lai,
Lai, bucălai,
Di trii̯ zîli-ñcoaśi
Guriț̣a nu-ț taśi;
Ori̯ di cap îț faśi̯,
Ori̯ i̯arba nu-ț plaśi,

Apa diñ uluc,
Ḷarba di pi cîmp?
— Dar, stăpîni Ioạni,
Apa ńiḷa-ńḷ plaśi
Ṣî ḷarba cî-ńḷ plaśi;
Da nu pośḷu mîñca
Ṣî niśḷ apî nu pośḷu bḷa
Cî ńḷ-am auzît aṣa:
Pḷ-o gurî di raḷ,
Pḷ-um piśḷor di plaḷ,
Cî ńi s-a vorġit
Doḷ tovărăṣăḷ —
Unu, moldovḷanu
Ṣî unu, vrăñśḷanu —
Ca sî ti omọari,
Cî aḷ oḷ măḷ multi,
Multi ṣî cornuti,
Lăḷ ṣî bucălăḷ,
Stati ṣî buzati.
— Ńioriṭî lai,
Di ḷeṣtḷ năzdrăvanî
Ṣî m-or omorî,
Sî li spuḷ-aṣa:
Sî nu mă îñgrọapi
În dosu stînḷ,
Uni zac toṭ cîni;
Ṣî sî mă îñgrọapi
Îñ struñga oilor,
Îñ źḷocu ńeilor.
La capu ńeụ
Sî-ńḷ puḷ buśḷumaṣu:
Buśḷumaṣ di păltinaṣ,
Fluḷeraṣ di frăsînaṣ;
Vîntu cîn ńḷ-a bati,
Buśḷumaṣ ńḷ-a traźi;
Vîntu cîn ńḷ-a traźi,
Fluḷeraṣ ńḷ-a zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lăcrîmḷ di sîñźi.
Da, ńioriṭî lai,
Ṣî tot boteḷeṣu,
Pi uni vă-ṭ duśi
Voḷ di ńḷ-oṭ vidḷa
O babî bătrînî,
Cu cătrinṭa surî,

Cu cair di lînî,
Diñ furcî torcîn,
Diñ okį lăcrămîn,
Diñ gurî-ntrebîn:
„Oiţîli babi,
Sî-ñ spuniţ şî ńii,
Ią, dį-uñ śįobănaş
Nu l-aţ ķi văzut?“
„Ba noį l-añ văzut,
Cî stăpîn nį-a fost,
Da ńi s-a-ñsurat“.
„Pi śinį-a luat?“
„Pi negru pămînt“.
„Śin l-a cununat?“
„Luna cu luńina;
Į-a ţînut cununa
Soarili cu căldura“.

Ieu îl ştiu di la mama; cî-l cînta mama, şî ńii ńį-a plăcut. L-ăį ķi ştiut măi ģini; da l-am uįtat, cî-s bătrînî, ş-am păţît multi.

(1928), Colàcu — Panagiįa Antòn, 47.

VIII

Pi ķiśįor di plaį
Cobǫarî-m, cobǫarî
Triį turmi di oį,
Nouî śįobăneį.
Iį cîñ cobora
Îñ gurî di vîlśįa,
Oili-m păştįa,
Iį sî sfătuįa
Şî, măriį, sî vorģįa
Ca pi stăpînu
Sî ńi-l uśizî
Şî sî-l omǫari,
Cî ieł îį măį bogat:
Ari oį măį multi,
Boį buniį niñźįugaţ,
Baniį ninumăraţ.
Nimnįa n-auza
Cuñ sî sfătuįa;
Numa ńicî ńioriįa,

Ia cî-ńi-auza.
Da ia śi-ñ făśia?
Ia iarbî nu-m păştia,
Niśi-apî nu-m bia.
Nimnia n-o auza,
Drag stăpîn di-a ii,
Ia, cî ńi-o auza.
Diñ gur-o-ntreba:
— Mioriţî lai,
Da ţîia śi nu-ţ plaśi?
Ori di cap îţ faśi,
Sau iarba, sau apa:
Apî diñ uluc,
Sari dim burduf,
Požar di pi cîmp?
— Stăpîni, stăpîni,
Nu-i di capu ńeu,
Şî-i di capu tău:
Şei nouî śiobanî
Ii s-a sfătuit
Şî s-au vorbit
Ii ca sî ńi ti batî,
Sî ńi ti omoari,
Cî tu ieşti măi bogat
Şî ai oi măi multi,
Boi buni niñźiugaţ,
Bani ninumăraţ".
Da iel śi-i zîśia?
„Ńioriţî lai,
Ii m-or omorî;
Pi mini sî nu mă-ñgroapi
Or la vuñ copaśiu,
Or la bisăricî;
Ii ca sî mă-ñgroapi
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor.
Şî ii ca sî-ńi cati
Fluieraşu ńeu:
Fluieraş di os,
Mul' cîntî žîndos;
Fluieraş di socru,
Mul' cîntî cu foc.
Da ii sî-ńi măi cati
Buśiumelu ńeu
Diñ śel tun rătund,
La cap sî ńi-l pui;

Vîntu cîn ńi-a bati,
Buśiumel ńi-a zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lăcrăńi di sîñźi".
Śiobani śi-ñ făśia?
Sîmbîtî sarà
Oili-m pornia,
Ii îñ urmî rămînia,
Beții cî tăia,
Pi iel tăbăra
Și ńi-l omora,
Și ii cî-l îñgropa
Tocma-n dosu stînii,
Uni-ńi zac și cîni.
Pi Tutòva-ñ sus
Multi oi s-a dus:
Multi și cornuti,
Da măi multi śiuti.
Da ii śi făśia?
Ii cî ńi-ș căta,
Îñ vatra focului
Ii cî-ñ săpa
Și ii cî-ñ găsa
Di-o niagrî gălțatî,
Di galbini surpatî.
Tari-ñ vini,-ñ vini
Pi Tutòva-ñ źios
Di-o maicî bătrînî
C-uñ cair di lînî
Di păr di căńilî,
Ia din drugî-ndrugîn,
Diñ gurî-ntrebîn.
Da ia c-aźiuñźia
La Sernèlia,
Diñ gurî-ñ zîśia:
„Sernèlio, Sernèlio,
Apî curgătoari
Pi ketriș di vali,
Cum ieș' curgătoari,
De-i ḱi vorbitoari:
Da tu nu ń-ei spuni
Di-uñ fiśior di-a ńeu,
Tînîr niñsurat,
Trup făr di păcat?
Mustăśioara lui,

Skicu grîuluį;
Feţîşoara luį,
Spuma laptiluį;
Okişori luį,
Mura cîmpuluį;
Spriñśenili luį,
Pana corbuluį".
Śernelia cî-ñ zîśia:
„Măįcuţî, măįcuţî,
Įeu kiar sî-l ki văzît,
Nu l-añ cunoscut;
Da tu sî ti duśį
La sorî-mįa neguricî,
Cî-į mînicătoari
Şî-ntunicătoari;
Įa cî l-a ki văzît,
L-a ki cunoscut,
Cu dreptu ţ-a spuni".
Da įa śi-ñ făśįa?
La negurî merźįa,
Diñ gurî-ñ zîśįa:
„Neguricî, hăį,
Įa-ti di pi văį
Şî di pi ovăį;
Vinî-ñcoaş la mini,
Noį sî ti-ntrebăm
Di śi kerdurîm".
Negura śi-ñ făśįa?
La dîñsa cî nu vinįa
Şî pi dîñsa ńį-o-ntreba:
„Neguriśi, hăį,
Tu umblîn
Şî-ntunecîn,
Cum įeşti mînicătoari
Şî-ntunicătoari,
Da tu n-aį văzît
Dį-uñ fiśior d-a ńeu,
Tînîr niñsurat,
Trup făr di păcat?
Mustăśįoara luį,
Skicu grîuluį;
Okişori luį,
Mura cîmpuluį;
Spriñśenili luį,
Pana corbuluį;
Feţîşoara luį,

Spuma laptiluį".
Negura śi-ñ zîśįa?
„Măįcuțî, măįcuțî,
Įeu cî l-añ văzît
Șî l-añ cunoscut:
Da įel s-a suit
La muntili săc,
Uni viteżî sî-ntrec,
Șî įel s-a-ñsurat".
Įa cî-ńį întreba:
„Śiną-a fos' nuntaș?"
„Munțî și cu brazî".
„Śiną-a cununat?"
„Soarili și luna,
Cî lor lį-a da' mîna".
Da įa śi-ńį făśįa?
La stînî drept acolu sî duśįa,
Ocol stînii cî ńi-ș da,
Pisti mormînt cî ńi-ș da,
Frumușăl cî ńi-l dizgropa,
Șî įa cî-l cunoștįa,
Șî pi dîñsu leșîna.

Įeu îl știu diñ vekįu, di la tetįa; da ari suśituri multi cînticu-aista. Nu l-añ cînta' dimult, cî nu śeri lumįa. Înăinti-l cîntam įeu, cî-ńį plăśįa ńiįa.

(1928), Colàcu — cobzarįu Marin Curtįanu, 78.

IX

— Ńioriță lai,
Lai și bîrsanî,
Śi-ńį įești năzdrăvanî?
Di trii zîli-ñcoași
Gura nu-ț măį taśi,
Niśį įarba nu-ț plaśi;
Spuni-ńį, śi ț-î țîi?
— Stăpîni, stăpîni,
Tu kįamî-ț și cîni
Sî ńii cu tini,
Cî la apus di soari
Vrįa sî ti omoari
Baśįu uñgurįan
Și cu śel vrăñśįan,

C-aĭ oiți măĭ multi,
Mîndri și cornuti.
— Oiți bîrsanî,
Di ieșți năzdrăvanî,
Sî li spuĭ tu lor
Tot dipi omor
Ca sî mă-ñgroapi
Tot în dosu stînii
Ca s-auz cîni;
Îñ struñga di oĭ,
Sî hiu tot cu voĭ;
Sî-ńĭ pui la cap
Fluieraș di fag,
Mul' zîși cu drag;
Fluieraș di os,
Mul' zîși duĭos;
Fluieraș di soc,
Mul' zîși cu foc.
Sî li măĭ spuĭ lor,
Tot dipi omor:
Cî la nunta mia
Ńĭ-a căzît o stia;
Soarili și luna
Ńĭ-a ținu' cununa;
Braz și păltinaș
Cî ńĭ-a fos' nuntaș.

(1928), Colàcu-Poduri — Sanda Băra, 75.

X

— Ńioriți lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoași
Gura nu-ț măĭ tași;
Nu știu: iarba nu-ț plași —
Iarba di pi cîmp,
Sau apa diñ uluc,
Ori sariа dim burduf?
— Dar ń-i ńilî di 'niata
Cî, mări, s-au vorgit
Țăranu cu moldovianu
La apus di soari
Sî ńi ti omoari.
— Ńioriți lai,

Lai, bucălai,
La' sî mă omọari;
Ṣî sî li spuị-aṣa:
Di m-or omorî,
Sî nu mă îñgrọapi
În dosu stînii,
Uni zac cîni;
Śi sî mă-ñgrọapi
Îñ struñga oilor,
Tot îñ źịocu ńeilor,
Bătaịa berbeśilor.
Fluịeraṣu ńeu
Sî-ńị zîcî duịos,
Fluịeraṣ di os;
Cîn vîntu a bati,
Oilị-o străbati...
Sî ńi-l puniț
Îñ striaṣîna stînii;
Fluịeraṣu-a zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi,
Cu lăcrîńị di sîñźi...
Apucaị pi drum îñ sus,
Mă-ntîlnii
C-o babî bătrînî,
Cu furca di sîrmî,
Cu cair di lînî,
Diñ gurî-ntrebîn,
Dim mînî torcîn.
„Bună zîua, mătuṣîcî.
N-aị auzît,
N-aị văzît
Śịobănaṣu ńeu
Cu triị turmi di oị?"
„Mătuṣîca mịa,
Kịar di l-añ văzît,
Nu l-añ cunoscut.
Śi-ị drept: añ văzît
Colịa, unu-ñ vali,
Añ văzît
Uñ śịoban cî dọarmi;
Nu ṣtiu: dọarmi,
Or sî faśi;
Cî oki luị
Îs muri cọapti:

Coapti, coapti la răcoari,
Niaźiuñsî di vînt şî soari;
Mustăśioara lui,
Skicu grîului;
Okişori lui,
Mura cîmpului;
Feţîşoara lui,
Spuma laptilui.

(1928), Colàcu-Poduri — Neculai Muntianu, 51.

XI

— Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ţ măi taśi;
Nu ştiu, iarba nu-ţ plaśi?
— Ba nu, stăpîni, nu:
Ńi s-a vorbit moldovianu
Şî cu uñgurianu
Sî mi ti omoari
La uñ apus di soari;
Cî ai oi măi multi,
Multi şî cornuti.
— Di m-a omorî,
Şî mă-ñgroapi
În dosu stînii,
Uni latrî cîni;
Sî-m pui la cap
Fluieraş di fag,
Sî-ñ cînti cu drag.

(1926), Găuri — Sandu Ròman, 21.

XII

Iera nouî śiobani măi tiniri, şî unu bătrîn, cari-avia oi măi multi. Aśii nouî śiobani merğiau înapoi; iar śel bătrîn merğia înăinti, şî sî sfătuia ca sî-l omoari. O mioriţ-a auzît, şî iera tristî, şî nu voia sî mănînči. Stăpînu-a-ntrebat-o:

— Mioriţî lai,
Lai, lai, bucălai,

Di trii zîli-ñcoași
Gurița nu-ț taśi;
Ori-apa nu-ț plaśi?
Apa îi sălśii,
Cum îńi plaśi ńii;
Dar sarja nu-i glodoasî,
N-ağiunği la oasî.
— Stăpîni, stăpîni,
Toati-s buni;
Da nu-ńi fac di capu meu,
Či-ț faśi dumnjata di capu tău:
Da am auzît
Cî vorbja dușmani
Ca sî ti omoari.
— Miorițî lai,
Voi di aț vidja
Cî m-a omorît,
Voi sî rîcîiț cu kiśioarili
Și sî mă luaț
Și îñ žocu ńeilor
Śî mă îñgropaț.

Atuñśi-a zîs śiobanilor, dor cî l-or lăsa:

— Fraților mei,
Vă dușiț îñ vatrî,
Cî i-o găliatî cu galbini,
Și s-o luaț.

Iei l-au omorît, și l-au îñgropat, śii noui śiobani, într-o rîpî. Miorița l-a scos, și l-a îñgropat la stînî, și berbeśi plîngiau.

A vinit mă-sa, și-ntreba di dîñsu. S-a-ntîlnit cu negura, și i-a zîs:

— Neguriśi, cum ieșți-umblătoari, fii și vorbitoari:

N-ai văzît uñ śiobănaș?
— Sî ti duśi la apî:
Cum îi curgătoari,
Îi și vorbitoari.

Apa i-a spus cî l-a da' di rîpî. Baba a da' di śii noui śiobani, ș-a omorît-o și pi ia.

(1926), Herăstău — Iliñca Lăscànu, 12.

XIII

— Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ţ măi taśi;
Furi ţi-ar fura,
Lupu ţi-ar mîñca,
Da śi zgeri-aşa?
Or nu-ţ plaśi apa,
Or nu-i bunî iarba?
— Gini-ńi plaśi apa,
Gini-ńi plaśi iarba;
Da am auzît
Cî s-a vorgit
Ca sî ti omoari
Şî sî ti îñgroapi
În dosu stînii,
Uni zac cîni.
— Dacî m-a omorî,
Sî mă-ñgroapi
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor.
A-ntîlnit o babî bătrînî
C-uñ cair di lînî,
Din drugî-ndrugîn,
Diñ gurî-ntrebîn:
— Da nu ń-ei văzît,
Nu ń-ei auzît
Uñ fiśioraş a ńeu?
— Ba gini-am auzît
Şî gini l-añ văzît
Cî l-a omorît
Şî ńi l-a-ñgropat
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor.
— Śini ńi-l bośia?
Fluiru fluira,
Oili zgera,
Pi dîñsu-l plîñźia.
— Śi fel di om iera?
— Feţîşoara lui,
Spuma laptului;
Perişoru lui,
Skicu grîului;
Spriñśenili lui,

Culmja djaluluj;
Okişori luj,
Mura cîmpuluj.

(1926), Herăstău — Màrija N. Şjutî î,70.

XIV

Pj-uñ ķişjor di plaj,
Pj-o gurî di raj,
Pj-o gurî di plaj,
Ginj-uñ cîrd di oj
Cu trij şjobănej:
Unu ń-i mocan,
Unu-j moldovjan,
Unu ń-i muntjan.
— Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Di trij zîli-ñcoaśi
Gurija nu-ţ taśi;
Nu ştiu: di cap îţ faśj,
Orj dj-a ńeu îţ faśj?
— Ba dj-a tău, stăpîni;
Cî jeu şkjoapî m-añ făcut,
Pi urm-añ rămas
Şî ńj-am auzît
Tovarîşî tăj
Voroģindu-sî
Ca sî ti omoari
Şî sî ti îñgroapi
În dosu stînij,
Uni zac cîni.
— Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Tu sî li spuj, spuj
Sî nu mă îñgroapi
În dosu stînij,
Uni zac cîni;
Sî mă-ñgroapi
Îñ struñga oilor,
Îñ źjocu ńeilor.
La ķişjoari sî-m puj
Buśjumaş la ķişjoari,
Flujeraş la cap;
Vîntu c-a sufla,

Fluier ńi-a cînta:
Fluieraș di plop,
Mult cîntî cu foc.
Saricùța mia
Sî ńi-o pui îñ is păltinaș;
Vîntu ńi-o sufla,
Sarìca s-or clătina,
Dulăi s-or aduna,
S-a gîndi cî li dau śeva.
Ńioriții lai,
Lai, bucălai,
Tu cî ń-ei vidia
O babî bătrînî
C-uñ cair mari di lînî,
Dim mînî-ndrugîn,
Diñ oki lăcrămîn,
Diñ gurî-ntrebîn:
„Neguriśi, neguriśi,
Noaptia umbli pi văi
Și zîua pi dialuri:
Și tu nu ń-eț văzît
Di-uñ śiobănaș?
Fețîșoara lui,
Spuma laptilui;
Okișori lui,
Mura cîmpului;
Perișoru lui,
Skicu grîului".
Tu sî-i spui, sî-i spui
Cî ieu m-am îñsurat
Ș-an luat o fatî di crai,
Di colia, di pisti plai.
„Śini ț-a fost socru?"
„Sapa și lopata".
„Śini ț-a fost nunu?"
„Munții și cu brazî".

(1926), Herăstău — Ion Vatrî II, 64.

XV

— Ioriții lai,
Lai, bucălai,
Dă trii zîli-ñcoači
Iarba nu-ț măi plači:

Nicĭ ĭarba, nicĭ apa;
Orĭ dă cap îț facĭ?
Orĭ dă capu tău,
Orĭ dă capu ńeu?
— Stăpîni, stăpîni,
Toati mi sîm' buni;
Da ĭeĭ s-a vorbit,
Śiĭ nouî śiobanĭ
Cari-s verĭ primarĭ,
Ca sî ti omoari,
Cî tu aĭ părali;
Șî aĭ oĭ măĭ multi,
Dulăĭ măĭ bărbaț
Șî caĭ bunĭ niñvățaț.
— Mioriță lai,
Ĭeĭ di m-or omorî
Șî m-or îñgropa
În dosu stînii,
Uni mi zac cîni,
Tu sî mă dăzgroĭi
Șî sî mă-ñgropaț
Îñ struñga oilor,
Îñ žocu meilor.
Șî sî-ńĭ măĭ cătaț
Îñ vatra foculuĭ
Di-o niagrî găliatî,
Di galbinĭ surpatî,
Frumos s-o-mpărțîț;
Voĭ mă omorîț,
Sî nu vă sfădiț,
Sî mă suduiț.

Vez, domli, cîntiśili dim bătrînĭ îs frumoasî; da dacî nu li śeri nimini, noĭ cîntăm acun di ĭesti nouî. Șî-ĭ păcat cî nu li śeri. Ĭeu n-am măĭ cîntat cînticu ista di cîn ĭeram tînîr.

(1926), Herăstău — lăutariu Predoĭ Cîtu, 70.

XVI

Verdi ș-uñ susaĭ,
Śia guriță di plaĭ,
Triĭ turmi di oĭ
Coboarî-ñ, coboarî

Cu nouî șiobănei:
Unu mi-esti bretcan,
Unu mi-esti moldovian,
Unu mi-esti vrăñșian,
Unu mi-esti uñgurian.
— Ñioriții lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoași
Gura nu-ț măi taśi;
Or iarba nu-ț plaśi,
Or iarba, or apa?
— Stăpîni, stăpîni,
Toati mi sîm' buni;
Da tovarîșî
Mi s-a vorbit
Ca sî mi ti-omoari,
Ti-omoari, omoari,
Cî ai oi măi multi,
Multi, multi șî cornuti.
— Ñioriții lai,
Dipi śi m-a omorî,
Ii sî mă îñgroapi
În dosu stînii,
Uni latrî cîni.
Ñioriții lai,
Tu sî mă dizgroki
Ca sî mă îñgroki
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor.
Ii sî cati
Îñ vatra focului;
Di-a găsî di-o găliatî niagrî
Di galbini dărîmatî,
Ii s-o împărtascî,
Sî nu sî sfădiascî.

(1928), Herăstău—lăutariu Giorgi Predoi Cîtu, 38.

XVII

„Mioriții lai,
Lai, bucălai,
Dă trii zîli-ñcoači
Gura nu-ț măi tači;
Țîia śi nu-ț plaśi:

Ori apa, ori sarja,
Požar dă pă cîmp?“
Iar ja cî-j spunja:
„Stăpîni, stăpîni,
Toati mi sîm' buni;
Da ij s-a vorbit,
Śij nouî čjobanj,
Toț sîn' verj primarj,
Ca sî ti omoari,
Cî aj oj măj multi,
Dulăj măj bărbaț,
Caj bunj niñvățaț
Șî berbečj bătuț
Șî flăcăj stătuț“.
Da jel cî-ñ spunja:
„Dă m-or omorî,
Da ij să mi-ș cati
Îñ vatra focului
Dj-o njagrî găljatî,
Dă galbinj surpatî,
Pustija s-o batî!
Ij frumos s-o-mpărțascî,
Sî nu sî sfădjascî,
Sî mă sudujascî.
Dă m-o omorî,
Da ij sî mă-ñgroapi
Îñ struñga oilor,
Îñ žocu meilor.
Flujeru meu:
Flujeraș di fag,
Mul' cîntă cu drag;
Flujeraș dă soc,
Mul' cîntă cu foc;
Cîn fluiru-a zîči,
Oili s-or strînği,
Tot pă cap m-or plînği.
Bučjumașu meu:
Bučjumaș dă arğint,
Mul' cîntă cu žînd,
Ij sî mi-l pui
În čel păltior;
Cîn vîntu-a bati,
Oili s-or strînği,
Pi mini m-or plînği“.
Ij îl omora
Șî mi-l îñgropa

Tot în dosu stînii,
Uni mi-ș zac cîni.
Maicî-sa či-ñ făčia?
După dîñsu cî-m pleca;
Pleca dă mi-l căuta
Șî pi toț mi-i întreba:
„N-aț văzît uñ fișior a ńeu?
Fețîșoara lui,
Spuma laptilui;
Okișori lui,
Mura cîmpului;
Mustășioara lui,
Skicu grîului".
„Șî dă l-añ văzît,
Nu l-añ cunoscut".

(1928), Herăstău — lăutariu Neculai Predoi, 65.

XVIII

— Ńioriță, riță,
Di trii zîli-ñcoași
Gurița nu-ț măi taśi;
Nu știu: di capu tău îț faśi,
Or di capu ńeu?
Or iarba nu-ț plaśi,
Or apa nu-ț plaśi,
Or pornjala nu-ț plaśi?
— Șî pornjala-i bunî;
S-a vorgit
Moldovjanu șî cu uñgurjanu
Ca sî ti omoari pi dumnjata,
Cî ai oi măi buni
Șî cîni măi bărbați;
Sî ti-ñgroapi
În dosu stînii,
Uni zac cîni.
— Ńioriță, riță,
Dacî m-a omorî,
Sî mă-ñgroapi
Îñ źiocu ńeilor,
Îñ struñga ńioarilor;
Nu mă-ñgroapi
În dosu stînii,
Uni zac vara cîni.

Fluieraș ńi-a zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Cu lăcrîni di sîñźi
M-or plîñźi".
O babî bătrînî
Din drugî-ndrugîndî,
Diñ oki lăcrămîndî,
Diñ gurî-ntrebîndî:
„N-ați văzît fiśioru ńeu?
Fața lui,
Spuma laptiului;
Oki lui,
Mura cîmpului".

Mă-sa a aflat cî s-a sfătuit și l-a omorît.

(1926), Herăstău — Costantin Găinî, 86.

XIX

Ș-añ zî': „ș-uñ săraĭ",
Pi kiśior di plaĭ,
Pi-o gurî di raĭ,
Cum îńi pogora
Trii turmi di oi,
Cu trii śiobăneĭ:
Unu-i Manoilî
Și-i vătav pi stînî;
Unu-i Izokiśi,
I-s oili-aiśi;
Și unu-i Cornutu,
C-ari oi măi multi,
Multi și cornuti.
Diñ oili lui
Una îi zgera
Și iel ńi-o-ntreba:
— Ńioriți lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ț măi taśi;
Ori-apa nu-ț plaśi:
Apa diñ ulśior,
Saria dim burduf?
Cî mă faśi di plîñg...
— Stăpîni, stăpîni,

Ģin pi lîñgî mini,
Cî ļeų plîñg di tini:
Cî śiį doį śįobanį
Cî iį s-a vorģit
Ca sî ńi ti-omǫari
Ṣî sî ńi ti-ñgrǫapi
Colu-n dosu stîniį,
Undi zaśi cîni.
Da tu sî li spuį:
Di tį-or omorî,
Sî spuį sî ti-ñgrǫapi
Îñ struñga oilor,
Îñ źįocu ńeilor.

(1928), Năruža — lăutarįu Nįagu Burtàn, 52

XX

— Ńioriṭî lai,
Cu lîna ṭîgai,
Di trii zîli-ñcǫaśi
Gurița nu-ț taśi;
Nu știu śi focu nu-ț plaśi:
Nu știu: ļarba nu-ț plaśi,
Sarįa dim burduf,
Apa diñ uluc,
Sau di cap îț faśį?
— Stăpîni, stăpîni,
Cî ńiįa cî-ńį plaśi
Sarįa dim burduf,
Apa diñ uluc;
Da ńiįa nu-ńį plaśi
Vorba śįa dį-asarî
Ṣî dį-alaltîsarî:
Śiį doį śįobănei,
Negri, negrișorį:
Mustăśįoara lor,
Skicu grîuluį;
Okișori lor,
Mura cîmpuluį;
Vrįa sî ńi tį-omǫari
La apus di sǫari.
— Stăpîni, stăpîni,
Gîndești-ti la mini,
Cî sîn' tormănaș

Cu trii ńii di oi.
Stăpîni, stăpîni,
Sî nu mă-ñgropaț
Din dosu stînii,
Undi zac cîni;
Și sî mă-ñgropaț
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor.

(1926), Năruza — Ion Stan, 26

XXI

— Oai bucălai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ț măi taśi,
Apa nu-ț măi plaśi,
Iarba di pi cîmp
Și apa diñ uluc.
— Ńiia ńi s-a vorgit
Trii śiobănei
Cu turma di oi
Sî ńi ti omoari:
Unu ie bretcan,
Unu-i moldovian,
Unu-i uñgurian;
Sî ńi ti omoari
Și sî ńi ti-ñgroapi
În dosu stînii,
Undi zac cîni".
La vîrf di măgùrî
Śiați și negùrî,
Nu sî măi răzbunî
Cîți-o săptămînî,
Sî fac voi bunî...
— Di m-or omorî,
Sî nu mă-ñgropaț
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor.
Diñ kiśioru tău
Sî-ńi puniț la cap
Mîndru fluieraș;
Cîn a bati vîntu
Sî-ńi cînti cu drag.
Colia pi Dumbravî

Ieşti iarba-ntriagî:
Iarba-i nipăscutî,
Apa nibăutî".
Iar o babî slabî
Din drugî-ndruga,
Diñ oki lăcrăma,
Di fişior întreba:
Di-uñ şiobănel
Nant şî suptîrel,
Tras pintr-uñ inel.

(1927), Năruza — lăutariu Iftińi Căşunianu, 34.

XXII

— Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Guriţa nu-ţ taśi.
— Stăpîni, stăpîni,
Ńi s-a vorģit
Aiş' doi uñgureni
Ca sî ti omoari
Cî ai oi măi multi
Şî cîni măi bărbaţ;
Ca sî ti omoari
Şî sî ti îñgroapi
În dosu stînii,
Uni zac cîni.
— Ńioriţî lai,
Ieu mă prăpădesc:
Fluieraşu ńeu
Sî ńi-l îñgropaţ
Îñ struñga oilor.
Da pi mini,
Dacî m-or omorî
Tovarîşî ńei,
Sî mă-ñgroapi
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor.
Măiculiţa mia
În drugî-ndrugîn
Di mini-ntrebîn:
„N-aţ văzî' di-uñ fişioraş?
Feţîşoara lui,

Spuma laptiluĭ;
Okișori luĭ,
Mura cîmpuluĭ".
„Ba l-añ văzî', mătușîcî,
Cî ĭel s-a-ñsurat;
Șî l-a cununat
Luna șî soarili".
„Fluĭerașu luĭ
Uń(di) ńi l-a-ñgropat?"
„Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor.
Busîioc ĭ-a răsărit,
Fetili s-or strîñźi,
Pi ĭel l-or plîñźi".

(1927), Năruža — Luca Polobòc, 71

XXIII

— Ńioriții lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ț măĭ taśi;
Orĭ ĭarba nu-ț plaśi?
— Dă oili-ñcoaśi
La negru zăvoĭ,
Cî-ĭ ĭarbî di noĭ
Șî-ĭ umbrî di voĭ.
C-am auzît
Cî s-a vorźit
Baśiu uñgurĭan
Șî cu śel moldovĭan
Ca sî-l omoari
Pi śel vrăñśian.
— Di śi sî mă omoari?
— Pîntru cî ĭești măĭ-ortoman:
Cî aĭ oĭ măĭ multi,
Mîndri șî cornuti,
Șî caĭ îñvățați
Șî cîñĭ măĭ bărbați.
— Ńioriții bîrsanî,
Di ĭești năzdrăvanî,
Sî-ĭ spuĭ uñgurĭanuluĭ:
Dacî m-a omorî,
Sî mă îñgroapi

Aiśi, în aproapi:
În struñga di oi,
Sî ńiu tot cu voi.
Și la cap sî-ńi pui
Fluieraș di os,
Cuñ zîśi duios;
Fluieraș di fag,
Cuñ zîśi cu drag;
Vîntu cîn a bati,
Piñ ieli-or răzbati,
Oili s-or strîñzi,
Pi mini m-or plîñzi
Cu lacrîńi di sîñzi.

Și di-acolia măi iesti: cî dac-a-ntîlni o babî bătrînî, sî nu-i spui cî l-a omorît, cî-i mă-sa:

Di-a-ntîlni o babî
Diñ oki lăcrămîn,
Diñ furcî-ndrugîn,
Diñ gurî-ntrebîn:
„Śini-a văzît
Și ńi-a cunoscut
Um mîndru śiobănel
Tras pintr-uñ inel:
Feții șoara lui,
Spuma laptului;
Okișori lui,
Mura cîmpului?"
Sî-i spuni cî s-a-ñsurat
C-o fatî di-mpărat.

Poati sî ńii śiñzăśi di ani di cîn n-am măi cîntat-o. O cîntam mul' cîn ieram śioban la oi, c-añ fos' śioban la oi vo șăsî, șăpti ani. Am umblat și cu mîñzărili; da añ fos' și primariu în Negîrlești. *Ńioriția* am auzît-o di la bătrîni, cî bătrîni-o cînta. Śiobani vinia di vali la vremia coasî; ș-o cînta sara cîñ sta oili-ñ śinî, și cîm pornia śiobani noaptia. O cînta uni diñ fluir. Înăinti ieu am apuca' puții oi la Negîrlești. Iera puții oi la noi. Cari iera kiabur, avia śiñzăśi, șaizăśi di oi, ș-avia śiobanu lui. Dacî-l punia anu ista, sta trii, patru, śiñśi, șăsî ani. Da acu puni śiobañ cu zîua, cu luna! Atuñśi oaia n-o cunoșteț tu cum o cunoștia śiobanu.

Oili negîrleștilor sî păza la Păieșăli. Iera douî tîrlișoari cu cîti patru, șiñșî suti di mîñzări. Acu-s vo trii tîrli, cu ob' suti di oi. Înainti iera douî tîrli: a Păscăleștilor ș-a Tăfteștilor, acu vo șiñzăși di ani, dacî n-a hi pisti șiñzăși di ani. Ieran di paispreși, șiñspreși ani cîn m-an lua' di oi. Oili iera frumoasî, cî iera păduri mari: nu sî pominia goluri dicît la stîni. Cîm merźiai pi gol, sî fășia spumî pi itari di pi flori. Pi rouî iera ca pi unt! Da acu iarba-i pîrlitî di sășita lu Dumnezău...

Înainti la noi nu sî cam punia șiobani oamini buni. Vinia străini, diñ alti sati. Iera șiobani cari s-a pripășît pe-iși: di aldi Luca, cari-a fos' șiobani la Taftî. A vini' diñ alti sati, s-a-ñsurat aiși, șî-s buni ospodari... Vama-năinti iera „la haidusi", pi Coza; șî nu vinia din Țara uñguriascî oi pi la noi.

(1928), Negîrești — Neculai D. Ieșanu, 65.

XXIV

Pi-uñ kișior di plai,
La gurî di rai,
Cobоarî, cobоarî
Trii cîrduri di oi
Șî trii di berbeșei.
Șiobănaș cî sîn'
Trii uñgureni
Șî trii sășeleni
Șî unu moldovian:
Ari cîrlani mărunti
Șî oi măi multi,
Boi îm plug băgați
Șî dulăi măi bărbați
Șî cai îñvățați.
Ñ-i cî s-a vorgit
Așii trii sășeleni
Șî trii uñgureni
Ca sî ñi-l omоari
Pi șel moldovian.
Da o ñioriții lai,
Cu lîna plăvai,
Di trii zîli-ñcoași

Gurița nu-i măi taśi.
Da stăpînî-su o-ntreba:
— Ńioriță lai,
Lai, bucălai,
Da di śi zgeri, și nu măi taśi?
Ori iarba nu-ț plaśi,
Sau faśi di capu tău,
Sau di capu ńeu?
— Nu fac niśi di capu tău,
Niśi di capu ńeu:
Ńi cî s-a vorgit
Aśii șăsî śiobănaș
Ca pi tini sî ti omoari,
Sî-ț ia oili toati".
Da iel diñ gurî zîśia:
„Oai, oișoara mia,
Dacî tu ai vidia
Cî mă omoarî,
Sî spui sî mă-ñgroapi
Tot îñ fața stînii,
Îñ źiocu ńeilor,
Îm bătaia berbeśilor.
Buśiumașu ńeu
Sî ńi-l pui
Într-uñ vîrf di păltior;
Cîn fluierașu-a traźi,
Buśiumaș a zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi".
Ańiaza cîñ vinia
La stînî sî duśia:
La stîna bătrînî
Cu mușkiu di-un lat di mînî;
Îl lăsa pînî mulźia,
Frumușăl cî ńi-l tăia.
Da ńiorița răspundia:
„Alei, voi stăpîni mei,
Pi stăpînu sî ńi-l îñgropați
Tot îñ fața stînii,
Îñ źiocu ńeilor,
Îm bătaia berbeśilor".
Pi dîñsa c-o asculta,
Iei așa făśia.
Îńi vini, veri, di-o maicî bătrînî,
Din drugî-ndrugîn,
Ńelușăi mînîn,

Diñ okĭ lăcrămîn;
Da la śiĭ voĭniśeĭ sî duśĭa,
Diñ gurî li zîśĭa, şî-ntreba:
„N-aţ văzî' dĭ-un tinerel voĭnic?
Mustăśĭoara luĭ,
Skicu grîuluĭ;
Feţîşoara luĭ,
Spuma laptuluĭ;
Sprîñśenili luĭ,
Mura cîmpuluĭ".
„Nu l-añ văzît,
Niśĭ l-am auzît".
Baba bătrînî pleca,
Din drugî-ndrugîn,
Ńeluşăĭ mînîn,
Diñ gurî-ntrebîn;
Dim perdĭa-m perdĭa
Di ĭel întreba.
Şî śĭobanĭ-a spus:
„A luat naşî covata
Şî naş lopata".
Şî baba pleca
Şî nu măĭ întreba.

(1927), Nerežu — Săndulaki Creţu, 55.

XXV

Pi piśĭor di plaĭ,
(Pĭ-o — II) La gurî di raĭ
Cobŏarî, cobŏarî
Triĭ suti di oĭ,
Triĭ suti di berbeśĭ.
Śĭobănaş cî sîn'
Triĭ uñgureniĭ
Şî triĭ săśeleniĭ.
Da unu, moldovĭan,
Ari oĭ măĭ multi,
Boĭ îm plug băgaţ,
Şî dulăĭ măĭ bărbaţ.
— Ńioriţî lai,
Cu lîna plăvai,
Di triĭ zîli-ñcŏaśi
Gura nu-ţ măĭ taśi;
Saŭ ĭarba nu-ţ plaśi,

Sau ît fași di capu tău,
Sau di capu neu?
— Stăpîni, stăpîni,
Iarba, măi, cî-ni plași,
Apa-ni iesti bunî;
Nu-ni fac nișî di capu tău,
Nișî di capu neu:
Ñ-i cî s-a vorgit
Șii trii uñgureni
Șî șii trii sășeleni
Ca pi tini sî ti omgari,
Cî ai cîrlani mărunț,
Boi îm plug băgaț
Șî dulăi măi bărbaț.
— Ñioriții lai,
Cu lîna plăvai,
Dacî vez cî mă omgarî,
Sî mă pui sî mă-ñgrgapi
Tot îñ fața stînii,
Tot îñ ziocu neilor,
Îm bătaia berbeșilor".
C-ańiaza cîñ vinia
La stînî sî dușia:
La stîna bătrînî
Cu mușkiu di-um pod (lat—II) di mînî.
Îl lăsa pînî mulzia,
Frumușăl cî ni-l tăia.
Da nioriția răspundia:
„Alei, voi stăpîni mei,
Sî ni-l îñgropaț
Tot îñ fața stînii ngastri.
Bușiumașu lui
Sî-l pui tu îñ vîrf di păltior;
Bușiumașu-a zîși,
Fluierașu-a trazi,
Oili s-or strîñzi,
Pi iel cî l-or plîñzi
Cu lăcrîñi di sîñzi".
Îñi vini, veri, di-o maicî bătrînî,
Din drugî-ndrugîn,
Ñelușăi mînîn,
Diñ gurî cî-ntreba;
Dim perdia-m perdia
Di iel cî-ntreba:
„N-aț văzî' di-uñ fișiorel voinic?
Mustășioara lui,

Skicu grîului;
Feţîşoara lui,
Spuma laptului;
Perişoru lui,
Pana corbului".
„Măicuţî bătrînî,
Poati l-añ văzît,
Da nu l-añ cunoscut".
Baba cî pleca,
Dim perdia-m perdia
Di iel cî-ntreba;
La o stînî aźiuñźia,
Di dînsu-ntreba:
„N-aţ văzî' di-un tinerel voinic?
Mustăşioara lui,
Skicu grîului;
Okişori lui,
Mura cîmpului".
„Măicuţî bătrînî,
Poati l-añ văzît,
Da nu l-añ cunoscut.
Am auzît
C-a luat naşî covata
Şî naş lopata".
Da baba pleca,
Tot nu sî-ñcredia,
Dim perdia-m perdia
Toţ şiobani ńi-i întreba,
Din lăcrîmi lăcrămîn,
Din drugî-ndrugîn,
Ńelušăi mînîn,
Di iel întreba.
C-uñ şioban sî-ntîlnia
Şî pi iel întreba...
„A luat o fatî diñ Slatina
Ş-o kiamî Carpina".
Da baba nu sî-ñcredia,
Înăinti pleca,
Kiar cu şii cari l-a omorît sî-ntîlnia
Şî-i întreba:
„N-aţ văzît un tinerel voinic?"
„Nu l-añ văzît".

Nerežu — Acelaşi (variantă culeasă cu două zile mai înainte de precedenta).

XXVI

Pi̯-um picio̯r de plai̯,
Pi̯-o gură de rai̯
Scobo̯ară, scobo̯ară
Pe colnic la vale
Trei̯ cîrduri̯ de oi̯
Cu trei̯ ciobănei̯:
Unu-i̯ săcelian,
Unu-i̯ uñgurian
Și unu-i̯ moldovian.
Iar čel uñgurian
Și cu čel săčelian,
Mări, se vorbiră
Și se sfătuiră
Pe la apus de so̯are
Ca să mi-l omo̯are
Pe čel moldovian,
Că-i̯ mai̯ ortoman,
C-ari oi̯ mai̯ multi,
Cîrlani̯ mărunți̯
Și cai̯ învățați̯,
Dulăi̯ măi̯ bărbați̯,
Boi̯ îm plug băgați̯.
Iei̯ cobo̯ară, cobo̯ară
Pe colnic de vale,
Spre gură de vălčia
To̯ati oili pornia.

(Fragment din Nerežu, comunicat de preotul To̯adir Macovei̯, în 1927, cules înainte de primul război mondial de la un bătrîn al cărui nume nu și-l amintea. Fragmentul a fost găsit răzleț printre hîrtii uitate. A fost notat diacritic după pronunțarea informatorului, prin lectură.)

XXVII

— Lăiți̯î, lăiți̯î,
Lai, bucălai,
Di trii̯ zîli-ñco̯aśi
Gura nu-ț măi̯ taśi;
Ori̯ iarba nu-ț plaśi,
Ori̯ apa nu-i̯ bunî?
— Apa-ńi̯ plaśi,
Iarba-i̯ bunî;

Dar s-a vorġit
Sî ti omo̯ari
Śi̯obani tăi̯,
Cî ai̯ oi̯ multi.

A zîs sî-l îñgro̯api în dosu stînii̯, uni bati cîni, śii̯ cari l-a omorî. I̯el a zîs aşa: sî nu-l îñgro̯api-n dosu stînii̯, śi sî-l îñgro̯api-ñ struñga cîrlănaşîlor:

„Sî-ńi̯ pui la cap fluieraşu".
Fluieraşu şuiera,
Oiţîli sî strîñźi̯a
Şî pi śi̯obănaş îl plîñźi̯a.

(1927), Nerežu — Stañca Buloi̯, 53.

XXVIII

— Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Cu lîna plăviţî,
Di trii̯ zîli-ñco̯aśi
Gura nu-ţ măi̯ taśi;
Ori̯ i̯arba nu-ţ plaśi?
— Ba i̯arba-ńi̯ plaśi
Şî apa ńi-i̯ bunî;
Da am auzît
Cî s-a vorġit
Ca sî ti omo̯ari
La apus di so̯ari
Śii̯ trii̯ śi̯obănaş,
Cî ai̯ oi̯ măi̯ multi
Şî cornuti
Şî cîni̯ măi̯ bărbaţ.
— Ńioriţî, ńioriţî,
Cu lîna plăviţî,
Sî li spui̯-aşa:
Di m-or omorî,
Sî nu mă îñgro̯api
În dosu stînii̯,
Undi źi̯oacî cîni;
Sî mă îñgro̯api
Îñ struñga ńeilor;
Ńei or źi̯uca,
Oili̯-or zġera,
Pi mini m-or plîñźi

Cu lacrîn̦i di sîñźi.
Fluieraşu ńeu
Sî-l îñgroapi
Îñ śel păltior,
Sî zîcî cu dor;
Fluieraş di os,
Cari cîntî duios;
Fluieraş di fag,
Sî zîcî cu drag.
Lăiţî, lăiţî,
Cu lîna plăviţî,
Di-i vidia o babî
Din drugî-ndrugîndă,
Di mini-ntrebîndă,
Sî-i spui-aşa:
Cî ieu m-am îñsurat
Pi-o gurî di plai,
Añ luat o fatî di crai"...
„Oiţî, oiţî,
N-ai văzît uñ śiobănaş?"
„Dacî l-oi ńi văzît,
Nu l-añ cunoscut."
„Îi lezni-a-l cunoaşti:
Feţîşoara lui,
Spuma laptului;
Mustăśioara lui,
Skicu grîului;
Sprîñśenili lui,
Pana corbului;
Okişori lui,
Mura cîmpului".
„S-a-ñsurat
C-o fatî di crai,
Pi-o gurî di plai;
Braz şî păltinaş
I-a avu' nuntaş;
Stelili şî luna
I-a ţînu' cununa".

(1927), Nerežu — Dobra Ştefan Necùla, 61.

XXIX

Pi-uñ kiśior di plai,
La o gurî di rai,

Ḷacî, a trecut
Triḷ turmi di oḷ,
Cu triḷ şiobăneḷ:
Unu ńi-ḷ vrăñşian,
Unu ńi-ḷ moldovḷan
Şî altu-ḷ uñgurḷan.
Ş-o oiţ-avḷa:
Oai năzdrăvanî,
Cu lîna plăvanî;
Şî cari zǵḷera
Şî mereu striga.
— Ńiorița mḷa,
Di şi zǵḷeri-aşa?
Orḷ ḷarba nu-ţ plaśi,
Orḷ apa nu ţ-î bunî?
— Stăpîni, stăpîni,
Ḷarba-ńḷ plaśi
Şî apa ńi-ḷ bunî;
Da ńi s-a vorǵit
Śiḷ doḷ stăpînaş
Ca sî ti omọari
Şî sî ńi ti-ñgrọapi
Îñ struñga oilor,
Îñ źḷocu ńeilor...
— Oili s-or strîñźi
Şî tot pi mini m-or plîñźi
Cu lăcrăńḷ di sîñźi.
Şî, ńiorița mḷa,
Ńioriţî lai,
Da ḷeu tot mă rog
Tot di dumnḷata:
Dacî ńi-ḷ vidḷa
O babî bătrînî
C-uñ cair di lînî
Dim mînî-ndrugîn,
Diñ gurî-ntrebîn,
Di mini-ntrebîn,
Tu sî-ḷ spuḷ-aşa,
Ńiorița mḷa,
Tu sî-ḷ spuḷ-aşa:
Cî m-am îñsurat;
Şî la nunta mḷa
Ńḷ-a căzît o stḷa;
Soarili şî luna

Ńi̯-a ţînu' cununa;
Păsîri̯ lăutari̯;
Brazî i̯-am avu' nuntaş.

(1927), Nerežu — Anica Pavîl Dòni, 63.

XXX

Pi̯-um piśi̯or di plai̯,
Pi̯-o gurî di rai̯
Sî coboarî-ñ vali
Trii̯ turmi di oi̯
Cu trii̯ śi̯obăne i̯:
Unu-i̯ moldovi̯an,
Unu-i̯ uñguri̯an
Şî unu-i̯ vrăñśi̯an.
Da o ńioriţî,
Cu lîna plăviţî,
Îńi̯ zǵi̯era.
— Oiţî, oiţî,
Di trii̯ zîli-ñcoaśi
Gura nu-ţ măi̯ taśi;
Ori̯ i̯arba nu-ţ plaśi,
Ori̯ apa nu-i̯ bunî?
— Ba ń-i i̯arba bunî,
Ba şî apa-i̯ bunî,
Ba şî apa-ńi̯ plaśi;
Da s-a vorǵit aşa
Di trii̯ śi̯obănaş:
S-a vorǵit di dumni̯ata sî ti omoari,
Cî ai̯ oi̯ măi̯ multi,
Multi şî cornuti.
— Cîñ sî mă omoari,
Flui̯eraşu ńeu
Sî ńi-l punî într-uñ vîrf di păltior;
Diñ cari cîn a bati,
Tot ca i̯el va traźi.
Şî sî mă-ñgropaţ
Tot în dosu stînii̯,
Tot îñ struñga oilor,
Tot îñ źi̯ocu ńeilor;
Flui̯eraş ńi̯-a zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi.
Apoi̯ di̯-aţ vidi̯a

O maĭcî bătrînî,
Tot bătrîn', bătrînî,
Cu cair di lînî,
Diñ furcî torcîn:
„N-aț văzî' dĭ-uñ șĭobănaș?
Fața luĭ,
Spuma laptiluĭ;
Okișori luĭ,
Mura cîmpuluĭ;
Mustășĭoara luĭ,
Skicu grîuluĭ";
Ĭ-eĭ spuni așa:
Cî m-am îñsurat
C-o fatî di craĭ;
Da la nunta mĭa
A căzît o stĭa;
Cî munții-s nuntaș,
Faźĭ și păltinaș
Și cu brădănaș.

(1927), Nerežu — Vasîli Rùsu, 75.

XXXI

— Qai ńioriții,
Qai bucăliții,
Di trĭi zîli-ñcoaśi
Gura nu-ț măĭ taśi;
Orĭ ĭarba nu-ț plaśi,
Orĭ-apa nu-ĭ bunî?
— Da apa cî-ĭ bunî,
Da ĭarba cî-ĭ bunî;
Da s-a vorġit, stăpîni,
Ca sî mă omoari;
S-a vorġit șĭobani,
Stăpîni, stăpîni,
S-a vorġit șĭobani
Ca sî mă omoari.
Di m-o omorî,
Sî știț: sî nu mă îñgroapi
În dosu stînĭi,
Undi zac cîni;
Sî mă îñgroapi
Îñ struñga oilor,
Îñ źĭocu ńeilor.

(1927), Nerežu — Añgelina Kițcoșĭu, 31.

XXXII

— Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ţ măi taśi;
Ori iarba nu-ţ plaśi,
Ori apa nu-ţ plaśi?
— Apa-ńi plaśi,
Iarba-ńi plaśi;
Da s-a vorgit trii voiniśi
Sî ti omoari, stăpîni:
Unu-i moldovian,
Unu ń-i cîmpian
Şî unu-i sătian.
Vria sî ti omoari
Şî sî ti îñgroapi
În dosu stînii,
Uni zac cîni.
— Fluieraşu ńeu
Sî-l pui îñ uşa stînii;
Vîntu cîn a bati
Piñ fluier a cînta,
Oili s-or aduna
Şî pi mini m-or plîñzi
Cu lacrîńi di sîñzi.

(1928), Nerežu — Stoica Bèza, 78.

XXXIII

— Lai, bucălai,
Cu lîna ţîgai,
Tot di-o lunî-ñcoaśi
Gura nu-ţ măi taśi;
Ori iarbî nu-ţ plaśi,
Ori lupu cî ţi-ar mîñca,
Ori furu cî ţi-ar fura?
Iar laia diñ cap cî da:
— Cî nu ie, stăpîni,-aşa:
S-a vorgit nişti śiobani
Sî ti omoari —
Unu-i moldovian —
Cî tu ai oi măi multi,
Bèli şî cornuti;

Şî sî ti îñgroapi
În dosu stînii,
Uni zac cîni.
— Lăiţî, lăiţî,
Cu lîna plăviţî;
Lai, bucălai,
Cu lîna plăvai,
Tu sî li spui
Sî mă îñgroapi
Îñ struñga oilor,
Îñ zgèritu ńeilor.
Fluieraşu ńeu
Sî-l pui îñ uşa struñźii;
Cîñ vîntu-a bati,
Fluieraş a zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lăcrîńi di sîñźi.
Ginio babî bătrînî
Din drugî-ndrugînă,
Diñ oki negri lăcrămînă,
Diñ gurî-ntrebînă:
„N-aţ auzît, n-aţ aflat
Di-uñ śiobănaş?
Feţîşoara lui,
Spuma laptului;
Okişori lui,
Mura cîmpului;
Mustăśioara lui,
Skicu grîului".
„Am auzît pria bini
Cî iel s-a-ñsurat".
„Şî fatî di undi-a luat?"
„Diñ oraş diñ Slatina
Şî ńi-o kiamî Carpina.
Lăutari lui:
Păsîrili codrului;
Şî nuntaşî lui:
Vulturi diñ śer".

(1927), Nerežu — Ion Bàdiu, 66.

XXXIV

Pi-um piśior di plai,
Pi-o gurî di rai

Sî cobo̯arî-ñ vali
Trii̯ turmi di ńei̯
Cu trii̯ śio̯bănei̯:
Unu ńi̯-e vrăñśi̯an,
Unu-i̯ moldovi̯an,
Unu-i̯ uñguri̯an.
I̯ei̯ cî sî vorǵesc
Și sî tăi̯nui̯esc
Ca sî ńi-l omo̯ari
Pi śel moldovi̯an,
Cî-i̯ măi̯ ortoman
Și ari oi̯ multi,
Mîndri și cornuti,
Și boi̯ îñźi̯ugați
Și cai̯ niñvățați
Și cîni̯ măi̯ bărbați.
La apus di so̯ari
Vor sî ńi-l omo̯ari.
— Da, śi̯a ńioriții,
Cu lîna plăviții,
Di trii̯ zîli-ñco̯aśi
Gura nu-ț măi̯ taśi;
Ori̯ i̯ești bolnăvi̯oarî,
Ńioriții, ńio̯arî?
— O, drăguții baśi,
Dă-ț oili-ñco̯aśi
La negru zăvoi̯,
Cî-i̯ i̯arbî di noi̯
Și umbrî di voi̯;
La apus di so̯ari
Vor sî ti omo̯ari.
— Și di-ar ńi sî mor,
Sî-i̯ spui̯ lui̯ vrîñśi̯an
Și lui̯ uñguri̯an
Ca sî mă îñgro̯api
Aiśi̯, pi apro̯api,
Îñ struñga di oi̯,
Sî ńiu̯ tot cu voi̯.
Da în dosu stînii̯,
Ca sî-ńi̯-auz cîni̯.
Asta sî li spui̯;
Da la cap sî-ńi̯ pui̯
Fluieraș di soc;
Mul' zîśi cu foc;
Sî ńi-l spîñzurați
Îñ śel gorînel,

Mîndru, gălbior;
Vîntu cîn a bati
Fluieru ńi-a zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lacrîńi di sîñźi.
Vaśili cî mor
Pi la kiotori;
Boi sî tot mug
Cu capu pi plug,
Sî-ñźiug, sî mă duc.
Da di ńi-aț vidia
O babî bătrînî
Cu roșca di lînî,
Cu brîu di cămilî,
Diñ gurî-ntrebîn:
„Śini ńi-a văzut
Mîndru șiobănel
Tras pintr-uñ inel?
Okișori lui,
Mura cîmpului;
Mustăśioara lui,
Skicu grîului,
Fețîșoara lui,
Spuma laptilui.
Śini ńi-a văzut,
Śiń ńi-a cunoscut
Mîndru șiobănel
Tras pintr-uñ inel?“
Sî-i spui curat
Cî m-am îñsurat
C-o mîndrî crăiasî,
A lumii miriasî;
Soarili șî luna
Ńi-a ținut cununa;
Braz șî păltinaș
I-am avu' nuntaș;
Păsăreli ńiśi
Șî steli făcli;
Cî la nunta mia
A căzut o stia...
— Apîșoarî, hăi,
Cum ieșți curgătoari,
Hii șî vorgitoari:
Śini ńi-a văzut
Mîndru șiobănel?

— Du-ti la sorî-mia neguriśi,
Cî ia umblî pi colniśi.
— Neguriśi, hăi,
Cum ieşti-umblătoari,
Hii şî vorgitoari:
Śini ńi-a văzut
Mîndru śiobănel"?
Di-o palmî cî-i da,
Pisti iel cădia
Şî ńi-l dizgropa,
Cu iel sî-ñcrožna,
C-uñ śioban sî-ntîlnia:
— Băbulicî, hăi,
Ai bărbat, or n-ai?
Dacî n-ai bărbat
Sî mă leg argat.

(1927), Nerežu — Mărioara Dragońir Edu, 41

XXXV

Pi-uñ kiśior di plai,
Pi-o gurî di rai,
Sî cobŏarî-ñ vali
Trii turmi di oi
Şî trii śiobănei:
Unu-i moldovian,
Unu-i uñgurian,
Unu ń-i vrăñśian.
Iei sî tot vorgesc
Şî sî tăinuiesc:
Ca sî ńi-l omŏari
Pi śel moldovian,
Cî-i măi ortoman
Ş-ari oi măi multi,
Mîndri şî cornuti,
Şî boi niñźiugaţ
Şî cai niñvăţaţ
Şî cîni măi bărbaţ.
La apus di soari
Vor sî ńi-l omŏari.
— Da, śia ńioriţî,
Oiţî, oiţî,
Cu lîna plăviţî,
Di trii zîli-ñcoaśi

Gurița nu-ț taśi;
Ori ieșți bolnăvioarî,
Ori țîia nu-ț plaśi
Sarja dim burduf,
Iarba di pi cîmp?
— O, drăguțî baśi,
Ba iarba îńi plaśi;
Da di trii zîli-ñcoaśi
Iei sî tot vorgesc
Și sî tăinuiesc:
Cî la apus di soari
Vor sî ti omoari —
Baśiu uñgurian
Și cu śel vrăñśian —
Cî ai oi măi multi,
Mîndri și cornuti,
Și cai niñvățați
Și boi niñźiugați
Și cîni măi bărbați.
— Oițî bîrsanî,
Și di-ar ńi sî mor,
Sî-i spui lui vrăñśian
Și lui uñgurian
Ca sî mă îñgroapi
Aiśi, pi aproapi:
Îñ struñgî di oi,
Sî ńiu tot cu voi;
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor.
— Stăpîni, stăpîni,
Și-ț kiamî ș-uñ cîni:
Śel măi bărbătesc
Și śel măi frățăsc,
Cî vor sî ti omoari
Baśiu uñgurian
Și śel moldovian;
Și haidi cu noi
La negru zăvoi,
Cî-i iarbî di noi
Și umbrî di voi.
— Tu la cap sî-ńi pui
Fluieraș di soc,
Mul' zîśi cu foc;
Buśiumașu ńeu
Sî ńi-l spîñzurați
Îñ śel păltior,

Mîndru, gălbior.
Fluieraşu ńi-a zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lacrîńi di sîñźi.
Buśiumaşu ńeu
Iel cî ńi-a cînta,
Vaśili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi.
Boi sî tot mug
Cu capu pi źiug,
Sî-ñźiug, sî mă duc;
Vaśili cî mor
Pi la kiotori.
Da di ńi-ţ vidia
O babî bătrînî
Cu roşca di lînî,
Cu brîu di cămilî,
Diñ gurî-ntrebîn:
„Śini ńi-a văzut,
Śiń ńi-a cunoscut
Mîndru śiobănel,
Tras pintr-uñ inel?
Feţîşoara lui,
Spuma laptiluí;
Mustăśioara lui,
Skicu grîului;
Perişoru lui,
Pana corbului;
Okişori lui,
Mura cîmpului:
Coaptî pi sup foi
Niaźiuñsî di ploi;
Coaptî la răcoari,
Niaźiuñsî di soari;
Coaptî la pămînt,
Niaźiuñsî di vînt";
Tu sî-i spui curat
Cî m-am îñsurat
C-o fatî di crai,
Pi-o gurî di rai;
Braz şî păltinaş
I-am avu' nuntaş,
Păsăreli ńiśi
Şî steli făcli;
Căśi la nunta mia

A căzut o stia;
Soarili și luna
Ńi-au ținut cununa.
Di-at vidia
O babî bătrînî
Cu roșca di lînî,
Ćițăi întorcîn,
Diñ gurî-ntrebîn:
„Apușoarî, hăi,
Cum ieșți curgătoari,
Hii și vorćitoari"...
„Du-ti la sorî-mia neguriśi,
Cî ia umblî piñ colniśi".
„Neguriśi, hăi,
Śini ńi-a văzut
Mîndru șiobănel"?
Di-o palmî cî-i da,
Pisti iel ķica
Și ńi-l dizgropa,
Cu iel sî-ñcrožna.
„Băbulicî, hăi,
Ai bărbat, or n-ai?
Dacî n-ai bărbat,
Sî mă bag argat:
Zîua di-alergat,
Noaptia di culcat".

Nerežu — Aceeași (variantă culeasă la o zi după precedenta).

XXXVI

Pi ķiśior di plai,
La gurî di rai
Coboarî, coboarî
Trii cîrduri di oi,
Trii di berbeśei:
Berbeśi terkelii,
Di la coarni pîn' la coadî
Di dousprăzăśi palmi.
Coboarî, coboarî...
— Ńioritî lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-t măi taśi;

Saụ apa nu-i bunî?

Ori apa nu-ț plași?
Îñ fluier di paltin ț-añ cîntat,
Rău ńi ți-ai supărat,
Cî ieu toati ți lj-an dat.
— Stăpîni, stăpîni,
Îńi plași apa;
Da am auzît
Cî s-a vorġit
Sî ti omoari
Șiobănași tăi;
Șî tari ń-i žali,
Cî rămîi fărî duńitali.
— Di m-o omorî,
Sî nu mă ducî diparti:
Sî mă-ñgroapi în dosu stînii,
Îñ spătaru oilor,
Îñ ziocu ńeilor,
Undi sîñ' cîni la umbrî.
La cap sî-ńi îñgroki
Fluieraș di paltin;
Cîn a bati vîntu
Sî-ńi cînti žalnic.

(1927), Nerežu — Stañca Ariińia Gràfu, 41.

CÎNTICU OILOR

XXXVIII

— Lai ńioriți,
Di trii zîli-ñcoași
Gurița nu-ț tași.
Di-a cui cap îț fași?
— Stăpîni, stăpîni,
Ori di capu tău,
Ori di capu ńeu!
Cî ńi s-a vorġit
La apus di soari
Ca sî ti omoari
Baśiu uñgurian,
Unu moldovian,
Unu muntian;
C-ai oi măi multi,
Mîndri și cornuti.
— Lai ńioriți,

Di m-or omorî,
Tot sî nu mă-ñgroapi
În dosu stînii,
Uni zac cîni;
Tot sî mă îñgroapi
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor;
Îñ struñga di oi,
Ca sî ńiu cu voi.
Ńioriții,
Te-i duśi la apî,
Te-i uita divali:
Spri soari-răsari,
Iești-o casî mari,
Cu uṣa divali,
Cu ferești îñ soari.
Tot cî-ńi iesî-ñ cali
O maicî bătrînî,
Diñ furcî torcîndî
Uñ cair di lînî,
Diñ gurî-ntrebîn
Tot di-uñ fiśioraș,
Nant ṣî supțîrel,
Tras pintr-uñ inel.
Lai ńioriții,
Tu sî-i spui, drăguții,
Cî m-am îñsurat.
Pi śini-an luat?
Soarili ṣî luna;
Braz ṣî păltinaș
Cî ńi-a fos' nuntaș.
Lai ńioriții,
Fluieraṣu ńeu
Ńi-l puniț într-um păltior;
Cîn vîntu ńi-a traźi,
Fluieraș ńi-a zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lacrîńi di sîñźi.
— Stăpîni, stăpîni,
Śini ni-a măi paști
Pi la frunț cu iarbî,
Pîrai cu apî,
Pi la umbrî grasî,
Sî ni faśi frumoasî?"...
Fluieraș di os,

Mul' zîśi duios;
Fluieraș di fag,
Mul' zîśi cu drag;
Fluieraș di soc,
Mul' zîśi duios...

(1927), Nerežu — Tùdura Ștefañ Crèțu, 88.

XXXIX

— Ńioriți lai,
Cu lîna pîrnai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gurița nu-ț taśi;
Ori-apa nu-ț plasi,
Apa diñ uluc,
Iarba di pi cîmp,
Saria dim burduf?
— Stăpîni, stăpîni,
Cî ńiia cî-ńi plaśi
Iarba di pi cîmp,
Saria dim burduf,
Apa diñ uluc.
Stăpîni, stăpîni,
Ieu m-aș îndura:
Fluieraşu ńeu
Sî ńii-m paiu ńeu...
Stăpîni, stăpîni,
Cî ńi s-a grăit
Tot sî ti omoari
Śiobănașî tăi,
Cî ai oi măi multi,
Multi șî cornuti,
Cu lîni zugrăġiti.
— Ńioriți lai,
Cu lîna pîrnai,
Di m-or omorî,
Sî mă-ñgroapi,-ñgroapi
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor.
Da pi mini śini m-o omorî?
— Doi iñș frățîori,
Doi iñș verișori...
„Śiobănei, mătușî,

N-aț văzît
Uñ șiobănel di-a ńeu"?
„Mătușî, mătușî,
Di l-oñ ńi văzît,
Nu l-añ cunoscut".
„Șiobănel, mătușî:
Fețîșoara lui,
Spuma laptilui;
Mustășioara lui,
Skicu grîului;
Okișori lui,
Douî muri coapti:
Coapti la răcoari,
Niaźiuñsî di soari".

(1927), Nistorești — Giorgi Còrnia, 66

XL

— Ńioriții lai,
Lai, bucălai,
Cu lîna țîgai,
Nu știu, guriția nu-ț taśi,
Sau apa diñ uluc nu-ț plaśi,
Sariia dim burduf,
Apa diñ uluc?
— Stăpîni, stăpîni,
Stăpînaș ca tini
Nu găsăsc în lumi!
Apî diñ uluc,
Sari dim burduf
Cî-m plaśi, stăpîni;
Vorba śia di-asarî
Nu-m plaśi, stăpîni:
Śii șiobănei
S-a vorbit
Sî ńi ti omoari
Din dosu stînii,
Uni-n doarmi cîni.
Śii doi șiobănei:
Unu-i uñgurian,
Unu-i moldovian.

(1926), Nistorești — lăutariu Ion Žîñga, 26

XLI

— Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Cu lîna plăvai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ţ măi taśi;
Nu ştiu, apa nu-ţ plaśi,
Ori iarba nu-ţ plaśi:
Apa diñ uluc,
Iarba di pi cîmp?
Ńioriţî lai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ţ măi taśi,
Nu ştiu, di cap îţ faśi:
Nu ştiu, di capu tău,
Ori di capu ńeu?
— Stăpîni, stăpîni,
Śi, nu-ñ fac di capu ńeu,
Śi-ñ fac di capu tău:
Cî śii doi śiobani
S-a sfătuit
Sî ńi ti omoari
La apus di soari;
Sî ńi ti îñgroapi
Din dosu stînii,
Uni zac vara cîni.
— Sî mă-ñgroapi
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor;
Şî la cap sî-m pui
Uñ fluir di fag,
Sî-ñ cînti cu drag.

(1928), Nistoreşti — Irina Stoian, 30.

XLII

— Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Guriţa nu-ţ taśi;
Or nu-ţ plaśi, plaśi
Apa diñ uluśi,
Sariia dim burduf,

Ḷarba di pi cîmp?
— Bunu ńeu stăpîn,
Ńiḷa tot îńi plaśi;
Da ńi s-a vorġit
Śiḷ śiñśi frăṭîoriḷ,
Siḷ patru verişoriḷ...
Triḷ cîrduriḷ di oḷ,
Nouḷ śḷobăneḷ;
Iḷ ńi s-a vorġit
Sî ńi ti omọari,
Cî aḷ oḷ măḷ multi,
Măḷ multi cornuti,
Cu lînili zugrăġiti.
Bunu ńeu stăpîn,
Iḷ ńi s-a vorġit:
Di tḷ-or omorî,
Sî ti-ñgrọapi,-ñgrọapi
Pi din dosu stînḷ,
Uni zac vara cîni.
— Ńioriṭî lai,
Di m-or omorî,
Sî mă-ñgrọapi,-ñgrọapi
Îñ struñga oilor,
Îñ źḷocu ńeilor.
Buśḷumaşu ńeu sî-l puḷ
La streşîna stînḷ;
Ġini ńḷ-a zîśi,
Oili s-a strîñźi
Şî m-or plîñźi, plîñźi
Cu lăcrîńḷ di sîñźi.
Fluḷeraşu ńeu:
Într-uñ vîrv di păltior
Cu fruñza măruntî,
Cu umbra rătundî.
Fluḷeraş ńḷ-a zîśi,
Oili s-or strîñźi
Şî m-or plîñźi, plîñźi
Cu lăcrîńḷ di sîñźi.
Ńioriṭî lai,
Dḷ-aṭ pleca, pleca
La cîmp di vali
Şî v-aṭ întîlni
C-o băbuşọarî
Bătrînî, bătrînî,
C-uñ cair di lînî,
Diñ ḳiśḷor mergîn,

Diñ gurî-ntrebîn:
„Șiobănei, mătușî,
N-aț văzît, văzît
Uñ șioban a ńeu“?
„Di l-añ ńi văzît,
Nu l-añ cunoscut“.
„Ie, sî vă spui ieu:
Fețîșoara lui,
Spuma laptelui;
Okișori lui,
Douî muri coapti:
Coapti la răcoari,
Niaźiuñsî di soari;
Sprînśenili lui,
Skicu grîului“.

(1927), Nistorești — Ioniță Cornia, 68.

XLIII

Pi-um pișior di plai,
La gurî di rai
Trii turmi di ńei
Cu trii șiobănei:
Unu-i săśelian
Șî unu-i muntian,
Unu-i moldovian.
Da la apus di soari
Ii ńi sî grăia
Ca sî ńi-l omoari
Pi śel moldovian,
Cî ari oi măi multi,
Multi șî cornuti,
Șî cai învățat
Șî cîni măi bărbat.
Da o ńioriță
Cu lîna plăviță
Ia pi drum merźia
Șî mereu zgera.
Da iel o-ntreba:
— Dragî ńioriță
Cu lîna plăviță,
Di trii zîli-ncoaśi
Gura nu-ț măi taśi;
Au apa nu-ț plaśi,

Sau ĭarba nu-ĭ bunî,
Or tu ĭeşti nebunî?
— Stăpîni, stăpîni,
Ba şî ĭarba-ĭ bunî,
Ba şî apa-m plaśi:
La apus di soari
S-a grăit śiĭ doĭ
Veri-a tăĭ
Ca sî ti omoari.
— Dragî ńioriţî,
Sî li spuĭ tu:
Iĭ sî nu mă-ñgroapi
Tocma-n dosu stînii;
Şî iĭ sî mă-ñgroapi
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor.
Fluieraşu ńeu
Iĭ sî ńi-l alini
Îñ śel păltior,
Totu gălbior.
Cîn vîntu a bati
Fluieru-a cînta,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lăcrîńĭ di sîñźi.

(1928), Pàltin — Luca Costantin Ĭàcub, 50.

XLIV

— Ńioriţî lai,
Cu lîna plăvai,
Di triĭ zîli-ñcoaśi
Gura nu-ţ măĭ taśi;
Or ĭarba nu-ţ plaśi,
Or furu ţi-a furat,
Or lupu ţi-a mîñcat?
— Ba ĭarba cî-m plaśi,
Niśĭ furu nu m-a furat,
Niśĭ lupu nu m-a mîñcat...
— Taftaràşu ńeu
Sî ńi-l pui căpătăĭu;
Fluieraşu ńeu,
Într-uñ vîrf di păltior;
Cîñ vîntu-a bati

Ieł ńi s-a răzbati,
Oili s-or strîñźi toati.
Vîntu cîń ńi-a zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lăcrîńi di sîñźi;
Pi mini m-or plîñźi
Cu źenuñki plecati,
Cu lăcrîńi vărsati".
Pi-uñ kiśior di plai,
Pi-o gurî di rai
Pogoarî îñ vali
Trii turmi dî oi
Cu trii śiobănei:
Unu-i moldovian,
Unu-i uñgurian
Șî unu-i vrăñśian;
Șî s-a vorźit aşa
Șî s-a sfătuit
Śel moldovian
Șî cu śel uñgurian,
Śî ńi-l omoari
Pi śel vrăñśian;
Cî ari oi multi,
Multi șî cornuti,
Dulăi măi bărbaț
Șî cai îñvățaț...
Măicuțî bătrînî,
C-uñ cair di lînî,
Diñ furcî torcîndă,
Din drugî-ndrugîndă,
Diñ oki lăcrămîndă,
Di fiśioraș întrebîndă:
„N-aț văzît a ńeu
Pi śel śiobănaș,
Mîndru tinerel?
Okișori lui,
Mura cîmpului;
Mustăśioara lui,
Spuma laptilui;
Sprîñśenili lui,
Skicu grîului;
Perișoru lui,
Pana corbului".
„Ba noi l-añ văzît,
Da nu l-añ cunoscut;

Cî am auzît
Cî s-ar ĥi-ñsurat
Pi gurî di raị,
Pị-o vali alịasî,
C-o mîndrî crăịasî".

(1928), Pàltin — Margịoala Şùşu, 54.

XLV

-- Ńioriţî bîrsanî,
De-ị ĥi năzdrăvanî:
Di trịị zîli-ñcọaśi
Gura nu-ţ măị taśi;
Or ịarba nu-ţ plaśi,
Or apa nu ţ-î răśi?
Dacî ịeştị năzdrăvanî,
Tu sî ni spuị nouî...
— Pi la apus di sọari
Sî ńi ti omọari
Śiị trịị śịobăneị,
Cu trịị turmi di ńeị:
Unu-ị moldovịan
Unu-ị uñgurịan".
Iị s-a vorģit
Sî-l omọari
Pi la apus di sọari
Pi śel vrăñśịan,
Cî ari oị măị multi,
Mîndri şî cornuti,
Caị îñvăţaţ
Şî cînị bărbaţ.
„Dacî m-a omorî,
Tu sî li spuị lor
Sî mă îñgrọapi
Îñ struñga oilor,
Sî ĥiụ tot cu voị.
Gluga s-o puị
Pîñzî pi okị;
Fluịeraşu sî-l puị la cap,
Mult zîśi cu drag;
Vîntụ-a aburi,
Fluirụ-a adi,
Oilị-a vini,
Pi mini m-or plîñźi

Cu lăcrîńi̯ di sîñźi.
De-ț întîlni
O mai̯cî bătrînî,
Diñ gurî-ntrebîn,
Diñ oki̯ lăcrămîn,
Din drugî-ndrugîn,
Diñ furcî torcîn:
— Drăguțîli meli,
Oițîli meli,
Śini ńi̯-a văzît
Mîndru śi̯obănel,
Tras pintr-uñ inel?
Feț̂îșo̯ara lui̯,
Spuma laptului̯;
Okișori lui̯,
Mura cîmpului̯;
Mustăśi̯oara lui̯,
Skicu grîului̯;
Perișoru lui̯,
Pana corbului̯?
— Mătușîcî dragî,
Ki̯ar sî-l ńi văzît,
Nu l-añ cunoscut.

(1928), Pàltin — Màri̯a Ion Fînàcî, 56

XLVI

Pi drum în desîș,
La veki̯-aluniș,
Merźi hăulin,
Merźi kiuin
Trii̯ śi̯obănei̯
Cu trii̯ turmi di oi̯;
Unu-i̯ uñguri̯an,
Unu, moldovi̯an,
I̯ar śellañ' vrăñśi̯an.
Śel uñguri̯an
Șî śel moldovi̯an
I̯ei̯ sî vorgirî
Șî sî sfătuirî
La apus di so̯ari
Ca sî ńi-l omo̯ari
Pi śel vrăñśi̯an,
Cî ari o̯i multi,

Multi şî cornuti,
Ļepi fătătoari
Şî vaśi mulgătoari,
Cai niîñvățaț,
Boi niîñźiugaț
Şî cîni măi bărbaț,
Bani ninumăraț.
Vrăñśianu avia
O ńioriță
Cu cari vorģia
Şî sî-nțăleźia.
La ļarb-o duśia,
Ļarbî nu păștia;
La ap-o didia,
Apî nu-i plăśia;
Ļa-ñ sus sî uita
Şî mereu zģera.
Vrăñśianu zîśia:
— Drăguțî ńioarî,
La ļarbî ți-an dat,
Ļarbî n-ai mîñcat;
La apî ți-an dat,
Nu ți-ai aplecat.
Ļarba-i di pi cîmp,
Apa-i diñ uluc;
Lupķi ți-ar mîñca,
Numai ai zģera!
— Stăpîni, stăpîni,
Nu mă blăstăma;
Nu-i di capu ńeu
Şî-i di capu tău;
Cî ai doi śiobănaş
Cari-s tovăraş:
Ļei sî sfătuiesc
Şî ti pizmuiesc;
Cî la apus di soari
A sî ti omoari
Fiñcî ai oi multi,
Multi şî cornuti,
Ļepi fătătoari
Şî vaśi mulgătoari,
Cai niîñvățaț,
Boi niîñźiugaț,
Şî cîni măi bărbaț,
Bani ninumăraț.
— Drăguțî ńioarî,

Di-ńi ieș' năzdrăvanî,
Șî m-or omorî,
Tu sî ńi li spui:
Sî mă-ñgroapi
La stînî, pi-aproapi
Di struñga oilor,
Îñ zíocu ńeilor.
Buśiumaș șî fluier
La cap sî ńi li puniț:
Fluieraș di os,
Śi sunî duios;
Fluieraș di fag,
Mul' zîśi cu drag;
Vîntu cîn a bati,
Buśiumaș ńi-a zîśi,
Oili s-or strîñzi,
Pi mini m-or plîñzi
Cu lacrîńi di sîñzi.
— Stăpîni, stăpîni,
Iei ńi s-a vorgit
Șî s-a sfătuit
Ca sî ti îñgroapi
În dosu stînii,
Undi zac cîni.
— Dragî ńioriții,
Cu lîna plăviții,
Ńioriții lai,
Lai, bucălai,
Iei gini m-au sărvit
Șî ieu li-am plătit.
Tu sî li spui
Cî într-astî vatrî
I-o niagrî găliatî
Cu galbini îñcărcatî,
Pustiia s-o batî!
Iei s-o împărțascî,
Sî nu sî sfădiascî.
Iar tu di-i vidia
Pi măicuța mia:
I-o babî bătrînî
C-uñ cair di lînî,
Diń kiśioari mergîn,
Piñ codru-alergîn,
Dim mînî-ndrugîn,
Fusu sfîrîin,
Diñ oki lăcrămîn,

Diñ gurî zîcîn:
„Voi, doi șiobănaș,
Diñ fluier doinaș,
Voi nu ñi-aț văzît
Fișiorașu ńeu?
Fețîșoara lui,
Spuma laptului;
Kicușoara lui,
Pana corbului;
Mustășioara lui,
Skicu grîului;
Okișori lui,
Mura cîmpului:
Douî muri coapti,
Coapti la răcoari,
Niaźiuñsî di soari;
Coapti pi sup foi,
Niaźiuñsî di ploi;
Coapti la pămînt,
Niaźiuñsî di vînt",
Voi-așa sî-i spuniț:
„Mătușî, mătușî,
Noi l-am întîlnit,
Da nu l-añ cunoscut;
Da am auzît
Cî s-a-ñsurat;
Ș-a avu' nuntaș
Braz și păltinaș;
Nuni-a fos' munț mari,
Păsîri lăutari,
Păsăreli ńii
Și steli făcliia".

(1926), Păulèști — Stañca Ion Kerșiu, 45.

XLVII

— Ńioriții lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoași
Gura nu-ț măi taśi,
Niśi iarba nu-ț plaśi;
Nu știu, di capu tău îț faśi,
Nu știu, di zîlili tăli fîrșîti?
Furu ți-ar fura,

Lupu ţi-ar mîñca!
— Stăpîni, stăpîni,
Apa-ńi plaśi,
Iarba-ńi plaśi;
Da fraţî tăi
Vria sî ti omoari,
Cî ai oi măi multi,
Măi multi cornuti
Şî dulăi măi buni;
Unu-i moldovian
Şî unu-i armian.
— Ńioriţî lai,
Di cuñva di m-or omorî,
Sî mă-ñgroapi
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor;
Şî sî-ńi pui la cap
Fluieraş la cap,
Buśiumaş
Într-uñ vîrf di păltinaş;
Vîntu cîn ńi-a bati,
Buśiumaş ńi-a zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lăcrîńi di sîñźi.
Di-aţ întîlni
O babî bătrînî
C-uñ cair di lînî,
Din drugî-ndrugîn,
Diñ oki lăcrămîn,
Di mini-ntrebîn,
Sî-i spuniţ cî m-am îñsurat.
Da pi śini-añ luat?
Pi negru pămîn',
Pi-aśela l-añ luat.
Śini m-a cununat?
Luna şî cu soarili.

(1928), Păulèşti—Stan Poienariu (Dodoani), 74.

XLVIII[1]

Pi-uñ kiśior di plai,
Pi-o gurî di rai...

LI.

— Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Cu lîna ţîgai,
Oriį ieşţi bolnăvioarî,
Drăguţî ńioarî?
Di triį zîli-ñcoaśi
Gura nu-ţ măį taśi;
Oriį sariа dim burduf,
Oriį apa diñ uluc,
Oriį iarba di pi cîmp?...
— La apus di soari
Sî pogoarî-ñ vali
Sî ńi ti omoari
Cu triį turmi di oį,
Cu triį śioбăneį:
Unu-į moldovian
Şî unu-į vrăñśian.
— Di m-or omorî,
Sî nu mă-ñgropaţ
Din dosu stînii,
Undi zac şî cîni;
Śi sî mă-ñgropaţ
Din dosu stînii,
Îñ zăvoį di oį,
Acolu-į di noį;
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor.
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lacrîńį di sîñźi.
Şî sî-ńį puniţ la cap
Fluieraş di fag,
Sî plîñgî cu drag;
Fluieraş di os,
Sî-ńį cînti duios;
Fluieraş di soc,
Sî-nį cînti cu foc...
„Sfîntî negurî,
Ieşţi măį latî-ñ frunti
Şî cupriñz la munti;
Ieşţi măį latî-ñ şăli
Şî cupriñz la corhăneli;
Nu ńį-aį văzît uñ śioбănaş
Nant şî supţîrel,
Tras pintr-uñ inel?
Feţîşoara luį,

Spuma laptiluĭ;
Okișori luĭ,
Douî muri coapti:
Coapti la răcoari,
Niaźiuñsî di soari;
Coapti la pămîn',
Niaźiuñsî di vîn'.
Perișori luĭ,
Skicu grîuluĭ,
Mustășioara luĭ,
Pana corbuluĭ".
„Da ieu l-añ văzît
Într-um munti di faźi,
Galbinĭ păltinaș,
Îm munții cu braz".
„Tu sî ńi ti faśi
O niagrî corboaicî;
Sî-ńĭ croñcănești
Și sî ńi-l aduśi
Sus, pi aripioari,
Pi rîpî la soari.
Di nouî anĭ și źiumătati
Di cîn a aźiuñs"...
Iel a zîs așa:
„Fuźi, niagrî corboaicî,
Nu mă croñcăni;
Cî dac-oĭ muri,
Tot m-ăĭ croñcăni,
Carnia ńi-ĭ mîñca,
Sîñźili ńi-ĭ bia
Și te-ĭ sătura".
„Da nu-s corboaicî
Și îț sîm' maicî".
„Dacî tu ńĭ-eștĭ maicî,
Gino și mă ia îñ aripioari
Și mă scoati la soari;
Di triĭ anĭ di zîli
Ieu n-am auzît
Niśĭ popî tocîn,
Niśĭ cucoș cîntîn,
Niśĭ flăcăĭ źiucîn,
Kistoalili dîn,
Niśĭ țîganĭ cîntîn,
Niśĭ cînĭ lătrîn,
Niśĭ șiobani kiuin,
Niśĭ-oili zgerîn;

Śi-am auzît
Ṣărḱi ṣuierîn,
Urş mormăin,
Şî lupḱi urlîn
Şî ṣoariśi ţîţîin".

(1928), Păulèşti-Hăulèşca — Ana Ieni Kèrśiu, 70.

XLIX

Pi-uñ ḱiśior di plai,
Pi-o gurî di rai,
La apus di soari
Sî pogoarî-ñ vali
Trii turmi di ńei
Cu trii śiobănei:
Unu-i uñgurian,
Unu-i moldovian
Şî unu-i vrăñśian.
— Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Cu lîna ţîgai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ţ măi taśi;
Ori iarba nu-ţ plaśi,
Apa diñ uluc,
Saria dim burduf,
Iarba di pi cîmp?
— Toati astia-ńi plac;
Da śii doi baśi vorǵia
Şî sî sfătuia:
La apus di soari
Sî pogoari-ñ vali,
Sî ńi ti omoari.
— Di m-a omorî,
Sî nu mă-ñgropaţ,
Ia, din dosu stînii,
Uni s-aud cîni;
Śi sî mă-ñgropaţ,
Ia, diñ faţa stînii,
Îñ struñga oilor,
Sup zăpod di oi,
C-acolu-i di noi;
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor;

Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lacrîńi di sîñźi.
Sî-ńi puniț la cap:
Fluieraș di fag,
Sî plîñgî cu drag;
Fluieraș di os,
Sî plîñgî duios;
Fluieraș di soc,
Sî plîñgî cu foc;
Fluieraș di ńei,
Cu trii śiobănei"...
„ Sfîntî negurî,
Ieșți măi mînioasî,
Măi întunicoasî;
Ia, nu ńi-ai văzît,
Nu ńi-ai auzît
Di-uñ śiobănel
Nant și supțîrel,
Tras pintr-uñ inel?
Okișori lui,
Mura cîmpului;
Fețîșoara lui,
Spuma laptilui;
Mustășioara lui,
Pana corbului".
„Ba ieu l-añ văzît
Și l-am auzît
Întri munț di faźi,
Galbini păltinaș".
„Tu sî ńi ti faśi
O niagrî corboaicî
Și sî-ńi croñcănești
Și sî ńi-l aduśi
Sus, îñ arikioari,
Pi rîpî la soari.
Di nouî ani și źiumătati
Poki śetin n-a auzît,
Niśi țîgani cîntîn,
Niśi flăcăi źiucîn,
Niśi śiobani șuierîn,
Niśi oili zgerîn,
Niśi cîni lătrîn.
Numai śi ńi-a auzît?
Șărki șuierîn
Și lupki urlîn,

Urş mormăin".
Ia cî s-a făcut
O niagrî corboaicî
Şî ńi-a croñcănit
Şî ńi l-a adus
Sus, îñ arikioari,
Pi rîpî la soari.
Iel cîn a azíuñs
Cî ńi-a zîs aşa:
„Huśi, corboaicî niagrî,
Nu mă croñcăni;
Cî dac-oi muri,
Tot m-ăi croñcăni,
Carnia ń-ei mîñca,
Sîñzíli ń-ei bia
Şî te-i îñgrăşa".
„Da nu-i niagrî corboaicî,
Śi ń-i maicî-ta".
„Dacî-i maicî-mia,
Gii sî mă ia
Sus, îñ arikioari,
Pi rîpî la śoari;
Cî di nouî ani şî zíumătati
Pokí śetin n-am auzît,
Niśi cucoş cîntîn,
Niśi găini cîrcîin,
Niśi śiobani şuierîn,
Niśi oili zgerîn.
Numai śi ńi-am auzît?
Şărki şuierîn,
Urş mormăin
Şî lupki urlîn"...
„Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Cu lîna ţîgai,
Di ńi-i auzî
Ori di-i întîlni
O maicî bătrînî
Cu brîu di lînî,
Diñ oki lăcrămîn,
Dim mînî-ndrugîn,
Diñ gurî-ntrebîn:
„Śini-a auzît,
Śini ńi-a văzît
Mîndru śiobănel
Nant şî supţîrel,

Tras pintr-uñ inel?
Okișori luį,
Mura cîmpuluį;
Feţîșoara luį,
Spuma laptuluį;
Mustăśioara luį,
Pana corbuluį";
Tu sî-į spuį-așa:
Cî m-am îñsurat;
Și la nunta mįa
Ńį-am avut nuntaș
Braz și păltinaș;
Soarili și luna
Ńį-a ţînu' cununa.

(1828), Păulèșţi-Hăulèșca — Duńitru Dįacònu, 40.

L

— Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ţ măį taśi;
Orį įarba nu-ţ plaśi,
Orį apa diñ uluc,
Įarba di pi cîmp,
Sari dim burduf?
— Stăpînașu ńeu,
Și įarba cî-ńį plaśi
Și apa cî-ńį plaśi:
Apa diñ uluc,
Įarbî di pi cîmp,
Sari dim burduf.
Stăpînașu ńeu,
Toati cî ńį-or plăśįa;
Da įeu cî ńį-am auzît
Cî ń-eį muri,
Cî te-į prăpădi.
—Da įeu di m-oį prăpădi,
Îñ struñga oilor sî mă-ñgroķį,
Îñ źįocu ńeilor.
Sî-ńį puį la cap fluieraș,
Buśįumaș la ķiśįoari;
Buśįumaș ńį-a razi,
Fluieraș ńį-a trazi,

Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lacrîńi di sîñźi:
Śeli măi buzati,
Cu lacrîńi vărsati;
Śeli belioari,
Cu lacrîńi măi puțînteli."
Pi-uñ kiśior di plai,
Pi-o gurî di rai,
Mă-ntîlnii c-o babî bătrînî
C-uñ cair di lînî
Dim păr di căńilî,
Dim mînî-ndrugîn,
Diñ gurî-ntrebîn:
— Śiobănașîlor,
Ia, nu ńi-at văzît,
Ia, di-uñ śiobănaș?
Fețîșoara lui,
Spuma laptului;
Okișori lui,
Mura cîmpului;
Perișoru lui,
Skicu grîului.
— Mătușî, mătușî,
Ia, ńi l-añ văzît:
La fagu diñ cărari
Zaśi di liñgoari".
Iar baba śi făśia?
Dim mînî torśia,
Diñ gurî-ntreba,
Diñ oki lăcrăma
Și pi iel întreba
Și iel îńi zîśia:
— Taśi, scorboaicî,
Nu mă croñcăni;
Cî m-ăi croñcăni
Dipi śi-oi muri,
Tot m-ăi croñcăni".
Atuñśia ia la dîñsu sî lăsa,
Stècla di sub brîu scotia
Și azma di grîu;
Cu stècla-l śiñstia
Și azma-i didia.

(1928), Păulèști-Hăulèșca — Ioana Vasîli Soari, 60.

— Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ţ măi taśi;
Nu şt' iarba nu-ţ plaśi,
Ori apa nu-ţ plaśi,
Ori di cap îţ faśi?
Nu ş' di capu tău,
Ori di capu ńeu.
— Śiobani, śiobani,
Nu-i di capu ńeu
Şî-i di capu tău:
Cî ńi s-a vorġit
Uñ frati măi mari,
Ca sî ti omoari.
— Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Di m-a omorî,
Sî nu mă îñgroapi
În dosu stînii,
Uni zac vara cîni;
Sî mă îñgroapi
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor.
Şî sî-ńi pui fluieraş la cap,
Buśium la ķiśioari;
Vîntu ńi-a bati,
Fluieraşu-a zîśi,
Buśiumu ńi-a-ntoarśi".
Şî mă-sa a plecat
Din drugî-ndrugîn,
Diñ gurî-ntrebîn:
„Śi, nu ńi-aţ văzît
Ia, di-uñ śiobănaş?
Feţîşoara lui,
Spuma laptului;
Okişori lui,
Mura cîmpului;
Perişoru lui,
Skicu grîului;
Sprîñśenili lui,
Pana corbului".
Iei cî ńi-a zîs:
„Măicuţî, măiculiţî,

Śi, nu l-añ văzît.
Fă-ţi-o niagrî scorboaicî
Şî du-ti şî-ntriabî
Sfînta neguriśi,
Cî ia ńi-a umblat;
Şî-i măi latî-ñ frunti,
Cuprindi la munti;
Şî-i măi latî-ñ şăli,
Cuprindi la corhăneli".
„Huśiu, scorboaicî, di-acolia!"
„Şî nu-ţ sîñ' scorboaicî
Şî ńi-ţ sîm' maicî".
„Śi, dacî-ńi ieşti maicî,
Lasî-ti-ñ źios la mini
Şî ia-mă-ñ arikioari
Şî mă scoati-ñ sus la soari;
Cî, śi, ieu di trii ani di zîli
Nu ńi-am auzît
Niśi popî tocîn,
Niśi oai zgerîn,
Niśi śiobănaş kiuin;
Numa lupki urlîn
Şî urş mormăin
Şî bălauri şuierîn.
Dacî-ńi ieşti maicî,
Sî mă iei îñ arikioari,
Sî ńi-aduśi doftorii tari,
Sî mă uñźi pi la răni mari."

(1927), Păulèşţi-Hăulèşca — Ana Ieni Kèrśiu, 70.

LII

— Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Cu lîna ţîgai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura ta nu taśi;
Da furu ti-ar fura,
Da lupu ti-ar mîñca!
— Stăpîni, stăpîni,
Nu mă blăstăma,
Cî ieu sîn' năzdrăvanî...
— Cî s-a vorgit

Doi șiobănaș
Ca sî mă omoari,
Cî am oi măi multi,
Măi multi și măi cornuti
Și măi okeșăli
Și măi frumușăli.
Și di m-or omorî,
Sî nu mă îñgroapi
În dosu stînii,
Uni zac și cîni;
Sî mă îñgroapi
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor.
Cîm ploaia a ploua,
Buśiumu s-a uda;
Cîñ vîntu a traźi,
Buśiumu ńi-a zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lăcrîńi di sîñźi.
Fluierașu néu,
Cîm ploaia a ploua,
Iel s-a uda;
Și vîntu ar traźi,
Iel atuñśi- ar zîśi,
Cîrlani s-or strîñźi
Și cî pi mini cî m-or plîñźi
Cu lăcrîńi di sîñźi.
Di te-i duśi-așa:
Pi-o gurî di plai,
Pi-o uși di rai
Și di te-i întîlni
C-o babî bătrînî, bătrînî,
C-uñ cair di lînî
Și din drugî-ndrugîn
Și diñ gurî-ntrebîn:
„N-ăi văzît așa:
Fiśioraș bogat?“
Sî-ñ spui-așa:
Cî s-a îñsurat.
Da pi śini ńi-a luat?
Pi negru pămînt.
Și śini l-a cununat?
Luna și soarili.

Ļeti, ļ-aşa cum îţ cînt ļeu. Da oaļa ţîni locu omuluļ: aśeļa-ļ! Cî, ļeti, s-a sfătuit ca sî-l omoari, cî ļera măļ bogat. Ļeu di cîn îs śioban, aşa-l cînt.

(1927), Păulèşţi-Hăulèşca — Costantin Cîţu, 64.

LIII

— Ńioriţî liţî,
Cu lîna plăviţî,
Di triļ zîli-ñcoaśi
Gura nu-ţ măļ taśi;
Apa-ńļ brăgăļeşţi,
Ļarba-ńļ feşteleşţi;
Lupu ţļ-ar mîñca,
Furu ţļ-ar fura!
— Stăpîni, stăpîni,
Nu mă blăstăma;
Blăstăńili tăli
Mărunţ-îs ca bobu
Şî ļuţ-îs ca focu.
Cî śeļ doļ breţcanļ
Ļeļ ńi s-aļ vorģit
Ca sî ti omoari;
Cî tu cî ńi aļ
Triļ suti di oļ
Şî triļ di dulăļ
Şî cînļ măļ bărbaţ
Di cît śiļalanţ.
— Ńioriţî liţî,
Di m-or omorî,
Tu sî ńi ti rozļ
Sî nu ńi mă-ñgroapi
Tot în dosu stînii,
Sî mă scoaţî cîni;
Şî sî ńi mă-ñgroķļ
Îñ struñga oilor,
Îñ źļocu ńeilor.
Fluļeraşu ńeu
La cap sî ńi-l puļ;
Gluguliţa mļa
Pi okļ sî ńļ-o puļ;
Buśļumaşu ńeu:
Îñ śel păltior,
Nant şî gălbior;

Cîn vîntu-a traźi,
Buśiumaș ńi-a zîśi,
Fluieraș ńi-a-ntoarśi,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lacrîńi di sîñźi.
Vremia a vini
Șî noi ni-on lăsa
Tot la cîmp, la vatrî.
Di ńi-ț întîlni
Di-o babî bătrînî
C-uñ cair di lînî,
Diñ ġițăi mînîn,
Diñ oki lăcrămîn,
Din drugî-ndrugîn,
Diñ gurî-ntrebîn:
„Draźi măiculițî,
Da nu ńi-aț văzît
Tot di-uñ śiobănaș,
Tot di-um mocănaș"?
„Mătușî, mătușî,
Șî di-oñ ńi văzît,
Nu l-añ cunoscut".
„Draźi măiculițî,
Cuñ sî nu-l cunoaștiț?
Fețîșoara lui,
Spuma laptilui;
Perișoru lui,
Pana corbului;
Okișori lui,
Douî muri coapti".
„Mătușî mătușî,
Nu ńi l-añ văzît;
Da am auzît
Cî ńi s-a-ñsurat".
„Draźi măiculițî,
Pi śini-a luat?"
„Soaria-soarilui".
„Da n-aț auzît:
Da la nunta lui
Śini-a ńi źucat?"
„Munții și cu brazî".

(1927), Păulești-Hăulești — Gligori Duńitru Săcălùș, 48.

— Ńioriți lai,
Lai, bucălai,
Cu lîna plăviți,
Ńioriți liți,
Di trii zîli-ñcoași
Iarba nu-ț măi plași;
Iarbî di pi cîm'[-p] ț-an dat,
Apî diñ uluc ț-an dat,
Tărîți ț-añ cumpărat
Și la iemaș iar ți-an dat,
Ńioriți lai,
Lai, bucălai".
Ńiorița liți,
Cu lîna plăviți
Di trii ori-a zgerat
Și cuvîn'[-t] la șiobani-a dat:
— Stăpîni, stăpîni,
Ńi s-a vorgit trii șiobani
Ca sî ńi ți-omoari
Și sî ti îñgroapi
În dosu stînii,
Uni zac și cîni.
— Ńioriți lai,
Lai, bucălai,
Di m-or omorî,
Tu sî nu mă laș;
Sî mă iei
Și sî mă îñgroki
În struñga oilor,
Îm plaiu berbeșilor,
În ziocu ńeilor.
Și sî-ńi pui
Saricùș îm păltinaș,
Fluieraș îñ alunaș;
Fluieru ńi-a zîși,
Oili s-or strîñzi,
Pi mini m-or plîñzi
Cu lăcrîńi di sîñzi.
Iar vîntu cîn ńi-a aburi,
Paltinu cî s-a clăti,
Sarìca s-a legăna,
Cîni-or îñșepi-a lătra
Și pi urmî ńi-a urla".
Cî iei pînî sama ș-a luat,

Cî stăpînu-a plecat.
Mergîn cu oili
S-a-ntîlnit c-o babî bătrînî,
C-uñ cair di lînî,
Din drugî-ndrugîn,
Diñ okį lăcrămîn,
Diñ gurî-ntrebîn:
„N-aț văzît, n-aț auzît,
Ia, dį-uñ șiobănaș:
Okișori luį,
Mura cîmpuluį;
Feț̂îșoara luį,
Spuma laptiluį?"...

(1927), Păulești — Irina Popa, 44.

LV

— Ńioriț̂î lai,
Lai, bucălai,
Di triį zîli-ñcoaśi
Gura nu-ț măį taśi;
Di cap di śi-ț faśį?
— Nu-ńį fac di capu ńeu
Șî-ńį fac di suflitu tău,
Cî s-a vorġit șiobani
Sî ti omoari:
Unu-į uñgurian
Unu-į vrăñșian;
Sî ti pui-n dosu stînii,
Uni sî răpun cîni.
— Di m-a omorî,
Buśiumu sî-l pui
Îñ vîrfu paltinuluį,
Fluiru tot așa;
Cîn a bati vîntu,
Sî șuiri buśiumu"...
O babî bătrînî
Diñ gurî-ntrebîn,
Din drugî-ndrugîn.

Asta iera mă-sa. Mă-sa a auzît, pi sămni, cî pi iel îl farmî, ș-a pleca' dipi iel. Cî iel avia oį, pi sămni, măį multi di cît șiįlanț. Iel iera moldovian. Da, ieti, nu ńį-aduc aminti dac-a

da' di ĭel, cî-ĭ di multu di cîn ĭeram ĭeu tînîr. Ĭeu l-am auzît pin lumi. Da măĭ ĭera uñ cîntic: a lu Stoĭan popî-veśĭu. Da nu-l pośĭu zîśi pi numi, c-am bolnăġit, cu moşu, şî nu-ĭ ţîniri di minti. *Cînticu Ñioarii* numa śĭobani-l cînta diñ fluir, şî lumĭa diñ gurî, cu ġers. D-apîĭ niśĭ nu ştiu ĭeu di cîn îĭ năsădit.

(1928), Păulèşţi — Ĭeni Roĭniţî, 90.

LVI

Cînticu Ñioarii, cu moşu, îl ştiĭam ĭeu ca lumĭa. Da acu l-am uĭtat, cî — nu vez? — îs bătrîn, şî-s zuzuĭet, şî nu măĭ ţîĭ minti. Ĭeu îs di cîn lumĭa, cî m-a uĭta' Dumnezău pi pămîn'! Da măĭ ţîĭ minti cîti śeva; şî sî-ţ spui moşu, dacî m-aĭ întrebat. Da ari sî mă rîzî boĭeri śĭĭa di di vali, cî ĭĭ ştiu măĭ ġini diñ cărţ. Ĭeu patru rînduri di domni-am petrecut. Întăĭ, pi Konaki. Aista nu locuĭa la Ĭeş; locuĭa măĭ di vali. „Hanu lu Konaki" ĭera a luĭ. Ĭel a avut o fatî: sî-ñcălica pi cal, şî fuźĭa-ñ kiśĭoari pi cal, pînî s-a poticnit calu, ş-a murit. Prindeĭ omu cu frîñgiĭa, şî-l duśeĭ la armatî şăpti anĭ; ş-avĭa o ńii douî suti di liĭ pi şăpti anĭ. Ĭera vătăşăĭ cari prindĭa flăcăi la armatî, cu frîñgiĭa. Ĭeu avĭañ copkiĭ, şî li spunĭañ: „Fuźĭ, mă, di ţi-ascundi, cî ti prindi la armatî"! Pi urm-a vini' Cuza; pi urmî Caròl. Ĭel ĭera om di noroc, c-a vini' şî la Nerežu, pi Ñilcuv, la tata priotesî lu popa Taftî. Qamini di pin tqati satiliĭ-a işît sî-l petriacî; şî di pi Ñilcuv l-añ luat. Priotĭasa lu popa Taftî ĭera fatî-mari, şî ĭ-a işît c-o tavî cu daruri înăinti. Ĭa avĭa la gît icusari, şî ĭera strîmbî di bani. Merźĭa cocoşatî, cî ĭera bani greĭ la gît. Caròl nu putĭa vorġi; şî cîn a văzît-o, a zîs: „Viniĭ şî-ñ Vrañśĭa, şî văzîĭ ĭepi cu teleñśĭ"! Dĭ-acolĭa nĭ-a trimăs buhaĭ şî armăsar di prăsîlî. L-am petrecut şî pi iel, ş-a vini' Ferdinand. L-am petrecut şî pĭ-aista, ş-acu auz c-a rămas uñ copkil. Ţara-ĭ marĭ-acu, nu-ĭ ca-năinti. Vrañśĭa noqastrî ĭera ca o curà. Pî ĭeu nu ştiu cît îĭ di mari? Heĭ, cît m-an dus ĭeu îm Basaraġiĭa, pînî la Boligrad! Da şî-ţ măĭ spui moşu di Caròl,

cî ńi-am adus aminti. Ieră oṁ frumos și bun,
Dumnezău sî-l ńiluiascî! Cîn iera săśitî-n țarî,
iel nu măi da drumu la pîni pi corăģii. Odatî,
pi-o săśitî, ni-a adus fîn legat îñ sîrmî, cu
vargoani. Or ńi vo șăptizăși di ani di-atuñși.
Cîn a vini' la Nerežu, Caròl avia uñ cal pînî-m
podeli, și iera douî suti di oamini vrăñśeni ișîț
înăintia lui.

Cîñ s-a făcu' grădinî di public îñ Focșăni,
a vini' Caròl sî vazî cum iera hainili, cuñ sî
țăsî la noi. Primarili lua toati lucrurli di pi
la oamini: okiñși, cămeș. A luat o fimei di la
Coza cu război cu tot. Măi-avia o palmî di țăsut,
ș-a luat-o-ñ cotigariu, ș-a dus-o di vali. Oamini
sî lua la-ntreśiri cu plugurli la arat; și śini iș-
năinti, căpăta śiñși galbini. Pi urmî sî lua la-
ntreśiri, călari, și tot așa: śini-aźiuñźia-ntăi,
lua păralili. Iera unu Toma Boștiog diñ Voloș-
cani: a aźiuñs înăinti, ș-a lua' doișprăzăși galbini.
Di-acolia a lua' fimei, și bărbați, și feti. Fata
lu Macovei di la Nerežu iera poznași din toati
fetili. Cî lua din tot satu-o fatî ș-uñ flăcău. Ș-apăi
sî lua la-ntreśiri. La śiilanț li kica cîti-o ați,
cîti-o okiñcî. Ia a ișît măi ģini cu calu di cît
śiilanț; cî sî-ñgrižîsî di-mbrăcăminti bunî. Ieți,
-așa iera di dimult! Acum îs alti timpuri. Atuñși,
băietu moșului, òca di ģin a lu Cuza iera douîzăși
di bani. D-apăi și păralili iera scumpi! Pi-atuñși
śel măi bogat om diñ Vrañśia iera Macovei
di la Nerežu, și popa Toadir di la Vetrești. Iaca,
ni duśian la aleźiri, cîn aleźiam prefeptu. Iera
unu Niculaidi, śiuñg di-o mînî; cî Vrañśia ale-
źia pi prefept. Iera douî, trii vasî di ģin îñ o-
gradî la iel; și bia vrăñśeni cu oala, cî iera cîti-o
sutî di oamini. Și iel li didia di băut. Iel sî uita
pi feriastî cum bia lumia. Ion Taftî, tata popii,
nu-ș scotia căśiula diñ cap; sî duśia la śiubăr,
lua oala cu ģin, și striga-ñ gura mari: „Sî trăi-
ascî prefeptu nostru"! Hei, da uni-s timpurli-a-
śelia acu! Cî vez, dumniata, oamini iera măi
buni; și multămia lu Dumnezău și di ģini, și di
rău. Da acu, uñ' sî pominești!...

Văz ieu uni mă duśi dumniata cu vorba!
Sî-ț spui mosu și de iestia cîti-o miñśiunî, douî;
cî ti-or ki-ntrebîn boieri sî-ț dai samî. Sî vez
dumniata: pi timpu-aśela, cîñ copkilăriam ieu, plătia

ġiru pi ġiti. Aviaĭ măĭ multi ġiti, măĭ mult plăteĭ. Cî nu plăteĭ di pi pămînt. Dărili şî źiudecăţîli ĭera la vornic: cu vorniśi ti źiudicaĭ. Ti duśeĭ la ĭel cu băţu di alun, şî-ţ da ţăñcuşî, şî scriia pi răbož. Iĭ nu ştiia carti ca acu; cu grăunţî făśia socotiala...

Vornicu ĭera măĭ mari pisti sat. Ĭel ti źiudica. Di-acolia a vini' tribunar. Cî m-a dus păcatili pim multi părţ, uni ĭera Gica om bogat. Mă duśiam pîntru ġiti, cîn ĭera săśitî.

Heĭ, ĭera săśitî marĭ-acu obzăśĭ şî măĭ ġini di anĭ; ş-añ da' triizăśĭ şî śiñśĭ di galbiniĭ pĭ-o clai di fîn. Ĭeu am apucat îm multi kipuriĭ săśitî. Într-uñ an s-a făcu' păpuşoĭ, şî nu ĭera fîn. Odatî kicasîrî lăcustili: ĭa, atîta ĭera di marĭ... Puniia boĭeri şî li făśia şanţuriĭ, şî li didia cu măturli-ñ şanţ, şî li ardia.

Într-o ĭarnî aviam pîn la o sutî di oĭ; şî fusăsî săśitî, şî nu sî făcus-uñ ħir di fîn. Ĭera uñ omăt pînî la gît! Făśeĭ pîrti caluluĭ, şî pi urmî merźia ĭel. Aiśĭ, la Vizantia, ĭera uñ zîdan cari ţînia moşîia Ştatuluĭ, ş-avia o groazî di clăĭ cu fîn. Dac-am văzî' cî mor ġitili di foami, într-o diminiaţî niĭ-añ strîñs di la noĭ şăpti botei di cîti triĭ suti di oĭ, ş-am pleca' la Vizantia sî cumpărăñ fîn di la zîdan. Drumu ĭera greu di tot; şî tuma diminiaţa aźiuñźin la zîdan. Ĭel sî sculasî, şî şîdia-m pat: numa pi perni moĭ di fulźĭ. Ni duśin noĭ la ĭel, şî dipi śi-ĭ dăm bunî-diminiaţa, ni dăm îñ vorbî:

— Źiupîni, aĭ fîn?

— Am.

— Cum îl daĭ?

— Obzăśĭ di liĭ stîñzînu.

Atuñśĭ obzăśĭ di liĭ ĭera cît ob ńiĭ!

— Apăĭ cum, ĭoti, baniĭ n-avem; da dăm îñscris pîn la primvarî". N-a vru' zîdanu di loc fărî baniĭ. Ni duśin la Cîmpuriĭ, cî ĭera ş-acolu um boĭeriu cu fîn, şî işîsî şî oili sovežănilor. La Soveža ĭar ĭera fîn. Ĭera unu Giţî Sfanţ. Boĭeriu niĭ-a priñit ġini, cum nu măĭ ari cum: niĭ-a da' di mîñcari; da a dou-za şî ĭel niĭ-a śeru' mul', şî nu niĭ-am putu' toñi. A văzî' pisămni cî-ĭ omătu mari. Da to' niĭ-a lăsa' cu śiñzăśĭ di liĭ stîñzînu; cî numa-ntr-un ţarc avia śiñśĭspreśi clăĭ. Da n-an lua' di la ĭel. Apăĭ-am vini' la

Soveža. Tîrlili soveżănilor ieara mari. Ii vinisî di la Rùcîr, cî-i hîisî cîñ c-o luptî. Vinisîrî cañ c-o sutî di ani înăinti; cî iera pi-atuñśi casî multi. Śî, ieti-aśa, a da' Dumnezău di-añ găsî' fîn la sovežăni, di ni-añ scăpa' ġitili diñ iarnî. Cî ieu am avu' ġiti multi; ș-am avu' și cîti-o sutî, și măi ġini, di oi. Ieu m-añ făcu' śioban cu oili pi Coza, c-añ fuźi' di armatî. Și m-a pîrît uni; cî șăpti ani ti urmăria un' ti găsa. Fimeili și lumia plîñźia, nevoi mari; cî la armatî tundia păru; c-atuñśi, băietu moșului, śini n-avia pleti, îl făśia di rîs! Ġetu tata, Dumnezău sî-l ierti, a pus zăśi galbini îm mîna primarului, și m-a șters pi hîrtii. Vo trii ani-añ fuźit ca sî nu mă găsascî...

Cîn ieram ieu pi Coza śioban, iera stîni di cîn lumia! Și śiobani cînta diñ fluir și diñ fruñzî *cînticu Nioriți*, di cari mă-ntreġi mniata. Cîñ vinia turśi, oamini fuźia pi Coza, și s-ascundia. Odatî găsăști patruzăśi di vaśi, sî li ia. Îñ Colac a găsî' numa o fimei cu copkil îñ sat, ș-a luat-o cu ii...

Pi timpu ńeu iera oi măi multi. Și iera și cai mulț: obzăśi și śiñśi, șăsî suti di oi. Și iarna sî dușia pînî-n Țara munteniascî di li ierna; cî iera boieri rari, nu ca acu. Și sî plătia ierbăritu la boieriu. Îñcî uni śiobani spunia, cîn aźiuñźia la boieriu, ca sî scapi di ierbărit: „Mă duc la moșîia lu Plainos". Noaptia mîniai acolu, și diminiața plecai. Śiobani cu oili iera mulț; iar hărgeleźii păza cai. Aiśi, îm munți noștri, nu plătiai dari pi oi; pîntru cî munții iera a noștri, di la Ștefañ-śel-Mari. Cî Vrañśia-i di la Ștefañ-śel-Mari. Pi „Dumbravî" i-o groapî, uni-a fos' casa babii Vrăñśioaia. Îñ zăpodiia aśeia iera dimul' beśiu uriieșîlor, uni-i monumentu. O fatî di uriieș vedi-ntr-o zî douî pluguri; și li-a pus îm poalî, și s-a dus la mă-sa, cî zîśia cî śi-s źiucăriili aiestia? Da mă-sa a-învățat-o sî li lasî źios, cî-s oamini, și-s buni, cî ii-arî pămîntu. Îñ groapa aśeia pi urm-a vini' di-a trăit baba Vrăñśioaia cari-avia șăpti fiśiori. Cîn a vini' Ștefañ-śel-Mari pe-iśi, a vru' sî triacî-n Țara uñguriascî, cî-l gonia turśi. Și l-a trecu' fiśiori babii, și i-a-ntrebat: „Śi vreț voi"? Și ii-a vru' munții. Cî, ieti, di śi li zîśi „Moġilili

Vrăñśiĭ", pi cîmpu Focșănilor? Cî pîn-acolu ĭera Vrañśĭa di la Ștefañ. Mă, di śi nu zîśi fiicari om sara: „Na, sî ńii lu Ștefañ-śel-Mari"? Cî, uĭti-ti, śini ari sari ca noĭ, șî munț? Sovežăni di śi n-ari sari? Sarĭa sî lua di la Valĭasării, șî-ț făśĭa hîrtii, sî nu treśĭ cu ĭa di la Burcî di vali, s-o viñz.

Așa ĭera aldatî, cu moșu. Ĭera timpurĭ di ǵelșug. Ĭeu am apuca' vremurĭ, ș-añ lua' ǵinu zăśi vedri cu śiñśĭ frañśĭ. Ǵinu curźĭa ca apa, șî zîśĭam: „Măĭ, di śi sî bem apî"? Ĭeu añ făcut odatî măligî cu ǵin, cî nu ĭera apî ca ǵinu. Ǵitili ĭera ĭeftini, șî multi; cî ĭera pășuni șî pi di vali, cî nu ĭera moșîĭ multi. Pi di vali nu ĭera mulț boĭerĭ. Acu s-a-mulțît boĭeri...

Di dimul' hotarîli Vrăñśiĭ ĭera pîn la „Moǵilili Vrăñśiĭ". Pi urmî nĭ-a muta' hotarĭu la Burcî. Noĭ, vrăñśeni, avĭañ diźĭugătoarĭa la Burcî. Diźĭugătoarĭa merźĭa curmezîș, pisti munti, pînî pi la Ńilcuv; ca śini sî duśĭa pi Ńilcuv, sî diźĭuźi. La diźĭugătoari păștĭaĭ boi: diźĭugaĭ, șî nu-ț lua ńińic. Dacî treśĭaĭ pisti diźĭugătoari, plătĭaĭ...

Îñ „ķiśĭoru Cozî" ĭera stîna ǵidrenilor. Îñ Hăulèșca nu ĭera sat; ĭera lumi puțînî. Lĭ-an da' noĭ, păulești, pi urmî, o bucatî di munti. Sî știĭ, cu moșu, cî ĭești băĭet tînîr, cî satu śel măĭ vekĭu diñ Vrañśĭa-ĭ Bodești. Satili di pi valĭa Năruźî-s tiniri. Cî noĭ, pîñ s-a-mpărțî' munțî, duśĭam oili stărpi pînî pi Tožanu, la Paltin. Tulniśĭ-avĭa o bucatî di pămîn' la Herăstău. Ș-apăĭ dĭ-acolĭa s-a preloǵit iĭ, di la-mpărțîrĭa munțîlor, c-am apucat-o șî pi asta: păulescu nu s-a măĭ dus la Tožan; Tulniśi aŭ muntili lor. Șî-n toț munțî ĭera botei di oĭ... M-aĭ întreba' cuñ sî făśĭa omu śĭoban. Ĭeti cuñ sî făśĭa: înăinti ĭeu, dac-avĭam um băĭet, ș-avĭañ șî śiñzăśĭ di oĭ, strîñźĭam oĭ pînî făśĭam o sutî; șî stitĭa śĭoban băĭetu șăsî, șăpti anĭ. Dacî sî făśĭa śĭoban, stitĭa cu oili-m munti pînî sî lua brîñza di la stînî; pi urmî vinĭa-ñ sat di ĭerna. Ĭeu añ foś śĭoban noŭî anĭ pi Coza. Cămeșa ĭera di cînipî, cî nu sî pominĭa bumbac. O uñźĭañ cu unt pîn-o făśĭan nĭagrî, c-așa ĭera obiśeĭu. Avĭaĭĭĭĭĭm boteĭ înăinti pînî la o ńii di oĭ; șî primvara cu oili sî suĭa șî vașili la munti; sî suĭa șî cai. Carĭ-avĭa

zăśi, doų̯ĭzăśi̯ di cai̯, sî duśi̯a la munti „sî-i̯ dri̯agî".

Sî puni̯a śi̯obani̯ și̯ o̯amini-ñsurat̯: cari-i̯ i̯era leni la muñcî. Da i̯era măi̯ ales flăcăi la śi̯obănii. Stitei̯ cu oili pînî da zăpada-m munti; pi urmî li didei̯ la cîmp, di li i̯ernai̯, cî i̯era cîñki pustii̯, nu ca acu...

Cîn i̯eram i̯eų̯ ńicų̯, Focșăni i̯era ńiśi̯. I̯eų̯ am apucat îń ńilžocu Focșănilor, la tribunar — uni-i̯ acuma tribunaru — i̯era „cumpînî": o bucatî di lemn di̯-a cumezîșu șușăli̯i. Zîśi̯a cî-s „munteni" diñcolu. Pi Ńilcuv añ fos' la beñket, sî nu tri̯acî munteni...

Di *Cînticu Ńiori̯ți*: śi sî-ț spui moșu? L-am ui̯ta' di̯-atuñśi̯. Cî-l cînta śi̯obani cîn aduśi̯a caș̯u di la stînî. Caș̯u sî duśi̯a „La 'căș̯ării", la hăuleș̯śeni̯. Vo doų̯î, tri̯i vorbi, cîti ți̯i minti, ți̯î li spui̯ diñ gurî:

— Ńiori̯ți̯ lai,
Lai, bucălai,
Di tri̯i zîli-ñco̯aśi
Gura nu-ț măi̯ taśi;
Nu ș̯tiu̯, i̯arba di cîmp nu-ț plaśi,
Ori̯-apa diñ uluc?...
Pi ki̯śi̯or di plai̯,
Pi gurî di rai̯,
Trec tri̯i cîrduri̯ di oi̯
Cu nouî śi̯obănei̯,
Mul' sîñ frumuș̯ăi̯...

Dintr-aśii̯ nouî i̯era unu cu oi̯ măi̯ multi. Śelorlanț li i̯era śi̯udî, și̯ sî grăisî sî-l omo̯ari. Ńiorit̯-a auzît, cuñ vorģim noi̯-acuma, și̯ s-a dus la stăpîñ-su, și̯ i̯-a spus:

— Stăpîni, stăpîni,
S-a vorģit
Cî sî ti omo̯ari.
— Ńiori̯ți̯ lai,
Lai, bucălai,
Dacî m-a omorî,
Sî mă-ñgro̯api
Îñ struñga oilor,
Îñ źi̯ocu ńeilor;
Cîn oili s-or strîñźi
Și̯ s-or mulźi,

Pi mini m-or plîñźi
Cu lăcrîńi di sîñźi.
Dacî te-i întîlni
C-o babî bătrînî,
C-uñ cair di lînî,
Pi kišior di plai,
Pi gurî di rai...

Ieti, aiśi nu-ńi pośiu aduśi-aminti:

O babî bătrînî
C-uñ cair di lînî...

Umblî dipi ḱiu-su; ș-a-ntreba' di fišioru-su:

„Feţîșoara lui,
Spuma laptului;
Okișori lui,
Mura cîmpului"...

Śiilanţ śiobani nu i-a spus. L-a ḱi omorît, or n-a vru' sî spui, cî nu i-a spus.

(1926), Păulèști — Ion Flòria, 110.

LVII

— Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Furu ţi-ar fura,
Lupu ţi-ar mîñca!
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ţ măi taśi,
Iarba nu-ţ măi plaśi,
Sarja di la burduv
Șî apa di la uluc;
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ţ măi taśi;
Ori di cap ţ-ăi faśi?
— Stăpîni, stăpîni,
Nu-i di capu ńeu,
Śi-i di capu tău:
S-a vorġit
Un moldovian
Șî c-uñ uñgurian
Śî-ţ pui zîlili

Sî sî ti îñgroapi
În dosu stînii,
Uni zac vara cîni,
Șî sî-ț ia oili.
— Voi, di m-a omorî,
Sî nu mă lăsaț;
Sî mă luaț
Șî sî mă-ñgropaț
Îñ struñga oilor,
Îñ ziocu neilor.
Sî-ni puniț
Bușiumaș la cap;
Vîntu-a trazi,
Bușiumu a zîși.
Îț pleca la cîmp,
V-ăț întîlni
C-o babî bătrînî,
C-uñ cair di lînî,
Din drugî-ndrugîn,
Diñ gurî-ntrebîn
Di-uñ șiobănel:
Fața lui,
Spuma laptului;
Mustășioara lui,
Skicu grîului;
Oki lui,
Doui muri coapti:
Coapti la răcoari,
Niazîuñsî di soari;
Spuniți-i
Cî m-am îñsurat
Șî luna a fos' nuna;
Brazî, nuntași;
Florili, surorili.

Ieu știu *Nioriția* di cîn añ fos' bașiu; c-añ fos' bașiu doispreși ani la Ketrișeli, la cozăni; îm Macradiu la tulnișeni. C-așa iera odatî: sî cînta dim bușium pi la noi. Șini iera șioban, măi ticî, stitia puțîn îñ sat; și vara vinia numa odatî, la horî. Înăinti vremi vinia bașiu la Sîntilii, și șiobani la Sîntămării. Bașiu-adușia cași, di didia pi la oamini, sî vazî oamini cum îi cașu diñ vara asta. Șî șiobani nu iera ca acu: iera fudui. La Spinești iera uni cu niști cășiuli cît banița: cu păr mult, și li neteza. Iera fudulii

mări! Căşi̯ula sî făşi̯a diñ k̑eli di cîrlan. Tundi̯a primvara cîrlanu, îl ńiţui̯a. Pi la Sîntilii sî făşi̯a mari pàla: i̯era liñsî-ñ sus; şî căşi̯ula i̯era ca potcak̑u di largî. La Spineşţi i̯era şi̯obani şii măi fuduı̯; i̯era Vasîli Lazîr, Vasîli Dobrin, Ion Fòrîi. I̯el făşi̯a şî fluiri. La Sîntilii i̯era uñ feli̯u di obliśeri̯u sî sî pogo̯ari-ñ sat şî şi̯obani. Vini̯a mulţ, şî toţ cu căşi̯uli̯ negri-ñ cap. Sî prindi̯a-ñ horî, cî ii̯ avi̯a hora lor; şî zvîrli̯a beţîli-ñ horî, di i̯eţi-aşa sî făşi̯a grămada... I̯eu am apuca' şî „căşi̯uli̯ cu urek̑i": cu fundu di di̯asupra cu k̑eli̯a-nto̯arsî; n-avi̯a păr.

(1928), Păulèşţi — Ion Ştefan Tătari̯u, 85.

LVIII

— Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Di trii̯ zîli-ñco̯aśi
Guri̯ţa nu-ţ taśi,
Ierbuţa nu-ţ plaśi,
Apa diñ uluc,
Sari̯a dim burduf;
Nu-ş' di cap îţ faśi?
Nu-ş' di capu tău,
Nu-ş' di capu ńeu...
— Stăpîni, stăpîni,
I̯eu cunos' pri̯a ġini,
Cî ńi̯-am auzît
C-ari sî ti omo̯ari
Ş-ari sî ti-ñgro̯api
Tot din dosu stînii̯,
Uni zac şî cîni.
— Trii̯ tovărăşăi̯,
I̯eu mă rog di ii̯:
Di m-or omorî,
Sî nu ńi mă-ñgro̯api
Tot din dosu stînii̯,
Uni zac şî cîni;
Śi sî ńi mă-ñgro̯api
Îñ struñga di oi̯,
Îñ źi̯ocu di ńei̯.
Buśi̯umaş la cap ńi̯-a puni,
Flui̯eraş îm brîu ńi̯-a puni;

Fluieraşu ńi-a striga,
Buśiumu ńi-a zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu làcrîńi di sîñźi.
Pi plai v-ăţ lăsa,
Plaiu l-ăţ lua,
Şî ń-eţ întîlni
O babî bătrînî
Îndrugîn la lînî,
Din drugî-ndrugîn,
Diñ gurî-ntrebîn
C-a avut uñ fiśioraş
Nant şî supţîrel,
Tras pintr-uñ inel:
Feţîşoara lui,
Spuma laptelui;
Okişori lui,
Mura cîmpului;
Perişoru lui,
Skicu grîului;
Sî-i spuniţ
Cî m-am îñsurat,
Pi śini-an luat?
Pi negru pămînt;
Soarili şî luna
Ńi-a ţînu' cununa.

Hei, domli Ionicî, lu popa Kerśiu niśi-uñ cîntic nu-i plăśia ca aista! Sara-l cîntam pîn-adorńia. Iel punia şî lăutari di i-l cînta. Ieu di-acolu l-am îñvăţat, cî-l punia pi hîrtii di la oamini bătrîni. Privigitoaria ari douîzăśi şî patru di cîntiśi; cî iel li ştiia, cî li scrisăsî pi hîrtii; da măi tari-i plăśia cînticu-aista.

(1928), Păulèşti — Măriuţa Cùca, 70.

LIX

— Ńioriţî lai,
Lai, bucălai...
Pi-uñ kiśior di plai,
Pi-o gurî di rai,
Merg trii śiobănei

C-um botei di oi.
Doi ńi-s verișori
Din două surori;
Unu ń-i vrăñșian
Și ń-i sîñgurel
Și ń-i străinel;
Ș-ari oi măi multi,
Multi și cornuti
Și măi okeșăli
Și măi frumușăli,
Și dulăi măi mulț.
— Ńioriți lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoași
Gura nu-ț măi taśi,
Iarba nu-ț măi plaśi;
Ori-apa nu-ț plaśi?
— Stăpîni, stăpîni,
Stăpînașu ńeu,
Iarba cî-ńi plaśi
Și apa cî-ńi plaśi;
Da ńi-am auzît
Cî tovarîși tăi
Cî ńi s-a vorġit
Sî ńi ti omoari
La dipus di soari.
Șkioapî m-añ făcut,
Pi urm-añ rămas
Și ńi-am ascultat
Și ńi-am auzît;
Cî ai oi măi multi,
Mîndri și cornuti
Și măi okeșăli
Și măi frumușăli,
Și dulăi măi mulț;
Și sî ńi ti-ñgroapi
În dosu stînii,
Uni zac cîni.
— Ńioriți lai,
Lai, bucălai,
Oiții bîrsanî,
Di ieșți năzdrăvanî:
Di m-or omorî,
Iei sî mă îñgroapi
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor.

Buśi̯umaşu ńeu̯
Sî-l pui̯ la capu ńeu̯;
Vîntu cîn ńi̯-a bati,
Buśi̯umu a zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lăcrîńi̯ di sîñźi.
Flui̯eraşu ńeu̯
Sî-l pui̯ la cap;
Vîntu cîn a bati,
Flui̯eru a zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lăcrîńi̯ di sîñźi.
Dacî ń-ei̯ întînli,
Pi̯-um pripor di ki̯atrî,
O babî bătrînî,
C-uñ cair di lînî,
Dim mînî-ndrugîn,
Diñ ki̯śi̯or mergîn,
Diñ gurî-ntrebîn
Di trii̯ śi̯obănei̯
C-um botei̯ di oi̯...
„I̯eu̯ nu i̯-añ văzît;
Da am auzît
Cî fiśi̯oraşu tău̯
Cî l-a omorît".
„Gura mătuşîcî,
Feţîşo̯ara lui̯,
Spuma laptilui̯;
Spriñśenili lui̯,
Pana corbului̯;
Okişori lui̯,
Dou̯î muri co̯apti:
Co̯apti la pămînt,
Ni̯aźi̯uñsî di vînt;
Co̯apti la răco̯ari,
Ni̯aźi̯uñsî di so̯ari;
Perişoru lui̯,
Skicu grîului̯".
„Mătuşî, mătuşî,
Nu ńi l-añ văzît;
Da ńi̯-am auzît
Cî s-a logodit
Cu negru pămînt.
Da am auzît

Cî s-a îñsurat;
Doi luśefiri mari
Ï-a ţînu' cununa".

(1927), Păulèşti — Ioana Stănescu, 65.

LX

— Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gurița nu-ţ taśi;
Nu ştiu, iarba nu-ţ plaśi?
— Ba iarba-ńi plaśi;
Da am auzît
Cî s-a sfătuit,
Stăpîni, stăpîni,
Cî vria sî ti omoari
Şî sî ti-ñgroapi
La răsărit di soari,
În tîrla oilor,
Îñ źiocu ńeilor.
— Dacî m-a omorî,
Fluiru sî-l pui la cap:
Fluieraş di fag
Sî-ńi cînti cu drag;
Ş-o cruśi la cap
Şî cu buśiumu la kiśioari.

(1928), Poiana — Ion Alècsî, 52.

LXI

Ieu am umblat îñ śiobănii vo nouî ani. Cîn ieram ieu śioban, vinia oi di diñcolu la păşunat îm munţî Ştatului. Treśia dipi Sfîntu-Ion la cîmp di vali; şî primăvara iar vinia la munti. Iera mocani dim Breţcu. Avia cîti şăpti, op' ńii di oi, nu numa-ntr-um botei, cî iera măi multi. Noi ni-ntîlniañ cu śiobani di la munteni, cî vorġiam cu ii. Iera răi uni, cî sî lua cu noi la bătai pîntru iarbî; cî ii-avia oi multi, şî li trebuia di păşunat. Iera cîti op', nouî suti di oi, numa mîñzări, îm botei. Atuñśi avian, noi poienari, douî tîrli, nuńiti „śia diñ vali" şî „śia

din dial". Într-uñ an ieram la Muşa; într-unu, la Vetrila. Ni skimbañ cu anu şiobani: cîn la Muşa, cîn la Vetrila.

Noi luañ sîmbriia pi oi — cîti oi iera — patruzăşi di bani pi oai; şî di-acolia numa s-a sui' la şiñzăşi di bani. Măi iera sîmbriia şî alfeliu: din douîzăşi di oi, da o oai sîmbrii; diñ zăşi cîrlani, da uñ cîrlan.

Noi păzam oili di la Măşinişi pîn la Bobotiazî la munti, dacî iera toamna luñgî. Di-acolia li-aduşiam pin ţarnî di feşteliam puţîn ţarna; şî ni duşiañ la cîmp di păştiam pîn la Bobotiazî. Ni duşiam pînî pi la Sîretiu, pi luñşili Sîretiului pînî pi la Azi̯ud. Ni toñiam pi moşii boieriascî, cî ni duşiañ cu puñga plinî cu bani. Stăpîni purta bani, c-avia cîti douîzăşi, triizăşi di stăpîni oi. Da merzia numa unu, doi, trii, măi mul' cu cai cu merindi; şî numa privigia, cî şiobani făşia mîñcari.

Ieti, aşa iera cîn iera toamna luñgî. Ni duşiam pînî pi la Pufeşti, la Domneşti. Am şî iernat într-o iarnî pi Caredna, tot la o lipţî ca asta. N-aviam bordei di stat, cî bordei iera sarìca, şî cožocu, şî căşiula şiobăniascî, c-o făşian dintr-uñ cîrlan.

Cîn iera iarna, di da di grabî pisti noi, vinian di vali la fîn. Cîn iera ploai şî lapoġiţî, luam sarìca. Curzia apa dipi ġişili sarìşii ca pi streşînî, 'tu-i lezia mă-sî!

Cîn ieram ieu şioban — or ḱi şiñzăşi şî măi ġini di ani, di-atuñşi — şiobani sî-ñsura pisti triizăşi di ani; acu sî-ñsoarî la şiñspreşi ani! Atuñşi iera stăpîn şî iel, la triizăşi di ani; cî şiobănia numa cît iera flăcău. Da iera şî cîti-uñ şioban îñsurat; da iera rar. Ieu m-am îñsura' la triizăşi di ani. Ieu añ fos' şî haiduc, cî ńi-a plăcut ca sî mă duc. Mîñcam pi la stîni, c-añ haiduşit şăsî ani. Şiobani di diñcolu, dipi Sfîntu-Ion, sî lăsa îñ ńirişti, la cîmp, cu oili. Ii sî duşia aiuria cu oili . Ii măi sta-m munti cu oili; noi ni lăsam măi di vremi...

Ieram veşini. Ii vinia la noi, noi la ii. Ni-m-prumutañ cu mălai. Ii-avia minteni, şî cu că-

meșa scoasî, nu ca la noi. Vinia șî ii cu tîrla lor, cu cai lor, cu stăpîni lor...

Îi-avia oi măi buni ca la noi, măi grasî. Da avia șî măi multi. A noștri fura di la ii; cî ii avia oi țîgăi, buni. Cînta șî ii *Ńioriția*; da nu sî loǵia cu noi la ǵers șî la vorbi.

Śiobani lor iera oamini buni, cî ni-aviañ ǵini cu ii. Măi digrab-a noștri iera răi. Dacî treśia o oai la ii, o didia napoi. Da iera șî uni pricoliśi, di sî sfădia cu noi pintru pășunat.

Ńioriția ieți-așa am apucat-o:
—Ńioriții lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ț măi taśi:
Iarba cî nu-ț plaśi,
Apa cî nu-i bunî?
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ț măi taśi,
Ńioriții lai.
— Stăpîni, stăpîni,
Cî s-a voroǵit
Tovărășăi
Tot a duńitali,
Stăpîni, stăpîni,
Tot sî mă omoari,
Sî mă-ñgroapi,-ñgroapi
Tot în dosu stînii,
Uni ńi zac cîni.
Stăpîni, stăpîni,
Sî li spui-așa:
Di m-or omorî,
Sî mă-ñgroapi,-ñgroapi
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor.
Fluierașu-a zîśi,
Oili s-or strîñźi
Șî m-or plîñźi, plîñźi
Cu lăcrîńi di sîñźi.
Buśiumașu-ñ zîśi,
Cîrlani s-or strîñźi
Șî m-or plîñźi, plîñźi.

(1928), Poiana — Ion Rădùți, 76.

LXII

La vîrf di măgùrî
Nu sî răzbunî
Cîți-o săptămînî,
Sî faśiñ voia bunî...
— Oai bucălai,
La lînî țîgai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ț măi taśi,
Iarba nu-ț măi plaśi:
Iarba di pi cîmp,
Saria dim burduf,
Apa diñ uluc.
— Ba ńiia cî-ńi plaśi
Iarba di pi cîmp,
Saria dim burduf,
Apa diñ uluc;
Da ńiia nu-ńi plaśi
Vorba śia di-asarî
Și di-alaltîsarî:
Cîśi s-a vorġit,
Ia, trii śiobănei —
Unu-i moldovian
Și unu-i mocan —
Sî ńi ti omoari
Și sî ńi ti-ñgroapi,
Cî ai oi măi multi,
Multi și cornuti,
Și cai niñvățați,
Dulăi măi bărbați;
Sî ńi ti omoari,
Sî ńi ti îñgroapi
Tot în dosu stînii,
Undi zac cîni".
O babî bătrînî
C-uñ cair di lînî
Cî ia întreba...
Ia, trii śiobănei:
Unu-i moldovian,
Unu-i uñgurian
Și unu-i mocan...

„Vîntu cî ńi-o bati,
Fluieru ńi-o zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi".

(1927), Règiu — lăutariu Giorgi Bărtiș, 36.

LXIII

Verdi ș-uñ săraĭ,
Pi-um piśior di plaĭ
Vini, sî coboarî,
Ia, trii śiobănei
Cu trii turmi di oi:
Unu-i moldovian,
Unu ń-i mocan
Șî unu-i uñgurian.
Aśel uñgurian
Ari oi măi multi,
Multi șî cornuti.
Aśela-i mocan
Șî s-a vorźit
Śî ńi-l omoari
Pi-aśel uñgurian,
C-ari oi măi multi,
Multi șî cornuti
Șî cîni învățați
Șî cai măi bărbați.
— Ńioriții lai,
La lînî țîgai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gurița nu-ț taśi;
Ori iarba nu-ț plaśi,
Iarba di pi cîmp,
Apa diñ uluc,
Saria dim burduf?
— Ba ńiia nu-ńi plaśi
Vorba śia di-asarî
Șî di-alaltăsarî:
Cî tu mă vindiai,
Prețu nu-l śeriai"...
Verdi ș-o mălùrî,
La vîrf di măgùrî
Șî nu sî răzbunî
Cîti-o săptămînî,

Sî-ńi fac voia bunî
Cu frat dimpreunî...
„Leliţî, leliţî,
Pi brumî disculţî,
Pi rouî-ñcălţatî,
Ca o blăstămatî"...

(1927), Règiu — lăutariu Ion Bàrtiş, 57.

LXIV

— Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Cu lîna ţîgai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gurita nu-ţ taśi;
Ori iarba nu-ţ plaśi?
— Stăpîni, stăpîni,
Da ńiia cî-ńi plaśi
Iarba dim bîltoaśi;
Îñsî ńiia nu-ńi plaśi
Vorba śia di-asarî
Şî di-alaltăsarî:
Cî śei doi śiobănei,
Negri, negrişori:
Mustăśioara lor,
Skicu grîului;
Okişori lor,
Mura cîmpului...
Stăpîni, stăpîni,
Stăpînaş ca tini,
Da ńiia cî-ńi plaśi
Apa diñ uluc,
Saria dim burduf...
Vorba śia di-asarî:
Śii doi śiobănei
S-au vorgit sî ti omoari
Şî sî ti îñgroapi
În dosu stînii,
Undi doarmi cîni.
— Pi mini, di m-or omorî,
Fluieraşu ńeu
Sî-l îñgroapi
Îñ struñga oilor;
Vîntu cîn ńi-o bati,

Fluieru ńi-o zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lacrîmi di sîñźi.

Règiu — lăutariu Floria Žîñga, 44.

LXV

— Ńicî ńioricî,
Dă trei zili-ñcoači
Gura nu-ți măi tači;
Ori iarba nu-ți plači,
Ori apa nu-i bunî?
— Stăpînașu ńeu,
Nu-i dă capu ńeu,
Či-i dă capu tău;
Căči ńi s-a vorźitu
Ciobanu uñgurescu,
Cu čelu vrănčenescu
Ca sî ti omoari,
Că ai oi măi multi,
Mîndri și cornuti
Și cai învățați
Și cîni măi bărbați.
— Ńioricî bîrsanî,
Dă ieșți năzdrăvanî
Și d-o ńi să moru
În cîmpu dă mohoru,
Tu să le spui
Ca să mă îñgroapi
În struñga oilor,
În žocu ńeilor.
Să-ńi puniți la capu
Fluierașu dă fagu,
Că zîči cu dragu;
Fluierașu dă osu,
Că zîči duiosu;
Fluierașu dă socu,
Că zîči cu focu.
Fluierașu-o zîči,
Ńielușăi s-oru strîngi
Pă mini m-oru plîngi
Cu lacrîńi dă sîngi"...
Cîñkii, cîñkii,

Vidia-ți-așĭ pustii,
Să nu măĭ rămîi
Dă cît unu stežărelu,
Înaltu și supțirelu,
Să mă suiu în ielu,
Să facu oki roatî,
Să văzu lumia toatî:
Negri poruńgeĭ,
Frățiorĭ d-aĭ ńeĭ;
Negri păsăreli,
Surorĭ d-ali meli...
— Dacî ńi-ți vidia
O babî bătrînî,
Cu brîu dă lînî,
Pă cîmpu alergîndu,
Dă ńiu întrebîndu:
— Mustăčioara luĭ,
Skicu grîuluĭ;
Perișori luĭ,
Pana corbuluĭ;
Okișori luĭ,
Mura cîmpuluĭ";
Să-ĭ spuniți că m-amu însuratu.
Și la nunta mia
A căzut o stia;
Soarili și luna
Ńi-au ținutu cununa;
Brazĭ și păltinașĭ,
Am avutu nuntașĭ;
Păsăreli ńiĭ
Și steli făcliĭ.

(1928), Soveža-Rucărenĭ — Paraskiva Ion Buńgez, 36.

LXVI [1]

— Ńioriți lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ńcoași
Gura nu-ț măĭ taśi;
Orĭ iarba nu-ț plaśi,
Orĭ apa nu-ț plaśi?

[1] Publicată în *Grai și suflet*, II, 359.

— Ńiie iarba-ńi plași,
Ńiie apa-ńi plași;
Dar țîi, stăpîni,
Nu știu și ț-or fași:
Căși-am auzît
Cî s-au sfătuit
Colia în disarî
Ca sî ńi ți-omoari
Șiobănașî tăi,
Pintru-a ta sarìcî
Cari-o port măi luñgî;
Ș-al tău fluieraș
Cu cari pînî-ñ sarî
Îñ iel ni cîntaș,
Diñ cîmp ni-adunaș
Șî ni cuvîntaș:
„Turma mia di oi,
Ieu v-am adunat
Diñ cîmp șî zăvoi,
Cîși di astîz, dragî,
Mă duc di la voi
Șî vă las cu žele
Pi-ali meli oi.
Da ieu crez așa:
Cî nu veț lăpta,
Găleț s-or usca,
Ńiorița mia.
Știanului cu untu
Îi va cădia fundu;
Sup îñkegătoari
Va crești șicoari;
Sup crinta di caș
Tot vor crești faźi,
Faźi șî păltinaș.
Șî în locu stînii,
Îńi vor crești pońi:
Pońi ńirosîtori
Șî vor fași flori;
Floriśeli ńii
C-ali meli oi;
Śini s-a umbri
Îńi va mulțumi
Șî m-a pomini".
Śiobănaș frumos,
Sus la munti, sus,

Pi Zboina[1] îñ sus;
Śiobănaș frumos,
Cu turma aliasî,
Oi cu lîna criațî,
Pasc di-o frumusațî.
Șî li tot păscu
Șî apoi porni
Cu bățu-ntri speti,
Pi-um plai ńi li deti,
Mereu șuierîn,
Diñ gurî cîntîn.
Di-odatî-ñśetă,
Oili-ńi kemă:
Pi-um plăiuț îñ cali,
La stînî di vali,
Iatî cî-ntîlni
Hoț moldovenesc
Șî îl îñźiuñgiă,
Oili-i luă.
Dar aśia ńioarî,
Oai năzdrăvanî,
Sî tot ascuñsărî
Di cîrd rămăsărî,
Griža îi purtarî
Pînî-l îñgroparî;
Cîni îi kemarî,
Groapa di-i săparî
Îñ źiocu di ńei,
Sî ńii cu iei.
Ńiorița zîśi:
„Stăpîni, stăpîni,
Sî ti-ñgrop, stăpîni,
Îñ struñga cu oi,
Sî ńii tot cu noi;
Noi toati ni-oñ strîñźi
Șî mereu ti-om plîñźi
Cu lacrîmi di sîñźi;
În lătratu cînilor,
Îñ zgeratu oilor.

[1] Una din culmile cele mai înalte ale Carpaților din ținutul Vrancei, renumită pentru pășunile ei. Și astăzi vin aici ciobani din Buzău și bretcani cu oile lor la pășunat. Pentru aceasta se îngrijesc din timp să arvunească iarba vrăncenilor. Trebuie știut că cele mai multe stîni vrăncene se găsesc aici. „Brînza de la Zboina" e renumită în ținut (1924).

Șî la cap ț-om puni
Fluieraș di os,
Sî-ț cînti frumos;
La kișioari buș̦umu,
Sî-ț mîñgîi suflitu".
Ńiorița-l mormîntă
Șî dipi turmî plecă.
Șî mereu umblîn,
Oili cătîn,
O babî-ntîlnești:
O babî bătrînî
Cu brîu di lînî,
Dim mîni îndrugîn,
Diñ oki lăcrămîn,
Diñ gurî-ntrebîn
Di-a iei fișiorel,
Nant șî supțîrel,
Ca tras piñ inel:
Feț̦îșoara lui,
Spuma laptului;
Mustășioara lui,
Skicu grîului;
Okișori lui,
Mura cîmpului.
Dar baba-ndrăzniațî:
— Ńioriț̦î criațî,
Spuni-ńi cu credinț̦î:
Di l-aț mormîntat,
Sî nu ńi-l măi cat.
— Măicuț̦î bătrînî,
Cu brîu di lînî,
Ieu îț spui curat
Cî iel s-a-ñsurat
Șî nevasta lui:
Soaria-soariului;
Șî a lui nuntaș,
Greieri, greieraș;
A lui lăutari,
Lăcustili mari:
Ieli-au tot cîntat
Piñ iarbî sărin,
Pisti iel păș̦în.

(1924), Spinești — Costànda Păun, 71.

LXVII[1]

— Ńioriț̂ lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ț măi taśi;
La apî ti dau,
La iarbî ti dau;
Tu iarbî nu pașți,
Niśi-apî nu bei.
Ieu mă năcăžîi,
C-um băț c-azvîrlii.
— Măi stăpîni cîni,
Nu ńi-azvîrli-m mini;
C-asarî piñ śinî
Ieu cî m-añ făcut
Șkioapa șkioapilor
Îñ urma oilor,
Și c-am auzît
Tovarîșî tăi
Cuń ńi sî vorġiau
Ca sî ti omoari
La apus di soari —
Unu-i moldovian
Și unu-i muntian —,
Cî ai oi măi multi,
Multi și măi buni;
Ai dulăi măi mulț,
Măi mulț, și măi buni.
— Ńioriț̂ lai,
Lai, bucălai,
Sî li spui-așa:
Di m-or omorî,
Sî nu mă îñgroapi
Tuma-n dosu stînii,
Undi zac și cîni;
Śi sî mă îñgroki
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor.
Voi sî-ńi puniț așa,
Cîn m-or îñgropa:
Fluieraș îñ alunaș,
Buśiumaș îm păltinaș;
Vîntu cîn a traźi

[1] Publicată în *Grai și suflet*, II, 361.

Fluiru ńi-a zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lacrîńi di sîñźi;
Iar vîntu ńi-a traźi,
Buśiumu ńi-a zîśi,
Ñelili s-or strîñźi
Şî toati m-or plîñźi
Cu lacrîńi di sîñźi.
Ñioriţî lai,
Lai, bucălai,
Ñi-aţ merźi pi drumu mari,
Întîlniţ o băbuşoarî
C-uñ cair mari di lînî,
Dim piśior mergîn,
Din drugî-ndrugîn,
Diñ oki lăcrămîn,
Diñ gurî-ntrebîn:
„Ia, n-aţ întîlnit
Şî nu ńi-aţ zărit
Mîndru śiobănaş,
A ńeu fiśioraş"?
„Nu ńi l-añ văzît;
Kiar sî-l ńi văzît,
Nu l-añ cunoscut".
„Ia, uñ śiobănaş:
Feţîşoara lui,
Spuma laptului;
Okişori lui,
Mura cîmpului;
Kicuşoara lui,
Skicu grîului".
„Ba ńi l-añ văzît,
Cî ńi s-a-ñsurat".
„Pi śini-a luat"?
„Pi negru pămînt".
„Śini l-a cununat"?
„Sapa şî lopata".

(1924), Spinèşti — Sîńioana Necùla Diacònu, 58.

LXVIII

Ierau trii śiobănaş,
Toţ trii tovăraş;

Ļar o ńioriţî,
Cu lîna plăviţî,
Mereų îńį zgera,
Nińic nu-ńį mîñca.
Ş-atîta zgera,
Nu sî măį curma;
Ļar stăpînu-į zîśi:
— Ńioarî, ńioriţî,
Cu lîna plăviţî,
Lupķi tį-ar mîñca,
Furu tį-ar fura!
Cî di triį zîli-ñcoaśi
Gura nu-ţ măį taśi;
Nu ştiu śi nu-ţ plaśi:
Ļarba di pi cîmp,
Sarįa dim burduf,
Apa diñ uluc?
Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Furu tį-ar fura,
Lupķi tį-ar mîñca,
Cî tu-ţ faśį di cap!
— Stăpîni, stăpîni,
Nu mă blăstăma,
Cî nu-ńį fac di cap,
Toati ńiįa-ńį plac;
Da aį tăį tovarîş —
Îon Moldovįanu,
Giţî Uñgurįanu —
Įeį ńi s-a vorģit
Ca sî ti omoari,
Cî aį oį măį multi,
Multi şî cornuti,
Şî măį frumuşăli
Şî măį okeşăli,
Caį niñcălicaţ
Şî boį niñźįugaţ,
Galbinį niskimbaţ
Şî vaśį mulgătoari,
Įepi fătătoari".
Įel cîn auza,
Dim buśįum zîśįa,
Dor la mă-sa aźįuñźįa,
La įį sî-ntorśįa
Ş-aşa li grăįa:
„Voį, fraţîlor,

Tovarîşî ńi̯i̯,
Ġini m-aț służît,
Ġini v-am plătit;
Da voi̯ v-aț vorġit
Sî mă omorîț.
Di m-ăț omorî,
Ġiti sî-mpărțîț,
Sî nu vă sfădiț.
Voi̯ sî căutaț,
Îñ vatra focului̯:
I̯-o ni̯agrî găli̯atî,
Cu galbini̯ surpatî,
Pustii̯a s-o batî!
Şî voi̯ s-o-mpărțîț,
Sî mă pominiț.
Da sî nu mă-ñgropaț
Colu-n dosu stînii̯,
Uni zac şî cîni;
Śi sî mă-ñgropaț,
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor.
Flui̯eraşu ńeu̯
Sî-l lăsaț îm brîu̯;
Cîn vîntu̯-a sufla,
Flui̯eru̯-a suna,
Oi̯ s-or aduna
Şî m-or căuta.
Şî buśi̯umu ńeu̯
Śî-l puniț la cap;
Cîn vîntu a bati,
Buśi̯umaş ńi̯-a zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lăcrîńi̯ di sîñźi".
Vorba o fîrşa,
Uñguru-l izġi̯a,
La pămîn' ădi̯a,
Suflitu şî-l da.
I̯ar maicî-sa lui̯
A luat îñ furcî
Uñ cair di lînî
Şî c-o drugî-m mînî
Diñ ki̯śi̯or merźi̯a,
Diñ gurî-ntreba;
Pi śini sî-ntrebi
Dicît negura?

— Neguriț̂i, hăi,
Ia-ti du piñ văi
Și ǵimñ pi la noi
Și ńiia sî-ńi spui
Di nu ńi-ai văzî'
Fiśioraș̦u ńeu:
Feț̂iș̦oara lui,
Spuma laptilui;
Mustăśioara lui,
Skicu grîului;
Okișori lui,
Doui muri coapti:
Coapti la pămîn',
Niaźiuñsî di vîn';
Coapti pi sup foi,
Niaźiuñsî di ploi;
Coapti la răcoari,
Niaźiuñsî di soari.
— Di fiśioru tău
Ieu îńi știu di iel:
I-añ văzît oili
Fugîn ca păsîrli.
— Di śini fuźiau?
— Di Giț̂i Uñgurianu,
Ion Moldovianu:
Iei l-a omorît,
Oili-a fuźit.

(1925), Spinèști — Neculai Soari, 72.

LXIX

— Ñioriț̂i lai,
Lai, bucălai,
Furu ti-ar fura,
Lupu ti-ar mîñca!
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ț̦ măi taśi;
Cî ieu cî ț̦-an dat
Sari dim burduf,
Apî diñ uluc;
Și ieu ti-am purtat
Pi la ierǵi întreźi,
Pi la api răśi.
— Stăpîni, stăpîni,

Da cum oi tăśia,
Dac-am auzît
Cî s-au vorobit (voroġit — II)
Tovarîşî tăi,
Ca sî ti omoari
Şî sî ti îñgroapi
Ia, în dosu stînii,
Uni sî dau cîni?
— Voi sî vă rugaţ:
Sî nu mă-ñgropaţ
În dosu stînii,
Uni sî dau cîni;
Śi sî mă-ñgropaţ
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor.
Fluierașu ńeu
Voi cî ńi l-aţ puni
Îñ śel păltinaş:
Vîntu cîn a bati,
Piñ iel a străbati,
Fluieru-a zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lacrîmi di sîñźi.
Voi di ńi-aţ vidia
O babî bătrînî
Pi drumuri mergîn,
Dim mîni îndrugîn,
Diñ oki lăcrămîn,
Di mini-ntrebîn,
Voi sî-i spuniţ:
„Mătuşî, mătuşî,
Di l-añ ńi văzît,
Nu l-añ cunoscut:
Feţîşoara lui,
Spuma laptilui;
Okişori lui,
Mura cîmpului;
Mustăśioara lui,
Skiśili grîului:
Coapti la răcoari,
Niaźiuñsî di soari;
Coapti la pămînt,
Niaźiuñsî di vînt".

(1926), Spinèşti-Bodèşti — Aniţa Ştefan Anuţòiu, 72.

LXX

— Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ţ măi taśi;
Ori iarba nu-ţ plaśi,
Ori mi-eşti bolnăvioarî,
Ńioriţî, ńioarî?
— Nu sîm' bolnăvioarî,
Stăpîni, stăpîni;
Da ńi-ai trii śiobănei,
Tot ca nişti lei:
Unu-i moldovian
Şî unu-i vrăñśian,
Unu-i uñgurian.
Da śel moldovian
Şî cu uñgurian
Mări, s-a sfătuit
Şî ńi s-a vorġit
Ca sî ti omoari,
Stăpîni, stăpîni,
Cî ńi-ai oi măi multi,
Brezî şî cornuti
Şî cai îñvăţaţ
Şî boi îñźiugaţ
Şî cîni măi bărbaţ.
— Ńioriţî, lai,
Lai, bucălai,
Di-m ieşti năzdrăvanî
Şî di-a ḱi sî mor,
Sî li spui sî mă-ñgroapi
Tot aiśi, -aproapi:
Piñ struñga cu oi,
Sî ḱiu tot cu voi.
Şî la cap sî-ńi pui
Fluieraş di os,
Mul' zîśi duios;
Fluieraş di fag,
Mul' zîsi cu drag.
La ḱiśioari sî-ńi pui tot aşa:
Buśiumaşu meu:
Piñ iel cîn vîntu a bati,
Buśiumu ńi-a raźi,
Fluieru ńi-a traźi,
Oili s-or strîñźi,

Pi mini m-or plîñźi
Cu lacrîńi di sîñźi.
Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Di ieşti năzdrăvanî,
Di-ai vidia, aşa,
Pi uni ai treśi:
O babî bătrînî
C-uñ cair di lînî,
Dim mînî torcîn,
Diñ oki lăcrămîn,
Diñ gurî zîcîn:
„N-ai văzît uñ śiobănaş:
Perişori lui,
Pana corbului;
Okişori lui,
Mura cîmpului;
Feţîşoara lui,
Spuma laptilui;
Mustăśioara lui,
Skicu grîului“;
Tu sî-i spui curat
Cî m-am îñsurat
Pi-um piśior di plai,
Pi-o gurî di rai,
C-o fatî di crai;
Ş-am avu' nuntaş
Braz şî păltinaş;
Şî cî la nunta mia
Ńi-a căzît o stia,
Soarili şî luna
Ńi-au ţînu' cununa;
Şî piñ śii munţ mari
Păsîri lăutari,
Păsăreli ńiśi
Şî steli făcliį.

(1926), Spinèşti — Stoica Fòrîi, 44.

(O ştie de la Sîńion Macovei, mort acum 20 de ani, în etate de 75 de ani. Sîńion Macovei a fost cioban în muntele Zboina aproape toată viaţa; iar Stoica Fòrîi a fost în tinereţe cioban de mioare cu acest Macovei).

LXXI

— Ńioriț̂ lai,
Lai, bucălai,
Lîna ta ț̂îgai,
Di trii̯ zîli-ñcọaśi
Guriț̂a nu-ț̂ taśi,
Niśi̯-apa nu-ț̂ plaśi,
Niśi̯ i̯arba nu-ț̂ plaśi,
Niśi̯ sari̯a nu-ț̂ plaśi.
I̯eu̯ apî ț̂-an dat,
I̯eu̯ i̯arbî ț̂-an dat;
I̯arbî di pi cîmp,
Apî diñ uluc,
Sari dim burduf;
Nu ș' di cap îț̂ faśi̯?
Nu ș' di capu tău̯,
Nu ș' di capu ńeu̯.
— Stăpîni, stăpîni,
Nu mă blăstăma,
Cî ńi s-a vorġit
C-uñ śi̯obănaș măi̯ mari,
Tot di la ńiọari:
Pi̯-uñ supus di sọari
Sî ńi ti omọari.
— Oiț̂i bîrsanî,
De-i̯ ћi năzdrăvanî,
Sî nu mă-ñgropaț̂
Tuma-n dosu stînii̯,
Uni zac vara cîni...
Îñ struñga oilor,
Îñ źi̯ocu ńeilor,
Îm bătai̯a berbeśilor;
Oili s-or strîñźi
Ș̂i tọati m-or plîñźi
Cu i̯acrîńi̯ di sîñźi.
Sî-ńi̯ puniț̂ la cap
Fluie̯raș di fag,
Buśi̯um la piśi̯oari;
Vîntu a burà,
Fluie̯ru̯-a cînta,
Buśi̯umu̯-a zbuśi̯uma,
Oili s-or aduna,
Dulăi̯-or lătra".
O babî bătrînî
I̯atî, vini la stîni

C-uñ cair di lînî,
Dim mînî-ndrugînă,
Diñ okị lăcrămînă,
Diñ gurî-ntrebînă:
— Tica mătușîcî,
N-aț văzît uñ șiobănaș a ńeu?
S-a dus sî șiobănjascî
În Țara uñgurjascî;
Șî nu s-a șiobănit
Șî s-a rătășit...
— Mătușî, mătușî,
Di l-añ ńi văzît,
Nu l-añ cunoscut.
— Perișoru luị,
Pana corbuluị;
Feţ̦îșọara luị,
Fața cașuluị;
Sprîñșenili luị,
Skicu grîuluị.
— Mătușî, mătușî,
Du-ti la sfînta neguriși,
Cî-ị măị latî-ñ șăli,
Apucî la corhăneli;
Șî-ị măị luñgî-ñ frunti,
Sî sui la munti.
— Sfîntî neguriși,
N-aị văzît uñ șiobănaș a ńeu?
S-a dus sî șiobănjascî
În Țara uñgurjascî;
Șî nu s-a șiobănit
Șî s-a rătășit.
— Mătușî, mătușî,
Ieu, drept, l-añ văzît
Șî l-añ cunoscut
Îm munţ̦î pustiị,
La paltiniị gălbiị.
— Nu știu cum aș faśi
Sî-l aduc îñcọaśi.
— Fă-ţ̦i-o scorbọaịcî niagrî
Șî-l îñśepi-a hărpăi.
— Huśị, scorbọaịcî niagrî,
Nu mă hărpăi!
Distul m-ăị hărpăi
Dipi śi-oị muri,
Sîñźili l-ăị bia
Șî te-ị sătura.

— Nu-ț îńi sîñ' scorboaicî
Șî ieu îț sîm' maicî.
— Di-ńi ieșți măicuța mia,
Scoati-mă di-aișia;
Di cîn m-añ rătășit,
Soari n-am măi văzît.

(1926), Spinèști — Sînion Țîrdia, 25.

(Informatorul știe varianta de cînd era copil, de la mama lui care o cînta deseori cînd „gospodăria piñ casî". Nu știe carte).

LXXII

— Ńioriții lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoasi
Gura nu-ț măi taśi;
Ori iarba nu-ț plaśi?
Ori apa nu-ț plaśi?
Drăguții ńioarî,
Ori ieșți bolnăvioarî?
— Stăpîni, stăpîni,
Iarba ńi-ar plășia,
Apa ńi-ar plășia,
Gura ńi-ar tășia;
Dar ni s-au vorgit șiobani
Sî ńi ti omoari,
Cî ai oi măi multi,
Mîndri șî cornuti
Șî cai măi îñvățați
Șî cîni măi bărbați
Dicît șiilanț.
— Oiții bîrsanî,
Di ieșți năzdrăvanî
Șî di-ai vria sî mor
Îñ cîmp di mohor,
Sî li spui-așa:
Sî mă-ñgroapi
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor,
Îm bătaia berbeśilor.
Sî li spui-așa:
Sî-ńi pui

Buśiumaşu la ḱiśioari,
Săricuța-m prepeliag;
Fluieraş la cap:
Fluieraş di os
Sî-ńi cînti frumos;
Fluieraş di fag,
Sî-ńi cînti cu drag;
Fluieraş di soc,
Sî-ńi cînti cu foc.
Vîntu cîn a abura,
Sărica s-a clătina,
Dulăi s-or gudura
Şî ńi-ar zîśi cî sînt ieu.
Buśiumaş ńi-a zîśi,
Fluieraş ńi-a traźi,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lăcrîńi di sîñźi".
O babî mergîn
Diñ gurî-ntrebîn:
— Śini-a auzît,
Śini ńi-a văzît
Mîndru fiśiorel
Tras pintr-uñ inel?
Feţîşoara lui,
Spuma laptilui;
Okişori lui,
Mura cîmpului;
Mustăśioara lui,
Skicu grîului;
Perişoru lui,
Pana corbului.
— Mătuşî, n-añ văzît;
Kiar di-añ ńi văzît,
Nu l-añ cunoscut.
Da sî ti duśi la sfînta neguriśi,
Cî-i măi întunicătoari
Şî măi mînicătoari
Pi toati dialurili,
Pi toati pădurili.
— Sfîntî neguriśi,
N-ai văzît uñ fiśioraş di-a ńeu,
Nant şî supţîrel,
Tras pintr-uñ inel?
Feţîşoara lui,
Spuma laptilui;

Okișori luị,
Mura cîmpuluị;
Mustășioara luị,
Skicu grîuluị;
Perișoru luị,
Pana corbuluị.
— L-añ văzît, mătușî,
Într-uñ codru rătezat,
Pi douî scînduri di brad.
— Sfîntî neguriși,
Cuñ sî-l caut, sî-l găsăsc?
— Mătușî, fă-ți-o corboaicî
Și ńi-l cloñcănești.
— Fuźi, corboaicî,
Nu mă măị cloñcăni;
Cîșị m-ăị cloñcăni
Dac-oị muri.
— Da nu sîñ' corboaicî,
Și sîn', drăguțî, maicî.
— Dacî ieștị, dragî, maicî,
Lasî-ti-ñ źios
Și mă ịa îñ aripioari
Și mă scoati-ñ sus, la soari;
Cî di șăsî anị di zîli
N-am auzît vorgin,
Cînị lătrîn;
Numaị urș mormăin,
Lupkị urlîn
Și șărkị șuierîn.

(1926), Spinèștị — Màriịa Țîrdịa, 35.

(Màriịa Țîrdịa e vară primară cu Sîñion Țîrdịa, de la care s-a cules varianta precedentă).

LXXIII

— Ńioriții lai,
Lai, bucălai,
Di triị zîli-ñcoași
Gurița nu-ț taśi;
Oriị ịarba nu-ț plaśi,
Oriị-apa nu-ị bunî?
— Și ịarba îị bunî
Și apa îńị plaśi;

Da ńi-am auzît śeva:
Cî la apus di soari
S-a vorgit sî ti omoari
Nicî moldovanu
Şî bădiţa vrăñśianu.
— Cumva di m-or omorî,
Sî mă îñgropaţ
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor,
În lătratu cînilor;
Vîntu cî ńi-a bati,
Fluieru ńi-a zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lacrîńi di sîñźi...
Oiţî lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ţ măi taśi"...
Iar îñ cali
Mă-ntîlnii c-o babî
Diñ kiśioari mergîn,
Diñ gurî-ntrebîn,
Din drugî-ndrugîn,
Diñ oki lăcrămîn:
— N-aţ văzît di-uñ śiobănaş
Nant şî supţîrel,
Parcî-i tras pintr-uñ inel?
Okişori lui,
Mura cîmpului:
Coaptî la răcoari.
Niśi di vînt, di soari.
— Noi cî l-am îñgropat
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor,
În lătratu cînilor.
Fluieraşu lui,
I l-am pus la cap;
Vîntu cîn ńi-a bati,
Fluieru a zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Pi śioban l-a plîñźi.

(1926), Spinèşti — Irina Sînion Dănilî, 62.

Ieu añ fos' șioban vo douîzășî di anî, cî iera ginî sî liî șioban di dimult. Șiobani iera cu cășîula atîta... măi mari ca cînili; ș-o neteza, ș-o uñzîa cu unt. Șî cîm pornia șiobani, iera cu cămeșîli uñsî, șî cu clopoțăi la puñzî, c-avia uñ feliu di zorzoani; șî cîñ ziuca, așa fășia zorzoanili... Iera di cîti patruzășî di anî-uñ șioban; cî iera flăcău, șî nu sî-ñsura cît șiobănia. Hè, iera un traî-atuñșî, și sî staî di vorgit... Cîn intra-ñ horî, ișa toț afarî; șî cîn intra-n nuntî, ia, atîta, iera bețîli di marî... Zvîrlia bețîli-ń ńilžocu horii; șî cîñ fășia bețîli grămadî, fuzîa lumia! Șiobani vinia di la munti di cîti orî-avia gust; da avia trii timpurî di vinit îñ sat: la Sîñketru, la Sîntilii, îñ văzànii; șî la Sîntămăriia-mari, cu oi cu tot. Cîñ vinia, avia gluzili plini cu caș șî cu urdî; șî sî strîñzîa stăpîni, nevestili, fetili. Hè, hè, domnuli, nu măi văz ieu dragustia așeia! Iera gluga plinî cu păpuș di caș; șî cămeșîli iera groasî di grăsîmi. Uñ' sî măi găsa pi fața pămîntului? Gluzili li punia zios; șî cășîula di cîrlan iera keptănatî șî uñsî; șî iera cît căpacu di la căldari. Dacî sî prindia-ñ horî, iera zîocu, zîoc; cî nu zîuca ca acuma, nebunești. Ogelili iera luñzî; șî kica pisti okiñcî, di sî tîra pi pămînt. Șini iera Ion Kiorpac di la Spinèșți! Cîñ zîuca, fășia: hup, hùp! șî sălta ogelili șî zurgălăi di la curăli; c-avia curăli-ñșiñsî la ńilžoc.

Ieu am umbla' douîzășî di anî cu oili: aișia, șî la cîmp. Îńî da zăși galbinî sîmbrii pi an șî straili. Galbînu iera pi-atuñșî aur. Trăiañ gini, nevoi mari; cî ierañ voinic, șî dușiañ șăpti ca dumniata. Ierañ cavaler! Cîñ vinian la horî-ñ sat, nevestili tinereli sî uita kiorîș la mini, șî-ș fășia socoteli; șî noaptia cîti șiñșî sî punia pi mini...

Am umbla' cu oili douîzășî di anî, ș-aișia, șî la cîmp. Am umbla' cu oili la Galați, la propitar la Ion Soari. Am umbla' șî la Costanțiia, la Galați, la Brăila, la Scudeni, la Băbădași, cî fuzîan di armatî. Añ fuzit diñ războiu di la șăptizășî șî șăpti cu bunicu dumniata, cî iera cañ griia armata atuñșî. Fășei armata șăpti añî, șî nu viniai-acasî. Acu-i-o prostialî: pliacî az, șî gini

mîni! Atuñśi fășia zî la zî. Ieu zăși ani añ fos' śioban la cîmp. Niśi n-añ văzît niśi pi tata, niśi pi mama. Am prepezit ca sî nu mă priñzî. Sî vez cum añ fuzit diñ armatî: añ fuzit diñ Valia-plîñziri, di la Plevna. Costantin Diacònu cu Ștefañ Zîpa ni-a lua' noaptia: „Măi, nu-i kip, ni omoarî — douî atacuri dădusîm — măi fraților, śi fașim? Nu-i kip, ni prăpădim"! Atuñśi iera lupta măi ușoarî: da cîți-uñ glonț: ham, ham, ham! nu ca acu, sî ti omoari. Ieram nouî iñș la um post, și cu toț l-am părăsît. „Hai sî părăsîm postu"! Am pleca' cu toții, cî ni iera fricî: dacî pleca unu, doi, śiilanț da di vesti, și ni prindia. Um post iera ca di-aișia la Herăstău [1]. Da nu știiam drumu. Costantin Diacònu numa śi ni zîśi: „Hai cu mini, cî v-arît ieu drumu". Am pleca' cu toț noaptia; ș-añ vini' timp, sî zîc, așa, ca de-iśi la Gidra [2], ș-an tras la uñ han, la Babadag. Iera ca la douî śiasuri diñ sarî. Am intra' ș-an da' bună-sara. „Bună-sara"; da bani, clei! „N-aven loc di hodinî"? Da calicu di crișmariu: „Ieti, odai"; și ni-a băgat într-o litiratî. „Śi sî fașim"? „Murim", zîśi Costantin Diacònu. „Măi, al' kip nu-i, di cît sî fuzim"! Ni punim noi doi, unu pisti altu, și ni rîdicăm, ș-am ișît pi-acoperiș, ș-añ vini' pi rîndu munților acasî....

Am pățît multi-ñ giața mia. Cîn a fost odatî lăcustili — nu țîiu minti cam pi cîn — a vini' din toati părțîli lumi sî li omoari, și n-a putut. Făśia șanțuri, și nu li făśia ńińica. Odatî, într-o iarnî, avia tata o sutî di oi,cu tatu popi-o sutî; și ni-an dus, cî n-am avu' śi măi faśi, di-an trăit la Domnești, îñ anu cîn s-a priuțît popa Danțîș; c-a pleca' di la Arămoasa, di la Domnești, di s-a priuțît. Am pleca' de-iśi cu Ion Baragin, cu Ion Danțîș, cu popa Kerśiu, îñ zîua di Bobotiazî. Iera omătu-atîta... da nu iera źer. Ni-an dus o zî-ntriagî pîn la Gidra; di la Gidra, o zî la Pañśiu; parcî ieram îñśiumat, cî nu ni prińia-ñ gazdî noaptia. Cai iera -ñcărcați cu śerźi, cî duśia plocoani popa, la Roman, sî-l priuțascî. N-a vru' sî ni prińiascî nimini. Da popa Ion a zîs: „'tu-i Dumnezău mă-sî, ieu plec

[1] 12 km de Spinești.

[2] 25 km de Spinești.

sî mă priuțăsc, și nu mă prińești nimnia"! Numa a-ñśeput uñ giscol; ș-am pornit la drum, ș-am aźiuñs la Arămoasa. Cîñ s-a discălțat popa, a ișît uñ rîn(d) di ķeli di pi ķiśioari....

Śiobani iera oamini tari, cî iera bățu-atîta... și sî temia lumia di ii. Avia cîti patru, śiñśi ķistoali la brîu fiicari śioban. Baśiu iera uñ om măi bătrîn, și c-o dișteptari măi mari. Cî śi-i da? O ńińica, cî da cîti douî ocî di brîñzî di oai; da acuma ieu ieu și cîti opt ocî di oai. Ieu am umblat' numa dipi coada oilor; și mă duc și az dipi ieli. Îñ Vrañśia popa Taft-avia oi măi multi: cîți-o ńii di oi, cîti triizăśi di cai și șaizăśi di vaśi. Nu măi iera nimnia ca popa Giți. Punia o sarìcî-ñ cap noaptia, și pleca dipi cai. Aśela iera om, cî n-avia nădeždi numa pi condei; avia nădeždi și la averi.... Oi di diñcolu vinia numa-mpăcati. Vinia brețcani, cu cîti douî ńii, trii ńii di oi, di sî-mpăca la pășunat: da știia tot satu.... *Ńioriția* așa o cîntam:

— Ńioriți lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ț măi taśi;
Ori di capu tău îț faśi,
Ori di-a ńeu îț faśi?
— Stăpîni, stăpîni,
Ieu nu-ńi fac di capu ńeu,
Îńi fac di capu tău;
Cî s-a voroģit
Trii tovarîș ai tăi
Ca sî ti omoari
Și sî ti îñgroapi
Din dosu stînii,
Uni zac și cîni.
Ńii ńi-au spus așa,
Stăpîni, stăpîni,
Cî au sî ti omoari
Aiști doi moldoveni
Și cu śel brețcan;
Ș-au sî ti îñgroapi
Din dosu stînii,
Uni zac cîni.
— Ńioriți lai,
Lai, bucălai,

Di m-or omorî,
Tu aḭ lăsa,
Cu lacrîńḭ di sîńźi,
Ca pi mini sî mă-ñgro̯api
Îñ struñga oilor,
Îñ źḭocu ńeilor.
Fluḭeraṣu ńeu̯ sî-l pui
La kiotro̯arḭa stînḭi;
Cîn vîntu̯-a bati,
Fluḭeru̯-a zîśḭ,
Oili s-or strîńźi,
Pi mini m-or plîńźi
Cu lacrîńḭ di sîńźi.
Ṣî cîni or urla,
Oili s-or aduna,
Pi mini m-or întreba.
Mama mḭa Îlḭana
A plecat aṣa:
Pi drumurḭ mergîn,
Dim mînḭ îndrugîn,
Din lăcrîńḭ vărsîn
Ṣ-a-ntrebat aṣa:
„N-aṭ, văzît, n-aṭ auzît
Dḭ-uñ śḭobănaṣ,
A ńeu̯ fiśḭoraṣ?
Feṭîṣro̯ara luḭ,
Spuma laptiluḭ;
Okiṣori luḭ,
Mura cîmpuluḭ".

Tot mergîn aṣa, baba s-a-ntîlnit cu śiḭ triḭ śḭobanḭ cari omorîsîrî pi ḣiu-su. Îḭ -a-ntrebat baba:

„Śi cauṭ, babî"?
Ṣî ḭa lḭ-a răspuñs:
„Am avut aṣa:
Uñ śḭobănaṣ
A ńeu̯ fiśḭoraṣ;
Feṭîṣro̯ara luḭ,
Spuma laptiluḭ;
Mustăśḭoara luḭ,
Skicu grîuluḭ;
Okiṣori luḭ,
Mura cîmpuluḭ".

Ḭeḭ-a spus babiḭ cî nu l-a văzît.

Atuñśi cîni ńi s-a strîñs,
A-ñśeput a urla,
Oili s-a adunat
Ș-a-ñśeput a zgera,
La bab-a răzgit,
Buśium-a strigat
Șî bab-a aflat
Di-aśel uñgurian
Șî di śii doi moldoveni
Cî ńi l-a omorît.

(1926), Spinèști-Bodèști — Toma Marin, 84. A fost 22 de ani cioban în muntele Zboina).

LXXV

— Ńioriți lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ț măi taśi.
Cî ieu cî ți-an dus
Pi la api răśi,
Pi la iergi întrezi;
Tu apî n-ai băut,
Iarbî n-ai păscut;
Da śi ńi-ai văzît?
— Cî ńi s-a vorgit
Az trii śiobăneі —
Unu-i vrîñśian,
Unu-i moldovian,
Unu-i uñgurian —
Mîni, la apus di soari,
Vria sî ti omoari,
Cî ai oi măi multi,
Multi șî cornuti,
La lîni policniti
Șî coarni zugrăgiti
Șî cîni măi bărbaț
Dicît la śiilanț.
— Pi mini, di m-or omorî,
Dragî ńioriți,
Sî mă îñgroapi
Îñ struñga oilor,
Îñ zi̯ocu ńeilor.

Fluieraș la cap,
Mul' zîśi cu drag.
Fluieraș ńi-a zîśi,
Pi mini m-or plîñźi".
Ș-o babî bătrînî
Cu cair di lînî
Din drugî-ndrugîn,
Diñ gurî cuvîntîn,
Diñ oki lăcrămîn...
„Ba aț auzît
Cî iel s-a-ñsurat
Și iel ńi-a luat
Pi negru pămînt;
Frații păltinaș
I-a avu' nuntaș;
Soarili și luna
I-a ținu' cununa".

(1926), Spinèști — Vasîli Macovei, 53.

LXXVI

Pi-o gurî di rai,
Pi-um piśior di plai
Da ńi s-auza
Uñ zgòmut di ńei.
— Nioriții lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ț măi taśi;
Ori iarba nu-ț plaśi,
Ori ieșți bolnăvioarî,
Ńioarî, ńioarî?
— Stăpîni, stăpîni,
Ieu nu-s bolnăvioarî;
Cî și iarba-ńi plaśi
Și apa îi bunî;
Da la apus di soari
Mul(t) ńi s-a vorgit
Śel moldovian
Și cu śel uñgurian
Ca sî ti omoari,
Cî ieșți măi ortoman:
Ai oi mîndri,
Mîndri și cornuti

Şî cînị măị bărbaț.
Ịa, kịamî ș-uñ cîni...
Colịa-ntri zăvoị
Triị turmi di ńeị...
— Ñioarî, ńioarî,
Di-ńị ịeștị năzdrăvanî,
Da, ńioarî, ńioarî,
Di m-or omorî
La apus di soari,
Sî nu mă-ñgropaț
În dosụ stînii,
Undi zac șî cîni;
Niśị îñ struñga oilor,
Niśị îñ źịocu ńeilor;
Sî mă-ñgroķị îñ zăvoị,
Sî ķiụ întodịauna tot întri voị.
Da la capu ńeụ
Sî-ńị puị îm prepelịag
Saricùța mịa;
Cîn vîntu ńị-a bati,
Sarìca s-a scutura,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lacrîńị di sîñźi.
Cîñ sarìca s-a scutura
Buśịumașu ńị-a sufla,
Fluịeru ńị-a zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lacrîńị di sîñźi.
Fluịeraș di fag,
Mul' zîśi cu drag;
Fluịeraș di os,
Mul' zîśi duịos".
Verdi triị măslini,
Uịțị-o babî-ńị vini...
— Mioarî, mioarî,
Tu, di-mị ịeștị năzdrăvanî,
Spuni-ńị di undi-ńị viị?
— Di undi sî ģiụ:
Di pisti braz alunecoș,
Munț întunecoș;
Di pisti măị groasî,
Di la mioari frumoasî.
— Pi undị-aị umblat
Șî ńị-aị triịerat,

Tu ńi-ai văzît
Mîndru șiobănaș,
Mîndru păunaș?
Perișoru lui,
Pana corbului;
Mustășioara lui,
Skicu grîului;
Okișori lui,
Mura cîmpului:
Murî coaptî la răcoari,
Di loc niaźiuñsî di soari.
— Ba ńi l-añ văzît:
Kiar am auzît
Cî ńi s-a-ñsurat.
— Pi șini-a luat?
— Negru șî pămîntu,
Sapa șî lopata...
— Da la nunta mia
Ńi-a căzît o stia...
— Șini ț-a fos' lăutari?
— Păsîri lăutari,
Preuțî mai munț mari.

(1926), Spinèști-Vășii — Vasîli Costantin Leuștian, 48.

LXXVII

— Ńioriții lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoași
Gurița nu-ț măi taśi;
Ori iarba nu-ț plaśi,
Iarba di pi cîmp,
Ori saria dim burduf?
— Da-ńi plaśi, stăpîni,-ni plaśi;
Da frățîșori tăi,
Verișori tăi —
Unu-i uñgurian,
Unu-i moldovian —
Așa s-a vorovit:
Cî pi tini sî ńi ti omoari
La apus di soari,
Cî ai oi multi,
Multi șî cornuti,
Cîti di-uñ okiu okeșăli,

La coarni cornățăli.
— Ńioriță lai,
Da așa sî li spuĭ:
Di m-or omorî,
Sî mă-ñgroapi
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor;
Cî oili, cîn or porni,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lacrîńĭ di sîñźi.
Dĭ-acolĭa, dĭ-acolĭa
Cîn îț întîlni
O babî bătrînî,
C-uñ cair di lînî,
Dim mînî-ndrugîn,
Diñ gurî-ntrebîn,
Diñ okĭ lăcrămîn:
„Cî n-aț văzît, așa,
Mîndru șĭobănel
Tras pintr-uñ inel?
Okișori luĭ,
Mura cîmpuluĭ:
Coaptî la răcoari,
Nĭaźĭuñsî di soarî;
Kicușoara luĭ,
Skicu grîuluĭ;
Fețîșoara luĭ,
Spuma laptiluĭ",
Da sî-ĭ spuĭ măĭcuțî,
Cîn a întreba,
Sî-ĭ spuniț așa:
Cî m-am îñsurat;
Pi șinĭ-an luat?
Pi negru pămînt;
Șim m-a cununat?
Braz șî păltinaș;
Soarili șî luna
Ńĭ-a țînu' cununa.

(1926), Spinèștĭ-Vășîĭ — Toadir Dănilî, 82.

LXXVIII

Trĭĭ cîrdurĭ di oĭ
Cu trĭĭ șĭobănĕĭ

Sî cobo̯arî-ñ vali
Tot pi̯-aśei̯aș cali.
Și diñ śei̯a trii̯
Sî sfătuirî,
La apus di so̯ari,
Śel moldovi̯an,
Cu śel uñguri̯an,
Ca sî ńi-l omo̯ari
Pi śel vrăñśi̯an
Și sî ńi-l îñgro̯api
La struñga di oi̯,
Undi plîñg ńei.
— Ńioriți lai,
Lai, bucălai,
Di trii̯ zîli-ñco̯aśi
Gura nu-ț măi̯ taśi,
Nu măi̯ tot zǵera.
Da di śi nu-ț plaśi?
I̯arba-i̯ di pi cîmp,
Sari̯a-i̯ diñ i̯alpuv.
— Stăpîni, stăpîni,
Nu măi̯ zvîrli-m mini;
C-an tot auzît
Cî s-a sfătuit
Aśei̯ doi̯ śi̯obănei̯,
Ca sî ti omo̯ari
La apus di so̯ari —
Śel vrăñśi̯an
Cu śel uñguri̯an —,
Cî tu îńi̯ -ai̯
Cai̯ măi̯ îñvățați̯
Și cîni̯ măi̯ bărbați̯.
— Di m-or omorî,
Și mă îñgropați̯
Îñ co̯ada stînii̯,
Undi zǵi̯arî ńei.
Tu sî pui̯ la cap
Fluieraș di fag,
Mul' zîśi cu drag;
Fluieraș di os,
Mul' zîśi duios.
Cîn a bati vîntu,
Fluieru̯-a răsuna
Și oili̯-or zǵera".
Sî-ntîlnirî
C-o babî bătrînî,

C-uñ cair di lînî;
Şî diñ furcî torśia
Şî mereu zîśia:
— Da n-aț văzît
Mîndru śiobănel
Tras pintr-uñ inel?
Okișori luį,
Douî muri coapti:
Coapti la răcoari,
Njaźiuñśî di soari.
— Ba l-añ văzît:
La apus di soari
A vru' sî-l omoari.

(1926), Spinèștį-Văsîį — Neculaį Danțîș, 61.

LXXIX

— Ńioriții lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ț măį taśi;
La apî tį-an dat,
Apî n-aį băut;
La įarbî tį-an dat,
Įarbî n-aį mîñcat;
La sari tį-an dat,
Sari n-aį mîñcat.
— Stăpîni, stăpîni,
Ńi s-a vorģit moldovįanu
Şî cu uñgurįanu
Śî ńi ti omoari.
— Di m-or omorî pi mini,
Sî mă-ñgroapi-n dosu stînii.
— Stăpîni, stăpîni,
Sî ti-ñgroapi
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor...
— Oili s-or strîñźi,
Fluieraș ńi-a zîśi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lacrîńį di sîñźi...
D-eț vidįa,
D-eț auzî
O babî bătrînî,

C-uñ cair di lînî,
Diñ gurî-ntrebîn,
Diñ okị lăcrămîn,
Dim piśịor mergîn:
„Tica mătușîcî,
N-aț văzît, n-aț auzît
Tot dị-uñ śịobănaș
Nant și supțîrel,
Tras pintr-uñ inel?
Mustăśịoara lui,
Skicu grîului;
Perișoru lui,
Pana corbului“,
Sî-ị spuniț cî m-am îñsurat;
Pi śinị-an luat?
Pi negru pămînt.
Śini ńị-a źịucat?
Sapa și lopata.

(1926), Spinèștị — Màrịa Petrịa Partènii, 46.

LXXX

— Ńițî, ńioriț̂î,
Di trii zîli-ñcọaśi
Gurița nu-ț taśi;
Nu știu: apa nu-ț plaśi,
Orị ịarba nu-ị bunî?
— Stăpîni, stăpîni,
S-a vorġit trii ọamini
Ca sî ti omọari
La apus di sọari.
— Lăiț̂î, lăiț̂î,
Ńioriț̂î,
Di m-a omorî,
Sî mă-ñgrọapi
Îñ struñga oilor,
Orị îñ źịocu ńeilor.
Sî-ńị pui la cap
Fluieraș di corn,
Îñ vîrf di păltior;
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lacrîńị di sîñźi.

(1927), Spùlbir — Măriuța Vrăñśịanu, 71.

LXXXI

— Liţî, liţî ńioriţî,
Cu lîna plăviţî,
Di triį zîli-ñcǫaśi
Gura nu-ţ măį taśi;
Oriį įarba nu-ţ plaśi?
— Stăpîni, stăpîni,
Įarba-m plaśi;
Di triį zîli-ñcǫaśi
Gura nu-m măį taśi
C-am afla' di tini
C-aų sî ti omǫari, stăpîni,
Sî ti-ñgrǫapi
Din dosu stîniį,
Uni zac cîni.
— Liţî, liţî ńioriţî,
Di m-or omorî pi mini,
Sî mă-ñgrǫapi
Îñ struñguliţa oilor,
Îñ źįocuşoru ńeilor.

(1928), Spùlbir — Ioǫana Costantin Vekiriągų, 60.

LXXXII

Pį-uñ kiśįor di plaį,
Pį-o gurî di raį
Scobǫarî-ñ scobǫarî
Treį cîrduriį di oį
Cu treį śįobănaş:
Unu-į uñgurįan,
Unu-į moldovįan,
Unu-į uñ susan.
Śela uñgurįan
Şî cu moldovįan
Įį sî vorbįa
Şî sî sfătuįa
Ca sî ńi-l omǫari
Pi ǵetu susan;
Cî ari oį măį multi,
Multi sîñ cornuti
Şî cînį măį bărbaţ
Dicît śiįlanţ.
Scobǫarî,-ñ scobǫarî

Źi̯os, la luñca mari,
Oili s-adapi.
O ńioriți lai,
Lai, bucălai,
La lînî țîgai,
I̯a niśi̯ nu mîñca,
I̯a niśi̯ nu bi̯a,
Numa cî zǵera.
— Ńioriți lai,
Or i̯eșți̯ năzdrăvanî?
Cî di trii̯ zîli-ñcoaśi
Gura nu-ț măi̯ taśi;
Or i̯arba nu-ț plaśi,
Sau̯ apa diñ uluc?
— Ba ńii̯a cî-m plaśi
I̯arba di pi cîmp
Șî apa diñ uluc;
Da ńii̯a nu-m plaśi
Vorba śi̯a di̯-asarî:
Cî ii̯ sî vorǵi̯a
Șî sî sfătui̯a
Ca sî ti omo̯ari
Ăi̯ doi̯ verișori̯
Din dou̯î surori̯;
Șî sî mi ti-ñgro̯api
Tot în dosu stînii̯,
Undi zaśi cîni.
— Ńioriți lai,
Lai, bucălai,
Pă mini m-or tăi̯a
Șî m-o omorî;
Pă mini m-o-ñgropa
Tot în dosu stînii̯.
Tu sî mă dizgroki̯
Șî gro̯apî sî-ñ faśi̯
Îñ struñga oilor,
Îñ źi̯ocu ńeilor.
Flui̯erași̯u ńeu̯
Tu ca sî ńi-l pui̯
Îm mîndru păltinaș;
Vîntu cîn o bati,
Flui̯eru c-o zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Pă mini m-or plîñźi
Cu lăcrăńi̯ di sîñźi.
Ńiśi̯ mul' nu merźi̯a

Şî ńi-l omora,
Oili-i lua
Şî ii cî pleca.
Śiobani pleca,
Îi cî sî-ntîlnia
C-o babî bătrînî,
Cu kiua di lînî,
Din drugî-ndruga,
Diñ gurî-ntreba:
— Măi voiniśilor,
Nu cumva aț văzut
Fiśiorașu ńeu?
— Şî di l-añ văzut,
Nu l-añ cunoscut.
— Fiśiorașu ńeu:
Fețîșoara lui,
Spuma laptului;
Spriñśenili lui,
Pana corbului;
Mustăśioara lui,
Skicu grîului.

(1927), Spùlbir — lăutaru Neculai Dima, 67.

LXXXIII

Foai ș-uñ săraĭ,
Pi piśior di plaĭ,
Pi gurî di raĭ,
Tot ńi sî cobŏarî
Di triĭ śiobănei,
Cu triĭ turmi di oĭ:
Unu-i săśelian,
Unu-i uñgurian
Şî unu vrăñśian —
Śel cu oĭ măĭ multi,
Multi șî cornuti,
Da-s măĭ multi śiuti.
Aśel uñgurian,
Cu-aśel săśelian
Îi cî ńi sî vorbia,
Foai sălśioarî,
Pi vrăñśian sî-l omŏari,
Foai ș-o lalia,
Îi cîñ cobora

Colja-ntr-o vîlśja.
Dar dj-o ńioriţî
Tot cî măj zgera,
Gura nu-j tăśja
Şî hožma zgera.
Da vrăñśjañ zîśja:
„Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Di trij zîli-ñcoaśi
Gurija nu-ţ taśi,
Jarba nu-ţ măj plaśi;
Nu ştiu, sarja dim burduşî,
Sau jarba di pi laśi,
Cî gurija nu-ţ măj taśi;
Nu ştiu, di capu tău îţ faśj,
Sau d-a ńeu îl trazj"?
Ńiorija zîśja:
— Stăpîni, stăpîni,
Nu mă blăstăma,
Cî nu-j vina mja;
Cî jeu cî ţ-oj spuni
Tot făr di ruşîni:
Cî ij s-a vorgit —
Aśel săśeljan
Cu-aśel uñgurjan —
Cî sî ti omoari
Şî sî ńi ti-ñgroapi
Tot în dosu stînij,
Uni zac şî cîni".
Vrăñśjanu zîśja,
Diñ okj lăcrăma:
„Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Di m-a omorî,
Îj ca sî mă-ñgroapi
Îñ zjocu oilor,
Bătaja ńeilor;
Oili s-or strîñzi,
Pi mini m-or plîñzi
Cu lăcrîńj di sîñzi...
Flujeraş di socru,
Mul' cîntî cu foc;
Flujeraş di corn,
Cîntî ca s-adorm".

(1926), Tùlniśj — cobzarju Culaj Stañśju, 50.

LXXXIV

— Ńioriţî lai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ţ măi taśi;
Nu ştiu, iarba nu-ţ plaśi,
Nu-ş' di cap îţ faśi,
Sau di capu tău,
Sau di capu ńeu?
— Stăpîni, stăpîni,
S-a grăit śiobani
Ca sî ti omoari.
— Di m-or omorî,
Iei sî mă îñgroapi
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor.
Şî iei ca sî cati,
Cî au sî găsascî
O niagrî găliatî,
Di galbini surpatî;
Şî iei s-o-mpărţascî,
Sî nu sî sfădiascî;
Cu toţ sî-mpărţascî
Sî mă pominiascî...
„Neguriśi, hăi,
Da undi mi-eşti tu?
Ieu cî-ńi cat um băiet:
Okişori lui,
Mura cîmpului,
Feţîşoara lui,
Spuma laptilui".

(1926), Valia-sării — Giorgi Bànu, 66.

LXXXV

„Ńioriţî lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoaśi
Gura nu-ţ măi taśi,
Niśi iarba nu-ţ plaśi;
Apa-i nibăutî
Şî iarba nipăscutî..."
Pi-uñ kiśior di plai,
Pi-o gurî di rai,

Iatî, ġini-ñ cali
Trii turmi di oi,
Cu trii mîndri fiśiori:
Unu-i uñguri̯an,
Unu-i moldovi̯an
Și unu-i žîdan...
— Ñi sî sfătui̯a
Sî ńi ti omo̯ari
În dosu stînii,
Uni zac cîni.
— Oiți lai,
Lai, bucălai,
Tu sî li spui:
Sî mă-ñgro̯api
Îñ struñga oilor,
Îñ źi̯ocu ńeilor".
Iar măi̯cuța lui
Cîn auza,
Din drugî-ndruga,
Diñ gurî-ntreba:
— Nu cuñv-ați văzît,
Sau l-ați cunoscut,
Mîndru śi̯obănaș,
Mîndru fiśi̯oraș?
Fețîșo̯ara lui,
Spuma laptilui;
Mustășioara lui,
Skicu grîului;
Nant și supțîrel,
Tras pintr-uñ inel.
— Noi nu l-añ văzît,
Da l-añ cunoscut:
Diñ fluir cînta,
Oili s-aduna.

(1926), Vali̯a-sării — Ștefan Burtàn, 27.

LXXXVI

— Ñioriți lai,
Lai, bucălai,
Cu lîna țîgai,
Di trii zîli-ñco̯aśi
Gura nu-ț măi taśi;
Nu știu śi nu-ț plaśi,

Ḷarba di pi cîmp,
Sarḷa dim burduf?
— Stăpîni, stăpîni,
Ba ńiḷa cî-ńḷ plaśi
Sarḷa dim burduf,
Ḷarba di pi cîmp;
Da ńi s-a vorġit
To' triḷ śḷobăneḷ
Ca sî ti omọari —
Doḷ îs di mocanḷ,
Unu-ḷ uñgurḷan —
Ṣî sî ńi ti-ñgrọapi
Tot în dosu stînḷi,
Uni zac vara cîni.
— Fọai ș-o lalḷa,
Ńiorḷța mḷa,
Di m-or omorî,
Ḷeḷ sî mă îñgrọapi
Îñ struñga oilor,
Îñ źḷocu ńeilor.
Oili s-or strîñźi
Ṣî ḷeli m-or plîñźi
Cu lăcrîńḷ di sîñźi.

(1926), Văsîḷ — Ion Acsănti, 70.

LXXXVII

— Ńiorḷțî lai,
Lai, bucălai,
Cu lîna țîgai,
Di triḷ zîli-ñcọaśi
Gura nu-ț măḷ taśi;
Nu ṣtiu śi nu-ț plaśi:
Ḷarba di pḷ cîmp,
Or sarḷa dim burduf?
— Stăpîni, stăpîni,
Ńii tọati-ńḷ plac;
Orḷ śḷ-aș mîñca,
Ḷeu m-aș sătura;
Un lucru mă dọari:
Cî vor sî ti omọari
Vrḷo triḷ śḷobăneḷ,
Colḷa-n dḷal, în teḷ —
Doḷ, di uñgurḷan;

Unu, di mocan —
Șî sî ńi ti-ñgroąpi
Colu-n dosu stînii,
Uni zac vara cîni.
— Di m-or omorî,
Ieu vriau sî mă-ñgroąpi
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor;
Oili s-or strîñźi
Șî amar m-or plîñźi
Cu lăcrîńi di sîñźi.

Văsîi — Același (culeasă la șase luni după precedenta).

LXXXVIII

— Ńioriții lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoąśi
Gura nu-ț măi taśi;
Nu-ș' śi nu-ț plaśi:
Nu-ș' apa nu-ț plaśi,
Apa di uluc,
Iarba di pi cîmp,
Saria dim burduf?
Lupu ți-ar mîñca,
Hoții ți-ar fura!
— Taśi, stăpîni, taśi,
Nu mă blăstăma;
Cî sîmbîtî sarà
Cî m-oi dipărtà...
Și tu mi-ț ai
Trii tovărășăi —
Unu-i săśelian,
Unu-i uñgurian,
Unu-i moldovian,
Fiśior di mocan —
Și ńi s-a vorġit
Sî ńi ti omoąri
Și sî ńi ti-ñgroąpi
Tot în dosu stînii,
Undi-ńi zac cîni.
— Ńioriții lai,
Lai, bucălai,

Ieį m-or omorî
Şî m-or îñgropa
Tot în dosu stînii,
Undi-ńį zac cîni;
Tu sî mă dizgroķį
Şî sî mă îñgroķį
Îñ struñga oilor,
Îñ źįocu ńeilor,
Îm bătaįa berbeśilor.
Buśįumaşu ńeu
Sî ńi-l puį la cap;
Fluįeraşu ńeu
Sî ńi-l puį
Într-uñ vîrf di păltior,
Vîntu cî ńį-a traźi,
Fluįeraş ńį-a zîśi,
Oili s-or strîñźi,
Cîni cî m-or plîñźi
Cu lacrîńį di sîñźi;
Cu lacrîńį di os,
Cum îį zîśi frumos".
Colįa, măį la vali,
Įestį-o casî mari
Cu nouî umbrari,
Cu fereştį îñ soari.
Şî îńį įesî, įesî
To' dį-o babî mari,
Mari şî bătrînî,
C-uñ cair di lînî,
Diñ ķiśįoari cî-ńį merźįa,
Diñ stîñga cî-ńį trăźįa,
Din drįapta (cî-ńį—II) răsuśįa
Şî diñ gurî cî-ntreba:
— Gura mătuşîcî,
Ńį-am avu' dį-uñ fiśįoraş
Şî ńi l-an da' śįobănaş;
Nu cuñva (ńi—II) l-aţ văzît?
— Mătuşî, mătuşî,
(Kįar sî-l ķi văzît,—II)
Şî di l-añ văzît,
Nu l-añ cunoscut.
— Gura mătuşîcî,
Kicuşoara luį,
Skicu grîuluį;
Feţîşoara luį,
Spuma laptiluį;

Okișori luį,
Mura cîmpuluį;
Sprîñśenili luį,
Pana corbuluį.
— Mătușî, mătușî,
Cî (ńi—II) l-añ văzît
Șî l-am îñsurat.
— Pi śinį-a luat?
— Luna șî c-o stįa
Ș-uñ luśeferèl,
Cî-į (măį — II) frumos ca įel.

(1926), Văsîį — Ion Matei, 76.

LXXXIX

Pį-uñ kiśįor di plaį,
Pį-o gurî di raį,
Mer(g) mereu îñ cali
Șî pogoarî-ñ vali
Triį turmi di oį,
Cu nouî śįobăneį:
Unu-į uñgurįan,
Unu-į moldovįan,
Unu įe vrăñśįan;
Doį îs veri primari.
Da cîti merźįa,
Toati sî duśįa;
Numaį rămînįa
Îñ gurî di vîlśįa
O ńicî ńiorįa.
Cît įera di ńicî,
Da năzdrăvănicî:
Cî įa rămînįa
Șî mereu zźera.
Nimini n-o auza
Dicît vruñ stăpîn,
Vruñ stăpîn dį-a iį:
Ion Įorgovan;
Įel o auza,
La įa sî duśįa
Șî o întreba:
— Ńiorico fa,
Di triį zîli-ñcoaśi,
Gura nu-ț măį taśi;

Dar ţîi śi nu-ţ plaśi:
Ţarba di pi cîmp,
Apa diñ uluc,
Sarţa dim burduf?
— Stăpîni, stăpîni,
Ńiţa tţati-ńi plac;
Da aşa s-a vorģit
Şî s-a tăţnuit
Śiţ doţ verţ primarţ:
Ca sî ti omţari,
Cî aţ oţ măţ multi,
Multi şî cornuti,
Dulăţ măţ bărbaţ
Şî caţ niñvăţaţ,
Galbinţ niskimbaţ,
Mulţ, ninumăraţ.
— Ńiţarî, ńiţarî,
Di m-or omorî,
Ţi sî nu mă-ñgrţapi
Din dosu stînii,
Uni zac vara cîni;
Śi sî mă-ñgrţapi
Îñ struñga oilor,
Îñ źiocu ńeilor.
Oili s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lăcrîńi di sîñźi;
Berbeśi s-or strîñźi,
Pi mini m-or plîñźi
Cu lăcrîńi di os,
Lţ-a ki di folos.
Şî ńii sî-m puţ
Fluţeraş îñ sîn:
Fluţeraş di perş,
Mul' cîntî cu ģers;
Şî unu di soc,
Śi cîntî cu foc;
Şî unu di fag,
Mul' cîntî cu drag;
Şî unu di corn,
Mul' cîntî cu dor".
Sîmbîtî-n disarî
Da oili-m pornţalî;
Şî iţ îl omţarî
Ş-acolu-l îñgroparî.

(1926), Văsîţ — Ivan Ţuga, 65.

XC

— Ńioriți lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoași
Gura nu-ț măi taśi;
Nu știu, iarba nu-ț plaśi,
Ori apa nu-ț merźi?
— Cî s-a vorġit țîganu
Și cu ńilcovanu
Ca sî-l omoari
Pi śel vrăñśian.

(1927), Ġidra-Bùrcî — Ioniți Grosu, 46.

XCI

— Ńioriți lai,
Lai, bucălai,
Di trii zîli-ñcoași
Gurița nu-ț taśi;
Nu știu, apa nu-ț plaśi,
Sau iarba nu-ț merźi?
— Stăpîni, stăpîni,
S-a vorġit vrăñśianu
Și cu uñgurianu
Ca sî ti omoari
Și sî ti îñgroapi
În dosu stînii,
Uni zac cîni.
— Ńioriți lai,
Di m-or omorî,
Mă-ñgroķi
În struñga oilor,
În źiocu ńeilor,
În zġerîtu oilor.

(1928), Ġidra-Bùrcî — Ștefan Marin Buțàn, 70.

Redactor : IOAN ȘERB
Tehnoredactor : IONEL GHEORGHIU

Dat la cules 23.06. 1967. Bun de tipar 10.05.1969. Apărut 1969. Hirtie scris tip I A. de 63 g/m². Format 700×1000/24. Coli ed. 27,49. Coli tipar 19,75. A. nr. 7922/1966. C.Z. pentru bibliotecile mari și mici 859—18.

Intreprinderea Poligrafică
„13 Decembrie 1918",
Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97,
București,
Republica Socialistă România.
Comanda nr. 522